

898. 9/30/00 g

๑ ๕๕๕ ค
๕ ๕

ลักษณะ "ก้าวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

ปริญญานิพนธ์

ของ

ภัญโญ กองทอง

22 เม.ย. 2535

ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2528

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๕ ๕๐๔

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์
ฉบับนี้แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาamahบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

ประธาน

ประธาน

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ เพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวคนธ์ จงตระกูล ประธานกรรมการ อาจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ กรรมการ และอาจารย์ สุภา ปานเจริญ กรรมการสอบแต่งตั้งเพิ่มเติม อาจารย์ทั้งสามท่านได้กรุณาใช้เวลาตรวจ แก้ไข และให้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์หลายประการ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ คุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี และภรรยา ที่อนุญาตให้ผู้วิจัยได้ค้นคว้าใน ห้องสมุดส่วนตัว และให้ยืมเอกสารสำหรับการวิจัยหลายเล่ม ซึ่งทำให้ข้อมูลในการทำวิจัยสมบูรณ์ ยิ่งขึ้น ตลอดจนให้กำลังใจ และคำแนะนำอันเป็นประโยชน์แก่การทำวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ ปิยมิตร ผู้ให้กำลังใจและช่วยเหลือผู้วิจัยในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ คุณบรรจงรัก ลัคนานุรักษ์ คุณภัสสร สังข์ศรี คุณวรภาพ เจริญสภาพร คุณมยุรี พัวพันธ์ และ คุณนิศยา ภราดรธรรม

สุดท้ายสำหรับ คุณพ่อ คุณแม่ และ พี่ ๆ ผู้ยอมเหนื่อยยากและทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อหวังจะเห็นความสำเร็จในชีวิตของผู้วิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความซาบซึ้งมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ภิญโญ กองทอง

1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	7
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	7
	ข้อตกลงเบื้องต้น	7
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	8
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	9
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	11
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	12
2	เรื่องสั้นไทยในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516	16
	> สภาพของวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2510	16
	ความแพร่หลายของวรรณกรรมหลักหนี	23
	กระแสวรรณกรรมก้าวหน้า	38
	ความเคลื่อนไหวใหม่ในวงวรรณกรรม.....	47
	สภาพของวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516	55
	อิทธิพลทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อวรรณกรรมในช่วง	
	พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516	55
	สภาพวรรณกรรมของกลุ่มนักศึกษา - ปัญญาชน	61
	สภาพวรรณกรรมโดยทั่วไป	81
	เรื่องสั้นไทยในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516	102
	สภาพโดยทั่วไปของการเขียนเรื่องสั้น	102
	แนวการเขียนเรื่องสั้น	108
	ปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัวของลักษณะก้าวหน้าของเรื่องสั้น	
	ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516	122

3 ลักษณะก้าวหน้าด้านรูปแบบของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 -

พ.ศ. 2516 130

รูปแบบของเรื่องสั้นตามทฤษฎีการประพันธ์โดยทั่วไป 130

ลักษณะก้าวหน้าด้านรูปแบบของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 -

พ.ศ. 2516 131

โครงเรื่อง 132

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดยทั่วไป 135

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องไม่ดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดย
ทั่วไป 158

ตัวละคร 169

ลักษณะทางกายภาพของตัวละคร 171

บุคลิกลักษณะของตัวละคร 185

การใช้ภาษา 211

ใช้ภาษาปากในข้อความที่มีข้อทศนนา 212

ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ 215

ใช้ตัวเลขและเครื่องหมายวรรคตอนช่วยสื่อความ 220

ใช้คำที่มีความหมายหลายนัย 225

ใช้ภาษาที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กัน 230

ใช้ภาษาประณีต สละสลวย ตามแบบแผน 233

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษาของนักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 -

พ.ศ. 2516 237

กลวิธีการนำเสนอ 244

กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง 244

กลวิธีเกี่ยวกับการเสนอเรื่อง 253

4 ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 -

พ.ศ. 2516	279
ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง	279
การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล	280
การคัดค้านสงครามเวียดนาม	292
ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ	305
เนื้อหาที่แสดงถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ล้มเหลว	307
เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท	311
เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงการแทรกแซงเศรษฐกิจของต่างชาติ	318
ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม	321
ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคม	322
การกีดกันความเชื่อหิงงาย	331
ความแปลกแยกในสังคมเมือง	335
ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา	352
การวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษา	353
การคัดค้านสถาบันนิยม	360
การต่อสู้ของขบวนการนักศึกษา	362
ทัศนะที่มีต่อปัญญาชน -- นักเรียนนอก	364

5 สรุป อภิปราย และเสนอแนะ

สรุป	367
อภิปรายผล	371
ข้อเสนอแนะ	373

บรรณานุกรม

บทนำ

ภูมิหลัง

ในปัจจุบัน เรื่องสั้นเป็นบันเทิงคดีประเภทหนึ่งได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นอย่างมาก เห็นได้จากนิตยสารหลายฉบับตีพิมพ์เรื่องสั้นเพื่อสนองความต้องการแก่ผู้อ่านอย่างสม่ำเสมอ สำนักพิมพ์จัดพิมพ์หนังสือรวมเรื่องสั้นออกจำหน่ายมากมาย นักเขียนเรื่องสั้นนับวันก็มีจำนวนมากขึ้นเป็นเงาตามตัว โดยมีนักวิจารณ์เป็นผู้กระตุ้นให้เรื่องสั้นเหล่านั้นมีคุณภาพ ประกอบกับองค์กรสมาคมต่าง ๆ ทำให้รางวัลแก่นักเขียนเรื่องสั้นคึกคักอยู่เสมอ เห็นผลให้นักเขียนสร้างเรื่องสั้นออกสู่ตลาดหนังสือกันมากขึ้น อาจเนื่องมาจาก เรื่องสั้นมีลักษณะสอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน ดังที่ สิทธา หิมะภูวคัล ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า "...ปัจจุบันมนุษย์ต้องการความรวดเร็ว ฉับไว เพื่อให้ทันเหตุการณ์ที่สับสนและเกิดขึ้นใหม่มากมาย ประกอบกับชีวิตคนในปัจจุบันมีเวลาน้อย เพราะมีเรื่องราวต้องรับรู้มากมาย ... เรื่องสั้นจึงสนองความต้องการได้มาก"¹

จึงกล่าวได้ว่า ในแง่ของเวลา ขนาดของเรื่องสั้นสามารถตอบสนองความต้องการอ่านหนังสืออ่านเล่นของคนในสังคมปัจจุบันได้ดีกว่าบันเทิงคดีประเภทอื่น ๆ เพราะใช้เวลาในการอ่านน้อย ในแง่ของการรับรู้ เรื่องสั้นนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ประสบการณ์ในแง่ต่าง ๆ แก่ผู้อ่านได้อย่างหลากหลาย เพราะเรื่องสั้นในปัจจุบันเห็นเสมือนเวทีที่นักประพันธ์ได้แสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่มีความรับผิดชอบหรืออย่างน้อยก็มีส่วนร่วมในสังคม² นักประพันธ์สามารถใช้ศิลปะการประพันธ์สื่อสารทัศนะของตนออกมาให้ผู้อ่านรับรู้ โดยไม่จำเป็นต้องสร้างเรื่องให้ยืดยาวเหมือนนวนิยาย

¹ สิทธา หิมะภูวคัล "การสอนการเขียนเรื่องสั้น" ใน วิชาภาษาอังกฤษ 7 : 17
กรกฎาคม 2513

² สุภารัตน์ เสรีวัฒน์ วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง
พ.ศ. 2457 หน้า 2

เรื่องสั้นเป็นบันเทิงคดีที่เกิดขึ้นในเมืองไทยหลังจากที่เราได้รับอิทธิพลตะวันตก นั่นคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้ว่าความเห็นเกี่ยวกับเรื่องสั้นเรื่องแรกของเมืองไทยจะยังไม่ยุติในหมู่นักวิชาการก็ตาม กล่าวคือ บางท่านเช่น สุชาติ สวัสดิ์ศรี¹ เสถียร จันทิมาธร² สุพรรณิ วราทร³ เชื่อว่า "สนุกวีนิกร" เป็นเรื่องสั้นเรื่องแรกของไทย ส่วนเจื้อ สตะเวทิน⁴ เชื่อว่า "คนหาปลาทั้งสี่" เป็นเรื่องสั้นเรื่องแรก แต่ผลการวิจัยของ สุคารัตน์ เสรีวัฒน์⁵ กลับได้ข้อเสนอมใหม่่ว่า เรื่องสั้นเรื่องแรกของไทยควรจะเป็นเรื่อง "พระเปี้ยให้ทานธรรม" เพราะมีความสมบูรณ์ตามหลักการประพันธ์เรื่องสั้นมากที่สุด อย่างไรก็ตาม หากนับถึงปัจจุบัน เรื่องสั้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบและการใช้ ภาษา ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ บุคลิกภาพของนักเขียนแต่ละคน ยุคสมัยที่นักเขียนมีชีวิตอยู่และอิทธิพลจากงานเขียนของต่างประเทศโดยเฉพาะชาติตะวันตก

อิทธิพลของตะวันตกและการขยายตัวของปัญญาชนที่สำเร็จการศึกษาจากยุโรป ทำให้วรรณกรรมแบบนิทานพัฒนามาเป็นเรื่องสั้น ในราวปี พ.ศ. 2470 เรื่องสั้นได้เปลี่ยนแปลงมากขึ้น บุคคลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่วงการเรื่องสั้นมากที่สุดคือ ฝรั่ง เทภาสิต

¹สุชาติ สวัสดิ์ "ความเป็นมาและกลุ่มทางความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 19 - 21

²เสถียร จันทิมาธร "ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงของเขา" ใน คนเขียนหนังสือ หน้า 53

³สุพรรณิ วราทร ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย หน้า 46

⁴เจื้อ สตะเวทิน ประวัตินวนิยายไทย หน้า 132

⁵สุคารัตน์ เสรีวัฒน์ วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ. 2475 หน้า 76

จากเรื่องสั้นชื่อ "น้ำใจของนรา" ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องสั้นเรื่องแรกที่ทำให้เรื่องสั้นในเมืองไทย ก้าวหน้าขึ้น กล่าวคือ ในแง่รูปแบบ ส่ง เทภาสติก เป็นคนแรกที่เริ่มผู้ใช้เครื่องหมายอัฒประกาศ เพื่อแสดงบทสนทนาในการเขียนเรื่องสั้น¹ ในแง่เนื้อหาก่อให้เกิดบรรยากาศการถกเถียงว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องจริงหรือเป็นเรื่องแต่งที่ผู้เขียนแต่งขึ้นเอง² ซึ่งส่งผลให้เรื่องสั้นเรื่องนี้ มีอิทธิพลต่อการเขียนเรื่องสั้นของนักเขียนรุ่นต่อมา เช่น ศรีบูรพา ม.จ.อากาศคำเกิง รพีพัฒน์ นวนาค ฯ นักเขียนเหล่านี้ต่างพอใจท่วงทำนองการเขียนเรื่อง ส่ง เทภาสติกมาก และต่างก็รับเอาท่วงทำนองของเขามาเป็นแบบอย่าง³ นับได้ว่า ส่ง เทภาสติก ได้นำวิธีการเขียนเรื่องสั้นแบบตะวันตกเข้ามาใช้ในประเทศไทยโดยแท้⁴

หลัง พ.ศ.2470 เป็นต้นมา เรื่องสั้นได้กลายขยายตัวมาตลอด หากพิจารณา รวม ๆ แล้ว อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ.2470 - พ.ศ.2506 มี ลักษณะเป็น "สูตรสำเร็จหรือโครงสร้างสมบูรณ์"⁵ ทั้งนี้เรื่องมาจากอิทธิพลของนักเขียน เรื่องสั้นต่างประเทศ เช่น โอ เฮนรี่ (O. Henry) กียี เดอ โมปัสซัง (Guy de Maupassant) ซอมเมอร์เซต มอห์ม (Somerset Maugham) กรรณิการ์ ฤทธิเดช ได้ศึกษานักเขียนร่วมสมัยกับเขาชอบ คือ ช่วง พ.ศ.2472 - พ.ศ. 2496 พบว่า

* เรื่องน้ำใจของนรา ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือ เจริญมัย ปีที่ 1 เล่ม 15 ซึ่งมี นายไซ (ชัย) เวียงพิบูลย์ เป็นบรรณาธิการ ส่ง เทภาสติก เขียนเรื่องนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2463 ขณะที่กำลังศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ ไบรดล

"ส่ง เทภาสติก นักเขียนผู้ถูกกลืนในสมัย ม.จ.อากาศคำเกิง" ใน โลกนักเขียน ฉบับแนะนำตัว หน้า 95 - 97

¹อุดม รุ่งเรืองศรี สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน หน้า 53

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเป็นมาและกลุ่มทางความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 24

³เจือ สตะเวทิน ประวัตินวนิยายไทย หน้า 168

⁴ค.

⁵สุชาติ สวัสดิ์ศรี ลค. หน้า 31

" ... นักเขียนในสมัยนั้นส่วนใหญ่มีการศึกษาดี มีความรู้ภาษาต่างประเทศ มีความกระตือรือร้นแสวงหาความรู้อยู่เป็นนิจ จึงได้มีการศึกษากลวิธีต่าง ๆ ในการเขียนเรื่องสั้นจากหนังสือวิชาการ ... เรื่องสั้นของไทยหลายเรื่องจึงมีลักษณะใกล้เคียงกับเรื่องสั้นของนักเขียนตะวันตก ..."¹ นักเขียนบางคนก็ดัดแปลงเรื่องสั้นตะวันตก โดยดัดแปลงให้บรรยากาศตัวละคร ฉาก เป็นไทย ๆ เช่นเรื่อง "จันทร์กะหือ" ของมัลลย์ ฟูทีจิ มีลักษณะคล้ายกับเรื่อง "The Furnished Room" ของ โอ. เทนรี² เรื่อง "อาถืตัญญา" ของ มยุรวินัย ก็ตรงกับเรื่อง "Signal" ของ กีย์ เทอ โปสซัง หรือเรื่อง "ความรักจบในโทรศัพท์สายเดียว" ของนิศยา นาฏยสุนทร ก็ดัดแปลงมาจากเรื่อง "Yesterday's love" ของ James T. Farrell³ เป็นต้น แม้แต่เรื่องสั้นเพื่อชีวิต ซึ่งได้รับความนิยมอยู่ในช่วง พ.ศ.2490 - พ.ศ.2501 นั้น ก็ยังดำเนินตามแนวเรื่องสั้นเพื่อชีวิตของ แมกซิม กอร์กี้ และ หลูซัน⁴

แม้ว่าช่วงหลัง พ.ศ.2475 เป็นต้นมา นักเขียนไทยบางคนหันมาเขียนเรื่องสั้นแบบเรียลลิสติก (Realistic) กันมากขึ้น เช่น มัลลย์ ฟูทีจิ ธีรบุรพา แบบ เนเจอร์ลิสติก (Naturalistic) ก็เริ่มมีปรากฏบ้าง เช่น ลัญจนาภรณ์ (2491) ของ อ.อุศกร ประชาทัต (2490) ของ สันต์ เทวรักษ์ หรือใช้สัญลักษณ์ เช่น เส้าชิงซ่า (2492) ของ ส.ธรรมยศ แต่ก็มีอยู่น้อยมาก จึงไม่สามารถก่อกระแสการเปลี่ยนแปลงการเขียนเรื่องสั้นแต่อย่างใด

¹กรรณิการ์ ฤทธิเดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ หน้า 103

²โปรดศึกษาการเปรียบเทียบ 2 เรื่องนี้จากกรรณิการ์ ฤทธิเดช ลค. หน้า 104 - 105 และ สุธีรา สุขนิยม มัลลย์ ฟูทีจิ และผลงานประพันธ์เชิงสร้างสรรค์ หน้า 239 - 243

³กรรณิการ์ ฤทธิเดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ หน้า 106

⁴สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเป็นมาและกลุ่มทางความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 32

จึงอาจกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นต่างประเทศมีอิทธิพลต่อลักษณะทางรูปแบบของเรื่องสั้น ในยุคก่อน พ.ศ.2506 คือ มีลักษณะเป็นสูตรสำเร็จ กล่าวคือ จะต้องมีการวางเรื่อง ขึ้นต้น อย่างเร้าใจ และจบลงอย่างคาดไม่ถึงพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน หรือที่เรียกกันว่า Surprise Ending หรือ Twist Ending ซึ่งเป็นลักษณะเรื่องสั้น ของ โอ. เฮนรี่ กับ กีย์ เดอ โมัสซัง

หากจะยึดความแปลกใหม่ของเรื่องสั้นเป็นหลัก และความแปลกใหม่นั้นก่อให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงแก่เรื่องสั้นแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากยุค 2470 คือ ยุคของ ส่ง เทภาสิต แล้ว อีกยุคหนึ่งน่าจะได้แก่ เรื่องสั้นช่วง พ.ศ.2506 เป็นต้นมา เพราะเรื่องสั้นในช่วงนี้ไม่ เน้นโครงเรื่องเป็นสำคัญ แต่ถือความคิดและถ้อยคำสำนวนในการดำเนินเรื่องเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องสั้นในช่วงนี้จึงมีลักษณะ"... ไม่ค่อยเป็นเรื่องสั้นในความหมายแบบโบราณ ..."¹ แม้ว่าจะมีเรื่องสั้นอีกเป็นจำนวนมากที่เขียนตามสูตรสำเร็จแบบเดิมก็ตาม แต่เรื่องสั้นแบบไม่ เน้นโครงเรื่อง แต่เน้นความคิดและลีลาสำนวนนั้นก็มีอิทธิพลต่อการเขียนแบบอาศัยเค้าโครง เรื่องอย่างเคร่งครัด² เพราะเรื่องสั้นแนวใหม่นี้ "...ชวนให้อ่านซ้ำ เป็นหนังสือสาม โดย ไม่ต้องเกรงว่าจะรู้ตอนจบให้เสียความรู้สึก ..."³

เรื่องสั้นแบบไม่เน้นโครงเรื่องนี้ แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับมากในช่วง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา เพราะนักเขียน นักวิจารณ์ได้รวมกลุ่มกันทำงานวรรณกรรม เช่น กลุ่มชมรม พระจันทร์เสี้ยว กลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต ในด้านนักวิจารณ์ก็มีผู้ทำงาน วิจารณ์อย่างจริงจัง เช่น เสถียร จันทิมาธร, การาวัดย์ เกษทอง มีการศึกษาทฤษฎี วรรณกรรมของต่างประเทศ และนำทฤษฎีของต่างประเทศมาใช้กับวรรณกรรมไทย ดังที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี นำปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์ (Existentialism) มาใช้ในงานเขียน วิทยากร เชียงกูล เองก็ยอมรับว่า ตนเองได้รับอิทธิพลตะวันตกทางด้านวิธีคิดและเทคนิค

¹วิทยากร เชียงกูล "บันทึกของผู้เฒ่า" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 38

²เสถียร จันทิมาธร "ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงของเขา" ใน คนเขียนหนังสือ

การเขียน¹ เรื่องสั้นในช่วงนี้จึงมีลักษณะ "ก้าวหน้า" ที่น่าศึกษาอย่างมาก กล่าวคือ

ในแง่ของรูปแบบก็มีท่วงท่าองในการแต่ง (Style) มากประเภทกว่าเดิม มีทั้งงานเขียนเชิงธรรมชาตินิยม (Naturalism) สัญลักษณ์นิยม (Symbolism) สังคมนิยม (Realism) สังคมสังคมนิยม (Social Realism)² มีกลวิธีแปลกใหม่ไปจากเดิมมาก เช่น ใช้การดำเนินเรื่องแบบกระแสนึก (Stream of consciousness) กลวิธีย้อนกลับไปกลับมาเหมือนภาพยนตร์สมัยใหม่ (Flash - back) ลักษณะของเรื่องสั้นที่ก้าวหน้าไปจากเดิม³ กุหลาบ นัลลิกะมาส แสดงความเห็นไว้ว่า "... เป็นเครื่องแสดงว่านักเขียนไทยสนใจที่จะแสวงหาแนวการเขียนให้แปลกแตกต่างออกไป ..." ³ จนมีผู้เรียกนักเขียนเหล่านี้ว่า นักเขียนรุ่นใหม่บ้าง นักเขียนกลุ่มแสวงหาบ้าง หรือนักเขียนกลุ่มล้ำยุค (Avant garde) บ้าง⁴

ในแง่ของเนื้อหา นักเขียนเหล่านี้ตกอยู่ภายใต้สภาพสังคมที่เรียกขานกันว่า "ยุคสมัยแห่งความดิ้นรน ยุคสมัยแห่งความเจ็บ ยุคสมัยแห่งการฟื้นฟู ยุคสมัยแห่งการเริ่มต้น"⁵ เรื่องสั้นในช่วงนี้จึงเป็นลักษณะที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวว่า เป็น "... การแสวงหาคำตอบอันเป็นผลิตผลของสังคมที่สับสน ... เลิกกล่าวถึงสายลม - แสงแดด หันไปกล่าวถึงความประหวั่นพรั่นพรึงที่อยู่ระหว่างโลกใหม่กับโลกเก่า ค่านิยมใหม่กับค่านิยมเก่า และแสดงความหมกมุ่นอาศัยฉายาออกมาในลักษณะ Anti - Hero ... เริ่มมองเห็นความไม่ยุติธรรมของสังคมไทย และความล้มเหลวของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ..." ⁵

¹ วิทยากร เขียงกุล "บันทึกของผู้เขียน" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 39

² รัญจวน อินทรกำแหง และ ชลธิรา กลัดอยู่ "การประเมินค่าวรรณกรรมปัจจุบัน" ใน วรรณกรรมไทยปัจจุบัน หน้า 100

³ กุหลาบ นัลลิกะมาส "ความหมายและขอบเขตของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน" ใน ล.ก. หน้า 12

⁴ วีระ วงศ์พิพัฒน์ หนุ่มหน้าสาวสวย เล่ม 2 หน้า คำนำ

⁵ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "แนวคตินักเขียนไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2488 จนถึงปัจจุบัน" ใน วรรณกรรมไทยปัจจุบัน หน้า 53 - 62

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาลักษณะ "กาวหน้า" ของเรื่องสั้นไทยไทย เลือกลักษณะเรื่องสั้นตั้งแต่ พ.ศ.2510 จนถึง พ.ศ.2516 เพราะเป็นช่วงที่ลักษณะกาวหน้า ของเรื่องสั้นแพร่หลายมากที่สุด

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาลักษณะ "กาวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ.2510 - พ.ศ.2516 ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ลักษณะ "กาวหน้า" ในด้านรูปแบบ โดยจะศึกษาในด้าน โครงเรื่อง ตัวละคร การใช้ภาษา และกลวิธีการนำเสนอ
2. ลักษณะ "กาวหน้า" ในด้านเนื้อหา

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบลักษณะ "กาวหน้า" ในด้านรูปแบบของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ.2510 - พ.ศ.2516 อันจะช่วยให้ผู้รู้ได้เห็นและเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของการประพันธ์เรื่องสั้น ในช่วงเวลาดังกล่าว
2. ทำให้ทราบลักษณะ "กาวหน้า" ในด้านเนื้อหาของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ.2510 - พ.ศ.2516 ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจความคิดของนักเขียนได้อย่างแจ่มชัดขึ้น

ขีดตกลงเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกนักเขียนและเรื่องสั้น เพื่อนำมาวิจัยลักษณะ "กาวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ.2510 - พ.ศ.2516 ดังต่อไปนี้

1. เกณฑ์ในการเลือกนักเขียน
 - 1.1 จะต้องเป็นนักเขียนที่มีผลงานเรื่องสั้นตีพิมพ์เผยแพร่หลังปี พ.ศ.2507 เป็นต้นมา ถ้ามีผลงานเรื่องสั้นตีพิมพ์ก่อนปี พ.ศ.2507 เรื่องสั้นของนักเขียนผู้นี้จะต้องได้รับการยอมรับมากที่สุดอยู่ในช่วง พ.ศ.2510 - พ.ศ.2516 ทั้งนี้เพื่อให้ได้นักเขียนที่ได้มาศึกษา เป็นตัวแทนของช่วงเวลาที่จะศึกษาอย่างแท้จริง

1.2 จะต้องเป็นนักเขียนที่มีผลงานเรื่องสั้นตีพิมพ์เผยแพร่มากกว่า 5 เรื่อง
ขึ้นไป

1.3 จะต้องเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงหรือมีผลงานด้านเรื่องสั้นเป็นที่ยอมรับ
ของคนทั่วไป โดยพิจารณาจากข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้

1.3.1 เป็นนักเขียนที่ได้รับรางวัลหรือรางวัลหนึ่งในการประกวดเรื่องสั้น
ช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

1.3.2 เป็นนักเขียนที่มีผลงานรวมเล่มออกจำหน่ายในช่วง พ.ศ. 2510 -
พ.ศ. 2516 หรือผลงานด้านเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ของนักเขียนผู้นั้น
ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มในระยะเวลาต่อมาได้

2. เกณฑ์ในการเลือกเรื่องสั้น

2.1 จะต้องเป็นเรื่องสั้นของนักเขียนที่กำหนดไว้ตามเกณฑ์ข้อ 1

2.2 เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาจะต้องตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในช่วง พ.ศ. 2510 -
พ.ศ. 2516 และต้องไม่เป็นเรื่องแปล

2.3 เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาจะต้องแสดงลักษณะก้าวหน้าทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา

2.4 เรื่องสั้นเรื่องนั้น ๆ ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

จากเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้ว เรื่องสั้นที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์มี 60 เรื่อง จากนักเขียน
เรื่องสั้น 10 คน คือ

1. อมรร , กุณะกัลก
2. ตีฆา วงศ์รัฐ
3. นิคม รามยว
4. พิชญ์ สุภ.
5. วิทยากร เชียงกุล
6. วิสา คัญทัพ
7. สุวิทย์ วงษ์เทพ

8. สุชาติ สวัสดิ์ศรี
9. สุรัชย์ จันทิมาธร
10. สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบ หมายถึง/ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ผู้เขียนนำมาประกอบกันขึ้นเป็นเรื่องสั้น เรื่องหนึ่ง ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร กลวิธีการนำเสนอ ตลอดจนความสั้น - ยาวของเรื่อง

ลักษณะกาวหน้าด้านรูปแบบ หมายถึง รูปแบบของเรื่องสั้นที่มีลักษณะแตกต่างไปจาก ลักษณะเรื่องสั้นในแบบเก่า* คือ

1. ไม่เน้นโครงเรื่อง ไม่จำเป็นต้องมีโครงเรื่องที่แน่นอน ซึ่งจะต้องประกอบด้วย ตอนขึ้นต้น ตอนกลาง และตอนจบ การขึ้นต้นก็ไม่ต้องเรียกร้องความสนใจด้วยการเปิดเรื่องอย่างตื่นเต้น และจบลงอย่างพลัดความคาดหมาย
2. ไม่จำเป็นต้องมีเอกภาพ คือ มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียว แสดงผลอย่างเดียว แต่จะทิ้งให้ผู้่านคิดเอาเองได้หลายอย่าง
3. เวลาที่เกิดขึ้นในเรื่องจะไม่กำหนดลงไปแน่ชัด แต่จะปล่อยให้ความรู้สึกของผู้อ่านเป็นเครื่องกำหนดตามเหตุการณ์ในเรื่อง บางครั้งจะเป็นเวลาเชิงสมมติ แบบนิยายวิทยาศาสตร์ เป็นเวลาที่ไร้ขอบเขต ตามลักษณะการเขียนแบบ Speculative - Fiction

* เรื่องสั้นแบบเก่ามักจะมีลักษณะตามที่ทฤษฎีการประพันธ์เรื่องสั้นกำหนดไว้คือ

1. มีโครงเรื่องที่แน่นอน เปิดเรื่องอย่างตื่นเต้นและจบอย่างพลัดความคาดหมาย
2. ต้องมีเอกภาพ มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียว และมุ่งแสดงผลอย่างเดียว
3. ใช้เวลาในการดำเนินเรื่องน้อย
4. ใช้ตัวละครน้อย
5. มีขนาดสั้น คือ มีความยาวประมาณ 1,000 คำ - 10,000 คำ

4. ตัวละครในเรื่องไม่จำเป็นต้องให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาหรือบรรยายบุคลิกภาพอย่างชัดเจน มักใช้สรรพนาม เขา ข้าพเจ้า เรา ผม ฉัน ... เป็นลักษณะของตัวละครประเภท Anti-hero

5. กลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นนั้น มีหลายอย่าง เช่น บรรยายย้อนกลับไปกลับมา (Flash-back) ใช้การบรรยายแบบกระแสนึก (Stream of Consciousness) ใช้ท่วงทำนอง แต่งแบบเหมือนจริง หรือใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น¹

ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหา หมายถึง เรื่องสั้นที่มีเนื้อหาแสดงแนวคิดด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา โดยลักษณะต่อไปนี้ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือ

1. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง ได้แก่ เรื่องสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
 - 1.1 การต่อต้านเผด็จการ
 - 1.2 การคัดค้านสงครามเวียดนาม
 - 1.3 การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล
2. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ได้แก่ เรื่องสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
 - 2.1 การแทรกแซงเศรษฐกิจของต่างชาติ
 - 2.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ล้มเหลว
 - 2.3 ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท
3. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม ได้แก่ เรื่องสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
 - 3.1 ความเสื่อมโทรมของศีลธรรม
 - 3.2 คัดค้านความเชื่อที่มลาย
 - 3.3 ความแปลกแยกในสังคมเมือง
4. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ เรื่องสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
 - 4.1 การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับระบบการศึกษา
 - 4.2 คัดค้านสถาบันนิยม

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเป็นมาและกลุ่มความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่"

4.3 การต่อสู้ของขบวนการนักศึกษา

4.4 แสดงทัศนะต่อปัญหาชน - นักเรียนนอก

กลวิธีการนำเสนอ หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่นักเขียนใช้ในการเสนอเรื่องสั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ ซึ่งอาจใช้กลวิธีหลายอย่าง เช่น วิธีย้อนกลับไปกลับมา ใช้แต่บทสนทนาอย่างเดียว โดยไม่มีการบรรยายเหตุการณ์ ใช้การบรรยายแบบกระแสดำเนิน หรือนำเสนอในรูปแบบของจดหมาย เป็นต้น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้เขียนใช้วิธีวิจัยเอกสารและเสนอผลงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาสภาพสังคมไทย และสภาพโดยทั่วไปของวรรณกรรมไทยในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516
2. ศึกษาเรื่องสั้นตามดุษฎีสาร วารสาร และหนังสือรวมเรื่องสั้นต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516
3. ศึกษาลักษณะของเรื่องสั้นช่วงก่อน พ.ศ. 2510
4. ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะ "ก้าวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ของนักเขียน 10 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ในด้านต่อไปนี้
 - 4.1 ลักษณะ "ก้าวหน้า" ด้านรูปแบบ โดยจะศึกษาวิเคราะห์ในด้านต่อไปนี้
 - 4.1.1 โครงเรื่อง
 - 4.1.2 ตัวละคร
 - 4.1.3 การใช้ภาษา
 - 4.1.4 กลวิธีการนำเสนอ
 - 4.2 ลักษณะ "ก้าวหน้า" ด้านเนื้อหา โดยจะศึกษาวิเคราะห์ในด้าน
 - 4.2.1 ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง
 - การต่อต้านเผด็จการ
 - การคัดค้านสงครามเวียดนาม
 - การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล

4.2.2 ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ

- การแทรกแซงเศรษฐกิจของต่างชาติ
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ล้มเหลว
- ความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท

4.2.3 ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม

- ความเสื่อมโทรมของศีลธรรม
- คัดค้านความเชื่อที่มลาย
- ความแปลกแยกในสังคมเมือง

4.2.4 ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา

- วิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษา
- คัดค้านสถาบันนิยม
- การต่อสู้ของขบวนการนักศึกษา
- ทัศนะต่อปัญญาชน - นักเรียนนอก

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

งานวิจัยเรื่องส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเรื่องสั้นของนักเขียนแต่ละบุคคลมากกว่า จะศึกษาลักษณะรวมของเรื่องสั้นในช่วงใดช่วงหนึ่ง เช่น วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ¹ วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นของ มนัส จรรยงค์² วิเคราะห์เรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล³ เป็นต้น ส่วนการวิจัยเรื่องสั้นในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ก็เป็นการศึกษาในแง่ประวัติหรือวิวัฒนาการ เช่น งานวิจัยของ สุคารัทน์ เสรีวัฒน์ เรื่อง "วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทย ตั้งแต่

¹กรรณิการ์ ฤทธิ์เดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ 344 หน้า

²ประทีป เหมือนนิล วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นของ มนัส จรรยงค์ 239 หน้า

³มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ วิเคราะห์เรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล 354 หน้า

แรกเริ่ม จนถึง พ.ศ. 2475"¹ หรือไม่ก็เป็นการศึกษาตัวเรื่องสั้นโดยเฉพาะ ได้แก่ งานวิจัยของ ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ เรื่อง "การศึกษาประเภทของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 - 2520"² ซึ่งเป็นการแยกประเภทเรื่องสั้นตามลักษณะเนื้อหา จะเห็นได้ว่า งานวิจัยเหล่านี้ยังไม่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมเท่าใดนัก

อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยลักษณะ "ก้าวหน้า" ด้านเนื้อหาของเรื่องสั้นอยู่บ้าง เช่น งานวิจัยของ ไพโรจน์ บุญประกอบ เรื่อง "วิเคราะห์เรื่องสั้นแนวสังคมและการเมือง ในช่วง 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519"³ ซึ่งแสดงลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาในเรื่องสั้นได้อย่างละเอียด

การศึกษาเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นั้น ส่วนใหญ่มีความเห็นเป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ

เสถียร จันทิมาธร ได้กล่าวถึงเรื่องสั้นในช่วงนี้ไว้ใน "สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย"⁴ "ท่อนหนังสือ"⁵ สรุปได้ว่า ช่วง พ.ศ. 2506 - พ.ศ. 2516 นี้เป็นยุคแห่งการแสวงหา งานวรรณกรรมก้าวหน้าในช่วงนี้โดยเฉพาะ พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผูกพันอยู่กับขบวนการนักศึกษาอย่างแยกจากกันไม่ออก เพราะงานวรรณกรรมส่วนใหญ่ นักศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือผู้ที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเป็นผู้เขียนขึ้น มีการรวมกลุ่มการทำงานวรรณกรรมที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยว และกลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย แม้โดยส่วนรวมแล้ว วรรณกรรมเนื้อหาไร้สาระยังคงเป็นด้านหลัก แต่กระแสของวรรณกรรมก้าวหน้าก็มีได้

¹ศุการ์พันธ์ เสรีวัณม์ วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทย ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึง พ.ศ. 2475 303 หน้า

²ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ การศึกษาประเภทของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 - 2520 260 หน้า

³ไพโรจน์ บุญประกอบ วิเคราะห์เรื่องสั้นแนวการเมืองและสังคมในช่วง 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519

⁴เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 375 - 416

⁵เสถียร จันทิมาธร ท่อนหนังสือ หน้า 71 - 102

หนึ่ง แต่หากได้พัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา ในด้านเนื้อหาวรรณกรรมก้าวหน้าโดยเฉพาะเรื่องสั้น แสดงความไม่พอใจต่อสภาพสังคม ต่อรัฐบาลเผด็จการ ในด้านรูปแบบนักเขียนหนุ่มสาวในมหาวิทยาลัยเหล่านั้นล้วนไม่พอใจเรื่องสั้นที่เห็นโครงเรื่องแบบเก่า จึงได้เขียนในรูปแบบใหม่ เช่น งานเรื่องสั้นของ ธงชัย สุรการ นิคม ร่ายยาว สุชาติ สวัสดิ์ศรี วิทยากร เชียงกูล เป็นต้น

สุชาติ สวัสดิ์ศรี มีความเห็นไม่แตกต่างจาก เสถียร จันทิมาธร เขามีความเห็นเพิ่มเติมว่า หลังปี พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา เรื่องสั้นที่มีลักษณะสูตรสำเร็จตามทฤษฎีการประพันธ์เรื่องสั้นนั้น เป็นสิ่งที่ไม่พอเพียงกับยุคสมัย ซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งการแสวงหาแล้ว นักเขียนรุ่นใหม่ไม่จำเป็นต้องคำนึงการตามทฤษฎีเรื่องสั้นแบบเก่า และพวกเขาได้เริ่มเขียนเรื่องสั้นในรูปแบบใหม่ เช่น ใช้การบรรยายแบบกระแสนัก ใช้สัญลักษณ์

สุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้แบ่งกลุ่มเรื่องสั้นไทยในช่วงที่ออกมามี 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มอภินิยม (Mecanism)
2. กลุ่มสัญลักษณ์ (Symbolism)
3. กลุ่มเหนือจริง (Surrealism)
4. กลุ่มกระเทาะสังคม (Satirical)
5. กลุ่มแปลกแยก (Alienation)¹

ในด้านเนื้อหา นั้น เรื่องสั้นเป็นเรื่องของชนชั้นกลางสามัญที่มีชีวิตเรียบง่ายอยู่ในสังคมสมัยใหม่ ตกอยู่ท่ามกลางสภาพสังคม "ชนชั้นกลาง" และมีความรู้ดีกว่าไม่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีลักษณะเป็นชนค่อสังคม หรือไม่ก็เห็นชอบต่อตัวเอง ถึงที่เรียกว่า Anti-hero ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้เป็นลักษณะก้าวหน้า ทั้งในด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา ซึ่งโดยบทความต่อมา สุชาติ สวัสดิ์ศรี เรียกว่า เป็น "จิตสำนึกแบบนิเวศวิทยาไทย"²

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเป็นมาและกลุ่มทางความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่"

ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 19 - 47

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "จิตสำนึกแบบนิเวศวิทยาไทย" ภาษาและหนังสือ 2 :

53 - 77 ตุลาคม 2526 - มีนาคม 2527

วิทยากร เชียงกุล¹ ได้เขียนบทความในเชิงบันทึกความทรงจำเกี่ยวกับวงการวรรณกรรมช่วง พ.ศ. 2506 - พ.ศ. 2516 ถึงการทำงานวรรณกรรมของนักเขียนรุ่นใหม่ ทั้งกลุ่มหนุ่มหน้าลาวสวย และกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยว การไม่เห็นด้วยกับนโยบายรัฐบาล และความไม่พอใจสภาพสังคมที่เป็นอยู่ ตลอดจนการแพร่หลายของหนังสือสิ่งพิมพ์สตรีปริทัศน์ วิทยาสารปริทัศน์ ชัยพฤกษ์ฉบับนักศึกษาและประชาชน จนกระทั่งการรวมตัวของกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต ล้วนเป็นปัจจัยส่งผลถึงการเติบโตของลักษณะก้าวหน้าของเรื่องสั้นไทย จนกระทั่งเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ยุคแสวงหาได้จบลง และเป็นการเริ่มต้นยุคของการฟื้นฟูวรรณกรรมเพื่อชีวิตอีกครั้งหนึ่ง

เอกสารอีกฉบับหนึ่งที่ได้นำมาศึกษาของวงการวรรณกรรมไทยช่วงก่อน พ.ศ. 2516 ได้ใช้อย่างน่าสนใจ คือ เอกสารประกอบการสัมมนาวรรณกรรมไทยปัจจุบัน² ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2516 นักวิชาการด้านวรรณกรรมไทย เป็นเห็นว่า กุหลาบ มลิกา มาเร สดริมา กัดดอย รัชฎวณ อันทวก้าแหง สัตยา พินิจภูวน และนิธยา นาคะวิสุทธิ นักวิชาการเหล่านี้เห็นพ้องต้องกันถึงลักษณะของวรรณกรรมในช่วงนั้น ว่ามีเนื้อหามุ่งร่วมใช้สังคมมากขึ้น และมีรูปแบบหลากหลาย คือ มีเรื่องสั้นประเภทเรียลลิสต์ เบเจอร์ลิสต์ ซิมโบลิสต์...เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งเป็นลักษณะก้าวหน้าของวรรณกรรมไทย

จากถ้อยกล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า งานเขียนเกี่ยวกับลักษณะ "ก้าวหน้า" ของเรื่องสั้นไทยในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นั้น เป็นงานเขียนในรูปของบทความ ทำให้ไม่สามารถแสดงให้เห็นลักษณะ "ก้าวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วงนั้นได้ละเอียดและเป็นระบบ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะวิจัยเรื่องนี้ได้เป็นระบบมากขึ้น

¹ วิทยากร เชียงกุล "วรรณกรรมช่วงก่อน 14 ตุลาคม" ภาควิชาละออหนังสือ

1 : 1 - 17 เมษายน - กันยายน 2525

² คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วรรณกรรมไทยปัจจุบัน 249 หน้า

เรื่องสั้นไทยในช่วง พ.ศ.2510 - พ.ศ.2516

การที่จะอธิบายถึงลักษณะของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ.2510 - พ.ศ.2516 ได้อย่างชัดเจนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงสภาพการเมืองในช่วง พ.ศ.2501 - พ.ศ.2516 ว่ามีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในช่วงนี้อย่างไร เพราะนับตั้งแต่การปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อ พ.ศ.2501 ประเทศไทยก็เปลี่ยนการปกครองจากเสรีนิยมมาเป็นการปกครองแบบเผด็จการ ซึ่งมีทหารปกครองประเทศ เหตุการณ์บ้านเมืองในช่วง พ.ศ.2501 นี้ มีนักวรรณกรรมหลายคนผ่าน เช่น รื่นฤทัย สัจจพันธุ์¹ เสกสรรค์ จันทิมาธร² ประทีป เหมื่อนนัง³ ถือว่าเป็นตัวแทนของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน เรียกว่า "ยุคมืดทางปัญญา" ถ้าจะพูดถึงการศึกษาวรรณกรรมในอดีตก่อนมา ดังนั้นผู้วิจัยจะศึกษาวรรณกรรมในช่วง พ.ศ.2501 - พ.ศ.2510 ก่อน แล้วจึงมาศึกษาในการศึกษาวรรณกรรมในช่วง พ.ศ.2510 - พ.ศ.2516 ต่อไป

สภาพของวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2510

อิทธิพลของการเมืองที่มีผลกระทบต่อวรรณกรรม

เหตุการณ์สำคัญที่มีส่วนกำหนดทิศทางของวรรณกรรมก็คือ การปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งได้กระทำการโค่นล้ม 2 ครั้ง คือ ในพ.ศ.2500 และ พ.ศ.2501

พ.ศ.2500 เหตุการณ์บ้านเมืองยุ่งยากมาก ประชาชนเริ่มมีระแวงต่อการปกครองแบบเผด็จการของกษัตริย์ปกครอง โดยเฉพาะการเลือกตั้งสภานิติบัญญัติ การดำเนินคดีอย่างโจ่งแจ้ง การคอร์รัปชันของรัฐบาลจอมพล ป. หันหลังจากราชอาณาจักรสยามมาไทยประเทศ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองหลายฝ่าย เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้

¹ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ วรรณกรรมไทยปัจจุบัน หน้า 92

² เสกสรรค์ จันทิมาธร สภาพการวรรณกรรมเมื่อสี่สิบเอ็ดปี หน้า 337

³ ประทีป เหมื่อนนัง วรรณกรรมไทยปัจจุบัน หน้า 33

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตัดสินใจก่อการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500 แต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังไม่พร้อมที่จะเข้ากุมอำนาจรัฐอย่างเด็ดขาดด้วยตนเองในทันที ทั้งนี้เพราะประการแรก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ต้องการสร้างความชอบธรรมว่า การดำเนินปฏิวัติครั้งนี้มิใช่เพื่อหวังอำนาจ ประการที่สองเป็นเหตุด้านสุขภาพ เนื่องจากท่านเริ่มป่วยเป็นโรคตับและกล้ามเนื้อ¹ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ควบคุมเกมการเมืองโดยการสนับสนุนให้ นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี และตนเองเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด ควบคุมกำลังทั้งสามเหล่าทัพอย่างเด็ดขาด² ดังนั้น อำนาจอันแท้จริงจึงอยู่ในมือของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม รัฐบาลจึงได้มีการเลือกตั้ง พรรคสามัคคีธรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้รับเสียงข้างมาก พลเอกถนอม กิตติขจร ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2501³

การปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในครั้งแรกนี้ยังไม่มีผลกระทบต่อกวาระแนวรวมกรรมก้าวหน้าที่ใด ๆ อย่างไรก็ดี ยังมีการรวมกลุ่มกันจัดทำโดยศาสตราจารย์ "สาธิต" รายเดือน เสนอเรื่องราวของวรรณกรรมเพื่อชีวิตและวรรณคดีวิจารณ์ เช่น อภิชาติ พลจันทร์ เข้มแข็ง ลอสมันต์ทางมาและนฤคตศาสตร์ โดยใช้นามปากกาว่า น.น.น. บรรจง บรรจงลิขิต เขียนบทความชื่อ ปล่อยวิจารณ์ และบทวิจารณ์ชื่อ นักประพันธ์กวีวิจารณ์ มีเรื่องสั้นแนวใหม่ ชื่อของ รงค์ รัชวัน อิศรา อมันตกุล ลงพิมพ์ รวมกิจกวีนิพนธ์ ปุณณิ คางคาน สำนักพิมพ์กึ่งกึ่งกึ่งกึ่งงานก้าวหน้าออกมาเผยแพร่ เช่น สำนักพิมพ์เงาเวทย์ พิมพ์ ประวัติ เรื่องของอาทิว ปล่อยเพื่อชีวิต จากกลุ่มน้ำโวลก้า ที่พรรคที่นำโดยของนักประพันธ์ นวนิยาย เรื่อง กิ่งกวาง กอง เข้มแข็ง โสภณพงษ์ และรวมเรื่องสั้นชื่อ ปากกีสองสาว กิ่งกวาง สำนักพิมพ์อีกบรรณวิจณา พิมพ์ โกลงกลอนของนายนิ โสภณพงษ์ กิ่งกวาง

¹ ภัทรมา จักรกุล ๗ ฉายา รัฐและอุดมการณ์ไทยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2500 - 2506) หน้า 172

² อ.

³ ธีรวัฒน์ สมุทวณิช และพิรฤกษ์ จันทวรานนท์ ข้อมูลเรื่องราวถึงเหตุการณ์และแนวความคิดของการปกครองไทย หน้า 37

แก่นักพิมพ์โครงการมล ก็พิมพ์ ขอบฟ้าซลับทอง ของ ลุงเฮี¹ ไปแล้ว

แต่หลังจากนั้นไม่นาน งานเขียนของนักเขียนก้าวหน้าก็ได้รับผลกระทบจากมรสุมทางการเมือง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เดินทางไปรักษาตัวที่อเมริกาในฐานะแขกส่วนตัวของประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ และในฐานะตัวแทนรัฐบาลไทยไปเจรจาขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์รักษาตัวจนอาการดีขึ้น จึงได้กลับไปคุมอำนาจรัฐอย่างเด็ดขาด และท่ามกลางความไร้เสถียรภาพในการปกครองของจอมพลถนอม กิตติขจร นั้นเอง ประกอบกับมีเหตุการณ์ยุ่งยากในประเทศลาว คือ การเดินโศกทางการเมืองของ "ขบวนการปะเทดลาว" ทำให้สหรัฐอเมริกาวันวันคิดถึงภัยคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ สหรัฐอเมริกาจึงสนับสนุนให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก่อการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่ง²

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ปฏิวัติครั้งนี้โดยได้รับความยินยอมพร้อมใจจากจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี คือ เมื่อตอนเที่ยงของวันที่ 20 ตุลาคม 2501 จอมพลถนอม กิตติขจร ได้กราบบังคมทูลออกจากตำแหน่งหน้าที่จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และในคอนำวันเดียวกันนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้เข้าเฝ้า ถูกละดวงธูลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับจากต่างประเทศ³ ในคืนนั้นเอง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็ได้ออกประกาศเมื่ออำนาจการปกครองให้ประชาชนทราบ ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญและประกาศกฎอัยการศึกโดยอ้างเหตุผลในการทำปฏิวัติว่า กับคอมมิวนิสต์กำลังคุกคามประเทศชาติ เข้าแทรกแซงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ต่างประเทศขาดความไว้วางใจ บุคคลบางกลุ่มแฉฉ้างใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ คำลายความสงบ ทำให้เกิดภาวะวุ่นวายในหมู่คนไทย และประการสุดท้ายเหตุการณ์การก่อการก่อการในประเทศล้มล้ม อาจเกิดผลกระทบต่อไปให้ทุกชน⁴ สิ่งเหลือเหล่านี้ "...เป็นผลร้าย

¹ เดกัยร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 341 - 343

² ศักดินา จิตรกุล ๗ อยุธยา รัฐและอุดมการณ์ในห้วงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2550 - 2556) หน้า 173

³ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 75 ตอนที่ 81 หน้า 1

⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และพีรศักดิ์ จันทิมาธร ข้อมูลกับงานถึงเหตุการณ์ทางการเมือง มโนทัศน์ของการปกครองไทย หน้า 37

ใหม่แรงสำหรับประเทศไทย...เปรียบประดุจโรคภัยที่ไม่มีทางรักษาด้วยยาพิษยาทา จำเป็นต้องใช้วิธีผ่าตัดถึงขั้นโคมกรรม การปฏิบัติเป็นวิธีเดียวที่จะรักษาโรคของประเทศชาติได้..."¹

หลังจากยึดอำนาจรัฐแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็ได้ควบคุมกลไกต่าง ๆ ของรัฐไว้อย่างเบ็ดเสร็จและรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ตนเองทันทีโดยอาศัยประกาศของคณะปฏิวัติถึง 57 ฉบับ เป็นกลไกสำคัญในการปรับโครงสร้างอำนาจ² ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ใต้อำนาจของเผด็จการทันที และเพื่อให้อำนาจเผด็จการสัมฤทธิ์ผล ปราศจากการต่อต้าน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงจำเป็นต้องปกปิดกลาประชาชนด้วยการออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17

มาควบคุมมิให้เสรีภาพในการเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ ประกาศ
คณะปฏิวัติฉบับที่ 17 นี้เองที่มีผลกระทบต่อวรรณกรรมมากที่สุด นับเป็นการควบคุมและลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการพิมพ์อย่างเด็ดขาดยิ่งกว่ายุคโศกสมัยใด มีผลให้ "ชีวิตทางความคิด - กิจกรรมทางปัญญา" ของผู้คนในสังคมต้องชะงักลงอย่างเห็นแจ้ง

ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อทางราชการเพราะมีโอกาสไปยังผู้ที่มีขอบโดยอาศัยทั้งการหนังสือพิมพ์ดำเนินการ ดังนั้นการเป็นภัยต่อประเทศชาติได้
นับว่าเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม สุขชาติ สวัสดิ์ศรี ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

"...ไม่ว่าจะมีเหตุผลอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวแต่ใด อำนาจของประกาศฉบับนี้ก็มีผลอย่างยิ่งในการปรามนักเขียน โทษเฉพาะในด้านการปลุกฝังความสำนึกในการเซ็นเซอร์ของตนเองอย่างรัดกุม...ความรู้สึกวันเกรงในข้อจำกัดทางเสรีภาพ อันเนื่องมาจากความคลุมเครือของประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17

นี้ มีผลอย่างยิ่งต่อชีวิตทางความคิดของนักเขียนในยุคนี้มาก"⁴

¹ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 75 ตอนที่ 61 หน้า 12

²โกคำนา จิตรกุล ณ อมฤตยา รัฐและอำนาจในยุคมหาพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2500 - 2506) หน้า 186 - 187

³โกคำนา จิตรกุล ณ อมฤตยา ล.ค. หน้า 193

⁴สุชาติ สวัสดิ์ศรี "แนวคิดนักเขียนไทย 2488 - 2516" ใน วรรณกรรมปัจจุบัน หน้า 108 - 110

ผลกระทบต่อหนังสือพิมพ์โดยตรงก็คือ หนังสือพิมพ์ในประเทศไทยถูกล้างปัดหรือถูกล้าง
เป็นจำนวนมากที่สุดในประวัติศาสตร์ เช่น ช่างภาพ ปิตุภูมิ เกลิเมส ตงจ้วน บางกอกนิวส์
เสรีรัฐสาร เอกภาพ เสรีไทย ปิยมิตร อาณาจักรไทย เป็นต้น และต่อมา จอมพลสฤษดิ์
ธนะรัชต์ ก็ได้ออกคำสั่งพิเศษของกระทรวงมหาดไทยไม่อนุญาตให้หนังสือพิมพ์โดยเฉพาะ
หนังสือพิมพ์รายวันออกใหม่¹ ทำให้จำนวนหนังสือพิมพ์และนิตยสารรายคาบอื่น ๆ ร้อยหรือลง
ทุกที มีผลต่อวิชาชีพหนังสือพิมพ์ นักหนังสือพิมพ์จำนวนมากต้องประสบภาวะว่างงาน² ทั้ง ๆ
ที่มีผู้พยายามจะออกหนังสือพิมพ์กันมากมายแต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ ถ้าจะออกหนังสือพิมพ์ใหม่
จำเป็นต้องใช้ "หัวหนังสือพิมพ์" ที่มีอยู่แล้ว ฉะนั้นจึงมีการซื้อขายหัวหนังสือพิมพ์กันอยู่ทั่วไป
ในราคาสูงถึง "เลขหลัก 6 ตัว"³

ส่วนหนังสือพิมพ์ที่เหลืออกอยู่ก็ไม่กล้าเสนอเรื่องราวทางการเมืองอย่างจริงจัง
มุ่งเน้นข่าวอาชญากรรม ข่าวซุบซิบในวงสังคม อาจนับได้ว่า ...นี่คือที่มาของการเน้นหนัก
ข่าวอาชญากรรม ข่าวเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ ข่าวประหลาดวิเศษต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อ
ด้านไสยศาสตร์เวทมนตร์ ซึ่งตกเป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงการทำหนังสือพิมพ์ในยุคปัจจุบัน⁴

นอกจากการออกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17 อันมีผลทำให้กิจกรรมทางปัญญา
หยุดชะงักแล้ว การกระทำของคณะปฏิวัติอีกประการหนึ่งที่มีผลทำให้วรรณกรรมในช่วงนี้เข้าสู่
ยุคหมิ่นตบแต่งแท้จริงก็คือ การกวาดล้างจับกุมนักคิด นักเขียน นักการเมืองครั้งยิ่งใหญ่
ในขณะเข้าวันที่ 21 ตุลาคม 2501 ทองใบ ทองเปาด์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือกะมัวนัตต์
กล่าวหาว่า "...ผู้ถูกจับกุมครั้งนี้ หากนับทั่วประเทศก็ยังมีจำนวนพันคนไม่ แต่ที่ถูกจับมาทั้ง

¹เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 347 - 348

²สวัสดิ์ ปิณฑาสักยณ์ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17" สังคมศาสตร์ปริทัศน์

1 : 89 มิถุนายน 2510

³เสถียร จันทิมาธร ล.ค. หน้า 349

⁴วิทยา ศัลยวิสุทธิ "การต่อสู้ของหนังสือพิมพ์ในสังคมไทย" ใน บันทึกการนิมมนา

50 ปี บนเส้นทางประชาธิปไตย หน้า 157

รวมกันที่เรือนจำลาหยาวก็มีประมาณ 300 คน... พวกเขากลับมาจากจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย ทั้งในส่วนกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคตะวันออกและภาคใต้¹

ผู้ที่ถูกจับกุมส่วนใหญ่ถูกขังเย็บข้อเท้ามีการกระทำอันเป็นกบฏมีนิตและกบฏความผิดต่อความมั่นคงต่อรัฐทั้งภายในและภายนอกอาณาจักร เป้าหมายสำคัญของการจับกุมก็คือ เพื่อชุตรากถอนโคนขบวนการของฝ่ายต่อต้านรัฐบาล เช่น นายแก้ว นรนิติ เลขาธิการพรรคเสรีชนกร นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร อดีตหัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ร.ต.อ. เฉียม อัมพุนันท์ หัวหน้าพรรคศรีอารยเมตไตรย์ ร.ต.อ. สมศักดิ์ สิวเวธ นายตำรวจคนสนิทของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น² ในจำนวนผู้ถูกจับกุมครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และผู้จัดพิมพ์เป็นจำนวนมาก อาทิ สังข์ ศัลโยทัย บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสรีภาพ ซึ่งต่อต้านอเมริกาอย่างหนัก เบื้อง วรณศรี กวีและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ปฏิภูมิ ซึ่งต่อต้านอเมริกาเช่นกัน อีรา อัมมตะกุล เวทย์ บุรณะ กุศลรัตน์ พงกุล อุดม ศรีสุวรรณ กรุณา กุศลาลัย ทนง ศรีทวาทิตย์ อาสน์ ไชยวร โฉม สุวัจน์ วรคัลก หวิบ วรคัลก จินตนา กอกระกุล...³

การกวาดล้างจับกุมอย่างเหี้ยมโหดของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นี้เอง ทำให้งานเขียนในลักษณะก้าวหน้าต้องหยุดชะงักลง หลังจากที่เคยรุ่งเรืองมาในช่วง พ.ศ. 2490 - 2501 ทำให้นักเขียนช่วง พ.ศ. 2501 - 2510 หันไปสู่แนวตลาดและนิยมเรื่องราวศาสนามากขึ้น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนักเขียนฝ่ายก้าวหน้าถูกจับกุมคุมขัง ส่วนที่ไม่ได้ถูกรับก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในวิถีทางการต่อสู้เพื่อประชาชนได้อีกต่อไป ศรีบูรพา ซึ่งอยู่ในระหว่างการเดินทางเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ขอลี้ภัยอยู่ที่นั่นจนถึงแก่กรรม เมื่อปี 2517 เสนีย์ เสาวพงศ์ กลับไปเขียนนวนิยายที่ไล่จากต่างประเทศและทุ่มเวลาส่วนใหญ่ให้แก่

¹ทองใบ ทองเปาท์ คอมมิวนิสต์ล่าคนขาว หน้า 6

²ทัศนดา จักรกุล ณ อยุธยา รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2500 - 2506) หน้า 208 - 210

³ทองใบ ทองเปาท์ ล.ค. หน้า 3 - 30

งานราชการ คำสิงห์ ศรีนอก (ลาว คำหอม) หยัดเขียนหนังสือไปทำเกษตรกรรม
เจษฎ์ เจตนาธรรม หันไปสู่วงการภาพยนตร์ นเรศ นโรปกรณ์ ก็ไปจัดรายการกลอนทาง
วิทยุแทนการเขียนหนังสือ จิตร ภูมิศักดิ์ และ เป้าทอง วรธนศรี เมื่อออกจากคุกก็ตัดสินใจ
เข้าร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และมีนักเขียนอีกเป็นจำนวนมากที่เปลี่ยนแนว
การเขียนของตนจากแนวก้าวหน้ามาสู่แนวตลาด เช่น ศรีรัตน สถาปนวัฒน์ รมย์ รัตวัน
อ.ไชยวรศิลป์ เป็นต้น

ในขณะที่นักเขียนก้าวหน้าสามารถผลงานของตนออกมาได้ ทางฝ่ายรัฐบาล
ก็ให้มีการส่งเสริมให้มีการเขียนและแปลเอกสารเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ออกมาเผยแพร่เป็น
จำนวนมาก เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงภัยคอมมิวนิสต์และให้ช่วยกันต่อต้าน เช่น

การแทรกซึมของศาสนาใหม่	ของ ม.ร.ว. เสงี่ยม ปราโมช
พุทธศาสนากับลัทธิคอมมิวนิสต์	ของ ม.จ. ประสงค์ สุขสวัสดิ์
คอมมิวนิสต์กับสงครามเย็น	ของ ประทีป ไร่รวง
ภัยด้านอินโดจีน	ของ ทวีช สุภาภรณ์

แนวพุทธศาสตร์คอมมิวนิสต์ในเอเชีย ของ ประเวศ ศรีพิพัฒน์¹

ฉะนั้นเมื่อวรรณกรรมก้าวหน้าถูกปิดกั้น ทำให้ผู้เขียนส่วนใหญ่หันมาเขียนวรรณกรรม
ในแนวเร้าอารมณ์มากกว่าเร้าปัญญา เป็นวรรณกรรมแนวหาเหว หรือเรื่องปรัมปราที่เคยเป็น
หลัก อ่างไรก็ตามแนววรรณกรรมลักษณะดังกล่าวจะแพร่หลายในช่วง พ.ศ. 2501 - 2510
ก็ตาม แต่กระแสวิวรรณกรรมก้าวหน้าก็มีให้หยุดนิ่งเสียทีเดียว แต่ได้แทรกตัวอยู่ในวงวรรณกรรม
และวิวัฒนาการมาจนถึงยุค พ.ศ. 2510 - 2516 ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเนื้อหาของวรรณกรรม
ในช่วง 2501 - 2510 ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความแพร่หลายของวรรณกรรมหลักเหว
2. กระแสวรรณกรรมก้าวหน้า
3. ความเคลื่อนไหวใหม่ในวงวรรณกรรม

¹ บำรุง สุวรรณรัตน์ และ ชูศักดิ์ เอกเพชร วรรณกรรมสังคมและการเมือง

1. ความแพร่หลายของวรรณกรรมหลักหนี

ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "วรรณกรรมการเมืองของไทย"

ว่า

"ยุวชนสยามที่เริ่มแตกเนื้อหนุ่มหลังการฉลอง 25 พุทธศักราช เห็นสมรภูมิใหม่ที่
น่าสังสาร เขาถูกปฏิเสธสิทธิที่จะปกครองตนเองเป็นเวลาดังลิบๆ เขาไม่รู้จัก
คำว่า "เสรีภาพ" เขาได้ยินได้ฟังแต่ความมั่นคงของรัฐบาลและการพัฒนา
เศรษฐกิจ เขาได้อ่านหนังสือประโลมโลกที่ไม่ละเอียดยกเว้นแต่เรื่องสูงศักดิ์ นางเอก
เป็นคนที่คอยคอยแต่จะนั่งสงสารตนเอง...โดยสารที่เขาสอบถามความรักหวานชื่น
ผูกพันราวกับดอกใต้ ความรักและการมารวมตัวกลายเป็นเครื่องหมายการค้าของ
นักเขียนรุ่นหลัง พ.ศ. 2500..."¹

ถ้อยคำของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้สะท้อนภาพการเมืองและบรรยากาศของ
วรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2501 - 2510 ให้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ในทางการเมือง
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปกครองแบบเผด็จการเต็มรูปแบบ แม้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2502²

¹ชัยอนันต์ สมุทวณิช "วรรณกรรมการเมืองของไทย" ใน ความต่อเนื่อง หน้า 296

²ศักดิ์นา จิตรกุล ณ อรุณยา รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
(2500 - 2506) หน้า 202

*วรรณกรรมหลักหนี (Escape Literature) เป็นวรรณกรรมที่มีจุดมุ่งหมายหลัก
ไม่ต่างให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน สัมผัสความรู้สึกในใจในชั่วเวลาหนึ่งหรือระบบ
ความทรงจำ ความกังวลต่าง ๆ ผู้อ่านจะมีความรู้สึกว่ากำลังอยู่ในโลกของผู้อื่นมากกว่า
โลกของตนเอง เพราะวรรณกรรมประเภทนี้ใช้จินตนาการเพื่อหนี (escape) เป็นทางออก
ของการหนีจากความจริงของชีวิตและสังคม วรรณกรรมประเภทนี้เช่น เรื่องเขย่าขวัญ
(horror tales) นิยายวิทยาศาสตร์ (science fiction) นิยายสืบสวน (detective
stories) และเรื่องจลาจล (romance) เป็นต้น

แต่ทว่าสภาพเพื่อการมิได้เลือกหายไปจากคณะผู้ปกครองผู้ดี เพราะมีข้อความอยู่เพียง 20 มาตรา อำนาจอธิปไตยที่มาจากปวงชนชาวไทยก็มีแต่เพียงในนาม ส่วนอำนาจเด็ดขาดนั้นอยู่ในมือของนายกรัฐมนตรี โดยเฉพาะมาตราที่ 17 ซึ่งให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างไม่มีขอบเขต นายกรัฐมนตรีมีอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวที่จะวินิจฉัยและตัดสินใจว่า การกระทำเช่นใดบ้างที่เป็นการทำลายความสงบเรียบร้อยและทำลายความมั่นคงของประเทศชาติ ปรากฏว่าในช่วงที่ จอมพลถนอม กวณิช ครอบอำนาจอยู่นั้นได้ใช้มาตรา 17 สั่งประหารชีวิตผู้กระทำผิดถึง 11 คน ในข้อหาเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ โดยไม่ฟังผ่านกระบวนการยุติธรรม¹

การดำเนินนโยบายการปกครองของ จอมพลถนอม กวณิช มีส่วนสนับสนุนให้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย เช่น การออกกฎหมายยกเลิกการจำกัดขนาดการถือครองที่ดิน การห้ามจัดตั้งสหภาพแรงงาน ห้ามการนัดหยุดงาน ตั้งสำนักส่งเสริมการลงทุน โดยเฉพาะจัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นมาร่างแผนพัฒนา 5 ปี และการกู้เงินจากต่างประเทศมาลงทุนสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า น้ำประปา ฯลฯ² การพัฒนาประเทศแบบสมัยใหม่ได้ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรม ถนน ข้างสรรพสินค้า ธนาคาร โรงแรม และตึกแบบสมัยใหม่ จนเรียกได้ว่าเข้ายุคอิทธิพลแบบอเมริกัน (American Era)³ การยกเลิกกฎหมายการจำกัดขนาดการถือครองที่ดิน ทำให้มีการซื้อที่ดินมาเป็นสมบัติของชนรวย ชาวนาไม่มีที่ดินเป็นของตนเองมากขึ้น ทำให้คนจนในชนบทอพยพเข้ามาเป็นกรรมกรในโรงงานต่าง ๆ ในเมือง ประชาชนมีชีวิตรอยู่ท่ามกลางคำขวัญ "งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข" ประเทศชาติตกอยู่ในภาวะสิ้นเปลือง ขาดดุลการกำเป็นจำนวนหลายพันล้าน โดยเฉพาะอเมริกาจับคู่ไทย ซึ่งเข้ามาลงทุนในไทยเป็นอันดับ 1 และ 2 ตามลำดับ⁴ ดังนั้นวิถีชีวิตของคนงานในสังคมจึงตกเป็นทาสของวัตถุ

¹ กึกก่นา จิตรกุล ณ อยุธยา รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพลถนอม กวณิช (2500-2506) หน้า 202

² วิทย์กร เชียงกุล การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยยุคถนอม : ผลจากทฤษฎีทางเศรษฐกิจทุนนิยม 2503 - 2523 หน้า 32

³ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เอกสารประกอบหน่วยการเรียนรู้ ๒.๑.๑.๑ การพัฒนาประเทศไทย

⁴ อ.

และมีสภาพมือใครยาวสาวได้สาวเอา แต่ในขณะที่เดียวกัน ฝ่ายปกครองกลับใช้อำนาจเผด็จการ ไม่ยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพที่จะแสดงออกในสิ่งที่เขาคิด กลับจับกุมคุมขังนักเขียน เป็นจำนวนมาก ออกประกาศคณะปฏิวัติมาควบคุมหนังสือพิมพ์ นักเขียนจึงไม่สามารถพูดถึง สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลใหญ่ ไม่มีโอกาสพูดถึงสภาพการเมืองที่เป็นเผด็จการ และไม่มีโอกาสสำรวจวิจารณ์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมใหม่ของประเทศ การปิดกั้นทางปัญญานี้เองทำให้นักเขียนกลุ่มหนึ่งที่แสดงตัวว่า "ไม่สนใจการเมือง" และ "ไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจ" หากแต่มุ่งหากำไรเข้ามาแทนที่นักเขียนฝ่ายก้าวหน้าและยึดครอง แฉงหนังสืออย่างเด็ดขาด¹ วรรณกรรมในช่วงนี้จึงมีลักษณะหลักที่เฝ้าความจริง ภาพสะท้อน สังคมในวรรณกรรมจึงเป็นเพียงภาพสะท้อนความน่าเบื่อในสังคม² ชี้ให้เห็นสภาพการเมือง ที่ถูกมอมเมาเท่านั้น ไม่ก่อให้เกิดพฤติปัญหาแก่ผู้อ่าน ไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าของความ น่าเบื่อของสังคมหรือทางออกจากสังคมที่ถูกมอมเมาเช่นนั้น

สุชาติ สวัสดิ์ศรี ใต้สรูปลักษณะกว้าง ๆ ของวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2501 - 2510 ไร้ดังนี้

1. รกไปด้วยเรื่องผีไร้สาระ
2. มองไปด้วยเรื่องสืบค้น
3. กวไปด้วยเรื่องโลกวิสัยที่ต่างพากันแข่งกันว่าผู้ใดจะวิจิตรพิสดารกว่ากัน
4. จัดจ้านไปด้วยเรื่องรักบนฟองสบู่ บดุกสร้างวิมานในอากาศ กระหม่อมกระเทียม

เปรียบเปรยในทางร้ายยา

5. มากไปด้วยเรื่องบู้สร้างผลาญและเร่กการเมืองประเภท "ปลุกผี" ซึ่งไร้รากฐานทางความถี่และความถูกต้องทางการเมือง

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเป็นมาและกลุ่มทางความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 26

²กัลป์ ธรรมศาสตร์ (นามแฝง) "หนังสือกับสังคมและการเมืองไทย (พ.ศ. 2490 - 2519)" ใน คนอ่านหนังสือ หน้า 30

6. มีบ้างเล็กน้อยที่นักเขียนเริ่มเป็นขมกับตัวเองและสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่¹

นอกจากลักษณะ 6 ประการดังกล่าว สุชาติ สวัสดิ์ศรี ยังมีความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาอีกว่า "...เต็มไปด้วยเรื่องราวพาฝัน ใช้พระเอกนางเอกตามคติโบราณ ย้อนหลังกลับไปเมื่อสมัย 2475 เพียงแต่เปลี่ยนพระเอกจากบรรดาขุนพระทั้งหลายมาเป็นกร. หนุ่มที่เพิ่งสำเร็จการศึกษามาจากนอก การดำเนินเรื่องก็มักใช้อย่างเดียวกันหมด กล่าวคือ นักประพันธ์สามารถรู้เรื่องทั้งหลายทั้งปวง แม้แต่เรื่องลึกลับในจิตใจตัวละครทุกตัว และลักษณะนิสัยที่แสดงออกก็เป็นชนิด "ดี" เกินไป หรือไม่ก็ "เลว" เกินไป หาใช้ชีวิตที่พบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันไม่..."² ความเห็นนี้สอดคล้องกับความเห็นของ นิตยา มาตะวิสุทธิ์ คือ "วรรณกรรมไทยพูดกันแต่เรื่องรักโศก จุ่มจิ้ม หรือมีแก่นก็เป็นเรื่องกรอบกร้าว เมื่อน้อย เมียหลวง...เป็นเรื่องราวอารมณ์แต่ไม่เราสมอง"³ ฉะนั้นบนแผงหนังสือจึงพบแต่เรื่องแม่ครัวลูกสะใภ้ เมียน้อยเมียหลวง เรื่องผี เรื่องผู้สาวพาลและเรื่องโง่ที่เขียนแข่งกันกันว่า ใครจะทำได้วิจิตรพิสดารกว่ากัน⁴

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวรรณกรรมหลักหนึ่งในช่วง พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2516 ในคั่นต่อไปนี้

1.1 นวนิยาย

1.2 บทกวี

1.3 เรื่องสั้น

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเป็นมาและกลุ่มความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่"

ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 29

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "แนวคิดของนักเขียนไทย 2488 - 2516" ใน รายงานการสัมมนาการสอนวรรณกรรมไทยปัจจุบันระดับอุดมศึกษา หน้า 87

³นิตยา มาตะวิสุทธิ์ "แนวโน้มของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน" ใน ล.ค. หน้า

⁴เสถียร จันทิมาธร สาธิตวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 352

1.1 นวนิยาย

นวนิยายหลักหนึ่งในช่วงนี้มักจะพิมพ์เป็นตอน ๆ ลงในนิตยสารรายสัปดาห์ ซึ่งอาจมีจำนวนหลายสัปดาห์จนกว่าจะจบเรื่อง แนวการเขียนนวนิยายยุคนี้ยังขึ้นอยู่กับแนวของหนังสือ (นิตยสาร) อีกด้วย เราอาจแบ่งนวนิยายหลักนี้ได้เป็น 2 แนวกว้าง ๆ คือ

1.1.1 นวนิยายหลักสำหรับผู้ชาย จะเป็นเรื่องผู้สร้างผลาญ เป็นเรื่องการผจญภัยของตัวเอก (Adventure) พระเอกเป็นคนเก่ง มีความสามารถในเชิงสู้รบ "...ไม่เจ็บ ไม่กลัวตาย เจอหน้าศัตรูก็ทำหั่นกันลงไปเท่านั้น การดำเนินเรื่องก็รวดเร็ว พระเอกต้องหนุ่มหล่อ... บางฉบับพระเอกต้องมีความรู้มาจากต่างประเทศ ไม่กักขฬะ เพื่อให้เป็นที่น่าเอ็นดูสำหรับผู้หญิง..."¹ เรื่องประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นของนักเขียนชาย

นวนิยายหลักสำหรับผู้ชายแบ่งเป็นประเภทย่อยได้อีก 2 ประเภท คือ

ก. เรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยของตัวเอกในเมือง จะเป็นเรื่องที่ตัวเอกต้องต่อสู้กับองค์การลับทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลที่หมายจะเข้ามายึดครองประเทศไทย หรือไม่ก็เป็นเรื่องการปราบปรามกลุ่มอิทธิพลตามแถวถนนทรงวาด เยาวราช หรือวงเวียน 22 กรกฎาคม นำสังเกตว่าแนวเรื่องประเภทนี้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่มีนโยบายหลักในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ เสถียร จันทิมาธร กล่าวว่า เป็นเพราะ "อิทธิพลของจักรพรรดินิยม"² ซึ่งก็หมายถึงอเมริกันนั่นเอง

ข. เรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยของตัวเอกในชนบท เดิมทีแล้วนวนิยายของไทยมักเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชนบท เช่น เสือใบ - เสือดำ ของ บ.ฉันทราบาลิต ไพรกว้าง ออกลมหอก หรือชาติอาชาไนย ของ อรรณพ เป็นต้น ตัวเอกจะมีลักษณะเป็นนักเลงท้องถิ่นอย่างแท้จริง แต่ในช่วง พ.ศ. 2501 - 2510 เรื่องอยู่ในชนบท

¹ ยอดธง หับทิวไม้ "จดหมายจากนักเขียน" ใน คำเขียนหนังสือ หน้า 46

² เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 354

กลับลักษณะ "เหมือนภาพยนตร์ความสมัยใหม่ที่มีใช้มาขึ้น แต่หนังจับหรือไม่ก็ลืบล้อ"¹
พระเอกก็เก่งกล้าเหมือนประเภทแรก ซึ่งก็สะท้อนสังคมที่เริ่มมีการพัฒนาเป็นทุนนิยมได้
พอสมควร

นวนิยายหลักนี้สำหรับผู้ชายมีจำนวนมาก เช่น ทางเสือผ่าน ของ พนมเทียน
ขวัญใจจอมโจร ของ พวงพยอม เจ็ดสิ่งมหัศจรรย์ ของ เนรัญชลา ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งเก้า
ของ ประทีป โกมลภิส กระหิณโชน ของ อรวรรณ ชุมทางเขาชุมทอง ของ ส.อาสนจินดา
ล้างแผ่นดิน ของ เสนีย์ บุษปะเกษ ร้อยป่า ของ อรชร ชุมทางดาวร้าย ของ อิศรา
อมันตกุล ราชสีห์พลมิง ของ เกรียง ไกรตร เป็นต้น

1.1.2 นวนิยายหลักนี้สำหรับผู้หญิง นับว่าเป็นแนวที่ครองตลาด
หนังสืออยู่ในช่วงนั้น เรื่องจะดำเนินตามสูตร "ซิมเคลเรลล่า" "ชายพบหญิง" "ชนแค้นสวย"
หรือ "ชายหญิงหญิงนอน"² เนื้อหาที่จะคล้ายคลึงกัน เช่น ในตระกูลหนึ่งทายาทได้สูญหาย
ไป แผลาญหลังได้พบเพราะสังเกตจากคำหึงปานคำ - ปานแดง บนร่างกาย หรือสัญลักษณ์
บางอย่าง เช่น แหวน ล็อกเก็ต ห่อมานางเอกจะแย่งชิงมรดกกับตัวอิจฉาซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้าม
กับนางเอก หรือไม่ก็เป็นเรื่องของชายหญิงหญิงนอน นางเอกมักจะชนะแต่สวย แก่นแก้วแต่
แสนดี ระเบิดแรกตกอยู่ในฐานะที่ต่ำต้อย แผลาญหลังจะได้รับการเปิดเผยว่าเป็นทายาทเจ้า
ของมรดก พระเอกมักจะเป็นชายสูงศักดิ์ มีอายุ ชี้เกรงใจ นางเอกจะประกอบไปด้วย
คุณลักษณะ 3 อย่าง คือ แสนดี สวย และรักษาพรหมจรรย์ยิ่งชีวิต เรื่องแบบนี้ไม่แตกต่าง
ไปจากนวนิยายภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่อย่างใด³ โดยมี บ้านทรายทอง พงมาน
สว่างวงศ์ เป็น "ปฏิมาร" ที่นักเขียนส่วนใหญ่ยึดถือ นวนิยายแนวนี้มีจำนวนมาก เช่น

¹ เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 354

² ลต. หน้า 352

³ ตรีศิลป์ บุญขจร นวนิยายกับสังคมไทย หน้า 272 - 279

คมพยาบาท ของ สุขฤทัย ยอดแก่น ของ มธุรส ชื่นชีวา ของ บุษยมาส ละอองดาว
 ของ พนมเทียน เมียมืด ของ ชอุ่ม บัญชร สลักจิต ของ บุษยมาส จำเลยรัก ของ
ชูวงศ์ ฉายะจันทา หลานสาวคุณย่า ของ กมลศรี ดาวพระศุกร์ ของ ช.อักษรพันธ์
ธิดาสวรรค์ ของ สุภัทร สวัสดิรักษ์ และ สวรรค์เป็นพยาน ของ แซ่ไซ เทวดี เป็นต้น

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้นวนิยายหลักหนังสือสำหรับผู้หญิงมีจำนวนมาก ก็เพราะ ในช่วงนี้
 นักเขียนสตรีเกิดขึ้นมากมาย เช่น กฤษณา อโศกสิน ทมยันตี เพ็ญแข วงศ์สง่า
 ชอุ่ม บัญชร ชูวงศ์ ฉายะจันทา มธุรส เป็นต้น นักเขียนสตรีเหล่านี้จึงเสนอเรื่อง
 ราวเพื่อสนองความต้องการของนักอ่านที่เป็นสตรีผ่านนิตยสารเรจิมรย์รายสัปดาห์ที่เสนอ
 นวนิยายเป็นตอน ๆ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเขียนนวนิยายมีร้อยตอนจบของนักเขียนสตรีมา
 จนถึงปัจจุบัน นิตยสารเหล่านี้ได้แก่ สตรีสาร เสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ช่างกรุง คุณหญิง
 ศรีสัปดาห์ ไทยโทรทัศน์ สกุลไทย และบางกอก เป็นต้น

ด้วยเหตุที่นวนิยายหลักหนังสือมีแนวเรื่องซ้ำซากดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงมีผู้วิจารณ์
 ไว้ว่า นวนิยายหลักหนังสือเหล่านี้เป็น "นวนิยายที่ปิดประตู" กล่าวคือ "ผู้เขียนผูกขาดเรื่อง
 ของนวนิยายไว้กับตัวผู้เขียนเพียงคนเดียว นวนิยายจะเริ่มขึ้นอย่างไรหรือจบในสภาพใดอยู่
 อยู่ในทัศนะของผู้เขียนนั้น ๆ ผู้อ่านก็เช่นกัน จำต้องวาดมโนภาพจากโครงร่างส่วนนอกของ
 นวนิยาย คืออ่านไปตามพล็อต แล้วปล่อยให้กระแสน้ำในการอ่านต้องหยุดลง เมื่อนวนิยาย
 เสร็จ ๆ ยุติลงด้วย..."¹

สิ่งที่น่าสนใจสำหรับนวนิยายในยุคนี้ก็คือ นวนิยายผูกพันกับธุรกิจละครวิทยุและ
 ภาพยนตร์ไทยเป็นอย่างมาก นักเขียนยอมให้ภาพยนตร์และละครวิทยุมีบทบาทในการสร้าง
 สรรคงานของเขาออกมา² ฉะนั้น "...แม้ว่ารูปโฉมของตัวเอกในหนังสือจะเป็นคุณอะไร
 ก็อะไรที่มีชื่อหรูหราสักเพียงใดก็ตาม เขาเหล่านั้นก็หาได้รอดพ้นจากบทบาทของ มิตร -
 เพชรรา - สมบัติ - พิเศษ และโซยา ไปไม่ได้...มันเป็นภาพลวงตาที่ทำให้ผู้อ่านบางคน

¹อดิศักดิ์ เกศวิชูร "จดหมายถึงบรรณาธิการ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์

3 : 136 - 138 ธันวาคม 2513 - กุมภาพันธ์ 2514

²เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า คำนำ.

เวลานั้น ภาพของพระเอกที่แจ่มใสนั้นก็กลายเป็นภาพสลัวราง ๆ ของพระเอกหนึ่งไทยไปเสีย"¹
ทางด้านผู้สร้างภาพยนตร์ก็นิยมสร้างภาพยนตร์เลียนแบบภาพยนตร์ที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว
ภาพยนตร์ไทยในช่วง พ.ศ. 2501 - 2510 จึงแบ่งให้เป็น 2 แนวคือ แนวสืบสวนอาชญากรรม
เลียนแบบภาพยนตร์เรื่อง "เล็บครุฑ" ซึ่งสร้างจากบทประพันธ์ของพนมเทียน กับแนวชีวิต
ครอบครัว เรื่องพาดิน โดยเลียนแบบเรื่อง สลิลจิต ของบุญมาศ ที่ขณะก้าวผ่านมัจจุรา
เป็นละครวิทยุเรื่องแรก และเมื่อนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ก็ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม²
นักเขียนจึงพยายามเขียนเรื่องในแนวเดียวกันหมดเพื่อให้ผู้สร้างภาพยนตร์นำไปสร้างเป็น
ภาพยนตร์ ซึ่งก็หมายถึงรายได้ที่เพิ่มขึ้นของนักเขียนนั่นเอง

การที่แนวของนิยายสารและภาพยนตร์มีผลต่อการเขียนนวนิยายแนวตลกนั้นเอง
ทำให้ ยอดธง ทับทิวไม้ ได้สรุป "เคล็ดลับ" หรือ "ลัทธิสูตร" ในการเขียนหนังสือให้มี
ชื่อเสียงไว้ว่า

ก. สามารถมีเรื่องที่เคยเขียนลงติดต่อกันอยู่ในหนังสือฉบับใดฉบับหนึ่งอยู่เป็น
เวลานาน

ข. เรื่องที่เขียนขึ้นแล้วถูกใจผู้สร้างหนังไทยเข้า มาขอซื้อไปทำหนัง

ค. มีเรื่องลงหนังสือขายที่เบ็ดเสร็จ

ง. มีอุปกรณ์โฆษณาบอกตนเองโดยพร้อมเพรียง³

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่สมควรกล่าวถึงก็คือ ค่าเรื่องของนักเขียนสมัยนั้นถูกมาก
นวนิยายในสมัยนั้นอย่างสูงจะได้ตอนละ 500 บาท บางคนอาจได้เพียงตอนละ 80 - 100
บาทเท่านั้น⁴ ทำให้นักเขียนจำเป็นต้องยึดเรื่องให้ยาวออกไปอีก เพื่อจะได้หลาย ๆ ตอน
และบางคนก็ต้องเขียนนวนิยายหลายเรื่องในเวลาเดียวกัน สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้คุณภาพของ
วรรณกรรมลดลงอีกด้วย

¹ เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 79

² อัคริ ธรรมโชติ "ภาพยนตร์ไทย" ใน ฟิล์ม หน้า 109 - 111

³ ยอดธง ทับทิวไม้ "จดหมายถึงนักเขียน" ใน การเขียนหนังสือ หน้า 82 - 83

⁴ เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 356

1.2 บทกวี

นอกจากนวนิยายหลักที่ในยุคนั้นแล้ว วงการกวีก็เช่นกัน ภายหลังการปฏิวัติของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บทกวีก้าวหน้าได้สิ้นสุดลงด้วย ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้บทกวีก้าวหน้า ได้ตีพิมพ์เผยแพร่อย่างแพร่หลาย เช่น บทกวีของ นายผี จิตร ภูมิศักดิ์ นายสาธิต หวีปวร และอุษะเชณี เป็นต้น กวีส่วนหนึ่งถูกจับกุมคุมขัง เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ หวีปวร เปลื้อง พรรณศรี บางคนก็เปลี่ยนแนวการเขียนไป

หลังการปฏิวัติครั้งแรกของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บทกวีก้าวหน้ายังคงเผยแพร่อยู่ทั่วไป เช่น บทกวีของ นายสาธิต ชื่อ "กรรมเวร" เขียนขึ้นเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2501 ก่อนการปฏิวัติของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

.....	
ทั้งประสาทราชวังได้รังสรรค์	เวียงสุวรรณค้ำชูเทพได้เสพลาย
อึกควาวอารามอร่ามราย	มันมากมายเกินกว่าจะจารึก
สร้างให้เขาอยู่เย็นและเป็นสุข	เสพล้นทุกจนตายเข้า บ่าย ทึก
แต่คนสร้างแท้แท้ได้แต่นึก	ได้แต่ฝึกฝนสรวงหลอกลวงเรา
แท้เวียงสุวรรณค้ำชูฟ้าปักคาหลัง	เราแต่ตั้งหน้าสร้างอย่างน่าเศร้า
คนที่นอนซ้อนทองประคองเรา	คอยแต่เฝ้าเฝ้าหลอกนอกกว่าเวร
เวรอะไรที่โหดโหดมาทอน	เวรที่บื้อยอหม่หม่คดเคี้ยว
เวรที่คนเข่นกันมากันเกียด	มันควรเข่นขับไล่ไปนรก! ¹

การปฏิวัติของ จอมพลสฤษดิ์ ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2501 นั้น มีผลให้บทกวีก้าวหน้า ต้องขาดหายไปจากวรรณกรรมระยะหนึ่ง และพร้อม ๆ กันนั้น ร้อยกรองแนวพาสน์ ซึ่งเริ่มพักตัวมาตั้งแต่ พ.ศ. 2493 ก็แตกหน่อแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว² ดังนั้นบทกวี (ซึ่งส่วนใหญ่

¹ตีพิมพ์อยู่ใน จิตร ภูมิศักดิ์ บทวิพากษ์ว่าด้วยศิลปวัฒนธรรม ของ จิตร ภูมิศักดิ์
โดย เทสส์ พิทักษ์ชน หน้า 92

²ขบวนการกลอนสัมผัส ถนนหนังสือ 12 : 10 มิถุนายน 2527

เขียนเป็นกลอน) ในช่วง 2501 - 2510 จึงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ ธรรมชาติ ความรัก ของหญิงสาว และการให้ตอบการมโนเชิงรักของหนุ่มสาวเป็นส่วนใหญ่ เช่น

แม้ชอกช้าลำเค็ญเช่นนี้แพ้
จะสลัดครอนซ่อนอารมณ์
ใจดวงนี้ยังทะนงว่าทรงศักดิ์
ไม่มีวันจะกรวดร่ำร่ำน้ำตา

เพราะเหลียวแลแปรปรวนล้วนชื่นชม
ที่ระทมข่มไว้ในอุรา
เพียงพ่ายรักพ่ายเล่ห์แสนหา
จะเข็ดหน้าท้าชีวิตลิขิตพรหม
มานี้ กุณรสุยานนท์ ¹

หรือ

พ้นจากฝันนั้นผวาหาไม่พบ
กลิ่นหอมชื่นวันมรสุมคลาย

อกที่ขบกดคอกบั้นเอยหาย
แม้มีสายขอฝันนี้จริงเอย
ศุภเลวี ²

ในยุคนีเองที่นักกลอนแนวพาฝันรุ่นใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น ประยอม ชองทอง ภิญโญ ศรีจำเอง เจษฎา วิจิตร สวัสดิ์ ธงศรีเจริญ มะเนาะ ภูเค็ง เป็นต้น การที่นักกลอนเกิดขึ้นมากมายนี้เอง นำไปสู่ความเคลื่อนไหวใหม่แก่วงวรรณกรรมไทยก็คือ

ก. การจัดตั้งกลุ่มนักกลอน มีการตั้งชมรมนักกลอนขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2503 - 2504 กลุ่มที่น่าสนใจได้แก่ "ชมรมนักกลอน" ^{*} ซึ่งมี ประยอม ชองทอง มะเนาะ ภูเค็ง ไกรวิทย์ สีตลาพันธ์ สมบัติกาญจน์ กาญจนาสน์ ภิญโญ ศรีจำเอง เป็นกำลังสำคัญ อีกกลุ่มหนึ่งก็คือ "สหพันธ์นักกลอนบางขุนพรหม" ซึ่งมีสมาชิกมากมาย เช่น สัจจิตต์ วงษ์เทพ

¹มานี้ กุณรสุยานนท์ "จะเข็ดหน้า" ชาวกรุง 8 : 107 พฤษภาคม 2503

²ศุภเลวี (นามแฝง) "พ้นจากฝัน" ชาวกรุง 9 : 60 กันยายน 2503

^{*}ชมรมนักกลอน ปัจจุบันคือ สมาคมนักกลอนแห่งประเทศไทย

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ทวีสุข ทองถาวร สีนี เต็มส่งสัย สวัสดิ์ อังศรีเจริญ ฯลฯ แต่ก็มีบางงานที่ถูกกลืนอยู่ทั้งชมรมนักกลอนและสหพันธ์นักกลอนบางขุนพรหม

ข. กลอนทางวิทยุและโทรทัศน์ กล่าวได้ว่า ยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นยุคทองของกลอนทางวิทยุ มีการจัดรายการอ่านกลอนทางวิทยุมากมาย เช่น วิทยุ ตรีจำลอง จัดรายการที่สถานีวิทยุรักษาคินแดน จำลอง สนธิรัตน์ เจษฎา วิจิตร และ อนันต์ สวัสดิ์พละ ร่วมกันจัดรายการ "อุทยานนักฝัน" อำพล โมราพันธ์ จัดรายการที่สถานีวิทยุ 01 คอนเมือง รายการที่โด่งดังมากที่สุดก็คือ รายการ "กังวานใจ" ของ สวัสดิ์ อังศรีเจริญ รายการ "นักฝัน" ของ ประสพโชค เย็นแซ ซึ่งจัดที่ ขส.ทบ. และรายการ "จักรวาลกวี" ของ นเรศ นโรปกรณ์ กับเพื่อน ๆ ซึ่งจัดที่ สถานีวิทยุ ปจส. 7 การอ่านกลอนทางวิทยุเฟื่องฟูมาก มีการประกวดกลอนทางวิทยุ สมอภาณุณ กานจนาสันท์ ถึงจะ "ครองภาณุณ" จัดรายการกลอนออกอากาศที่สถานีวิทยุยานเกราะในช่วงปี 2504 - 2505 รูปแบบนั้นเป็นการเจรจาโต้ตอบแบบละครวิทยุ เพื่อยิงแสบกันเบี่ยงเบนตลาด ความนิยม-รายการกลอนทางวิทยุทำให้ จานง รังสิกุล จัดรายการกลอนจอยทงวันและรายการกลอนสาวบ้าน ออกแสดงทางโทรทัศน์ด้วย¹

การที่บทกวีมีเนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาหลักที่ไม่แพร่หลายเข้าไปในสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ด้านหนึ่งทำให้ประชาชนผู้รับสื่อไม่มีโอกาสสัมผัสความคิดของตนแล้ว อีกด้านหนึ่งทำให้บทกวีขาดความเข้มข้นทางเนื้อหาด้วย เนื้อหาของบทกวีวนเวียนซ้ำซาก คนเขียนบทกวีก็มุ่งที่ความงามของ คำ เสียง และจังหวะมากกว่าเนื้อหา

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงบรรยากาศของวงการกลอนยุคนั้นว่า

"...รู้ดีว่าบรรดาผู้ที่สนใจในทางกวีทั้งหลาย จึงได้ไปออกรายการโทรทัศน์มาแล้ว มักจะให้ความสำคัญแก่ผลงานของตน ที่แสดงออกทางโทรทัศน์นั้นเกินความเป็นจริงไปมาก ใครที่เคยไปออกโทรทัศน์มาแล้วก็มักเรียกตนเองว่า นักกลอน มีการตั้ง

¹ "ขบวนการกลอนสัมผัส" ถนนหนังสือ 12 : 10 - 13 มิถุนายน 2527

กรรมกันขึ้นครั้งหนึ่ง และส่วนมากก็นึกว่าเป็นกวีไปแล้ว...จนเป็นที่เอือมระอา
ของกณธรมหาสามัญทั่วไป ... กิจกรรมต่าง ๆ ไม่เป็นการส่งเสริมวรรณคดี
ในเมืองไทยแต่อย่างใดเลย มีผลทำให้เกิดทบประพันธ์ทางร้อยกรองอย่างอื่น ๆ
ออกแพร่ทั่วไป ทำให้เกิดความท้อใจขึ้นว่า การแต่งกาพย์กลอนนั้นเป็นเรื่องง่าย ไม่
จำเป็นต้องมีความคิดลึกซึ้งหรือแสดงปัญหาอย่างใดมากนัก เพียงแต่มีถ้อยคำหรือ
โวหารอันละคืดสะกิดผิดธรรมดาอยู่บ้างประปรายก็พอแล้ว ..."¹

จึงอาจกล่าวได้ว่า กลอนแนวพาฝันได้ครองตลาดอย่างสมบูรณ์ในช่วง พ.ศ.

2501 - 2510 แต่ได้เพิ่มขึ้นระหว่างวรรณกรรมหลักที่ 2 รูปแบบ กวี นวนิยายกับกลอน
แล้ว ก็อาจนับได้ว่ากลอนมีลักษณะก้าวหน้ามากกว่า ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงต่อไปข้างหน้า

1.3 เรื่องสั้น

เรื่องสั้นก็เช่นกันไม่อาจหนีอิทธิพลของเหตุการณ์ในยุคนั้นไปได้ เรื่องสั้นที่มีเนื้อหา
ก้าวหน้าซึ่งเคยแพร่หลายมากในช่วง 2490 - 2501 ได้ถูกยุบไปโดยสิ้นเชิง นิตยสารที่ไม่
ถูกสั่งปิดก็ตีพิมพ์นวนิยายเป็นตอน ๆ ของนักเขียนสตรีเป็นส่วนใหญ่ นิตยสารที่เป็นสนามให้แก่
เรื่องสั้นอย่างแท้จริงก็ให้แก่ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ชาวกรุงรายเดือน นิตยสารทั้ง 2
ฉบับนี้จะคัดเลือกเฉพาะเรื่องสั้นที่มีคุณภาพเท่านั้น โดยเน้นแง่มุมทางวรรณศิลป์ ที่ละเลยใน
การดำเนินเรื่องเป็นหลัก โดยเฉพาะชาวกรุง ซึ่งมี นพพร บุญฤทธิ์ เป็นบรรณาธิการ
เขาเป็นนักเขียนเรื่องสั้นอยู่แล้ว ดังนั้นเราจึงพบเรื่องสั้นของนักเขียนที่มีชื่อเสียงในวง
วรรณกรรมลงพิมพ์อยู่เสมอ เช่น อุษา เพลิงธรรม มนต์ จรรย์รงค์ วชิร เดชกฤษ
แด โพธารามรงค์ วงษ์สวรรค์ อาจันท์ ปัญจพรรค์ และปกรณ์ ปิ่นเฉลียว เป็นต้น.
นิตยสารชาวกรุงนี่เองที่เป็นจุดเริ่มต้นให้งานเรื่องสั้นที่มีสำนวนละเมียดละไม มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
ความรู้สึกอันละเอียดอ่อนของสตรี เต็ม และทนตรา อย่างชอง รุยง เวนุรักษ์ หรือ มน
เมย์ อาจันท์ ปัญจพรรค์ ก็เริ่มงานเขียนเพื่อบันเทิงที่กระชับการรับรู้แต่มีองแร่เผยแพร่นวนิยาย

จนถึง พ.ศ. 2502 บกพร. ปิ่นเฉลียว ก็เขียนงานเกี่ยวกับตำรวจมาตั้งแต่ พ.ศ. 2503
เช่นกัน เช่นเรื่อง "นายพล นายร้อย และผู้หญิงเลว ๆ คนหนึ่ง" อาจกล่าวได้ว่า
นักเลงตำรวจและลายมรัฐสืบหาตัวจิ๋วคนนั้นที่พิมพ์เรื่องราวที่มีส่วนสะท้อนสังคมอยู่บ้าง¹

เรื่องสั้นในช่วง 2501 - 2510 ได้รับความนิยมจากผู้อ่านพอสมควร มีหนังสือรวม
เรื่องสั้นออกจำหน่ายมาก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าในการผลิตหนังสือด้วย คือการ
ผลิตหนังสือ Pocket Book ขนาดมาตรฐาน ของสำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร กับสำนักพิมพ์
ก้าวหน้าออกมามีตลาดแข่งกันกัน พอเกิดบู๊ตของโอเคียนส์โตรนั้นจะเป็นปีก่อนส่วนของ
สำนักพิมพ์ก้าวหน้าจะเป็นคู่แข่ง แต่ขนาดเท่ากัน เรื่องราวที่พิมพ์จะเป็นนวนิยายขนาดสั้น
รวมเรื่องสั้นหรือเรื่องแปล การแข่งขันกันของ 2 สำนักพิมพ์นี้มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 จน
ภายหลังเกิดแบ่งตลาด ตัดราคาตัวเอง ทำให้หนังสือถูกลงจากเล่มละ 10 บาท เป็น 5 บาท²
การผลิตหนังสือในรูปพ็อคเก็ตบุ๊คทำให้สำนักพิมพ์ต่าง ๆ หันมาพิมพ์รวมเรื่องสั้นออกจำหน่าย
หนังสือที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านมากได้แก่งานของ รงค์ วงษ์สวรรค์ ซึ่งมีโครงเรื่อง
และสำนวนภาษาแปลกไปจากนักเขียนคนอื่น ๆ ณรงค์ จันทร์เรื่อง ผจญ บุษย์ฤทธิ์ และ
อาจันทร์ บัณฑิตพรค์ นักเขียนทั้ง 4 คนนี้วางการวรรณกรรมยุคนี้ เรียกว่า "มนุษย์ 4 แบบ"³

¹วิทยากร เชียงกูล "วรรณกรรมช่วงก่อน 14 ตุลาคม" ภาษาและหนังสือ

1 : 7 - 17 เมษายน - กันยายน 2525

²ชลธีรา กลิตอยู่ "พัฒนาการของหนังสือพ็อคเก็ตบุ๊คใน กรอบภาษาและวรรณกรรม
หน้า 323

³อาจันทร์ บัณฑิตพรค์ และคนอื่น ๆ มนุษย์ 4 แบบ หน้า คำนำ และ สุวิทย์
สิงโยธะ และประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสารมวลชน หน้า 64 - 65

อย่างไรก็ตามเรื่องสั้นในช่วงนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็คือ จะดำเนินตามโครงสร้างดังที่ระบุไว้ในตำราวิชาการประพันธ์ คือ มักเห็นที่โครงเรื่องเป็นสำคัญ เปิดเรื่องอย่างสั้นให้จบลงอย่างหักมุม มีตอนต้น ตอนกลาง ตอนปลาย ตามลักษณะเรื่องสั้นของ โอ เฮนรี่ กับ กีย์ เดอ โมปัสซัง เรื่องจะต้องมีเอกภาพคือเสนอเรื่องเพียงประการเดียว ตัวละครน้อย บรรยายบุคลิกอย่างชัดเจน และมีขนาดสั้นตามที่ระบุไว้ตามจำนวนคำ ถ้าเขียนนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสั้น ดังนั้นเรื่องสั้นในยุคนี้จึงมีสภาพหยุดอยู่กับที่ คือ ในด้านเนื้อหาและการเมืองไม่เอื้ออำนวยให้เสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือเนื้อหาเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ เนื้อหาของเรื่องสั้นจึงวนเวียนอยู่กับเรื่องความรักของหนุ่มสาว เรื่องบันทึกประสบการณ์ในเชิงขบขัน ตื่นเต้นเร้าใจ หรือเรื่องที่ผูกเรื่องสั้นเองอย่างตื้นตันให้ผู้อ่านฉีกความอย่างใจจืดใจจ่อและกับทึ่งเรื่องอย่างพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน ในด้านรูปแบบ เรื่องสั้นก็ต้องดำเนินไปตามโครงสร้างสมบูรณ์ดังกล่าว เรื่องสั้นในช่วงนี้จึงลดความน่าสนใจไปอย่างมาก เช่น เรื่องสั้นของ รุยมง โจนส์ เรื่อง ฟรุ้งฟริ้ง, ทะเอย หรือ นิ่งทอยแตรง ที่ตีพิมพ์ในชาวกรุงช่วง พ.ศ. 2503 - 2504 นั้น แทบไม่สนใจการสร้างตัวละครและการใช้ภาษา แต่ไม่พัฒนาในด้านเนื้อหาเลย ทำให้ขาดข้อคิด มีลักษณะลอย ๆ กล่าวถึงปัญหาอย่างผิวเผิน ไม่หนักแน่น เรื่อง "ราคาของความหวัง" ของอุษณา เหลืองธรรม ก็เช่นกัน อุษณาใช้ภาษาได้อย่างสวยงาม แต่ก็ใช้กลวิธีหักมุมซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมาก ทำให้ขาดความเด่นและซ้ำซาก เรื่องสั้นของ มนต์ จรียงค์ หลาย ๆ เรื่องก็จบลงอย่างหักมุมและเน้นโครงเรื่องที่ตื้นตันจนขาดความสมจริง เช่นเรื่อง "หัวใจวอด" ที่พิมพ์ในชาวกรุง ปี พ.ศ. 2503 งานของ อาจิมต์ ปิณฑุพรรค์ ซึ่งจัดว่าเป็นนักเขียนที่มีแนวโน้มชีวิตแปลก ๆ มาจนถึงแก่ผู้อ่านอยู่เล่มก็ยังไม่น่าสนใจและสูตรสำเร็จทางการประพันธ์ไปได้ ผลการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นของ อาจิมต์ ปิณฑุพรรค์ พบว่า "การปิดเรื่องของอาจิมต์ ปิณฑุพรรค์ ที่มีมากที่สุด คือ การปิดเรื่องแบบขมขื่นหรือทิ้งท้าย โดยเฉพาะเรื่องสั้นชุดเหมืองแร่ นั้นพอไปถึงกับกล่าวไว้ว่า "เรื่องสั้นชุดเหมืองแร่ของ อาจิมต์ มี Twist Ending อย่างที่ผู้อ่านจะเดาไม่ถูก และเมื่อเผย Climax เอาเป็นประโยชน์สุดท้ายแล้ว เรื่องก็จบลงทันที"

ประกิจ จันตะเกียน วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นของอาจิมต์ ปิณฑุพรรค์

ที่กล่าวมานี้เป็นงานของนักเขียนที่เด่น ๆ ในยุคนั้น ซึ่งดำเนินเรื่องราวในแบบเดียวกัน ทำให้มีนักเขียนเรื่องสั้นหน้าใหม่ ๆ ที่มผลงานมรบรรจบตามค่านิยมโดยสารถีน่าจะดำเนินตามไปด้วย และอาจกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นประเภทเน้นโครงเรื่อง จบลงอย่างหักมุมน่าจะแพร่หลายมากที่สุดในช่วง 2501 - 2510

การปฏิบัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นอกจากจะทำให้บ้านเมืองตกอยู่ในอานาจของเผด็จการแล้ว ยังทำให้วรรณกรรมหยุดอยู่กับที่และพลิกกลับไปสู่ความล้าหลังกว่าเดิมอีกครั้งหนึ่ง ดังที่ เสถียร จันทิมาธร ให้อ้างความเห็นของเพื่อนของเขาคนหนึ่งว่า

“... การเขียนหนังสือของนักประพันธ์ไทยเราทยอยหลังกลับไปยังที่เดิม เพราะพิจารณาเห็นว่า เส้นทางในการเปลี่ยนแปลงทางการเขียนหนังสือโดยแนวกว้าง ๆ มีต้นจากยุคโรแมนติกเข้าสู่ยุคเรียลลิสติก และในเรียลลิสติกนั้นอาจจะมีเซอร์เรียลลิสต์แทรกอยู่บ้าง ขณะนี้วรรณกรรมสากลกำลังอยู่ในยุคเรียลลิสติก ซึ่งกำลังแสวงหาแนวแปลกใหม่ในการแสดงออกอย่างกว้างขวาง

แต่การเขียนในบ้านเราเคยเข้าสู่ยุคเรียลลิสต์อย่างเกรียวกราวแต่พอมาถึงทุกวันนี้กลับถอยหลังจากยุคเรียลลิสต์กลับมาสู่นิยายจีนเตอเรลล่า เจ้าชายประสาธทอง อันเคยเป็นงานโรแมนติกตามเดิม”¹

การที่วรรณกรรมไทยถอยหลังไปสู่วรรณกรรมแนวโรแมนติก ปฏิเสธการพูดถึงสังคมตามลักษณะของวรรณกรรมหลักหนึ่งทั้งด้านนวนิยาย บทกวี และเรื่องสั้นนี้ น่าจะมีส่วนสะท้อนถึงสังคมได้พอสมควร ผู้วิจัยเห็นด้วยกับคำกล่าวของศรีโสม บุญจรรยา ที่ว่า

“(วรรณกรรมหลักหนึ่ง) ถ้าผู้อ่านไม่สู้โลกที่ไม่เหมือนกับสภาพที่เราพบในความจริง แต่ในทางอ้อมก็สะท้อนให้เห็นว่าสภาพสังคมที่นิยมนวนิยายหลักหนึ่งเช่นนี้ถ้าไม่อาจจะเป็นสภาพสังคมที่สุขสบาย และเป็นที่พึงพอใจของคนในสังคม จึงต้องหาทางออกด้วยการไปอยู่ในโลกของนวนิยายที่ไม่เหมือนโลกในความเป็นจริง”²

¹ เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 40

² ศรีโสม บุญจรรยา นวนิยายกับสังคมไทย หน้า 279

2. กระแสวรรณกรรมก้าวหน้า

เชื่อว่าอำนาจแห่งการจะเปิดทางให้วรรณกรรมหลักที่มีอิทธิพลแห่งหนึ่งสื่ออย่างเต็มที่ แต่ไม่ได้หมายความว่าวรรณกรรมก้าวหน้าจะหมดไปโดยสิ้นเชิง วรรณกรรมก้าวหน้ายังแทรกตัวอยู่ในหนังสือต่าง ๆ และได้พัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ

นิตยสารหลายฉบับได้เปิดโอกาสให้วรรณกรรมก้าวหน้าลงพิมพ์เผยแพร่ เช่น ใน นิตยสารชาวกรุง จูเลียต (ชนิก สายประดิษฐ์) เสนอนวนิยายแปลเรื่องยิ่งใหญ่ เรื่อง "เทพีอมรรณ" ซึ่งแปลมาจาก Les Misérables ของ วิกตอร์ หูโก ในช่วงปี 2502-2503 และในปีต่อมา (2504) จูเลียต ก็ได้แปล Citadel ของ A.J. Cronin ไว้ชื่อภาษาไทยว่า กำแพงเงิน เป็นที่น่าสังเกตว่า นวนิยายเรื่อง Citadel นี้เป็นนวนิยายเบาสมองขึ้นเยี่ยมของโลกตะวันตก แต่ผู้อ่านกลับ "...ร้องโวยวายว่า ยากเกินไปหนักเกินไป อ่านไม่รู้เรื่อง"¹ จึงเป็นเรื่องแปลกันอย่างยิ่ง ทั้ง ๆ ที่เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่องแปลค่อนข้างดี หลาย ๆ เรื่องมีเนื้อหาหนักกว่านี้มาก แต่ผู้อ่านก็ไม่มีปฏิกิริยา สาเหตุประการหนึ่ง ผู้วิจัยคิดว่า เป็นเพราะผู้อ่านเริ่มคุ้นเคยกับวรรณกรรมหลักที่มีในช่วงนี้แล้วก็เป็นได้

ในปี 2503 วิลาส มณีวัต ใช้นามปากกาว่า "โอฬาร" เขียนคอลัมน์ "ถ้อยคำหนังสือ" ลงในชาวกรุงเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในวงวรรณกรรมยุคนั้น และ "คุณาภัย" ก็เขียนคอลัมน์วรรณกรรมสากล เช่น "แซเวียต นีโอฟ สโตร ผู้ใช้ปากกาแอนดริวสกี" "แซนส์คริสเตียน แอนเดอร์สัน ผู้ค้นพบกับเด็กทั้งโลก" "โกธ สมิท จินตกรที่หัวชาวถึง" เป็นต้น คอลัมน์ทั้ง 2 นี้ มีส่วนในการเปิดโอกาสวรรณกรรมให้กว้างขวางขึ้น ซึ่งมีผลต่อการยกระดับความรู้ของผู้อ่าน และทำให้วงวรรณกรรมถักถักขึ้น

ในปี 2505 นักเขียนกลุ่มก้าวหน้า เช่น รมย์ รัตวิม เจริญ เจริญธรรม นเรศ นโรปกรณ์ ได้จัดทำนิตยสาร "ขวัญใจ" รายเดือน โดยมี เชาว์ ภูเจริญยศ เป็นผู้อำนวยการงานและบรรณาธิการ² โดยเน้นงานวรรณกรรมและวรรณกรรมวิจารณ์

¹ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย" ใน วรรณคดี

² เสกสรรค์ จันทน์เขจร สาขาวรรณกรรมเพื่อสังคมของไทย หน้า 369

ลายลักษณ์อักษรในการลายคราม ซึ่งออกเมื่อปี พ.ศ. 2501 นิคมสารวัตรใจสร้างความลึกคักได้ แก่บรรณารักษ์อยู่เพียงระยะสั้น ๆ ก็ต้องล้มเลิกไป เพราะถูกบ้านางเผด็จการคุกคาม¹

เมื่อ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อนิจกรรมในเดือนธันวาคม 2506 หนังสือพิมพ์ ของนักเขียนกลุ่มก้าวหน้าจึงถือกำเนิดขึ้น เช่น ปิยะมิตร เสียงอ่างทองฉบับพิเศษวันจันทร์และ เสียงอ่างทองรายวัน² ทำให้นักเขียนฝ่ายก้าวหน้ามีโอกาสร่วมตัวกันอีกครั้งหนึ่ง บรรณาธิการก้าวหน้าจึงมีบทบาทขึ้นเป็นลำดับ

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงกระแสวรรณกรรมก้าวหน้าตามประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 นวนิยาย

ในบรรดาวรรณกรรมแต่ละประเภท นวนิยายที่มีลักษณะก้าวหน้ามีจำนวนน้อยที่สุด เมื่อเทียบกับทวิทัศน์และเรื่องสั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า

- ก. นิคมสารต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์นวนิยายหลักคือนิคมการต่าง ๆ ไม่รับงานนวนิยายก้าวหน้าให้ตีพิมพ์
- ข. นักเขียนนวนิยายก้าวหน้าที่มีอยู่โดยุคทำงานวรรณกรรมด้วยเปิดแผนการเขียน
- ค. นักเขียนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นคนหนุ่มสาวไม่นิยมเขียนนวนิยายเรื่องยาว ซึ่งต้องอาศัยความชัดเจนสูงและเสียเวลามาก

อย่างไรก็ตาม นวนิยายที่จัดว่าก้าวหน้าในยุคนี้ก็มีอยู่บ้าง แม้ว่าเนื้อเรื่องจะไม่ เข้มข้นเท่าช่วง 2490 - 2501 ก็ตาม เช่น นวนิยายของ ศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ เรื่อง ชีวิตรัก ซึ่งสะท้อนปัญหาเจ้าถิ่นอันธพาลในชนบท และการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของ สาวนาชาวไร่ นวนิยายของ ศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ อีกเรื่องคือ ไม่มีคำตอบจากสวรรค์ เด่นเรื่องของการรณานักรบหนังสือพิมพ์ที่อยากจะเป็นตารา และยังเผยให้เห็นถึงความขัดแย้ง ระหว่างนักเขียนกับสำนักพิมพ์ รวมถึงเรื่องราวความเป็นไปในวงการหนังสือพิมพ์และภาพยนตร์ ด้วย นวนิยายเรื่อง รักแห่งน้ำผึ้ง ของ บุญเหลือ เป็นนวนิยายที่ครอบคลุมถึงที่จัดว่าดี

¹ อดิสร โฉมถาวร การบรรณารักษณ์เพื่อชีวิตและไทย หน้า 370

² อดิสร โฉมถาวร หน้า 371

เรื่องหนึ่ง นวนิยายเรื่อง นิกกับพิม ของ ว.ณ. ประมวลมารศ ซึ่งใช้สัจเป็นตัวละครเด่น ก็ถือว่าเป็นกลวิธีที่น่าสนใจ นวนิยายเรื่อง สนิมสร้อย กับ สนิมกรุงเทพ ของ รงค์ วงษ์สวรรค์ เป็นนวนิยายที่สะท้อนปัญหาของสังคมและคนชั้นกลางในกรุงเทพ เช่นเดียวกับ เรื่อง รอยมลทิน ของ ทมยันตี ที่เสนอปัญหาโสเภณีได้อย่างสมจริง นวนิยายที่คนสนใจและกล่าวขวัญถึงกันมากที่สุดก็คือเรื่อง จินตารา ของ อุณา เพ็งขรรค์ ซึ่งกล่าวถึงความวิปริตทางกามารมณ์ภายในครอบครัวผู้ที่เท่าครอบครัวหนึ่ง ถือได้ว่าเป็นนวนิยายจิตวิทยาเรื่องหนึ่งของไทย

นวนิยายที่กล่าวถึงเหล่านี้ แม้ว่าจะไม่ได้เสนอเนื้อหาที่ก้าวไกลเท่าที่ควรก็ตาม แต่ก็ให้เสนอ "ปัญหา" ของสังคมบางส่วนไว้เท่าที่สภาพการเมืองจะเอื้ออำนวยได้

2.2 บทกวี

บทกวีในชั้น ผู้วิจัยหมายรวมถึง บทกวีที่มีฉันทลักษณ์และไม่มีฉันทลักษณ์ ซึ่งแพร่หลายอยู่ในสมัยนั้น

บทกวีในช่วงนี้ เนื้อหาดังกล่าวยังคงเป็นกลอนรัก แนวลาบสม - แสงแดด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นร้อยกรองที่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ อย่างไรก็ตาม ถ้าเทียบกลอนรักเหล่านี้กับนวนิยายแล้ว นับว่ากลอนมีอิสระมากกว่า และกลอนบางชิ้นยังเสนอเนื้อหาในแนวมนุษยธรรมอีกด้วย¹ จักกลอนที่เสนอเนื้อหาแนวนี้ก็เช่น จันทนา ปิ่นเฉลียว สุรศักดิ์ ศรีประพันธ์ และ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ร้อยกรองที่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ จะได้รับความนิยมจากประชาชนมาก เพราะได้มีการโอกาสเผยแพร่สู่ประชาชนได้หลายทาง คือ ทางนิตยสารต่าง ๆ รวมทั้งที่รวมกลอนเป็นเล่ม ออกจำหน่าย ทางโทรทัศน์ที่มีการเล่น "ลับแลกลอนสด" และทางวิทยุที่มีการอ่านกลอนทางวิทยุ รายการที่จัดว่าก้าวหน้าและมีคนติดตามก็มาก คือ รายการ "จักรวาลกวี" ของ

¹ วิทยากร เชียงกูล "วรรณกรรมช่วงก่อน 14 ตุลาคม" ภาษาและหนังสือ

นเรศ นโรปกรณ์ เพราะมีท่วงท่าองแอ่งต่างทั้งองแอ่งต่างไปจากรายการอื่น คือ
 "ไม่มีประเภทพิธีใด เพื่อพริ้งแกล้งรัก หากจะคัดเลือกเนื้อหาในแนวนุบถธรรม บางครั้งก็
 เอาลีลาแบบเพลงลูกทุ่งเข้ามาประสมประสานให้สนุกสนานขึ้น"¹ สมาชิกของรายการ
 จักรวาลวิถีเด่น ๆ มีหลายคน และต่อมาได้กลายเป็นนักกลอนที่มีชื่อเสียง เช่น สำเริง
 กาพย์ ประเสริฐ จันดำ ปิยะพันธ์ จัมปาสุต และเสฐียรพงษ์ วรรณปก เป็นต้น²
 สิ่งที่แสดงความก้าวหน้าทางบทกวีในช่วงนั้น นั้นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะ
 บทกวีในช่วงนี้มีควมก้าวหน้าทั้งทางด้านเนื้อหาและรูปแบบ

ในด้านรูปแบบ มีความก้าวหน้าด้านรูปแบบเกิดขึ้นถึง 2 ครั้ง และมีผลสืบเนื่องมา
 ถึงบทกวีในสมัยต่อมา คือ

- ความแพร่หลายของกลอนเปล่า กลอนเปล่าเริ่มปรากฏแน่ชัดเมื่อไรยังไม่
 มีหลักฐานที่แน่ชัด แต่มาแพร่หลายเมื่อ ราช ริงรอง (นามปากกาของ รัตนะ ยาวประภาภ)
 เขียนคอลัมน์ ขอบกรุง ลงในชาวกรุง เมื่อ พ.ศ. 2502 กลอนเปล่าบทแรกของ ราช
 ริงรอง มีชื่อว่า "แต่ความสวยและสิ่งที่สิ้นไป" พิมพ์ในชาวกรุงฉบับเดือนกุมภาพันธ์ 2502
 มีผลดังนี้

เมื่อนาทีใหม่มาถึง	นาทีที่เราบู่ก็ผ่านไป
เมื่อชั่วโมงใหม่มาถึง	ชั่วโมงที่เรากำลังทุกข์ทน
กระวนกระวายอยู่ก็หมดไป	
เมื่อวันใหม่มาถึง	วันซึ่งเรากำลังเกษมสำราญอยู่ก็สิ้นไป
จนถามคนขายดอกไม้ดอกไหนสวยที่สุด	
ต่างคนต่างก็บรรจงหยิบดอกไม้ที่เพิ่งได้รับมาขึ้นอวตอห่างภาคภูมิ	
"ดอกนั้นละ สวยที่สุด"	"ดอกนั้นรับ สวยที่สุด"
ดอกไม้ที่สวยงามเมื่อวันวานถูกก็ยกกันเข้าไปไว้เสียข้างใน	

¹ "ขบวนการกลอนสมัยสี่" ถนนหนังสือ 12 : 10 - 11 มิถุนายน 2527

² ก.

และบ้างก็นอนอยู่ในถังขยะ มันโธราและอัปเอา
ไม่มีใครสนใจเลยสักคน

ราช รั้งรอง¹

การเขียนในสไลด์แบบ ราช รั้งรอง เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันมาก ราช รั้งรอง
ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“อย่างเรียกชื่อเขียนของข้าพเจ้าว่าอะไรและอะไรเลย ถ้าจะกรุณา
ข้าพเจ้าไม่ทราบด้วยซ้ำว่ามันเป็นอะไร
รู้อยู่อย่างเดียวว่า นี่ก็วิธีเขียนของข้าพเจ้า
จะเป็นกวีหรือไม่เป็นกวี ก็ช่างมันเถอะ”

หน้าที่ของข้าพเจ้าก็คือการเขียนหนังสือที่ไม่เกินตามรอยเท้าคนอื่น²

กลอนเปล่าได้รับความนิยมมากโดยเฉพาะจากชนหนุ่มสาวในมหาวิทยาลัย เคยมี
การจัดหอภิร่ายเพื่อวิจารณ์งานเขียนแบบ ราช รั้งรอง ขึ้นที่ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คนที่ไม่เห็นด้วยกับกลอนเปล่านั้นก็เรียก ราช รั้งรองว่า “กวีนอกคอก”³ อีกครั้งหนึ่งเป็นการ
อภิปรายเรื่อง “กลอนไม่มีสัมผัส” ที่หอประชุมโรงพยาบาลสงฆ์ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2506
ในครั้งนั้น เจื้อย ชุนตะเวทิน เรียบงานเขียนประเภทนี้ว่า “เกลี้ยง” ส่วนบัณฑิต ชุ่มนิกาย
เรียกว่า “กลอนเปลือย”⁴

¹ ทัศนะ ยาวะประกาศ สอบกรุง โดย ราช รั้งรอง หน้า 2

² ลก. หน้า กำนำ

³ ลก. หน้า กำนำ

⁴ เดลินิวส์ กรุงเทพฯ วรรณศิลป์ปริทัศน์ หน้า 251

- การไม่เกรงถักันหลักณ์ของ อังคาร กัลยาณพงศ์ อังคาร กัลยาณพงศ์
เขียนบทกวีชื่อ "ว้ากอะเล" ลงพิมพ์ในสังกมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 มิถุนายน 2506
ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง เพราะบทกวีของ อังคาร นั้นจะเป็นกลอน
ก็ไม่ใช่ จะเป็นกาพย์ก็ไม่เชิง จำนวนคำในวรรคก็ไม่เท่ากัน* แต่ก็ได้ได้รับความสนใจจากผู้อ่าน
อย่างมากทั้งแง่บวกและแง่ลบ นักอ่านผู้หนึ่งกล่าวถึงงานของ อังคาร ว่า

"...กลอนของเขาออกมาใหม่จริง ๆ ถ้านับกลอนเขานี้เป็นแบบอย่างกลอนเก่า
และกลอนเปล่าหรือกลอนปลอดสัมผัส เป็นตัวแทนความกล้วใหม่ ซึ่งสองฝ่ายนี้
ไม่มีทางประนีประนอมกันได้เลยว่าคุณค่าวรรณศิลป์หรือวรรณคดีของฝ่ายใด
จะยิ่งใหญ่กว่ากัน กลอนของอังคารก็คือ ดวงอาทิตย์ดวงใหม่ที่เพิ่งโผล่ขึ้นมาระหว่าง
โลกเก่ากับโลกใหม่ทีเดียว"¹

จึงกล่าวได้ว่า เกิดความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับรูปแบบของบทกวีในช่วง
พ.ศ. 2501 - 2510 ระหว่างฝ่ายที่ยึดธรรมเนียมแบบเก่ากับฝ่ายที่นิยมกลอนเปล่า
หรือกลอนที่ไม่เกรงถักันหลักณ์แบบของ อังคาร กัลยาณพงศ์ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะที่ก้าวหน้า
ทางด้านรูปแบบในสมัยนั้น

ด้านเนื้อหา บทกวีที่มีเนื้อหาก้าวหน้าจะแพร่หลายในช่วงปี 2506 เป็นต้นมา คือ
หลังจากที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อนิจกรรม และนิพนธ์สารสังกมศาสตร์ปริทัศน์ออก
วางจำหน่ายเป็นนามความถี่ของคณะใหม่

¹ เติ โส บุญผ่าน "จดหมายถึงบรรณาธิการ" สังกมศาสตร์ปริทัศน์ 4 : 119
มิถุนายน - สิงหาคม 2509

* เช่น	เสียเจ้าราวราวมีรู้ง	มุ่งปรารถนาอะไรในดล้า
	มิหวังกระทั้งพากฟ้า	ขอให้น้ำตื้นดินกันทราย
	จะเจ็บจำไปตั้งปรโลก	หาเวรอันใดก็รู้ร้างจางหาย
	จะเกิดก็เฝ้ามาทรมตาย	อย่าพามาจะให้หัวใจ

จะลอยท้าวสรวเดือนที่เกลื่อนฟ้า
 พันนาที่เห็นออกเป็นชั้น
 จับเอาดวงตะวันอันกว้างใหญ่
 เทยรวบรวมธาตุมาทั้งสากล

มาทำอาหารให้ตนไร้สิ้น
 เอามาสิ้นเย็บเป็นเสื้อเผื่อคนจน
 จัดสรรให้คนพำนักพักทุกหน
 แล้วคิดค้นปรุงเป็นยาฆ่าโรคภัย¹

ส่วนร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ให้วิพากษ์วิจารณ์การเมืองโดยตรง เช่น วิจาวณ์
 การใช้กฎหมายมาตราที่ 17 ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า

ถือ ม. สิบเจ็ดใช้
 เหมือนหนึ่งหมากลางถนน

ประหารชน
 หนักห้าว

กฎหมายแบ่งเขตเกษตรกรรม
 กฎหมายเข่งขวยขวยใจ
 บังคับซื้อข้าวแอ่ง

ห้ามทำแก๊งหัวลิบไร
 เก็บไว้ทำไมเล็กมัน
 หัวหินผูกแดงตัวสั้น

พิจารณาบ้านทุกวัน

สวามิภักดิ์เป็นเปรมไป

มีเสียงคัทธานค้านผิด

ยิ่งพิศเมามักพิศใหญ่

: คั่นดินไถ่แตรในเทพไทย

ของใครของกูผู้เดียว²

และมีบทวิจารณ์ถึงกระแสข่าวข่าวของบทกวีในช่วง พ.ศ. 2501 - 2510 ก็โดย
 ว่าอยู่ในขั้นที่น่าพอใจ เพราะมีความก้าวหน้าทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา ซึ่งจะพัฒนาให้
 ก้าวหน้ามากขึ้นในชุดต่อมา

¹วิทยากร เขียงกุล ฉันทนาภพความหมาย หน้า 37

²จิตร ภูมิศักดิ์ ความใสผืนแสงงาม หน้า 216 - 217

2.3 เรื่องสั้น

กระแสก้าวหน้าของเรื่องสั้นเริ่มแพร่หลายในช่วงปลายยุค จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นักเขียนหนุ่มสาวจากแวดวงมหาวิทยาลัยเขียนเรื่องสั้นกันมากขึ้น เรื่องสั้นมีลักษณะแปลกใหม่ ผิดไปจากโครงสร้างสำเร็จรูปที่เคยยึดถือ เป็นต้นว่า เรื่องสั้นของ สุวรรณี สุคนธา เน้นลีลา การใช้ภาษาและไวยากรณ์อย่างหักมุม เช่นเรื่อง นิราศลา หนาวเข้าไปถึงหัวใจ งูร้องให้ ตบกลิ้งไม้ ตุ๊กตาคู่ วังสเห เขียนเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาอนุรักษนิยมวัฒนธรรมของไทย และอิงภาษาเก่าแบบในวรรณคดี เช่นเรื่อง ลำนำสามท้าว เป็นต้น

นักเขียนหนุ่มสาวที่น่าสนใจมีอยู่หลายคน เช่น สุธีรา ชูโต นิพนธ์ จิตรกรรม สุภาพ นิตยพัชร ชุลลยเทพ สุวรรณจินดา กักดี ริมมากุลทรัพย์ นิกิ เอียวศรีวงศ์ ลวงมน จีพรจ่างนงค์ ธนุช อาภาภิรม และธัญญา พลอนันต์ เป็นต้น นักเขียนเหล่านี้ ส่วนใหญ่อยู่ในขบวนการวรรณศิลป์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ งานเรื่องสั้นของพวกเขามีแพร่หลาย x หลังปี 2507 งานเขียนของหนุ่มสาวเหล่านี้ได้สร้างความก้าวหน้าให้วงการเขียนเรื่องสั้น ขึ้นมา แม้ว่าเนื้อหาจะไม่มีผลกระทบต่อการเมืองในสมัยนั้นก็ตาม แต่ก็ให้สะท้อนปัญหาของ สังคมในวงกว้างมากขึ้นกว่าการสะท้อนชีวิตส่วนตัวของนักเขียนส่วนใหญ่ในสมัยนั้น ในด้าน รูปแบบนักเขียนหนุ่มสาวเหล่านี้ได้เริ่ม "ทดลอง" ใช้รูปแบบที่แปลกใหม่มากขึ้น เช่น ใช้ สัญลักษณ์ ใช้การบรรยายแบบกระแสสำนึก การทดลองนี้อาจถือได้ว่าเป็นระยะแรกเริ่มของการเขียนเรื่องสั้นที่มีลักษณะก้าวหน้าด้านรูปแบบในระยะต่อมา

เรื่องสั้นที่เด่น ๆ ก็เป็น แว่นตาไม้กระเจก ของ นิพนธ์ จิตรกรรม ซึ่งเขียนใน ลักษณะเหนือจริง หนึ่ง สอง ประพันธ์ ผลเสวก ใช้กลวิธีการตัดต่อแบบภาพยนตร์สมัยใหม่ เขียนถึงจิตใต้สำนึกที่คอยหลอกหลอนตนเอง อารยธรรม ของ เกริกไกร จิระแพทย์ ซึ่งใช้สัญลักษณ์ได้อย่างงดงาม ไอรีน - ภาษาและน้ำตา ของ ธัญญา พลอนันต์ สะท้อน ปัญหาประชาธิปไตย เรื่อง ภาษาไทยที่กำลังถูกภาษาต่างชาติกลืน เรื่อง กล่องดนตรี ของ พงษ์ศักดิ์ พัยภักดิ์ สะท้อนปัญหาแพทย์ไทยที่ไปประกอบอาชีพที่ต่างประเทศ แรมกลับบ้าน ของ ร. บุณยภรณ์ สะท้อนปัญหาความยากจนในชนบทกับปัญหาการศึกษา และ วัวสี ของ

๑๒๒ อากากรม สะท้อนแบบอาวโส และความคิดเรื่องสถาบันนิยมในหมู่นักศึกษาไทย เป็นต้น* นอกจากนี้ก็เขียนเก่าที่เคยมีผลงานมาก่อนหน้านี้ หลายคนก็หันมาทำงานในแนวก้าวหน้าตามเดิม เช่น นิค นรารักษ์ เขียน โลกใหม่ของเจ้าจุ่น สะท้อนปัญหาของเด็กสลัมแถว ถ้ำกอม เขียน สุวรรณยา ใช้สัญลักษณ์ล้อเลียนวรรณคดีเก่า (กามนิธ + วาสัญญ์) และเปลี่ยนสังคมการเมืองในสมัยนั้นได้อย่างน่าสนใจ เจษฎา เจตนธรรม เขียน บ้านาคะ สะท้อนปัญหาความเชื่อที่ไร้อาระของชาวบ้าน รวมถึงเรื่องสั้นบางเรื่องของ อาจิ้นซ์ ปัญญพรรค์ ที่สะท้อนปัญหาของคนระดับล่างในแวดวงเหมืองแร่ และบางเรื่องของ รงค์ วงษ์สวรรค์ ที่สะท้อนปัญหาเกี่ยวกับโสเภณีและผู้ชายไว้ในสลัมด้วย

หากเทียบทางด้านปริมาณกันแล้ว แม้ว่าเรื่องสั้นที่มีลักษณะก้าวหน้าจะมีปริมาณน้อยกว่าเรื่องสั้นแบบเก่ามากก็ตาม แต่ก็เห็นว่าเรื่องสั้นก้าวหน้าเหล่านี้ได้สืบทอดลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาที่เคยเข้มข้นมากในยุคก่อน และได้สร้างสรรค์ลักษณะก้าวหน้าด้านรูปแบบขึ้นใหม่ โดยเฉพาะนักเขียนในมหาวิทยาลัยนั้นนับว่าได้จุดประกายความคิดให้นักเขียนหนุ่มสาวในยุคต่อมาได้เป็นอย่างดี

3. ความเคลื่อนไหวใหม่ในวงวรรณกรรม

เหตุที่ผู้วิจัยได้แยกหัวข้อนี้เป็นประเด็นต่างหากไม่รวมไว้กับหัวข้ออื่น ๆ ก็เพราะ "ความเคลื่อนไหวใหม่" ในวงวรรณกรรมนี้มีผลต่อการพัฒนาวรรณกรรมในยุคต่อมาเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ลักษณะ "ก้าวหน้า" ของวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - 2516 แพร่หลายมาก ความเคลื่อนไหวใหม่เหล่านี้ได้แก่

- 3.1 การออกนิตยสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์
- 3.2 การก่อตั้งชุมนุมวรรณศิลป์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
- 3.3 การออกหนังสือเจ็ดสถาบัน

* ศึกษารายละเอียดของเรื่องสั้นเหล่านี้ได้จาก รวมเรื่องสั้นที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นบรรณาธิการ ชุด ถิ่นสายน้ำนำไปสู่ความตาย คำขานรับ แฉ่งเข็ญ และเหมือนอย่างไม่เคย

3.1 การออกนิตยสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์

ในขณะที่ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ให้ควบคุมการให้หนังสือพิมพ์ออกใหม่ และการเปิดหนังสือพิมพ์ก็ทำได้โดยง่าย แต่ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ก็ไม่อาจคุมสังคมศาสตร์-ปริทัศน์ได้ เพราะ "หนังสือเล่มนี้เป็นของสมาคมสังคมศาสตร์ มีกรรมสิทธิ์มอบให้ทางทรัพย์สินของนายกรัฐมนตรีเป็นนายกสมาคม...รองนายกรัฐมนตรีจึงเป็นเจ้าของหนังสือไทยปริยาย"¹ สังคมศาสตร์ปริทัศน์จึงถือกำเนิดขึ้นมาบนแผงหนังสือเมื่อเดือนมิถุนายน 2506 โดยมี สุลักษณ์ กิวรักษ์ เป็นบรรณาธิการ ในระยะแรกออกเป็นหนังสือรายสามเดือน

สุลักษณ์ กิวรักษ์ ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการออกหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ไว้ว่า

...ประเทศไทยเรามีหนังสือพิมพ์อยู่เป็นอันมาก...มากจนรัฐบาลเสนอว่าไม่ควรให้เพิ่มปริมาณขึ้นมาก หนังสือพิมพ์เหล่านี้แทบทุกฉบับปฏิเสธที่จะลงเรื่องในทางวิชาการ ไม่ยอมรับพิจารณาเรื่องหนัก อ้างว่าเกินสติปัญญาผู้อ่านสามัญทั่วไป... เราเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จำต้องเลิกถูกสถิติปัญญาของสามัญชนคนไทย ถ้าตราบใดคนส่วนมากยังถูกป้อนอยู่แต่เรื่องเทปนิยาย เรื่องความฝันอันหวานชื่นและเรื่องเบา ๆ หึงหลายนแล้ว หนังสือพิมพ์จะอ้างว่ามหาชนไม่ยอมรับเรื่องหนักก็เท่ากับเป็นการพยายเรือในอ่าง...จุดประสงค์ของหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ก็เพื่อจูงใจคนไทยรักชาติ เราจะไม่ใช่วิธีเขียนคำขวัญหรือแต่งเพลงปลุกใจ เพราะไม่มีความสามารถที่จะทำได้ วิธีการอื่นเราจะเร้าใจให้เกิดความรักชาติขึ้น ก็ด้วยนำความจริง ความดี ความงามของชาติมาเสนอ ให้พวกเรารู้จักชาติเราเองอย่างถูกต้องถ่องแท้..."²

¹ "20 ปีสังคมศาสตร์ปริทัศน์" ถนนหนังสือ 2 : 15 2526

² สุลักษณ์ กิวรักษ์ คำนำจากปริทัศน์ หน้า 9 - 11

นอกจากพระหนักถึงภาระหน้าที่ดังกล่าวแล้ว เจตนารมณ์ของบรรณาธิการอีกประการหนึ่งก็คือ ต้องการให้สังคมศาสตร์ปริทัศน์ "เป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในเรื่องเกี่ยวกับสังคม"¹ ดังนั้นสังคมศาสตร์ปริทัศน์จึงเป็นเวทีของคนรุ่นใหม่ นักคิด นักเขียน ปัญญาชนได้เผยแพร่ความคิดเห็นของตนผ่านหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ เช่น สุจิตต์ วงษ์เทศ นิธิ เอียวศรีวงศ์ นันทน์ จิตรกรรม กมล สมวิเชียร ฯลฯ ทางด้านวรรณกรรมสังคมศาสตร์ปริทัศน์เปิดให้มีการวิพากษ์วิจารณ์หนังสืออย่างเอาจริงจัง บทกวี "วัฏทะเล" ของสังหาร กัลยาณพงศ์ ซึ่งมีลีลาแปลกใหม่ก็เริ่มต้นขึ้น รวมทั้งเรื่องสั้นเรื่อง "ความหวังวัน-ของการ" ของ นันทน์ จิตรกรรม ซึ่งใช้การบรรยายแบบกระแสสำนึกก็ได้รับการตีพิมพ์ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับแรกเช่นกัน

การที่สังคมศาสตร์ปริทัศน์เป็นหนังสือที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างจริงจังในสภาพบ้านเมืองที่เป็นเผด็จการ จึงเป็นสิ่งที่น่าทึ่งใจของนิสิตนักศึกษา นอกจากจะเป็นเวทีให้คนหนุ่มสาวเผยแพร่ความคิดแล้ว สังคมศาสตร์ปริทัศน์ยังมีส่วนกระตุ้นให้นักศึกษารวมกลุ่มกันออกหนังสือขายกันในแวดวงมหาวิทยาลัย แต่การออกหนังสือของนักศึกษาในมีอุปสรรคมาก คือต้องเปลี่ยนชื่อไปเรื่อย ๆ เพื่อเลี่ยงประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ที่มีเนื้อหาเรื่องเงินทุน สุลักษณ์ ศิวรักษ์ มองเห็นอุปสรรคเหล่านี้จึงได้เอื้อเฟื้อให้นักศึกษามาทำฉบับพิเศษ เรียกว่า "สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับนิสิตนักศึกษา" โดยให้นักศึกษามาเป็นกองบรรณาธิการเอง² แม้ว่าสังคมศาสตร์ปริทัศน์ในยุคของ สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ มีส่วนในการเสริมสร้างนักคิดหนุ่มสาวเป็นอย่างมาก

ปี พ.ศ. 2512 สังคมศาสตร์ปริทัศน์เปลี่ยนบรรณาธิการจาก สุลักษณ์ ศิวรักษ์ มาเป็น สุชาติ สวัสดิ์ศรี ทำให้บุคลิกของหนังสือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือจากหนังสือที่เป็นวิชาการล้วน ๆ มาเป็นหนังสือแมกกาซีน มีคอลัมน์และนักเขียนประจำ³ และได้เปลี่ยนจากรายงานเดือนมาเป็นรายเดือน มีนักเขียนประจำ เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์

¹สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ห้าปีจากปริทัศน์ หน้า 12

²"20 ปี สังคมศาสตร์ปริทัศน์" ถนนหนังสือ 2 : 16 2526

³ลล. หน้า 18

คำสิงห์ ศรีนอก พันธศักดิ์ วิญญรัตน์ วรพุทธิ ชัยนาม สุพงษ์ ชัยนาม วารินทร์ วงศ์หาญเขาว์ ชาญวิทย์ เกษกรศิริ และ รัสสรรค์ ธนะพรพันธุ์ เป็นต้น

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ในยุคของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี มีส่วนในการพัฒนาวรรณกรรมเป็นอย่างมาก มีเรื่องสั้น บทกวี และบทวิจารณ์วรรณกรรม ลงพิมพ์เป็นประจำทุกฉบับ เรื่องสั้นที่มีคุณภาพหลายเรื่องได้รับการตีพิมพ์ขึ้น เช่น อัครชีวิตประวัติ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี คำสารภาพ ของปริญญาชน ของ ธวัช มนูญธรรมธ คุมค้ำน้ำ ของ นิคม รายชวา เมานักเรียนนอก ของ สุจิตต์ วงษ์เทพ การเดินทางเข้าสู่ข้างใน ของ ทะนง พิศาล เป็นต้น

3.2 การก่อตั้งชุมนุมวรรณศิลป์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

ประมาณปี 2504 - 2505 ซึ่งเป็นช่วงปลายยุค จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มมีการก่อตั้งชุมนุมวรรณศิลป์ตามสถาบันต่าง ๆ เริ่มต้นที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และต่อมาที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์¹ นับเป็นการรวมกลุ่มกันทำงานวรรณกรรมของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย แต่ส่วนใหญ่ยังวนเวียนอยู่ในที่ณะที่คับแคบ เล่นอกลอนรักหวาน สายลม - แสงแดด "...การเขียนกลอนประเภท "ใบเชิยมชื" ยังเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ทั่วไปในกิจกรรมของชุมนุมวรรณศิลป์ทั้งหลาย...วรรณศิลป์จึงมีความหมายเพียงเฉพาะแค่ การเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน และหมกมุ่นอยู่กับการแข่งขันกลอนสักระหว่างมหาวิทยาลัย"² เช่น

อาณาจักรจามจุรีเริ่มชีวิต

ฟ้าซจิดโค้งกึ่งรุ่งเจ็ดสี

ร้อย 'ระเบียบ' 'น้ำใจ' 'รัก' 'สามัคคี' 'อาวโส' 'ประเพณี', ทุกชีวิต³

¹ ธีรณ ฤๅควัฒน์ "มองย้อนไปในวันวานของวงวรรณกรรม" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

41 : 36 - 37 เมษายน 2523

² สุชาติ สวัสดิ์ศรี "จิตสำนึกขบถในงานวรรณกรรมไทยสมัยใหม่" ภาษาและ

หนังสือ 2 : 67 ตุลาคม 2526 - มีนาคม 2527

³ ประยอม ของทอง "จากลำนน้ำเพลงรักชุด จามจุรีที่รัก" อนุสารวรรณศิลป์

3 : 11 ตุลาคม 2527

หรือ

"พระพิรุณ" ทรงนาคเอื้อ	อาจารย์
เกล็นนี่เวสเกษตรสำราญ	รุ่งฟ้า
ปโลทกและอาหาร	พูนเต็ม พร้อมแซ
ชลลิตชพระบกเหล่า	แหล่งล้วนไพญลย์ ¹

ผลงานของชุมนุมวรรณศิลป์ในระยะแรกนี้เน้นไปทางด้านร้อยกรองเป็นส่วนใหญ่ เช่น ผลงานของชุมนุมวรรณศิลป์ ส.จ.ม. (สโมสรนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ปี 2506 ได้จัดให้มี รายการกลอนตอกกลร้อยลักรา อภิปรายกลอนไม่มีสัมผัสนอก รายการสัปดาห์หรือ กลอนกล - อนนกาล รายการลักราทรงเครื่องพระลอ รายการภาพท้อโคลง และมีรายการ วิทยุ 2 สถานี เดือนละ 6 ครั้งต่อปี² นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมผลงานเป็นเล่มออก จำหน่าย ซึ่งก็เป็นหนักด้านร้อยกรอง เช่น "พยับ - ช่อดอกไม้"³

กิจกรรมหลักอีกอย่างหนึ่งของชุมนุมวรรณศิลป์แต่ละมหาวิทยาลัยก็คือ "การแข่งขัน กลอนสด" ซึ่งจัดครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี 2507 เรียกการแข่งขันครั้งนี้ว่า "การแข่งขันร้อยกรองสกระหว่างสถาบันอุดมศึกษา"⁴ การแข่งขันกลอนสดนี้มายุติลง ในปี พ.ศ. 2515 แม้ว่าเนื้อหาที่ใช้ได้กลอนสดนั้นเป็นเนื้อหาทั่ว ๆ ไป ไม่มีผลต่อสังคม- การเมืองก็ตาม แต่ประเพณีการได้กลอนสดก็ได้สร้างนักกลอนขึ้นมากมาย เช่น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นิภา บางยี่ขัน วาณิช จรุงกิจอนันต์ ปิยพันธ์ จัมปาสุต อุดล จันทระศักดิ์ สุรศักดิ์ ศรีประพันธ์ เป็นต้น

¹ ยงยุทธ โอสดสภา "พระพิรุณ" บรรณศิลป์ ไม่มีเลขหน้า

² "สรุปผลงานของชุมนุมวรรณศิลป์ ส.จ.ม. ภายในปีการศึกษา 2506" อนุสาร-วรรณศิลป์ กุมภาพันธ์ 2507 หน้า 33 - 36

³ "จากอนุสารวรรณศิลป์ถึงคำเพลิง : ทางสายใหม่" คำเพลิงรวมสาระและสัจจะทางวรรณกรรม 1 : สิงหาคม 2519

⁴ สูจิบัตรการแข่งขันร้อยกรองสกระหว่างสถาบัน 5 - 12 กุมภาพันธ์ 2513 ไม่มีเลขหน้า

ทางด้านเรื่องสั้น ชุมนุมวรรณศิลป์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดประกวดเรื่องสั้น ซึ่งรางวัล "โบว์ลีชมพู" โดยมีหลักเกณฑ์ว่า "เป็นเรื่องที่ถูกต้องตามลักษณะเรื่องสั้น"¹

ปี พ.ศ. 2507 ชุมนุมวรรณศิลป์ ส.จ.ม. จัดประกวดวรรณกรรมซึ่งรางวัลเกียรตินิยม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนงานเขียนภายในมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ได้แบ่งประเภทงานเขียนออกเป็น 5 ประเภท คือ เรื่องสั้น สารคดี กลอนเปล่า บทร้อยกรอง และบทวิจารณ์ทั่วไปเกี่ยวกับงานของนิสิต ผลการจัดประกวดเรื่องสั้นทำให้ได้เรื่องสั้นที่มีคุณภาพด้านรูปแบบหลายเรื่อง เช่น หน้าที่ ของ สุภาพ, นิลไพรซ์ การตอบแทน ของ ตฤยเทพ สุวรรณจินดา ทะเลหวาน ของ ภักดี ริมมากุลทรัพย์ เป็นต้น การประกวดวรรณกรรมซึ่งรางวัลเกียรตินิยมนี้ ภายหลังพัฒนามาเป็น รางวัลพลับพลามาลี ซึ่งขยายขอบเขตเป็นการประกวดวรรณกรรมของนิสิตนักศึกษาตามสถาบันต่าง ๆ ไม่จำกัดแต่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย²

นอกจากการรวมกลุ่มกันทำงานวรรณกรรมในหมู่นักศึกษาแล้ว ความเคลื่อนไหวใหม่อีกประการหนึ่งก็คือ การออกหนังสือของชุมนุมวรรณศิลป์ตามสถาบันต่าง ๆ เช่น ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรียกว่า อนุสารวรรณศิลป์ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรียกว่า วรรณศิลป์ ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เรียกว่า บรรณศิลป์ หนังสือเหล่านี้จำหน่ายกันในมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่และมีจำนวนจำหน่ายสูงมาก โดยเฉพาะอนุสารวรรณศิลป์นั้น "...เคยมีสถิติการขายสูงถึง 7,000 เล่ม นับว่าเป็นผลสำเร็จที่น่าชื่นชม"³

หนังสือวรรณศิลป์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จึงเป็นเวทีของนักศึกษาที่จะแสดงความคิดเห็นและเสนอศิลปะการเขียนของตน แต่ด้วยสภาพที่เฉื่อยชาทางการเมือง และเนื้อหาที่วนเวียนอยู่แต่เรื่องแคบ ๆ ประกอบกับถูกทางมหาวิทยาลัยเซ็นเซอร์อย่างหนัก⁴ นักศึกษา

¹อนุสารวรรณศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2505 หน้า 14

²เกียรตินิยมวรรณศิลป์ หน้าคำนำ

³"จากอนุสารวรรณศิลป์ถึงคำเพลิง : ทางสายใหม่" คำเพลิง : รวบรวมและ
สังเคราะห์วรรณกรรม 1 : 40 สิงหาคม 2519

⁴20 ปี สังคมศาสตร์ปริทัศน์" ถนนหนังสือ 2 : 16 2526

บางกลุ่มจึงหันไปทำหนังสืออิสระ ไม่อิงชุมชนในมหาวิทยาลัย เช่น ปี 2507 นักศึกษาหนุ่ม 4 คน คือ เถกิงพันธุ์ เถกิงอมร ปิยพันธ์ จัมปาสุต สำเริง คำพะอู และ เรืองชัย ทรัพย์นิรันดร์ ออกหนังสือชื่อ หนุ่มสยาม เป็นเรื่องราวของวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ จำหน่ายในราคา 2 บาท หนังสือหนุ่มสยามนี้ ยังไม่มีนัยทางการเมือง และอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีผลต่อการพัฒนาวรรณกรรมเป็นอย่างมาก คือ กลุ่มที่ออกหนังสือ "เจ็ดสถาบัน"

3.3 การออกหนังสือเจ็ดสถาบัน

เจ็ดสถาบันเป็นหนังสือของกลุ่มทำหนังสืออิสระไม่อิงองค์กรในมหาวิทยาลัย โดยใช้หัวหนังสือเก่าคือ "เสือสนาม" มาออกในชื่อใหม่ว่า "เสือสนามพิเศษ 7 สถาบัน" เหตุที่ชื่อว่า เจ็ดสถาบันก็เพราะในสมัยนั้นสถาบันอุดมศึกษามี 7 สถาบัน เมื่อต้องการให้หนังสือนี้เป็นของนักศึกษาทั้งหมด จึงใช้ชื่อว่า เจ็ดสถาบัน เริ่มออกฉบับแรกเมื่อเดือนสิงหาคม 2507 กองบรรณาธิการครั้งนั้นประกอบด้วย พิสิฐ เจริญวงศ์ ดำรง แสงธรรม ประพันธ์ พลเสวก อาคม ประติษฐวนิช กมลทิพย์ วรรณะศักดิ์ นิภา บางยี่ขัน ประมวล โกมารทัต และ พงษ์ศักดิ์ พัทธวิเชียร การออกหนังสือเจ็ดสถาบันนี้ สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวว่า "เป็นปรากฏการณ์ครั้งแรก ๆ ที่นักศึกษาให้ความสำคัญแก่ 'จิตสำนึกชนบท'"¹ และ ชีรณ คุปตวัณณะ กล่าวว่า "เป็นนิตยสารทางการเมืองอย่างเด่นชัด วิพากษ์วิจารณ์-เผด็จการทหาร ต่อต้านสงครามอย่างจริงจัง"² นับเป็นจุดเริ่มแรกของการต่อต้านสงคราม เวียดนามของนักศึกษาไทย ดังปรากฏอยู่ในงานเขียนชื่อ "แค่สงคราม"

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "จิตสำนึกชนบทในวรรณกรรมไทยสมัยใหม่" ภาษาและหนังสือ

2 : 67 ตุลาคม 2526 - มีนาคม 2527

²ชีรณ คุปตวัณณะ "มองย้อนไปในวันวานของวงวรรณกรรม" สยามรัฐสัปดาห์

วิจารณ์ 41 : 36 - 37 เมษายน 2523

แต่สงคราม

ไม่มีอะไรหยุดยั้งความโหดเหี้ยมของสงครามไว้ได้อีกแล้ว เสียงระเบิด
ตูมตามอยู่ที่นั่นและที่นั่น มีแต่ทรางปรักหักพัง มีแต่ความตาย มีแต่ความพลัดพรากกัน
มีแต่น้ำตา ในแววตาที่สิ้นหวังแล้ว

ทุกครั้งที่สงครามเกิดขึ้น มีใครเล่ารับผิดชอบต่อชีวิตที่ปราศจากความ
ผิด ปราศจากการทวงถาม ปราศจากการร้องขอเหล่านั้ ใครเล่าเป็นผู้ใช้หนี้
แห่งความยากแค้นลำเค็ญให้ เมื่อตายใครเล่าชดใช้ค่าของชีวิต ไม่มี ?

เมื่อปืนอยู่ในมือ และคำสั่งอยู่ข้างหลัง จะเบนปลายกระบอกปืนไปสู่ความ
ว่างเปล่าไม่ได้ บุคคลข้างหน้าจะเป็นใคร มาจากไหน และมีอะไรผิดข้อหมอง
ใจ หรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นศัตรู ต้องฆ่า ต้องทำลาย

กฎของสงครามเป็นเช่นนี้ เช่นนี้ และเป็นเช่นนี้ ตลอดไป¹

เจ็ดสถาบันยุคแรกออกมาได้ 3 ฉบับก็ประสบปัญหาด้านกฎหมาย โดยแผนกเอกสาร
การพิมพ์ กรมตำรวจให้บีบบังคับทางโรงพิมพ์และคณะกรรมการ ต่อมานักศึกษาได้รื้อฟื้นเจ็ดสถาบันขึ้น
มาใหม่ โดยคงคำว่า "เจ็ด" ไว้แล้วเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แต่เป็นที่เข้าใจกัน เจ้าหน้าที่จึงได้
เรียกคณะผู้จัดทำไปเตือนเป็นครั้งที่ 2 เจ็ดสถาบันจึงต้องยุบเลิกไป²

แม้ว่าเจ็ดสถาบันจะต้องเลิกสลับไปก็ตาม แต่ก็สร้างปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมขึ้น
มา นั่นคือ การแพร่หลายของหนังสือเล่มละบาท (จำหน่ายไม่เกินสามบาท) ซึ่งจัดทำโดย
นักศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทำให้งานวรรณกรรมของนักศึกษาแพร่ไปในวงกว้างขึ้น

¹"แต่สงคราม" เลือสนามพิเศษเจ็ดสถาบัน หน้า 6

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "จิตสำนึกขบถในวรรณกรรมสมัยใหม่" ภาษาและหนังสือ

สภาพของวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

: อิทธิพลทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

สภาพของวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นี้ เป็นผลมาจากการ คลั่งคลายทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา คือหลังจากที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2506 และจอมพลถนอม กิตติขจร ทายาททางการเมือง ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทน โดยยังคงรักษาสถานะและนโยบายของกลุ่มตนไว้ ดังที่ ได้บอกลงไว้แต่แรกเริ่มว่า "...จะไม่ออกจากแนวทางที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้วางเอาไว้...ดำเนินงานพัฒนาเป็นสำคัญ ยังคงร่วมมือกับสถาบันกษัตริย์ ชำราชาการประจำและสัมพันธ์ อย่างใกล้ชิดกับอเมริกาต่อไป"¹

แต่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ไม่สามารถควบคุมอำนาจในการบริหารได้อย่าง เด็ดขาดเหมือนของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งนี้เพราะ รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นรัฐบาลที่เกิดจากการแบ่งสรรอำนาจกันในกลุ่มผู้นำ ดังจะเห็นได้ว่า ในขณะที่จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้น พลเอกประกาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและผู้บัญชาการทหารบก พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และ พลเอก จิตต์ นาวิเสถียร เป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ประกอบกับต้องการการ ยอมรับจากประชาชนว่า รัฐบาลชุดนี้ไม่ได้เป็นรัฐบาลทหารเบ็ดเสร็จ จึงให้ นายพจน์ สารสิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการด้วย การคานอำนาจกันในกลุ่มผู้นำจึงเป็นเหตุให้รัฐบาล จอมพลถนอม กิตติขจร ไม่เด็ดขาดเท่ารัฐบาลของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

¹ ทักษิณ เจริญมิตร การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ แปลโดย พรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุต หน้า 454

ภายหลังจากการเสื่อมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่องราวต่าง ๆ ของจอมพลสฤษดิ์ถูกเปิดเผย เช่นเรื่อง การมีอนุภรรยาจำนวนมาก การแย่งชิงมรดก การโกงที่ดินเมือง รวมถึงเรื่องทรัพย์สินจำนวน 2,784 ล้านบาท¹ ประชาชนจึงแลเห็นความเลวร้ายของเผด็จการมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ประเทศชาติมีหนี้สินจำนวนมาก ค่าครองชีพสูง ชาวชนบทอพยพเข้ามาขายแรงงานในเมืองมากขึ้น สภาพทางวัฒนธรรมมีแต่ความฟุ้งเฟ้อ ประชาชนไม่มีเสรีภาพ ดังนั้นในระยะนี้เองที่ประชาชนเริ่มวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ประกอบกับรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร นั้น "ตระหนักว่าตนไม่สามารถจะหลอกลวงประชาชนต่อไปได้อีก"² จึงให้ผ่อนคลายความตึงเครียดทางการเมืองโดยการปล่อยนักโทษการเมืองที่ถูกจับกุมคุมขังเป็นจำนวนมากในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และเริ่มให้อิสระภาพแก่หนังสือพิมพ์ในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองมากขึ้น ผ่อนปรนให้มีหนังสือพิมพ์ออกใหม่ เช่น ปิยมิตร เสียงอ่างทองรายวัน เสียงอ่างทองฉบับพิเศษรายวัน ประชาธิปไตย เป็นต้น หนังสือพิมพ์เหล่านี้ล้วนเป็นปากเสียงแทนประชาชน และมีส่วนในการพัฒนาวรรณกรรมก้าวหน้าด้วย³ ส่วนสังคมนาสตรปรีทิต์ก็เพิ่มความแหลมคมในการวิพากษ์วิจารณ์บ้านเมืองและเป็นที่ยอมรับในหมู่ปัญญาชนทั่วไป

ทางด้านนิสิตนักศึกษา แม้ว่าส่วนใหญ่จะเฉื่อยชาทางการเมืองและฟุ้งเฟ้อ แต่ก็มีนักศึกษาจำนวนหนึ่ง รวมกลุ่มกันออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ทำให้มีโอกาสรู้ปัญหาของประชาชนพื้นฐาน การออกหนังสือเจ็ดสถาบันและสังคมนาสตรปรีทิต์ฉบับนักศึกษา ตลอดจนการถกเถียงอภิปรายปัญหาต่าง ๆ ทำให้นักศึกษาตระหนักถึงปัญหาของบ้านเมืองและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากขึ้น

¹ เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 370

² วีรชนหาญกล้า หน้า 39

³ เสถียร จันทิมาธร ลต. หน้า 370 - 372

ในระหว่างเดือนมกราคมถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2511 สภาพบ้านเมืองโดยทั่วไปไม่แน่นอน สถิติคดีอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น เศรษฐกิจซบเซา ข้าวสารราคาแพงมาก ทำให้ประชาชนเดือดร้อนอย่างหนัก แต่รัฐบาลกลับลงมติให้รถโดยสารประจำทางขึ้นราคาค่าโดยสารจาก 50 สตางค์ เป็น 75 สตางค์ ทำให้ประชาชนไม่พอใจรัฐบาลเป็นอย่างมาก¹ รัฐบาลจึงจำเป็นต้องผ่อนคลายความกดดันจากประชาชน และต้องการสร้างความชอบธรรมจากประชาชนด้วย จึงประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งใช้เวลาร่างยาวนานถึง 9 ปี 4 เดือน 17 วัน เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511²

หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญ วันรุ่งขึ้นคือวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2511 นักศึกษา - ประชาชนได้รวมตัวกันประท้วงรัฐบาลกรณีขึ้นค่าโดยสารประจำทางที่สนามหลวง การประท้วงครั้งนี้ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ทำให้ประชาชนมองเห็นพลังของตนขึ้นมาในระดับหนึ่ง

เมื่อรัฐบาลกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 นักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ 11 สถาบันได้รวมตัวกันเป็น "กลุ่มนิสิตนักศึกษาสังเกตการณ์เลือกตั้ง" นับเป็นการผนึกกำลังครั้งแรกของนักศึกษาสถาบันต่าง ๆ อันนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งประกาศตั้งขึ้นเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2513 นี้ ขบวนการนักศึกษาได้แสดงบทบาททางการเมืองมากขึ้น เป็นลำดับ มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมืองและศึกษาแนวคิดต่าง ๆ เช่น กลุ่มสหภาพนิสิต กลุ่มเศรษฐกรรม กลุ่มผู้หญิง ของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มสภาภาพของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มฟื้นฟูชีวิตใหม่ ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น กลุ่มอิสระเหล่านี้ได้ออกหนังสือรายสัปดาห์ตามหน้ามหาวิทยาลัย เรียกว่า "หนังสือเล่มละบาท" ซึ่งได้พัฒนาเนื้อหาจากแนวเพื่อฝันมาสู่ความเอาจริงเอาจังมากขึ้น

¹วีรชนหาญกล้า หน้า 42

²ค.

แต่แนวคิดส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบ "สิ่งมาจากนอก" ก็ให้นักศึกษาได้รับผลกระทบจากแนวคิดของทางตะวันตกมากกว่าฝ่ายบ้านเราของไทย¹ โดยเฉพาะแนวคิด "ซ้ายใหม่" ของตะวันตก มีการเขียนบทความแนะนำแนวคิดทางการเมืองของตะวันตกเผยแพร่ในหนังสือต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น "ซ้ายใหม่" ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ในหนังสือวิทยาสารปริทัศน์ ฉบับ 5 ธันวาคม 2513 "หนึ่งศตวรรษของเลนิน" ของ วรพจน์ โยนิาม ในหนังสือวิทยาสารปริทัศน์ ฉบับ 20 เมษายน 2510 "มาร์กซ์สต์ : แนวคิดสำหรับซ้ายใหม่" ในหนังสือ วลัยทัศน์ ฉบับมนุษย์และปัญหา เป็นต้น

เหตุที่นักศึกษาได้รับอิทธิพลด้านแนวคิดจากตะวันตกเป็นเพราะหนังสือที่เสนอแนวคิดก้าวหน้าที่น่าสนใจเขียนโดยเขียนหรือแปลขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2493 - พ.ศ. 2501 นั้น กลายเป็นหนังสือต้องห้าม ทำให้นักศึกษาต้องไปศึกษาจากหนังสือฝรั่ง รวมถึงการรับรู้ด้านบทบาทการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในต่างประเทศ โดยเฉพาะการต่อต้านสงครามเวียดนามของนักศึกษาในอเมริกา² การที่นักศึกษาแสวงหาแนวทางในการแก้ไขความเลวร้ายของสังคมตัวเอง จึงมีผู้เรียกขานกันว่าเป็นยุคแสวงหาหรือมีการตั้งคำถามว่า "เราจะไปทางไหนกัน"³

นอกจากการศึกษาแนวคิดหรือทฤษฎีทางการเมืองต่าง ๆ แล้ว การเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเป็นทางการของนักศึกษาที่ปรากฏต่อเนื่องกันหลายกรณี นับตั้งแต่การประท้วงต่อต้านที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2513 ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างงดงาม การกีดกันระบบหน่วยกิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การลงมติสรรหาอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การเรียกร้องเป็นมหาวิทยาลัยของวิทยาลัยวิชาการศึกษา การจัดงานสังคมนิยมครั้งที่ 6 ในเดือนตุลาคม 2514 ของนักเรียนซึ่งมีการแสดงการเลือกตั้งจำลอง ทำให้นักเรียนรู้จักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น อันเป็นผลให้เกิดการจัดตั้ง "กลุ่มยุวชนสยาม" นับว่าเป็นองค์กร

¹ วิทยากร เชียงกุล, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และ วิสา คัญทัพ ขบวนการนักศึกษาไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน หน้า 28

² ด.

³ วิทยากร เชียงกุล "เราจะไปทางไหนกัน" ใน เราจะไปทางไหนกัน

ทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสมัยนั้น¹ บทบาททางการเมืองที่เด่นชัดของนักศึกษานี้เองทำให้มีการเรียกร้องให้คนหนุ่มสาวเข้าร่วมการระดมกว่ำปฏิบัติสังคมนิยมมากขึ้น เช่น บทนำเรื่อง "การปฏิบัติภาระของคนรุ่นใหม่" ในหนังสือ คัมภีร์² ซึ่งเป็นหนังสือรายสัปดาห์ของนักศึกษาในกลุ่มหนึ่งในช่วงปี 2513 และเสนอคำขวัญว่า "where the students lead, the people will follow"³ นอกจากนี้การสูญเสียชีวิตของ โกมล คุ้มทอง กับ รัชนา สกุลไทย บัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ออกไปตั้งโรงเรียนชุมชนในเหมือง อ.บ้านส้อง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และต่อมาถูกยิงตายอย่างลึกลับเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2514 นั้น ก็ได้ช่วยปลุกจิตสำนึกของคนหนุ่มสาวให้อุทิศชีวิตเพื่อส่วนรวมมากยิ่งขึ้น⁴

ปัญหาความแตกแยกในกลุ่มพรรคการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจและการเติบโตของพรรคการเมืองแห่งประเทศไทย (พ.ค.ท.) การหันตัวทางการเมืองของนักศึกษา - ปัญญาชน และการที่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติ ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร ตัดสินใจทำการปฏิวัติตัวเอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 พร้อมกับยุบสภา ยกเลิกรัฐธรรมนูญ นำประเทศไปสู่การปกครองแบบเผด็จการอีกครั้งหนึ่ง การปฏิวัติครั้งนี้มีผลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแนวความคิดแบบเสรีนิยมและความคับข้องใจจากการแสวงหาของนักศึกษา เพราะการยุบสภาและยกเลิกรัฐธรรมนูญนั้นเท่ากับหักหลายทฤษฎีการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกลงไป นักศึกษากลุ่มก้าวหน้าจึงให้ความสนใจกับแนวคิดสังคมนิยมมากขึ้นและแพร่หลายในเวลาต่อมา การปฏิวัติ 2514 นี้จึง "...ได้ช่วยปลุกคำถามว่า 'เราจะไปทางไหนกัน' แล้วเปิดคำถามใหม่ว่า 'เราจะไปอย่างไรกัน แทน'"⁵

¹ วิจารณ์ทนายกล้า หน้า 48 - 59

² "การปฏิวัติ - ภาระของคนรุ่นใหม่" คัมภีร์ ฉบับการปฏิวัติและการเมือง หน้า 2 - 7

³ อด. หน้าปกใน

⁴ วิจารณ์ทนายกล้า หน้า 57

⁵ วิทยากร เชื้องตุล, อนนท์ อารณสุวรรณ์ และ วิสา กัญทัพ ขบวนการนักศึกษาไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน หน้า 32

นักศึกษาคัดขุมคุมต่อต้านการปฏิวัติแต่ไม่ประสบความสำเร็จ บทบาทของนักศึกษา
จบเซาละระยะหนึ่ง แต่เมื่อ ธีรยุทธ บุญมี ให้มาเป็นเลขาธิการศูนย์สันักศึกษาแห่งประเทศไทย เมื่อปี 2515 บทบาททางการเมืองของนักศึกษาก็ขยายไปสู่กว้างมากยิ่งขึ้น
เริ่มตั้งแต่การจัดสัปดาห์ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ 20 - 26 พฤศจิกายน 2515
การคัดค้านการประวดนางสาวไทยในปีเดียวกัน และการคัดค้านประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่
299 ซึ่งให้อำนาจฝ่ายบริหารมาแทรกแซงฝ่ายตุลาการอันนับเป็นการรวบอำนาจของชนชั้น
ปกครอง ในที่สุดฝ่ายนักศึกษาได้รับชัยชนะ ต่อมาศูนย์สันักศึกษาแห่งประเทศไทยได้รณรงค์
ขับไล่เล็กซื้อสินค้าญี่ปุ่นออกจากต่างประเทศระหว่างวันที่ 5 - 20 มกราคม 2516¹

การเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่องของขบวนการนักศึกษานี้เอง ทำให้เกิด
การปล่อยข่าวว่า นักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์และรับแผนมาจาก "มือที่ 3" จึงมีการออกข่าว
ตอบโต้กันขึ้น² ในที่สุดนักศึกษาได้ประกาศเจตนารมณ์ว่า ถ้าความปรารถนาให้ชีวิต สังคมที่
เป็นธรรม ไม่มีการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบแล้ว "จะถูกกล่าวหาว่าเป็นความคิดของพวกเขา
หัวรุนแรง ฉันก็จะเป็นคนหัวรุนแรง...เป็นการกระทำของพวกเขาฝ่ายซ้าย ฉันก็จะฝ่ายซ้าย
ไม่มีทางเลือกอื่นที่ต่างไปกว่านี้อีกแล้ว"³

ต่อมาในระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2516 กลุ่มอนุรักษนิยมชาติและสิ่ง
แวดล้อมของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้เคลื่อนไหวเปิดโปงกรณีทหาร - ตำรวจใบล่าสัตว์ที่
ทุ่งใหญ่ รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขความแค้นของประชาชนได้ประจักษ์ ในช่วงเดือนมิถุนายน
2516 ชมรมคนรุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ออกหนังสือ "มหาวิทยาลัย : ที่ยังไม่มี
คำตอบ" โดยเสนอแนวคิดของคนรุ่นใหม่และประหยักระงับกรณีการต่ออายุรายการของ
จอมพลถนอม กิตติขจร ในเรื่องต่อเนื่องกับกรณีทุ่งใหญ่นั้กล่าวว่า "สภาสัตว์ป่าแห่งทุ่งใหญ่

¹ วิจารณ์พินิต หน้า 62 - 65

² สำเร็จ คำพะอู "ลามกกรรมของสิ่งพิมพ์ในประเทศด้อยพัฒนา" ใน วารสาร
ส.พ.บ. ประจำภาคแรก ปีการศึกษา 2515 หน้า 65 - 70

³ บรรณกิจสิทธิ์ ศรีรัตนภาส "แถลงการณ์ของผู้จัดทำ" ใน ส.ค. หน้า 112

มีมติให้ต่ออายุสัปดาห์อีก 1 ปี เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอกเป็นที่ไม่น่าไว้วางใจ¹
 ดร.พิทักษ์ ผาสุกนรินทร์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ส่งมอบส่วนชมรมคนรุ่นใหม่และ
 สโมสรนักศึกษา 9 คน ให้พ้นจากสภาพนักศึกษาอย่างไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดการชุมนุมประท้วง
 การกระทำครั้งนี้ มีนักศึกษาเข้าร่วมถึง 4 หมื่นคน การประท้วงได้ขยายประเด็นไปถึงการ
 เรียกร้องให้ร่างรัฐธรรมนูญและประกาศใช้ภายใน 6 เดือน หากไม่ได้ประชาชนจะเคลื่อนไหว
 อีกครั้ง จนในที่สุดเป็นชนวนให้เกิดเหตุการณ์นองเลือด 14 ตุลาคม 2516

จะเห็นได้ว่า ประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วงนี้แยกไม่ออกจากการเติบโตของ
 ขบวนการนักศึกษา เมื่อนำข้อสรุปมาพิจารณาวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - 2516
 แล้ว จะพบว่า การตื่นตัวทางการเมืองมีผลต่อการพัฒนาวรรณกรรมก้าวหน้าเป็นอย่างมาก
 ดังนั้น การพิจารณาสภาพวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - 2516 นี้ จึงต้องพิจารณาจาก
 กลุ่มผู้สร้างวรรณกรรม 2 กลุ่มด้วยกันคือ

1. สภาพวรรณกรรมของกลุ่มนักศึกษา - ปัญญาชน
2. สภาพวรรณกรรมโดยทั่วไป

1. สภาพวรรณกรรมของกลุ่มนักศึกษา - ปัญญาชน

วรรณกรรมของกลุ่มนี้ หมายถึง วรรณกรรมของกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มีผล
 งานปรากฏในหนังสือของสถาบันหรือนิตยสารต่าง ๆ รวมถึงปัญญาชนที่มีแนวคิดสร้างสรรค์
 วรรณกรรมไปในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน ปัญญาชนเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้แก่ นักคิดที่จบมาจาก
 มหาวิทยาลัยแล้วแต่ยังทำงานวรรณกรรมสืบมา นักเขียนกลุ่มนี้มักจะให้พบปะแลกเปลี่ยนแนว
 ความคิดกันทั้งในสถาบันเดียวกันและต่างสถาบัน อาจแบ่งได้เป็นกลุ่มใหญ่ 2 กลุ่มด้วยกันคือ
 กลุ่มผู้แนววรรณศิลป์ตามสถาบันต่าง ๆ และกลุ่มวรรณกรรมอิสระที่ไม่อิงชุมนุมวรรณศิลป์

¹อ้างมาจาก วิรัชนาภาลัย หน้า 67

1.1 ชุมนุมวรรณศิลป์ตามสถาบันต่าง ๆ

แม้ว่าชุมนุมวรรณศิลป์ตามสถาบันต่าง ๆ ในระยะแรกนั้นจะเน้นหนักที่การแข่งขันกลอนสด เน้นเนื้อหาแบบสายลม - แสงแดด แต่หลัง พ.ศ. 2510 - กิจกรรมทางปัญญาเฟื่องฟูมากขึ้น บทบาทของชุมนุมวรรณศิลป์ก็เริ่มเปลี่ยนไปและได้รับการยอมรับจากนักศึกษามากขึ้น กล่าวได้ว่าในขณะที่เวทีการแสดงความคิดเห็นของนักศึกษามีอยู่อย่างจำกัดนั้น จุลสารวรรณศิลป์ของสถาบันต่าง ๆ จึงถูกยึดเป็นเวทีในการแสดงความคิดเห็นให้แพร่ไปสู่ผู้อ่านมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2510 ชุมนุมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับพระกรุณาจากสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ โดยทรงรับชุมนุมวรรณศิลป์ไว้ในพระราชอุปถัมภ์¹ ชุมนุมวรรณศิลป์จึงเป็นชุมนุมที่ถูกต้องตามระเบียบของมหาวิทยาลัยและเป็นที่ยอมรับจากคนทุกกลุ่ม ในระหว่างวันที่ 16- 23 กุมภาพันธ์ 2511 ชุมนุมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดงาน "สัปดาห์แห่งวรรณศิลป์" โดยมีจุดมุ่งหมายว่า "จะกระตุ้นบรรดานักศึกษาให้เกิดความตื่นตัวและสนใจวรรณคดี อันเป็นเนื้อหาสาระแห่งวัฒนธรรมและชีวิตมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน"² ในงานนิทรรศการครั้งนั้นได้คัดเลือกบทกวีนิพนธ์ที่ดีเด่นในยุคปัจจุบันมาแสดง และนับเป็นนิทรรศการด้านกวีนิพนธ์เป็นครั้งแรก มีการอภิปรายเรื่อง "กวีนิพนธ์ไทยในปัจจุบันและอนาคต" และ "วรรณกรรมปัจจุบัน" ด้วย³ ทางด้านจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทบาทของชุมนุมวรรณศิลป์ในช่วง พ.ศ. 2510 - 2513 ยังไม่มีอะไรมากนักนอกจากการเผยแพร่วรรณกรรมของนักศึกษาเป็นหลัก แต่ก็มีการเขียนมาขึ้นที่เสนอเนื้อหาก้าวหน้า เช่น การต่อต้านสงคราม ของ ' ณ ธ ในบทที่ชื่อ "ไม่มีคำตอบจากดวงดาว"

¹ สัปดาห์การแข่งขันกลอนสดระหว่างสถาบัน 5 - 12 กุมภาพันธ์ 2513

² ชุมนุมวรรณศิลป์ สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ระลึกงานสัปดาห์แห่งวรรณศิลป์ ไม่ปรากฏเลขหน้า

³ ก.

.....

คนามรณอีกแล้วหรือ ปริณพทที่อบอวลไปด้วยกลิ่นดาวเรือง
ระอุไฉของคันปั้น เสียงร้องครวญคราง
มนุชชาติยังมิได้ยุครบรากันอีกหรือ

.....

ดาวเอ๋ย ข้าอยากรู้ หากคำตอบให้ข้าที่เกิด
บ่าเหนืงจากสงครามที่ให้อไ้แก่มนุชชาติคืออะไร
ตอบที่เกิด ดาว
ข้าอยากรู้ ข้าอยากรู้ ¹

หรือบทกวีบางบทของวิทยากร เชียงกูล ที่เขียนลงหนังสือ วรรณศิลป์ สมร.
วรรณศิลป์ ของ จุฬา ในช่วงปี 2511 - 2512 เช่น บทที่ชื่อ พยากรณ์ ² - ภูกระดัง
ตุลาคม สองพันห้าร้อยสิบเอ็ด ³ และ ภูกระดัง เมษายน สองพันห้าร้อยสิบสอง ⁴ ก็เป็นงาน
ที่มีเนื้อหาก้าวหน้า แสดงความคิดต่อต้านสงคราม เรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม และ
คุณค่าของมนุษย์

จุดเปลี่ยนแปลงของชุมนุมวรรณศิลป์คือ ปี 2514 ทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มี
ชัยพร วิสุทธิธาดา* เป็นประธานชุมนุม วรรณศิลป์ทั้ง 2 มหาวิทยาลัยได้พัฒนาเนื้อหาไป
สู่แนวก้าวหน้ามากขึ้น และทำงานวรรณกรรมอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับสภาพการเมืองและ
การตื่นตัวของนักศึกษา ในช่วงนี้หนังสือวรรณศิลป์ของทั้ง 2 มหาวิทยาลัยมีงานวรรณกรรม

¹ ๖๖ (นามแฝง) "ไม่มีคำตอบจากดวงดาว" อนุสารวรรณศิลป์
มกราคม 2512, ไม่มีเลขหน้า

² วิทยากร เชียงกูล ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 60 - 62

³ ลค. หน้า 74 - 78

⁴ ลค. หน้า 79 - 82

* ปัจจุบันเป็นนักวิจารณ์ ใช้นามปากกาว่า ไฉลน รุ่งรัตน์

ก้าวหน้าเผยแพร่มากขึ้น เช่น เรื่องสั้นเรื่อง "ฉันเบื่อกาวิทยาลัย" ของ เสนอ สามัญบุตร ที่แสดงแนวคิดปฏิเสธมหาวิทยาลัยว่า "...ฉันเดินออกจากกำแพงสี่ทิศของมหาวิทยาลัยไปทาง ท่าเรือแม่น้ำ ถอดเข็มขัดซึ่งมีหัวตรามหาวิทยาลัยออก ถึงเข็มนาฬิกา ไทร์ตรามหาวิทยาลัยออก... แล้วโยนลงในแม่น้ำพร้อม ๆ กัน"¹ เช่นเดียวกับผู้ใช้นามปากกาว่า "ตะวัน" เขียนเรื่องสั้นเชิงสัญลักษณ์เรื่อง ความมืด ซึ่ง ชลธิรา สัตยารัตนา วิจารณ์ว่า มีแก่นเรื่องคล้ายคลึงกับบทละครเรื่อง ฉันเพียงแต่อยากออกไปข้างนอก ของ วิทยากร เชียงกูล² และ สุภัฏฐา หาญตระกูล เขียนเรื่องสั้นชื่อ ผู้ตัดสิน เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับการศึกษาใช้ตัวละครชื่อ บณัท ปัทมา และ สติ เป็นตัวดำเนินเรื่อง³ หรือบทกวีเกี่ยวกับความสงสัยในการดำเนินชีวิตของชาวมหาวิทยาลัย ของ มีชัย กงแสงประดับ ชื่อ "ที่นี้กับคนใหม่" ว่า

ฉันเป็นคนใหม่สำหรับที่นี่

ห้องหับการให้ฉันเรียนจบจากที่นี่

ที่นี่น้ำอยู่ ตึกเรียนสวยสง่า

ฉันเห็นผู้คนหลายกลุ่ม บางกลุ่มนั่งคุยกันได้ดื่มได้

บางกลุ่มตะโกนร้องเพลงด้วยเสียงอันดัง ฉันยิ้มก็ฉันสุขใจนี้

4

¹ เสนอ สามัญบุตร "ฉันเบื่อกาวิทยาลัย" วรรณศิลป์ สมธ. 2514

ไม่มีเลขหน้า

² ตะวัน (นามแฝง) "ความมืด" อนุสารวรรณศิลป์ : 27 - 29

มิถุนายน 2514

³ สุภัฏฐา หาญตระกูล "ผู้ตัดสิน" อนุสารวรรณศิลป์ 2 : 35 - 32

สิงหาคม 2514

⁴ มีชัย กงแสงประดับ "ที่นี้กับคนใหม่" อนุสารวรรณศิลป์ฉบับก่อนนิทรรศการ

เรื่องสั้น ไม่มีเลขหน้า

การเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาของหนังสือวรรณศิลป์ ทำให้ผู้อ่านบางส่วนรับไม่ได้ ทางชุมนุมวรรณศิลป์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“...วรรณศิลป์นี้ออกจะหนักเกินไปสำหรับคนอ่านในมหาวิทยาลัย ก็ด้วยความคิดที่ สัมพันธ์มานานว่า วรรณศิลป์เป็นหนังสือประเทืองอารมณ์ที่จะหาซื้อได้นั้น จึง คาดหวังกันว่าจะมีเรื่องผ่น ๆ กลอนรักหวาน ๆ ไว้ท่องจำให้ชื่นใจ ยิ่งกว่าท อาชยาน...เราต้องการและนโยบายที่จะเห็นวรรณศิลป์เป็นหนังสือประเทือง ปัญญาพร้อมกับอารมณ์...เป็นหนังสือที่แสดงผลงานอันน่าในตลาดหนังสือ...”¹

ในปี 2514 นี้เอง ชุมชนวรรณศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดนิทรรศการ เรื่องสั้นขึ้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน - 4 ธันวาคม 2514 ต่อมาในปี 2515 - การแข่งขัน ประกวดระหว่างสถาบันก็ยุติลงในปีนี้ นับว่าชุมนุมวรรณศิลป์ให้พัฒนามาสู่วงวรรณกรรมในวง กว้างมากขึ้น พร้อมกับยุติวรรณกรรมใบแนวลายลม -- แสงแดดไป

ปี พ.ศ. 2515 - 2516 ชมรมวรรณศิลป์ได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปมากยิ่งขึ้น แนวคิด เรื่องวรรณกรรมเพื่อชีวิตแพร่หลายไปในชมรมวรรณศิลป์ของสถาบันต่าง ๆ การก่อตั้งชุมนุม วรรณศิลป์เกิดขึ้นเกือบทุกสถาบัน และต่างก็ออกหนังสือวรรณศิลป์กันมากมาย แม้แต่ในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษา เช่น ชมรมภาษาไทย สวนกุหลาบวิทยาลัย ออกหนังสือ บรรณศิลป์ (2515) ชุมชมภาษาไทย สามเสนวิทยาลัย ออกหนังสือ ผกากรอง (2512 - 2516) ชมรมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ออกหนังสือ ทองกวาว (2516) สำนักศึกษาวิทยาลัยครูเพชรบุรี วิทยาลัยการณ ออกหนังสือ วรรณศิลป์ เพชร. (2516) เป็นต้น หนังสือวรรณศิลป์เหล่านี้ ต่างก็เสนอแนวคิดก้าวหน้าเกี่ยวกับวรรณกรรม เช่น หนังสือ ทองกวาว ของ ชมรมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เสนอบทความเรียกร้องให้วิสัมพันธ์กับประชาชนให้แนบแน่นกว่าที่เป็น อยู่ และเสนอแนวทางวรรณกรรมก้าวหน้า ลายฉิม มีบทความเรื่อง “วรรณคดีของชนชั้นนายทุน น้อยฝ่ายปฏิบัติ ของ หลู่จีน” และบทความของเหล่าเข่อ เรื่อง “ข้อคิดบางประการในการประพันธ์”

1. คนทำการแต่งชื่อ (นามแฝง) “หน้าสุดท้าย” อนุสารวรรณศิลป์ ฉบับก่อนสิ้นปี
การพิมพ์ 2514 11 กุมภาพันธ์ 2515 ไม่มีเลขหน้า

เสนอให้ศึกษาวรรณกรรมกวีหน้าของนักเขียนไทยในอดีต พร้อมกันนี้ยังได้ประณามนักเขียนที่มอมเมาประชาชนว่า "พวกเขาคืออปรีย์ชนผู้ต่ำช้า ใช้ปากกาเพื่อจู่ครั้งมิให้สังคมไปสู่ความก้าวหน้า..."¹

แม้แต่หนังสือ ผกากรอง ของชุมนุมภาษาไทย สามเสนวิทยาลัย ซึ่งเป็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ยังกล่าวไว้ว่า "ศิลปะเริ่มพบเส้นทางสายใหม่...จากศิลปะเพื่อศิลปะ...ได้แปรเปลี่ยนเป็นศิลปะเพื่อชีวิต - ศิลปะเพื่อประชาชน เมื่อทางสายใหม่ปรากฏชัดขึ้น ผกากรอง อันเป็นผลงานของนักเรียนกลุ่มหนึ่ง จึงจำเป็นต้องแสวงหาทางสายใหม่ด้วย"²

จะเห็นได้ว่า ชุมนุมวรรณศิลป์ตามสถาบันต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มวรรณกรรมของนักเรียนและนักศึกษาได้พัฒนาจากแนวเพื่อฝันไปสู่แนวก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของการเมืองในช่วงนั้น

1.2 กลุ่มวรรณกรรมอิสระที่ไม่อิงชุมนุมวรรณศิลป์

ก่อนปี พ.ศ. 2510 ซึ่งเป็นช่วงที่นักศึกษายังเคลื่อนไหวในปัญหาของบ้านเมืองไม่มากนัก กิจกรรมของชมรมค่ายอาสาพัฒนาทำให้นักศึกษามีโอกาสเรียนรู้ปัญหาของประชาชนและทำให้นักศึกษาต่างสถาบันมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ในยุคนี้การรวมกลุ่มของนักศึกษาก้าวหน้าในมหาวิทยาลัยจึงเป็นกลุ่มของชุมนุมวรรณศิลป์กับค่ายอาสาเป็นหลัก ประกอบกับการที่นักศึกษากลุ่มหนึ่งรวมกลุ่มกันออกหนังสือเจ็ดสถาบันใน ปี พ.ศ. 2507 การออกหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา ในปี พ.ศ. 2508 - การจัดประชุมระหว่างนิสิตนักศึกษาต่างสถาบันที่ศูนย์กลางนักเรียนคริสเตียน ในปี พ.ศ. 2508 และการเสวนากลุ่มย่อยของกลุ่มปริทัศน์เสวนา เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นผลต่อการรวมกลุ่มของนักศึกษาที่มีจิตสำนึกขบถต่อสังคมในเวลาต่อมา

¹ ทองกวาว ชมรมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เล่มที่ 1 2515, 42 หน้า

² ผกากรอง ชุมนุมภาษาไทย สามเสนวิทยาลัย 4(1) 2516 ไม่มีเลขหน้า

สาเหตุประการหนึ่งของการออกหนังสือเจ็ดสถาบันก็คือ การออกหนังสือในมหาวิทยาลัยนั้นถูกเซ็นเซอร์อย่างมาก¹ ส่วนหนังสือที่จัดทำโดยนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่แพร่หลายให้แก่หนังสือารรศิลป์ ชี้ให้เห็นเนื้อหาแบบสายลม - แสงแดด กับหนังสือประเภทอนุสรณ์ประจำปี หนังสือรับน้องใหม่ หนังสือบัณฑิตของแต่ละคณะวิชาและสูจิบัตรงานต่าง ๆ นับเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีปริมาณมากที่สุด แต่มีลักษณะใกล้เคียงกับเศษขยะมากที่สุด² กลุ่มทำหนังสือเจ็ดสถาบัน ซึ่งต้องการทำหนังสือที่มีการเมืองแอบแฝงอยู่ในวรรณศิลป์ จึงรู้สึกอึดอัดกับการทำหนังสือในมหาวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่ง และนับเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มกันออกหนังสือเล่มละบาทในเวลาต่อมา³

นอกจากการสืบเนื่องด้านจิตสำนึกขบถมาจากกลุ่มเจ็ดสถาบันแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งเป็นเพราะงานเขียนในมหาวิทยาลัยในสมัยนั้นไม่ได้รับความสนใจจากนิยายสารหรือสำนักพิมพ์ภายนอกอย่างจริงจัง วิทยากร เชียงกูล ได้เล่าถึงการทำหนังสือของกลุ่มนักศึกษาว่า "พวกเราที่สนใจวรรณกรรมและการเขียนหนังสือ มักพบปะพูดคุยกันเนื่อง ๆ ... บางคนพยายามส่งบทกลอนและเรื่องสั้นไปลงตามนิยายสารที่ออกในท้องตลาด เช่น ชาวกรุง สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์... พวกบรรณาธิการเหล่านั้นไม่สนใจที่จะอ่านงานของเรา... ทำให้เราหันมาทำหนังสือกันเอง โดยการรวมหุ้นกันบ้าง ขอเครดิตจากโรงพิมพ์บ้าง ขายเล่มละบาท สองบาท"⁴ หนังสือเล่มละบาทนี้เริ่มแพร่หลายในปี 2509 โดยขายกันตามหน้าประตูมหาวิทยาลัย ในราคาไม่เกินเล่มละ 3 บาท⁵

¹"20 ปี ของ สังคมศาสตร์ปริทัศน์" ถนนหนังสือ 2 : 13 - 18

²วิทยากร เชียงกูล "สิ่งพิมพ์ในมหาวิทยาลัย หนังสือหรือเศษขยะ" ชาวบ้าน : 79 - 74 กรกฎาคม 2515

³สุชาติ ลัวส์ศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ภาณุโย กองทอง เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 295/4 หมู่ 1 ตำบลสีกัน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10210 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2527

⁴วิทยากร เชียงกูล "วรรณกรรมช่วงก่อน ในตุลาคม" ภาษาและหนังสือ 1 : 7 - 17 เมษายน - กันยายน 2525

⁵วีระ มุสิกพงศ์ "จะก่อกริดพิคเหวี่ยงอย่างไรก็ยอม" วรรณศิลป์ 2514 ไม่มีเลขหน้า

การรวมกลุ่มกันทำหนังสือของนักศึกษา นี้ อาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายด้านทำหนังสือเป็นหลัก กับกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเป็นหลัก แต่ทำหนังสือในบางโอกาส ทั้งสองกลุ่มมีผลต่อการพัฒนาวรรณกรรมก้าวหน้า กล่าวคือ กลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายด้านทำหนังสือเป็นหลัก มีบทบาทในด้านการปลุกเร้าวรรณกรรมของคนรุ่นใหม่ เสนอความก้าวหน้าในด้านวรรณกรรมออกสู่วงกว้างโดยเฉพาะด้านรูปแบบการนำเสนอ เช่น งานของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี วิทยากร เชียงกูล สุวัฒน์ ศรีเชื้อ เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเป็นหลักนั้น มีบทบาทในด้านการเผยแพร่ความคิดก้าวหน้าให้แพร่หลายโดยเฉพาะ ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน แทนที่จะกล่าวถึงแต่กิจกรรมส่วนตัว เรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ อย่งแก่ใจ อย่งไรก็ตามทั้ง 2 กลุ่ม ก็หาได้แยกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ เพราะต่างก็เป็นคนในแวดวงมหาวิทยาลัยเช่นเดียวกัน มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและมีโอกาสอ่านงานเขียนของกันและกัน ในที่สุดวรรณกรรมของนักศึกษา - ปัญญาชน จึงมีความก้าวหน้าทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา

กลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายด้านการทำหนังสือเป็นหลัก กลุ่มที่เด่น ๆ ได้แก่ กลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยว กลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย กลุ่มเทคนิคโคราช และกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต

กลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยว

นับเป็นกลุ่มที่เด่นที่สุด ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2510 และสิ้นสุดลงในปี 2519 (อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519) การก่อตั้งกลุ่มเริ่มจากการพบปะกันของกลุ่มที่สนใจวรรณกรรม โดยเริ่มจากนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระยะแรกนั้นกลุ่มไม่มีเป้าหมายที่แน่ชัด¹ มีความรู้สึกว่าเป็นเพื่อนกันเท่านั้น บางคนในกลุ่มก็จบการศึกษาไปแล้ว เช่น สุชาติ สวัสดิ์ศรี นิคม รายชวา (จบการศึกษา ปี 2509) บางคนก็ยังศึกษาอยู่ เช่น วิทยากร เชียงกูล วินัย อุภยกุล สถานที่ที่พบกันก็คือตามร้านอาหารในมหาวิทยาลัยหรือ

¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ภิญญู กองทอง เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 295/4 หมู่ 1 ต.สีกัน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10210 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2527

ที่โรงพิมพ์ แม้ว่าจะมีความสนใจในทางวรรณกรรมเหมือนกันแต่ก็ไม่มีทฤษฎีทางวรรณกรรมที่แน่ชัดว่านี่เป็นแนวคิดของกลุ่ม ดังนั้น การรวมกลุ่มจึง "ไม่มีใครเป็นศาสดาใคร"¹ จึงนับว่าเป็นการรวมกลุ่มของคนหนึ่งนักสร้างสรรค์ทางด้านศิลปวรรณกรรม "ที่มีแนวทางเป็นอิสระเชื่อมั่นในพลังสร้างสรรค์ของตัวเอง"²

สำหรับชื่อชมรมพระจันทร์เสี้ยวนี้ เริ่มใช้อย่างไม่เป็นทางการมาก่อน คือ นิยมใช้ชื่อพระจันทร์เสี้ยวต่อท้ายชื่อหรือนามปากกา เช่น ดนัย เยาะหะวี สมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มใช้ว่า "ดนัย เยาะหะวี แห่งชมรมพระจันทร์เสี้ยว" เขียนต่อท้ายบทกวีของเขามหัทธนีชื่อ "ให้มนุษย์ชาติ"³ ซึ่งพระจันทร์เสี้ยวนี้ วีระประวัติ วงศ์พิพัฒน์ เป็นคนตั้ง โดยเอามาจากชื่อ Crescent Moon ของกวีจีนรุ่นก่อนการปฏิวัติเดือนตุลาคม 2492 ต่อมาเพื่อความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน จึงนำมาตั้งเป็นชื่อกลุ่ม ในปี 2512⁴

สมาชิกของกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวในระยะแรก ๆ คือ วิทยากร เชียงกุล สุชาติ สวัสดิ์ศรี วินัย ลูกฤษณ์ นิคม รายชวา นั้น บางนรา (เอียรชัย ลาภานันท์) วีระประวัติ วงศ์พิพัฒน์ มงคล วัชรานุกร ดนัย เยาะหะวี เป็นต้น ซึ่งเป็นนักศึกษาจากธรรมศาสตร์ ต่อมาจึงขยายวงไปสู่สถาบันอื่น เช่น ประวัติ เล่าเจริญ จาก ศิลปากร ัญญา ผลอนันต์ จากเกษตรศาสตร์ สุรัชย์ จันทิมาธร จากกลุ่มเทคนิคโคราช และขยายวงไปสู่ศิลปะแขนงอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะดนตรีและการละคร ในที่สุดก็แตกออกมาเป็นวงดนตรีการาวาน⁵

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ภัยโง่ กองทอง เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 295/4 หมู่ 1 ต.สีกัน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10210 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2527

²"สุชาติ สวัสดิ์ศรี บทรบไฟสายวรรณกรรม" ถนนหนังสือ 6 : 10 - 35 ธันวาคม 2526

³ดนัย เยาะหะวี "ให้มนุษย์ชาติ" ที่ระลึกงานสัปดาห์แห่งวรรณศิลป์ ไม่มีเลขหน้า

⁴"สุชาติ สวัสดิ์ศรี ลค.

⁵เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 393 - 394

จะเห็นได้ว่า สมาชิกของชมรมพระจันทร์เสี้ยวส่วนใหญ่เป็นคนที่มีการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย มีความสนใจในศิลปะหลายแขนง สนใจปรัชญาและทฤษฎีวรรณกรรมจากต่างประเทศ จึงมีโอกาสนำมาปรับใช้ในศิลปะการประพันธ์ของตน งานวรรณกรรมของกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยว จึงมีลักษณะแตกต่างจากงานประพันธ์ทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้น แต่กลุ่มไม่มีนิตยสารเป็นเวทีเผยแพร่งานวรรณกรรมของตน งานส่วนใหญ่จึงตีพิมพ์อยู่ในหนังสือของกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นอกจากนิตยสารก้าวหน้าบางฉบับ เช่น สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ชาวบ้าน ชัยพฤกษ์ฉบับนักศึกษา - ประชาชน วิทยาศาสตร์ปริทัศน์ เป็นต้น

งานเขียนที่เด่น ๆ ของกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยว ที่รวมพิมพ์เป็นเล่มก็เช่น ความเงิบ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ละคอนโรงเก่า ของ นัน บางนรา ดินจึงมาหาความหมาย ของ วิทยากร เชียงกูล คนบนต้นไม้ ของ นิคม รายชวา ถนนไปสู่ก้อนเมฆ ของ อดิญา ผลอนันต์ ส่วนหนังสือของกลุ่มนี้ชื่อ หนังสือพระจันทร์เสี้ยว ฉบับแรกตีพิมพ์ในปี 2512¹ แ่่ออกมาเพียงไม่กี่ฉบับ

กลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย

การเกิดขึ้นของกลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวยแตกต่างจากกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวตรงที่ว่า กลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวเป็นคนหนุ่มสาวที่สนใจวรรณกรรมแล้วรวมกลุ่มกัน เริ่มเขียนวรรณกรรมหลังจากรวมกลุ่มแล้วเป็นส่วนใหญ่ แต่สำหรับกลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวยนั้นโดยมากเป็นนักเขียนที่มีชื่ออยู่ก่อนแล้ว เช่น สุจิตต์ วงษ์เทศ ขรรค์ชัย บุดधान ซึ่งมีความร่วมมือกันมาทั้งทางด้านเรื่องสั้นและร้อยกรองมาตั้งแต่ปี 2507 สุวรรณี สุคนธา มนัส สัตยารักษ์ เรื่องขัย ทรัพย์นรินทร์ ก็ล้วนแต่เป็นนักเขียนที่มีชื่อมาก่อนทั้งสิ้น

การรวมกลุ่มของกลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย เริ่มมาจาก สุจิตต์ วงษ์เทศ ไปช่วย ขรรค์ชัย บุดधान มนัส สัตยารักษ์ ประเสริฐ สว่างเกษม เรื่องขัย ทรัพย์นรินทร์ ทำนิตยสารชื่อฟ้า ในปี พ.ศ. 2508 นิตยสารชื่อฟ้านี้กลายเป็นแหล่งรวมของนักเขียนเรื่องสั้นและบทกวี โดยเฉพาะงานของ ประทีป ชุมพล ประติกร กัลป์ประเสริฐ

¹ พระจันทร์เสี้ยวดวงพัฒนา ร้อยสิบสอง 119 หน้า

บรรณ วีรวรรณ ณรงค์ จันทรเรือง สุจิตต์ วงษ์เทศ ขรรค์ชัย บุญปาน สิทธิชัย
ธาดานิติ ในช่วงปี 2510 - 2511 สุชาติ สวัสดิ์ศรี ก็แปลบทความเกี่ยวกับวรรณกรรม
เผยแพร่กันเช่นกัน เช่น เรื่อง "ฟิลิปและฟิลิปิน"¹ "สนทนากาชาด"² และบทความ
"ลัทธิปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์"³

เมื่อทำข้อฟ้าไประยะหนึ่งพวกเขาจึงเกิดความคิดที่จะทำหนังสือในนามของกลุ่ม
ด้วยเหตุที่พวกเขาสนใจศิลปะ โบราณคดี และ วรรณคดีโบราณ จึงตั้งชื่อกลุ่มว่า "กลุ่มหนุ่ม
หน้าสาวสวย" ซึ่งนำมาจากบางตอนของโคลงใน ทวาทศมาส พวกเขาได้เริ่มทำหนังสือ
รวมเรื่องสั้นขึ้นในปี 2511 ชื่อว่า "ลอยหลังสินธุ์" อันเป็นชื่อที่ ขรรค์ชัย บุญปาน เสนอ
ขึ้นมา ด้วยเหตุผลว่า ในระหว่างที่จัดรวมกลุ่มกันนั้น การเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จะผ่านพ้นไปได้วันเดียว⁴ เล่มที่สองชื่อว่า "กึ่งโหมม"
พิมพ์ในปี 2511 เช่นกัน ชื่อนี้ได้มาจากบางตอนในนิราศนรินทร์ ต่อมาก็ออกหนังสือ หนุ่มหน้า
สาวสวยฉบับฉบับปักใจโล รุ่งประสาสน์ หนุ่มหน้าสาวสวย และได้ทำหนังสือ หนุ่มหน้าสาว
สวย รายเดือน แต่ต้องหยุดเพราะไม่มีทุน⁵

สมาชิกของกลุ่มนอกจากที่กล่าวมาแล้วก็มี ช่วง มูลพินิจ พิจารณ์ ตั้งคไพเราะ
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สราวุธ ทรัพย์นิรันดร์ เสถียร จันทิมาธร ก็ได้เข้าไปร่วมทำ
หนังสือของกลุ่มด้วย

¹ ออสการ์ ไวลด์ "ฟิลิปและฟิลิปิน" แปลโดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี ข้อฟ้า

5 : 49 - 50 กุมภาพันธ์ 2511

² สุชาติ สวัสดิ์ศรี "สนทนากาชาด" ข้อฟ้า 11 : 26 - 27 สิงหาคม 2511

³ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ลัทธิปรัชญา เอกซิสเตนเชียลลิสม์" ข้อฟ้า 8 :

พฤษภาคม 2511

⁴ เสถียร จันทิมาธร "รูกดอยหลัง" ใน ข้อฟ้าพิเศษ ฉบับ ลอยหลังสินธุ์ หน้า 9

⁵ เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 392

หากพิจารณาสมาชิกของกลุ่มแล้ว จะเห็นว่าส่วนใหญ่มีพื้นฐานการศึกษาด้าน ศิลป โบราณคดี และวรรณคดีโบราณ แนวคิดและความสนใจจึงไปทางด้านการอนุรักษ์โบราณวัตถุ เพลง ศิลปกรรมของไทย อย่างไรก็ตาม สุจิตต์ วงษ์เทศ และ ชรรค์ชัย บุนนาค ก็เป็นกลุ่มก้าวหน้าในมหาวิทยาลัยศิลปากร ในขณะที่กลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวมีพื้นฐานการศึกษาด้านสังคมศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ ความสนใจจึงมุ่งไปที่ปัญหาของสังคมเป็นหลัก ความสนใจและทัศนะต่าง ๆ จึงกว้างกว่ากลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย แต่ทั้งสองกลุ่มก็มีได้ขัดแย้งกัน เพราะมีจุดร่วมอยู่ที่เป็นกลุ่มที่อยากทำหนังสือเหมือนกันต่างก็เบื่อหน่ายระบบมหาวิทยาลัย และไม่พอใจสภาพสังคมและการเมืองในขณะนั้นเหมือนกัน¹

ทางด้านวรรณกรรม แม้ว่ากลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวยจะได้รับอิทธิพลจากนักเขียนค่ายสยามรัฐ คือ เน้นศิลปะการประพันธ์ตามมาตรฐานของเรื่องสั้นมากกว่าเนื้อหาหรือความแปลกใหม่แล้ว แต่ในระยะหลังงานของกลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวยกับกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวต่างก็เป็นที่ยอมรับของคนรุ่นใหม่ ทั้งสองกลุ่มทำงานประสานกัน จะเห็นได้ว่า ในหนังสือหนุ่มหน้าสาวสวย ชุดที่ 1 นั้นก็เอางานเรื่องสั้นเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ของ วิทยากร เชียงกูล ไปรวมพิมพ์ด้วย² ในชุดที่สามก็มอบให้ วีรประวัติ วงศ์พิพัฒน์ จากกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวมาเป็นบรรณาธิการคัดเลือกเรื่องสั้นจากทั้งสองกลุ่ม ใช้ชื่อว่า "หนุ่มหน้าสาวสวยและชมรมพระจันทร์เสี้ยว ชุดที่ 3"³

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ วิทยุ กองทอง เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 295/4 หมู่ 1 ต.สีกัน เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10210 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2527

²สุจิตต์ วงษ์เทศ และคนอื่น ๆ หนุ่มหน้าสาวสวย หน้า 18 - 40

³วีรประวัติ วงศ์พิพัฒน์ (บรรณาธิการ) หนุ่มหน้าสาวสวยและชมรมพระจันทร์เสี้ยว ชุดที่ 3 132 หน้า

นับว่านักเขียน 2 กลุ่มนี้ได้รับความสนใจจากผู้อ่านมาก เสถียร จันทิมาธร ได้นำผลงานเรื่องสั้นของทั้งสองกลุ่มมารวมพิมพ์เป็นเล่ม ชื่อว่า "คลื่นลูกใหม่" ในปี 2512 จนกลายเป็นคำที่ติดปากผู้อ่านมาจนถึงปัจจุบัน*

ภายหลังเมื่อนักเขียนกลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวยได้รับการยอมรับจากผู้อ่าน สามารถขึ้นไปยืนบนเวทีวรรณกรรมร่วมกับนักเขียนรุ่นก่อนแล้วก็สลายตัวไป¹ ในขณะที่นักเขียนชมรมพระจันทร์เสี้ยวยังคงทำงานวรรณกรรมสืบมา และประสานกับการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษาประชาชน

กลุ่มเทคนิคโคราช

กลุ่มนี้เป็นกลุ่มนักเขียนที่เป็นนักศึกษาของวิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครราชสีมา เรียกสั้น ๆ ว่า กลุ่มเทคนิคโคราช สมาชิกส่วนหนึ่งมาจากชุมนุมภาษาและหนังสือของวิทยาลัย นับว่าเป็นกลุ่มวรรณกรรมในส่วนภูมิภาคที่น่าสนใจที่สุด กลุ่มนี้จัดกิจกรรมด้านวรรณกรรมอยู่เนือง ๆ จัดนิทรรศการเรื่องสั้นในปี 2515 หรือตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับวรรณกรรมลงในหนังสือกิจกรรมเทคนิคเป็นประจำด้วยทัศนะที่กว้างไกลเช่นเดียวกับกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยว² งานเขียนของกลุ่มส่วนใหญ่มีท่วงทำนองแบบเหนือจริง (surrealism) โดยเฉพาะงานของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ สุขสันต์ เหมือนนิรุทธิ์

¹ อารมย์ พงศ์พจน์ "นิทรรศการเรื่องสั้นที่ วท.อ. " ชาวบ้าน 4 : 74 - 77 เมษายน 2512

² เช่นบทความของ อัน (นามแฝง) "อัลเบิร์ต กามู ผู้เขียนคนนอก" กิจกรรมเทคนิค 21 : 8 - 11 มิถุนายน 2514

* จากการสัมภาษณ์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี แท้จริงแล้วคลื่นลูกใหม่ไม่ได้มีสภาพเป็นกลุ่มวรรณกรรม เป็นเพียงชื่อหนังสือรวมเรื่องสั้นของกลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวยและชมรมพระจันทร์เสี้ยว

ชัยสิริ สมุทวนิช กล่าวถึงกลุ่มเทคนิคโคราชว่า "กลุ่มนี้คือกลุ่มที่เริ่มแตกหน่อแห่งการเริ่มงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่น่าสนใจ งานของเขาพูดถึงภัยของนายทุนและการต่อสู้ทางชนชั้นอย่างเปิดเผย...สมาชิกกลุ่มได้กลายมาเป็นตัวจักรกลสำคัญในการเคลื่อนไหวต่อสู้ทั้งทางการเมืองและวรรณกรรมในเวลาต่อมา¹

สมาชิกของกลุ่มได้แก่ ศรีศักดิ์ นพรัตน์ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ จำปา จำปาเหล็ก วิชัย โชควิวัฒน์ บัณฑิต เองนิรัตน์ สุขสันต์ เหมือนนรินทร์ วิชัย พูนในเมือง มงคล สนิทบุรุษ อารมณ์ พงษ์พจน์ รวมถึง ลาว คำหอม และ สุรชัย จันทิมาธรด้วย นักเขียนกลุ่มนี้หลายคนยังทำงานวรรณกรรมสืบมาจนถึงปัจจุบัน (2527) และบางคนภายหลังก็เข้าร่วมกับกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวและกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต เช่น สุรชัย จันทิมาธร และ บัณฑิต เองนิรัตน์

นอกจากงานเขียนที่กระจายกระจายแล้ว งานรวมเล่มของนักเขียนกลุ่มนี้ก็มี เบิ่งฟ้า แหม่มคัน ของ ศรีศักดิ์ นพรัตน์ กับ วิสา ภัณฑิร เราจะเฝ้ากำแพง ของ วิสา ภัณฑิร สงครามในหลุมฝังศพ ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ เป็นต้น

นอกเหนือจากเรื่องสั้นและบทกวีแล้ว บทละครของนักเขียนกลุ่มนี้ก็น่าสนใจยิ่ง บทละครเรื่อง "กำแพงสีคำ" ซึ่งเป็นเรื่องที่ต่อต้านเผด็จการก็จัดแสดงเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2514 ภายหลังจากการปฏิวัติตนเองของ จอมพลถนอม กิตติขจร เพียงหนึ่งเดือน² นับว่าเป็นการสะท้อนความรู้สึกต่อต้านการปฏิวัติและเผด็จการทหารได้อย่างแหลมคมยิ่ง

¹ชัยสิริ สมุทวนิช วรรณกรรมการเมืองไทย 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519 หน้า 35 - 56

²ลค. หน้า 36 - 37

กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต

กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตก่อตั้งขึ้นราวต้นปี 2515 คือหลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร ปฏิวัติตนเองได้ไม่นาน สมาชิกผู้ก่อตั้งกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต ส่วนหนึ่งมาจากกลุ่มพระจันทร์-เสี้ยว และกลุ่มกิจกรรมทางการเมืองในมหาวิทยาลัย ที่มีบทบาทในระดับผู้นำนักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ เช่น กมล กมลตระกูล ธัญญา ชุนชฎาธาร จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิรุณ ฉัตรวนิชกุล จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากชมรมพระจันทร์เสี้ยว ก็เช่น สุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งมีบทบาทเป็นวิทยากรของกลุ่ม¹ รวมถึง สุวัฒน์ วรดิลก นักเขียนก้าวหน้าในยุค 2500 กับ นพพร สุวรรณพานิช นักวิจารณ์ และนักเขียนรุ่นใหม่ เช่น วิชา ถิณทัต บัณฑิต เองนิลรัตน์ เป็นต้น

กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต เกิดขึ้นท่ามกลางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนวนการนักศึกษา ท่ามกลางการตรวจสอบคุณค่าวรรณกรรมด้วยแนวคิดใหม่ ๆ และกระแสการวิจารณ์นวนิยายนำหน้าเป็นไปอย่างเกรี้ยวกราด ประกอบกับนักวรรณกรรมรุ่นใหม่มีโอกาสร่วมงานเขียนก้าวหน้าของนักเขียน - นักแปลไทยในอดีต เช่น เมืองนิมิตร ของ นิคมมงคล ที่สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่พิมพ์ออกมาเผยแพร่ เรื่อง แม่ ของ แมกซิม กอร์กี้ ที่ศรีบูรพาแปลและเคยตีพิมพ์ออกมาตั้งแต่ปี 2501 หนังสือโฉมหน้าศักดินาไทย ซึ่งเป็นหนังสือวิเคราะห์สังคมไทยด้วยทฤษฎีมาร์กซิสต์ ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ก็เป็นหนังสือ "ใต้ดิน" หมุนเวียนกันอ่านในหมู่ปัญญาชน ทำให้แนวคิดวรรณกรรมก้าวหน้าแพร่ไปอย่างรวดเร็ว นักศึกษาและนักวรรณกรรมรุ่นใหม่กลุ่มหนึ่งจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่ม "วรรณกรรมเพื่อชีวิต"

กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ออกหนังสือ "วรรณกรรมเพื่อชีวิต" ออกจำหน่ายโดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. จัดทำหนังสือเชิงบ้านเกิดทางศิลปกรรมที่จะส่งเสริมคุณธรรมความดี ความเข้าใจระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เพื่อยกจิตใจให้มนุษย์มีความรักในเสรีภาพ ความดี ความงาม และความจริง

¹ "สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิปไตยวรรณกรรม" ถนนหนังสือ 6 : 10 - 35

2. เพื่อเป็นการยกระดับศิลปะวรรณกรรมไทยในทางนวนิยาย เรื่องสั้น เพลง ภาพยนตร์ให้มีมาตรฐาน
3. เป็นเวทีส่งเสริมการวิพากษ์วิจารณ์แลกเปลี่ยนความรู้ในทางศิลปะวรรณกรรม ในอันที่จะได้ข้อสรุปที่ชัดเจน เพื่อเสนอแนะข้อสังคมให้เป็นทางเลือกพิจารณาอีกข้อเสนอหนึ่ง
4. ในการเสนอความคิดเห็นต่าง ๆ จะต้องถือเอาความเป็นกลางในการรับฟังทัศนะที่แตกต่างกัน
5. สนับสนุนส่งเสริมทัศนะต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่และพยายามนำไปสู่คนส่วนใหญ่ให้มากที่สุด¹

จะเห็นได้ว่ากลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตมีจุดมุ่งหมายที่จะยกระดับศิลปะวรรณกรรมให้มีมาตรฐาน ส่งเสริมวัฒนธรรมการวิจารณ์ และเผยแพร่ทัศนะต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน หนังสือวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้รับการต้อนรับจากผู้อ่านมาก ฉบับแรกออกวางตลาดเมื่อเดือนมิถุนายน 2515 ภายใต้ชื่อว่า "หนังสือรวมข้อเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตฉบับแรก" ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มก็คือ ปัญหาข้อหาหนังสือ กลุ่มไม่สามารถขอหัวหนังสือได้ เพราะรัฐบาลไม่อนุมัติ ดังนั้นการตั้งชื่อหนังสือจึงเรียงตามลำดับอักษร ก. ข. ค. ...ไปเรื่อย ๆ เพื่อเลี่ยงกฎหมายการพิมพ์ และให้ผู้อ่านจำได้ ฉบับแรกเป็นฉบับ เกร่ง ฉบับที่สองเป็นฉบับ ขริม และฉบับที่สามเป็นฉบับ กึก ต่อมากลุ่มสามารถติดต่อขอใช้หัวหนังสือชื่อ "มวลชน" เพื่อจะได้ถูกต้องตามกฎหมาย จึงใช้ชื่อว่า "มวลชน ฉบับวรรณกรรมเพื่อชีวิต" แต่ออกมาได้เพียงฉบับเดียว เจ้าของหัวหนังสือก็ไม่ยอมให้ใช้ เพราะเนื้อหาแรงเกินไป วรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงต้องหยุดไปหลายเดือน จนกระทั่งได้ร่วมมือกับหนังสือ "มหาราชฎร" ออกหนังสือมาใหม่ใช้ชื่อว่า "มหาราชฎรฉบับวรรณกรรมเพื่อชีวิต" ออกมาได้ 3 ฉบับ ระหว่างที่จัดทำฉบับที่ 4 อยู่นั้น คณะผู้จัดทำหลายคนถูกจับในข้อหา "กบฏเรียกร้องรัฐธรรมนูญ" หนังสือวรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงได้ยุติไป²

บทบาทของกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตในช่วงปี 2515 - 2516 นับว่ามีความสำคัญยิ่ง กล่าวได้ว่าเป็น "หัวทอก" ในการใช้ศิลปะวรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ของประชาชน

¹กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต "ขั้นต้น" ใน ชีวิตในความทรงจำ ไม่มีเลขหน้า

²ค.

เผยแพร่ความคิดเรื่องศิลปะเพื่อชีวิต - ศิลปะเพื่อประชาชน กลุ่มได้ตั้งสำนักพิมพ์หนังสือขึ้น
ได้ตีพิมพ์หนังสือ อันจึงมาหาความหมาย ของ วิทยากร เชียงกุล พิมพ์ความเรียง ของ
สุชาติ สวัสดิ์ศรี และที่สำคัญคือ พิมพ์ "ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน" ของ ทิพกร
เพื่อให้ "เป็นหลักการในการพิจารณาตัดสินงานทุกชิ้นว่างานนั้นดีหรือเลว ที่ดีเลวอันดีเลว
อย่างไร งานที่ไม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อรับใช้ประชาชนในการต่อสู้กับความเลวทรามของชีวิตและ
สร้างสรรค์ชีวิตใหม่อันดีกว่า สดวกว่าขึ้นมาแทนที่งานนั้นย่อมมีชิ้นงานที่ค่อนข้างแน่นอน"¹

หนังสือศิลปะเพื่อชีวิต - ศิลปะเพื่อประชาชน ของทิพกร จึงนับว่าเป็นหลักการที่เข
ตัดสินงานวรรณกรรมในสมัยนั้น กลุ่มเชื่อว่า วรรณกรรมที่ดีจะต้อง "มุ่งเพื่อชีวิตหรือเพื่อสังคม
โดยมีศิลปะเป็นผลพลอยได้...มิใช่สร้างศิลปะอย่างสวยงาม แล้วให้ผลที่มีต่อสังคมเป็นเรื่อง
บังเอิญ"² ซึ่งหมายถึง กลุ่มให้ความสำคัญต่อเนื้อหา มากกว่ารูปแบบ กลุ่มเชื่อมั่นว่า
วรรณกรรม "เป็นเครื่องมือปฏิวัติจิตใจและความคิดของคน เมื่อจิตใจคนได้รับการปฏิวัติแล้ว
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมมีขึ้นอย่างไม่ยาก"³ นับว่ากลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต เป็นกลุ่ม
วรรณกรรมที่มีแนวทางหรือทฤษฎีที่แน่นอนเป็นของกลุ่ม

แนวคิดทางวรรณกรรมส่วนหนึ่งกลุ่มได้มาจากการศึกษางานเขียนของนักคิดก้าวหน้า
ของไทยในอดีต เช่น ศรีบูรพา นายผี จิตร ภูมิศักดิ์ และ บรรจง บรรเจอดศิลป์
หรือ จิตรานิชกุล ให้นิยามเขียนเก่า ๆ ในอดีตมาเผยแพร่ในคอลัมน์ "มนุษยนิยมวรรณกรรม"
เช่น "รุ่ง จิตเกษม นักอุดมคติที่เต็มไปด้วยความฝันในหนังสือ เมืองนิมิตร"⁴ หรือ สาย สี่มา

¹อ้างจาก เสถียร จันทิมาธร ศาลาวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย หน้า 207

²"นำหน้าในวงการประพันธ์" คิด รวมข้อเขียนในแนววรรณกรรมเพื่อชีวิต

หน้า 2 - 4

³ธัญญา ทุนสถาธาร "ลงท้าย" มวลชน ฉบับวรรณกรรมเพื่อชีวิต หน้า 72

⁴หรือ จิตรานิชกุล "รุ่ง จิตเกษม นักอุดมคติที่เต็มไปด้วยความฝัน จากหนังสือ
เมืองนิมิตร" รวมข้อเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตฉบับแกร่ง หน้า 49 - 56

เขาก้าวไปพร้อมกับการกระทำ จากหนังสือปีศาจ"¹ เป็นต้น แนวคิดอีกส่วนหนึ่งได้มาจากการไปงานนิทรรศการจากต่างประเทศ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับวรรณกรรมประเภท Social Realism² แนวคิดของกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตมีอิทธิพลต่อความคิดของนักวรรณกรรมยุคนั้นมาก และมีผลมาถึงการวิพากษ์วิจารณ์วรรณกรรมในยุคต่อมาด้วย โดยเฉพาะยุคหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

นอกจากกลุ่มวรรณกรรมของนักศึกษาเท่าที่กล่าวมาแล้ว ยังมีอีกหลายกลุ่มแม้ว่าจะไม่เป็นที่พบมากในวงวรรณกรรมมากนัก แต่ก็แสดงถึงบรรยากาศของวงวรรณกรรมในแวดวงมหาวิทยาลัยว่ามีความเคลื่อนไหวอย่างคึกคัก กลุ่มอิสระที่ไม่อิงชุมนุมวรรณศิลป์เหล่านี้ได้แก่ "กลุ่มศิลปะและวรรณกรรม" ของ ประสานมิตร เป็นกลุ่มที่สามารถรวมงานวรรณกรรมออกพิมพ์เผยแพร่ได้³ นักเขียนในกลุ่มนี้ได้แก่ วิรุณ ตั้งเจริญ มานพ ถนอมศรี อำนาจเย็น สมวย นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ พลกุล อังกนิษฐ์ วิชเทพ ลือชาดฤทธิ์ วรรณรัตน์ อินทร์อำ เป็นต้น หรือที่ไม่ได้มีสภาพเป็นกลุ่มและทำงานอิสระในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น ทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มี สดภาพ กรัสจั้ง ชัชวาล นิลประยูร ธงชัย สุรกร ฯ ทางมหาวิทยาลัยศิลปากรมี ประทีป ชุมพล พิษณุ ฤกษ์มิตร วาณิช จรุงกิจอนันต์ ฯ ทางมหาวิทยาลัยมหิดล มี เหวง โตจิรากร วิชัย โชควิวัฒน์ ฯ⁴ จึงเห็นได้ว่ากลุ่มวรรณกรรมที่นอกเหนือจากชุมนุมวรรณศิลป์นั้นมีจำนวนมาก และกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อการพัฒนาวรรณกรรมก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่ง

¹ วิรุณ ฉัตรวินยกุล "สาย ลีมา เขาก้าวไปพร้อมกับการกระทำ จากหนังสือปีศาจ" มาลชนฉบับวรรณกรรมเพื่อชีวิต หน้า 59 - 62

² "กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต สันทนา งานเขียนในแนวสังคมนิยม" ใน รวมเรื่องสั้นและบทร้อยกรอง ความเจ็บ หน้า 247 - 263

³ วิรุณ ตั้งเจริญ และคนอื่น ๆ ใต้เส้นระนาบ 190 หน้า

⁴ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "จิตสำนึกขบถในงานวรรณกรรมไทยสมัยใหม่" ภาษาและหนังสือ 2 : 51 - 77 ตุลาคม 2526 - มีนาคม 2527

ส่วนกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเป็นหลัก แต่ทำหนังสือในบางโอกาสนั้นก็มีความมาก แม้ว่ากลุ่มกิจกรรมจะมีแนวสนใจทางการเมืองเป็นหลักก็ตาม แต่ "หนังสือ" เป็นสื่อที่จำเป็นและได้ผลดีที่สุดที่พวกเขาจะเสนอแนวคิดของตนออกไปสู่ผู้อื่นได้ พวกเขาจึงจัดทำหนังสือกันขึ้นโดยเฉพาะหนังสือเล่มละบาท (ขายไม่เกินสามบาท)

กลุ่มอิสระเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น กลุ่มลพาทนาโคม กลุ่มนักศึกษา กลุ่มเสรีธรรม กลุ่มผู้หญิง ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มสภากาแพงของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มรัฐศึกษา กลุ่มฟื้นฟูชาติใหม่ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มวชิรยัติน ของ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชมรมคนรุ่นใหม่ ของ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และกลุ่มยุวชนสยาม ของกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษา หนังสือของกลุ่มพวกนี้แต่ละเล่มทำตามความรู้สึกร่วมกันก่อน และกลุ่มผู้ปกครองในขณะนั้นมาก¹ หนังสือเล่มละบาทนี้พัฒนามาจากหนังสือที่ยังไม่มีเนื้อหาการเมืองรุนแรงเท่าใดนัก อย่างเช่น เกี้ยว พลับพลึง ช่อนกลิ้ง เงา กุหลาบ ขาวมหาวิทยาลัย สีฐาน แลนแลบ แก้วขวัญ ตะวัน จนกระทั่งปี 2513 หนังสือ คัมภีร์ของกลุ่มนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่หน้าปกเป็นรูป เลนิน กล่าวคำปราศรัยท่ามกลางคนงาน และมีเนื้อหาชวนนักศึกษาให้เปลี่ยนแปลงสังคม เช่น บทความ "นักศึกษากับการปฏิวัติ"² และ "การปฏิวัติของนักศึกษา"³ ในที่สุดหนังสือนี้ถูกอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สั่งให้ทำลาย⁴ หรือหนังสือประกายไฟ (2514) ที่ชี้ให้เห็นถึงพลังของนักศึกษาในการเปลี่ยนแปลงสังคม หนังสือที่นักเรียนและนักศึกษาจัดทำ นอกจากที่กล่าวมาแล้วก็ได้แก่ กด กต กค ใคร จุฬาสาร ไทยรัฐที่ 51 ปลด บันทึกลับจาก

¹วิทยากร เชียงกูล, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และ วิสา คัญทัพ ขบวนการนักศึกษาไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน หน้า 37

²อนุท อากาภิรม "นักศึกษากับการปฏิวัติ" คัมภีร์ หน้า 8 - 12

³ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ "การปฏิวัติของนักศึกษา" คัมภีร์ หน้า 24 - 29

⁴กระยาทอน (นามแฝง) "บันทึกเชิงเรียงมัย" ใน พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ 10

ทุ่งใหญ่ ผู้หญิง : ความเรียบง่ายที่แผ่เงา รัง : ความแผ่เงาที่เรียบง่าย พลังธรรม
เพื่ออิสรภาพทางปัญญา กัณเฑาะว์ กัณหา ผาสุก มหาวิทยาลัยที่ยังไม่มีคำตอบ ยุวทัศน์
เลี้ยว สู่ สู่เพื่อสตรี แสงมืต เอกลักษณ์ และรัฐธรรมนูญ เป็นต้น¹ หนังสือพวกนั้นนอกจากจะตี
พิมพ์ที่คณะหรือทฤษฎีทางการเมืองแล้ว ยังนำเสนอบทกวี เรื่องสั้น หรือบทวิจารณ์วรรณกรรม
อีกด้วย โดยเฉพาะตีพิมพ์งานวรรณกรรมเพื่อชีวิตของนักเขียนไทยในอดีต

หนังสือที่เด่น ๆ ได้แก่ คัมภีร์ กัณหา ที่ต่อต้านจักรวรรดินิยม กัณเฑาะว์ ที่เปิด
โป่งความเลวร้ายของเผด็จการ กต กต กต ของกลุ่มยุวชนสยามที่วิพากษ์วิจารณ์หลักสูตร
การเรียนการสอนในโรงเรียน บันทึกลับจากทุ่งใหญ่ ที่ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติหลายมหา-
วิทยาลัยจัดทำขึ้นมาเปิดโปงกรณีทุ่งใหญ่ และมหาวิทยาลัย : ที่ยังไม่มีคำตอบ ของชมรมคน
รุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง อันเป็นชนวนให้เกิดการชุมนุมของนิสิตนักศึกษา และยึดเยื้อ
จนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

นอกจากนี้กลุ่มอิสระต่าง ๆ ยังได้จัดพิมพ์หนังสือวรรณกรรมและทฤษฎีในรูปของ
หนังสือปกอ่อน (Pocket Book) ออกจำหน่ายแก่คนทั่วไปอีกเป็นจำนวนมาก เฉพาะที่
จัดพิมพ์โดยกลุ่มยุวชนสยามและศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย ก็มี หนังสือคือชีวิต
ของ อนุช อภาภิรมและคนอื่น ๆ ชีวิตกับความไม่ฝัน ของ บรรจง บรรเจอดศิลป์
ใครเป็นชาย และศิลปะแห่งการปฏิวัติ เป็นต้น²

กลุ่มกิจกรรมเหล่านี้แม้ว่าจะไม่ได้ทำงานวรรณกรรมโดยตรง แต่ก็มีความหมายในแง่
การเผยแพร่ความคิดที่ก้าวหน้า ซึ่งมีส่วนในการกำหนดกรอบโครงความคิดของนักเขียนกลุ่ม
สาวในสมัยนั้น

¹บุญเรือง เนียมหอม การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมือง
ที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ถึงวันที่ 26 มกราคม 2518 หน้า 49

²แสงชัย (นามแฝง) "เล่าเรื่อง ยุวชนสยาม นักเรียนกลุ่มแรกที่ชมดทอระบบ
การเฝ้าฯ" ขาวจายลาร 1 : 33 - 45 ตุลาคม - พฤศจิกายน 2527

2. สภาพวรรณกรรมโดยทั่วไป

การพัฒนาด้านเทคโนโลยีอันเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ทำให้เทคนิคการพิมพ์พัฒนามากขึ้น ปริมาณการผลิตหนังสือในยุคนั้นจึงมากขึ้นตามไปด้วย นิตยสารต่าง ๆ โดยเฉพาะนิตยสารประเภทเรีงรมย์เกิดขึ้นมากมาย สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ก็แข่งขันกันผลิตหนังสือโดยเฉพาะหนังสือปกอ่อน (Pocket book) ปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมยุคนี้คือ เกิดระบบเขียนเอง - พิมพ์เอง และขายเอง

อาจินต์ ปัญจพรรค์ เป็นผู้เริ่มระบบเขียนเอง - พิมพ์เอง - ขายเอง ในรูปแบบที่ออกฤทธิ์ เมื่อปี 2508 เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนาม "โอเลี้ยงห้าแก้ว" เพราะขายในราคาเล่มละ 5 บาท เหตุที่เกิดระบบนี้ขึ้นมาเพราะ สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ไม่รับซื้องานเขียนชุดเหมือนแรกของเขาไปรวมเล่ม¹ อาจินต์ ปัญจพรรค์ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ทำให้คนอื่น ๆ ทำตามอย่างกันหลายราย เช่น ทวีวัฒน์ โกไศยกานนท์ ที่พิมพ์ชุด "ลำแข้ง" ตามอย่าง²

ผลเสียของระบบการพิมพ์ที่ก้าวหน้าและระบบเขียนเอง - พิมพ์เอง - ขายเองก็คือ ปริมาณการผลิต มีมากจนล้นตลาด แต่ข้อดีในด้านคุณภาพและความแปลกใหม่ในสาระสิ่งหนึ่งส่วนหนึ่งมาจากนโยบายลดครั้งราคาของสำนักพิมพ์กลุ่มหนึ่ง และหนังสือที่ผลิตออกมาส่วนใหญ่ "มีแต่กากเดนหนังสือเต็มไปหมด"³ ทั้งนี้เพราะมุ่งผลิตแต่หนังสือไร้คุณภาพ ไม่มีมาตรฐาน เป็นพิษต่อสังคม มุ่งเขียนแบบกัน และมุ่งด้านกำไรเกินควร⁴ ซึ่งมีผลทำให้ตลาด

¹ประกิจ จันตะเคียน วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นของ อาจินต์ ปัญจพรรค์
หน้า 175

²ทวีวัฒน์ โกไศยกานนท์ ลำแข้ง หน้าคำนำ

³กมล กมลตระกูล "จรรยาของสำนักพิมพ์" ชาวบ้าน 8 : 82 - 87

กรกฎาคม 2515

⁴ด.

หนังสือชมเชย อีกสาเหตุหนึ่งก็น่าจะมาจากปัญหาเศรษฐกิจที่รัดตัวผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีกำลังซื้อไม่มากนัก แม้ว่าหนังสือจะราคาถูกก็ตาม

ส่วนผลก็คือ ระบบการพิมพ์พัฒนาไปอย่างรวดเร็วขึ้น เปิดโอกาสให้หนังสือที่มีคุณภาพแทรกตัวอยู่ท่ามกลางแผงหนังสือ และนักเขียนก็มีโอกาสเผยแพร่ผลงานเขียนของตนมากขึ้นกว่าเดิม อาจจะช่วยการพิมพ์ออกมาเป็นเรื่อง ๆ เลยโดยสำนักพิมพ์หรือพิมพ์ลงเป็นตอน ๆ ในนิตยสารรายคาบต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในสมัยนั้น

สภาพโดยทั่วไปของวรรณกรรมภายนอกมหาวิทยาลัยนั้น อาจกล่าวได้ว่า เกิดปรากฏการณ์ที่แตกต่างจากสภาพวรรณกรรมช่วงก่อนหน้านี้ 3 ประการ คือ

1. การประกวดวรรณกรรมของและองค์กรต่าง ๆ
2. การรวมกลุ่มของนักเขียน
3. ความขัดแย้งในกลุ่มนักเขียน นักวิจารณ์ และ ผู้อ่าน

1. การประกวดวรรณกรรมของกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ

การประกวดวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - 2516 นี้กระทำกันอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่การประกวดวรรณกรรมในระดับประเทศ เช่น การประกวดวรรณกรรมขององค์การ ส.ป.อ. ซึ่งเริ่มเมื่อปี 2511 จนถึงปี 2516 ผลของการประกวดทำให้ได้นวนิยายดีเด่นหลายเรื่องไปประดับวรรณกรรม ได้แก่ เรือมนุษย์ ของกฤษณา อโศกสิน (2511) จดหมายจากเมืองไทย ของ โบคัน (2512) เขาชื่อกานต์ ของ สุวรรณี สุคนธา (2513) และ ตะวันตกดิน ของ กฤษณา อโศกสิน (2515)¹ รางวัลระดับชาติอีกรางวัลหนึ่งคือ รางวัลหนังสือดีเด่นประจำปี งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ซึ่งเริ่มเมื่อปี 2515 ทั้งนี้เพราะปี 2515 นั้น องค์การยูเนสโก (UNESCO) กำหนดให้เป็นปีแห่งการอ่านหนังสือ และ

¹ นवलจันทร์ รัตนกร, ชุติมา สัจจะนันท์ และ มารศรี ศิวรักษ์ รางวัลวรรณกรรมในประเทศไทย หน้า 32 - 34

เป็นการเริ่มต้นการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติด้วย รางวัลนี้จัดประกวดทั้งประเภท นวนิยาย สารคดี หนังสือสำหรับเด็ก และกวีนิพนธ์ นวนิยายที่ชนะการประกวด เช่น วงเวียนชีวิต ของ สีฟ้า (2515) ชั่วอนอกนา ของ สีฟ้า เป็นต้น¹

นอกจากการประกวดรางวัลระดับชาติแล้ว ยังมีรางวัลที่จัดประกวดโดยสำนักพิมพ์ นิติสาร กลุ่มหรือมูลนิธิอีกด้วย โดยมากมักจะจัดประกวดเฉพาะวรรณกรรมเองประเภท เช่น รางวัลมูลนิธิเสรีรโกเทศ - นาคะประทีป รางวัลที่นิติสารจัดประกวด เช่น การจัดประกวดเรื่องสั้นของหนังสือชัยพฤกษ์ เมื่อปี 2511 หรือ การประกวดเรื่องสั้นของ กองบรรณาธิการหนังสือวรรณกรรมเพื่อชีวิต ในปี 2515 เป็นต้น ในระดับกลุ่มหรือชมรม ก็เช่น มีการประกวดเรื่องสั้นชิงรางวัลพลพลมาลี ซึ่งพัฒนามาจาก การประกวดวรรณกรรม ของชุมนุมวรรณศิลป์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยมีหลักการว่า ผู้เขียนจะต้องเป็นนิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย 4 แห่งคือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ศิลปกร และ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น รางวัลนี้ได้รับความอนุเคราะห์จาก รัตนะ ยาวะประภาส นักเขียนเชื่องในสมัยนั้น (พลพลมาลีเป็นชื่อนวนิยายการเมืองเรื่องหนึ่งของ รัตนะ ยาวะประภาส) รางวัลนี้ประกวดในปี 2514 ส่วนการประกวดของสำนักพิมพ์ ก็เช่น มีการประกวดบทหรือกรองชิงรางวัลเงินสด 1 พันบาท ของสำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น หรือการประกวดเรื่องสั้นของ บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช - ลองแอมกัน ในปี 2514 เป็นต้น

การประกวดวรรณกรรมซึ่งแพร่หลายในช่วงนี้ นอกจากจะทำให้มีโอกาสดักเลกวรรณกรรมดีเด่นแล้ว ยังทำให้นักเขียนแข่งขันกันเขียนเรื่องที่มีคุณภาพออกมาสู่วงวรรณกรรมอีกด้วย

¹ นวลจันทร์ รัตนกร, ชุติมา ลัจจานันท์ และ มารศรี ศิวรักษ์ รางวัลวรรณกรรมในประเทศไทย หน้า 55 - 65

2. การรวมกลุ่มของนักเขียน

การรวมกลุ่มของนักเขียน นอกจากจะเกิดขึ้นกับนักเขียนในแวดวงมหาวิทยาลัยแล้ว ยังเกิดขึ้นกับนักเขียนทั่วไปอีกด้วย การรวมกลุ่มดังกล่าว อาจมีสาเหตุมาจาก

ก. กระแสของวรรณกรรมหลักใหม่ที่ครอบคลุมวงวรรณกรรมมาตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้นักเขียนรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนางานเขียนให้พ้นจากความซ้ำซากที่เป็นอยู่ และเพื่อให้เกิดพลังในการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมอีกด้วย

ข. ความต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างงานวรรณกรรม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักเขียนที่มีแนวทางเดียวกัน

กลุ่มของนักเขียนที่เด่น ๆ มี กลุ่มเพื่อนนคร ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ นักเขียนในกลุ่มนี้ได้แก่ อุดล เปรมบุญ มนุ จรรยาจักษ์ จี๊ว บางชื่อ นายรำคาญ ตามหุโตะ พรานบุรุษ มนต์ สัตยารักษ์ เป็นต้น กลุ่มเพื่อนนครได้ออกหนังสือรายเดือนในรูปแบบขนาดพ็อกเก็ตบุ๊ก โดยตั้งชื่อตามเดือนต่อด้วยนามสกุล เช่น กันยายน นลิน เมษายน รวี ตุลาคม รำไพ ธันวาคม มณฑา สิงหาคม รมณี ฯลฯ การตั้งชื่อเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เช่นนี้ เพื่อเลี่ยงกฎหมายการพิมพ์ที่ไม่อนุญาตให้หนังสือออกใหม่นั้นเอง หนังสือนี้ออกในปี 2512 - 2513 ออกมาได้ 19 ฉบับ ก็ล้มเลิกไปเพราะถูกโกงเงิน¹ ส่วนกลุ่มที่เน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนางานเขียนของกลุ่มได้แก่ กลุ่มชุมนุมวันเสาร์ กลุ่มนี้ตั้งขึ้นเมื่อปี 2510 เป็นกลุ่มของนักหนังสือพิมพ์ นักเขียน และผู้สนใจทั่วไป แกนของกลุ่มคือ สมบูรณ์ วรพงษ์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการตั้งกลุ่มว่า "เป็นแนวทางของการแสดงออก ซึ่งการส่งเสริมการหนังสือพิมพ์ การประพันธ์วิจารณ์และวรรณกรรม"² เรื่องที่พูดคุย

¹วิชา ทรวงแสง วิเคราะห์งานประพันธ์ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ (2503 - 2512) หน้า 31

²ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ "เหตุการณ์ในวงการนักเขียน การชุมนุมของนักหนังสือพิมพ์" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2 : 64 - 65 กันยายน - พฤศจิกายน 2510

กันก็เช่น "เขาเขียนเรื่องสั้นกันอย่างไร" "การเขียนสารคดี" และ "สถานการณ์ของโลก
ในฐานะนักวิจารณ์ข่าว" เป็นต้น¹ อีกกลุ่มหนึ่งที่มีเป้าหมายเช่นเดียวกันคือ กลุ่มของรูป
บางกอก นักเขียนในกลุ่มนี้มี อุษณา เฟื่องธรรม ประหยัด ศ.นาคนาท น้อย อภิรม ฯ
กลุ่มนี้เน้นการพูดคุยเกี่ยวกับวรรณกรรม² กลุ่มที่เด่นอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ กลุ่มโอเลียงฟ้าแก้ว
ของ อาจันต์ ปัญจพรรค์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ทั้งการพูดคุยเกี่ยวกับวรรณกรรมและการสร้างงาน
วรรณกรรมอีกด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่านักเขียนที่รวมกลุ่มกันนี้ ส่วนใหญ่เป็นนักเขียนเก่าที่ทำงานวรรณกรรม
เป็นเวลานาน ฉะนั้นแม้จะมีการรวมกลุ่มพูดคุยเกี่ยวกับวรรณกรรมกันก็ตาม แต่ก็ไม่มีผลต่อวง
วรรณกรรมเท่ากับการรวมกลุ่มของนักเขียนหนุ่มสาวในแวดวงมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม
การที่นักเขียนมีโอกาสดูแลเปลี่ยนแปลงทัศนคติกัน ทำให้ทัศนคติที่หลากหลายของนักเขียนแต่ละคนได้
หลอมรวมกันเป็นทัศนคติคล้ายคลึงกัน จนกลายเป็นทัศนคติของกลุ่ม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนด
แนวทางวงวรรณกรรมของกลุ่มอีกด้วย ดังนั้นทัศนะวรรณกรรมในช่วงนี้จึงมี 2 ทัศนะใหญ่ ๆ
คือ ทัศนะของกลุ่มนักเขียนเก่า กับทัศนะของกลุ่มนักเขียนใหม่ ซึ่งนำไปสู่ปรากฏการณ์ประการ
ที่ 3 คือ ความขัดแย้งในวงวรรณกรรม

3. ความขัดแย้งในกลุ่มนักเขียน นักวิจารณ์ และผู้อ่าน

สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในวงวรรณกรรมก็คือ การเติบโตทางความคิด
ของคนรุ่นใหม่ ซึ่งเริ่มต้นจากความคิดทางการเมืองและได้แพร่ขยายมาสู่ความคิดทาง
วรรณกรรม เมื่อนักเขียนรุ่นใหม่รวมตัวกันเป็นกลุ่มยิ่งทำให้กระแสดความคิดของนักเขียนรุ่นใหม่
มีพลัง และขัดแย้งกับคนรุ่นก่อนมากขึ้น³ โดยเฉพาะแนวคิดของนักเขียนกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต

¹ไพฑูรย์ สินลารัตน์ "เหตุการณ์ในวงการนักเขียน การชุมนุมของนักหนังสือพิมพ์"
สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2 : 64 - 68 กันยายน - พฤศจิกายน 2510

²เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 44

³เสถียร จันทิมาธร หนอนหนังสือ หน้า 182

ในขณะที่นักเขียนเก่าเกิดการแตกแยกแบ่งองค์กรสังกัดกันทั้ง ๆ ที่มีสมาคมภาษาและหนังสืออยู่แล้ว ก็ยังพยายามดึงสมาคมนักเขียนและสังคมนักเขียนอาวุโสขึ้นมาอีก¹ ทำให้นักเขียนใหม่ปรากฏตัวบนถนนวรรณกรรมอย่างคึกคัก และเสนองานแนวใหม่ต่อผู้อ่านมากขึ้น พร้อม ๆ กับเสียงโจมตีนักเขียนเก่าว่าเป็นนักเขียนน้ำเน่าอมเมาประชาชนก็เป็นกระแสที่ไม่มีใครขัดขวางได้

การพิจารณาความขัดแย้งในวงวรรณกรรมนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาจากคนในวงวรรณกรรม 3 กลุ่มด้วยกันคือ นักเขียน นักวิจารณ์ และกลุ่มผู้อ่าน

นักเขียน

ความขัดแย้งระหว่างนักเขียนเก่ากับนักเขียนที่เป็นคนรุ่นใหม่ นั้น เป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับการสร้างวรรณกรรมในด้านแนวคิดและรูปแบบ กล่าวคือ

ในด้านแนวคิด นักเขียนรุ่นใหม่พยายามเสนอแนวคิดในการวิพากษ์วิจารณ์สังคมไว้ในงานของเขา บางคนเสนอแนวคิดที่ได้รับมาจากปรัชญาของทางตะวันตก เช่น แนวคิดเรื่องปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสม์ แนวคิดเรื่องแอมเบลิรด์หรือแนวคิดเรื่องความแปลกแยก นักเขียนบางคนได้รับอิทธิพลจากนักเขียนก้าวหน้ารุ่นเก่าของไทย เช่น ศรีบูรพา นายผี เสนีย์ เสาวพงศ์ ดังจะเห็นได้จากเรื่องสั้นหลาย ๆ เรื่อง ซึ่งเสนอแนวคิดปฏิเสธรระบบการศึกษาและออกไปสู่ชนบท เช่นเรื่อง จุดเริ่มต้น ของ จำรัส มหิโคต ที่นี้ไม่มีอะไรของ นั้น บางนรา ฉันทะเบียมหาวิทยาลัย ของ เสนอ สามัญบุตร เป็นต้น อันมีลักษณะคล้ายคลึงกับเรื่องคำขานรับ ของ ศรีบูรพา ในขณะที่นักเขียนรุ่นเก่ายังเสนอเนื้อหาในแนวของวรรณกรรมหลักหนี เรื่องราวในครอบครัว และทัศนะที่คับแคบของคน 2 คน

ในด้านรูปแบบ นักเขียนรุ่นใหม่พยายามแหวกกฎเกณฑ์ ระบบแบบแผนเก่า ๆ บางอย่างซึ่งซ้ำซากจำเจ พวกเขาเสนอรูปแบบใหม่ ๆ อันเป็นเทคนิคที่ซับซ้อนตามความถนัดของแต่ละคน²การแหวกกฎเกณฑ์มีทั้งด้านร้อยกรอง เรื่องสั้น และนวนิยาย เช่น นวนิยายเรื่อง

¹เสถียร จันทิมาธร หนอนหนังสือ หน้า 182

²วิสา คัญทัพ "คนอ่านหนังสือ คนเขียนหนังสือและนักวิจารณ์ในบ้านเรา"

โจ่งเง่าเต่าคุ่น เมค อิน ยู เอส เอ ของ สจ๊วต วอร์เทส ซึ่งมีโครงเรื่องที่ไม่น่าชวน
ตัวละครเอกเป็นคนโจ่ง ใช้สรรพนามว่า "กู" และใช้กลวิธีการบรรยายแบบกระแสนึก¹
เป็นต้น ในขณะที่นักเขียนรุ่นเก่ายังคงเดินตามรอยนักเขียนในอดีต ถือถ้าเป็นร้อยกรองก็ต้อง
เคร่งครัดฉันทลักษณ์ ถ้าเป็นนวนิยายก็ต้องมีความยาวหลายสิบตอนจบ ตัวละครมีลักษณะเป็น
แบบฉบับ เป็นต้น

นักวิจารณ์

การวิจารณ์วรรณกรรมในช่วงนี้แม้ว่าศึกษาค้นคว้ากันมาก มีนักวิจารณ์ที่ทำงานสม่ำเสมอ
อยู่หลายคน ชลธิรา กลัคอยู่ ได้แบ่งนักวิจารณ์ในช่วงนี้ออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกันคือ นักวิจารณ์
แนววิพากษ์ เช่น ไพฑูรย์ สุขสุเมธ กำแหง หนูมาน คาราวัลย์ เกษทอง เสถียร
จันทมาธร และ ชัยพร วัชรธรรมานนท์ นักวิจารณ์แนววิเคราะห์ เช่น วิชัย โชควิวัฒน์
วิฑูร โลกวงศ์ ชำนาญ ดวงงาม วิลา คัญทัพ ฯ นักวิจารณ์แนวอุดมคติ เช่น พิรุณ
ฉัตรวิเศษกุล ทัศนีย์ ชุนชฎาธาร สุชาติ สวัสดิ์ศรี วิทยากร เชียงกูล ฯ และนักวิจารณ์
แนววิชาการ เช่น สุธา ศาสศรี นิศยา มาหะวิสุทธ์ นพพร สุวรรณพานิช ฯ²

เป็นที่น่าสังเกตว่านักวิจารณ์เหล่านี้ส่วนใหญ่นักเป็นคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีทัศนะทางวรรณกรรม
แตกต่างจากคนรุ่นเก่า มาตรฐานที่ใช้ในการประเมินค่าวรรณกรรมจึงใช้แนวคิดของคนรุ่นใหม่
เป็นเกณฑ์โดยเฉพาะแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต - ศิลปะเพื่อประชาชน ดังนั้น ทัศนะในการมอง
วรรณกรรมของนักวิจารณ์ 2 กลุ่มจึงต่างกัน เป็นกรณี นวนิยายที่ได้รับรางวัล ส.ป.อ. เรื่อง
เรือนุญแสนนั้น นักวิจารณ์รุ่นเก่าต่างชื่นชอบ แต่วิทยากร เชียงกูล กลับมีความเห็นว่า

¹ชลธิรา กลัคอยู่ "โจ่งเง่าเต่าคุ่น : การทดลองที่เสี่ยงต่อความเป็นความตาย"

อักษรศาสตร์วิจารณ์ 4 : 49 - 54 กันยายน 2516

²ชลธิรา สัตยารัตนา "วิเคราะห์นักวิจารณ์วรรณกรรมรุ่นใหม่" ใน เบิกฟ้า

วรรณกรรม หน้า 73 - 94

"ยังยากที่จะแลเห็นว่ามีอะไรผิดแปลกไปจากเล่มอื่นมากนัก... เป็นเรื่องระหองระแหงภายใน
 ครอบครั้ว 3 - 4 ครอบครัว... เหมือนกับอยู่ในกรอบแคบ ๆ ที่ผู้ประพันธ์ขีดวงเอาไว้"¹
 หรือกรณีพิพาทระหว่าง ไพบุลย์ สุขสุเมธ นักวิจารณ์รุ่นใหม่กับ เสนีย์ บุษปะเกษ นักเขียน
 รุ่นเก่า จนกระทั่งได้เขียนบทความตอบโต้กันในหนังสือพิมพ์บ้านเมือง ช่วงเดือนกุมภาพันธ์
 พ.ศ. 2516² หรือในกรณีที่ ชำนะ ดวงงาม เขียนบทความขุดคุ้ยเรื่อง ทมยันตี ลอกเลียน
 โครงเรื่องจากนวนิยายของต่างประเทศโดยไม่ได้ออกที่มา³

ผู้อ่าน

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้อ่านนั้น ขึ้นอยู่กับว่า ผู้อ่านกลุ่มนั้นมีความคิดเห็น
 สอดคล้องกับนักเขียนรุ่นเก่าหรือนักเขียนรุ่นใหม่ ผู้อ่านจะแสดงความคิดเห็นของตนผ่านทาง
 วิทยสารต่าง ๆ

ผู้อ่านที่เห็นด้วยกับนักเขียนรุ่นใหม่มักจะโจมตีการเขียนของนักเขียนรุ่นเก่าว่าไร้สาระ
 ไม่พัฒนา เช่นข้อเขียนของ อติศักดิ์ เกตวิthur ที่กล่าวว่า นวนิยายของนักเขียนสตรีนั้น เป็น
 "นวนิยายที่ปิดประตู" มีแนวเรื่องซ้ำซาก⁴ หรือของ พัทยา บุษยารัตน์ ที่ว่า นวนิยายส่วน
 ใหญ่ให้แต่ความฝันลม ๆ แล้ง ๆ หากความจริงไม่ได้ ไม่ก่อประโยชน์แก่ผู้อ่าน⁵

¹วิทยากร เชียงกุล "บทวิจารณ์นวนิยายเรื่องเรื่อมนุญย์ ของ กฤษณา อโศกสิน"
สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 : 68 - 69 มิถุนายน - สิงหาคม 2512

²ชลธิรา สัตยาวัฒนา "วิเคราะห์นักวิจารณ์วรรณกรรมรุ่นใหม่" ใน เบิกฟ้า
วรรณกรรม หน้า 75 - 76

³ชำนะ ดวงงาม "เงา - ซุนคลั่ง - คำของคน" ปารจารย์สาร : มกราคม -
 มีนาคม 2516

⁴อติศักดิ์ เกตวิthur "จดหมายถึงบรรณาธิการ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์
 3 : 136 - 138 ธันวาคม 2513 - กุมภาพันธ์ 2514

⁵พัทยา บุษยารัตน์ "นวนิยายในปัจจุบัน" ชัยพฤกษ์ 19 : 44 15 พฤษภาคม
 2512

ส่วนผู้อ่านที่เห็นด้วยกับนักเขียนรุ่นเก่าก็โจมตีนักเขียนรุ่นใหม่ว่า ไม่พยายามเขียน
ให้คนอ่านรู้เรื่อง¹ หรือ บางกลุ่มก็ "เดินโชนออกมาเลยว่าใช้ไม่ได้"²

ความขัดแย้งในวงวรรณกรรมวิจารณ์ในช่วงนี้อาจสรุปได้ดังนี้

ก. ความขัดแย้งระหว่างนักเขียนกับนักวิจารณ์ ซึ่งเกิดจากการที่นักเขียนไม่ยอมรับ
การวิจารณ์ของนักวิจารณ์รุ่นใหม่³ และนักวิจารณ์รุ่นใหม่เรียกร้องให้นักเขียนเปลี่ยนแนวการ
เขียนมาสู่การเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิต การเรียกร้องนี้มีตั้งแต่การโจมตี เช่น กรณีกล่าวหา
งานของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ว่า เป็นงานที่ "สนับสนุนเมตุนธรรม กามารมณ์ ชีวีตเป็นชอบ"⁴
จนถึงขั้นต่อต้านว่า "...นักเขียนที่ไร้จรรยาบรรณเราจะร่วมมือกันทั้งคนเขียนและคนอ่านขับไล่
เขาไปเสียให้ไกล" อันเป็นนโยบายของกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต⁵

ข. ความขัดแย้งทางด้านทัศนะการวิจารณ์ของนักวิจารณ์รุ่นเก่ากับนักวิจารณ์
ใหม่ ในขณะที่นักวิจารณ์รุ่นใหม่โจมตีนักเขียนรุ่นเก่า นักวิจารณ์รุ่นเก่าก็โจมตีงานเขียน
ของนักเขียนรุ่นใหม่เช่นกัน เช่น สิทธา พิณภูวดล กล่าวว่า วรรณกรรมของกลุ่มนักศึกษา
นั้น "เปรียบเหมือนอาหารที่รสจัด (ซึ่งนายแพทย์แนะนำให้งดบริโภค) คือ เปรี้ยวจัด
เค็มจัด เผ็ดจัด ซึ่งได้แก่วรรณกรรมที่เขียนจากอารมณ์รุนแรงปราศจากความยั้งคิดและ

¹อ้างจาก วิสา คัญทัพ "คนเขียนหนังสือ คนอ่านหนังสือ และนักวิจารณ์ในบ้านเรา"
อักษรศาสตร์วิจารณ์ 3 : 26 - 29 สิงหาคม 2516

²เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 54

³วิสา คัญทัพ "คนอ่านหนังสือ คนเขียนหนังสือ และนักวิจารณ์ในบ้านเรา"
อักษรศาสตร์วิจารณ์ 3 : 26 - 29 สิงหาคม 2516

⁴อ้างจาก ประติษฐ์ กลัดประเสริฐ และสมปอง ธรรมวาจา "'รงค์ วงษ์สวรรค์
กับงานวรรณกรรมของเขา" มวลงานฉบับทัศนะ 3 : 81 - 94 เมษายน 2516

⁵"ผู้นำในวงการประพันธ์" ใน คิด รวมข้อเขียนในแนววรรณกรรมเพื่อชีวิต
หน้า 3

และใคร่ครวญ หรือเป็น 'วรรณกรรมคำว่า' ¹ หรือในกรณีที่ ชลธิรา สักยาวัฒนา วิจารณ์งานของ กุญชร บุนนาค ก็ทำให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างนักวิจารณ์รุ่นใหม่กับนักเขียนและนักวิจารณ์เก่า จน "คาหมอหลอ" ได้นำไปเขียนไว้ในหนังสือปากไก่ ของ สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย ปี 2516 เรื่อง "ช่องว่างระหว่างนักเขียนกับนักวิจารณ์"²

ค. ความขัดแย้งในกลุ่มนักเขียนรุ่นใหม่ด้วยตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี 2515 - 2516 อันเป็นช่วงที่แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต - ศิลปะเพื่อประชาชนถูกนำมาใช้ตัดสินงานวรรณกรรมทั่วไป รวมทั้งงานวรรณกรรมของคนรุ่นใหม่ด้วยตนเองด้วย โดยเฉพาะงานวรรณกรรมที่ใช้เขียนขึ้นก่อน ปี พ.ศ. 2515 ดังเช่นงานของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งถูกโจมตีว่ายาก มีลักษณะเป็นปัญญาชน เป็นตัวแทนของชนชั้นกลาง "...ไม่มีอะไร...ถูกคนอ่านอย่างมากมาย ไม่ประณีต...สนใจแค่ความสับสนของตนเอง"³ หรือ "ขาดจุดยืนที่เด็ดเดี่ยวมั่นคง จุดยืนที่เป็นจุดยืนอยู่กับประชาชนเรือนแล่นเรือนล้าที่เสียเปรียบอยู่ในสังคมแทบไม่มีอยู่เลย"⁴ ทั้ง ๆ ที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นนักเขียนรุ่นใหม่ที่เสนอความก้าวหน้าด้านรูปแบบ และเป็นคนที่ก่อตั้งชมรมพระจันทร์เสี้ยวกับกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตอันเป็นองค์กรของคนรุ่นใหม่ ทั้งนี้สุชาติมีความเห็นว่าเป็นเพราะ การวิจารณ์วรรณกรรมของคนใหม่นั้น มุ่งเข้าที่การเมืองเป็นหลัก จึงถูกการเมืองครอบงำอย่างไม่รู้ตัว⁵

ลีธธา พินิจกุล "เหตุใดวรรณกรรมคนหนุ่มสาวจึงล้มเหลว" ใน รายงานการ
สอนวรรณกรรมไทยปัจจุบันระดับอุดมศึกษา หน้า 134

²อ้างจาก อวยพร หานิช "แนวทางวรรณกรรมวิจารณ์ของไทย" ใน อนาคตการ
พัฒนาวรรณกรรมไทย หน้า 17

³กัทนี (นามแฝง) "ความเงิบที่เงิบลง ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี" อนุสาร--
วรรณศิลป์ ธันวาคม 2515 ไม่มีเลขหน้า

⁴สมาน ใจรักมิตร (นามแฝง) "ศิลปินที่กำลังเผชิญกับโรคร้าย" วิทยาสาร

1 : 36 - 37 8 มกราคม 2516

⁵สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ วิทยุไทย กองทอง เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 295/4 หมู่ 1 ต.ลิเก้น อ.บางเขน กรุงเทพฯ 10210 เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2527

ง. ความขัดแย้งระหว่างผู้อ่านกับนักเขียน ผู้อ่านจะแสดงความเห็นคัดค้านหรือสนับสนุนแนวการเขียนของนักเขียนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยจะแสดงความคิดเห็นผ่านทางนิตยสารต่าง ๆ ซึ่งความคิดเห็นนั้นก็มีทั้งที่สนับสนุนนักเขียนรุ่นใหม่ และโจมตีนักเขียนรุ่นเก่า หรือสนับสนุนนักเขียนรุ่นเก่าโจมตีนักเขียนรุ่นใหม่ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ในด้านต่อไปนี้

1. นวนิยาย
2. บทกวี
3. เรื่องสั้น

1. นวนิยาย

นวนิยายในช่วงปี พ.ศ. 2510 - 2516 นี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากนวนิยายในช่วงปี พ.ศ. 2501 - 2509 กล่าวคือ นวนิยายหลักหนึ่งถึงประเภทผู้สร้างผลาญของผู้ชาย กับประเภทหาฝันของสตรี ยังคงครองตลาดหนังสืออยู่ โดยเฉพาะของนักเขียนสตรีได้ผลิตงานประเภทหาฝันออกมาเป็นจำนวนมาก เช่น ผู้ชายในอดีต เพรชรัว รักระแวง ของ ชูวงศ์ ทยะจินดา จอมคะนอง ลาวลิ้มเจ็ก ของ มธุรส ไม้ลอคกอ มยุรเยียมฟ้า ทิวาความของ แฉะ วงศ์สง่า รักไม่รู้ลืม เสมอหาอาลัย ของ นรวัดี คงสุวิทย์ มาหารัทมี หนึ่งบุษ ชาติานที่รัก ปิ่นรัก ของ บุญมาส วิมานใจ ของ วลัย นวาระ และ ดอกโคกของ ช. อักษรพันธ์ เป็นต้น

ส่วนนวนิยายหลักหนึ่งประเภทผู้สร้างผลาญของ นักเขียนชาย เช่น ชุมแพ คงเย็นของ หักดี สุริยา คะนองปิ่น อานาจมีต ของ อรวรรณ พานางหงส์ จอมมานคราช ฌึงเจ้าท่า ของ เพชร สถาปน ไข่มวงดา ของ ธีระ อัจฉริยกร เพชรพระอุมา นวนิยายขนาดยาว ของ พนมเทียน ก็เริ่มในช่วงนี้ นักเขียนชายที่ดังที่สุด คือ พ.ศ.ศ. ประชา ภูมิวิวัฒน์ เจ้าทองดำนักเขียนมรตตะ 8 บาท ก็เขียนในแนวนี้ไว้เป็นจำนวนมาก เช่น กิเลสไม่ทางเลือกก็มีรัก ไครเก่งเกินข้า เอ๊ะ! ปีนังยังตั้งอยู่เฮะ ฯ

นวนิยายหลักหนึ่งตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสารรายสัปดาห์ แล้วจึงนำไปพิมพ์เป็นเล่มปกแข็ง แต่คนก็ไม่นิยมซื้อเท่ากับติดตามจากนิตยสารเพราะมีราคาแพง¹ ทำให้นักเขียนสามารถยึดเรื่องให้ยาวออกไปเกินความจำเป็น และนักเขียนส่วนใหญ่โดยเฉพาะนักเขียนสตรี มักเขียนนวนิยายหลายเรื่องในหลายนามปากกาพร้อมกันในหนึ่งสัปดาห์² ทำให้คุณภาพงานเขียนของแต่ละคนไม่สม่ำเสมอหรือไม่ดีพอ

แต่นวนิยายหลักหนึ่งจำนวนหนึ่งที่ได้อ่านในช่วง "น้ำเน่า" มาสู่การสะท้อนสังคมบ้าง เช่น ทะเลอาอิม ของ สุวรรณี สุคนธา ที่สะท้อนปัญหาของวัยรุ่นในครอบครัวชั้นสูง สนิมสังคมของ เพ็ญแข วงศ์สง่า ที่สะท้อนความตกต่ำของครอบครัวเชื้อพระวงศ์ครอบครัวหนึ่ง ตะวัน-สัปดาห์ ของ โสภาค สุวรรณ ลูกรัก ของ สุวรรณี สุคนธา ที่ได้สะท้อนความวิปริตทางการมารณของคนในสังคม เช่นเดียวกับเรื่อง เหยื่ออารมณ์ ของ ศิระ ศ. และตลาดอารมณ์ของ อุบัติมภ์ กอบแก้ว ที่ให้ตัวละครเอกเป็นฮิสทีเรีย นวนิยายของสี่ฟ้าหลายเรื่องเด่นในด้านการสะท้อนสังคม เช่น ทางโค้ง วงเวียนชีวิต ไข่มาคา เพื่อนรัก ช้าวนอกนา เป็นต้น

นักเขียนสตรีที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นผู้ที่สร้างพัฒนาการให้แก่วงการนวนิยายไทย ได้แก่ สี่ฟ้า กฤษณา อโศกสิน สุวรรณี สุคนธา และโบตัน

สี่ฟ้า เจ้าของนวนิยายดีเด่นของ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยจากเรื่อง วงเวียนชีวิตและช้าวนอกนา นวนิยายของสี่ฟ้าดีเด่นในแง่ของการสะท้อนความเป็นจริงในสังคม เช่นเรื่อง วงเวียนชีวิต เป็นเรื่องราวของหญิงสาวที่มีความทะเยอทะยานและเชื่อมั่นในตัวเองสูงได้ใช้ความสามารถก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งคุณหญิง เรื่อง ช้าวนอกนา สะท้อนภาพของเด็กถูกล่วงที่เกิิดจากทหารอเมริกันกับเมียชาวไทย นับเป็นนวนิยายที่สะท้อนปัญหาของสงครามเวียดนามที่ดีเด่นเรื่องหนึ่ง เรื่อง ความรักสี่เพลง เป็นเรื่องของนิสิตนักศึกษาในยุคตื่นตัวทางการเมือง และสะท้อนปัญหาครอบครัวแบบเส้นสายในวงราชการ เรื่องนี้คาบเกี่ยวระหว่างก่อนและหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เรื่อง นายอำเภอที่รัก สะท้อนระบบราชการอันเน่าเฟะ

¹ สุวิทย์ สังโยคะ และประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสาร

และเพนภาพของนายอำเภอที่มีอุดมคติในชนบท ส่วนเรื่อง เมืองแก้ว สืบทอดเมืองสมมติขึ้นมาชื่อ "รัตนบุรี" และสะท้อนปัญหาหลายอย่าง โดยเฉพาะเรื่อง ความไม่เป็นธรรมในการใช้กฎหมาย จนทำให้สังคมมนุษย์ชาติมนุษยธรรม

กฤษณา อโศกสิน เป็นนักเขียนสตรีที่เด่นในด้านการสร้างตัวละครและการใช้ภาษา นวนิยายที่เด่นที่สุดของ กฤษณา ในช่วงนี้ก็คือ ตะวันตกดิน กฤษณาได้สร้างตัวละครที่ละเอียดเยียนได้เข้าไปสู่ตำแหน่งทางราชการในระดับสูง การแก่งแย่งชิงดี การแสวงหาอำนาจและเงิน นิตยา มาตะวิสุทธิ กล่าวว่า "ตะวันตกดินเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ในวงการนักเขียนว่า ค่อย ๆ ก้าวพ้นจากเรื่องเมื่อน้อยเมื่อน้อยหลงไปสู่ปัญหาอื่น ๆ" นวนิยายที่เด่น ๆ ของกฤษณา อโศกสิน เรื่องอื่น ๆ ได้แก่ ป่ากามเทพ เรือนบุญ น้ำเตาะทราย ฯ

สุวรรณี สุคนธา เจ้าของรางวัล ส.ป.อ. จากเรื่อง เขาค้อถนอม ซึ่งเป็นเรื่องของหมอที่มีอุดมคติออกไปทำงานในชนบท และได้ขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคน ภาพลักษณ์อันน่าทึ่งถึงตาย งานของ สุวรรณี เหนือในด้านการสร้างตัวละครและการใช้ภาษาเน้นเกี่ยวกับ กฤษณา อโศกสิน นวนิยายเด่น ๆ เรื่องอื่น ๆ ก็มีหลายเรื่อง เช่น ทองประกายแสด ตะเลงน้ำร้อน ความรักครั้งสุดท้าย

โบตัน เจ้าของรางวัล ส.ป.อ. ปี 2512 จากเรื่อง จดหมายจากเมืองไทย ซึ่งเป็นเรื่องชีวิตคนจีนในแผ่นดินไทย การดำเนินเรื่องใช้การเขียนจดหมายเหมือนเรื่องหัวใจหายห่วง ของรัชกาลที่ 6 เรื่อง แนววันกับความสมหวังของแก้ว โบตันได้สร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่โดดเด่น ต่อสู้กับชีวิต เด็ดเดี่ยว ผิดแปลกไปจากผู้หญิงในนวนิยายของนักเขียนคนอื่น ๆ

ส่วนนักเขียนชายที่เขียนนวนิยายสะท้อนสังคมที่เด่น ๆ ได้แก่ แรงศ์ จันทรเรื่อง ไร่ รังค์ วงศ์สวรรค์

นิตยา มาตะวิสุทธิ "แนวโน้มของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน" ใน รายงานการสัมมนาการสอวรรณกรรมไทยปัจจุบันระดับอุดมศึกษา หน้า 59

ทรงกั จันทรเรือง เป็นนักเขียนเรื่องสั้นมาก่อน เขาเขียนนวนิยายไว้ไม่มากนัก ที่เด่น ๆ ในช่วงนี้ได้แก่ งานในชุดสลัมของเขา เช่น เทพบุตรสลัม วิมานสลัม และที่เด่นที่สุดก็คือนวนิยายเรื่อง เทพธิดาโรงแรม ซึ่งเป็นเรื่องของหญิงโสเภณีชื่อ "มาลี" ผู้ถูกกล่อลวงมาจากชนบท ส่วน "รงค์ สงฆ์สวรรค์" นั้น นวนิยายของเขามีโครงเรื่องที่แปลก และการใช้ภาษาก็แปลกไปจากนักเขียนคนอื่น ๆ มีลักษณะเฉพาะตัวสูง นวนิยายของเขาบางเรื่องมีลักษณะเป็นลัทธิลึกลับให้ผู้อ่านตีความได้ต่าง ๆ กัน เช่น แควงวี กับ ทอมดอกประควน หรือแสดงชีวิตของคนรุ่นใหม่ เช่น ให้ดูปลาคนกรีก เป็นต้น

นักเขียนที่เป็นตัวแทนของฝ่ายปกครอง น่าจะได้แก่ รัตนะ ขาวะประกาย กับ วิสิษฐ์ เทษกูณธร (หรือที่ใช้นามปากกาว่า โก๋ บางกอก) นวนิยายของทั้งสองคนนี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ต้องการปลุกฝังสำนึกในด้านการต่อต้านภัยจากคอมมิวนิสต์หรือองค์การลับจากต่างประเทศ เช่นเรื่อง พลับพลามาลี ของ รัตนะ ขาวะประกาย ตงเย็น และ ล.ว. สุดท้าย ของ วิสิษฐ์ เทษกูณธร เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่านักเขียนรุ่นใหม่ที่อยู่ในแวดวงมหาวิทยาลัยนั้น ไม่นิยมเขียนนวนิยาย อาจเป็นเพราะว่า นวนิยายต้องใช้เวลาและศิลปะการประพันธ์สูง และสำนักพิมพ์ไม่รับเรื่องของนักเขียนเหล่านี้ด้วย นักเขียนรุ่นใหม่ที่มีผลงานนวนิยายปรากฏได้แก่ สัจจิตต์ วงษ์เทพ ขรรค์ชัย บุญปาน และ สุทธิชัย หยุ่น นวนิยายของนักเขียนเหล่านี้เป็นนวนิยายขนาดสั้นและพยายามแหวกกฎเกณฑ์ของการเขียนนวนิยายในสมัยนั้น

สัจจิตต์ วงษ์เทพ เขียนนวนิยายเรื่อง หนุ่มหน้ายลัมگیر กับเรื่อง โจ่งเจ้าเต่าตุ้ม : เมด อีน ยู เอส เอ เรื่องหนุ่มหน้ายลัมگیر เป็นเรื่องเสียดสีระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัย กล่าวถึงตัวละครเอกใช้สรพนามว่า "กู" หัวแหม่เรื่อง เป็นตัวละครที่มีลักษณะตื้อแท้ เมื่อพ่ายแพ้ก็ถากถางกฎเกณฑ์ของสังคมในสมัยนั้น ส่วนเรื่องโจ่งเจ้าเต่าตุ้ม : เมด อีน ยู เอส เอ นั้นอาจจัดว่าเป็นนวนิยายต่างแดน (Exotic Novel) มีเค้าโครงเรื่องง่าย ๆ เพียงว่า ตัวละครเอกเดินทางไปอเมริกา สัจจิตต์ได้พัฒนาตัวละครจากคนโจ่ง มาสู่ความฉลาด โดยให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในเมืองไทย เช่น การปฏิวัติตนเองของ จอมพลถนอม กวักขจร หรือการประท้วงสงครามเวียดนามในอเมริกา มาช่วยพัฒนาความคิดของตัวละคร ชลธิรา กัลลอยู่ กล่าวว่า "ตัวเอกเหมือนกับตัวแทนของคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยในเมืองไทย

ที่มีแนวโน้มจะถูกลืมอยู่ เพราะถูกปกปิดตา¹ สัจจิตต์ เขียนนวนิยายเรื่องนี้เหมือนกับจะวิพากษ์วิจารณ์ระบอบการเมืองและนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยนั้น ลักษณะกวีตาคำไว้อีกประการหนึ่งก็คือ การดำเนินเรื่องได้ใช้การพรรณนาในรูปของกระแสสำนึกเกือบทั้งเรื่อง

ซุทธชัย บุญปาน เขียนนวนิยายเรื่อง หนี เป็นเรื่องราวของ นายสองคม ขอบสามเหลี่ยม นักศึกษาคณะอารยธรรมศึกษาคำบรรพ์ มหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ ซึ่งถูกไล่ออกเพราะสอบภาษาอังกฤษไม่ผ่าน เรื่องนี้ในตอนต้นเรื่องมีลักษณะใกล้เคียงกับหนุ่มหน้ายักมัวร์ ซุทธชัยเสียดสีระบบการศึกษาในคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร หัวละครที่เขาสร้างขึ้นก็สามารถนำมาเทียบเคียงกับบุคคลที่มีอยู่จริงได้ เช่น ในเรื่องนี้ มีคณบดีชื่อ หม่อมเจ้าสุพัฒน์เดช เดชกุล ซึ่งน่าจะหมายถึง หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล คณบดีในสมัยนั้นนั่นเอง

สุทธชัย หยุ่น เจ้าของนามปากกา "กาแฟดำ" เขียน มะริกันหงุดหงิด ในเชิงสารนิยายต่างแดน เรื่องนี้กล่าวถึงวัยรุ่นอเมริกันที่ไม่เห็นด้วยกับการทำสงครามเวียดนามของอเมริกา สุทธชัย หยุ่น เขียนเรื่องนี้ลงเป็นตอน ๆ ในสยามรัฐรายวันก่อน เขาต้องการชี้ให้เห็นว่า

"ประเทศมหาอำนาจอย่างอเมริกัน ไม่ได้มีอะไรเพียบพร้อมไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างที่ผู้นำหรือบรรดารัฐบาลในต่างประเทศอ้างถึงหลายประเทศเข้าใจกัน...ถึงเวลาแล้วหรือยังที่โดยเราจะพยายามลุกขึ้นยืน เห็นด้วยลำแข้งของเราเองให้มากที่สุด..."²

หากพิจารณานวนิยายในช่วงปี พ.ศ. 2510 - 2516 แล้ว จะเห็นว่านวนิยายที่มีลักษณะกวีตาคำไว้อย่างด้านรูปแบบและเนื้อหานั้นมีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนนวนิยายพล็อตภัย วิทย์ หิวัชรนิยามนต์ กล่าวว่า นวนิยายช่วงนั้น "อยู่ในวงแคบ...ถึงไม่คั่งเข้าไปลึกซึ่งถึงขีดตอปางแท้จริง...เน้นไต่เต้าแต่เพียงผิวเผิน"³ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ

¹ชลธิรา กลัดอยู่ "ใจเฝ้าเต่าคู่ : การทดลองที่เสี่ยงต่อความเป็นความตาย"

อักษรสารคดีวิจารณ์ 4 : 49 - 54 กันยายน 2516

²สุทธชัย หยุ่น มะริกันหงุดหงิด หน้าคำนำ

³อ้างจาก เสถียร จันทิมาธร กนเขียนหนังสือ หน้า 72 - 73

สุชาติ สวัสดิ์ศรี ที่ว่า "นวนิยายในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าเราพเนียดมากกว่าเผชิญ"¹ สำหรับ (นามปากกาของ เล็กจิร จันทิมาธร) ถึงกับกล่าวว่า "เกี่ยวกับนวนิยาย ผมไม่มีความหวัง ในนักเขียนที่กำลังเขียนอยู่เลย...ผมมีความหวังอยู่กับนักเขียนรุ่นใหม่"²

แม้ว่านวนิยายจะไม่ได้แสดงลักษณะก้าวหน้าอย่างเด่นชัดก็ตาม แต่นวนิยาย จำนวนหนึ่งก็มีส่วนในการสะท้อนสังคม โดยเฉพาะสังคมของชนชั้นกลาง หรือที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวว่า เป็น "เรื่องที่แสดงถึงความปวริชราของผู้ที่รุ่นใหม่ (Newer richer)... หรือเป็นวรรณกรรมประเภท 'บางกะปิ' หรือ 'สยามสแควร์' "³ นั่นเอง

2. บทกวี

บทกวีในช่วงนี้มีลักษณะก้าวหน้ากว่านวนิยาย อาจเป็นเพราะว่านักเขียนรุ่นใหม่เขียน ร้อยกรองมากและมีเวทีเผยแพร่มากกว่าแต่ก่อน แม้แต่บทกวีในลักษณะเกรงครัดอันล้าสมัย คนรุ่นใหม่ก็ให้ความสนใจมากดังจะเห็นได้จากการแข่งขันกลอนสวดระหว่างสถาบัน สิ่งที่เกิดขึ้นกับบทกวีในยุคนี้ก็คือมีผู้เขียนบทกวีไม่ซ้ำแบบเดิมมากขึ้น และมีความเห็นขัดแย้งกันในการ นักอ่าน⁴ เราจะเรียกยุคนี้ว่าเป็นยุคแห่งการแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ ผู้วิจัยจะขอแบ่งบทกวีในช่วง นี้ออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกันคือ

2.1 กลุ่มที่เสนอรูปแบบใหม่

กลุ่มนี้อาจเรียกอีกอย่างว่า "กลุ่มแสวงหา" กลุ่มนี้พยายามเสนอแนวการเขียนบทกวี แบบใหม่ขึ้นมา นักเขียนที่เด่นที่สุดของกลุ่มนี้ได้แก่ อังคาร กัลยาณพงศ์ กับ จ่าง แซ่ตั้ง

¹ ธาราวลี เกษทอง (ผู้สัมภาษณ์) "งานเขียนนวนิยายวันนี้และพรุ่งนี้"

วิทยาสารปริทัศน์ 6 : 25, 56 - 57 กุมภาพันธ์ 2514

² เล็กจิร

³ สุชาติ สวัสดิ์ศรี สภาพวรรณกรรมไทยร่วมสมัย เอกสารหมายเลข 418 ประกอบ

คำบรรยายวิชา มธ.111 วรรณกรรมไทย หน้า 16

⁴ ม.ล. ปยุตต์ เหลือง เทพสุวรรณ์ "หัวใจของวรรณคดีไทย" ใน วรรณคดี

โดยเฉพาะ อังคาร กลายพงศ์ นั้น มีบทบาทมาตั้งแต่ พ.ศ. 2507 เขามีอิทธิพลต่อกวีรุ่นใหม่หลายคน เช่น เสฐียรพงษ์ วรรณปก วิโรจน์ ศรีสุโร วรฤทธิ์ ฤทธาคณี วิรุณ ตั้งเจริญ เป็นต้น ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ตั้งข้อสังเกตว่า "ผู้ที่นิยมบทกวีของอังคารนั้น โดยมากเป็นบุคคลวัยเดียวกับอังคารหรืออ่อนวัยกว่า...โดยมากมักเป็นนักศึกษาในชั้นอุดมศึกษา และมักเป็นคนที่ชอบของใหม่ หรือเป็นผู้ได้รับการศึกษาวรรณคดีตะวันตก"¹ บทกวีของอังคารนั้น "น่าจะถือได้ว่าก้าวหน้า เพราะเราให้ใช้สมองพร้อมกับเร้าอารมณ์อันประณีต"² บทกวีของอังคารก่อให้เกิดการถกเถียงในกลุ่มผู้อ่าน มีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

ส่วน จ่าง แซ่ตั้ง นั้น บทกวีของเขาแหวกออกไปจากบทกวีของคนอื่น ๆ จ่างได้นำรูปแบบทางทัศนศิลป์มาผสมผสานกับวรรณศิลป์อย่างน่าสนใจ³ อันเป็นลักษณะของกวีนิพนธ์รูปธรรม หรือ Concrete Poetry เช่น

คน	คน	คน	คน	คน	
คน	คน	คน	คน	คน	
คน	คน	คน	คน	คน	
คน	คน	คน	คน	คน	รอรถเมล์

¹ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวใจของวรรณคดีไทย" ใน วรรณคดี หน้า 126

²ค.

³จิตรลดา สุวัติกุล วรรณกรรมไทยร่วมสมัย หน้า 95

ลักษณะของบทกวีที่เป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่มากคือ กลอนเปล่า (Free Verse)*
 กลอนเปล่าเป็นงานเขียนที่เป็นอิสระจากข้อจำกัดทางฉันทลักษณ์ ผู้ที่เขียนกลอนเปล่าที่เด่น ๆ
 ได้แก่ วิทยากร เชียงกูล สุชาติ สวัสดิ์ศรี มายา (วินัย อุกฤษณ์) ศิริพร หนูแก้วขวัญ
 เป็นต้น

ในช่วงนี้แม้แต่กวีที่นิยมเขียนร้อยกรองแบบเครื่องวัดฉันทลักษณ์ ก็ยังได้พยายามปรับ
 เปลี่ยนรูปแบบบางอย่างให้น่าสนใจ โดยเฉพาะงานร้อยกรอง ของ ธำรี เช่นบทที่ชื่อ เหงา

ควันบุรีจากปลายนิ้ว : ชายหนุ่ม

ลานหญ้านุ่ม : เขยิบตากาย : เหมย : อ่อนไหว

ขริม - ท่วงท่า : โหยอ่อน : เสียงถอนใจ

ความผันไผ่ : ความเจือย : ความเหนื่อยล้า¹

หรือในรูปแบบจดหมายในบทที่ชื่อ เวียตนาม

เวียตนาม

8/1/'69

กราบเท้าแม่

พิชิตพลวันก่อนสั่งสอนฉัน

เมื่อย่ำเป็นกังวลจนเกินไป

ฉันปลอกภัย

กราบเท้าด้วยเคารพ

2

¹ธำรี (นามแฝง) "เหงา" ใน ใบไม้แห่งนาคร หน้า 150 - 151

²ธำรี (นามแฝง) "เวียตนาม" ใน ใบไม้แห่งนาคร หน้า 148 - 149

2.2 กลุ่มที่เสนอแนวคิดใหม่

นักเขียนกลุ่มนี้เสนอความก้าวหน้าด้านเนื้อหาเป็นหลัก แต่บางคนก็ได้เสนอความก้าวหน้าด้านรูปแบบด้วย เช่น บทกวีของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

สงคราม

สงครามไม่มีสิ้นสุด

ระหว่างรุ่นเก่าใหม่

ผันเปลี่ยนแปรไป

ระหว่างทางมหร

คนเก่าเปลี่ยนทางเดิน

คนใหม่หาหุคเดินแกว่งกล้า

ชั่วอายุผ่านพันโรยรา

ทนกลุ่มโหยหาอาลัย¹

ทางด้านเนื้อหาบทกวีบทนี้ กล่าวถึง ความแตกต่างระหว่างวัยกับความคิดของคนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ ส่วนในด้านรูปแบบจะเห็นว่ามีการคล้อยทอดกลอน แต่มีอิสระในการกำหนดจำนวนคำและสัมผัสระหว่างบท

นักเขียนกลุ่มนี้ตั้งแต่เสนอแนวคิดสะท้อนสังคมหรือโน้มน้าวมุขยธรรมชั้นพื้นฐาน จนถึงขั้นขึ้นนำการต่อสู้โค่นล้มอำนาจรัฐ บางคนก็เสนอแนวคิดอย่างตรงไปตรงมา เช่น ธาวัชชัย ปิยะวัฒน์ จันทาสุท สุธักดิ์ ศรีประพันธ์ ชนิดา เดชาฤทธิ์ หรือของ วิทยากร เขียวกุล บางบทเช่น

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "สงคราม" ใน ความเจ็บ หน้า ๑๑

ฉันเยาว์ ฉันเขลา ฉันท้ง
 ฉันจึงมาหาความหมาย
 ฉันหวังเก็บอะไรไปมากมาย
 สุดท้ายให้กระดาษฉันแผ่นเดียว¹

นักเขียนบางคนที่เสนอในแนวเลียดสี ประชดประชัน จนบางครั้งมีลักษณะก้าวร้าว
 เช่นบทกวีของ สุจิตต์ วงษ์เทศ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ธรรมชัย บุญปาน และ ไพฑูริย์
 วงษ์เทศ เช่น

ต่ออายุราชการนั้น -- เรื่องเล็ก
 เกลจกคิดว่าเท็กแตกท้อพี
 แตกเม็ดหนึ่งมีมัยย้อยย้อยดี
 ธรรมดาแก้ข้อปรีก็แตกอีกเม็ด
 แตกเกิดแตกเข้าไปใครไม่ว่า
 วันหนึ่งกาลข้างหน้าถ้าเกิดเผ็ด
 ใครจะรำโศกาน้ำพาเด็ก
 ใครจะเช็ดน้ำตา อย่างมีใคร²

ในปี พ.ศ. 2515 - 2516 กลุ่มใหม่ได้รับแนวคิดศิลปเพื่อชีวิต - ศิลปะเพื่อ-
 ประชาชนเป็นอย่างมาก บทกวีให้ถูกนำมาประสานกับการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษา -
 ประชาชน ในแง่ของการปลุกเร้าให้เห็นพลังของมวลชนและปลุกจิตสำนึกในการต่อสู้ โดย
 เจาะบทกวีของ รวี โคมพระจันทร์ ัญญา ชุนชฎาธาร วิสา คัญทัพ และเสกสรรค์
 ประเสริฐกุล บทกวีชื่อ "ฉันเกิดเลวขึ้น" ซึ่งเขียนเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2515 ขึ้นได้กลาย

¹ วิชากร เชียงกุล "เพลงเถื่อนแห่งสถาบัน" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย
 หน้า 44

² ไพฑูริย์ วงษ์เทศ ความหลังสีขาว หน้า 113

เป็น "บทกวีแห่งการสู้รบของประชาชนอันไพศาล เมื่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516"¹

ตื่นเกิดเสรีชน	อย่ายอมทนกับหน้าผี
คาบหอกกระบองปืน	หรือทนคลื่นกระแสเรา
แผ่นดินมีหินชาติ	ที่เคารพความโศกเขลา
ปล้นปล้นทะเลจนเอา	ประโยชน์เข้าเฉพาะตน

2

2.3 กลุ่มสะท้อนเรื่องราวส่วนตัว

กลุ่มนี้เป็นกลุ่มนักเขียนกลอนแบบสายลม - แสงแดด ซึ่งเป็นกลุ่มที่สืบเนื่องมาจาก นักกลอนในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำสังเกตว่าแม้กลุ่มนี้ยังคงดำรงอยู่ มีบทกวีตีพิมพ์ใน นิตยสารรายสัปดาห์อยู่เสมอ แต่ไม่มีบทบาทถึงขั้นครองตลาดอย่างในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อาจเป็นเพราะลักษณะซ้ำซากทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา จึงไม่มีอะไรแปลกใหม่และไม่น่าสนใจ อาจกล่าวได้ว่า นักกลอนกลุ่มนี้อยู่ในภาวะซบเซา ดังจะเห็นได้ว่า การเล่นสัทวาทอกบท ซึ่งเคยเฟื่องฟูในยุคจอมพลสฤษดิ์ นั้น ได้ยุติไปในสมัยนี้ และมาเริ่มต้นใหม่อีกครั้งในปี 2518³

กล่าวได้ว่า ในช่วง พ.ศ. 2510 - 2516 นี้ บทกวีของคนรุ่นใหม่ซึ่งมีความก้าวหน้าทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา มีบทบาทในวงวรรณกรรมมากขึ้น ในขณะที่กวีรุ่นเก่า ทยอยอยู่ในภาวะซบเซา ไม่สามารถยึดครองเนื้อหาที่คุ้นเคยก่อนหน้านี้

¹ชัยสิริ สมุทวนิช วรรณกรรมการเมืองไทย 14 ตุลาคม 2516 -- 6 ตุลาคม 2519 หน้า 3

²ด.

³ประยอม ชองทอง และ อรจักร ชองทอง สัทวาทอก หน้า 36

3. เรื่องสั้น

ผู้วิจัยได้รวบรวมถึงสภาพวรรณกรรมอย่างละเอียดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2501 จนถึง พ.ศ. 2516 นี้ ก็เพื่อเป็นพื้นฐานประกอบการพิจารณาเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - 2516 อันเป็นเนื้อหาสำคัญสองบทนี้ ในฐานะที่เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่ง ลักษณะของเรื่องสั้นจะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งในแง่ของสังคม การเมือง และสภาพโดยทั่วไปของวรรณกรรม เพื่อจะชี้ให้เห็นลักษณะของเรื่องสั้นในช่วงนี้ได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเรื่องสั้นตามหัวข้อต่อไปนี้

เรื่องสั้นไทยในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

1. สภาพโดยทั่วไปของการเขียนเรื่องสั้น

หากพิจารณาสภาพการเขียนเรื่องสั้นในช่วงนี้โดยนำไปเปรียบเทียบกับนวนิยายและบทกวีแล้ว เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความสนใจจากนักเขียนตั้งแต่เก่าและใหม่มากกว่า นักเขียนทั้งสองกลุ่มต่างก็เลื่อมใสเผยแพร่เรื่องสั้นของตน เช่น ชาวกรุง สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ นพเก้า ฯ เป็นลนามของนักเขียนรุ่นเก่า ส่วนของนักเขียนรุ่นใหม่ก็ได้แก่ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ชาวบ้าน วิทยาสารปริทัศน์ ชัยพฤกษ์ฉบับนักศึกษา ประชาชน เป็นต้น ในด้านการพิมพ์จำหน่าย กล่าวได้ว่า เรื่องสั้นขายดีกว่านวนิยายและบทกวี ทั้งนี้เพราะหนังสือรวมบทกวีได้รับความสนใจน้อย ส่วนนวนิยายซึ่งพิมพ์ขายเป็นเล่มปกแข็งก็มีราคาแพงเกินไป แต่หนังสือรวมเรื่องสั้นมีราคาถูกเหมาะสมแก่กำลังซื้อของผู้อ่าน สาเหตุสำคัญที่ทำให้เรื่องสั้นได้รับความนิยมก็เนื่อง ระบบการพิมพ์เอง - ขาดเอง ของ อาจันทร์ ปิยะพรศักดิ์ ซึ่งมักเขียนถ้อยสั้น ๆ ทำตามอย่างมากมายจนเรียกได้ว่า เป็นยุคที่หนังสือสือคเกิดขึ้นล้นตลาด มีผลทำให้เรื่องสั้นได้รับความสนใจมาก เพราะ พ็อคเก็ตบุ๊กระยะนั้นล้วนเป็นการรวมเรื่องสั้นทั้งสิ้น

เป็นเอกภาพ...มีความมุ่งหมายเดียว และมีผลอย่างเดียว...บรรยายอย่างรวบเร็ว รายละเอียดไม่มากนัก"¹ แต่พอถึงปี 2515 ซึ่งเป็นช่วงที่เรื่องสั้นมีความหลากหลาย ผลการประกวดกลับเน้นที่ความมีเนื้อหาสาระ และความงดงามทางวรรณศิลป์ เช่นเรื่อง คนมีเงิน ของ นันทวัลย์ ศวัญใจ และ ความผิดและความชอบของเด็กชายจ้อย ของ ไพโรจน์ ทองประเสริฐ² เป็นต้น

แม้ว่าการประกวดเรื่องสั้นจะมีให้กระทำอย่างใหญ่โตเท่าการประกวดนวนิยาย (ดังเช่น รางวัล ส.ป.อ.) แต่ก็ยังมีปริมาณการจัดประกวดมากกว่าและกระทำอย่างแพร่หลาย จึงมีผลทำให้นักเขียนเขียนเรื่องสั้นกันมากขึ้น

การขยายตัวของเรื่องสั้นทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ ทำให้เกิดการแย่งยุคนักเขียนแบ่งประเภทของงานเขียน และแบ่งกลุ่มแนวคิดขึ้นในระยะต่อมา สิ่งเหล่านี้ได้รับความสนใจจากชุมนุมวรรณศิลป์ ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ในมหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2514 ชุมชนวรรณศิลป์ ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดนิทรรศการเรื่องสั้นขึ้นระหว่างวันที่ 29 พฤศจิกายน ถึงวันที่ 4 ธันวาคม 2514 งานนิทรรศการครั้งนี้ได้รับความสนใจทั้งนักเขียนเก่าและใหม่ มีการสนทนากับนักเขียนทั้งสองกลุ่ม เช่น การสนทนากับนักเขียนเก่า เรื่อง "เรื่องสั้นโรแมนติค" โดย ชาวเหนือและอิงอร หรือกับนักเขียนรุ่นใหม่ เช่น "งานเขียนและขอบข่ายของสังคม" โดย ลาวคำหอม สุชาติ สวัสดิ์ศรี และ วิทยากร เชียงกูล รวมถึงการสนทนาเรื่อง "แนวโน้มของเรื่องสั้นและอิทธิพลของงานเขียนต่างประเทศ" โดย อรุณ ภาณุวาทิน และ ดร. สัทธา พันธ์ภาณุกุล งานนิทรรศการครั้งนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนมากแม้ว่าโดยสรุปแล้วจะไม่ประสบความสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้มากนักก็ตาม³

¹"มุมมองประพันธ์" ชัยพฤกษ์ 1 : 63 มกราคม 2511

²"ผลการคัดเลือกเรื่องสั้นในกอสมน์ 'มุมมองประพันธ์' ในชัยพฤกษ์" 9 : 84 กันยายน 2515

³"บทสรุปจากนิทรรศการเรื่องสั้น 29 พฤศจิกายน - 4 ธันวาคม 2514"

นิทรรศการเรื่องสั้นจัดขึ้นอีกครั้งที่ วิทยาลัยเทคนิค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 5 - 10 กุมภาพันธ์ 2515 จุดเด่นของงานนิทรรศการนี้อยู่ที่การอภิปราย โดยเฉพาะเรื่อง "การเขียนเรื่องสั้น" โดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี "การแลกเปลี่ยนงานเขียนจากต่างประเทศ" โดย ส. ธีวรักษ์ และ "บทบาทของเรื่องสั้นต่อประชาชน" โดยอนันต์ สารศิริวิทย์ ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก¹

การนำเรื่องสั้นมาเป็นหัวข้อเฉพาะของการจัดนิทรรศการดังที่กล่าวมาแล้ว ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของเรื่องสั้นในวงวรรณกรรม และความสนใจจากผู้อ่านว่ามีอยู่ในระดับสูงในยุคนั้น การจัดนิทรรศการทั้งสองครั้งกระทำอย่างใหญ่โต ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป ดังนั้นการวิจารณ์เรื่องสั้น การเผยแพร่เรื่องสั้น และทัศนะจากนักเขียนในการสนทนา ย่อมมีผลต่อการส่งเสริมการเขียนเรื่องสั้นให้แพร่หลายมากขึ้น

ปณิธานทางสังคมหนึ่งโดยรวมเรื่องสั้นออกจำหน่ายนับว่ามีจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2508 - พ.ศ. 2514 เพราะเกิดการแข่งกันเพื่อครองตลาดหนังสือของสำนักพิมพ์ ประพันธ์สาส์น สำนักพิมพ์ก้าวหน้า สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ สำนักพิมพ์เพลินใจได้พิมพ์หนังสือรวมเรื่องสั้นออกจำหน่ายเป็นจำนวนมาก หากพิจารณาการพิมพ์หนังสือรวมเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จะพบว่ามียุ่ 3 ลักษณะคือ

ก. หนังสือรวมเรื่องสั้นของนักเขียนเฉพาะบุคคล

หนังสือรวมเรื่องสั้นลักษณะนี้เป็นการทำงานของนักเขียนคนเดียวคนหนึ่งมารวมแล้ว ออกจำหน่าย ซึ่งมิใช่จำนวนมาก เช่น งานของ นพพร บุญฤทธิ์ ในชุด ฝนตกฟ้าไม่ร้อง รอยยิ้มสีดำ ไม่มีความไม่แพ้ ๖ งานของ อาจันต์ ปิณฑพรรค์ ในชุด รอบชีวิต เหมืองงูบุญ ใน เหมืองแร่มีเมีย ๖ งานของ รงค์ วงษ์สวรรค์ ในชุด หนามดอกไม้ น้ำค้างเปื้อนแดด ๖ งานของ มน. เมธี ชุด น้ำใจไหลเขียว นาคเน่เขียว งานของ ตรีรงค์ รัตนเรือง ในชุด รัตนเรือง ด้วยเลือด ทงกันที่ฉิมพลี ยาพิศหวาน หนามดอกจิว ๖ งานของ

ไอรามณ์ คงรังจับ "นิทรรศการเรื่องสั้นที่ จท.อ." ข่าวบ้าน 4 : 74 -

77 เมษายน 2515

อุษณห์ เพลิงธรรม ที่ตั้งชื่อไว้อย่างน่าสนใจ ในชุด เล่ห์ลับมิลับ ฤๅจะเรีตรมเขต
สีกะหลักรังเล็กโกล้ง สเร้งระบ้ำกำร และพรุควังถึงนรกแลศวรรค์ รวมถึงงานของ
 นักเขียนรุ่นใหม่ เช่น ละคอนโรงเก่า ของ นัน บางนรา ชุนเดช ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ
ข้างประสาธนา ของ ขรรค์ชัย บุดยาน หรือบางที่รวมพิมพ์ทั้งเรื่องสั้นและบทกวี เช่น
กรรมเจียม ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ฉันจึงมาหาความหมาย ของ วิทยากร เชียงกุล
 เป็นต้น

ข. นำงานเรื่องสั้นในอดีตมาพิมพ์ใหม่

การพิมพ์งานในลักษณะนี้ จะเลือกงานเรื่องสั้นในอดีตของนักเขียนที่ยังอยู่ในความ
 นิยม เช่น งานเรื่องสั้นในอดีตของ เรียมเอง เช่นชุด เรื่องสั้นของเรียมเอง วรรณกรรม
ของ ม. ชูชื่น งานของยาขอบ ชุด รวมอมตนิยายของยาขอบ งานของ มนต์ จรรงค์
 เช่นชุด คนกรุง จับชาย ทะเลวน เป็นต้น อีกประการหนึ่งจะเลือกงานเรื่องสั้นที่มีคุณภาพ
 โดยเฉพาะในแง่เนื้อหาความคิดใหม่เพื่อให้นักเขียนรุ่นใหม่ได้ศึกษา ลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเป็น
 ของสำนักพิมพ์ที่มีแนวคิดก้าวหน้าในสมัยนั้น เช่น สำนักพิมพ์มิตรนรา ที่นำงานของ อิศรา
 อมันตกุล มาพิมพ์ใหม่ในชุดหัวเราะและน้ำตา สำนักพิมพ์ไคยตสยาภ พิมพ์ ฟ้าบ่กั้น ของ
 ลาวคำหอม อีกครั้งหนึ่ง หรือการพิมพ์รวมเรื่องสั้นของ ส.ธรรมยศ นักคิดนักเขียนไทยใน
 อดีต ในชุด เสาชิงช้า รวมถึงการพิมพ์เรื่องสั้นเพื่อชีวิตของนักเขียนไทยในอดีต เช่น
 ศรีบูรพา เจอญ เจตนธรรม พงษ์ ศรีธราทิพย์ ในชุด เหลืออยู่แต่ผู้ยากเข็ญ ของ สุ-นุม
 วรรณโษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใน พ.ศ. 2516 ด้วย

ค. รวมเรื่องสั้นชุดของนักเขียนหลายคน

ลักษณะหนังสือของรวมเรื่องสั้นชุดนี้ เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นโดยสำนักพิมพ์หรือกลุ่ม
 นักเขียนกลุ่มหนึ่ง ที่รวมผลงานของนักเขียนหลายคนมาพิมพ์ขึ้นเป็นชุด ๆ โดยจะระบุไว้ที่หน้า
 ปกว่า เป็นหนังสือชุดอะไร ของสำนักพิมพ์ไหน ลำดับที่เท่าไร หรืออาจลงชื่อหนังสือบางส่วนของ
 เล่ม เลื่อน... เลื่อน... หรือ เปลี่ยนแต่ลำดับที่ เช่น ฟ้าผ่าหมักหมยคหนึ่ง ฟ้าผ่าหมักหมยคสองฯ
 ทั้งข้อความเรื่องสั้นชุดนี้ว่าแพร่หลายมากในชุดนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งหนังสือรวมเรื่องสั้นชุดนี้ออก
 เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. รวมเรื่องสั้นชุดของนักเขียนรุ่นเก่า ส่วนใหญ่เป็นการจัดพิมพ์ขึ้นโดยสำนักพิมพ์ รวมเรื่องสั้นชุดที่เห็น ๆ ได้แก่

- ชุดเทพเก้า ของสำนักพิมพ์ก้าวหน้า ถือได้ว่าเป็นเรื่องสั้นชุดระยะแรก ๆ เริ่มตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2510 พิมพ์เป็นรูปเล่มปกแข็ง ขนาดคอกเก็ตเย็บติด พิมพ์ออกมาหลายชุด เช่น เทพเก้า โลกีย์คณ พ่อเทพบุตร น้ำใจ ศาลไม้ถึง ระทึกใจ สี่ สี่ สี่ อุกรักเรื่องจะเลิ ฯลฯ เรื่องสั้นที่นำมาพิมพ์จะคัดเลือกจากเรื่องสั้นที่พิมพ์ในนิตยสารเทพเก้า เช่น เรื่องสั้นของ ถวัลย์ วณิชกุล ไก่อ่อน อ.ไชยวรรดิศิลป์ สุภาวดี เทวฤทธิ์ บัณฑิต ปิ่นเฉลียว ฯลฯ

- ชุดโมวิสีฟ้า ของสำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ จัดทำโดย ภราดร วัลลภ ชื่อหนังสือใช้คำที่เห็น ๆ เช่น เพื่อน แล้วเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ เช่น เพื่อนรัก เพื่อนแท้ เพื่อนดวงใจ ฯ นักเขียนในกลุ่มนี้มี นล. นิรันดร์ พิชัย รัตนประทีป พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรณ์มงคลการ กุศลวชิ ฯลฯ

- ชุดบุปผาชาติ ของสำนักพิมพ์สารสุม ชุดบุปผาชาตินี้พิมพ์เรื่องสั้นและสารคดีที่น่าสนใจไว้ด้วย โดยเอาชื่อต้นไม้มาตั้งเป็นชื่อชุด เช่น แนวการเวก กัญชพยอม เด็บบิ๊บนาง ฯ นักเขียนในกลุ่มนี้มี นายราดาญู ช.แสงเพ็ญ แกม ปติวรรณา ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีชุดที่จัดทำขึ้นโดยสำนักพิมพ์อื่น ๆ อีก เช่น ชุดเพชรสยาม ของสำนักพิมพ์สยาม ชุดลำนำฉิ่ง ของนักเขียนกลุ่มหนึ่ง ที่รวมเรื่องสั้นขึ้นในวาระต่าง ๆ แต่ไม่ได้รับความสนใจจากผู้่านเท่าชุดที่กล่าวไว้ข้างต้น

2. รวมเรื่องสั้นชุดของนักเขียนรุ่นใหม่

รวมเรื่องสั้นชุดของนักเขียนรุ่นใหม่มีจำนวนน้อยกว่าของนักเขียนรุ่นเก่า ทั้งนี้บางเล่มมาจากชุดที่ใส่ในการจัดพิมพ์ และการพิจารณาแนวเรื่อง ก็จะต้องเป็นเรื่องแนวเดียวกัน เช่น ใต้ : ใต้ที่ ชุดกลุ่มเค้าน้ำสาวสวยและชมรมพระจันทร์เสี้ยว ชุดคุ้ยคุ้ยใหม่ ที่นำงานของนักเขียนกลุ่มเค้าน้ำสาวสวยและชมรมพระจันทร์เสี้ยวมารวมกัน ชุดจากหมอดึงกลีบหลัง รวมเรื่องสั้นของนักเขียนวัยในไทย ของชุดหมอดึงกลีบหลัง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งพิมพ์ออกมาได้ 2 ชุด ชุดบุปผา ซึ่งจัดทำโดยประภัสสร เสวิกุล มี นากร - เล่นเรื่องสั้น นากร - เล่นเรื่องสั้น นากร - เล่นเรื่องสั้น และ นากร - เล่นเรื่องสั้น เป็นต้น

-- ชุดช่างไม้ ของ สัทธิชัย อาคานี เป็นเรื่องของช่างไม้
ทหารที่ดาคิล ซึ่งทำงานกับฝรั่ง เรื่องที่เด่น ๆ ได้แก่ ช่างไม้โมลาเร่ ช่างไม้หมายเลขห้า
และ มณเฑียรของช่างไม้ การนำเสนอของ สัทธิชัย อาคานี ยังเป็นการหักมุมตามสกุล
เรื่องสั้นของ โอ. เฮนรี ลักษณะเนื้อหาของเรื่องสั้นชุดนี้ เสถียร จันทิมาธร กล่าวไว้ว่า
เรื่องสั้นของ สัทธิชัย "ทำให้เกิดจากสายตาของคนทำงานที่แท้จริงไม่ หากเกิดจากแว่นของ
คนที่เห็นจากวงนอก แล้วคิดเอาเอง"¹

-- ชุดตำรวจ เป็นชุดที่มีจำนวนมาก และนำเสนอใจพลสมการ
โดยเฉพาะชุดที่ พ.ต.ต. ประชา พูนวิวัฒน์ จัดพิมพ์โดยรวมงานของนายตำรวจนายพัน
กับนายร้อยมารวมพิมพ์เป็นชุด ที่เด่น ๆ มี สืบสองนายพัน สืบทามงกุฏ โป๊สโป๊ส
จับโป๊ส ฯ และชุดที่จัดพิมพ์โดยนักเขียนที่เป็นตำรวจเพียงคนเดียว เช่น งานของ มนต์
ดีทยาจารย์ ปกรณ์ ปิ่นเฉลียว โดยเฉพาะเรื่องสั้นชุด ร้อย ของ ลีขัต วัชรเมกรณ์ เช่น
ร้อยบุษ ร้อยนาย ร้อยเวร ฯ เรื่องสั้นชุดตำรวจนี้จะแต่งเรื่องราวของตำรวจในแง่
มุมมองต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นอารมณ์ขัน

-- ชุดนาย ของ วิวัฒน์ รุจิพัฒน์ ซึ่งพิมพ์ออกมา 2 ชุด
และขายหมดในเวลาอันรวดเร็ว คือ ยอดนาย กับ ยอดนาย 2 เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ
วิถีการทำงานของนายและนักสืบ เรื่องสั้นส่วนใหญ่เป็นการผูกเรื่องให้ชวนติดตาม เรื่อง
เด่น ๆ ได้แก่ หน้ามัลลิก คดีฆาตกรรม จอมพิชิต อุบัติเหตุ ตำลึงฆ่า และ คดีวางยา ฯ

-- ชุดประปา ของ ไมตรี ลิขิตาติ เป็นเรื่องเสียดสีในวง
ราชการและรัฐวิสาหกิจ (การประปา) ไมตรี นำมารวมเล่มในชุดชื่อ ทางออกที่ถูกปิด เรื่อง
เด่น ๆ ได้แก่ นี่แหละข้าราชการ เป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างข้าราชการชั้นผู้น้อยกับ
หัวหน้ากอง เรื่อง ทางออกที่ถูกปิด เป็นเรื่องที่เผยข้อประทุษร้ายมากกว่าความสามารถ
เรื่อง รับเหมาใหญ่ เป็นเรื่องคอร์รัปชันในวงการราชการ เรื่องสั้นของไมตรี มีลักษณะเสียดสี
ชวนขัน ส่วนใหญ่จบลงอย่างหักมุม เยี่ยม ราชย์ กล่าวไว้ว่า "งานของไมตรีมีทั้งสาระและ

¹ สัทธิชัย อาคานี ช่างไม้หมายเลขห้า หน้า คำนำ

ความบันเทิงความสนุกสนาน และอยู่ในระหว่างเส้นทางเรื่องสั้น 2 สาย คือ สายตลาด กับ สายของกันรู้ใหม่¹

- ชุดประมง ของ นั้น บางนา ด้วยพื้นเพของ นั้น บางนา เป็นคนรั้งฝั่งทะเลจังหวัดนราธิวาส เรื่องสั้นของเขาจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของชาวประมง เป็นส่วนใหญ่ นับตั้งแต่เรื่องสั้นเรื่องแรกของเขา คือ ไขว้โก๊ะ เรื่อง คนของทะเล เป็นเรื่องที่แสดงความผูกพันของเด็กกับชายชราริมชายหาด เรื่องสั้นชุด สะพานโรงเก่า ของเขามีหลายเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชาวประมง

- ชุดโบราณคดี ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ สุจิตต์เรียนจบจาก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เขาจึงรักและหวงแหนโบราณวัตถุและโบราณสถานเป็นอย่างมาก สุจิตต์เขียนเรื่องสั้นไว้จำนวนหนึ่งที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับโบราณคดี ชุดที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ ขุนเดช ซึ่งใช้ตัวละครเอก คือ ขุนเดช เป็นตัวดำเนินเรื่อง เรื่องเด่น ๆ ได้แก่ คนมาบ บาบพลัดถิ่น เหตุผลบาบของขุนเดช ฯ ๕ ๖ ๗

- ชุดหนูแหวน ของ ศรราว ซึ่งเป็นนามปากกาของ อนุช วนาภิรม อนุชเขียนเรื่องสั้นชุดหนูแหวนลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในหนังสือวิทยุ โดยใช้ตัวละครเอกตัวกัน คือ หนูแหวนกับเพื่อน ๆ ภายหลังมาพิมพ์รวมเล่มใช้ชื่อว่า โลกของหนูแหวน เรื่องสั้นชุดนี้เด่นในด้านแนวคิดและการสร้างบุคลาภิธาน มีทั้งไม้ เกร็งจักร และลัทธิชุดได้สนุกสนานอย่างหนังสือเด็ก เรื่องเด่น ๆ เช่น โลกมืด ห้อยถ่วง ฯลฯ

นอกจากเรื่องสั้นชุดเชิงบันเทิงที่ประสมการตลกเล่ามาแล้ว ยังมีเรื่องสั้นชุดที่เด่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เช่น ชุดคนศรีไทย ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ที่นำมารวมเล่มในชุด บทกวี-บทจากยุค ชุดปลัด ซึ่งเป็นเรื่องราวจริงของผู้เขียน คือ ปลัดอำเภอกัน พิชัย ภูริพงษ์ ชุดคนและกรู ของ นิมิตร ภูมิถาวร ชุดโกศ ของ ธีระ พำอึ้ง ชุดไฉไล หรือ การ-- เกด ของ เรื่องขี้ ศรีศัณรินทร์ และ ชุดสวนสัตว์ ของ สุวรรณี สุคนธา เป็นต้น

¹ไมตรี สัมปชาตี ทางออกที่ถูกปิด หน้า คำนำ

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เรื่องสั้นชุดนี้ซึ่งบันทึกประสบการณ์แห่งแรกเหล่านั้น อังอร สุกันธวิทย์ มีความเห็นว่า เป็นเพราะมีนิพนธ์หลายฉบับเป็นสนามให้นักเขียนหน้าใหม่ เช่น ฟ้าเมืองไทย ขาวทรง สยามรัฐสภากาฬวารี ฯลฯ¹ โดยเฉพาะฟ้าเมืองไทย ของ อาจันต์ บัญพรพงศ์ ซึ่งมีนโยบายสนับสนุนนักเขียนหน้าใหม่ มีเรื่องสั้นชุดหลายชุดที่เริ่มพิมพ์เผยแพร่ขึ้น เช่น ชุดชนบทของ นิมิตร ภูมิการ ชุดไก่ทอง ของ พี่ทำอัฐิ ชุดประปา ของ ไนตรี ลิ้มปชาดา²

2.1.2 แนวเรื่องที่ดำเนินตามแนวเรื่องสั้นกาวหน้าของไทยในอดีต

ในปี พ.ศ. 2511 ได้เริ่มมีการนำเรื่องสั้นจากอดีตมาพิมพ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง ดังที่ ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้ว เรื่องสั้นของนักเขียนกาวหน้าไทยในอดีต เช่น งานของ อิศรา อมันตกุล เจษฎา เจตมธรรม ลาวคำหอม และศรีบูรพา ได้รับความสนใจจากกลุ่มนักเขียน ในแวดวงมหาวิทยาลัย ดังจะเห็นได้ว่าหนังสือเล่มละบาทของกลุ่มนักศึกษาก็จะนำเรื่องสั้นในอดีตมาพิมพ์ใหม่เสมอ ๆ เรื่องสั้นของศรีบูรพาเรื่องหนึ่งที่สะท้อนเรื่องราวของนักศึกษากาวหน้าในมหาวิทยาลัย คือเรื่อง คำขานรับ ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือเคล็ดไมล์ วันจันทร์ ฉบับวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2493 เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง ซึ่งก่อให้เกิดการถกเถียงเกี่ยวกับเป้าหมายของการให้ชีวิตในมหาวิทยาลัยว่าควรเป็นอย่างไร สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวไว้ว่า

“...คำขานรับของศรีบูรพา นับว่าเป็นเรื่องสั้นที่มีอิทธิพลสูงที่สุดเล่ม ‘ภาพปัญหา’ อันเป็นหัวใจหลักของชีวิตในมหาวิทยาลัยและถึงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา และสังคมที่เราจะมีชีวิตอยู่...นักเขียนเรื่องสั้นร่วมสมัยหลายคนที่ถือพื้นมาเอา ‘คำขานรับของเพื่อนใหม่’ ให้ปรากฏออกมา โดยถือเสมือนว่าสิ่งที่ศรีบูรพาให้ กล่าวไว้นั้นคือ ขนบประเพณี (Tradition) ของเรื่องสั้นแบบนั้น”³

¹อังอร สุกันธวิทย์ “เรื่องสั้นของไทย” อักษรศาสตร์ 2 : 107 - 122
กรกฎาคม 2523

²“อาจันต์ บัญพรพงศ์” ลัดเทืองแฉะ แลเหมืองกระดาษ “ถนนหนังสือ” 2 : 9 - 39 สิงหาคม 2527

³สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ) “ความมุ่งหมายและคำขอบคุณจากบรรณาธิการ” ใน ภาพปัญหา ไม่มีเลขหน้า

คำขานรับ ของศรีบูรพา เป็นเรื่องราวของ ทนง กับ รติ นักศึกษามหาวิทยาลัยนี้ คู่ค้าทั้งสองเป็นคู่รักกัน วันหนึ่งทนงได้บอกแก่ รติ ว่า เขาจะไม่สอบเอาปริญญา เพราะมหาวิทยาลัยของเราก็ไม่ต่างไปจากที่อื่น ๆ ที่ผมได้ผ่านมาแล้วในวัยเด็ก คือแทนที่จะเป็นทางเปิดให้เราไปสู่อิสระภาพ กลับกลายเป็นที่คุมขังอันมั่นคง...เราถูกสอนและถูกอบรมให้เห็นความอู้อ้อกลามกเป็นความงาม"¹ เขาตัดสินใจที่จะออกไปเรียนรู้จากโลกภายนอกมหาวิทยาลัยด้วยตนเอง เพื่อแสวงหาเส้นทางชีวิตใหม่เพื่อมวลชนจะได้มีชีวิตที่ร่มเย็นเป็นสุขและไม่ถูกทอดทิ้งอีกต่อไป พร้อมกับเขายังปฏิเสธการแต่งงานกับรติอีกด้วย สำหรับรตินั้นกลับไม่สอบเอาปริญญาตามเดิม แต่ความเชื่อเก่า ๆ ของเธอก็คลอนแคลนลงมาก เพราะ "ฉันเร่งส่งสิ่งต่าง ๆ เช่นที่พูดได้ลงสียเหมือนกัน"²

จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่า คำขานรับ ได้กลายเป็นแบบอย่างของเรื่องสั้นจำนวนหนึ่ง เรื่องสั้นหลายเรื่องแม้จะไม่ดำเนินเรื่องตามคำขานรับ แต่ความคิดในคำขานรับก็มีอิทธิพลต่อแนวคิดของเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องการปฏิเสธมหาวิทยาลัย เพราะไม่เห็นคุณค่าของการศึกษาในมหาวิทยาลัย เช่นเรื่อง ฉันเบื่อมหาวิทยาลัย ของ เสนอ สำนัญบุตร ทำให้ตัวละครเห็นออกจากมหาวิทยาลัยเพราะไม่เห็นคุณค่าของมหาวิทยาลัย ส่วนเรื่องที่กำหนดเรื่อง-ราวและลักษณะตัวละครเหมือนคำขานรับ เลยก็มีหลายเรื่อง เช่น ที่ที่ไม่มีอะไร ของ นัน บางนา หรือเรื่อง พันธุนาการ ของ สันตบุตร วรรณรัตน์ เรื่องราวของเกรียงกับดวงดา เกรียงได้ปฏิเสธความรักและมหาวิทยาลัยไปแสวงหาด้วยตนเองภายนอกมหาวิทยาลัยเช่นกัน เรื่องทำนองนี้ยังมีอีกมากมาย เช่น ต่อแก้วไม่มีแล้ว ของ นิพนทยา เรื่อง จุดเริ่มต้น ของ จุฑารัตน์ มหิโกธ หรือเรื่องที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น ดอกไม้บนหลุมศพ ของ ประดิษฐ์ กลัประเสริฐ และบางเรื่องก็พัฒนาไปจากเดิม คือให้ตัวละครฝ่ายหญิงตัดสินใจละทิ้งมหาวิทยาลัยด้วย หลังจากที่อยู่บรารายถึงคุณค่าของมหาวิทยาลัยแล้ว ดังเช่น เรื่อง ทางแยก

¹ ภูธลาภ สายประคันธ์ "คำขานรับ" ใน รวมเรื่องสั้นรับใช้ชีวิตของศรีบูรพา
ไทย ศรีบูรพา หน้า 254 - 255

² ก. หน้า 249 - 261

ของ เสนอ สามัญญะ ที่ให้ตัวละครทั้งสอง "จูมมือกันเดินไปตามทางแยกด้านซ้ายที่มีป้ายบอกไว้ว่าหนทางเปล่าเปลี่ยวมุ่งสู่ชนบทด้วยท่าทีองอาจมีใจ จนกระทั่งล้มหายไปในเส้นทางสายนี้"¹

แนวคิดเรื่องคำขานรับสอดคล้องกับบรรยากาศของมหาวิทยาลัยในสมัยนั้นคือ ความหิวโหย ความไร้สาระ และระบบอาวุโสภายในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสิ่งที่นักศึกษา ก้าวหน้าในยุคนั้นต่อต้าน จนก่อให้เกิดแนวคิดวิพากษ์วิจารณ์มหาวิทยาลัยในรูปของบทความ เรื่องสั้น นวนิยาย บทกวี และบทละคร บทละครที่วิพากษ์วิจารณ์มหาวิทยาลัยได้อย่างน่าสนใจ คือ ฉันเพียงแต่อยากออกไปข้างนอก ของ วิฑยากร เชียงกูร ที่สร้างให้มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนที่คุมขัง ซึ่งตรงกับแนวคิดของศรีบูรพาในเรื่องคำขานรับ บทละครเรื่องนี้เป็นแรงบันดาลใจให้ "ตะวัน" เขียนเรื่องสั้นเรื่อง ความมืด จึงนับว่าคำขานรับของศรีบูรพาเป็น "ปฏิกิริยา" ของนักเขียนรุ่นใหม่ในการเสนอความคิดเกี่ยวกับการศึกษาในมหาวิทยาลัย

2.1.3 แนวเรื่องเกี่ยวกับแวดวงมหาวิทยาลัย

เรื่องสั้นที่มีแนวเรื่องเกี่ยวกับแวดวงมหาวิทยาลัย หมายถึง เรื่องสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัย เรื่องราวของนิสิตนักศึกษา อาจารย์ ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์บรรยากาศของมหาวิทยาลัย ซึ่งอาจแสดงออกอย่างตรงไปตรงมาหรือในรูปของสัญลักษณ์ เรื่องสั้นที่มีแนวเรื่องแบบนี้มีจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้นของนักเขียนรุ่นใหม่ที่เปี่ยมนักศึกษายุคสาม

เรื่องสั้นแนวนี้ตั้งแต่เรื่องสั้น ละหัดนมบรรยากาศที่ไร้สาระของมหาวิทยาลัยในสมัยนั้น เช่นเรื่อง คำพยานหมอม ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ที่โจมตีการรับน้องและระบบอาวุโสในมหาวิทยาลัย รวมถึงโจมตีนักศึกษาที่นิยมวัฒนธรรมตะวันตก แต่เรื่องนี้จบลงอย่างหักมุม ทำให้แนวคิดของเรื่องอ่อนลงอย่างน่าเสียดาย หรือเรื่องความรักหนุ่มสาวในมหาวิทยาลัย ในเรื่อง แม่น้ำเจ้าพระยา คาวกับแผน ของ ตะวัน ที่เน้นความงามทางวรรณศิลป์และสามารถให้ความรู้สึกกว้างไกล แผน อาจเป็นสัญลักษณ์ของ ระบบการปกครองแบบสังคมนิยม คาว อาจเป็น

¹ เสนอ สามัญญะ "ทางแยก" ใน คำขานรับ หน้า 155 - 161

สัญลักษณ์แทนการปกครองแบบประชาธิปไตยและเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทะนงมีความเห็นว่า
 “ใช้แผนกับดาวไถลั่นพอสั่งจะถมแม่น้ำเจ้าพระยาจนเต็มได้”¹ หรือภาพสะท้อนของนักศึกษา
 ในเรื่อง คนไม่เอาไหน ของ นรนิติ เศรษฐบุตร ที่แสดงถึงการประทุของนักศึกษาใน
 บัณฑิตวิทยาลัยของชนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ยังไม่ได้ขยายวงกว้างไปสู่สังคมภายนอกมหาวิทยาลัย
 เรื่อง ดอกโสมบานเช้า ดอกคุดเค็มบานเย็น ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ เป็นเรื่องของนักศึกษา
 ที่ตั้งครรภ์ สุจิตต์ชี้ให้เห็นถึงสังคมหน้าใหม่หลังหลอก นับเป็นเรื่องที่แสดงความไม่เห็นด้วย
 กับกรอบวัฒนธรรมอันล้าหลัง เรื่อง โดนเลยจะรู้ได้ กับ นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ของ
 วิทยากร เชียงกูล สะท้อนถึงกิจกรรมอันไร้สาระของนักศึกษาที่เฝ้าว่าแต่นม

เมื่อบรรยายภาพในมหาวิทยาลัยเป็นที่ไม่พอใจของนักศึกษาฝ่ายก้าวหน้า ทำให้
 นักศึกษากลุ่มหนึ่งหันมาตั้งคำถามกับตัวเอง กับสังคมที่แวดล้อมเขาอยู่ ดังที่ โกมล คีมทอง
 เขียนไว้ในเรื่อง บันทึกแห่งความว่างเปล่า ว่า “ไม่รู้เลยว่ากำลังเฝ้าทำอะไรอยู่ อะไรเล่า
 ที่ควรจะได้”² เช่นเดียวกับเรื่อง ฉันกับคนคนนั้น ของ สุทธิชัย หยุ่น ที่ได้ตัวละครรำพึง
 กับตัวเองว่า “แกล้งทำอะไรบ้างเมื่อมาถึงจุดนี้ แกล้งบ้างหรือไม่ว่าพอมมาถึงจุดนี้ แกล้งต้อง
 หาจุดใหม่จะมุ่งอีก”³ อเนศ อาภรณ์สุวรรณ เขียนเรื่อง ลม ผน ต้นไม้ และคน โดยให้
 “งู” เป็นสัญลักษณ์แห่งการปลดปล่อย การที่ให้ “งู” มากัด “ฉันทน์” ก็เพื่อจะได้ฆ่าตัวตนเก่า
 ที่ถูกกักขังอยู่ในกรอบของวัตถุให้สิ้นไป แล้วก้าวไปสู่ชีวิตใหม่ที่ดีกว่า⁴ ทำนองเดียวกับเรื่อง
สงคราม ของ ทรงยศ แวหงส์ ที่ใช้ “ปืน” เป็นสัญลักษณ์แห่งการปลดปล่อยเช่นกัน⁵
 เรื่อง ถึงก็ช่าง ไม่ถึงก็ช่าง ของ ณรงค์ฤทธิ์ ศรีรัตนโกมล ใช้ “รถไฟ” แทนระบอบการ

¹ทะนง (นามแฝง) “แม่น้ำเจ้าพระยา คาวกับแผน” ใน หนุ่มหน้าสาวสวย

เล่ม 1 หน้า 72 - 81

²โกมล คีมทอง “บันทึกแห่งความว่างเปล่า” ใน คำขานรับ หน้า 55

³สุทธิชัย หยุ่น “ฉันกับคนคนนั้น” ใน ล.ค. หน้า 48 - 49

⁴อเนศ อาภรณ์สุวรรณ “ลม ผน ต้นไม้ และคน” ใน ล.ค. หน้า 112

⁵ทรงยศ แวหงส์ “สงคราม” ใน ล.ค. หน้า 68

ศึกษา โดยมี "พนักงานรถไฟ" กักขัง "ฉัน" ไว้ในโลกอันคับแคบ เรื่องสั้นเหล่านี้ฉันมีความก้าวหน้าในด้านรูปแบบมาก เรื่องสั้นของ พิศณุ คุณ. เรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน กับ เรื่อง ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า ก็แสดงถึงบรรยากาศอันเหลวไหลของมหาวิทยาลัยและการพยายามแสวงหาคำของชีวิตของนักศึกษาฝ่ายก้าวหน้าคนหนึ่ง

กิจกรรมที่จัดว่าก้าวหน้าของนักศึกษาในช่วงนี้ มีสะท้อนอยู่ในเรื่องสั้นบางเรื่อง เช่น กิจกรรมทำอาสาพัฒนาชนบท ในเรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย ของ วิทยากร เชียงกูล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่เข้าใจกันของนักศึกษากับชาวบ้าน นักศึกษาไม่เข้าใจอย่างแท้จริงว่าชาวบ้านต้องการอะไร เช่นเดียวกับเรื่อง หญ้าป่าไม่ปรารถนาให้น้ำฟ้า ของ ธงชัย สุรการ ที่ชี้ให้เห็นว่า การเข้าไปพัฒนาของนักศึกษา เป็นการนำเอาความเลวร้ายของ "สมัยใหม่" เข้าไปในหมู่บ้านนั่นเอง เรื่อง บุญสนธิที่เป็นอวสาน ของ สันสมุทร วรรณรัตน์ เสนอภาพของขบวนการนักศึกษาที่ต่อสู้กับฝ่ายบริหารในมหาวิทยาลัยได้อย่างสมจริง สมจริง ส่วนเรื่องสั้นที่สะท้อนเรื่องราวของนักศึกษาฝ่ายก้าวหน้ากับอำนาจรัฐ เช่นเรื่อง มีแค่ความตายเท่านั้น (สำหรับนักปฏิวัติ) ของ ธัญญา ชุนขภาธาร ถึงกับให้ตัวละครกล่าวว่า "...บอกให้พวกเราหลบหนีการกวาดล้างไปชนบทโดยเร็วที่สุด...เราจะต้องไปตั้งกองบัญชาการนอกเมือง"¹

นอกจากเรื่องราวของนักศึกษาแล้ว เรื่องราวของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยก็ไม่น่าสนใจ เรื่อง ลิบ ลิบ และลอยหาย ของ คณัย ส่องแสงจันทร์ เป็นเรื่องราวของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่เห็นความไม่รับผิดชอบของเพื่อนอาจารย์ด้วยกัน กับนักศึกษาที่มาเรียนเพื่อหวังเอาเกรดมากกว่าความรู้ เรื่อง บนเส้นทางสายใหม่ ของ มนเฑียร รัตนานนท์ ที่ให้อาจารย์หนุ่มตัดสินใจเผาปริญญาบัตรของเขา เพราะทนต่อสภาพความน่าเบื่อหน่ายของมหาวิทยาลัยไม่ได้

¹ธัญญา ชุนขภาธาร "มีแค่ความตายเท่านั้น (สำหรับนักปฏิวัติ)" ใน ชีวิตเขาเป็นอะไร หน้า 26 - 37

แนวเรื่องในแวดวงมหาวิทยาลัย เป็นตัวแทนอย่างดีในการศึกษาความคิดของนักศึกษาในสมัยนั้น เรื่องสั้นแนวนั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีอยู่เป็นจำนวนมาก และน่าจะได้นำมาศึกษาอย่างเป็นระบบ

2.1.4 แนวเรื่องส่วนตัว

เรื่องสั้นที่มีแนวเรื่องส่วนตัว หมายถึง เรื่องสั้นที่แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ หรือของบุคคล 2 คน แสดงอารมณ์ของตัวละครที่มีต่อปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ หรือเป็นเรื่องราวในครอบครัว โดยที่เรื่องสั้นเหล่านี้ไม่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับสังคมเป็นหลัก รวมถึงเรื่องสั้นที่เน้นการผูกเรื่องหรือที่เรียกว่า Plot Short Story ด้วย เรื่องสั้นแนวนั้นนับว่ามีจำนวนมากที่สุดในบรรดาเรื่องสั้นทุกแนว อาจแบ่งได้เป็น 6 ประเภทคือ

ก. ประเภทแสดงประวัติตัวละคร เรื่องสั้นแนวนั้นอาจ

เรียกอีกอย่างว่า เรื่องสั้นประเภทเน้นตัวละคร (Character Short Story) เป็นเรื่องสั้นที่มีเนื้อเรื่องแสดงเรื่องราวของตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง เช่น เรื่อง หนุ่มเฒ่า ของ มนต์ ลัทยารักษ์ เรื่องของชายหนุ่มที่ผิดหวังในความรักอยู่ร่ำไป เรื่อง ปิยาภาเลสเบียน ของ บรรณ วีรวรรณ เรื่องราวของสาวที่ต้องกลายเป็นเลสเบียน เรื่อง ม่าน ของ ล. ฉะเชิงเทรา เรื่องราวของผู้หญิงที่ชอบสลดรักผู้ชาย ภายหลังถูกสามีขอย่ำ หลังจากที่มีความจริงในอดีตถูกเปิดเผย เรื่อง ลูกโป่งสีขาว ของ นิพนธ์ จิตรกรรม ซึ่งตีเด่นในด้านการนำเสนอ เป็นเรื่องราวของเด็กหนุ่มที่ต้องกลายเป็นคนเสียสติ เรื่องนี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจิตสำนึกกับจิตใต้สำนึกได้อย่างน่าสนใจ ฯลฯ

ข. ประเภทแสดงเหตุการณ์ในครอบครัว เป็นเรื่องราว

ในครอบครัว อาจจะเป็นความสุขและความทุกข์ บางเรื่องเกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม แต่ผู้เขียนจะไม่วิพากษ์วิจารณ์หรือสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับสังคมไว้ เช่น เรื่อง ในที่สุด ของ เสถียร จันทิมาธร เป็นเรื่องราวความแตกแยกในครอบครัว อันเนื่องมาจากแม่เป็นโรคเรื้อน เรื่อง แม่ของนิค ของ กิตติศักดิ์ เป็นเรื่องความแตกแยกในครอบครัวของชนชั้นกลางครอบครัวหนึ่ง เรื่อง คำทำนาย ของ ณรงค์ จันทรเรือง เป็นเรื่องของสามภรรยาคนหนึ่ง ซึ่งภรรยาที่มีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์ ภายหลังเรื่องราวเป็นจริงดังคำทำนาย เป็นต้น

ค. ประเภทแสดงความรักชายหญิง เป็นเรื่องสั้นที่แสดงถึงความรักของชายกับหญิง ซึ่งอาจจะมีอุปสรรคหรือไม่ก็มีอุปสรรคก็ได้ ทิศนะเกี่ยวกับความรักนั้นไม่ได้ขยายไปสู่ความรักในมนุษยชาติเหมือนเรื่องสั้นกาวหน้า งานประเภทนี้เน้นด้านการใช้ภาษาที่สวยงาม และมักจบลงอย่างสุขนาฏกรรม (Happy Ending) เป็นส่วนใหญ่ เช่น ลูกผู้ชายชาวคอย ของ เพ็ญแข สุกรสุยานนท์ ที่แสดงเรื่องราวของสาวชาวเขาที่หลงรักหนุ่มเมืองกรุง หลังจากทีหนุ่มชาวกรุงจากไป เธอก็ได้หนุ่มชาวคอยเป็นคู่ครอง งานของเพ็ญแขส่วนใหญ่จะเป็นแนวนี้ เช่น ฝัน ณ ยามต้นฤดูร้อน บุพดีที่สายแล หรือเรื่องหวาน ๆ ของ นิรมลวิญ เช่น เพราะฉันรักเธอ เธอเหมือนทะเล เป็นต้น เรื่องสั้นประเภทนี้นับว่ามีเป็นจำนวนมาก

ง. ประเภทผูกเรื่อง เรื่องสั้นประเภทนี้เน้นความตื่นเต้นจากการผูกปมสร้างข้อขัดแย้ง และการคลายปม บางเรื่องจบลงอย่างหักมุมตามโครงเรื่องแบบเก่า เช่นเรื่อง เป็นเมียเขาแต่ไม่รู้หรือเขาเป็นเมียใคร ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ เป็นเรื่องความรักที่วุ่นวายในครอบครัวทันสมัยครอบครัวหนึ่ง เรื่อง เหนือสำนัก ของ โกชัย สาริกบุตร เรื่องราวของการสืบสวนเรื่องเมียมีผู้และการฆาตกรรม เช่นเดียวกับเรื่อง เข่าขำมันเพราะเหตุนี้ ของ ชรรค์ชัย บุดปาน ฯลฯ

จ. ประเภทแสดงกิจกรรมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เรื่องสั้นประเภทนี้ต่างจากประเภทผูกเรื่องตรงที่ไม่จำเป็นต้องแสดงเรื่องราวตั้งแต่เปิดเรื่องจนกระทั่งจบลง แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เพียงเหตุการณ์เดียว อาจจะไม่มียุทธศาสตร์หรือการคลายปม เมื่อตัวละครแสดงกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจบลงเรื่องราวก็จบลงด้วย เช่นเรื่อง กามนิสสัย ของ ชรรค์ชัย บุดปาน เรื่องราวของคนหนุ่มกลุ่มหนึ่งที่ตระเวนหาแหล่งระบายความใคร่ แต่ก็ไม่ได้อย่างที่ต้องการ เรื่อง ด้วยเลือด ของ ณรงค์ จันทรเรื่อง เรื่องของชายหนุ่มที่ถูกโสเภณีหลอกว่าเป็นสาวบริสุทธิ์ เป็นต้น

ฉ. ประเภทแสดงอารมณ์ เรื่องสั้นประเภทนี้ไม่เน้นโครงเรื่อง แต่แสดงอารมณ์ของตัวละครในช่วงใดช่วงหนึ่ง เน้นหลังการบรรยาย ส่วนใหญ่มีรูปแบบที่กาวหน้า แต่เนื้อหาไม่เกี่ยวข้องกับสังคม ได้แก่ งานเรื่องสั้นส่วนใหญ่ ของ สุวรรณี สุคนธา

รงค์ เวณรัตน์ เพ็ญแข ศุภรสุยานนท์ สันติ เสวตวิมล ล.อะเชิงเทรา งานของ
เดือนตา สุวรรณจินดา บางเรื่อง เช่นเรื่อง ลาวรุ่น เรื่องราวของเด็กสาวที่แอบเขียน
จดหมายรักถึงชายข้างบ้าน แต่ไม่ได้ส่ง เป็นต้น

นับว่าเรื่องสั้นประเภทแสดงเรื่องราวส่วนตัวมีจำนวนมากที่สุด แม้ว่าจะไม่แสดง
ความก้าวหน้าด้านเนื้อหา แต่หลาย ๆ เรื่องมีคุณค่าในด้านวรรณศิลป์และรูปแบบการนำเสนอ

2.1.5 แนวเรื่องก้าวหน้า

เรื่องสั้นประเภทนี้เป็นเรื่องที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง
ไว้ในระดับลึกกว่าธรรมดา บางเรื่องบอกวิธีแก้ไขได้ด้วย ส่วนการนำเสนอมีรูปแบบที่ซับซ้อน
แปลกไปกว่าเดิม นับว่ามีความก้าวหน้าทั้งทางด้านเนื้อหาและรูปแบบ เรื่องสั้นแนวนี้ส่วนใหญ่
เป็นของนักเขียนรุ่นใหม่

เรื่องสั้นที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับสังคม เช่น ตัวเดินทาง ของประเสริฐ สว่างเกษม
ที่เสียดสีวงการศาสนา การทำบุญเป็นเสมือนซื้อตั๋วเดินทางไปพบความสุขในโลกหน้า หรือ
เรื่อง ต้นทาง และ อยู่ยง ของ นิคม รายชวา ที่คัดค้านความเชื่อทั้งมวล เรื่อง ลูกกอล์ฟ
ของ สุรัชย์ จันทมาธร เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกของชายหนุ่มที่มีต่อลูกกอล์ฟ ซึ่งหากวิเคราะห์
ให้ลึกลงไปแล้วอาจแสดงความรู้สึกแปลกแยกของคนในเมืองหลวง เรื่องที่แสดงแนวคิดด้าน
การเมือง เช่น ใต้สำนัก ของ วิรุฬ คังเจริญ เรื่อง ดอกไม้หายไปในไหน ของ สาคร เป็น
เรื่องคัดค้านสงครามเวียดนาม หรือเรื่อง ภาพขึ้นสำคัญ ของ วรฤทธิ ฤทธาภาณี ซึ่งเป็น
เรื่องของนักศึกษาไทยในต่างประเทศที่คัดค้านการทำสงครามเวียดนาม เรื่องที่แสดงแนวคิด
ทางเศรษฐกิจอย่างเด่นชัด เช่นเรื่อง เนื้อในกระดูก ของ เน่งน้อย พงษ์สามารถ ที่คัดค้าน
นายทุนญี่ปุ่นได้อย่างสมจริง

เรื่องสั้นที่แสดงแนวคิดก้าวหน้าจะมีรูปแบบที่ก้าวหน้าด้วย ลักษณะที่แสดงออกบางครั้ง
มีลักษณะเหมือนนิยายวิทยาศาสตร์ ที่ผู้อ่านสามารถใช้จินตนาการได้อย่างไม่มีขอบเขต มีลักษณะ
เหนือจริง แต่ก็แฝงความเป็นจริงเกี่ยวกับสังคมไว้ เช่น เรื่อง ตัวทาส ของ อนุช อภาภิรม
เรื่อง กรุงเทพ 1982 ของ อุดล เปรมบุญ เรื่อง วิหิงษ์ของกรุงเทพฯ ของ ศิริชัย
นฤมิตรเรขการ เรื่องสั้นเหล่านี้จะคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคต โดยเฉพาะวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง

และความวุ่นวายอันเกิดจากการเติบโตทางวัตถุและวิทยาศาสตร์ เรื่องสั้นของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ
หลายเรื่องก็มีลักษณะนี้ เช่น จุลินทรีย์พลาสติก การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลขหนึ่ง เรื่อง
สั้นเรื่อง จากหินสู่หิน ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล อาจจัดไว้ในกลุ่มนี้ได้ แต่ที่ลึกซึ้งกว่า
นั่นก็คือ เสกสรรค์เป็นปัญญาชนไทยที่นำเอาแนวคิดวัตถุนิยมมาวิเคราะห์ของมาร์กซ์ มาเป็นแนว
คิดของเรื่อง นับเป็นความก้าวหน้าทางด้านเนื้อหาอย่างเด่นชัด

นักเขียนเรื่องสั้นรุ่นใหม่หลายคนพยายามแหวกกรอบของการเขียนเรื่องสั้นแบบเดิม
ที่เด่น ๆ ได้แก่ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ สุชาติ สวัสดิ์ศรี นิคม ราชยาว ธงชัย สุรการ
วิทยากร เชียงกุล ฯ ซึ่งจะได้อภิปรายโดยละเอียดในบทต่อไป

2.1.6 แนวเรื่องสะท้อนสังคมพื้นฐาน

เรื่องสั้นแนวนี้จะสะท้อนปัญหาของสังคมตามสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏบางคนอาจ
วิพากษ์วิจารณ์สังคมลงไปในเรื่องสั้นด้วย ส่วนใหญ่การนำเสนอไม่มีลักษณะก้าวหน้าเหมือนแนว
เรื่อง ประเภท 2.1.5 เน้นการสะท้อนภาพสังคมหรือเสียสละสังคมเป็นหลัก เช่น นางสาว-
ไทยรอบสุดท้าย ของ อนุช อภาภิรม ที่เสียดสีการประกวดนางสาวไทยได้อย่างมีอารมณ์
หมกมุ่น ของ มน. เมฆ ที่กล่าวถึงการทำบุญของคนกลุ่มหนึ่งที่เอาของเหลือให้ "หมา"
แต่ก็กินเด็ก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเด็กบางกลุ่มมีชีวิตที่เลวร้ายยิ่งกว่าสุนัข เรื่อง เหล้าเถื่อน
น้ำกับไฟ ท่านผู้แทน ของ ประเสริฐ จันคำ สะท้อนสังคมชนบทอีสานอย่างเรียบง่าย
ตรงไปตรงมา เรื่องสั้นระยะแรก ๆ ของ วัฒน์ วรรลยางกูร ก็มีลักษณะนี้ เช่น การทำกิน
ที่สะท้อนเรื่องราวของเด็กที่มีแม่เป็นโสเภณี มีน้ำใจจะแบ่งเอากับเพื่อนซึ่งกำพร้าพ่อ หรือ
เรื่อง ข้าวเย็นก่อนเดียว กับ ความหวังของเทพเจ้า ก็สะท้อนสังคมของชนยากไร้ เรื่อง
เหม็น ของ นิเวศน์ กันไทยราษฎร์ เป็นเรื่องที่แสดงถึงการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของ
ตำรวจ เป็นต้น

เรื่องสั้นประเภทนี้ยังมีอยู่จำนวนมาก มีคุณค่าในด้านการบันทึกภาพของสังคม
การนำเสนออย่างตรงไปตรงมามีโอกาสเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านได้มากกว่าแนวเรื่องก้าวหน้าและ
เป็นเครื่องมือให้เห็นว่า เนื้อหาของเรื่องสั้นไทยได้พัฒนาไปสู่ความสมจริงมากขึ้น

2.2 รูปแบบการนำเสนอ

หากพิจารณาอย่างกว้าง ๆ แล้ว เรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีรูปแบบการนำเสนอ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. นำเสนอตามโครงเรื่องสั้นแบบเก่า การนำเสนอลักษณะนี้มีลักษณะเหมือนเค้าโครงเรื่องสั้นแบบที่นิยมกันทั่ว ๆ ไปคือ เน้นโครงเรื่องเป็นสำคัญ เปิดเรื่องอย่างตื่นเต้น จบลงอย่างหักมุม มีตัวละครน้อย มีขนาดสั้นตามจำนวนคำที่กำหนด คำเนินเรื่องความเวลาปฏิทินตั้งแต่เปิดเรื่องจนจบลง น่าสังเกตว่าเรื่องที่มีการนำเสนอลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะมีแนวเรื่องประเภทบันทึก ประสบการณ์ กับแนวเรื่องส่วนตัว เช่น นักพนันทวยง ของ อาจันต์ ปัญจพรรค์ ช่างไม้มนสาเร ของ สิทธิชัย ธาตานิติ คำทำนาย ของ ณรงค์ จันทรเรือง เหนือสำนัก ของ โกชัย สาริกบุตร เป็นต้น

ผลการวิจัยของ ฉัตรชัย สุกระกาญจน์ เรื่อง การศึกษาประเภทของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 - 2520 ซึ่งศึกษาจากหนังสือรวมเรื่องสั้นต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ในช่วงนั้น ผลปรากฏว่า เรื่องสั้นแนวหักมุม ซึ่งเป็นเรื่องสั้นที่มีการนำเสนอตามเค้าโครงเรื่องสั้นแบบเก่า นั้น ครองตลาดสูงสุดกล่าวคือ

พ.ศ.	จำนวนเรื่องสั้น	เรื่องสั้นหักมุม	มีมากเป็นอันดับ
2511	109	40	1
2512	102	64	1
2513	144	70	1
2514	154	54	1
2515	168	28	3
2516	147	26	2 ¹

¹ฉัตรชัย สุกระกาญจน์ การศึกษาประเภทของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 - 2520 หน้า 35 - 36

จะเห็นว่าเรื่องสั้นประเภทหักมุมมีจำนวนมากที่สุดในช่วง พ.ศ. 2511 - พ.ศ. 2514 และมีปริมาณลดน้อยลงใน ปี พ.ศ. 2515 ซึ่งตรงกับช่วงที่แนวคิดก้าวหน้าแพร่หลาย พร้อม ๆ กับการเติบโตของกลุ่มวรรณกรรมของคนรุ่นใหม่ ที่พยายามเสนอเรื่องสั้นที่มีเนื้อหา และรูปแบบในลักษณะที่แปลกไปกว่าเดิม

2. นำเสนอแตกต่างไปจากเค้าโครงเรื่องสั้นแบบเก่า เรื่องสั้น

ลักษณะนี้มักจะเป็นของคนรุ่นใหม่ ซึ่งไม่ถือเค้าโครงเรื่องเป็นสำคัญ แต่ถือความคิด ลีลาและ ภาษาคำสนวนเป็นหลัก ไม่จำเป็นต้องจบลงอย่างหักมุม เล็กิธร จันถิมาธร กล่าวว่า เรื่องสั้น แบบนี้เริ่มได้รับความนิยมหลังจากเรื่องสั้นชื่อ พุ่มนี้ ของ ณรงค์ จันทรเรือง นิราศลา ของ สุวรรณี สุคนธา และ ลำนํ้าสามหา ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้พิมพ์เผยแพร่ และ ต่อมาเรื่องสั้นแนวนี้อิทธิพลต่อการเขียนแบบอาศัยเค้าโครงเคร่งครัดและหักมุมจบ¹ เรื่องสั้นทั้ง 3 เรื่องมีตีพิมพ์ก่อน พ.ศ. 2510 แต่ทั้ง 3 เรื่องยังไม่มีลักษณะที่ก้าวหน้าจน เห็นได้ชัด เช่น ไม่มีการย้อนกลับไปกลับมาแบบเทคนิคสมัยใหม่ จนกระทั่งหลัง พ.ศ. 2510 เรื่องสั้นได้พัฒนารูปแบบให้ก้าวหน้ามากขึ้นและมีลักษณะหลากหลายมากขึ้นด้วย จนกล่าวได้ว่า นักเขียนแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตัว ไม่พยายามเดินตามรอยนักเขียนรุ่นเก่าหรือนักเขียนใน รุ่นเดียวกัน เช่น เรื่องสั้นของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี มีลักษณะใช้สัญลักษณ์ การดำเนินเรื่องแต่ ละตอนไม่มีความสัมพันธ์กัน การนำเสนอเรื่องราวมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน เช่นเรื่อง รถไฟเด็กเล่น มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน กำแพง และ ความเงิบ เป็นต้น นิคม รายยาวา มีลีลาการเขียนที่ชอบใช้สัญลักษณ์ และใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่อง เช่น คนค้ำน้ำ คนบนต้นไม้ ปล่อยนก ส่วนวิทยากร เชียงกูล มีลีลาการเขียนแบบใช้ กระแสสำนึก เช่น ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย นิยายของชาวมหาวิทยาลัย เรื่องสั้นหลาย เรื่องในช่วงนี้มีลีลาคล้ายคลึงกับนวนิยายวิทยาศาสตร์และมีท่วงทำนองแบบเหนือจริง เช่น เรื่อง ตัวทาส ของ อนุช อภาภิรม จากหินสู่ดิน ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

¹ เล็กิธร จันถิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 55

ครอบครัวใหม่ ของ ประภัสสร เสวิกุล การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลขหนึ่ง ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ บางเรื่องใช้การสร้างนิยายเปรียบเทียบ (Allegory) เช่น จบกริมด้วย ของ สุรัชย์ จันทมาธร เรื่องสั้นที่เด่นในด้านการนำเสนอมีอีกเป็นจำนวนมาก เช่น สะพานที่-
พระโขนง ของ คาราวัลย์ เกษทอง จะไปล่าพันหมื่นทำไม ของ ประดิษฐ์ กลัฏประเสริฐ
ผ่านไปอย่างสับสน ของ ตึก วงศ์รัฐ คืนนั้นผมร้องไห้ ของ มน. เมธี รถเมล์ ของ
พัชรินทร์ ไชยวัฒน์ และ น้ำนั้นย่อมสะต๋อง ของ ธงชัย สุรการ เป็นต้น

เรื่องสั้นที่มีรูปแบบการนำเสนอใหม่ ๆ นี้ มีอีกจำนวนมาก จนกล่าวได้ว่ามีลักษณะ
หลากหลาย เพราะนักเขียนแต่ละคนจะพยายามเสนอรูปแบบที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำรอยใคร และ
แม้ว่านักเขียนบางคนจะไม่มุ่งแสดงแนวคิดก้าวหน้าก็ยังพยายามที่จะไม่เขียนเรื่องสั้นในแนว
เดิม เช่น สุวรรณี สุคนธา มน. เมธี เพ็ญแข สุกรอุภนธ์ สัมติ เสวตวิมล
เกื้อนตา สุวรรณจินดา นักเขียนกลุ่มนี้จะเน้นลักษณะตัวละคร บรรยากาศของเรื่อง และ
สำนวนภาษามากกว่าเค้าโครงเรื่อง

การนำเสนอเรื่องสั้นด้วยรูปแบบใหม่ ๆ ของนักเขียนหนุ่มสาวนี้มีความก้าวหน้า
จนเห็นความแตกต่างระหว่างนักเขียนรุ่นเก่ากับนักเขียนรุ่นใหม่ นักเขียนรุ่นเก่าบางคน
ถึงกับแสดงความคิดเห็นว่า เรื่องสั้นของนักเขียนรุ่นใหม่ไม่นับว่าเป็นเรื่องสั้น¹ แต่การ
เปลี่ยนแปลงดังกล่าว นับว่ามีเหตุผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จนอาจเรียกได้ว่าเป็นจุด
เปลี่ยนแปลงของการเขียนเรื่องสั้นในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทย ซึ่งจะได้อภิปรายให้ละเอียด
ต่อไปในบทที่ 3

ปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัวของลักษณะก้าวหน้าของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ.
2516

การพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัวของลักษณะก้าวหน้าของเรื่องสั้นในช่วง
พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามต้องเกิด
จากความพร้อม 2 ด้านคือ ด้านอิทธิพลหรือความพร้อมในตัวของมันเองประการหนึ่ง

¹ เสวิกุล จันทมาธร บทเขียนหนึ่งสื่อ หน้า 55

อันหมายถึงปัจจัยทางวรรณกรรมเอง กับความพร้อมด้านทฤษฎีหรือปัจจัยภายนอกวรรณกรรม เช่น สังคมและการเมืองในช่วงนั้น อย่างไรก็ตาม การพิจารณาเพียงแค่นี้อาจไม่ลึกซึ้งพอ สิ่งที่ต้องพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งก็คือ อิทธิพลจากต่างประเทศโดยเฉพาะตะวันตก ซึ่งเข้ามา มีบทบาทในหลายวงการ รวมทั้งวงวรรณกรรมด้วย ดังนั้น การพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการ ขยายตัวของลักษณะก้าวหน้าของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จึงควร พิจารณปัจจัยใหญ่ ๆ 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยภายนอกประเทศ
2. ปัจจัยภายในประเทศ

1. ปัจจัยภายนอกประเทศ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศทางตะวันตกหลายประเทศได้รับความเสียหายอย่างหนัก อเมริกาเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ได้รับความบอบช้ำจากสงครามน้อย ที่สุด อเมริกาจึงเป็นประเทศที่ขยายตัวในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะสังคมและเศรษฐกิจ จนกลายเป็นผู้นำในการการเมืองโลก ทั้งนี้เพราะเป็นประเทศเดียวที่มีนิวเคลียร์อยู่ในครอบครอง ส่วนในด้านเศรษฐกิจนั้นก็แทรกซึมแพร่ขยายไปทั่วทุกมุมโลก แต่ในช่วงต้นทศวรรษที่ 60 (พ.ศ. 2503) อเมริกาก็พบกับวิกฤตการณ์บางอย่างทั้งทางสังคมและการเมือง กล่าวคือ เกิดการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของคนผิวดำทางภาคใต้ และคนหนุ่มสาวได้จัดตั้งองค์การ นักศึกษาเพื่อสังคมประชาธิปไตยขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2504 ทำให้ขบวนการของคนหนุ่มสาวแพร่ ไปอย่างรวดเร็ว ส่วนหนึ่งเป็นชนบทต่อสู้คอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงเป็นที่รู้จักกันในนาม "ฮิปปี้" หรือ "พวกบุปผาชน" ซึ่งต่อมามีอิทธิพลต่อคนหนุ่มสาวทั่วโลก ทางด้านต่างประเทศ ในช่วงนี้ สหภาพโซเวียตสามารถผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้สำเร็จ และสามารถส่งยานอวกาศสปุตนิกออก โจรนอกโลกได้ก่อน¹ ทำให้อเมริกาต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศขนานใหญ่ โดยเริ่มเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับประเทศอื่น ๆ มากขึ้น กรณีที่มีผลกระทบต่อไทยมากที่สุดก็คือ กรณีสงครามเวียดนาม

¹ วีระ สมบูรณ์ "ประชาธิปไตยกับกลุ่มทางเล็กลงในอเมริกา" ปาจารย์สาร

ในประเทศไทย วิกฤตการณ์ทางการเมืองในประเทศลาวตอนกลางปี พ.ศ. 2503 ทำให้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หวั่นเกรงภัยคอมมิวนิสต์มากขึ้น รัฐบาลไทยจึงขอความร่วมมือกับอเมริกา เป็นผลให้เกิดแถลงการณ์ร่วมถนัด - รัสต์ ใน พ.ศ. 2505 ซึ่งเท่ากับว่าไทยจะดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับอเมริกาตลอดไป¹ รัฐบาลอเมริกาให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทางด้านการทหาร มีทหารอเมริกันประจำอยู่ในประเทศไทยตามฐานทัพต่าง ๆ นับหมื่นคน ระหว่างปี พ.ศ. 2509 - พ.ศ. 2513 มีบริษัทตัวแทนของอเมริกามาลงทุนในเมืองไทยกว่า 200 บริษัท โครงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้จัดทำขึ้นมากมายไม่ว่า ถนน เขื่อน ไฟฟ้า หรือ โรงงานอุตสาหกรรม² วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นวิถีชีวิตแบบอเมริกัน ซึ่งนั่นเท่ากับว่า เรากำลังตกเป็นอาณานิคมทางพฤตินัยซึ่งเท่ากับเป็นอาณานิคมทางกิตินัยด้วย³

ผลกระทบที่มีต่อกลุ่มปัญญาชนมากที่สุดคือ การช่วยเหลือทางด้านการศึกษาของอเมริกา ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 เช่น โครงการพัฒนามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใน พ.ศ. 2495 การก่อตั้งวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ใน พ.ศ. 2495 โครงการร่วมมือระหว่างวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร กับมหาวิทยาลัยอินเดียน่า ใน พ.ศ. 2497 และการก่อตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นต้น ในช่วงปี พ.ศ. 2493 - พ.ศ. 2501 มุ่งเน้นการศึกษาบุคลากรส่งคนไทยไปศึกษาต่ออเมริกาในสาขาต่าง ๆ เป็นจำนวนถึง 306 คน นับว่าเป็นการขยายตัวของกลุ่มปัญญาชนไทย หลัง พ.ศ. 2503 มีคนไทยไปศึกษา

¹แลมลูช นูเมนส์ ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - สหรัฐอเมริกา ภายหลังสงคราม
โลกครั้งที่ 2 หน้า 13

²ล.ค. หน้า 15 - 22

³สุชาติ สวัสดิ์ศรี คำประกาศของความรู้สึกใหม่ หน้า 10

ก่อนที่อเมริกามีปริมาณมากขึ้นกว่าเดิม เบน เอนเดอร์สัน (Ben Anderson) มีความเห็นว่าการไปศึกษาที่อเมริกามีผลต่อชนรุ่นใหม่ของไทยมาก กล่าวคือ

ประการที่ 1 ปัญญาชนไทยเหล่านั้นได้รับประสบการณ์ตรงจากการที่ได้พบกันวิกฤตการณ์ในอเมริกาช่วง ค.ศ. 1965 - 1973 โดยเฉพาะการต่อต้านสงครามเวียดนาม ปัญญาชนเหล่านั้นได้เห็นแบบอย่างของการรวมพลังของคณะหนุ่มสาวในอเมริกา และเหตุการณ์ เช่นที่เกิดในอเมริกานั้นยังเกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ อีก เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ สวีเดน เยอรมันตะวันตก และ ญี่ปุ่น ดังนั้น ปัญญาชนที่กลับมาจากต่างประเทศก็ได้นำเอาแนวความคิดต่าง ๆ เหล่านี้กลับมาด้วย

ประการที่ 2 การได้ไปอยู่ในอเมริกาทำให้ปัญญาชนไทยไม่ถูกปิดกั้นจากเผด็จการไทย พวกเขามีโอกาสรู้ความจริงว่าอเมริกากำลังทำอะไรอยู่ในประเทศของเขา พวกเขาได้รายงานสิ่งที่เขารับรู้กลับเข้ามาในประเทศ โดยเริ่มจากการเขียนลงในนิตยสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ และต่อมาก็แพร่หลายในหนังสือต่าง ๆ ¹

เป็นที่น่าสังเกตว่านิตยสารก้าวหน้าของไทยในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นั้น ได้เริ่มเผยแพร่ความคิดทางการเมืองจากต่างประเทศในรูปของบทความ มีการแนะนำความคิดมาร์กซิสต์ และแนวคิดของกลุ่มซ้ายใหม่ ดังที่ผู้วิจัยเคยกล่าวไว้แล้ว

ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ขบวนการนักศึกษาในอเมริกาได้ประกาศตัวเองว่าเป็นพวกซ้ายใหม่ ที่ว่าเป็นซ้าย เพราะพวกเขาปฏิเสธระบบคุณค่าวิถีชีวิตและระบบสังคมในปัจจุบัน แล้วที่ว่าเป็นใหม่ นั้นก็เพราะพวกเขาไม่ให้เลื่อมใสศรัทธาในลัทธิฝ่ายซ้ายตามแบบแผนที่มีมาแต่ก่อนจึงใช้เศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดคำตอบทุกอย่างของมนุษย์ ดังเช่นแนวคิดของสตาลิน² เบน เอนเดอร์สัน เชื่อว่าปัญญาชนไทยในอเมริกาได้เริ่มรับอิทธิพลแนวคิดมาร์กซิสต์ในช่วงนี้ด้วย แลลลัทธิมาร์กซิสต์เข้ามาเมื่ออิทธิพลในประเทศไทยช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นั้น

¹ Ben Anderson Literature and Politics in Siam in the America Era p. 17

² วีระ สมบูรณ์ "ประชาธิปไตยกับกลุ่มทางเลือกในอเมริกา" ปาจารย์สาร 1 : 9 - 26 ตุลาคม - พฤศจิกายน 2527

เป็นแนวคิดของลัทธิมาร์กซ์ในประเทศโลกที่สามในเวลานั้น เช่น แนวคิดของ เช กุวารา (che guevara) โฮจิมินห์ (Ho Ji Minh) และเหมาเจ๋อตง (Mao Tse - Tung) มากกว่าแนวคิดของมาร์กซ์ (Marx) เองเกลส์ (Engles) เลนิน (Lenin) และ สตาลิน (Stalin) และได้กลายเป็นท่วงท่าของชนรุ่นใหม่ (Youth - Style) ในไทยในช่วงนั้น ดังเราจะเห็นว่า เสื้อแบบ เช กุวารา โบสเตอร์ของโฮจิมินห์ กระดุมแบบเหมา ตลอดจนดนตรีประเภทโฟล์คมิวสิคที่ก้าวหน้า ของ บ๊อบ ดีแลน กับของ โจน บาเอซุ ได้รับความนิยมมาก เอกสารและคำศัพท์ของมาร์กซิสต์แพร่เข้ามาในเมืองไทย นำสังเกตว่า เอกสารเหล่านี้พิมพ์ในประเทศทุนนิยม แทนที่จะส่งมาจากมอสโกหรือปักกิ่ง ดังนั้นคำกล่าวที่ติดปากของชนรุ่นใหม่ในช่วงนั้น จึงเป็นคำกล่าวของ Eldridge Cleaver ที่ว่า "ถ้าคุณไม่เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา คุณก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหา" มากกว่าคำกล่าวของมาร์กซ์และเอนเกลส์ที่ว่า "คนงานในชนบททั้งหมดจงรวมตัวกัน"¹

นอกจากอิทธิพลจากอเมริกาแล้ว ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นก็มีเหตุการณ์ใหญ่ ๆ เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ เหตุการณ์เหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดจากขบวนการคนหนุ่มสาว เช่น กรณีกัสตาญ ในอินโดนีเซีย เมื่อ พ.ศ. 2508 การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน ช่วง พ.ศ. 2508 - พ.ศ. 2510 การลุกฮือของนักศึกษาฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2511² ล้วนแต่เป็นแบบอย่างให้แก่ขบวนการนักศึกษาไทยทั้งสิ้น

ในทางปรัชญา ผลจากสงครามโลกทั้งสองครั้งทำให้ชาวยุโรปสับสนกับความศรัทธาในนิยัม และการให้เหตุผลในแบบเก่า ความคิดที่ว่าพระเจ้าไม่มีอยู่จริงหรือความคิดของ นิตเช ที่ว่า "พระเจ้าตายแล้ว" ได้รับความสนใจ เพราะถ้าพระเจ้ามจริงคงจะไม่ปล่อยให้มนุษย์พบกับความพินาศถึง 2 ครั้ง ซึ่งตรงกับแนวคิดของปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์

¹Ben Anderson Literature and Politics in Siam in the America Era p. 18 - 19

²วีระ วัฒนบุรณ "ประชาธิปไตยกับกลุ่มทางเลื้อกในอเมริกา" อาจารย์สาร 1 : 9 - 26 ตุลาคม - พฤศจิกายน 2527

ฝ่ายไม่มีพระเจ้า โดยเฉพาะปรัชญาของชาตรีได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดของเขาส่งอิทธิพลไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย มีนักเขียนรุ่นใหม่บางคนให้ความสนใจกับปรัชญาลัทธิอื่น เช่น ลัทธิ สวิสตีล¹

ทางด้านวรรณกรรม นิตยสารก้าวหน้าให้ความสำคัญแก่วรรณกรรมสากลมากขึ้น มีการแนะนำนักเขียนสากลและปรัชญาตะวันตก มีหนังสือแปลจากตะวันตกมากขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหนังสือแปลกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการก่อรูปทางความคิด ทางวรรณกรรม ให้แก่คนรุ่นใหม่ในสมัยนั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมเชิงปรัชญา เช่น ลัทธิธารณะ ของ เฮอรัมาน เฮสเส (Hermann Hesse) แปลโดย จุน ประภาวิวัฒน์ เมื่อ พ.ศ. 2510 งานของเฮสเสมีอิทธิพลต่อคนหนุ่มสาวในอเมริกาในช่วงทศวรรษ 1960 มาก โดยเฉพาะลัทธิธารณะ ซึ่งเห็นว่าแต่ละคนมีอิสระในการแสวงหาตามรูปแบบของตน และเน้นให้เห็นถึงคุณค่าของมนุษย์ที่แท้จริง แม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันว่าลัทธิธารณะมีอิทธิพลต่อนักเขียนหรือปัญญาชนไทยหรือไม่เพียงไร แต่การแปลลัทธิธารณะในปี พ.ศ. 2510 ก็นับว่าตรงกับ การก่อตั้งกลุ่มต่าง ๆ ของคนรุ่นใหม่พอดี เรื่อง คนนอก ของ อัลแบร์ กามู (Albert Camus) ที่ อัมพรพรณ โอตระกูล แปลเมื่อ พ.ศ. 2510 เช่นกัน กามูเป็นนักเขียนในกลุ่มปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์ และเรื่อง มนุษย์สองหน้า ของ กามูเช่นกัน ที่ตุลจันทร์ แปลเมื่อ พ.ศ. 2516 ย่อมเป็นที่ยืนยันว่าปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์เริ่มกลายเป็นสิ่งคุ้นเคยกับคนไทยบางกลุ่มในช่วงนั้นแล้ว งานในเชิงสัญลักษณ์และปรัชญาที่น่าสนใจเล่มอื่น ๆ เช่น เจ้าชายน้อย ของ แซงเต็กซูเปรี (Saint - Exupery) ซึ่ง อัมพรพรณ โอตระกูล แปลเมื่อ พ.ศ. 2510 งานเชิงปรัชญาของ คาลิล ยิบราน กับ รพินทรนาถ ฐากูร ก็นับว่ามีอิทธิพลไม่น้อยต่อนักเขียนในช่วงนั้น สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชแปล เรื่องสั้นเยอรมัน ในปี พ.ศ. 2513 ทำให้นักอ่านไทยรู้จักกับลักษณะงานเขียนใหม่ ๆ อย่าง พรานที คาฟกา (Franz Kafka) ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ก็เริ่มแปล โจนาธาน วิฟวิ่งสตัน นางนวล ลงในนิตยสารเพื่อน เมื่อ พ.ศ. 2516 หนังสือ

¹ มาลินี แก้วเนตร "ระหว่างกำแพงของลัทธิ สวิสตีล กับ La Nausee ของ ชาตรี" โลกหนังสือ 12 : 72 - 91 กันยายน 2524

ในเชิงปรัชญานี้มักได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ ดังนั้นนักเขียนจึงมีโอกาสรับอิทธิพลแนวคิดและการนำเสนอจากนักเขียนต่างชาติ

2. ปัจจัยภายในประเทศ

ผลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้สังคมขยายตัวทางด้านวัตถุมากขึ้น การเติบโตไปสู่ความเป็นเมืองนั้นก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ชาวชนบทอพยพเข้ามาขายแรงงานในเมืองมากขึ้น สภาพวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปเหมือนกับว่าสังคมยิ่งเติบโตขึ้นเท่าใด ปัญหาก็มีมากขึ้นเท่านั้น ประกอบกับการศึกษาขยายตัวมากขึ้น นักศึกษาปัญญาชนจึงมีโอกาสรับรู้ปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมือง และนักศึกษาปัญญาชนจำนวนหนึ่งตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว

งานศิลปะวรรณกรรมกลายเป็นสิ่งที่ฝ่ายก้าวหน้าใช้เป็นเครื่องมือแสดงออกทางความคิดของพวกเขา การเขียนถึงสิ่งที่ไม่สัมพันธ์กับความเป็นจริงในสังคมหรือไม่วิพากษ์วิจารณ์สังคมจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการประณาม ประกอบกับแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน ได้กลายเป็นมาตรฐานวัดคุณค่าของวรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา งานเขียนก้าวหน้าของไทยในอดีตได้ถูกนำมาศึกษาอีกครั้งหนึ่ง พร้อม ๆ กับการค้นพบประวัติการต่อสู้และผลงานของปัญญาชนไทยในอดีต คือ จิตร ภูมิศักดิ์ สิ่งเหล่านี้มีส่วนกระตุ้นให้เนื้อหาของเรื่องสั้นก้าวหน้าขึ้น

ในด้านรูปแบบ เป็นที่น่าสังเกตว่า ศิลปะแขนงต่าง ๆ ในช่วงนี้พัฒนาขึ้นจากเดิมทั้งสิ้น เช่น ภาพยนตร์ได้พัฒนาเทคนิคจาก 16 ม.ม. มาเป็น 35 ม.ม. ในปี พ.ศ. 2513 และในช่วง พ.ศ. 2513 - พ.ศ. 2516 มีภาพยนตร์ที่มีคุณภาพทั้งทางด้านเนื้อหาและเทคนิค เช่น โทณ ตลาครพหมจारी วิมานสลัม และเขาชื่ออานต์¹ ในช่วงนี้เช่นกันที่ละครเวทีกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งหนึ่ง บทละครเด่น ๆ ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยและจัดแสดงในวาระต่าง ๆ เช่น อวสานของเชลล์แมน ของ อาเธอร์ มิลเลอร์ (Arthur Miller) ละครเรื่องนี้-

¹ วัชรศิริ ธรรมโชติ "ภาพยนตร์ไทย" ใน ฟิล์ม หน้า 109 - 111

ชื่อปรารภนา ของ เทนเนสซี วิลเลียมส์ (Tennessee William) กระเจกเงา ของ ฌอง ปอล ซาตร์ (Jean - Paul Sartre) และ เกียรติโสภณ ของ ฌอง ปอล ซาตร์ (Jean - Paul Sartre) เป็นต้น นักเขียนรุ่นใหม่หลายคนสนใจเขียนบทละคร เช่น สุชาติ สวัสดิ์ เขียน ชั้นที่ 7 วิทยากร เชียงกุล เขียน ฉ้นเพียงแต่อยากออกไปข้างนอก งานเลี้ยง และ นายอภัยมณี อุดร ทองน้อย เขียน ฐานัตติวิมาตกรรม คำรณ คุณะดิลก เขียน นกที่บินข้ามฟ้า ฯ นวนิยายและบทกวีก็มีลักษณะก้าวหน้าขึ้นดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว จึงอาจนับได้ว่ายุคนี้เป็นยุคแห่งการปรับเปลี่ยนแง่มุมต่าง ๆ ทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา เรื่องสั้นจึงไม่อาจหยุดนิ่งหรือด้านกระแสการปรับเปลี่ยนดังกล่าวได้ นักเขียนเรื่องสั้นแต่ละคน ได้พยายามพัฒนาวิธีการแต่งให้แตกต่างไปจากเดิม และมีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น การที่ นักเขียนพยายามที่จะ "หนี" รูปแบบที่ซ้ำซากนั้น ย่อมแสดงถึงความอึดตัวของเรื่องสั้นใน ลักษณะเดิม

ในขณะที่นักเขียนเก่ายึดครองนวนิยายไว้ได้ นักเขียนใหม่ก็สามารถยึดครองเรื่องสั้น ได้อาจเป็นเพราะว่า เรื่องสั้นมีขนาดสั้น การเขียนจึงไม่เสียเวลามากนัก เมื่อเทียบกับการ เขียนนวนิยาย เหมาะกับการนำเสนอความคิดในแง่มุมหนึ่งตามที่นักเขียนต้องการ ประกอบ กับนักเขียนรุ่นใหม่ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีโอกาสศึกษางานวรรณกรรมร่วมกันได้อ่านงานเขียน ของกันและกัน นับเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้นักเขียนรุ่นใหม่พยายามเขียนเรื่องสั้นออกมามากขึ้น คงจะเห็นได้ว่าหนังสือที่คนรุ่นใหม่จัดทำขึ้นนั้น จะให้เนื้อที่แก่เรื่องสั้นมากกว่าวรรณกรรมใน รูปแบบอื่น

ปัจจัยทั้งภายนอกประเทศและภายในประเทศดังที่กล่าวมาแล้วล้วนมีผลต่อการขยาย ตัวของลักษณะก้าวหน้าของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 และมีอิทธิพลต่อมา จนถึงปัจจุบัน สิ่งที่น่าสนใจก็คือลักษณะก้าวหน้าที่ปรากฏนั้นแสดงออกอย่างไร

ลักษณะก้าวหน้าด้านรูปแบบของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

รูปแบบของเรื่องสั้นตามทฤษฎีการประพันธ์โดยทั่วไป

เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่ได้รู้จักกันแพร่หลายในศตวรรษที่ 19 ผู้ที่มีส่วนทำให้เรื่องสั้นพัฒนามาเป็นรูปแบบในปัจจุบันนี้คือ เอ็ดกาาร์ อาลัน โป (Edgar Allan Poe) และนาธาเนียล ฮอว์ธอร์น (Nathaniel Hawthorne) โดยเฉพาะ เอ็ดกาาร์ อาลัน โป ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้วางหลักเกณฑ์การประพันธ์เรื่องสั้นสมัยใหม่ และมีผู้นิยมเขียนเรื่องสั้นตามหลักเกณฑ์ของเขามาก¹ ส่วนนักเขียนเรื่องสั้นที่มีชื่อเสียงของโลกนั้นมีจำนวนมาก เช่น กีย็ เคอ โมปัสซัง (Guy de Maupassant) โอ. เฮนรี (O. Henry) อันตัน เชคอฟ (Anton Chekhov) เจมส์ จอยซ์ (James Joyce) เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการเขียนเรื่องสั้นในระยะต่อมา แต่ที่มีอิทธิพลต่อการเขียนเรื่องสั้นในเมืองไทยคือ กีย็ เคอ โมปัสซัง กับ โอ. เฮนรี ดังปรากฏในหนังสือศิลปะการประพันธ์ ของ เจื้อ สตะเวทิน ที่ได้นำเรื่องสั้น ของ โอ. เฮนรี มากำหนดเป็นหลักเกณฑ์ในการเขียนเรื่องสั้น² และหนังสือคำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ ของ เป็ลลิ่ง ณ นคร ที่นำเอาเรื่องสั้นของ กีย็ เคอ โมปัสซัง มาเป็นแบบอย่างของการเขียนเรื่องสั้น³ เรื่องสั้นในสไคล์ของ โอ. เฮนรี กับ กีย็ เคอ โมปัสซัง จึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการเขียนเรื่องสั้นในเมืองไทยเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ เน้นที่การผูกเค้าโครงเรื่อง มักจะขึ้นต้นอย่างคั่นต้น และจบลงอย่างหักมุมเป็นส่วนใหญ่

¹ สิทธา พินิจกุล ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 20

² เจื้อ สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 13

³ เป็ลลิ่ง ณ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ หน้า 77

เราอาจสรุปหลักเกณฑ์การประพันธ์เรื่องสั้นที่เป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป ได้ดังนี้

1. เรื่องสั้นจะต้องมีโครงเรื่อง ซึ่งจะต้องประกอบด้วย การต่อสู้ ความขัดแย้ง และอุปสรรค แล้วดำเนินเรื่องไปจนถึงจุดสุดยอด เรื่องจะต้องมีตอนต้น ตอนกลาง ตอนปลาย และมักจะจบลงอย่างหักมุม
2. โครงเรื่องของเรื่องสั้นจะต้องมีเอกภาพ คือจะต้องมีจุดมุ่งหมายเดียว มีผลอย่างเดียว
3. เรื่องสั้นจะต้องใช้เวลาสั้น ไม่ควรเป็นเรื่องที่ใช้เวลานานกว่าจะจบเรื่อง
4. เรื่องสั้นจะต้องใช้ตัวละครน้อย มีตัวละครเฉพาะที่จะดำเนินเรื่องไปจนถึงจุดสุดยอด ให้ได้เร็วที่สุดและดีที่สุดเท่านั้น
5. เรื่องสั้นจะต้องมีขนาดสั้น ซึ่งมักจะกำหนดไว้เป็นจำนวนคำ กล่าวคือ เรื่องสั้นที่มีขนาดยาวพอเหมาะจะมีจำนวน 4,000 - 5,000 คำ หรืออาจใช้คำถึง 7,000 - 8,000 คำ หรืออาจมีเพียง 1,500 คำ ก็นับว่าเป็นเรื่องสั้นได้¹

หลักเกณฑ์การเขียนเรื่องสั้น 5 ประการนี้ นับว่าเป็นแบบอย่างของหนังสือที่แนะนำการเขียนเรื่องสั้นเล่มอื่น ๆ อีกมาก เช่น การเขียนภาคปฏิบัติ ของ ประสิทธิ์ ทรัพย์กลอน² การเขียนสร้างสรรค์ ของ ชนะ เวชกุล³ เป็นต้น

ลักษณะก้ำกัทางด้านรูปแบบของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

ทั้งที่ได้กล่าวแล้วว่าเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีรูปแบบที่หลากหลายและไม่ดำเนินตามทฤษฎีการประพันธ์เรื่องสั้นแบบที่ยึดถือกันมาแต่ก่อน ในหนังสือผู้วิจัยจะวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบของเรื่องสั้นในช่วงนี้ว่ามีความก้ำกัอย่างไร โดยจะศึกษา 4 ประเด็นด้วยกัน คือ

¹เจื้อย สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 27 - 30

²ประสิทธิ์ ทรัพย์กลอน การเขียนภาคปฏิบัติ หน้า 257 - 263

³ชนะ เวชกุล การเขียนสร้างสรรค์ หน้า 77 - 78

1. โครงเรื่อง
2. ตัวละคร
3. การใช้ภาษา
4. กลวิธีการนำเสนอ

1. โครงเรื่อง (Plot)

โครงเรื่องเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของบันเทิงคดี มีผู้ให้นิยามคำว่า โครงเรื่องไว้หลายลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ

กุหลาบ มลลิกะมาส กล่าวว่า โครงเรื่องคือส่วนของเนื้อเรื่องที่แสดงถึงปัญหา หรือข้อขัดแย้ง (Conflict) ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตัวละคร หรือข้อขัดแย้งในจิตใจ ของตัวละครเอง¹ ความเห็นสอดคล้องกับ ของ ชาร์วิส แมคกรอว์ (Eloise Jarvis McGraw) ที่ว่าโครงเรื่องจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อตัวละครตกอยู่ในความขัดแย้งใน สถานการณ์หนึ่ง ๆ อาจจะขัดแย้งกับบุคคลอื่นของเขา กับเพื่อนฝูงของเขาหรือกับตัวเขาเอง² จะเห็นว่าความคิดของนักวรรณกรรมทั้ง 2 ท่านนี้ เน้นที่ข้อขัดแย้ง ถือว่าข้อขัดแย้งเป็น องค์ประกอบสำคัญของโครงเรื่อง ดังที่ เจื้อ สตะเวทิน กล่าวว่า โครงเรื่องจะต้องมี ความสับสน มีปัญหาให้แก้และมีการต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายขึ้นไป³ จึงมีผู้สรุปว่า "ความ ขัดแย้งคือหัวใจของโครงเรื่อง"⁴

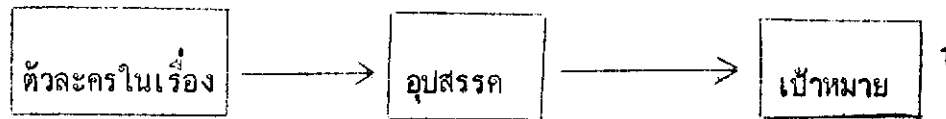
¹กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 73

²Eloise Jarvis McGraw Technique of Fiction Writing p. 24

³เจื้อ สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 49

⁴Lynn Altenbernd and Leslie L. Lewis A Handbook for the Study of Fiction p. 66

ทามปกติโครงเรื่องส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นถึงตัวละครสำคัญหวังจะไปถึงเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มีอุปสรรคมาขัดขวาง ตัวละครพยายามจะเอาชนะอุปสรรค อาจจะเอาชนะได้บ้างเป็นบางอย่าง และบางอย่างก็เอาชนะไม่ได้ จนกระทั่งอุปสรรคสุดท้ายเรื่องก็จะคลี่คลายลง ซึ่งจะชวนให้ผู้อ่านติดตามไปจนกระทั่งจบเรื่อง อาจเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ที่กล่าวมานี้เป็นความคิดของนักวรรณกรรมกลุ่มหนึ่งซึ่งเชื่อว่า โครงเรื่อง คือ "ปัญหาหรืออุปสรรค" (problem or obstacle) ของตัวละคร แต่นักวรรณกรรมอีกกลุ่มหนึ่ง เช่น จิตรลดา ลุวิทธิกุล² นพ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา³ ชูทิพย์ นาถ⁴ กลับมีความเห็นตรงกับที่เขียนไว้ใน Encyclopedia Britanica ว่า "โครงเรื่องคือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบของเรื่องมากกว่าจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง"⁵

วิภา กงกะนันทน์⁶ เสนอความคิดไว้ว่า การพิจารณาโครงเรื่องก็คือ การพิจารณากลวิธีการเรียงลำดับความคิด หรือการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องว่าผู้เขียนเริ่มต้นตรงส่วนใดของเรื่อง ต่อไปเป็นความคิดหรือเหตุการณ์ใด และจบเรื่องอย่างไร โครงเรื่องจะบอกให้

¹พิศมัย สิงห์แก้ว การใช้เรื่องสั้น ของ มโนส จรรย์รงค์ สอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์ หน้า 49 - 50

²จิตรลดา ลุวิทธิกุล วรรณกรรมไทยร่วมสมัย หน้า 18

³นพ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ปารุกดาเรื่องนวนิยาย หน้า 10

⁴ชูทิพย์ นาถ งานประพันธ์ประเภทเรื่องสั้นของอังกฤษและอเมริกา หน้า 44

⁵Encyclopedia Britanica V. 14 p. 673

⁶วิภา กงกะนันทน์ วรรณคดีศึกษา หน้า 121

รู้ว่ทำไมสิ่งเหล่านั้นจึงเกิดขึ้นกับคน ๆ นั้น หรือกลุ่มนั้น ที่นั้นและอย่างนั้น แสดงว่าการ
เรียงลำดับเหตุการณ์นั้นต้องมีความเป็นเหตุเป็นผลแก่กันด้วย ไม่ใช่ว่า สิ่งหนึ่งเกิดขึ้น
สิ่งที่สองเกิดขึ้น สิ่งที่สามเกิดขึ้น...เช่นนั้นเรื่อยไป แต่ลักษณะของเรื่องเล่าที่มีโครงเรื่อง
(Plotted Narrative) นั้น เมื่อเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น เหตุการณ์ที่ตามมาจะต้องเป็นผล
ของเหตุการณ์แรก¹ เหมือนดังที่ อี. เอ็ม. ฟอรัสเตอร์ (E.M. Forster) กล่าว
เปรียบเทียบไว้ว่า

"พระมหากษัตริย์เสด็จสวรรคตแล้ว พระราชินีเสด็จสวรรคตตาม นี่เป็นเนื้อเรื่อง
คือการเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ พระมหากษัตริย์เสด็จสวรรคตก่อน แล้วพระราชินีจึง
เสด็จสวรรคตตามเพราะความเสียพระทัย นี่เป็นโครงเรื่อง..."²

จากความเห็นเกี่ยวกับโครงเรื่องของนักวรรณกรรมท่านต่าง ๆ ดังที่ผู้วิจัยได้
กล่าวไว้แล้ว อาจสรุปได้ว่า โครงเรื่องคือ กลวิธีการจัดเรียงลำดับความคิดหรือเหตุการณ์
ในเรื่องอย่างเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน เพื่อแสดงถึงปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นตัวละครสำคัญ
ในเรื่อง

นักวิชาการหลายท่านเชื่อกันว่า โครงเรื่องเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการ
เขียนเรื่องสั้นเพราะถือว่าโครงเรื่องเท่านั้นที่ทำให้เรื่องสั้นเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมา ดังที่
เจือ สตะเวทิน กล่าวไว้ว่า "เรื่องที่ดำเนินไปเรียบ ๆ ตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่มีการต่อสู้
ไม่มีข้อขัดแย้ง ไม่มีอุปสรรค เป็นเรื่องที่ไม่มีโครงเรื่อง ไม่นับเป็นเรื่องสั้น"³ ดังนั้น
นักเขียนเรื่องสั้นจึงมักเขียนเรื่องสั้นตามเค้าโครงเรื่องที่เป็นแบบแผนตามที่นิยมกันมาหรือ
ที่เรียกว่า tradition plot คือ

¹Fred B. Millete and Gerald Eades Benthly The Art of the Drama p. 179

²อี. เอ็ม. ฟอรัสเตอร์ สรรพสารของนวนิยาย แปลโดย ศศิธร รัชนี้ ณ อยุธยา
หน้า 102 - 103

³เจือ สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 49

1. เป็นโครงเรื่องที่มีลักษณะขึ้นอยู่กับ ความขัดแย้ง และแสดงให้เห็นผลของการกระทำต่าง ๆ
2. การลำดับเหตุการณ์หรือการคลี่คลายเรื่อง เป็นผลมาจากการกระทำที่ต่อเนื่องในเรื่อง ส่วนใหญ่ใช้วิธีการให้เกิดอุปสรรคหรือผูกปมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านตื่นเต้น
3. เมื่อเรื่องดำเนินไปจนถึงจุดสุดท้าย ข้อขัดแย้งต่าง ๆ ก็หมดสิ้นไป¹
แต่ในปัจจุบันความคิดที่ว่าโครงเรื่องเป็นสิ่งสำคัญเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เรื่องสั้นปัจจุบันมีลักษณะยืดหยุ่น ไม่ตายตัว นักเขียนเรื่องสั้นแต่ละคนอาจเน้นลักษณะใดลักษณะหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว เช่น โครงเรื่อง ฉากหนึ่งในชีวิตของตัวละคร ลักษณะของตัวละคร หรือการสร้างบรรยากาศ ด้วยเหตุนี้เราจึงกล่าวไม่ได้ว่าเรื่องสั้นจะต้องมีโครงเรื่อง²
ดังนั้นการศึกษาโครงเรื่องของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยจึงแบ่งเรื่องสั้นเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดยทั่วไป
2. เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องไม่ดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดยทั่วไป
1. เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดยทั่วไป

โครงเรื่องของเรื่องสั้นกลุ่มนี้ จะเป็นลักษณะที่เมื่ออ่านแล้วทราบได้ทันทีว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับใคร ที่ไหน อย่างไร หรือทราบว่านักเขียนกำลังจะบอกอะไรแก่ผู้อ่าน เพราะนักเขียนได้จัดวางเหตุการณ์หรือเรียงลำดับความคิดตามลำดับที่เกิดขึ้นก่อนหลังอย่างเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน เหตุการณ์แรกเป็นผลทำให้เกิดเหตุการณ์หลัง ผู้อ่านไม่จำเป็นต้องมาปะติดปะต่อเหตุการณ์หรือมาเรียงลำดับความคิดใหม่ เพื่อให้เข้าใจสารของนักเขียน

¹A.L. Bader "The Structure of Modern Short Story" in Short Story Theories p. 108

²วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 117

ด้วยเหตุที่เหตุการณ์หรือความคิดในเรื่องจะต้องมีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ทำให้มีผู้พยายามแบ่งโครงสร้างของโครงเรื่องออกเป็น 3 ส่วน คือ ตอนต้น (the beginning) ตอนกลาง (the middle) ตอนจบ (the end) หรือแบ่งเป็น ตอนเปิดเรื่อง (Exposition) ข้อขัดแย้ง (Conflict) และตอนคลี่คลายเรื่อง (denouement) หรืออาจแบ่งเป็นตอนเปิดเรื่อง (Exposition) ความยุ่งยากในลักษณะต่าง ๆ (Complication) และตอนคลี่คลายเรื่อง (denouement)¹

ตอนต้นหรือตอนเปิดเรื่อง จะเป็นตอนที่บอกแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไป คือ แนะนำตัวละครพร้อมทั้งบอกภูมิหลังของตัวละคร บอกเวลาและสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ นับเป็นการปูพื้นให้เหตุการณ์ในเรื่องดำเนินต่อไป

ตอนกลางหรือบางท่านใช้ว่าตอนความยุ่งยากในลักษณะต่าง ๆ (complication) ตอนนี้จะอธิบายถึงความยุ่งยาก ปัญหา และข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตัวละคร นักเขียนจะสร้างความสนใจ ชวนให้ผู้อ่านติดตาม ด้วยการสร้างปม และอุปสรรคต่าง ๆ โดยจะเพิ่มความยุ่งยากซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ ตัวละครอาจพบจุดวิกฤต (crisis) ซึ่งอาจเกิดได้หลายจุด จนกระทั่งถึงจุดวิกฤตที่ทวีความตึงเครียดสูงสุด เรียกว่า จุดสุดยอดของเรื่อง (Climax)

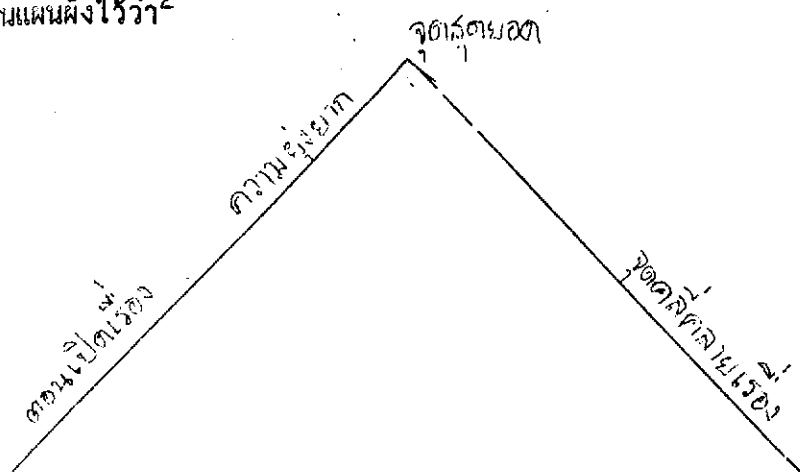
ตอนจบหรือตอนคลี่คลายเรื่อง (denouement) จะเริ่มต้นหลังจากจุดสุดยอดของเรื่อง เป็นช่วงที่แสดงถึงผลที่เกิดขึ้นภายหลังจุดสุดยอดหรือข้อขัดแย้ง บางเรื่องอาจแสดงให้เห็นสภาพของตัวละคร หรือบทสรุปของเรื่องนั้น²

วิลเลียม เคนนี (William Kenney) ได้สรุปโครงสร้างของโครงเรื่องไว้อย่างกะทัดรัดว่า "ตอนต้นเรื่องจะเริ่มจากการเปิดเรื่องถึงประโยคแรกที่แสดงถึงความ

¹ Cleanth Brooks and Robert Penn Warren Understanding Fiction p. 71 - 81

² Ibid.

ขัดแย้ง ตอนกลางจากความขัดแย้ง ความยุ่งยาก จนถึงจุดสุดยอดของเรื่อง และตอนจบคือ จากจุดสุดยอดของเรื่องถึงจุดคลี่คลายเรื่อง"¹ และ รัสท์ ฮิลล์ (Rust Hills) ได้สรุปเป็นแผนผังไว้ว่า²

การแบ่งออกเป็น 3 ส่วนเช่นนี้สะดวกต่อการพิจารณาวิธีการประพันธ์ของนักเขียนแต่ไม่ได้หมายความว่าเรื่องสั้นจะต้องแยกเป็น 3 ส่วนเสมอไป บางเรื่องอาจมีเพียงตอนเปิดเรื่องกับตอนความยุ่งยากของเรื่องเท่านั้น และจบลงที่จุดสุดยอดของเรื่อง โดยไม่มีจุดคลี่คลายเรื่อง หรือบางเรื่องอาจมีตอนเปิดเรื่อง มีความยุ่งยาก แต่ไม่มีจุดสุดยอด ไม่มีจุดคลี่คลายเรื่อง จบลงที่ปัญหาความยุ่งยากนั้น แต่ทุกเรื่องจะเรียงลำดับเหตุการณ์หรือความคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน สาเหตุอีกประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการแยกโครงสร้างของโครงเรื่องของเรื่องสั้นก็คือ เรื่องสั้นจำนวนมากโดยเฉพาะเรื่องสั้นสมัยใหม่จัดสัดส่วนของตอนต้นกับตอนจบไม่เหมาะสมคือน้อยเกินไป แต่ไม่ให้ความสำคัญแก่การพรรณนา การสร้างบทสนทนาหรือจินตนาการมากกว่า³ และถึงแม้ว่านักเขียนจะเรียง

¹William Kenney How to Analyze Fiction p. 19

²Rust Hills Writing in General and the Short Story in Particular p. 105

³Ibid. p. 97

ลำดับเหตุการณ์หรือความคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน แต่เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของโครงเรื่องแล้วก็แลเห็นไม่ชัดเจน เพราะเรื่องสั้นบางเรื่องแสดงพฤติกรรมของตัวละครไม่มากนัก แต่เน้นการพรรณนาความรู้สึกหรือความคิดของตัวละครมากกว่า ดังนั้นเราจึงไม่สามารถแลเห็นการผูกปม การสร้างข้อขัดแย้งหรือความยุ่งยากต่าง ๆ ตลอดจนการคลี่คลายเรื่องได้อย่างชัดเจน ดังที่ รัสท์ ฮิลล์ (Rust Hills) กล่าวว่า โครงเรื่องของเรื่องสั้นสมัยใหม่ไม่ให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมอันหลากหลายของตัวละครหรือเหตุการณ์ในแต่ละตอน (episodes) มากนัก¹ เรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จึงมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ เป็นเรื่องที่เน้นพฤติกรรมของตัวละครกับเรื่องสั้นที่เน้นการพรรณนาความรู้สึกหรือบุคลิก-ลักษณะของตัวละคร

ผู้วิจัยจะแบ่งเรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องคำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดยทั่วไปออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

- 1.1 โครงเรื่องที่เน้นพฤติกรรมหรือการกระทำของตัวละคร
- 1.2 โครงเรื่องที่เน้นความรู้สึกหรือความคิดของตัวละคร
- 1.1 โครงเรื่องที่เน้นพฤติกรรมหรือการกระทำของตัวละคร

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องประเภทนี้จะใช้พฤติกรรม (action) ของตัวละครดำเนินเรื่องจากต้นจนจบ ตัวละครจะต้องกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคและพยายามต่อสู้กับปัญหานั้น ความขัดแย้งที่ตัวละครประสบมักจะเป็นความขัดแย้งภายนอก เช่น ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หรือมนุษย์กับสังคม ทั้งนี้พฤติกรรมของตัวละครจะแสดงออกทางกายภาพอย่างเห็นได้เด่นชัด และปะทะสังสรรค์กับตัวละครอื่น ๆ

¹Rust Hills Writing in General and the Short Story in Particular p. 83 - 84

การที่เน้นพฤติกรรมของตัวละคร นักเขียนจึงจำเป็นต้องลำดับเหตุการณ์อย่างเป็นระเบียบจากต้นจนจบ อาจใช้วิธีเล่าย้อนหลัง (flashback) บ้างเป็นบางครั้ง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของตัวละครที่เกิดขึ้นในเรื่อง เรื่องสั้นประเภทนี้บางเรื่องสามารถแบ่งโครงสร้างออกเป็นตอนต้น ตอนกลาง ตอนจบได้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นความยุ่งยาก ปมปัญหา และข้อขัดแย้ง ตลอดจนการคลี่คลายเรื่องอย่างแจ่มแจ้ง เรื่องสั้นที่มีลักษณะนี้ มี 24 เรื่อง ได้แก่

เรื่อง พระช่วย เมานักเรียนนอก อนาคต สินค้าที่โคตรจะฟูมเฟือย คอกโสน บานเช้า คอกคักเค้าบานเย็น ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่อง เช้าวันหนึ่ง มากับลมฝน หันทาง ความเปลี่ยนแปลง คนดำน้ำ คนบนต้นไม้ สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ ของ นิคม รายยวา

เรื่อง เกมชีวิต ของ วิสา ถัดทัพ

เรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 นักอุดมคติจะไปไหน ของ พิษณุ ศุภ.

เรื่อง นกสีขาวและผู้พเนจร ของ คึก วงศ์รัฐ

เรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความ ไร้เหตุ ของ วิทยากร เชียงกุล

เรื่อง ภาพเขียนของมาลี ของ คมศรี คุณะติลล

เรื่อง นิ้วชี้ในตู้ขึ้น 3 การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 วีรบุรุษใต้ผ้าดิน จุลนทรีย์พลาสติก สงครามในหลุมฝังศพ ของ สุวัฒน์ ตรีเชื้อ

ในจำนวนเรื่องสั้นทั้ง 22 เรื่องนี้ มีอยู่ 4 เรื่องที่บรรยายการกระทำควบคู่ไปกับการรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ได้แก่ คนบนต้นไม้ ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ภาพเขียนของมาลี และ มากับลมฝน

เรื่อง คนบนต้นไม้ ของ นิคม รายยวา กล่าวถึงตัวละครออกจากบ้านแต่เช้าครู่เพื่อไปเก็บลูกนกสาธิตา ในระหว่างที่ปีนขึ้นไปบนต้นไม้ เขาจะหยุดคิดถึงเรื่องที่เขาและเพื่อนบ้านถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ นึกถึงคนในสังคมที่คอยเอาเปรียบกันจนกระทั่งถึงรังนกสาธิตา เรื่องจบลงตรงที่เขาเอื้อมมือเข้าไปเอาลูกนกสาธิตาได้

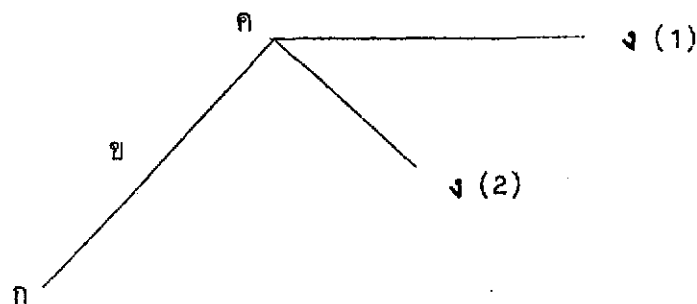
เรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ของ วิทยากร เชียงกุล กล่าวถึงชายหนุ่มผู้หนึ่งไม่เห็นความสำคัญของการมีชีวิตอยู่ เขาจึงเลือกที่จะตายโดยกระโดดจากสะพานสูงลงสู่แม่น้ำ ผู้เขียนได้บรรยายการป็นขึ้นไบนสะพานควบคู่ไปกับความคิดของตัวละครที่มีต่อกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มายืนดูเขามัวตัวตาย ในที่สุดตัวละครตัดสินใจปีนลงมาจากสะพานเพื่อเป็นการแก้แค้นให้คนเหล่านั้นรู้สึกผิดหวัง ในขณะที่ปีนลงมาจากสะพาน นักเขียนก็บรรยายความรู้สึกของตัวละครควบคู่กันไปอีก จนกระทั่งจบเรื่อง

เรื่อง ภาพเขียนของมาลี ของ คมสร คุณะดิลก ให้ตัวละครเล่าเรื่องของตัวเอง โดยมีจุดเน้นหนักที่เรื่องราวในชีวิตของมาลี วิธีการเล่าผู้เขียนให้ตัวละครแต่ละตัวเล่าความรู้สึกนึกคิดของตนที่มีต่อการฆ่าตัวตายของมาลี และผลจากการตายของเธอ ผู้อ่านจะทราบพฤติกรรมและความคิดของมาลี สมชาย และ เศรษฐี โดยที่นักเขียนไม่ต้องใช้บทสนทนาช่วยในการดำเนินเรื่องเลย

เรื่อง มากับลมฝน ของ นิคม รายยวา ตัวละครไปหาภพที่ชายป่า นักเขียนใช้วิธีเล่าย้อนหลังเพื่อให้เห็นภูมิหลังของตัวละครว่าไม่พอใจสภาพชีวิตในเมือง และไม่เห็นด้วยกับการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เรื่องย้อนกลับมาให้ตัวละครถูกงูกัด และตายในที่สุด ตลอดเวลาในเรื่องตัวละครจะนึกถึงสิ่งต่าง ๆ โดยเอาชีวิตของสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมาเกี่ยวโยงในเชิงสัญลักษณ์ด้วย

เรื่องสั้นทั้ง 22 เรื่องนี้ หากพิจารณาในแง่โครงสร้างของโครงเรื่องแล้วพบว่า มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1.1.1 โครงสร้างของโครงเรื่องประกอบด้วย ตอนเริ่มต้น ตอนความยุ่งยาก ซึ่งจะพัฒนาไปสู่จุดสุดยอด (Climax) ของเรื่อง และการคลี่คลายเรื่องทั้งแผนภูมิ

- ก. หมายถึง ตอนต้นซึ่งจะเสนอสถานการณ์และรายละเอียดของตัวละคร
- ข. หมายถึง ตอนความยุ่งยาก ปมปัญหาหรือข้อขัดแย้งต่าง ๆ
- ค. หมายถึง จุดสุดยอดของเรื่อง
- ง. (1) หมายถึง จุดคลี่คลายเรื่อง โดยที่ตัวละครดำเนินกิจกรรมของตนต่อไป หรือตัวละครพอใจผลที่เกิดจากจุดสุดยอดนั้น
- ง. (2) หมายถึง จุดคลี่คลายที่ทำให้ตัวละคร เปลี่ยนพฤติกรรมหรือความคิด หรือไม่พอใจผลที่เกิดจากจุดสุดยอดในเรื่อง

เรื่องสั้นที่มีโครงสร้างของโครงเรื่องประเภทนี้ได้แก่ เรื่อง เช้าวันหนึ่ง ค้นหาทาง เกมชีวิต ความเปลี่ยนแปลง ภาพเขียนของมาลี ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ผู้วิจัยจะ ใช้เรื่อง เกมชีวิต กับเรื่อง ภาพเขียนของมาลี แยกโครงสร้างดังกล่าวให้เห็นชัดเจน

เรื่องเกมชีวิต

ตอนเริ่มต้น (Exposition)

- นักเขียนแนะนำตัวละคร "ฉันทน์กับเพื่อน ๆ" ว่ามีความรู้สึกเบื่อหน่ายสภาพสังคมและไฟฝันที่จะเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ พวกเขาจึงไปที่ทะเล และตกลงเช่าเรือไปที่เกาะร้างแห่งหนึ่ง

ตอนความยุ่งยาก (Complication)

- ตัวละครพบว่าบนเกาะร้างแห่งนี้มีประชากร ทำให้พวกเขาผิดหวังที่มีสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์อยู่บนเกาะร้างด้วย
 - พวกเขาพบไข่นกบนประชากร "ฉันทน์" จึงคิดเล่นเกมกับเพื่อนด้วยการโยนไข่นกไปให้เพื่อนที่อยู่ข้างล่าง
 - เพื่อนที่อยู่ข้างล่างรับพลาด ไข่นกแตกกระจาย
- ตอนนี้ถือว่าเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง (Climax)

จุดคลี่คลายเรื่อง (Denouement)

- ตัวละครเสียใจที่ตนเป็นผู้สร้างความไม่ชอบธรรมขึ้นบนเกาะร้าง เขาจึงตัดสินใจกลับมายังผืนแผ่นดินใหญ่ตามเดิม

เรื่องภาพเขียนของมาลี

ตอนเริ่มต้น (Exposition)

- นักเขียนแนะนำตัวละครสำคัญ คือ "มาลี" เธอทำงานเป็นพนักงานขายของในร้านเครื่องเขียนสามีเป็นข้าราชการชั้นตรีชื่อ สมชาย ฐานะของเธอค่อนข้างยากจน

ตอนความยุ่งยาก (Complication)

- มาลีตกใจมากเมื่อพบชายช่างทาสีตกมาจากนักร้านขาย เธอตกใจมาก และภาพของช่างทาสีนั้นยังอยู่ในความนึกคิดของเธอ เธอกลายเป็นคนเย็นชา ไม่สนใจกิจกรรมอื่นใด นอกจากการวาดรูป วันหนึ่งเธอวาดภาพเกี่ยวกับช่างทาสีตกลงมาจากตึก เลือดสาครกระจาย แต่เธอล้มสติแตกและเธอไม่สามารถจะทิ้ง "ร่าง" ของช่างทาสีนั้นได้ เธอจึงตัดสินใจรีดข้อมือตนเองเพื่อเอาเลือดไปแทนสี ในที่สุดเธอก็เสียชีวิต จุดที่กรีดเลือดนี้ถือได้ว่าเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง

จุดคลี่คลายเรื่อง (Denouement)

- หลังจากการตายของมาลี สมชายสามีของเธอได้แต่งงานใหม่ และกลายเป็นเศรษฐีจากการขายภาพวาดของมาลี มาลีได้รับยกย่องให้เป็นศิลปินเอก และกล่าวถึงเศรษฐีผู้สืบทอดใจที่ประมูลภาพวาดของมาลีไปประทับบ้านได้สำเร็จ

จะเห็นว่าโครงสร้างของเรื่องแบ่งออกได้ชัดเจน เรื่อง เกมชีวิต จุดคลี่คลาย
เรื่องเป็นลักษณะแบบ ง.(2) คือตัวละครเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของตนหลังจาก
จุดสุดยอดแล้ว ลักษณะแบบนี้ยังปรากฏในเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ความยุ่งยาก
ที่ตัวละครประสบคือ ตัวละครรู้สึกถึงความไม่ชอบธรรมในสังคม ไม่เห็นคุณค่าของชีวิต และ
ยังถูกเอาเปรียบจากคนกลุ่มต่าง ๆ ที่มาขึ้นดูเขาฆ่าตัวตาย ตัวละครจึงตัดสินใจปีนกลับลงมา
จากสะพาน ซึ่งถือว่าเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง จุดคลี่คลายที่ตามมาทำให้ตัวละครเปลี่ยนความ
คิดใหม่ คือพร้อมที่จะเผชิญกับความเลวร้ายของสังคม เพราะเขาคิดว่าได้ฆ่าตัวตนเก่าของ
เขาไปแล้วนั่นเอง

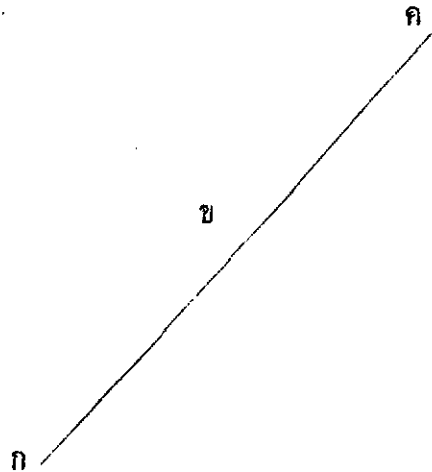
เรื่อง เช้าวันหนึ่ง ของ นิคม รายยวา "น้อม" เป็นหญิงที่ต้องรับภาระใน
ครอบครัวมาก เช้าวันหนึ่งเธอพบว่าหลานของเธอหายไป ซึ่งเป็นตอนเริ่มความยุ่งยาก
เธอไปตามที่ตลาดแต่ไม่พบ ในที่สุดเธอพบว่างูเหลือมได้เข้าไปกินหลานของเธอในเล้า ด้วย
ความโกรธ เธอจึงตำหนานไป แต่ชาวบ้านเชื่อว่างูเหลือมนั้นเป็นงูเจ้า ให้เธอขอขมาแล้ว
ปล่อยงูลอยแพไป การตัดสินใจปล่อยงูนับเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง จุดคลี่คลายที่ตามมาก็คือ
เธอรู้สึกเสียคายนานและเสียใจที่ปล่อยงูไป ซึ่งนับเป็นความคิดที่ตรงข้ามกับการกระทำใน
ช่วงจุดสุดยอดของเรื่อง ตามลักษณะแบบ ง.(2)

เรื่อง ความเปลี่ยนแปลง ของ นิคม รายยวา ตัวละครเลี้ยงนกพิราบไว้แข่ง
เขาเฝ้าทนุถนอมนกพิราบมาก จนถึงวันแข่งขัน ปรากฏว่านกพิราบของเขาแพ้ ซึ่งเป็นจุดส
ุดของเรื่อง จุดคลี่คลายที่ตามมาก็คือ เขาไม่สนใจนกพิราบอีกต่อไป ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่
เปลี่ยนไปหลังจุดสุดยอด

ส่วนเรื่องที่จุดคลี่คลายเป็นไปตามความคาดหมายหรือตัวละครดำเนินกิจกรรมของ
ตนต่อไป อันเป็นลักษณะจุดคลี่คลายแบบ ง.(1) เช่น เรื่อง ภาพเขียนของมาลี ได้แก่
เรื่อง คันทาง ตัวละครเป็นชาวชนบทผู้ใฝ่ฝันจะเป็นคนอยู่ยงคงกระพัน เขาต้องการให้มี
ถูกปืนฝังอยู่ในร่างกายของเขาเพราะเชื่อว่าจะทำให้อยู่ยงคงกระพัน วันหนึ่งเขาถูกเพื่อน
ยิงเพราะเข้าใจผิด เมื่อคนนำส่งโรงพยาบาล เขาพยายามหนีเพราะไม่ต้องการให้หมอ
ผ่าออก จุดนี้จะเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง จุดคลี่คลายที่ตามมาก็คือ ตัวละครประกอบในเรื่อง

พูดคุยกันเกี่ยวกับความต้องการให้ชีวิตเป็นอมตะด้วยวิธีของตัวละครเอก ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งไร้สาระและไม่มีวิธีใดที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้ได้

1.1.2 โครงสร้างของโครงเรื่องประกอบด้วย ตอนเริ่มต้น ตอนความยุ่งยากหรือบมปัญหาในเรื่องซึ่งจะพัฒนาไปสู่จุดสุดยอดของเรื่อง และจบลงที่จุดสุดยอดเลย

- ก. หมายถึง ตอนต้นซึ่งจะเสนอสถานการณ์และรายละเอียดของตัวละคร
- ข. หมายถึง ตอนความยุ่งยาก บมปัญหา หรือขัดแย้งต่าง ๆ ในเรื่อง
- ค. หมายถึง จุดสุดยอดของเรื่อง

เรื่องสั้นที่มีโครงสร้างของโครงเรื่องประเภทนี้ได้แก่ เรื่อง พระช่วย อนาคต คนบนต้นไม้ นิพพานศตวรรษที่ 20 การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3 จุลินทรีย์พลาสติก มากับลมฝน ผู้วิจัยจะใช้เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 กับเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 แยกโครงสร้างดังกล่าวให้ชัดเจน

เรื่องการเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1

ตอนเริ่มต้น (Exposition)

- ตัวละครเดินทางมากรุงเทพฯ ด้วยสายการบิน 2516 เขาได้ทราบว่างกรุงเทพฯ เป็นเมืองใหญ่มาก มีหลายสิ่งหลายอย่างที่น่าสนใจ แต่สภาพที่เขาพบคือ กรุงเทพฯ เป็นเพียงเมืองร้าง เพราะไม่มีคนอาศัยอยู่ ตัวละครพบแต่รถยนต์

ตอนความยุ่งยาก (Complication) - ตัวละครพยายามหาคน แต่ก็ไม่พบ มีแต่รถยนต์
 แม้แต่ข้าวในหนังสือพิมพ์ก็มีแต่ข้าวรถยนต์ เมื่อ
 เปิดคลื่นวิทยุก็ไม่ได้ยินเสียงอะไร เขาหงุดหงิด
 ร้องเรียกหาคน ร้องตะโกนสาปแช่งและขว้าง
 ปารถยนต์เหล่านั้น ในวัด ในคุก ซึ่งน่าจะมีคน
 อยู่ ก็ไม่มี ในหลุมฝังศพก็มีแต่ซากศพรถยนต์
 ต่อมาเขารู้สึกว่า รถยนต์เหล่านั้นมีชีวิต และ
 กำลังจ้องมองการเดินทางของเขาอยู่ตลอดเวลา
 ทุกหนทุกแห่ง เมื่อเขาคิดจะหนีไปรถยนต์ที่ปราศจาก
 คนขับเหล่านั้นกลับวิ่งไล่เขา เขาจึงวิ่งขึ้นลิฟท์ไป
 อยู่บนตึกชั้นที่ 198 เมื่อมองลงไปข้างล่าง รถยนต์
 นับแสนนับล้านคันกำลังวิ่งตามมาติดๆที่เขาอยู่ จน
 รุงเช่ารถยนต์เหล่านั้นยังคงอยู่ เมื่อมองไปที่ทะเล
 เขาจึงพบว่าในทะเลมีแต่ซากศพกองทับถมกันอยู่
 เต็มไปหมด

จุดสุดยอด (Climax) - ตัวละครตัดสินใจเดินเข้าไปในลิฟท์ กดปุ่มลงมา
 ชั้นล่างสุดและออกไปเผชิญหน้ากับรถยนต์เหล่านั้น

เรื่องนิพพานศตวรรษที่ 20

ตอนเริ่มต้น (Exposition) - กล่าวถึงตัวละครกำลังอยู่บนรถเมล์ที่คนแน่นมาก
 เขารู้สึกอึดอัดจึงลงมาจากรถเมล์จนเกือบถูกรถ
 ชน ผู้เขียนแนะนำตัวละครว่า เป็นคนต่างจังหวัด
 เข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ ฝากบิดาในกรุงเทพฯ
 ทำให้ตัวละครรู้สึกเบื่อหน่ายกับโลกวัตถุ

- ตอนความยุ่งยาก (Complication) - ตัวละครเดินไปตามตรอกซอยในกรุงเทพฯ ทำให้เขาพบกับความน่าเบื่อหน่ายมากขึ้น และทำให้เขาคิดค้านสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ เขาเดินไปตามทางรถไฟ และได้สนทนากับชายชรา ทำให้เขาได้ข้อสรุปมากขึ้นว่า ชีวิตไร้ความหมาย จำเจ น่าเบื่อหน่าย เกลียตกแล้วสงคราม และเริ่มสงสัยในคุณค่าของชีวิต ตัวละครได้ปลดนาฬิกาข้อมือให้แก่ชายชรา ซึ่งเสมือนกับการปลดเครื่องพันธนาการออกจากตัว และเดินไปตามทางรถไฟ
- ตัวละครตัดสินใจ "เลือก" ที่จะฆ่าตัวตายด้วยการนอนให้รถไฟทับ ซึ่งนับเป็นจุดวิกฤต (crisis) ที่สำคัญจุดหนึ่ง

จุดสุดยอด (Climax)

- ตัวละครนอนบนรางรถไฟ ให้รถไฟทับตาย
- จะเห็นว่าเรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 นักเขียนใช้เหตุการณ์ถึงความสนใจของผู้อ่าน ซึ่งจะแลเห็นได้จากการสร้างบทให้น่าตื่นเต้น จนพัฒนาไปสู่การตัดสินใจของตัวละครที่จะออกไปเผชิญกับปัญหา ส่วนเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 นักเขียนใช้ความคิดถึงความสนใจของผู้อ่าน ความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในเรื่องเป็นปัญหาขัดแย้งที่เกิดขึ้นในจิตใจของตัวละคร ในที่สุดตัวละครจึงเลือกตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยการฆ่าตัวตาย ซึ่งเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง

เรื่อง พระช่วย หลังจากที่มีหนานูณ์ สักจากเพชรพรพิศแล้ว เขาก็ตกงานอยู่ 3 เดือน ประสบการณ์ในชีวิตของฆราวาสทำให้เขารู้สึกว่า สังคมมีแต่ความวุ่นวายแก่งแย่งชิงดี ไร้มตตา ไม่รู้จักเผื่อแผ่ ให้อภัย หนานูณ์รู้สึกถึงสิ่งสังคม สิ้นหวัง จะกลับเข้าไปอาศัยกินข้าวในวัด เขาก็ต้องผิดหวังอีก เราเริ่มสงสัยคุณค่าของชีวิต ซึ่งเขากระทำมาตลอด แต่ชีวิตก็ช่วยอะไรเขาไม่ได้ พระที่เขาห้อยคอเป็นประจำก็ช่วยอะไรเขาไม่ได้เลย

แม้แต่จะเอาไปจํานํา ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้มหาบุญนั้นตัดสิ้นใจทิ้งพระที่เขา ห้อยคอลงในหอระบายนํ้า ซึ่งเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง

เรื่อง อนาคต นายพิเภกพบว่าสังคมกำลังประสบกับมลภาวะ สังคมมนุษย์กำลัง จะถึงกาลพิเนาศ ในคืนนั้นเขาได้ออกชี้แจงความมั่นใจของเขาทางโทรทัศน์ ซึ่งถ้าไม่เป็นจริงเขาพร้อมที่จะถูกจับในข้อหาหลอกลวงประชาชน ปรากฏว่าได้เกิดเหตุการณ์ตามที่เขากํานายไว้จริง ผู้คนล้มตายลงเป็นจำนวนมาก แต่สุดท้ายตัวเขาก็สิ้นใจตายเพราะนํ้าในห้อง ส่องโทรทัศน์เป็นพิษซึ่งนับเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง

เรื่อง กบดินคินไม้ ตัวละครออกจากบ้านไปเก็บลูกสาธิตาไปขาย เขารู้สึกว่าตนเอง ถูกเอาเปรียบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและคนอื่น ๆ ที่มีโอกาสทางสังคมเหนือกว่า สังคมมีแต่ เห็นแก่ตัว เอาารักเอาเปรียบ เขาคิดเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ในระหว่างปีนขึ้นไบนคินไม้ เรื่องจบลงที่จุดสุดยอดของเรื่องคือ ตัวละครเอื้อมมือเข้าไปเอาลูกนาสาธิตาในรัง โดยมี ฟ่อนกกับแม่มกบินวนเวียนเหน้อยอดไม้ ส่งเสียงร้องด้วยความโกรธ

เรื่อง วีรบุรุษใต้ผ้าตั้น พลทหารดอกไม้ สีขาว หนีตายจากสงครามมาเป็นขอทาน อยู่ในเมือง วันหนึ่งเขาพบพิธีเปิดอนุสาวรีย์ของพลทหารดอกไม้ สีขาว ซึ่งคือตัวเขาเอง เขารู้สึกโกรธที่ถูกผูกครองใช้เขาเป็นเครื่องมือโฆษณาทางการเมือง และทนไม่ได้ที่เห็น ประชาชนถูกหลอก ในคืนนั้นเขาได้ฆ่าสุนัข แล้วเอาซากสุนัขไปเสียบไว้บนดาบปลายปืนที่ อนุสาวรีย์ แต่สุดท้ายเขาถูกจับได้และถูกประหารด้วยคํานายโดยไม่มีใครยอมฟังเหตุผลของ เขา ซึ่งนับเป็นจุดสุดยอดของเรื่อง

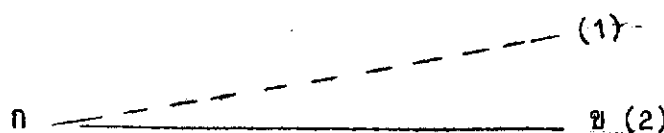
เรื่อง จุลินทรีย์พลาสติก ตัวละครเป็นผู้จัดการบริษัทแห่งหนึ่ง คืนหนึ่งเขาฝันว่ามี คนกลุ่มหนึ่งมาทำร้ายเขา ภรรยาเขาลงความเห็นว่าเขาเครียดกับงานมากเกินไป เธอ แนะนำให้เขากินยาระงับประสาท ภรรยาชอบล้อเล่นกับเขาด้วยการเอา แขน ขา พลาสติก มาใส่ไว้ในตู้เสื้อผ้าจนเขาคงกินยาระงับประสาททุกวัน ตั้งแต่นั้นไม่ว่าเขาไปไหน ทำอะไร เขาก็พกแต่พลาสติกเต็มไปหมด จิตแพทย์ก็ช่วยอะไรเขาไม่ได้ เขารู้สึกล้มเหลวในการเป็น มนุษย์ ต่อมาเขาได้นำวัสดุที่เป็นพลาสติกในบ้านมาเผาทั้งหมด แต่เช้าวันรุ่งขึ้น เขพบว่า ภรรยาของเขาตาย เพราะเกิดการอักเสบจากการไปทำศัลยกรรมพลาสติก เธอจึงเป็น พลาสติกชิ้นสุดท้ายที่ไปจากชีวิตเขา

เรื่อง นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3 ตัวละครนั่งรถไฟไปเกณฑ์ทหารที่บ้านเกิด เขานั่งนึกถึงพ่อ - แม่ ที่ปรารถนาจะให้เขารับใช้ชาติด้วยการเป็นทหาร แต่เขาไม่อยากเป็นทหาร เขาสนใจดนตรีมากกว่า ระหว่างนั่งอยู่บนรถไฟเขาได้ยินพ่อค้าคุยกันถึงผลประโยชน์ที่พวกเขาได้รับจากสงคราม เขานึกถึงการเข้าแถวเกณฑ์ทหารซึ่งเหมือนกับการต้อนฝูงวัวควาย เขาได้พบกับกลุ่มทหารพรานที่ว่างอำนาจ กักขฬะ และมาชักชวนให้เขาเล่นเกมที่นำหว่ากเสียวคือการปักมีดลงไประหว่างนิ้วชี้กับนิ้วกลาง ผลปรากฏว่านิ้วชี้ของตัวละครขาด การกระทำของเหล่าทหารพรานทำให้เกิดความวุ่นวายบนตู้รถไฟ เมื่อรถไฟจอดจะจอดที่สถานีเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ตัวละครจึงตัดสินใจลงที่สถานีนั้น เขาเล่นกีตาร์ด้วยมือที่โชกเลือด และหวังว่าแม่คงให้อภัยที่ถูกชายไม่กลับบ้าน

ส่วนเรื่อง มากับลมฝน เรื่องจบลงที่การตายอย่างโดดเดี่ยวของตัวละครหลังจากที่เขาปฏิเสธผู้คน ปฏิเสธการรวมกลุ่มเป็นสังคมของมนุษย์ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว

จะเห็นว่าเรื่องสั้นในกลุ่มนี้ต่างก็จบลงที่จุดสุดยอดของเรื่อง ความยุ่งยากหรือปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละคร หรือความขัดแย้งกับสิ่งอื่น ๆ บุคคลอื่น ๆ ความยุ่งยากดังกล่าวได้พัฒนาขึ้นจนถึงจุดสุดยอดได้อย่างน่าสนใจ ถึงแม้ว่าเรื่องสั้นกลุ่มนี้จะไม่มีช่วงคลี่คลายปัญหาหลังจุดสุดยอด แต่ก็ให้ทั้งปัญหาไว้ให้ผู้อ่านคิดอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะเรื่องที่ตั้งใจความสนใจของผู้อ่านด้วยความคิดของตัวละคร คือ เรื่อง คนบนต้นไม้ พระช่วย มากับลมฝน และ นิพพานศตวรรษที่ 20

1.1.3 โครงสร้างของโครงเรื่องเริ่มตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดจบของเรื่อง โดยไม่พัฒนาไปสู่จุดสุดยอดของเรื่อง หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า Anti - Plot หรือ Anti - Climax ดังแผนภูมิ

ช่วง ก. ถึง ข.(1) เป็นช่วงระหว่างจุดเริ่มต้นถึงจุดจบของเรื่อง ซึ่งอาจทวีความยุ่งยากในเรื่องบ้าง แต่ไม่พัฒนาไปสู่จุดสุดยอด

ช่วง ก. ถึง ข.(2) เป็นช่วงระหว่างจุดเริ่มต้นถึงจุดจบของเรื่อง ซึ่งไม่เน้นความยุ่งยากในเรื่อง

เรื่องสั้นที่มีโครงสร้างของโครงเรื่องประเภทนี้ได้แก่ เรื่อง สินค้าที่โคตรจะ-

พุ่มเฟือย ดอกโสณมานเข้า ดอกคัดเค้านานเย็น บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่ง
ความร่าเริง คนค่าน้ำ นักอุดมคติจะไปไหน นกสีขาวและผู้พิเนจร และ เมานักเรียนนอก
ในจำนวนนี้แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก นักเขียนเน้นการแสดงความคิดผ่านทางพฤติกรรมของตัวละคร เมื่อความคิดที่เสนอจบลง เรื่องก็จบลงด้วยโดยไม่จำเป็นต้องพัฒนาความยุ่งยากในเรื่องให้ไปสู่จุดสุดยอดของเรื่อง ดังเช่น

เรื่อง ดอกโสณมานเข้า ดอกคัดเค้านานเย็น บานเย็นเป็นนักศึกษาที่แต่งงานเปลี่ยนนามสกุล และทิ้งครรภ์ ซึ่งอาจารย์และนักศึกษารุ่นพี่เห็นว่าเป็นการไม่สมควรและเรียกเธอไปว่ากล่าว แต่บานเย็นโต้โต้เถียงว่า การแต่งงานของเธอไม่ทำให้การเรียนเสียและการทิ้งครรภ์ก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ การแต่งงานของเธอจึงดีกว่าคนที่ทำบปิตลัษ ๗ ล่อ ๗ เมื่อการเสนอความคิดดังกล่าวจบลง เรื่องก็จบลงด้วย

เรื่อง สินค้าที่โคตรจะพุ่มเฟือย กับ เรื่อง เมานักเรียนนอก มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เรื่องแรกนักเรียนนอกได้อภิปรายกันถึงปัญหาเศรษฐกิจของชาติที่พุ่มเฟือยขาดดุลย์การค้ากับต่างประเทศ แต่แล้วก็มีผู้เสนอว่านักเรียนนอกก็เป็นสินค้าพุ่มเฟือยอย่างหนึ่ง ส่วนเรื่อง เมานักเรียนนอก ก็เช่นกัน นักเขียนต้องการเสนอว่า นักเรียนนอกเป็นคนชั้นกลางที่มีโอกาสดีกว่าคนอื่น ๆ อีกมากมาย แต่ก็ยังเป็นกลุ่มคนที่ไม่กล้าเสี่ยงทำอะไรเพื่อประชาชน เพราะเป็นห่วงสถานภาพของตนเองเรื่องดำเนินไปโดยใช้ฉากการสนทนาของชนกลุ่มหนึ่ง โดยมีตัวละครสำคัญเป็นตัวแทนความคิดของผู้เขียน เมื่อเสนอความคิดเสร็จเรื่องก็จบลงทันที ไม่ได้พัฒนาไปสู่จุดสุดยอดของเรื่อง

เรื่อง บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความว้าเหว่ นักเขียนต้องการเสนอความรู้สึกเหงา แปรลกแยกของคนหนุ่มสาวในเมือง ผ่านการนำเสนอด้วยวิธีให้ตัวละครสนทนาทางโทรศัพท์ เมื่อความคิดจบลง เรื่องก็จบลงด้วย

กลุ่มที่สอง นักเขียนนำเสนอเรื่องโดยไม่จำเป็นต้องหวีอารมณ์ของผู้อ่าน จุดสุดยอดของเรื่องมองเห็นไม่เด่นชัด เน้นความคิดมากกว่าการวางเค้าโครงเรื่อง ดังนี้

เรื่อง คนค้ำน้ำ นักเขียนกำหนดให้ตัวละครเป็นสัญลักษณ์แทนบุคคลกลุ่มต่าง ๆ คือ คนเลี้ยงผักกุ่ม แทนเกษตรกร คนตกเบ็ด แทนพ่อค้าหรือนายทุนรายย่อย คนถือฉมวก แทนนายทุนระดับใหญ่ และคนค้ำน้ำ แทนกลุ่มปัญญาชน นักแสวงหา เรื่องราวเกิดขึ้นที่บ่อน้ำแห่งหนึ่ง คือ ในขณะที่คนถือฉมวก คนเลี้ยงผักกุ่ม และ คนตกเบ็ด กำลังประกอบกิจกรรมของตนอยู่ คนค้ำน้ำได้มาค้ำน้ำที่บ่อน้ำนั้น ซึ่งเป็นการกวนน้ำให้ขุ่นทำให้ปลาไม่มากินเบ็ด และคนถือฉมวกแหงปลาไม่ได้ เกิดการถกเถียงระหว่างคนถือฉมวกกับคนตกเบ็ดว่า คนค้ำน้ำเป็นใคร กำลังทำอะไร ตัวละครทั้งสองเกิดความไม่พอใจ เรื่องจบลงเมื่อคนถือฉมวกตัดสินใจกลับบ้าน จุดสุดยอดมองเห็นไม่ชัด เรื่องดำเนินไปเรื่อย ๆ เน้นความคิดที่ต้องการนำเสนอมากกว่า

เรื่อง นกสีขาวและผู้หญิง ชายชราสติไม่ดีเก็บรวบรวมของเล่นจากกองขยะของเล่นแต่ละชิ้นแทนสัญลักษณ์ถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น นกสีขาวแทนสันติภาพ ตุ๊กตาขาเบ้แทนความพิการการของสังคม เรื่องราวแสดงความผูกพันระหว่างชายชรา กับของเล่นของเขา เรื่องนี้นักเขียนจึงไม่เห็นโครงเรื่อง และพัฒนาเหตุการณ์ไปสู่จุดสุดยอด แต่เป็นการให้ภาพของชายสติไม่ดีในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้นกับการให้ผู้อ่านค้นหาสารจากสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง

ส่วนเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน นักเขียนเสนอชีวิตของนักศึกษาคนหนึ่งที่ไม่พอใจต่อระบบการศึกษา เป็นต้นว่า เพื่อน ๆ ต้องถูกรื้อไทร์ไปทีละคนสองคน การสอนอันน่าเบื่อหน่ายของอาจารย์ และการใช้ชีวิตอย่างอภิสิทธิ์ชนของนักศึกษา ในที่สุดเขาตัดสินใจออกจากมหาวิทยาลัยพร้อมกับพา "พอง" ภรรยาของเขามาอยู่กับแม่ในชนบท ชีวิตของเขาล้มเหลวมากขึ้น หมกมุ่นอยู่กับหนังสือและแสวงหาคำตอบในเชิงปรัชญาให้แก่ตนเอง เขาถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ถูกจับเข้าตะราง ภรรยาหนีจากไป สุดท้ายเขาพาลูกเดินทางออกจาก

หมู่บ้านอย่างไร้จุดหมาย นับว่าเป็นเรื่องสั้นขนาดยาวมาก มีจุดตั้งเครือข่ายอยู่หลายจุดแล้วก็คลี่คลาย แต่เรื่องราวก็ไม่ยอมจบ กลับดำเนินเรื่องต่อไปเรื่อย ๆ จุดสุดท้ายอดจึ่งมองเห็นไม่เด่นชัด นักเขียนต้องการเน้นความคิดมากกว่าการวางเค้าโครงเรื่อง

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องเน้นเหตุการณ์หรือการกระทำของตัวละครนี้ แม้ว่าส่วนใหญ่จะดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องแบบเก่า คือมีการเรียงลำดับเหตุการณ์ หรือความคิดอย่างเป็นระเบียบตามลักษณะของโครงเรื่องทั่วไป แต่ไม่ได้หมายความว่าเหมือนหรือคล้ายกับเรื่องสั้นประเภทผูกเรื่อง (Plot Short Story) เสียทีเดียว เพราะเรื่องสั้นประเภทผูกเรื่องนั้นจะเน้นการผูกพันหรือสร้างข้อขัดแย้งกับตัวละครสำคัญ เมื่ออ่านแล้วจะให้ความรู้สึกว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับตัวละครหรือมีอะไรเกิดขึ้นในเรื่อง แต่เรื่องสั้นที่ผู้วิจารณ์จะได้อ่านแล้วจะให้ความรู้สึกที่ตัวละครจะทำอะไรเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ คือเน้นที่การตัดสินใจหรือการเลือกของตัวละคร ผู้อ่านจะสนใจว่าตัวละครคิดตัดสินใจอย่างไรต่อมากกว่าจะสนใจว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นอีกบ้าง เช่น เรื่อง คอกโสเภณเข้า คอกคักเก็บ ผู้อ่านจะสนใจว่านางเฒ่าจะอย่างไร มีเหตุผลอย่างไรเมื่อถูกอาจารย์และนักศึกษารุ่นพี่เรียกไปว่ากล่าว เรื่อง เช้าวันหนึ่ง ผู้อ่านจะสนใจว่า น้อมจะอย่างไร เมื่อพบว่างูเหลือมมาขโมยห่านของเธอกินและเพื่อนบ้านบอกว่ามันเป็นงูเจ้า เรื่อง คนบนต้นไม้ ตัวละครจะตัดสินใจอย่างไร เมื่อพบว่าเขาถูกเอาเปรียบมาตลอด ผู้อ่านจะสนใจว่า เขาตัดสินใจขโมยลูกนกสาธิตา ซึ่งเป็นการเอาเปรียบแม่ลูกสาธิตาหรือไม่

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ลีลาของเรื่องทำนองนี้แตกต่างไปจากเรื่องสั้นประเภทผูกเรื่องอย่างสิ้นเชิง หากนำไปเปรียบเทียบกับเรื่องสั้นประเภทผูกเรื่องแบบเก่า เช่น เรื่อง ตุ๊กแกนรก ของ ปกรณ์ ปิ่นเฉลียว หรือ ชาเก้ายะ ของ มนต์ จรรงค์ แล้วสิ่งเหล่านั้นนับว่าเป็นความก้าวหน้าทางด้านรูปแบบอย่างหนึ่งของเรื่องสั้นในช่วงนั้น

1.2 โครงเรื่องที่เน้นความรู้สึกหรือความคิดของตัวละคร

โครงเรื่องประเภทนี้ไม่เน้นการกระทำหรือเหตุการณ์ของตัวละคร เป็นเรื่องสั้นที่มีการกระทำของตัวละครไม่มากนัก (small action) เรื่องอาจจะดำเนินไปโดย

ให้ตัวละครอยู่ในอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งแล้วนึกถึงสิ่งต่าง ๆ กลวิธีการดำเนินเรื่องจึงเน้นที่พลังของการบรรยายบุคลิกลักษณะของตัวละคร หรือความคิดของตัวละครในสถานการณ์หนึ่ง ๆ มากกว่าที่จะให้ตัวละครสำคัญไปสัมพันธ์กับตัวละครอื่น ๆ ดังนั้นความขัดแย้งหรือปัญหาและจุดสุดยอดของเรื่องจึงไม่ชัดเจนเหมือนเรื่องสั้นที่เน้นการกระทำของตัวละคร เรื่องสั้นประเภทนี้บางท่านจัดเป็นเรื่องสั้นประเภทไม่มีโครงเรื่อง (Anti - Plot)¹ หรือเป็นเรื่องสั้นที่ไม่เน้นโครงเรื่อง แต่เน้นภาษาและความรู้สึกของตัวละครแทน²

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องเน้นความรู้สึกหรือความคิดของตัวละครมีจำนวน 22 เรื่อง

ได้แก่

เรื่อง หญิงชราในความมืด การเดินทางในคืนวันหนึ่ง สิ่งที่หายไป ฉันและเธอ

ของ คมสร คุณะศิลป์

เรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป โลกใหม่ ความแตกต่าง คำคืนอันโหดร้ายในวันว่าง

เปล่า ของ วิลา คัญทัพ

เรื่อง ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า ของ พิษณุ สุข.

เรื่อง บนรถไฟชั้นสาม พยายามหนีความจริง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย

ถูกจอง เอกสิทธิ์ชน ของ สุรชัย จันทิมาธร

เรื่อง ปล่อย่นก ของ นิคม รายยวา

เรื่อง มันก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น นิยายของชาวมหาวิทยาลัย เหมือนอย่างไม่เคย

ข่าวร้ายจากภูเขา จดหมายสองฉบับ ของ วิษยากร เชียงกุล

เรื่อง ชายชรา รองเท้าสีน้ำตาล และแมว ของ ตึก วงศ์รัฐ

เรื่อง อเมริกันสยาม ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่องสั้นเหล่านี้จะเด่นที่ตัวละคร เพราะตัวละครเป็นเจ้าของความคิดหรือความรู้สึกที่ผู้เขียนได้แสดงออกมา ดังนั้นในตอนเริ่มต้นเรื่อง นักเขียนมักจะบอกว่า ตัวละครกำลัง

¹ มุพร แสงทักษิณ วรรณกรรมไทยปัจจุบัน หน้า 55

² เลติเยร์ จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 56

ทำอะไร กำลังจะไปไหน หรือกำลังรู้สึกอย่างไร เรามักจะพบว่าตัวละครไม่ได้แสดงพฤติกรรมอะไรมากนัก นอกจากนั่ง นอน หรือเดินไปเรื่อย ๆ พร้อมกับครุ่นคิดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ความคิดหรือความรู้สึกของตัวละครนั้น มีทั้งที่เกี่ยวกับตนเองและเกี่ยวกับผู้อื่น แต่ส่วนใหญ่จะเป็นความคิดเกี่ยวกับตนเอง เช่น

เรื่อง คำค้นอันหม่นหมองและร้าย ของ สุรัชย์ จันทิมาธร ให้ตัวละครรู้สึกเบื่อหน่ายต่องานที่ทำอยู่ จึงเดินออกจากที่ทำงาน ไปนั่งดื่มสุราในร้านอาหารแล้วคิดถึงเรื่องงานที่บริษัท

เรื่อง มันก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น ของ วิทยากร เชียงกุล ให้ตัวละครตื่นขึ้นมาในเช้าวันหนึ่ง แล้วคิดถึงเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคม เช่น การเอารัดเอาเปรียบ การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม และสงครามเวียดนาม เมื่อความคิดจบลงเรื่องก็จบลงด้วย

เรื่อง การเดินทางในคืนวันหนึ่ง ของ คมศรี คุณะติลล ให้ตัวละครเดินข้ามสะพานกลับบ้าน ตัวละครจับแมลงสาบได้ตัวหนึ่ง ขณะที่เดินข้ามสะพานนั้นเขานึกถึงสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะการถูกบังคับจากครูอาจารย์ พ่อ - แม่ และผู้ใหญ่ ซึ่งไม่เคยให้เสรีภาพทางความคิดแก่เขาเลย แล้วเขาก็ฆ่าแมลงสาบบนกลางสะพาน แมลงสาบจึงอาจเป็นสัญลักษณ์แทนซากความคิดเก่า ๆ ซึ่งไม่สอดคล้องกับกระแสความคิดก้าวหน้าของคนหนุ่มสาวในสมัยของนักเขียน

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีเรื่องสั้นอยู่ 4 เรื่อง ที่ให้ตัวละครสำคัญเป็นผู้บันทึกภาพที่ปรากฏรอบ ๆ ตัว โดยไม่ได้แสดงพฤติกรรมมากนัก แต่ให้ตัวละครย่อยเป็นฝ่ายแสดงพฤติกรรมแทน ตัวละครสำคัญเป็นเสมือนเครื่องมือของนักเขียนที่ช่วยส่งผ่านความคิดเห็น ความรู้สึก หรือภาพชีวิตในบางแง่มุม สิ่งที่ตัวละครคิดถึงเป็นเรื่องราวของบุคคลอื่น ไม่ใช่ความคิดเกี่ยวกับเรื่องราวส่วนตัวของตัวละคร ดังนี้

เรื่อง ปล่อยนก ของนิคม รายยวา ให้ชายชราเฝ้ามองนกที่ศนาจรมาปล่อยนกเมื่อนกที่ศนาจรกลับไป ชายชราก็ลุกขึ้น เรื่องก็จบลง เรื่องเน้นที่การพูดคุยของนกที่ศนาจรชายหญิงที่มาปล่อยนก ฝ่ายชายไม่รู้สึกรู้ว่าตนได้ปล่อยนกเลยตราบใจที่ยังไม่ทำลายกรงนกทองใหญ่มาให้หมดไป

เรื่อง อเมริกันสยาม ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ตัวละครสำคัญเป็นชาวอเมริกันใต้
 เคนรอบสนามหลวง แล้วนึกถึงวัฒนธรรมไทยที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป เรื่องเน้นที่ความคิด
 ของตัวละครเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมไทยในยุคอิทธิพลตะวันตก

เรื่อง บนรถไฟชั้นสาม ของ สุรัชย์ จันทิมาธร นักเขียนได้บรรยายตัวละครย่อย
 กลุ่มต่าง ๆ บนรถไฟผ่านทางความคิดของตัวละครสำคัญ เช่น กลุ่มชาวชนบทที่อพยพเข้ามา
 ขายแรงงานในกรุงเทพฯ กลุ่มนักหนังสือพิมพ์ที่วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาของบ้านเมือง เป็นต้น

เรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย ของ วิทยากร เชียงกุล เรื่องนี้ให้ทองม้วนตัวละคร
 สำคัญ เป็นผู้บันทึกภาพและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทของ
 นักศึกษากลุ่มหนึ่ง

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องเน้นความรู้สึกหรือความคิดของตัวละครนี้ แม้ว่าจะไม่นับ
 พฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งเป็นสิ่งช่วยลำดับเรื่อง แต่การลำดับความคิดของตัวละครก็มี
 ระเบียบ เรียงลำดับเวลาและความคิดก่อนหลัง ผู้อ่านสามารถแลเห็นเอกภาพทางความคิด
 ได้อย่างชัดเจน ดังเช่น เรื่อง หญิงชราในความมืด เริ่มตั้งแต่หญิงชราได้รับซองจดหมาย
 สีน้ำตาลซึ่งเป็นข่าวจากหลานของนางที่ไปรบในเวียดนาม นางกลัวที่จะเป็นข่าวการตาย
 ของหลานชาย ความคิดของนางเริ่มต้นจากจุดนั้นจนกระทั่งนางตัดสินใจกินยาตาย เรื่อง
ความแตกต่าง เริ่มตั้งแต่ตัวละครเข้าไปนั่งอ่านหนังสือในหอสมุด แล้วคิดถึง ความแตกต่าง
 ระหว่างกรรมกรสร้างตึกกับนักศึกษาในหอสมุด เรื่องจบลงเมื่อตัวละครตัดสินใจจะไปร่วม
 รับรู้และใช้ชีวิตอันยากลำบากกับกรรมกร เป็นต้น จะเห็นว่า เรื่องราวในความคิดจะเรียง
 ลำดับตามเหตุการณ์ ตามเวลา และเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน

ถึงแม้ว่าเรื่องจะดำเนินตามลำดับความคิดและเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน แต่ด้วยเหตุที่
 เรื่องไม่นับพฤติกรรมของตัวละครทำให้ความขัดแย้งในเรื่องไม่ชัดเจน ความยุ่งยากต่าง ๆ
 ในเรื่องจึงไม่เด่นชัด ฉะนั้นการแบ่งโครงสร้างออกเป็นตอนต้น ตอนกลาง และตอนจบ
 จึงไม่ชัดเจนเท่าเรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องเน้นพฤติกรรมของตัวละคร อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า
 มีเรื่องสั้นในกลุ่มนี้ที่สามารถแยกโครงสร้างให้เห็นเด่นชัดอย่างสมบูรณ์ได้ มี 5 เรื่องด้วยกัน
 คือ หญิงชราในความมืด ลูกองุ่น คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า การเดินทางในคืนวันหนึ่ง

และ คำค้นอันหมั่นหมองและร้าย ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างจากเรื่อง ลูกจุ่น กับเรื่อง คำค้นอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า ดังนี้

เรื่องลูกจุ่น

ตอนเริ่มต้น (Exposition)

- นักเขียนกล่าวถึงตัวละครชื่อจุ่นมา 3 บาท จากแผงขายผลไม้ที่สถานีขนส่งสายเหนือ ขณะที่เขากำลังนั่งกินจุ่น เขาได้พิจารณา ลูกจุ่น คิดถึงความอ่อนนุ่มน่าทุกนอมเหมือนหญิงสาวผู้อ่อนหวาน

ตอนความยุ่งยาก (Complication)

- จุ่นลูกหนึ่งหลุดจากนิ้วมือของชายหนุ่ม กลิ้งลงไปที่หยุคที่ข้างรองเท้าของชายหนุ่มคนหนึ่งที่ยืนอยู่ใกล้แผงขายหนังสือพิมพ์ ตัวละครเป็นห่วงลูกจุ่นมาก เพราะมีคนเดินไปเดินมาจะเหยียบลูกจุ่นเสมอ ซึ่งตอนนั้นเหมือนเป็นจุดวิกฤต (crisis) ของเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านตื่นเต้น แต่ลูกจุ่นก็ปลอดภัยทุกครั้ง ชายหนุ่มจึงตัดสินใจจะเดินจากไป ในขณะที่เขาจะไปในั้น มีคนกลุ่มใหญ่เดินตรงมาที่ลูกจุ่น

จุดสุดยอด (Climax)

- ชายหนุ่มตัดสินใจลุกไปเหยียบลูกจุ่นด้วยตนเอง แล้วเรื่องก็จบลงที่จุดสุดยอดนี้

เรื่องคำค้นอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า

ตอนเริ่มต้น (Exposition)

- นักเขียนบรรยายฉากและตัวละครว่า ตัวละครรู้สึกเบื่อหน่าย วันนี้เป็นวันที่เจียบเหงา ว่างเปล่า เขายังตัวเองอยู่ในห้องเช้าทั้งวัน จนกระทั่งคำเขาลุกขึ้นอาบน้ำ และออกจากห้องเช้า

ตอนความยุ่งยาก (Complication) - เขาจำได้ว่าเขานัดผู้หญิงไว้ แต่เขาก็พลาด เขากลับมาที่ห้องเช่าอีก แล้วเริ่มสับสน คิดถึงเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเอง เขาได้เผาตุ๊กตาตัวเล็ก ๆ 3 ตัว เขาคิดว่า กำลังทำพิธีเผามนุษย์ชาติ ตุ๊กตา 3 ตัว ได้ ร้องสารภาพบาป เขามีอาการประสาทหลอน มากขึ้น

จุดสุดยอด (Climax) - ตุ๊กตา 3 ตัว ขยายใหญ่ขึ้น มันถือคบไฟเดิน ตรงเข้ามาทำร้ายเขา เขาร้องสับสนออกมา แล้วหมดสติไป

ส่วนเรื่อง หญิงชราในความมืด นั้นจบลงที่จุดสุดยอดของเรื่องเช่นกันคือ หญิงชรา ตัดสินใจกินยาตาย เรื่อง การเดินทางในคืนวันหนึ่ง จุดสุดยอดอยู่ตรงที่ชายหนุ่มตัดสินใจฆ่าแมลงสาบบนกลางสะพาน และเดินกลับบ้านด้วยใจปลอดโปร่ง

เรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย เป็นเรื่องสั้นในกลุ่มนี้ที่แตกต่างจากเรื่องอื่น คือ กล่าวถึงชายหนุ่มคนหนึ่งรู้สึกเบื่อหน่ายงานที่ทำอยู่ เขาอยากออกไปข้างนอก และ ให้ออกไปดื่มสุราที่ร้านริมถนนแห่งหนึ่ง แล้วคิดถึงงานที่ทำ เพื่อนร่วมงาน และนายจ้างของเขา ตัวละครรู้สึกโกรธแค้นนายจ้าง ตอนนั้นนึกเขียนเน้น "การกระทำในความคิด" คือให้ ตัวละครคิดถึงภาพตัวเขาไปอาละวาดในที่ทำงาน คำนายจ้างและเพื่อนร่วมงาน แต่เมื่อ สิ้นของตัวละครกลับคืนมา เขากลับจิตใจที่มันเป็นเพียงความคิด นับว่าความคิดของตัวละคร เปลี่ยนแปลงไป เรื่องจึงไม่ทวีความเข้มข้นไปถึงจุดสุดยอด มีลักษณะคล้ายเป็นปฏิปักษ์กับ จุดสุดยอด (Anti - Climax) สุดท้ายผู้แต่งจบเรื่องด้วยการให้ตัวละครคิดว่าจะไป ขอโทษเพื่อนร่วมงานในวันรุ่งขึ้น

การที่ผู้แต่งจบเรื่องอย่างตรงข้ามกับอารมณ์โกรธแค้นของตัวละคร เช่นนี้จึงนับ ว่าเป็นการหักมุมแบบ Surprised Ending ได้เช่นกัน คล้ายกับเรื่อง ถนนสายที่ นำไปสู่ความตาย ที่ให้ตัวละครตัดสินใจใหม่ผิดไปจากความคิดเดิม พร้อมกับให้ตัวละคร

ลงมาขอเงินซื้อข้าวกินจากตำรวจอีกด้วย ซึ่งนับเป็นการจบบอย่างพลิกความคาดหมาย แต่การหักมุมจบอย่างเรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย และ ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย นั้นแทนที่จะทำให้ผู้อ่านรู้สึกสนุก ประหลาดใจ เหมือนเรื่องสั้นหักมุมแบบเก่า กลับให้ความรู้สึกปวดร้าวมากกว่า เรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าตัวละครตกอยู่ใ้อำนาจของชะตากรรมและสังคมทุนนิยมอย่างแท้จริง ตัวละครมีสภาพไม่ต่างจากผู้อ่านเท่าใดนัก ส่วนเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย การหักมุมจบก็ให้ความรู้สึกสะใจมากกว่าความรู้สึกสนุกเช่นกัน และเมื่อพิจารณาเรื่องสั้นทั้ง 60 เรื่องแล้ว ผู้วิจัยพบว่านอกจาก 2 เรื่องข้างต้นแล้ว ยังมีเรื่องสั้นอีก 2 เรื่อง ที่จบลงในทำนองพลิกความคาดหมาย คือ เรื่อง เมานักเรียนนอก กับ สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย

เรื่อง เมานักเรียนนอก นักเขียนให้นักเรียนนอกตกเถียงปัญหาต่าง ๆ ของสังคมไทย โดยมี "กู" ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญนั่งฟังอยู่ด้วย สุดท้าย "กู" ได้เป็นฝ่ายอภิปรายบ้าง โดยบอกว่า ปัญหาต่าง ๆ นั้นเกิดจากบรรดานักเรียนนอกทั้งหลายนั้นแหละที่เป็นฝ่ายสร้างปัญหาให้กับสังคม เช่น คอรัปชั่น กดหัวประชาชน นักเขียนจบลงด้วยคำพูดสั้น ๆ ของ "กู" ว่า

"คุณเลือกเป็นบ้า - - ทำไมต้องให้คนกำลังเมาไวน์เลว ๆ มาพูดด้วยนะ"¹

เรื่อง สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย นักเขียนให้ตัวละครซึ่งเป็นนักเรียนนอกตกเถียงกันถึงปัญหาเศรษฐกิจ และจบลงด้วยการให้ "คำเที่ยง" ตัวละครสำคัญพูดว่า

"ผมกำลังคิดว่า พวกตอกเตอร์ก็เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยอย่างหนึ่งเหมือนกัน เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยที่เมตอิน ยู. เอส. เอ. และเป็นเหตุให้เงินตรารั่วไหลออกนอกประเทศปีละหลายล้าน - - โอ้ คิดดูสิครับว่ากว่าจะเรียนกันจบนะใช้เงินใช้ทองไปเท่าไร"²

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "เมานักเรียนนอก" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 202

²สุจิตต์ วงษ์เทศ "สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย" ใน ล.ค. หน้า 206

การจบของทั้งสองเรื่องเป็นการจบแบบพลิกความคาดหมาย และให้ความรู้สึกที่คล้ายคลึงกัน คือ ประชดประชันเสียคลี่ เรื่อง เมานักเรียนนอก ให้ "กู" มาไวน์แล้วพูดปดทำให้ตรงจุดว่านักเรียนนอกแหละคือผู้สร้างปัญหาให้แก่สังคมไทย เช่นเดียวกับเรื่อง สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย ให้กำเตียง คนที่มีความรู้น้อยกว่าบรรดาкокเตอร์สรุปปิดท้ายว่าแท้จริงแล้วบรรดาкокเตอร์คือ สินค้าฟุ่มเฟือยอย่างหนึ่ง

เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องเน้นความคิดหรือความรู้สึก นักเขียนจะให้ความสนใจกับความคิดที่ต้องการเสนอมากกว่ากลวิธีการนำเสนอให้แปลกใหม่ ความคิดจึงเด่นกว่าองค์ประกอบด้านโครงเรื่อง ตัวละคร หรือการใช้ภาษา เช่น เรื่อง จดหมายสองฉบับ นักเขียนใช้วิธีเขียนจดหมายโต้ตอบกัน เรื่องเน้นความคิดที่แฝงอยู่ในข้อความในจดหมาย เรื่อง แล้วก็ผ่าน ฝันไป นักเขียนให้ตัวละครนั่งคิดถึงเรื่องราวความสัมพันธ์ของชายหญิงคู่หนึ่ง เมื่อความคิดจบลงเรื่องก็จบลงด้วย เป็นต้น

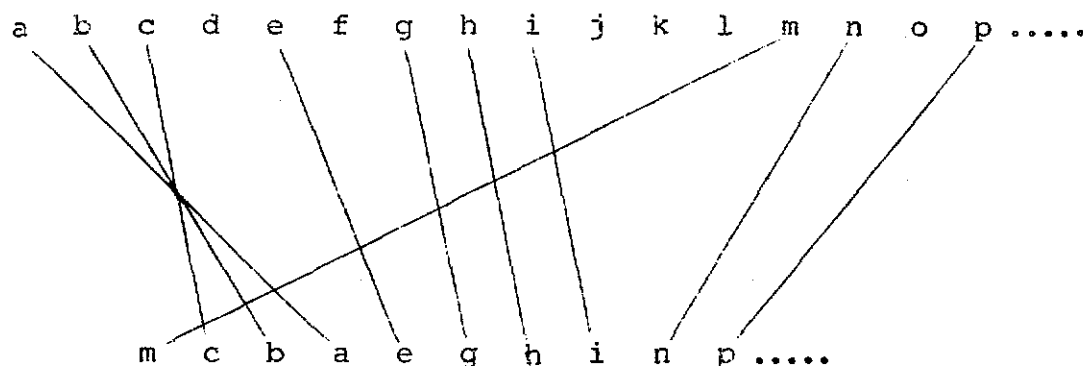
ลักษณะเด่นของเรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องเน้นความรู้สึกหรือความคิดของตัวละครก็คือ ไม่เน้นความขัดแย้งภายนอก ไม่มีมหรหรอุปสรรคต้องเอาชนะ และมีตอนจบไม่ชัดเจน คือมีลักษณะ Anti - Climax เป็นส่วนใหญ่ เช่น บนรถไฟชั้น 3 ปล่อยนก พยายามหนีความจริง มันจกต้องเป็นไปเช่นนั้น เป็นต้น ผู้อ่านอาจท้อเมื่ออ่านเรื่องสั้นประเภทนี้แล้วอาจรู้สึกว่า ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้นในเรื่องเลย หรือนี้ไม่ใช่เรื่องสั้น¹ อย่างไรก็ตาม ลักษณะเหล่านี้จัดว่าเป็นลักษณะก้าวหน้าด้านโครงเรื่องของเรื่องสั้น ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

2. เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องไม่ดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดยทั่วไป

โครงเรื่องประเภทนี้ หมายถึง โครงเรื่องของเรื่องสั้นที่มีการจัดระเบียบของเรื่องแตกต่างไปจากโครงเรื่องประเภทที่ 1 คือไม่เน้นความสัมพันธ์กันหรือความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ เหตุการณ์แรกไม่จำเป็นต้องเป็นเหตุให้เกิดเหตุการณ์หลัง บางครั้งมีลักษณะ

¹A.L. Bader "The Structure of the Modern Short Story" in Short Story Theories p. 107

เหมือนกับเอาชิ้นส่วนที่แตกกระจายมาเรียงติดต่อกันไป นักเขียนจะคำนึงถึงศิลปะของการนำเสนอให้แปลกใหม่ไปกว่าเดิม นับตั้งแต่การเลือกเหตุการณ์จนถึงการนำเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเรียงต่อกันไป โครงเรื่องแบบนี้มีลักษณะเหมือนกับที่ บรูคส์ (Brooks) และ วาเรน (Warren) เขียนเป็นแผนผังไว้ คือ¹

บรรทัดบนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับก่อนหลังจากต้นไปจนจบ ส่วนบรรทัดล่าง นักเขียนจะเลือกเหตุการณ์มาจัดเรียงใหม่ โดยไม่จำเป็นต้องเรียงจากต้นจนจบ ตามลำดับก่อนหลัง โครงเรื่องจึงไม่มีรูปร่างที่แน่นอน การแบ่งโครงสร้างออกเป็นตอนต้น ชั๊ตแย้ง และตอนคลี่คลายเรื่องจึงไม่ใช่สิ่งจำเป็น เรื่องราวที่น่าเสนอก็ไม่ต้องหวืออารมณ์ผู้อ่านให้ไปสู่จุดสุดยอด (climax) โครงเรื่องประเภทนี้เป็นปัญหาอย่างมากสำหรับผู้อ่านที่ไม่มี ความชำนาญในการค้นหาสารของนักเขียน เพราะต้องมาเรียงลำดับเหตุการณ์หรือความคิดใหม่เสมอ เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องแบบนี้จึงถูกโจมตีจากผู้อ่านว่ามีความบกพร่องด้านโครงเรื่อง หรือด้านการบรรยาย² เรื่องสั้นที่ผู้วิจัยคัดเลือกมาศึกษา พบว่ามีลักษณะโครงเรื่องแบบนี้ 14 เรื่อง ดังนี้ คือ

¹Cleanth Brooks and Robert Penn Warren Understanding Fiction
p. 78

²A.L. Bader "The Structure of the Modern Short Story" in
Short Story Theories p. 107

เรื่อง แยงมันสมองออกจากเหล็ก ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

เรื่อง บันทึกของคุณ ผ่านไประหว่างสับสน ห้องสี่เหลี่ยม ผู้คนสีขาวดำ ของ
ตึก วงศ์รัฐ

เรื่อง ฉันและเขา ความเจ็บ กำแพง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน
รถไฟใต้ดิน อดีตประวัติ ออกไปจากความมืด ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

เรื่อง มายา ความปวดร้าว ของ พิเชฐ คุภ.

หากศึกษาลักษณะก้าวหน้าของโครงเรื่องของเรื่องสั้นเหล่านี้แล้ว จะพบว่ามียุ่

2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

2.1 การสร้างเรื่องเทียบเคียง

2.2 เหตุการณ์ในเรื่องไม่มีความสัมพันธ์กัน

2.1 การสร้างเรื่องเทียบเคียง

โครงเรื่องประเภทนี้มีกลวิธีการจัดระเบียบเหตุการณ์ในเรื่องเหมือนภาพยนตร์ที่ใช้
เทคนิคการตัดต่อภาพหรือเหตุการณ์ 2 อย่างสลับกัน เพื่อให้ผู้อ่าน (ผู้ชม) เปรียบเทียบ
เหตุการณ์หรือภาพ 2 อย่างนั้น โดยที่เหตุการณ์ทั้งสองอย่างอยู่ในเรื่องเดียวกัน การเปลี่ยน
เหตุการณ์ผู้เขียนจะระบุไว้อย่างชัดเจน ผู้อ่านมีหน้าที่เทียบเคียงเหตุการณ์ทั้งสอง โดยใช้
ความคิดหลอมรวมเหตุการณ์ทั้งสองเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการตีความสาร เรื่องสั้น
ที่มีโครงเรื่องลักษณะนี้มีเรื่อง ฉันและเขา ห้องสี่เหลี่ยม และ แยงมันสมองออกจากเหล็ก

เรื่อง ห้องสี่เหลี่ยม ของ ตึก วงศ์รัฐ ใช้วิธีสร้างเรื่องเทียบเคียง โดยวิธีแบ่ง
เป็นตอน ๆ คือ ภาพสามัญ ภาพวิสามัญ และ ภาพสามัญ โดยให้ภาพสามัญเป็นชีวิตจริงของ
ตัวละคร ส่วนภาพวิสามัญเป็นเรื่องราวในความคิดของตัวละคร

นักเขียนเปิดเรื่องด้วยภาพสามัญ ให้ตัวละครเหนื่อยหน่ายต่องานที่บริษัท และให้
ตัวละครปลอบใจตัวเองด้วยการคิดถึงวันหยุดสุดสัปดาห์ นักเขียนตัดภาพไปให้ตัวละครนึกถึง
เหตุการณ์บนรถเมล์ งานที่บริษัท นายทุน ทำเทียบเรือ และเหตุการณ์ตอนเย็นวันอังคารที่
ฝนตก ส่วนภาพวิสามัญ นักเขียนให้ชายหนุ่ม 2 คน ได้ตอบกัน ผู้วิจัยเข้าใจว่าเป็นบุคคล

เดียวกัน เพราะข้อความที่ว่า "ชายหนุ่มคนแรกอายุประมาณวัยเบญจเพส กำลังวางอิฐลงบน
แนวผนัง...ชายหนุ่มอีกคนหนึ่งอายุประมาณวัยเบญจเพส และด้วยใบหน้าคล้ายคลึงกับผู้ที่ก่อสร้าง
ผนังด้านที่เหลือ..."¹ ภาพวิสามันต์นี้เป็นเรื่องราวในความคิดของตัวละคร เมื่อตีภาพกลับ
มาที่ภาพสามัญอีกครั้ง นักเขียนให้ตัวละครไปยืนดูรูปภาพในหอศิลป์ ความคิดเรื่องชายหนุ่มที่
ก่อสร้างผนังก็กลับเข้ามาในความคิดว่า เขาได้เข้ามาทำลายรูปภาพในหอศิลป์ ตัวละครรู้สึก
ตัวเมื่อพบว่า มีดัดกระดากของเขาหล่นไปที่พื้น ตัวละครตีใจที่พบว่าสภาพทุกอย่างภายใน
หอศิลป์ยังคงปกติ

จะเห็นว่าเรื่อง ห้องสี่เหลี่ยม นี้มีการนำเสนอที่ซับซ้อน ตัดภาพกลับไปกลับมา
เพียงแต่ได้แบ่งตอนออกเป็นภาพสามัญกับภาพวิสามันต์เพื่อความสะดวกแก่ผู้อ่าน เหตุการณ์ที่นำ
มาเรียงลำดับกันนั้นมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง ผู้อ่านต้องทำความเข้าใจเหตุการณ์ในแต่ละภาพก่อน
จึงเข้าใจเหตุการณ์และแนวคิดของเรื่องทั้งหมด

เรื่อง ฉันและเขา ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เสนอภาพเทียบเคียง 2 ภาพ คือ
ภาพของฉัน กับภาพของเขา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับฉันและเขานั้นไม่เหมือนกันเลย ภาพของ
ฉันเป็นเรื่องราวของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ส่วนภาพของเขาเป็นเรื่องราวของชายหนุ่ม
นอกมหาวิทยาลัย แต่ฉันและเขาน่าจะเป็นบุคคลเดียวกัน เพราะทั้งฉันและเขาคิดจะไปวัด
เหมือนกัน แต่ทำไมได้ไป ดวงมณี พาหาวุธ มีความเห็นว่า ตัวละคร "ฉัน" เป็นช่วงที่อยู่ใน
วัยศึกษา ส่วนตัวละคร "เขา" เป็นช่วงที่สำเร็จการศึกษาแล้ว ส่วนความต้องการไปวัดนั้น
"ฉัน" เป็นความต้องการของจิตสำนึก ส่วน "เขา" เป็นความต้องการที่ผุดขึ้นมาจากจิตใต้
สำนึก² การเรียงลำดับเหตุการณ์ของเรื่องมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง ไม่เป็นเหตุเป็นผลแก่กัน
เช่น ในขณะที่ "ฉัน" นั่งอยู่ในห้องเรียน นักเขียนบรรยายบรรยากาศรอบ ๆ ห้องเรียน

¹ ติก วงศ์รัฐ "ห้องสี่เหลี่ยม" ใน นักสีขาวและผู้หญิง หน้า 14

² ดวงมณี พาหาวุธ ลักษณะ "แอบเสิร์ช" ในเรื่องสั้น ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

แล้วให้ตัวละครคิดจะไปวัดเมื่อมองเห็นวัด โดยที่การคิดจะไปวัดของตัวละครไม่มีผลต่อเหตุการณ์ต่อมา การเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องมีลักษณะวากวน ไม่แจ่มชัด ไม่พัฒนาไปสู่จุดจบของเรื่องได้ ผู้อ่านต้องค้นหาสารจากส่วนของต้นและส่วนของเขาก่อนจึงจะให้ความคิดโดยส่วนรวมของเรื่อง

เรื่อง แยกมันสมองออกจากเหล็ก ของ สุวัจน์ ศรีเชื้อ ใช้วิธีตัดภาพกลับไปกลับมา ระหว่างภาคอดีตกับปัจจุบัน สลับกันไปแล้วจบด้วยภาคอนาคต เรื่องนี้เป็นเรื่องราวของชายหนุ่มคนหนึ่งที่ถูกเสกการเป็นทหารเหมือนพ่อและพี่ชาย ภาคอดีตเป็นภาคความคิดเก่าที่ถูกหล่อหลอมจากพ่อ ชีวิตในวัยเด็กที่ต่างจังหวัด และชีวิตวัยหนุ่มในเมือง ภาคปัจจุบันเป็นภาคการต่อสู้ทางความคิดของตัวละคร ส่วนภาคอนาคตก็คือ เขาสามารถเอาชนะความคิดของพ่อที่ปลูกฝังเขาในเรื่องสงครามได้ ความคิดปฏิเสธสงคราม ปฏิเสธการเป็นทหาร และการเป็นชนค่อครอบครัวยุติเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ในภาคอนาคตนี้ ตัวละครจึงสามารถแยกโลกใหม่ออกจากโลกเก่าได้ การแยกมันสมองออกจากหมวกเหล็กจึงจบสิ้นลง

แม้ว่าเรื่อง แยกมันสมองออกจากเหล็ก จะมีลีลาที่เหนือจริงก็ตาม แต่ความซับซ้อนและวากวนของโครงเรื่องก็ไม่เด่นเท่า 2 เรื่องข้างต้น การแบ่งออกเป็น 3 ภาค โดยแต่ละภาคไม่ได้เชื่อมโยงกัน ซึ่งอาจเป็นปัญหาแก่ผู้อ่านในการเข้าใจสารของเรื่อง การอ่านเรื่องสั้นนี้ ผู้อ่านจะต้องเชื่อมโยงภาคอดีตกับภาคอนาคต คือ ภาคที่ว่าด้วยชีวิตในวัยเด็ก และความคิดเรื่องการเป็นทหารเข้าด้วยกันก่อน และเชื่อมโยงภาคปัจจุบัน คือ ภาคที่ว่าด้วยการต่อสู้ทางความคิดของตัวละครเข้าด้วยกัน ผู้อ่านจึงมองภาพรวมของเรื่องได้

การสร้างเรื่องหรือเหตุการณ์เทียบเคียงตัดกลับไปกลับมาเช่นนี้ นับเป็นความก้าวหน้าด้านโครงเรื่องของเรื่องสั้นอย่างหนึ่งในช่วงนั้น

2.2 เหตุการณ์ในเรื่องไม่สัมพันธ์กัน

หากความเชื่อที่ว่า ความเกี่ยวเนื่องหรือความเป็นเหตุเป็นผล (causality) ของเหตุการณ์เป็นสิ่งสำคัญมากในการสร้างโครงเรื่อง ดังคำกล่าวของ ปรีชา จาตุรพันธ์

ว่า "...การเขียนให้เนื้อเรื่องปะติดปะต่อกันตั้งแต่ต้นจนวสานนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เรื่องใดก็ตามถ้าการเดินเรื่องไม่สัมพันธ์ติดต่อกันแล้ว จะทำให้ผู้อ่านจับต้นชนปลายไม่ถูก ทำให้เรื่องทั้งเรื่องขาดอรรถรสไปโดยสิ้นเชิง"¹ ความเชื่อหรือหลักการข้อนี้ก็ใช้ไม่ได้กับเรื่องสั้นในกลุ่มนี้ เพราะลักษณะของโครงเรื่องที่ปรากฏก็คือ การจัดระเบียบของโครงเรื่องไม่มีความเกี่ยวเนื่องหรือเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน บางเรื่องมีสภาพเหมือนเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น อีกเหตุการณ์หนึ่งก็เกิดขึ้นเรียงลำดับกันไป แต่ละเหตุการณ์ไม่มีความเกี่ยวเนื่องหรือเป็นเหตุเป็นผลแก่กันเลย อันเป็นลักษณะของเรื่องที่ไม่เน้นโครงเรื่อง (Plotless)² ความไม่เกี่ยวเนื่องของเหตุการณ์นี้ สาเหตุประการหนึ่งเกิดจากการใช้กลวิธีย้อนกลับไปในกลับมา (flashback) เหมือนภาพยนตร์สมัยใหม่ นักเขียนได้นำวิธีนี้มาใช้ในเรื่องสั้น และใช้หลายหนในเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง โดยไม่ได้บอกล่วงหน้าแก่ผู้อ่านด้วยวิธีแยกออกจากกันอย่างชัดเจนเหมือนวิธีสร้างเรื่องเหี้ยมเถียง ดังนี้

เรื่อง มายา ของ พิษณุ คุณ. เป็นเรื่องของชายหนุ่มที่มีความรู้ลึกซึ้งอยากจะทำ "ลาออก" จากทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต และได้ตัดสินใจไปพักผ่อนชายทะเลกับเพื่อน ๆ เรื่องกล่าวถึงชายหนุ่มไปสูบกัญชาและอยู่ในอาการมึนเมา นักเขียนใช้วิธีตัดภาพกลับไปกลับมาให้เกิดในความคิดของตัวละครในภาวะมึนเมาไม่ได้สติ ผู้อ่านต้องแยกเหตุการณ์ในความคิดของตัวละครออกจากเหตุการณ์การสูบกัญชาซึ่งเป็นภาวะปัจจุบัน

เรื่อง ความปวดร้าว ของ พิษณุ คุณ. แม้ว่าจะดำเนินเรื่องตามกำหนดเวลาจากอดีตถึงอนาคต แต่การตัดภาพมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน เริ่มจากตัวละคร "พวกเขา" "พวกเรา" ในปัจจุบัน นักเขียนได้เสนอตัวละคร "ชายร่างผอม" และ "ชายร่างอ้วน" ในตอนต่อมา และในตอนท้ายให้ "ชายชรา" สนิทนากับ "พวกเขา" (ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับ "พวกเขา" ในตอนแรก) การเสนอเรื่องติดต่อกันไปโดยไม่แบ่งแยกอย่างชัดเจนและการก้าวไปสู่มิติของเวลาในอนาคต ทำให้โครงเรื่องของเรื่องนี้เด่นชัดมาก

¹ปรีชา จาตรพันธ์ ศิลปการประพันธ์ หน้า 59

²Fred B. Millitt and Gerald Eades Bentley The Art of the Drama. p. 179

เรื่อง บันทึกของคุณ ของ ตึก วงศ์วิรุ ซึ่งให้ความรู้สึกสับสน เวียนวน และสื่อความไม่ชัดเจน นักเขียนเริ่มต้นตรงสัญญาณจราจรที่สี่แยกแห่งหนึ่ง ตัวละครกำลังจะข้ามถนน เขานึกถึงชีวิตของคุณ นึกถึงเมื่อตอนเช้าที่เขามาทำงานสายกว่าปกติ เขาได้พบศพชายเคราะห์ร้ายคนหนึ่งนอนจมกองเลือดอยู่ที่ถนน ศพถูกปิดไว้ด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ ภาพชายผู้เคราะห์ร้ายฝังแน่นอยู่ในความทรงจำของเขา เขานึกถึงงานที่บริษัทและได้ตั้งคำถามกับตัวเองว่า ทำงานไปเพื่ออะไร นักเขียนตัดภาพกลับมาที่สัญญาณไฟจราจรอีกครั้ง แล้วให้ตัวละครไปดื่มเหล้า คิดถึงเพื่อน แล้วเดินกลับออกมา สุดท้ายภาพของชายผู้เคราะห์ร้ายกลับเข้ามาในความทรงจำอีก "...ดูเหมือนเขาจะถลาลึกเข้าไปบริเวณนั้น ตรงที่ชายแปลกหน้านอนอยู่...หลังจากพลิกกระดาษหนังสือพิมพ์ออกและพบว่า ใบหน้าของชายผู้เคราะห์ร้ายคนนั้นเป็นใบหน้าเดียวกับเขา"¹ เรื่องราวที่เกิดขึ้นมีลักษณะซับซ้อน เวลาในเรื่องไม่ชัดเจน ภาพชายผู้เคราะห์ร้ายในความทรงจำที่เหมือนกับใบหน้าของเขาและการตัดภาพกลับไปกลับมาให้ความรู้สึกคลุมเครือ ซึ่งผู้อ่านมีสิทธิ์ตีความได้หลากหลาย

เรื่อง ผู้คนสีขาวดำ ของ ตึก วงศ์วิรุ เช่นกัน ใช้วิธีตัดภาพกลับไปกลับมาระหว่างข่าวในหนังสือพิมพ์ที่ตัวละครอ่านกับเหตุการณ์ที่ท่าเรือข้ามฟาก ซึ่งตัวละครนั่งอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ นักเขียนไม่ได้สรุปแนวคิดของเรื่องแต่เมื่ออ่านจบแล้วจะพบว่า ความไร้สาระของชีวิตของนักโทษประหารที่ปรากฏในข่าวนั้นไม่แตกต่างจากความไร้สาระของผู้คนรอบข้างตัวละคร

เรื่อง ออกไปจากความมืด ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี นักเขียนให้ตัวละครต้องเบียดเสียดอยู่ในรถประจำทางตามแบบ "วัฒนธรรมปลากระป๋อง" ตัวละครรู้สึกเบื่อหน่ายสภาพสังคมเมืองหลวง ตัวละครจึงรู้สึกอยากจะทำลายล้างสังคมที่เขาอยู่ เขาจึงคิดฝันถึงการปล้นธนาคารกรุงเทพในระหว่างที่ยืนอยู่บนรถประจำทาง การจัดวางเหตุการณ์ของเรื่องย้อนกลับไปกลับมาระหว่างความคิดฝันของตัวละครกับสภาพบนรถประจำทาง จนรู้สึกซ้ำซากววน เรื่องจบลงที่ตัวละครลงจากรถประจำทางคันนั้น

¹ ตึก วงศ์วิรุ "บันทึกของคุณ" ใน รวมเรื่องสั้นของ ตึก วงศ์วิรุ หน้า 132

เรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตัวละครตื่นขึ้นมาในวันหนึ่งแล้วพบศพอยู่ในลิ้นชักโต๊ะเขียนหนังสือ ตัวละครได้เอาศพใส่ถุงกระดาษเพื่อเอาไปทิ้ง ในขณะที่หัวถุงนั้น ถูกก็หนักขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเย็นเขาจึงทิ้งศพที่สะพานแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นช่วงที่รถไฟขบวนสุดท้ายมาถึงสถานี ในระหว่างที่นำศพไปทิ้ง ตัวละครรู้สึกเหนื่อยและคิดฟุ้งซ่านถึงเรื่องราวต่าง ๆ เรื่องราวเหล่านั้นก็ล้วนแต่ไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือเรื่อง อศิวประวัติ ของนักเขียนคนเดียวกัน ก็มีลักษณะไม่สัมพันธ์กันเหมือนเรื่องอื่น ๆ ดวงมณี พาทานู กล่าวถึงโครงเรื่องของเรื่องนี้ว่า "เหมือนกับนักเขียนไม่ได้วางโครงเรื่องให้กระชับ แต่นักจะเขียนอะไรก็เขียนลงไป..."¹

จากโครงเรื่องของเรื่องสั้นนี้หากมาเป็นตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าโครงเรื่องมีลักษณะไม่มีความสัมพันธ์ ขาดความเป็นเหตุเป็นผล มีลักษณะแตกกระจาย จนกล่าวได้ว่าเรื่องสั้นเหล่านี้ไม่มีเอกภาพด้านโครงเรื่อง หรือที่บางคนเรียกว่า เอกภาพด้านการกระทำ แต่เรื่องสั้นเหล่านี้บางเรื่องมีการพัฒนาไปสู่จุดจบของเรื่อง เช่น เรื่อง ความปวกฉ้าว มายา ออกไปจากความมืด ฉะนั้นเรื่องสั้นเหล่านี้ยังไม่ยากต่อการค้นหาแนวคิดของเรื่องเท่าใดนัก เพราะแม้จะขาดเอกภาพด้านการกระทำ ขาดความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ ยังแลเห็นเอกภาพทางความคิดของเรื่องได้ แต่เรื่องสั้นบางเรื่องมีความซับซ้อนแตกกระจายแล้วยังวุ่นวายยากที่จะค้นหาสาร คือ นอกจากจะขาดเอกภาพด้านการกระทำแล้วเอกภาพทางความคิดยังไม่ชัดเจนอีกด้วย ได้แก่ เรื่อง ผ่านไปอย่างสับสน รถไฟเด็กเล่น และ ความเงิบ

เรื่อง ผ่านไปอย่างสับสน ของ ตึก วงศ์วิรัช โครงเรื่องมีลักษณะแตกกระจาย เหตุการณ์ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัด นักเขียนเปิดเรื่องให้ตัวละครไปรักษากามโรคที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่ง นักเขียนบรรยายบรรยากาศของโรงพยาบาล ตัวละครนั่งถึงงานที่บริษัท เรื่องตัดกลับไปกลับมาระหว่างโรงพยาบาลกับบริษัท โดยมีความคิดเรื่องการไปเที่ยวที่ "กาฬสถาน" เมื่อสมัยเป็นนักศึกษาเข้ามาแทรก เมื่อตัวละครได้รับการจัดยาแล้ว เขากลับ

¹ดวงมณี พาทานู วิเคราะห์ลักษณะ "แอมเสิร์ท" ในเรื่องสั้นของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

ไปที่บริษัท รู้สึกเบื่อหน่าย เขาจึงตัดสินใจจะไปที่กาแฟสถาน เรื่องราววนเวียนอยู่ 3 ที่เท่านั้น คือ โรงพยาบาล ที่ทำงาน และกาแฟสถาน เนื้อเรื่องก็ไม่มีจุดจบที่ชัดเจน

เรื่อง รถไฟเด็กเล่น ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เนื้อเรื่องมีลักษณะเหมือนจริงตูลึกลับ และเป็นไปไม่ได้ ตัวละครบอกแม้ว่าตนได้ส่งพี่ชายเข้าโรงพยาบาลโรจิตเรียบร้อยแล้ว แต่แล้วเขาก็นึกขึ้นมาได้ว่า เขาได้ตายไปแล้ว ตายไปเพราะถูกรถไฟเด็กเล่นของเด็กหญิง คนหนึ่งแล่นมาทับ เรื่องราวของตัวละครเหมือนอยู่ในความทรงจำที่ลางเลือน สับสน แต่เรื่องราวที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลโรจิตนั้น นักเขียนได้บรรยายให้เห็นภาพอย่างชัดเจน นักเขียนตัดภาพกลับไปกลับมาระหว่างความคิดเรื่องรถไฟกับเหตุการณ์ที่โรงพยาบาลโรจิต มีการย้อนกลับไปคิดถึงเกมการเล่นสงครามกับเพื่อน ๆ ในวัยเด็ก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องไม่ต่อเนื่องกัน ขาดเหตุผลและคลุมเครือ เรื่องจบลงที่ตอนเปิดเรื่องอีกครั้งเหมือนกับเหตุการณ์ในเรื่อง เป็นการย้อนกลับหลัง (flashback) แต่มีระยะเวลาไม่ชัดเจน นักเขียนเปิดเรื่องว่า "...หลังจากที่ผมบอกแม้ว่าผมส่งพี่ชายเข้าโรงพยาบาลโรจิตเรียบร้อยแล้ว ผมมีความสุขอย่างบอกไม่ถูก และในทันทีผมก็นึกขึ้นมาได้ว่า ผมได้ตายไปแล้ว...ตายไปเพราะรถไฟเด็กเล่นขบวนนั้น"¹ ดังนั้นเรื่องจึงไม่มีการพัฒนาไปสู่จุดจบ ไม่สามารถแบ่งออกเป็นตอนต้น ตอนกลาง และตอนจบได้ แต่มีรูปเป็นวงกลม

เรื่อง ความเจ็บ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความก้าวหน้าด้านโครงเรื่องอย่างมาก กล่าวคือ มีวิธีการจัดระเบียบเรื่องแปลกไปกว่าของนักเขียนคนอื่น ๆ นักเขียนแยกองค์ประกอบของเรื่องออกเป็นส่วน ๆ คือ ตัวละคร บทสนทนา ฉาก ตัวละครประกอบด้วย ผู้ชาย ผู้หญิง คนรับใช้ นักศึกษา บทสนทนาเป็นของตัวละครชาย และหญิง ตัวละครทั้ง 4 อยู่ในฉากเดียวกัน คือในร้านกาแฟโมสตรของมหาวิทยาลัย ในมิติเวลาเดียวกันคือเวลาเช้าตัวละครแต่ละตัวจะมีกระแสนึกเป็นของตนเอง โดยมีเสียงข่าวสงครามจากวิทยุแทรกเข้ามาท่ามกลางความเจ็บของบทสนทนา การสนทนาของผู้ชายและ

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "รถไฟเด็กเล่น" ใน ความเจ็บ หน้า 171

ผู้หนึ่งก็ไม่สามารถสื่อสารกันได้ คล้ายกับจะบอกว่าตัวละครแต่ละตัวที่มีมา ลักษณะและความ
คิดที่ต่างกันไป แม้ว่าเรื่องราวทั้งหมดจะปรากฏอยู่ในเวลาและสถานที่เดียวกัน แต่
เหตุการณ์ที่เรียงลำดับนั้นก็ขาดความเป็นเหตุเป็นผลกัน เหมือนกับเส้นตรงที่จับมาเรียงขนาน
กันไป ไม่มีการพัฒนาไปสู่จุดจบของเรื่อง และถ้าหากนำเรื่อง ฉันทและเขา มาพิจารณาด้วย
ก็จะพบความไม่สัมพันธ์ของเหตุการณ์และพบว่าเรื่องไม่ดำเนินไปสู่จุดจบเช่นกัน อาจกล่าว
ได้ว่าโครงเรื่องลักษณะนี้ เป็น Anti - Aristotelian คือไม่ใช่คเณกาภของโครง
เรื่องแบบเก่าก่อนซึ่งเชื่อในทฤษฎีโครงเรื่องของ อริสโตเติล

เท่าที่กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า เรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516
มีโครงเรื่องที่มีลักษณะก้าวหน้า ทั้งโครงเรื่องที่ดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดย
ทั่วไปและที่ไม่ดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดยทั่วไป แม้ว่าเรื่องที่ดำเนินตาม
โครงสร้างของโครงเรื่องแบบเก่า คือ มีตอนต้น ตอนกลาง และพัฒนาไปสู่จุดจบจะมีอยู่
ด้วยกันหลายเรื่อง แต่เรื่องสั้นเหล่านี้ก็มีลีลาที่แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ มีลีลาผิดไปจาก
เรื่องสั้นที่เน้นการผูกเรื่องแบบเก่า ซึ่งให้ความสำคัญแก่เอกภาพของเรื่องที่แจ่มชัด โครง
เรื่องของเรื่องสั้นในช่วงนี้ไม่เน้นการผูกเรื่องให้ตื่นเต้น บังคับให้ตัวละครดำเนินบทบาทไป
ตามโครงที่สร้างไว้ แต่จะยึดถือ "สถานการณ์" ของตัวละครมาเป็นจุดดำเนินเรื่อง คือให้
ตัวละครตกอยู่ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ แล้วให้ตัวละครตัดสินใจหรือเลือกที่จะกระทำการอย่างใด
อย่างหนึ่ง เรื่องจึงเน้นที่ตัวละครจะทำการอย่างไรมากกว่าเน้นว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นกับตัวละคร
เรื่องจึงไม่เรียกร้องความตื่นเต้น บางครั้งตัวละครก็ตัดสินใจทำอะไรไม่ได้ เรื่องก็จบลง
เฉย ๆ เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น แนวคิดของเรื่องไม่เป็นเอกภาพ คลุมเครือ จงใจให้มีคณ
ไม่ชัดเจน และไม่จำเป็นต้องจบลงอย่างหักมุม เรื่องสั้นส่วนใหญ่จบลงอย่างเป็นปรปักษ์กับ
จุดสุดยอดหรือ Anti - Climax โดยเฉพาะเรื่องสั้นที่เน้นการบรรยายความคิดหรือความ
รู้สึกของตัวละคร เรื่อง ไม่จำเป็นต้องมีอุปสรรค มีความขัดแย้งหรือมีมโนทัศน์ให้แก้เหมือน
เรื่องสั้นแบบเก่า

ส่วนเรื่องสั้นที่ไม่ดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่อง คือไม่เน้นความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์ ไม่มีความจำเป็นต้องสัมพันธ์กัน โครงเรื่องจึงไม่มีเอกภาพ ไม่มีการพัฒนาไปสู่จุดสุดยอด ไม่มีรูปร่างที่แน่นอน เหมือนชิ้นส่วนที่แตกกระจาย ตามลักษณะของ plotless บางครั้งเหมือนกับหยดน้ำ วกวนมีรูปเป็นวงกลม เหมือนกับที่ Rust Hills กล่าวไว้ว่า บันเทิงคดีแบบใหม่ มีความเป็นอิสระจากขนบนิยมนิยายแบบเดิม มันยุ่งเหยิงเหมือนผสมผสานด้วยสื่อหลากหลายชนิด¹ ดังที่ โทมัส เอ. กัลเลสัน (Thomas A. Gullason) อ้างถึงความเห็นของ อันตัน เชคอฟ (Anton Chekhov) ว่า เหตุที่เรื่องสั้นมักขาด ๆ วั่น ๆ ไม่ปะติดปะต่อกันนั้นก็เพราะ ชีวิตของคนเราไม่ได้เกิดขึ้นและตายตัวเป็นตอนต้น ตอนกลาง และตอนจบ ปัญหาของมนุษย์ก็ไม่ได้ถูกจัดวางอย่างได้สัดส่วน แต่จะดำเนินไปแต่ละตอนตามจังหวะของชีวิต² โบเนโร โอเวอร์สตรีท (Bonaro Overstreet) กล่าวว่า ชีวิตของคนเรานั้นไม่ใช่ข้อของชีวิตที่ประกอบขึ้นด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมกันอยู่ในกล่องเดียว นักเขียนในศตวรรษที่ 20 จึงมีความเห็นแตกต่างไปจากนักเขียนในศตวรรษที่ 19 ที่ชอบเน้นเค้าโครงเรื่อง³ บาเคอร์ (A.L. Bader) ก็กล่าวว่า โครงเรื่องแบบเก่ามันเป็นสิ่งที่ไม่จริง มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรมชาติ...ความขัดแย้งซึ่งเป็นพื้นฐานของโครงเรื่องนั้นก็เป็นสิ่งเหลวไหลของชีวิตมาก⁴ บาเคอร์ ได้อ้างคำกล่าวของ เชอร์วูด แอนเดอร์สัน (Sherwood Anderson) ว่า โครงเรื่องที่เน้นการเล่าเรื่อง (Story - teller's Story) นั้นเป็นเสมือนยาพิษ (The Poison Plot)⁵

¹Thomas A. Gullason "The Short Story : An Underated Art" in Short Story Theories. p. 28

²A.L. Bader "The Struncture of the Modern Short Story" in Short Story Theories. p. 109 - 110

³Ibid.

⁴Ibid.

⁵Ibid.

ด้วยเหตุนี้ นักเขียนเรื่องสั้นสมัยใหม่จึงไม่เห็นด้วยกับโครงเรื่องแบบเก่าหรือเป็นพวก Anti - Plot และต่างก็พยายามค้นหาเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้กับเรื่องสั้นของตน ผู้อ่านจะได้สัมผัสกับความแปลกใหม่ และให้ความสนใจแก่ศิลปะของการเสนอเรื่องเท่า ๆ กับแนวคิดของเรื่อง

จากการศึกษาเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยพบว่า นักเขียนได้พยายามสร้างโครงเรื่องให้ผิดไปจากโครงเรื่องแบบเก่าและมีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น นักเขียนที่สร้างโครงเรื่องได้อย่างเห็นลักษณะก้าวหน้าได้เด่นชัด ได้แก่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตึก วงศ์รัฐ และ วิหยากร เชียงกูล ส่วนจะเหมือนกับที่ ฮิลล์ (Hills) กล่าวว่า "บันเทิงคดีแบบใหม่ชี้ให้เห็นวิถีชีวิตในยุคปัจจุบันได้มากที่สุด"¹ หรือไม่ก็เป็นสิ่งที่ผู้สนใจจะต้องศึกษากันต่อไป

2 . ตัวละคร (Characters)

ตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในบันเทิงคดี โดยเฉพาะบันเทิงคดีที่เป็นเรื่องเล่า (narrative) เช่น นิทาน นิยาย เรื่องสั้น บทละคร เพราะตัวละครจะมีบทบาทในการดำเนินเรื่อง ทำให้เรื่องดำเนินไปจากต้นจนจบ

กุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวว่า ตัวละครคือผู้มีบทบาทในเรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นคนหรือตัวละครที่เทียบเท่าคนก็ได้ เช่น เป็นสัตว์ ต้นไม้ ดอกไม้ ภาชนะ ฯลฯ นักเขียนจะสร้างตัวละครเหล่านั้นให้คิดและทำอย่างคน² ตัวละครที่เทียบเท่าคนนี้ นักเขียนมักจะแสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์และคุณสมบัติของมนุษย์³ แต่ไม่ว่าตัวละครจะเป็นอะไรก็ตาม

¹Rust Hills Writing in General and the Short Story in Particular. p. 136

²กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 36

³Lynn Altenbernd and Leslie L. Lewis A Handbook for the Study of Fiction. p. 56

นักเขียนจะต้องสร้างตัวละครให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ฉาก และจุดมุ่งหมายของนักเขียน ซึ่งบางครั้งอาจจะสร้างให้เหมือนชีวิตจริง หรือบางครั้งก็สร้างให้เหลือเชื่อ เป็นไปไม่ได้ สุดแต่แก่นักเขียนจะวาดไปตามมโนภาพตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้¹

ตามที่กล่าวมานี้ เรื่องสั้นจึงเป็นงานประพันธ์ที่นักเขียนต้องการแสดงแง่มุมของชีวิต อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยตัวละครเป็นผู้แสดงบทบาทตามที่นักเขียนต้องการเสนอ แต่ ้วยเหตุที่เรื่องสั้นมีขนาดสั้น เรื่องสั้นจึงมีตัวละครน้อย ซึ่งอาจจะมีเพียง 1 ตัว หรือ 2 - 3 ตัว เท่านั้น

การพิจารณาตัวละครในเรื่องสั้น ส่วนใหญ่จะสนใจว่าตัวละครในเรื่องสั้นมีชีวิตจิตใจ เหมือนคนจริง ๆ หรือไม่ มีความสมจริงเพียงไร ดังนั้นนักเขียนเรื่องสั้นจึงต้องสร้างตัวละคร ให้ผู้อ่านเห็น "เสมือนบุคคลเดินออกมาจากหนังสือ เห็นรูปโฉม อวัยวะ ความประพฤติ ทำทาง กิริยาวาจา และหลังฉากต่าง ๆ เท่าที่เกี่ยวกับเรื่อง"² โดยเฉพาะตัวละครสำคัญ นักเขียนต้องพยายามสร้างให้ผู้อ่านประทับใจ ต้องรักษาอุปนิสัยของตัวละครให้คงเดิม ไม่ เปลี่ยนแปลง คงเส้นคงวา ตั้งแต่เปิดเรื่องจนถึงปิดเรื่อง³ นั่นคือต้องสร้างตัวละครให้ ชัดเจนทั้งทางด้านลักษณะทางกายภาพ ลักษณะนิสัย ความคิด และภูมิหลังของตัวละคร

ในการศึกษาตัวละครในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยได้แบ่ง การศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ

2.1 ลักษณะทางกายภาพของตัวละคร

2.2 บุคลิกลักษณะของตัวละคร

¹ สิทธิา พินิจกุล และ นิศยา กาญจนวรรณ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย
หน้า 31

² เจื้อ สตะเวทิน ศิลป์การประพันธ์ หน้า 51

³ ล.ค. หน้า 52

2.1 ลักษณะทางกายภาพของตัวละคร

ลักษณะทางกายภาพของตัวละคร หมายถึง การที่นักเขียนได้กำหนดลักษณะของตัวละครที่สามารถแลเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น เพศ วัย รูปร่างหน้าตา การแต่งกาย และฐานะทางสังคม เช่น เป็นนักศึกษา กรรมกร ทหาร ผู้ยากไร้ เศรษฐี เป็นต้น การศึกษาลักษณะทางกายภาพของตัวละครนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะตัวละครสำคัญซึ่งมีบทบาทในการดำเนินเรื่องเป็นหลัก ทั้งนี้อาจจะมี 1 ตัว หรือ 2 ตัวก็ได้ โดยผู้วิจัยจะศึกษาการกำหนดชื่อของตัวละคร เพศ วัย และฐานะทางสังคม

<u>เรื่อง</u>	<u>ชื่อตัวละคร</u>	<u>เพศ</u>	<u>วัย</u>	<u>ฐานะทางสังคม</u>
การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1	-	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ
การเดินทางในคืนวันหนึ่ง	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
กำแพง	-	ชาย	ไม่ระบุ	ชนชั้นกลาง, ปัญญาชน
เกมชีวิต	-	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ
ข่าวร้ายจากภูเขา	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
คนดำน้ำ	คนดำน้ำ	ชาย	หนุ่ม	ปัญญาชน*
	คนตกเบ็ด	ชาย	กลางคน	พ่อค้ารายย่อย*
	คนเลี้ยงผักบุ้ง	หญิง	กลางคน	เกษตรกร, ข้าราชการ*
	คนถือฉมวก	ชาย	กลางคน	นายทุน*
คนบนคันไม้	-	ชาย	ไม่ระบุ	ชาวบ้านเก็บ ลูกนกสาธิตาชาย

<u>เรื่อง</u>	<u>ชื่อตัวละคร</u>	<u>เพศ</u>	<u>วัย</u>	<u>ฐานะทางสังคม</u>
ความเจ็บ	-	ชาย	หนุ่ม	นักหนังสือพิมพ์
	-	หญิง	สาว	ครูโรงเรียน
	-	ชาย	ชรา	คนรับใช้
	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
ความแตกต่าง	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
ความปวดร้าว	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
	-	ชาย	ชรา	อดีตนักศึกษา
ความเปลี่ยนแปลง	วิทย์	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ
ความพอใจของเรากับความไม่พอใจ				
ของพระเจ้า	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
คำกั้นอันหม่นหมองและร้าย	-	ชาย	หนุ่ม	ทำงานบริษัท
คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า	-	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ
จดหมายสองฉบับ	อนาทร	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
	ศรัทธา	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
จุลินทรีย์พลาตินิก	-	ชาย	กลางคน*	ทำงานบริษัท
ฉันทและเขา	-	ชาย	หนุ่ม	(ฉันท) นักศึกษา (เขา) ไม่ระบุ
ฉันทและเธอ	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
	ตุ้ย	หญิง	สาว	นักศึกษา*
เช้าวันหนึ่ง	น้อม	หญิง	กลางคน	ชาวบ้าน
ดอกโสนบานเช้า ดอกคัตเตอร์บานเย็น	บานเย็น	หญิง	สาว	นักศึกษา
คันทาง	สำเร็จ	ชาย	กลางคน	ชาวบ้าน
ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย	-	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ

<u>เรื่อง</u>	<u>ชื่อตัวละคร</u>	<u>เพศ</u>	<u>วัย</u>	<u>ฐานะทางสังคม</u>
นกสีขาวและผู้พเนจร	-	ชาย	ชรา	คนเร่ร่อน สติไม่ดี
นกสีเหลือง	ทองเสน เจนจ็ค	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ
นักอุดมคติจะไปไหน	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
นิยายของชาวมหาวิทยาลัย	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
นิเทศศาสตร์ปีที่ 20	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
นิวซีแลนด์ชั้น 3	-	ชาย	หนุ่ม	นักศึกษา
บนรถไฟชั้น 3	-	ชาย	หนุ่ม	นักเรียน
บทสนทนาทางโทรศัพท์	-	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ
ในคำค้นแห่งความว้าเหว่	-	หญิง	สาว	ไม่ระบุ
บันทึกของผู้คน	-	ชาย	หนุ่ม	พนักงานบริษัท
ปล่อยนก	-	ชาย	ชรา	ขอทาน
ผ่านไปอย่างสับสน	-	ชาย	หนุ่ม	พนักงานพิสูจน์อักษร
ผู้คนสีขาวดำ	-	ชาย	หนุ่ม	ชนชั้นกลาง ไม่ระบุงานที่ทำ
พยายามหยิบความจริง	-	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ
พระเจ้า	มหาบุญมั่น	ชาย	กลางคน	ทิดเล็กใหม่ตกงาน
ภาพเขียนของมาลี	มาลี	หญิง	สาว	พนักงานขาย เครื่องเขียน
มักจกต้องเป็นไปเช่นนั้น	-	ชาย	หนุ่ม	ปัญญาชน
มากับลมฝน	-	ชาย	กลางคน*	คนหาบ อดีตนักศึกษา

<u>เรื่อง</u>	<u>ชื่อตัวละคร</u>	<u>เพศ</u>	<u>วัย</u>	<u>ฐานะทางสังคม</u>
มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน	-	ชาย	หนุ่ม	ปัญญาชน*
มายา	-	ชาย	หนุ่ม	ปัญญาชน
เมานักเรียนนอก	นาย ก, ข, ค	ชาย	ไม่ระบุ	นักเรียนนอก
แยกมันสมองออกจากเหล็ก	-	ชาย	หนุ่ม	ผู้ปฏิเสธการเป็น ทหาร
รถไฟเด็กเล่น	-	ชาย	หนุ่ม	ชนชั้นกลาง, ปัญญาชน
รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา				
และชายชรา	เจียง	ชาย	ชรา	ช่างซ่อมรองเท้า
ลูกจุ่น	-	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุงานที่ทำ
แล้วก็ผ่านพ้นไป	-	ชาย	หนุ่ม	ไม่ระบุ
โลกใหม่	-	ชาย	หนุ่ม*	ชายหนุ่มผู้เบื่อหน่าย สังคม
วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน	พลทหารดอกไม้อี สีขาว	ชาย	หนุ่ม	ขอทาน อคติทหาร- พราน
สงครามในหลุมฝังศพ	-	ชาย	หนุ่ม	ทหาร
สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้	-	ชาย	กลางคน*	ชาวบ้านหาปลา
	-	หญิง	กลางคน*	ชาวบ้านหาปลา
สิ่งที่หายไป	เล็ก	ชาย	เด็ก	เด็กยากไร้ สติไม่ดี
สินค้าที่โคตรจะฟูมเฟื่อย	ดร. บุญมี	ชาย	ไม่ระบุ	นักเรียนนอก
	คำเดียว	ชาย	ไม่ระบุ	คนไทยที่ไปทำงาน ในอเมริกา

<u>เรื่อง</u>	<u>ชื่อตัวละคร</u>	<u>เพศ</u>	<u>วัย</u>	<u>ฐานะทางสังคม</u>
ห้องสี่เหลี่ยม	-	ชาย	หนุ่ม	พนักงานบริษัท
หญิงชราในความมืด	-	หญิง	ชรา	หญิงชราผู้ร่ำรวย
เหมือนอย่างไม่เคย	ทองม้วน	หญิง	เด็ก	เด็กในชนบท
อนาคต	พิภก	ชาย	ไม่ระบุ	โหราจารย์
อเมริกันสยาม	วิลเลียม ที. จอห์นสัน	ชาย	ไม่ระบุ	ศาสตราจารย์ ชาวอเมริกัน อาจารย์มหา- วิทยาลัย
อัศวินประวิติ	-	ชาย	กลางคน	ชนชั้นกลาง ปัญญาชน
เอกสิทธิ์ชน	-	ชาย	กลางคน	ชาวบ้านสติไม่ดี
ออกไปจากความมืด	-	ชาย	กลางคน	ชนชั้นกลาง*

จากตารางที่ผู้วิจัยได้แยกออกมา จะพบว่าเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ได้มีการกำหนดชื่อตัวละครเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กำหนดชื่อตัวละครชัดเจน ผู้อ่านจะทราบว่าตัวละครสำคัญชื่ออะไร ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

ก. นักเขียนกำหนดชื่อตัวละครสำคัญชัดเจน และจะบอกลักษณะรูปร่าง ภูมิหลังของตัวละครและสถานภาพของตัวละครไว้ด้วย ผู้อ่านจะทราบได้ทันทีว่าตัวละครเป็นใคร

*จากการสันนิษฐานของผู้วิจัย โดยอาศัยข้อมูลจากพฤติกรรมของตัวละครตามที่นักเขียนกำหนดไว้ในเรื่อง

มีลักษณะอย่างไร และกำลังทำอะไรอยู่ เรื่องสั้นประเภทนี้มีอยู่ 11 เรื่อง คือ

เรื่อง พระช่วย อนาคต ดอกโสนบานเช้า ดอกคัคเค้าบานเย็น อเมริกันสยาม
สินค้าที่โคตรจะฟูมเฟื่อย ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่อง เข้าวันหนึ่ง คันทาง ของ นิคม รายยวา

เรื่อง รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และ ชายชรา ของ ตึก วงศ์รัฐ

ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างจากเรื่อง อเมริกันสยาม ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ดังนี้

...วิลเลียม ที. จอห์นสัน เป็นอาสาสมัครชาวอเมริกัน มีความรู้ชั้นปริญญาอักษร-
 ศาสตร์ ตั้งใจจะมาอยู่เมืองไทยแต่เมื่อจบจากมหาวิทยาลัย จึงสมัครเข้าหน่วย
 สันติภาพ...

...พ่อยังมีชีวิตอยู่ แม่ก็ยังมีชีวิตอยู่ แต่เขาไม่มีความรู้สึก เขาเข้าใจเพียงว่า
 เขาต้องทำงาน เขาต้องช่วยเหลือ สิ่งที่เขาจะต้องคิดถึงมีเพียงสิ่งเดียวคือ
 นักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่เขาสอน...

...ผมสีทองแกมน้ำตาล ผม สูง จมูกโต และหนวดที่ริมฝีปากบน ทำให้ละม้าย
 คร. ชิวาโก ในภาพยนตร์...¹

หรือเรื่อง วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

...ฉันชวนเซไปกับความทุรทุรายบนถนนสายเดิม...ผู้คนที่ผ่านชีวิตฉันไปคือ ผู้คน
 ที่โยนเศษเหรียญเงินให้ฉันเท่านั้น

...เมื่อสามปีที่แล้ว ฉันเป็นทหารพรานปฏิบัติการรบในลาว...ทุกคนเข้าใจผิด ใน
 เมื่อฉันคือ พลทหารดอกไม้ สีขาว ผู้หนีออกจากสนามรบเมื่อสามปีก่อน...ฉันเป็น
 เพียงไอ้ขี้ขลาดตาขาวคนหนึ่งเท่านั้น²

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "อเมริกันสยาม" ใน ครึ่งรักครึ่งใคร่ หน้า 64 - 67

²สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 113 -

หรือเรื่อง ภาพเขียนของมาลี ของ คมศร คุณะคิลก

...ฉันชื่อ "มาลี" อายุยี่สิบสามปีสี่เดือน ทำงานเป็นพนักงานขายเครื่องเขียนในร้านขายเครื่องเขียนและแบบเรียน เป็นภรรยาของ "นายสมชาย" ข้าราชการชั้นตรี มาได้เป็นเวลาหนึ่งปีพอดี...¹

จากตัวอย่างทั้ง 3 เรื่อง จะพบว่านักเขียนได้ระบุชื่อตัวละครสำคัญ ลักษณะและฐานะทางสังคมอย่างชัดเจน

ข. นักเขียนกำหนดชื่อตัวละครสำคัญ แต่ไม่บอกลักษณะของตัวละครอย่างชัดเจนเหมือนกลุ่ม ก. มีอยู่ 3 เรื่อง คือ

เรื่อง นกสีเหลือง ของ สุรชัย จันทิมาธร

เรื่อง จดหมายสองฉบับ เหมือนอย่างไม่เคย ของ วิทยากร เชียงกุล

ดังจะเห็นได้จากเรื่อง นกสีเหลือง ผู้อ่านจะทราบชื่อตัวละครชื่อ นายทองเสน เจนจัด แต่ตัวละครมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจนดังข้อความว่า

"บางคนไม่คิดว่าฉันเป็นคน ฉันเป็นอะไรเล่า ไม่รู้สิ เป็นอะไรก็ไม่รู้ เป็นคนบ้า ถ้าฉันเป็นบ้า ฉันก็เป็นคนนะซี ทุกคนต่างกำลังบ้าอยู่ ฉันเป็นฉัน ไม่ใช่อีก..."²

เรื่อง จดหมายสองฉบับ ผู้อ่านจะทราบชื่อตัวละครจากคำขึ้นต้นและคำลงท้ายจดหมายคือชื่อ อนาทร และ ศรีธธา แต่นักเขียนก็ไม่ระบุลักษณะทางกายภาพของตัวละครไว้เลย

เรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย ตัวละครสำคัญเป็นเพียงเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิดของนักเขียนที่มีต่อการออกค่าอาสัพพมาชนมของนักศึกษา และชี้ให้เห็นถึงความไม่

¹คมศร คุณะคิลก "ภาพเขียนของมาลี" วิทยาสารบริษัท 5 : 43 กุมภาพันธ์

²สุรชัย จันทิมาธร "นกสีเหลือง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 196

เข้าใจกันอย่างแท้จริงระหว่างชาวบ้านกับนักศึกษา "ทองม้วน" ตัวละครสำคัญ ซึ่งเป็นเด็กหญิงตัวเล็ก ๆ จึงมีความคิดเป็นระบบเหมือนผู้ใหญ่ ช่างสงสัยและอยากรู้อยากเห็น "...เธอต้องการรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เธออยากรู้และสงสัย"¹ เพียงแต่ "เธอรู้สึกเหมือนว่าการถามอาจจะกลายเป็นการทำลายความไว้วางใจต่อกันที่ต่างฝ่ายต่างพยายามรักษาไว้เสียก็ได้ เธอจึงได้แต่เงิบและพอใจต่อทุกสิ่งทุกอย่าง"² เธออยากจะทำเราะนักศึกษา แต่เธอทำเราะไม่ออก เพราะ "บางทีอาจจะเป็นด้วยความเห็นใจที่มีหลงอยู่ในใจอันอ่อนโยนของเธอก็ได้"³ ซึ่งออกจะเป็นพฤติกรรมและความรู้สึกที่เกินกว่าเด็กชั้นประถมในชนบทอย่างเธอจะเป็นได้ ทองม้วนจึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการส่งผ่านความคิดของนักเขียนมายังผู้อ่าน

กลุ่มที่ 2 นักเขียนไม่กำหนดชื่อตัวละครสำคัญ แต่ระบุชื่อตัวละครย่อย มีอยู่จำนวน 12 เรื่อง ดังนี้

เรื่อง โลกใหม่ ของ วิสา คัญทัพ

เรื่อง คนบนต้นไม้ ของ นิคม รายยาว

เรื่อง พยายามหยิบความจริง ของ สุรัชย์ จันทิมาธร

เรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า

ของ พิษณุ สุภา.

เรื่อง ฉันและเขา กำแพง ออกไปจากความมืด ของ ลุชาติ สวัสดิ์ศรี

เรื่อง หญิงชราในความมืด ฉันและเธอ ของ คมศรี คุณะติลก

เรื่อง บันทึกของผู้คน ผู้คนสีขาวดำ ของ ตึก วงศ์รัฐ

¹วิทยากร เชียงกุล "เหมือนอย่างไม่เคย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย
หน้า 107

²ล.ค. หน้า 111

³ค.

ดังตัวอย่างจากเรื่อง โลกใหม่ ตัวละครสำคัญใช้สรรพนามว่า "เขา" แต่ปรากฏชื่อตัวละครย่อยว่า "คิม"

เรื่อง นักอุทมคติจะไปไหน ตัวละครสำคัญใช้สรรพนามว่า "ข้าพเจ้า" แต่ปรากฏชื่อตัวละครย่อยคือ พอง ลูกคิม ทม สุรินทร์

เรื่อง หญิงชราในความมืด ตัวละครสำคัญใช้สรรพนามว่า "ฉัน" แต่ปรากฏชื่อตัวละครย่อยคือ แม่เฒ่ากับสมชาย เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 นักเขียนจะไม่ระบุชื่อตัวละครเลย แต่จะใช้สรรพนามแทนมืออยู่ด้วยกัน 34 เรื่อง คือเรื่องสั้นที่มีใ้้อยู่ในกลุ่มที่ 1 และ 2 นั้นเอง

นักเขียนจะใช้สรรพนาม ฉัน ข้าพเจ้า เรา ในกรณีที่ตัวละครเล่าเรื่องของตนเอง เช่น เรื่อง ความแตกต่าง เกมชีวิต ห้องสี่เหลี่ยม ลูกจุ่น ฯลฯ ถ้าเป็นการเล่าเรื่องของบุคคลอื่น (บุรุษที่ 3) จะใช้สรรพนาม เขา หล่อน เช่น เรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป มากับลมฝน สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ เอกสิทธิ์ชน ฯลฯ

เรื่องสั้นที่ใช้สรรพนามแทนชื่อตัวละคร ส่วนใหญ่ผู้อ่านจะทราบแต่ความคิดของตัวละคร แต่ไม่ทราบลักษณะทางกายภาพและภูมิหลังของตัวละคร เช่น เรื่อง ลูกจุ่น ของ สุรัช จันทิมมาตร ผู้อ่านจะไม่มีโอกาสทราบเลยว่าตัวละครเป็นใคร รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ทำงานอะไร นอกจาก "ฉันมีธุรกิจอีกมากมายที่จะต้องกระทำ"¹ เรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ของ วิทยากร เชียงกุล ผู้อ่านจะทราบว่า "ฉัน" เป็นนักศึกษาที่เบื่อหน่ายการเรียนการสอนและบรรยากาศในมหาวิทยาลัย แต่ไม่ทราบว่า "ฉัน" มีหน้าตาอย่างไร แม้แต่เพศ อายุของตัวละครก็ไม่ระบุไว้ชัดเจน เรื่อง บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความว้าเหว่ ตัวละครโทรศัพท์คุยกัน โดยไม่สนใจว่าอีกฝ่ายหนึ่งเป็นใคร มีลักษณะอย่างไร และชื่ออะไร เรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป ของ วิสา คัญทัพ ใ้้บอกไว้ว่า "ไม่มีความจำเป็นที่หรือที่ จะทำความรู้จักกับชื่อของเขา"²

¹สุรัช จันทิมมาตร "ลูกจุ่น" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า

²วิสา คัญทัพ "แล้วก็ผ่านพ้นไป" ใน เราจะฝ่าข้ามไป หน้า 18

การที่ผู้อ่านไม่มีโอกาสทราบลักษณะทางกายภาพและภูมิหลังของตัวละครนี้ นับเป็นความก้าวหน้าด้านการสร้างตัวละครและเสนอลักษณะตัวละครที่แปลกไปจากเดิม เพราะหากจะยึดถือทฤษฎีการประพันธ์ตามแบบของนักประพันธ์รุ่นเก่า เช่น เจื้อย สตะเวทิน ที่เน้นการสร้างตัวละครอย่างแจ่มชัดแล้ว เรื่องสั้นกลุ่มนี้ก็ไม่ดำเนินตามทฤษฎีดังกล่าว

ลักษณะก้าวหน้าในด้านการกำหนดชื่อตัวละครอีกประการหนึ่ง คือ การเรียกตัวละครตามสถานภาพทางสังคมหรือหน้าที่การงาน เช่น

เรื่อง ความเงิบ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตัวละครประกอบด้วย ผู้ชาย ผู้หญิง คนรับใช้ และนักศึกษา ซึ่งไม่ได้บอกชื่อตัวละคร และไม่ให้ความสำคัญแก่ลักษณะหรือความเป็นมาของตัวละคร เท่ากับแนวคิดของเรื่อง

เรื่อง คนค้ำน้ำ ของ นิคม รายยาว เรียกตัวละครตามพฤติกรรมของตัวละคร คือ คนเลี้ยงผักบุ้ง คนตกเบ็ด คนถือฉมวก และคนค้ำน้ำ ซึ่งแต่ละคนเป็นสัญลักษณ์แทนคนอาชีพต่าง ๆ ในสังคม

เรื่อง ความปวดร้าว ของ พิชญ์ ศุภ. เรียกตัวละครตามลักษณะทางกายภาพ คือ ชายร่างผอม ชายร่างอ้วน และใช้สรรพนามรวม ๆ เป็นตัวแทนของคนกลุ่มหนึ่งในยุคสมัยที่ต่างกัน คือ พวกเขา พวกเรา

เรื่อง ปลอญน ของ นิคม รายยาว เรียกตัวละครโดยอาศัยวัยและพฤติกรรมของตัวละคร คือ ชายชรา ชายหนุ่ม หญิงสาว วณิพก และนักทัศนาจร

การเรียกตัวละครโดยอาศัยวัย เพศ พฤติกรรม หรือสถานภาพทางสังคมของตัวละครนี้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ นักเขียนไม่ได้ตั้งใจจะเขียนถึงคนใดคนหนึ่ง แต่ตัวละครเป็นสัญลักษณ์แทนกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง ตัวละครเป็นเพียงเครื่องมือสื่อสารความคิดของนักเขียนเท่านั้น ตัวละครอาจเป็นใครก็ได้ในสังคม เรื่องราวของตัวละครมีแง่มุมที่ไม่แจ่มชัด เหมือนกับนักเขียนเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์แล้วนำเสนอชีวิตของตัวละครตามที่ตนมองเห็น นักเขียนไม่ได้รู้จักคุ้นเคยกับตัวละคร ตัวละครจึงไม่มีลักษณะพิเศษอันชวนแก่การสนใจเหนือองค์ประกอบอื่น ๆ จึงไม่จำเป็นต้องบอกชื่อ บุคลิกลักษณะ หรือความเป็นมาของตัวละคร

ในความเห็นของผู้วิจัย มนุษย์ในสังคมที่ซับซ้อนท่ามกลางโลกของวัตถุและสื่อทางวิทยาศาสตร์ ทำให้มนุษย์ห่างไกลจากธรรมชาติ การปะทะสังสรรค์ของมนุษย์หรือการสื่อสารกันจะผ่านสื่อหรือตัวกลางอย่างอื่นมากกว่าการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จะรู้สึกถึงความห่างเหิน ความเหงา และรู้สึกแปลกหน้ากับสังคมของตน ต้องการความจริงใจหรือเพื่อนที่เข้าใจกันอย่างถ่องแท้ เห็นได้จากเรื่อง บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความร่าเริง ของ วิทยากร เชียงกุล ที่กล่าวว่า "ในโลกนี้มีคนอยู่ตั้งสามพันล้านคน เราไม่มีเวลาพอที่จะรู้จักกันหรอก คุณและฉันเป็นเพียงคนเล็ก ๆ สองคนเท่านั้น..."¹ ด้วยความ "ไม่มีเวลาพอ" นี้เองที่ทำให้มนุษย์รู้สึกถึงความห่างเหินและไม่จำเป็นต้องรู้จักกัน เราเพียงแต่รับรู้ว่าเขามีความเกี่ยวข้องกับเราอย่างไร และจดจำแต่สัญลักษณ์หรือลักษณะเด่น ๆ ของเขาเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องรับรู้เรื่องราวทุกแง่ทุกมุมในชีวิตของเขา ลักษณะเช่นนี้มนุษย์จึงไม่ต่างจากตัวละครในวรรณกรรมวิทยาศาสตร์ที่เรียกสัญลักษณ์แทนชื่อที่แท้จริง เช่น นาย 011 นางสาว A32 เหมือนกับเรื่อง เมานักเรียนนอก ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ที่ได้ตั้งชื่อตัวละครเป็นตัวย่อคือ นาย ก. นาย ข. นาย ง. นาย ฮ. ซึ่งนับเป็นลักษณะก้าวหน้าอย่างหนึ่ง

การตั้งชื่อโดยอาศัยรหัสตัวอักษรหรือตัวเลข หรือการใช้สัญลักษณ์อื่น ๆ ยังปรากฏในงานเขียนประเภทอื่น ๆ ของคนรุ่นใหม่อีกมากมาย โดยเฉพาะบทละคร เช่น บทละครเรื่อง งานเลี้ยง ของ วิทยากร เชียงกุล ที่เรียกตัวละครว่า นายก. นางสาว ข...นาย ค. เรื่อง ขั้นที่ 7 ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เรียกตัวละครตามสถานภาพทางสังคม คือ ผู้ชาย ผู้หญิง นักอนุรักษ์ ทหารรับจ้าง พระ ฯลฯ เป็นต้น

การที่ลักษณะก้าวหน้าด้านการตั้งชื่อตัวละครที่แพร่หลายเช่นนี้อาจเป็นเพราะนักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ตระหนักถึงความรู้สึกห่างเหิน แผลงหน้า ไม่จริงใจต่อกัน ดังที่ ตัวละครในเรื่อง บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความร่าเริง ไม่ต้องการทราบชื่อของกันและกัน เพราะ

¹วิทยากร เชียงกุล "บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความร่าเริง" ใน ฉันทนาหาความหมาย หน้า 142

...ฉันคิดว่าเราไม่ควรจะโต้พบหรือพูดกันอีกต่อไปเลยจะดีกว่า คุณก็รู้เหมือนกันไม่ใช่หรือคะว่า ท่านที่เรารู้จักกัน เราต่างคนก็ต่างจะเปลี่ยนรูปไป คนที่เคยคุยกับคุณ และคนที่ฉันเคยคุยด้วยเมื่อครูนี้อาจไม่มีอีกต่อไปจะมีก็แต่นาย ก. นางสาว ข. คนใหม่ขึ้นมาแทนเท่านั้น...¹

ในเรื่องเพศและวัยของตัวละคร ส่วนใหญ่นักเขียนสร้างตัวละครสำคัญเป็นชายหนุ่มหรือเป็นตัวละครที่มีความรู้สึกรักใคร่ร่วมสมัยกับคนวัยหนุ่ม เช่น เรื่อง อัตชีวประวัติ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตัวละครอยู่ในวัยทำงานแต่เป็นนายส่งกายโฆษณาเหมือนคนหนุ่มทั่วไป เรื่อง หญิงชราในความมืด ของ คมสร คุณะติลก ตัวละครเป็นหญิงชรา แต่รู้สึกเกลียดชังสงคราม ข้างข้าง และไม่เชื่อมั่นในศาสนาเหมือนคนวัยหนุ่มสาวทั่วไป

ส่วนตัวละครหญิงกลายเป็นส่วนประกอบที่ช่วยเสริมความคิดหรือการกระทำของตัวละครชาย เช่น ในเรื่อง โลกใหม่ ของ วิสา คุณัท "ติ่ม" เป็นตัวละครที่ช่วยเสริมการตัดสินใจของตัวละครสำคัญในการหนีไปสร้างโลกใหม่ ในเรื่อง ฉันและเธอ ของ คมสร คุณะติลก "คู่ย์" เป็นตัวละครที่ช่วยเสริมความคิดของตัวละครชายที่ผ่นถึงดินแดนอันสวยงามและสันติ เป็นต้น บางเรื่องผู้หญิงกลายเป็นตัวแทนของความไร้สาระ เช่น ผู้หญิง ในเรื่อง ความเงิบ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี หรือผู้หญิงในเรื่อง ปล่อยนก ของ นิคม รายยวา ผู้หญิงที่เป็นตัวละครสำคัญในเรื่องก็มี เช่น คอกโสเภณเข้า คอกคักเค้าบานเย็น ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ เข้าวันหนึ่ง สิ่งทีหล่อนพอจะทำได้ ของ นิคม รายยวา เรื่อง ภาพเขียนของมาลี หญิงชราในความมืด ของ คมสร คุณะติลก อย่างไรก็ตามลักษณะที่กำหนดให้ตัวละครสำคัญเป็นหญิงนับว่ามีอยู่น้อยมาก เมื่อเทียบกับตัวละครสำคัญฝ่ายชาย

ตัวละครเด็กมีเพียง 2 เรื่อง คือ "ทองม้วน" จากเรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย ของ วิทยากร เชียงกุล กับ "เล็ก" จากเรื่อง สิ่งที่หายไป ของ คมสร คุณะติลก แม้ว่าทั้งสองจะเป็นตัวละครสำคัญ แต่ทองม้วนเป็นตัวละครที่ขาดความสนใจ เพราะมีความคิด

¹วิทยากร เชียงกุล "บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำกั้นแห่งความว้าเหว่ ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 148

เป็นผู้ใหญ่มากกว่าเด็กตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว ส่วนเล็กเป็นตัวละครที่มีลักษณะเป็นคนโรคประสาท มีพฤติกรรมที่ไม่จริงจัง

เหตุที่ตัวละครสำคัญส่วนใหญ่เป็นชาย อาจเป็นเพราะนักเขียนที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษา เป็นนักเขียนชายที่อยู่ในวัยหนุ่มทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงมีความถนัดที่จะเขียนถึงคนหนุ่มมากกว่าหญิงสาว หรือเด็ก ส่วนตัวละครที่เป็นคนชราซึ่งมีอยู่หลายเรื่องนั้น อาจเป็นเพราะว่าความรู้สึกของคนชรา กับคนหนุ่มมีลักษณะร่วมกันบางประการ คือ มักจะตั้งคำถามกับสังคม อ้างอ้าง เงา และรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในชีวิต ส่วนเรื่องที่ใช้ตัวละครหญิง มักจะเป็นเรื่องที่ใช้ตัวละครชายแสดงบทบาทไม่ได้ เช่น เรื่อง ดอกโสนบานเช้า ดอกคัตเค้าบานเย็น ต้องการเสนอแนวคิดคัดค้านค่านิยมแบบเก่า ๆ และแสดงสิทธิของสตรี เรื่อง เช้าวันหนึ่ง นักเขียนกำหนดให้ "น้อม" เป็นตัวแทนของหญิงผู้แบกรับภาระต่าง ๆ ในครอบครัวและตกเป็นฝ่ายที่ต้อง "กระทำ" ตามมติของสังคม เป็นต้น ส่วนตัวละครเด็กได้รับความสนใจจากนักเขียนน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณาการกำหนดสถานภาพของตัวละคร ผู้วิจัยพบว่าตัวละครส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง มีการศึกษาและมีบทบาทในสังคม ที่ปรากฏมากที่สุด คือ เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย มีอยู่จำนวน 14 เรื่อง เช่น เรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ฉันและเขา ข่าวร้ายจากภูเขา ความปวดร้าว ดอกโสนบานเช้า ดอกคัตเค้าบานเย็น นักอุดมคติจะไปไหน ฯลฯ มีอยู่หลายเรื่องที่ตัวละครจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแล้ว เช่น เรื่อง ความเจ็บ (ตัวละครผู้หญิงกับผู้ชาย) มากับลมฝน บันทึกของผู้คน ฯ เรื่องสั้นอีกหลายเรื่องไม่ระบุว่ากำลังศึกษาอยู่หรือจบการศึกษาแล้วแต่ตัวละครมีวิถีชีวิตและการกระทำแบบปัญญาชน เช่น เรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน อัตชีวประวัติ ผู้คนสี่ขวบดำ มายา ลูกจุ่น เป็นต้น ตัวละครบางเรื่องทำงานบริษัท เช่น เรื่อง ห้องสี่เหลี่ยม ผ่านไปอย่างสับสน คำคืนอันหม่นหมองและร้าย จุลินทรีย์พลาสติก บันทึกของผู้คน เป็นต้น ลักษณะตัวละครที่เป็นนักศึกษา ปัญญาชน และพนักงานบริษัท ย่อมแสดงถึงความเป็นคนชั้นกลางในเมือง ตัวละครเหล่านี้จึงชอบตั้งคำถามต่อสังคมและกลายเป็นชนก่อกวนสังคมไปในที่สุด

เรื่องสั้นที่นำมาศึกษาไม่มีเรื่องใดแสดงถึงชีวิตของชนชั้นสูง เช่น ชีวิตของนายทุน หรือข้าราชการระดับสูง แม้ว่าเรื่องสั้นบางเรื่องมีตัวละครเป็นนักเรียนนอก เช่น เรื่อง

เมานักเรียนนอก หรือ สินค้าที่โคตรจะพุ่มเฟิย ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ แต่นักเรียนนอกเหล่านี้ก็เป็นเพียงคนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาจากเมืองนอกเท่านั้น

น่าสังเกตว่า ถึงแม้เรื่องสั้นที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาจะแสดงลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหา แต่ปรากฏว่ามีเรื่องสั้นที่เขียนถึงผู้ยากไร้เพียง 10 เรื่อง ใน 10 เรื่องนี้ ไม่มีตัวละครเป็นกรรมกรหรือชาวนา ซึ่งเป็นที่นิยมของเรื่องสั้นแนวสังคมและการเมืองในระยะต่อมา ตัวละครที่เป็นผู้ยากไร้ ได้แก่

เรื่อง พระช่วย ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ตัวละครเป็นทาสีใหม่และตกงานมาเป็นเวลา 3 เดือนแล้ว

เรื่อง เช้าวันหนึ่ง ของ นิคม รายยวา ตัวละครเป็นหญิงชาวบ้านในชนบท ผู้แบกรับภาระต่าง ๆ ของครอบครัว และตกอยู่ให้อำนาจของชะตากรรมและสังคม

เรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย ของ วิทยากร เขียงกุล ตัวละครเป็นเด็กหญิงชาวบ้านในชนบทผู้เลเห็นความแตกต่างของชาวบ้าน นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เรื่อง รองเท่าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา ของ ตึก วงศ์รัฐ ตัวละครเป็นคนล้มละลาย และกลายมาเป็นช่างซ่อมรองเท่าในที่สุด

เรื่อง วิบุรุษใต้ฟ้าดิน ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ ตัวละครเป็นทหารพรานหนีตายจากสงครามมาเป็นขอทานในเมืองหลวง

เรื่อง คนบนคันไม้ ของ นิคม รายยวา ตัวละครเป็นชาวบ้านผู้ได้รับความอยุติธรรมนานัปการ เป็นคนเก็บลูกนกสาธิตาขาย

เรื่อง ปล่อยนก ของ นิคม รายยวา ตัวละครเป็นขอทานในวัดแห่งหนึ่ง ซึ่งนักทัศนวิจารณ์ไปเที่ยว

เรื่อง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ ของ นิคม รายยวา ตัวละครเป็นชาวบ้านผู้มีอาชีพหาปลาในแม่น้ำโขง และเป็นผู้เลเห็นความโหดร้ายของสงคราม

เรื่อง นกสีขาวและผู้พเนจร ของ ตึก วงศ์รัฐ ตัวละครเป็นชายชราพเนจรสติไม่ดี

เรื่อง เอกสิทธิ์ชน ของ สุรัชย์ จันทิมาธร ตัวละครเป็นชายชราสติไม่ดีเช่นกัน

จะเห็นว่านักเขียนในช่วงนี้ ถนัดที่จะเขียนเกี่ยวกับชนชั้นกลางในเมือง โดยเฉพาะเรื่องราวของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย มากกว่าจะสะท้อนปัญหาในชนบท ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักเขียนที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยหรือในระดับอุดมศึกษา นักเขียนหลายคนเขียนเรื่องสั้นในขณะที่กำลังศึกษาอยู่ เช่น วิทยากร เชียงกุล พิษณุ สุภ. วิสา คัญทัพ งานของพวกเขาจึงสะท้อนความเป็นไปในมหาวิทยาลัยมากกว่าอย่างอื่น ส่วนนักเขียนที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแล้ว แต่ยังทำงานในเมืองหลวง เช่น สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตึก วงศ์รัฐ งานของเขาจึงสะท้อนเรื่องราวของชนชั้นกลางในเมือง ส่วนงานที่สะท้อนภาพของชนบท ได้แก่ งานของ นิคม รายยวา เช่น เรื่อง เช้าวันหนึ่ง ต้นทาง และ คนบนต้นไม้ หรืองานของ สุรัชย์ จันทิมาธร ก็สะท้อนภาพชาวชนบทที่อพยพเข้ามาในเมือง เช่น เรื่อง บนรถไฟชั้นสาม กล่าวได้ว่านักเขียนก้าวหน้าเหล่านี้มีความคุ้นเคยกับสภาพชีวิตในเมืองมากกว่าชนบท ตัวละครส่วนใหญ่จึงเป็นชนชั้นกลางในเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึคนึกคิด และสำนึกทางชนชั้นของนักเขียนเหล่านั้นนั่นเอง

2.2 บุคลิกลักษณะของตัวละคร

ตัวละครในเรื่องสั้นทั้ง 60 เรื่องเป็นมนุษย์ ซึ่งอาจจะถ่ายแบบมาจากคนจริง ๆ หรือเป็นคนสมมุติตามการสร้างสรรค์ของนักเขียน วิภา กงกะนันทน์ กล่าวว่า หากตัวละครที่เราศึกษาเป็นคน เราต้องรู้ธรรมชาติของมัน คือต้องรู้จัก ชื่อ สกุล เพศ วัย เชื้อชาติ บุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ อุปนิสัย ความคิด...เหมือนกับเราศึกษามนุษย์จริง ๆ นั่นเอง¹

ตัวละครในเรื่องสั้นทั้ง 60 เรื่อง ที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษา พบว่า มีบุคลิกลักษณะดังนี้

2.2.1 ตัวละครมีบุคลิกลักษณะผิดไปจากคนธรรมดาทั่วไป คือมีอาการเป็นโรคประสาท ปัญญาอ่อน ความทรงจำและเลื้อน ประสาทหลอน เรื่องสั้นที่มีตัวละครประเภทนี้มีอยู่ 6 เรื่อง คือ

¹วิภา กงกะนันทน์ วรรณคดีศึกษา หน้า 104

เรื่อง สิ่งที่หายไป ภาพเขียนของมาลี ของ คมสร คุณะคิลก

เรื่อง รถไฟเด็กเล่น ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

เรื่อง นกสีขาวและผู้เพเนจร ของ ตึก วงศ์วิรุ

เรื่อง จุลินทรีย์พลาสติก ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

เรื่อง เอกสิทธิ์ชน ของ สุรัชย์ จันทิมาธร

เรื่อง สิ่งที่หายไป ของ คมสร คุณะคิลก ตัวละครเป็นคนปัญญาอ่อน บุคลิกไม่สมวัย ตัวละครเดินตามหาเทพธิดาที่จกจกมาจากนิทานที่ครูเล่าให้ฟัง เขาเข้าใจว่าหุ่นผู้หญิงในตู้กระจกเป็นเทพธิดา มีจกจกคำกลานไปมาบนหุ่น ตัวละครจะปักจิ้งจกออกจากเทพธิดา เขาจึงพุ่งมือฝ่าแผ่นหมอก (กระจก) เข้าไป กระจกแตก เขาได้รับบาดเจ็บ จึงรู้ว่าแท้จริงแล้วมิใช่เทพธิดา

เรื่อง นกสีขาวและผู้เพเนจร ของ ตึก วงศ์วิรุ ตัวละครเป็นชายชราเพเนจร ชอบสะสมของเล่นเด็กตามกองขยะ เช่น นกพลาสติกสีขาว ตุ๊กตาขาเป๋ กระดาษของบุหรื ตัวละครพยายามจะให้นกสีขาวบินไปในอากาศแต่ก็ล้มหวัง เราารู้สึกว่า นกพลาสติกสีขาวเป็นญาติสนิทคนสุดท้ายที่หลงเหลืออยู่

เรื่อง เอกสิทธิ์ชน ของ สุรัชย์ จันทิมาธร ตัวละครคอยตามเวลาจากนาฬิกาของคนที่เคยผ่านมา สลับกับการแหงนดูดวงตะวัน สุดท้ายเขารู้สึกพอใจเมื่อทราบว่าชายคนหนึ่งไม่มีนาฬิกา

เรื่อง จุลินทรีย์พลาสติก ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ ตัวละครเป็นผู้จัดการบริษัทแห่งหนึ่ง เขามีอาการประสาทหลอน เขาพบว่าพลาสติกมีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่งที่เขาไป ทั้งนี้เนื่องมาจากภรรยาของเขาชอบล้อเขาด้วยการเอาถ้วยพลาสติกไปใส่ไว้ในตู้เสื้อผ้า ตัวละครไปพบจิตแพทย์แต่สื่อสารกันไม่เข้าใจ เขาตัดสินใจเอาพลาสติกที่มีอยู่ในบ้านทั้งหมดมาเผา แต่เช้าวันรุ่งขึ้นภรรยาของเขาได้ตายจากไปเพราะศัลยกรรมพลาสติกที่เธอไปทำมาเกิดอักเสบ เรื่องนี้ตัวละครเห็นภาพหลอนเหมือนคนเป็นโรคจิต

เรื่อง ภาพเขียนของมาลี ของ คมสร คุณะดิลก ภาพของชายช่างทำสีที่ตกลงมา ตายติดอยู่ในความทรงจำของมาลี ทำให้เธอตกอยู่ในอาการเศร้าซึม และเลื่อน ไม่สนใจ สิ่งอื่นนอกจากการวาดรูป การจมอยู่ในวัฏจักรของความคิด และหมกมุ่นอยู่กับตนเอง เช่นนี้ นำไปสู่การฆ่าตัวตายด้วยการกรีดเลือดที่ข้อมือเอาไปใช้เขียนสี

เรื่อง รถไฟเด็กเล่น ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตัวละครจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น กับตัวเองไม่ได้ ความทรงจำและเลื่อน อาการเช่นนี้เกิดขึ้นหลังจากที่เขาส่งพี่ชายเข้า โรงพยาบาลโรคจิตแล้ว เขาจดจำเรื่องราวที่เกิดขึ้นในโรงพยาบาลโรคจิตได้อย่างแจ่มชัด แต่จดจำเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับตัวเองไม่ได้ โดยเฉพาะเรื่องที่เขาถูกรถไฟเด็กเล่นของเด็ก หญิงคนหนึ่งแล่นเข้ามาทับ กับความคิดเรื่องรถไฟ ซึ่งตัวละครไม่ทราบว่าเข้ามาอยู่ในสมอง ของเขาได้อย่างไร ความเป็นเรื่องไม่สมจริง ไม่สามารถเชื่อถือได้

เรื่องสั้นที่ตัวละครมีลักษณะดังกล่าว บางเรื่องนักเขียนได้ให้ภาพของตัวละครอย่าง ชัดเจน เช่น เรื่อง สิ่งที่หายไป

...เล็กรู้สึกร้อนที่เท้า คนข้าง ๆ หัวเราะ เขามีหนวดคนมาก เล็กเลยหัวเราะ ด้วย เล็กเหยียบบุหรืนั้นเอง...ช่างสนุกจังจริง ๆ เล็กกางแขนออกทั้งสองข้าง แล้วกระพือขึ้นลงเหมือนนกบิน เล็กกำลังบินตามผู้ชายผมหัวโล้น...¹

จะเห็นว่าพฤติกรรมของตัวละครมีลักษณะผิดปกติ เช่น การกางแขนออกบินเหมือนนก การเหยียบกับบุหรืแล้วหัวเราะตัวเองตามคนข้าง ๆ นอกจากนี้การใช้ภาษาของนักเขียน คือ การใช้ข้อความสั้น ๆ เว้นวรรคบ่อย ๆ และเรียกชื่อตัวละคร "เล็ก" ซ้ำกันหลายหนตลอด ทั้งเรื่อง ช่วยเน้นถึงความคิดของตัวละครที่ไม่ซับซ้อนเหมือนภาษาของเด็กเล็ก ๆ ที่ยังไม่รู้จักใช้สรรพนามแทนบุคคลต่าง ๆ ซึ่งแสดงถึงพฤติกรรมและความคิดที่ไม่สมกับวัยอีกด้วย

หรือเรื่อง นกสีขาวและผู้เพนเจอร์ นักเขียนได้ให้ภาพของตัวละครที่สติไม่ดีไว้ อย่างแจ่มชัด ดังนี้

¹คมสร คุณะดิลก "สิ่งที่หายไป" ใน หนังสือหน้าสาวสวย ฉบับที่ 2 หน้า 141

...แม้อากาศจะร้อนอบอ้าว แต่แกก็ปีกระคุมคอเสื้อและแกไม่พับแขนถึงแม้จะเป็นเสื้อแขนยาว แกล้งยอขายเสื้อออกนอกกางเกง หลวมโครกเกรก บนกระเป๋าสีเสื้อทั้งสองข้างแขวนเต็มไปด้วยแถบแพรสลัสสีและเหรียญเงิน ตำลงไปจากกระเป๋าวาแกติครูบ่ล่อกเครื่องหมายของน้ำมันยี่ห่อหนึ่งซึ่งยังไม่ล่อกใช้ แฉกควาสค่นรูปล่อกแผ่นนั้นล่อยค่นซัดมากกว่าของประคับอย่างอื่น...¹

สิ่งที่น่าสนใจมากก็คือ หากพิจารณาตัวละครกลุ่มนี้อย่างละเอียดแล้วจะพบว่าผู้เขียนได้ซ่อนนัยบางประการไว้ ผู้อ่านจะต้องตีความจึงจะเข้าใจได้ สารบางอย่างไม่เหมาะที่จะใช้ตัวละครปกติธรรมดาเป็นผู้แสดงเพราะจะทำให้ความน่าสนใจลดลงไป การใช้ตัวละครที่ผิดปกติ นอกจากจะทำให้แปลกใหม่ที่น่าสนใจแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าเรื่องราวหรือความคิดบางอย่างนั้นคนปกติธรรมดา มักจะมองข้ามไป เช่น เรื่อง เอกสิทธิ์ชน นักเขียนให้ตัวละครเอ๋ยปากถามเวลาจากนาฬิกาผู้อื่นถึงสองครั้งในเวลา 5 นาที พร้อมกับเหลียวมองดวงตะวัน เขาจะทำเช่นนั้นกับทุกคนที่เดินผ่านมา จนเมื่อได้รับคำตอบจาก "ข้าพเจ้า" ซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องราว "ไม่มีหรอก" เขาจึงรู้สึกพอใจ แล้วเดินจากไป

หากพิจารณาสารของผู้แต่งแล้ว นาฬิกาเป็นวัตถุที่มนุษย์ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้ดูเวลา และเป็นเครื่องแบ่งเวลาประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ในหนึ่งวัน มนุษย์ตกเป็นทาสของเวลาและกิจกรรมที่อยู่รอบอันซ้ำซาก เช่น ตื่นแต่เช้าไปทำงาน เย็นกลับมาน้ำบ้าน แล้วพักผ่อน กิจกรรมของมนุษย์จึงดำเนินไปตามเวลาที่กำหนดในนาฬิกา ในที่สุดมนุษย์จะไม่มีโอกาสคิดหรือสร้างสรรค์สิ่งอื่นใดที่นอกเหนือไปจากกิจกรรมอันซ้ำซาก เช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง จุลินทรีย์พลาสติก ซึ่งรู้สึกเกลียดและอยากทำลายพลาสติกทุกชิ้นที่มีอยู่ในโลก แต่มันมีอยู่มากมายจนกระทั่ง "...ไม่มีใครหรอกที่หนีพลาสติกพ้นแม้แต่อวัยวะเพศ...เวลานี้พลาสติกเป็นอวัยวะส่วนเกินที่เราต้องทำลายมัน..."² ตัวละครต้องกินยาระงับประสาททุกครั้งทีออก

¹ ตึก วงศ์รัฐ "นกสีขาวและผู้หญิง" ใน นกสีขาวและผู้หญิง หน้า 51

² สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "จุลินทรีย์พลาสติก" ใน สงครามในหลุมศพ หน้า 94 - 95

จากบ้าน จนเขารู้สึกล้มเหลวในการเป็นมนุษย์ เพราะมนุษย์กำลังตกเป็นทาสของพลาสติกหรือเป็นทาสของวัตถุนั่นเอง

นาฬิกากับพลาสติกต่างก็เป็นสิ่งที่คนปกติในสังคมปัจจุบันคุ้นเคย จนแทบจะกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ ผู้เขียนจึงใช้ตัวละครที่มีลักษณะผิดปกติให้แลเห็นความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับวัตถุ และเพื่อเรียกเอาความเป็นมนุษย์กลับคืนมา

การกระทำของชายชราในเรื่อง นกสีขาวและผู้พเนจร ชื่นความหมายลึก ๆ บางประการไว้ ของเล่นที่ชายชราเก็บไว้ เช่น ตุ๊กตาซาเป่ แวนดาที่มีกระจกข้างเดียว เหรียญตราต่าง ๆ ที่ติดเสื้อของชายชรา แฉงยาแม่ตุ้มกำเ็นิด ปืนเด็กเล่น และนกพลาสติกสีขาวที่ไม่ยอมบิน ของเล่นเหล่านี้อาจนำมาตีความในแง่ของสัญลักษณ์ได้ สัญลักษณ์เหล่านั้นชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งในสังคมช่วงสงครามเวียดนาม ตุ๊กตาซาเป่ อาจหมายถึง ความพิการของคนและสังคม ยาแม่ตุ้มกำเ็นิด อาจหมายถึง พฤติกรรมทางเพศอันเหลว ปืนเด็กเล่น อาจหมายถึง อาวุธหรือสงคราม นกสีขาว อาจหมายถึง สันติภาพ ที่มีกระจกเพียงข้างเดียว อาจหมายถึง หัตถะหรือเสรีภาพทางวิชาการที่มีอยู่อย่างน้อยของเล่นของชายชราจึงเป็นเสมือนสังคมที่บรรจุสิ่งต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน

ในห่อของเล่นนั้น สิ่งที่ชายชราผูกพันมากที่สุดคือ นกสีขาว ซึ่งเป็นเสมือนญาติคนสุดท้ายของชายชรา นกสีขาวน่าจะหมายถึง สันติภาพ อันเป็นสิ่งเดียวที่จะแก้ไขสังคมยุคนี้ได้ แต่เมื่อแกโยนนกสีขาวขึ้นบนท้องฟ้า นกก็ตกลงมาแตกกระจาย เหมือนกับจะบอกว่าสันติภาพที่ใครต่างก็หวังกันนั้น ยากที่จะเป็นจริง

ตัวละครที่ผิดปกติทั้ง 6 เรื่อง นักเขียนไม่ได้สร้างขึ้นมาอย่างไร้จุดประสงค์ และมีได้ต้องการแต่เพียงจะแสดงภาพชีวิตของคนกลุ่มนี้เท่านั้น ทว่าตัวละครเหล่านี้ได้สื่อ "สาร" บางสิ่งบางอย่าง ซึ่งตัวละครปกติอาจจะทำได้ไม่งดงามเท่าตัวละครประเภทนี้ นับเป็นความก้าวหน้าอย่างหนึ่งของการสร้างตัวละครในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

2.2.2 ตัวละครที่มีลักษณะก้าวหน้าทางความคิด มองเห็นปัญหาของสังคม กล่าวคัดค้านกฎเกณฑ์ของสังคมจนถึงขั้นเป็นขบถต่อสังคมของตน ตัวละครจะรู้จักตนเองว่าเป็นใคร มาจากไหน มีความคิดอย่างไร บางครั้งก็ชี้แนะทางแก้ปัญหาก็ด้วย แต่บางครั้งก็

เป็นเพียงการเสนอปัญหาเท่านั้น ตัวละครส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขสังคมไปสู่สิ่งที่ดีกว่าที่เป็นอยู่

เรื่องสั้นที่มีตัวละครประเภทนี้มีอยู่ 14 เรื่อง คือ

เรื่อง ความแตกต่าง ของ วิสา คัญทัพ

เรื่อง แยกมันสมองออกจากเหล็ก สงครามในหลุมฝังศพ นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3

วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน และ การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 ของ สุวัจน์ ศรีเชื้อ

เรื่อง อัคราชประวัตินิ และ ออกไปจากความมืด ของ สุชาติ สุวงศ์ศรี

เรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ข่าวร้ายจากภูเขา

และ มันจักต้องเป็นไปเช่นนั้น ของ วิทยากร เชียงกุล

เรื่อง ดอกโสนบานเช้า ดอกคัคเค้านบ้านเย็น และ อเมริกันสยาม ของ สุจิตต์

วงศ์เทศ

เรื่องสั้นทั้ง 14 เรื่องนี้สามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

ก. ตัวละครมีความคิดก้าวหน้า มองเห็นปัญหาของสังคม และมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาหรือกล้าที่จะคัดค้านกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างเด็ดเดี่ยว ได้แก่ เรื่อง ความแตกต่าง แยกมันสมองออกจากเหล็ก สงครามในหลุมฝังศพ นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3 วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 นิยายของชาวมหาวิทยาลัย และ ดอกโสนบานเช้า ดอกคัคเค้านบ้านเย็น

เรื่อง ความแตกต่าง ของ วิสา คัญทัพ ตัวละครเป็นนักศึกษาที่นั่งอยู่ในห้องสมุด เขาแลเห็นความแตกต่างระหว่างกรรมกรที่กำลังสร้างตึก กับนักศึกษาภายในห้องสมุดว่า บรรดานักศึกษาทั้งหลายนั้น "ไม่เคยทำอะไรเลยนอกจากจะนำความสะดวกสบายให้กับตัวเอง ด้วยการเอาโรคเอาเปรียบผู้อื่น...สังสรรค์สโมสรและฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม"¹ สิ่งเหล่านี้แตกต่างจากกรรมกรที่ต้องทำงานหนักแลกกับค่าแรงงานอันอยู่ยงนิรันดร์ เมื่อตัวละครแลเห็นความแตกต่าง เขาจึงตัดสินใจที่จะ "ออกจากห้องสมุดไปหาคนงานเหล่านั้น ฉันอยากจะยืมหนังสือออกไปด้วย

¹ วิสา คัญทัพ "ความแตกต่าง" ใน เราจะฝ่าข้ามไป หน้า 81

แล้วไปร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพวกเขา ทำในสิ่งที่เขาอยากทำอย่างจริงจัง ไม่เสแสร้ง"¹
จะเห็นว่านอกจากตัวละครจะชี้ให้เห็นถึงปัญหาความแตกต่างระหว่างนักศึกษากับกรรมกรแล้ว
ยังแสดงความมุ่งมั่นที่จะเข้าไปร่วมรับรู้ปัญหาของกรรมกรด้วย

ทางออกของตัวละครในเรื่อง ความแตกต่าง คล้ายคลึงกับตัวละครที่เป็นนักศึกษา
ในเรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ของ วิทยากร เชียงกุล กล่าวคือ ตัวละครเกิดความรู้สึก
เบื่อหน่ายห้องเรียน มองเห็นความรู้สึกรบของกิจกรรมนักศึกษา เขาจึงตัดสินใจลุกออกจาก
ห้องเรียน แต่แทนที่เขาจะเดินจากไปโดยไม่กลับมา เขากลับคิดได้ว่า

...เหตุใดจะปฏิเสธอะไรต่ออะไรไปหมดทุกสิ่ง...ฉันรู้ว่ากำแพงอยู่ที่นั่น มันราย
ล้อมไว้ทั้งสี่ด้าน ทั้งสูงใหญ่และน่าเกลียด แต่ฉันจะทำไมเป็นมองไม่เห็นมัน อย่าง
น้อยก็ชั่วระยะหนึ่ง ฉันเชื่อแน่ว่า สักวันฉันคงมีโอกาสได้ออกไปอย่างมีอะไรติดตัว
ไปพอสมควร และเข้มแข็งพอที่จะเดินไปในทิศทางที่ตัวเองต้องการได้ โดยไม่
อ่อนข้อล้มลงมาง่ายตายเกินไป"²

จะเห็นว่าแม้ตัวละครจะไม่ปฏิเสธการศึกษาในระบบอย่างเด็ดเดี่ยวมากนัก แต่ก็
มองเห็นปัญหา และหาทางออกให้กับตนเองได้

เรื่อง สงครามในหลุมฝังศพ วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3 และ แยกมันสมอง
ออกจากเหล็ก ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ ตัวละครล้วนมีความมุ่งมั่นจะกระทำตามที่ตนเองตั้งใจ
ไว้ ตัวละครไม่รู้สึกสับสน ท้อแท้ แม้ว่าการแก้ปัญหหรือการกระทำนั้นจะให้ความรู้สึกสะใจ
มากกว่าจะแก้ไขปัญหาลุล่วงจริงจังกี่ตาม กล่าวคือ

ในเรื่อง วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน พลทหารดอกไม้ สีขาว ทหารพรานหนีสงครามเพราะ
เกิดความรู้สึกกลัวตาย มาเป็นขอทานในเมือง วันหนึ่งเขาเห็นพิธีเปิดอนุสาวรีย์ของพลทหาร

¹วิสา คัญทัพ "ความแตกต่าง" ใน เราจะผ่าข้ามไป หน้า 84

²วิทยากร เชียงกุล "นิยายของชาวมหาวิทยาลัย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย
หน้า 102

ดอกไม้ สีขาว ซึ่งกองทัพบกจัดสร้างขึ้น ความจริงเขาไม่ใช่วีรบุรุษ เขาทนไม่ได้ที่จะเห็น "กองทัพเล่นละครต่อหน้าประชาชน"¹ เขาจึงตัดสินใจฆ่าหมาคำไปเสียบนคาบปลายปืนที่อนุสาวรีย์ และเข้าวันรุ่งขึ้นเขาก็ถูกประชาชนทัณฑ์จากฝูงชน เรื่อง สงครามในหลุมฝังศพ เมื่อตัวละครสรุปได้ว่า สงครามไม่ได้ยิ่งใหญ่ไปกว่าความตาย เขาจึงตัดสินใจขุดหลุมศพให้กับตัวเอง เรื่อง แยมมันสมองออกจากเหล็ก แสดงให้เห็นการตัดสินใจของตัวละครที่จะเป็นขบถต่อครอบครัว พ่อกับแม่อยากให้เป็นทหาร แต่เขาไม่ต้องการ ในที่สุดเขฆ่าตัวตนเก่าของเขาลงได้ เขาพบว่า "ฉันคือสัญลักษณ์ของอะไร ฉันให้คำตอบไม่ได้ นอกจากว่าฉันคือ ผู้ซึ่งปฏิเสธกฎเกณฑ์ของสายโลหิต...ฉันคือผู้คนของโลกใหม่"² เขาจึงสามารถแยมมันสมองออกจากหมวกเหล็กได้สำเร็จ

เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ ตัวละครเข้ามาในกรุงเทพฯ ซึ่งกลายเป็นเมืองแห่งอนาคต เขาพบว่ากรุงเทพฯ ไม่มีมนุษย์อาศัยอยู่เลย มีแต่รถยนต์ แม้แต่ในวัด ในป่าช้า และในห้องขัง ดูเหมือนรถยนต์เหล่านั้นกำลังตามล่าเขาอยู่ สารของเรื่องนี้เหมือนกับเรื่อง จลนทฤษฎีพลาสติก คือ มนุษย์กำลังสิ้นสุดความเป็นมนุษยชาติ โดยที่วัดจะเข้ามาครอบครองโลกแทน แม้ว่าการนำเสนอเรื่องจะมีท่วงทำนองที่เหนือจริง (Surrealist) แต่ตัวละครมีลักษณะเด่นชัด เหมือนตัวละครทั่วไป สุดท้ายนักเขียนเห็นว่ามียูสิ่งเดียวเท่านั้นที่ตัวละครจะทำได้ก็คือ "ออกไปเผชิญหน้ากับพวกมัน"³

เรื่อง ดอกโสนบานเช้า ดอกคัตเค้าบานเย็น ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ กำหนดให้บานเย็นตั้งครรภในระหว่างเป็นนักศึกษา เธอแต่งงาน เปลี่ยนนามสกุล และตั้งครรภด้วยความจงใจ ทำให้บรรดาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยไม่ยอมรับการกระทำของเธอ เธอให้เหตุผลว่า

¹สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "วีรบุรุษได้ผ้าดิน" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 110

²สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "แยมมันสมองออกจากเหล็ก" ใน ล.ค. หน้า 46 - 47

³สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1" ใน ล.ค. หน้า 70

...หนูเรียนให้อาจารย์ทราบตรง ๆ ว่า หนูรังเกียจการโกหก หนูไม่ต้องการปกปิด เพราะอย่างนั้นแหละหนูจึงปล่อยให้มีห้อง...ทุกคนรู้ว่าธรรมชาติเป็นความจริง แต่ทุกคนช่วยกันปกปิดความจริงและบีบบังคับธรรมชาติ ส่วนคนที่ไม่มีควมลับ ไม่ปกปิดความจริงอย่างหนู จะต้องถูกพิจารณา จะต้องถูกลงโทษ...การที่หนูมีผิว การที่หนูมีห้องและการที่หนูจะมีลูกสักคนหนึ่งไว้ชื่นชมบาง สังคมรังเกียจหรือคะ แต่สังคมยอมรับการปิดบัง การทำอะไรลับ ๆ ล่อ ๆ ...หนูอยากได้คำตอบ...เพื่อหนูจะได้รู้ว่า สังคม^๕ หลอกลวงเหลวไหล ปลิ้นปล้อน..."¹

การกระทำของ "ปานเย็น" นอกจากจะเป็นการต่อต้านระเบียบทางมหาวิทยาลัยแล้ว ยังนับว่าเป็นการคัดค้านกรอบวัฒนธรรมที่คนรุ่นเก่ายึดถืออีกด้วย การกระทำของเธอ เด็ดเดี่ยวเชื่อมั่นในตัวเองยิ่งนัก

ข. ตัวละครมองเห็นปัญหาของสังคม แต่การกระทำไม่มั่นคงเด็ดเดี่ยว บางครั้งคิดจะแก้ปัญหา แต่มิได้กระทำหรือมิได้ชี้ทางแก้ไขปัญหาไว้ การกระทำที่เกิดขึ้น จึงเป็นการกระทำในความนึกคิดของตัวละครเท่านั้น ได้แก่ เรื่อง อเมริกันสยาม มันจักต้องเป็นไปเช่นนั้น ข่าวร้ายจากภูเขา ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย อัตชีวประวัติ และ ออกไปจากความมืด

เรื่อง อเมริกันสยาม ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ วิลเลียม ที. จอห์นสัน อาสาสมัครชาวอเมริกัน ผู้ที่รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย แต่สิ่งที่เขาประสบก็คือ วัฒนธรรมไทยกำลังสูญหาย ถูกวัฒนธรรมจากต่างชาติกลืน คนไทยไม่สนใจพิพิธภัณฑน์ ไม่รู้จักโรงละครคอนแท่งชาติ คนขับรถแท็กซี่ก็ได้แต่ "พูดประโยคภาษาอังกฤษที่ท่องไว้เกี่ยวกับสถานที่เสพสมัครตั้งวาสที่ที่สุด...สำหรับชาวต่างประเทศอย่างเขา"² จอห์นสันมองเห็นปัญหา แต่ไม่สามารถจะทำอะไรได้นอกจาก "เสียใจมาก อยากร้องไห้ แต่ไม่ร้อง"³ ส่วนตัวละครใน

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "คอกโสณมานเช้า คอกคักเค้าปานเย็น" ใน หมิ่นเจามาซักเงา หน้า 224 - 225

²สุจิตต์ วงษ์เทศ "อเมริกันสยาม" ใน กริ่งรักกริ่งไกร หน้า 72

³ล.ค. หน้า 73

เรื่อง มันก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น ของ วิทยากร เชียงกุล หลังจากที่ตัวละครได้รับจดหมายจากเพื่อนทำให้เขานึกถึงความตายของเพื่อนซึ่งประสบอุบัติเหตุ เขานึกถึงการตายของคนหนุ่มสาวคนอื่น ๆ นึกถึงความตายของคนจำนวนมากในสงคราม เขาได้ข้อสรุปว่า "สังคมของชาวโลกในวันนี้มันต้องมีอะไรผิดพลาดอย่างฉาฉาฉาเป็นแน่...การตายของคนมันแสนง่ายด้วยน้ำมือของคนด้วยกันต้องไม่ใช่อุบัติเหตุแน่ ๆ มันจะต้องมีพื้นฐานที่มา"¹ แต่เมื่อคิดถึงการทำชั่วของคนมากมายเข้า ตัวละครก็ไม่สามารถทำอะไรได้เพราะ "ฉันอาจไม่มีสิทธิ์อะไรที่จะขัดขวางวงจรของธรรมชาติก็ได้"² แม้ตัวละครในเรื่องนี้จะไม่ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาสังคมที่ทำลายล้างชีวิตมนุษย์ แต่ตัวละครก็ได้ตั้งคำถามต่อตัวเอง ต่อสังคมของเขา เช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง ข่าวร้ายจากภูเขา ของ วิทยากร เชียงกุล ตัวละครเล่าถึงความสัมพันธ์กับเพื่อนสาวคนหนึ่งซึ่งเป็นครูในชนบทและได้จากเขาไปด้วยอุบัติเหตุบนภูเขา ในระหว่างที่เพื่อนสาวใช้ชีวิตอยู่ในชนบทนั้น เธอเขียนจดหมายถึงเขา ข้อความในจดหมายทำให้เขาเข้มแข็งขึ้น และรู้ว่าเขาไม่ใช่คนเหงา หรือจะต้องท้อแท้ต่อไป เพราะยังมีเวลาอีกมากมายที่จะทำประโยชน์เพื่อสังคม

ตัวละครที่มองเห็นปัญหาและไม่สับสนของ วิทยากร เชียงกุล อีกเรื่องหนึ่งที่แตกต่างจาก 2 เรื่องข้างต้น คือ มีการกระทำของตัวละครในเรื่อง นั่นคือตัวละครในเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หลังจากที่ตัวละครมองไม่เห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่แล้ว เขาก็ "เลือก" ที่จะฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดจากสะพานลงในแม่น้ำ ในระหว่างที่ขึ้นขึ้นไปบนสะพานผู้คนกลุ่มต่าง ๆ เอาเปรียบเขาด้วยการมาดูการฆ่าตัวตายของเขาเหมือนกับ "บังเอิญได้บัตรฟรีมาดูการแสดงอันหนึ่ง ซึ่งเขาไม่เคยได้มีโอกาสดูกันมาก่อน...พวกเขามีท่าทางตื่นเต้นและกระเหี้ยนกระหือรือที่จะได้ดูเสียยิ่งนัก"³ การกระทำของผู้คนเหล่านั้นทำให้ตัวละครคิดว่า

¹วิทยากร เชียงกุล "มันก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น" ใน ฝันของเด็กชายชวา
หน้า 24

²ล.ค. หน้า 27

³วิทยากร เชียงกุล "ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย
หน้า 124

"เขาไม่มีน้ำใจแม้แต่จะปล่อยให้ฉันตายอย่างสงบ เขาตามมาเอาโรคเอาเปรียบ แม้จากการสนุกกับความตายของฉัน...ฉันควรจะให้เขาเจ็บแค้นเขา เพื่อบางทีเขาจะได้สำนึกถึงส่วนแห่งความเป็นมนุษย์ในหัวใจซึ่งเขาจะเลยไปได้อย่างไร"¹ ตัวละครจึงตัดสินใจเป็นลงมาจากสะพานเพื่อให้นักเล่านั้นรู้สึกผิดหวัง การกระทำของตัวละครดูเหมือนกับไม่เด็ดขาด แต่ตัวละครก็ได้ข้อสรุปใหม่ในการที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปเพราะ "บางทีฉันอาจจะให้ฆ่าตัวคนเก่าทิ้งไปแล้วก็ได้"²

เรื่อง อัตชีวประวัติ กับ ออกไปจากความมืด ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตัวละครทั้งสองเรื่องแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนชั้นกลางในเมือง ตัวละครมองเห็นปัญหา แต่ก็ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหานั้นได้ เรื่อง อัตชีวประวัติ มีท่วงทำนองของการเสียดสีชีวิตของคนชั้นกลางที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคมโฆษณา คือ ซื้อสินค้าแล้วต้องการของแถม นิยมระบบผ่อนส่ง หลงใหลในถ้อยคำโฆษณาที่ปรากฏอยู่ในสื่อสมัยใหม่ ดำเนินชีวิตอย่างสงบเพราะเชื่อว่า "เราจะทำอะไรได้ ชีวิตของเราก็คงแค่นี้"³ ในที่สุด "ชีวิตของคุณก็เป็นเพียงข้อประนีประนอมตามแบบแนวคิดของพวกชนชั้นกลางเท่านั้น"⁴ ตัวละครทำได้แต่เพียงขำขำก่อนหันไปกระຈกโฆษณาขายอากาศและน้ำเป็นพิษให้แตกละเอียดเท่านั้น

เรื่อง ออกไปจากความมืด การกระทำของตัวละครเป็นการกระทำในความคิด ท่วงทำนองการเขียนมีลักษณะเสียดสีชีวิตในเมืองเช่นกัน นักเขียนให้ตัวละครขึ้นรถโดยสารที่คนแน่นมากจนตัวละครเปรียบว่าราวกับปลารอบรอง ซึ่งเป็นสภาพที่คนในเมืองหลีกเลี่ยงได้ยาก คนในเมืองจึงต้องมียชีวิตอยู่ใน "วัฒนธรรมแบบปลารอบรอง" และ "ยอมรับศีลธรรมแบบปลารอบรอง" จนกระทั่งตกเป็นฝ่าย "ถูกกระทำ ถูกบังคับ ถูกยึดเยียดให้ยอมรับ และ

¹วิทยากร เชียงกุล "ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 126 - 127

²ล.ค. หน้า 129

³สุชาติ สวัสดิ์ศรี "อัตชีวประวัติ" ใน ความเจ็บ หน้า 184

⁴ล.ค. หน้า 185

กลายเป็นส่วนหนึ่งของความเคียดแค้น¹ ตัวละครจึงคิดที่จะเป็นฝ่าย "กระทำ" บ้าง เขาจึงคิดว่าได้ร่วมมือกับเพื่อน ๆ ปล้นธนาคารกรุงเทพฯ และได้เลือกยิงรถยนต์ที่แล่นอยู่บนถนนได้อย่างตามใจชอบ แต่ตัวละครทำผิดกติกา เพราะได้เลือกยิงตัวเอง ความคิดของตัวละครจบลงเมื่อเขาลงจากรถเมล์

ตัวละครที่มีความคิดก้าวหน้าเหล่านี้ ได้มองเห็นปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาสงครามเวียดนาม ปัญหาของคนในสังคมเมือง และปัญหาการบวชฉันทธรรมเก่าที่ขัดแย้งกับความคิดของคนรุ่นใหม่ ชื่อน่าสังเกตคือตัวละครเหล่านี้มีบุคลิกที่เด็ดเดี่ยวเชื่อมั่นในตนเอง กล้าเผชิญกับปัญหา จนบางครั้งเหมือนกับเป็นคนก้าวร้าว (ในความคิดของคนรุ่นเก่า) เช่น เรื่อง ดอกโสนบานเช้า ดอกกุดเค้าบานเย็น วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 ตัวละครบางส่วนหมกมุ่นอยู่กับความคิดของตน บางทีก็ได้ข้อสรุปกับตนเองว่า ตนไม่มีสิทธิ์ที่จะฝัน วงจรของธรรมชาติได้อย่างในเรื่อง มันจักต้องเป็นไปเช่นนั้น บางทีก็ให้เพียงความรู้สึกสะใจ เช่น เรื่อง ออกไปจากความมืด ที่ตัวละครใช้ก้อนหินขว้างกระจกจนแตกละเอียดย เป็นต้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่ตัวละครสะท้อนให้เห็นก็คือ จิตสำนึกในการแก้ปัญหาสังคมของนักเขียน ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นั่นเอง

2.2.3 ตัวละครมีลักษณะสับสน เหนง ว่าเหว้ หมกมุ่นกับตัวเอง มีความคิดแปลกแยกกับสังคมหรือแม้แต่ตนเอง เหนื่อยหน่ายต่อชีวิต แสดงออกในลักษณะไม่เชื่อมั่นกับทุกสิ่งทุกอย่างโดยเฉพาะศาสนา ไม่เห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ และปฏิเสธกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่คนรุ่นก่อนได้วางเอาไว้

เรื่องสั้นที่มีตัวละครประเภทนี้มี 25 เรื่อง คือ

เรื่อง นกสีเหลือง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย ลูกงุ่น และ พยายามหยิบความจริง ของ สุรชัย จันทิมาธร

เรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน มายา ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า และ นิพพานศตวรรษที่ 20 ของ พิษณุ ศุภ.

เรื่อง พระช่วย ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ออกไปจากความมืด" ใน ความเงิบ หน้า 197

เรื่อง ห้องสี่เหลี่ยม ผ่านไปอย่างลับสน บันทึกของผู้คน และ รองเท้าสีน้ำตาล
แมวลีเทา และชายชรา ของ ตึก วงศ์รัฐ

เรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป โลกใหม่ เกมชีวิต และ คำค้นอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า
ของ วิสา คัญทัพ

เรื่อง หญิงชราในความมืด การเดินทางในคืนวันหนึ่ง และ ฉันและเธอ ของ
คมศร คุณะคิลก

เรื่อง ฉันและเขา ความเงิบ มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน และ กำแพง
ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

เรื่อง บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำค้นแห่งความร้าวเหว ของ วิทยากร เชียงกูล
ตัวละครทั้ง 25 เรื่องนี้ใช้ชีวิตอยู่ในเมือง ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน ทำให้
บุคลิกลักษณะใกล้เคียงกัน

การใช้ชีวิตอยู่ในเมือง ทำให้ตัวละครรู้สึกถึงความจำเจ ซ้ำซากของชีวิต กิจกรรม
ในแต่ละวันก็ดำเนินไปตามตารางเวลาอย่างน่าเบื่อหน่าย ในเรื่อง บันทึกของผู้คน ตึก
วงศ์รัฐ บรรยายไว้ว่า "ผู้คนส่วนใหญ่ดูไม่ผิดแผกไปจากเขา คั่นนอนในตอนเช้า และขึ้นรถ
มาทำงาน ตกเย็นก็ต้องเบียดเสียดกันและกันขึ้นมรภประจำทางเหมือนเช่นในตอนเช้ากลับไป
ยังบ้านพัก โดยที่ตารางเวลาประจำวันเกือบจะไม่เคยเปลี่ยนแปลง หรือผิดพลาดไปจากวัน
ก่อน"¹ ชีวิตแบบนี้ทำให้ตัวละครเบื่อหน่าย รู้สึกถึงความท่างเหิน แปรกษาต่อกัน ต่างฝ่าย
ต่างสวมหน้ากากเข้าหากัน แต่เป็นหน้ากากที่มองไม่เห็น "บนใบหน้าของคนในสังคมที่เขา
อาศัยอยู่...ดูเป็นสิ่งที่เขาไม่อาจหยั่งรู้ได้เลย เขายังแฝงไว้ด้วยพิษร้ายที่คุกคามและทำร้าย
จิตใจของกันและกันอย่างเจ็บเขียบ"² ตัวละครในเรื่อง คำค้นอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า
กล่าวถึงความจำเจ ซ้ำซาก ไว้ว่า "วันนี้เป็นวันอาทิตย์ที่ว่างเปล่า พรุ่งนี้จะเป็นวันจันทร์ที่
ลับสน วันแรกของการทำงานในรอบสัปดาห์ วันอังคารที่เหนื่อยหน่าย วันพุธที่หงุดหงิด วันพฤหัสบดี

¹ตึก วงศ์รัฐ "บันทึกของผู้คน" ใน รวมเรื่องสั้น ของ ตึก วงศ์รัฐ หน้า 123

²ล.ค. หน้า 131

ที่แสนแข็ง วันศุกร์ที่ล้มเหลว วันเสาร์ที่อิสระ และที่สุดจะได้พบวันอาทิตย์ที่ว่างเปล่าอีกครั้ง"¹
 สิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละวันเหมือนกับไม่มีอะไรที่เป็นสาระเกิดขึ้น ส่วนตัวละครในเรื่อง ห้องสี่เหลี่ยม
 ผู้ซึ่งทำงานให้ห้องสี่เหลี่ยมที่ข้าซากทำให้ตัวละครนี้ถึงวันหยุดสุดสัปดาห์ที่จะได้ "นอนเกลือก
 อยู่บนที่นอนในเช้าของวันหยุดและนึกลำดับเรื่องต่าง ๆ สิ่งที่ทำในวันอาทิตย์ที่ผ่านไป จันทร์
 อังคาร พุธ จนถึงบ่ายวันเสาร์..."²

ชีวิตที่จำเจจนคู่ไร้สาระนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกเหนื่อยหน่าย สิ้นหวังถึงที่ตัวละครในเรื่อง
คำคืนอันหม่นหมองและร้าย ได้บอกไว้ว่า "ผมทำงานมารวมสองปี ชีวิตไม่มีสิ่งใดเลย
 นอกจากความจำเจ ข้าซาก...ผมเหนื่อย ผมเพลีย เบื่อหน่าย ผมหงุดหงิดและป่วยทางใจ...
 คล้ายคนหิวต่ออาหาร หิวต่อบางสิ่งบางอย่าง หมองหม่นระคนกังวลใจ"³ ตัวละครในเรื่อง
ผ่านไปอย่างสับสน ทำงานเป็นพนักงานพิสูจน์อักษร ชีวิตของเขาขึ้นอยู่กับนายจ้าง มีความ
 วิทกกังวล สับสน และไม่เข้าใจตนเอง

"...ผมเริ่มลังเลและคิดไม่ตกว่า หากผมไม่ไปที่ไหนสักแห่งหรือกลับบ้าน ผมจะไป
 ไหน...ผมกลับมาที่ห้องทำงานอันคับแคบแห่งนี้อีก ผมนั่งอยู่ตามลำพัง งานที่ว่างกอง
 บนโต๊ะทำให้ผมรู้สึกเหนื่อยหน่ายก็ถ้าผมต้องการจะกลับบ้าน ทำไมผมไม่กลับ"⁴

ชีวิตในเมืองเป็นชีวิตที่ต้องตื่นตากับทุก ในเรื่อง รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และ
ชายชรา จินชราสรุปว่า "ไม่มีอะไรในกรุงเทพฯ ที่ได้มาเปล่า ๆ"⁵ ชีวิตในเมืองจึงเป็น

¹วิสา คัญทัพ "คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย
 หน้า 255

²ตึก วงศ์รัฐ "ห้องสี่เหลี่ยม" ใน นกสีขาวและผู้พเนจร หน้า 13

³สุรชัย จันทิมาธร "คำคืนอันหม่นหมองและร้าย" ใน ก่อนเคลื่อนที่การววน
 หน้า 271 - 272

⁴ตึก วงศ์รัฐ "ผ่านไปอย่างสับสน" ใน ล.ค. หน้า 97 และ 99

⁵ตึก วงศ์รัฐ "รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา" ใน ถนนสายที่นำไป
สู่ความตาย หน้า 143

สิ่งโหดร้าย แมวตัวหนึ่งถูกรถชนตายกลายเป็นเรื่องธรรมดาในความรู้สึกของคนทั่วไป แกจึงหมกมุ่นกับตัวเอง และหวนรำลึกถึงอดีตอยู่เสมอ ในเรื่อง พระช่วย หลังจากที่หมกมุ่นใช้ชีวิตในเพศธรรมาวาสและศกงานมา 3 เดือน แกจึงรู้ว่า "บ้านเมืองในกรุงเทพฯ นี่ช่างเห็นแก่ตัว จะพึ่งพาอาศัยกันช่วยกรูช่วยยามก็มีได้ ต่างคนต่างหากกินตัวเป็นเกลียว ไม่มีใครมองหน้าใคร ไม่มีใครถามทุกข์สุขใคร..."¹ ในที่สุด "เขาเริ่มสงสัยความดี ความดีจะช่วยอะไรเขาได้บ้าง นอกจากความอดอยากอย่างนั้นหรือ"²

ความรู้สึกที่เกิดควบคู่กับความรู้สึกไร้สาระ สิ้นหวัง และเหนื่อยหน่าย ได้แก่ ความรู้สึกสับสน อ้างว้าง ไม่เข้าใจตัวเอง เหมือนกับที่ตัวละครในเรื่อง พยายามหยิบความจริง บอกว่า "กระทั่งดูตัวเองว่าเป็นอย่างไรยังดูไม่โปร่งชัดด้วยซ้ำ...เรามักจะสับสนอย่างน้อยก็สับสนตรงที่ว่า เรามาจากไหน มาทำไม และอยู่ทำอะไร -- และ และ และ..."³ ทองเสน เจนจ็ค ตัวละครในเรื่อง นกสีเหลือง แสดงความรู้สึกสับสน และแปลกแยกกับตัวเองว่า "ฉัน -- นายทองเสน เจนจ็ค -- เป็นใคร -- เป็นคนเปล่า กระมัง บางคนไม่คิดว่าฉันเป็นคน ฉันเป็นอะไรเล่า ไม่รู้สิ เป็นอะไรก็ไม่รู้ เป็นคนบ้า ถ้าฉันเป็นคนบ้าฉันก็เป็นคนนะสิ ทุกคนต่างกำลังบ้าอยู่ ฉันเป็นฉัน ไม่ใช่ใคร..."⁴ ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นพร้อมกับความรู้สึกที่ว่า "ฉันเหนื่อยต่อการเดินทางอันยาวนานของชีวิต"⁵

ตัวละครในเรื่องสั้นของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี มีลักษณะเช่นนี้ มีความรู้สึกอ้างว้าง และแปลกแยกต่อชีวิตในเมืองทั้งสิ้น เรื่อง ฉันและเขา ตัวละครในภาค "ฉัน" แสดงความรู้สึกนี้หลายครั้ง เช่น "...ฉันเริ่มเคลือบแคลง ไม่แน่ใจ ทุกสิ่งที่มีมองเห็นอยู่รอบตัวแปลกหน้าสำหรับฉันและสืบต่อมา...จะต้องมีอะไรบางอย่างที่ผิดไปจากธรรมดาสามัญที่

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "พระช่วย" ใน หยิบเงามาซึกเงา หน้า 122

²ล.ค. หน้า 120 - 121

³สุรชัย จันทิมาธร "พยายามหยิบความจริง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 241

⁴สุรชัย จันทิมาธร "นกสีเหลือง" ใน ล.ค. หน้า 196

⁵ค.

เคยมีอยู่ มันอาจไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริงของฉัน...ฉันเดินและเดิน ฉันก้าวผ่านความมืด ผ่านไป และมองผ่านความมืดออกมา ฉันเห็นสิ่งที่ฉันไม่ชอบ...บางทีฉันก็กลับไม่รู้ว่าตัวเองต้องการอะไรแน่นอน ฉันไม่มีจุดหมาย...สิ่งที่มีอยู่สำหรับฉันคือความสงสัย ฉันสงสัย..."¹ ในภาคของ "เขา" ตัวละครก็บอกว่า "ก่อนอื่นเขาต้องค้นหาตัวเองให้พบ ถ้าไม่พบละ..."² ตัวละครในเรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน เกิดความรู้สึกงุนงงเมื่อตื่นขึ้นมาพบว่า มีศพนอนอยู่ในลิ้นชัก เขาเอาศพใส่ถุงกระดาษสีน้ำตาล แล้วนำไปทิ้ง ระหว่างทางเขานึกถึงสิ่งต่าง ๆ มีความรู้สึกสับสนกับสรรพสิ่งต่าง ๆ และตนเอง "รู้สึกแปลกหน้าต่อสรรพสิ่งที่คุ้นเคยและอยากเทลิศออกไปให้ไกล...ช่วยบอกฉันที ฉันจะมีชีวิตอยู่อย่างไร แต่ก็เท่านั้น หลังจากการค้นหาคือความเบื่อหน่าย ฉันจะมองความมืดได้อย่างไร มาจากไหน ไม่มีใครรู้จะไปไหน ก็ไม่มีใครรู้อีก..."³ และแสดงออกมาในลักษณะที่ไม่เข้าใจตนเอง จนดูเป็นสิ่งที่ลึกลับ "ฉันคือใคร มาจากไหน มาที่นี่ทำไม ฉันมาถึงห้องลึกลับห้องหนึ่ง ฉันมองไม่เห็นอะไร นอกจากสิ่งที่ฉีกขาดบิดเบี้ยว มองเห็นหุ่มาวางบนริมฝีปาก มองเห็นริมฝีปากเลื่อนต่ำลงมาติดหน้าท้อง"⁴ ในเรื่อง กำแพง ตัวละครแสดงความสับสน มองเห็นความไร้สาระของชีวิตเช่นกัน ดังที่กล่าวว่า "วันหนึ่งผ่านไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทั้ง ๆ ที่ผมยังทำงานตามเดิม...ผมเลือกเสมอมา ผมเลือกมาหลายครั้งแล้ว ผมเลือกอะไรหรือ...(เปล่า)"⁵ เรื่อง ความเจ็บ มีตัวละครสำคัญ 4 ตัว คือ ผู้ชาย ผู้หญิง คนรับใช้ และนักศึกษา ตัวละคร

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ฉันและเขา" ใน ความเจ็บ หน้า 68 - 72

²ล.ก. หน้า 80

³สุชาติ สวัสดิ์ศรี "มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน" ใน ความเจ็บ หน้า 109

⁴ล.ก. หน้า 111

⁵สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ล.ก. หน้า 132 - 133

ทุกตัวแสดงความรู้สึกสับสน อ้างว้าง ซัดที่พึ่งเช่นกัน ตัวละครผู้ชายมีความคิดว่าชีวิตนี้เป็น
 สิ่งที่น่าเบื่อหน่าย ไร้ความหมาย ผู้หญิงเป็นตัวละครที่มีปัญหา ซัดที่พึ่ง รู้สึกถึงความว่างเปล่า
 โดดเดี่ยว คนรับใช้เองก็มีชีวิตอยู่กับความซ้ำซาก จำเจ วนเวียนกันเช่นนี้ นักศึกษาเห็นว่า
 กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่น่าเบื่อ ชีวิตเป็นสิ่งที่ยุ่งยาก ไร้สาระ ในเรื่องนี้ตัวละครแต่ละตัว
 มีกลิ่นสำนึกกันคนละอย่าง ตัวละครไม่สามารถสื่อสารกันได้เข้าใจ เหมือนที่ "ฉันท" ในเรื่อง
แล้วก็ผ่านพ้นไป เล่าถึงความรักของ "เขา" กับ "เธอ" "เขา" เป็นคนร่วมยุคเหมือนคน
 อื่น ๆ ก็คือ "เขาคำนึงชีวิตมาอย่างเรียบง่ายในความอ้างว้างเดียวดาย...เขายู่คนเดียว
 มาตลอด สถานที่อันแสนจะว่างเปล่า และน่ากลัว เขาจำเป็นต้องเลือกหลายสิ่งหลาย
 อย่างด้วยตัวเอง พร้อมกับการที่จะรับความเจ็บปวดที่เกิดขึ้น"¹ ซึ่ง "เธอ" ไม่มีวันจะ
 เข้าใจ เพราะ "เธอมีชีวิตร่วมอยู่กับระบบเสียนานจนเกินกว่าจะถอนตัวออกมา"² ชีวิตของคน
 ทั้งสองจึงอยู่ร่วมกันไม่ได้

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมด หากนำไปเปรียบเทียบกับตัวละครประเภทที่ 2 จะพบว่าตัว
 ละครประเภทที่ 3 นี้ ส่วนใหญ่หมกมุ่นกับตนเอง สับสน อ้างว้าง แปรแยกแยกต่อสิ่งต่าง ๆ ปัญหา
 ที่ตัวละครประสบ มักจะไม่ได้รับการแก้ไข การสงสัยในสิ่งต่าง ๆ ไม่นำไปสู่การกระทำที่
 เค้นซัก ไม่มีบทสรุปตายตัว ยกเว้นมหาบุญนั้น ในเรื่อง พระช่วย ที่ตัดสินใจเป็นรูปธรรม
 คือ ทั้งพระสมเด็จที่เขาห้อยคอประจำลงในโอระบายน้ำ ซึ่งหมายถึงเขาละทิ้งความเชื่อมั่น
 ในศาสนาหรือสิ่งเหนือธรรมชาติตามที่คนรุ่นเก่ายึดถือ เรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย
 ตัวละครยอมกลับไปใช้ชีวิตภายใต้ระบบการทำงานที่ซ้ำซากและถูกขูดรีดแรงงานจากนายทุนที่
 เขาคำว่าตามเดิม การยอมอยู่ภายใต้ระบบยังปรากฏอยู่ในเรื่อง มายา หลังจากที่ตัวละคร
 เบื่อหน่ายชีวิต ความจำเจ ไร้สาระของชีวิตในเมือง และสูญเสียความศรัทธาในศาสนาแล้ว
 ตัวละครตัดสินใจ "ลาออก" จากการทำงาน ผู้หญิงและเพื่อน แต่แล้วตัวละครกลับคิดว่า
 "มันควรจะขอโทษหล่อนและเขา ฉันจะกลับไปทำงานตามเดิม"³ และเรื่อง ผ่านไบบ่อย่างสับสน

¹วิสา คัญทัพ "แล้วก็ผ่านพ้นไป" ใน เราจะผ่าข้ามไป หน้า 18 - 19

²ล.ค. หน้า 19

³พิษณุ ศุภ. "มายา" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 104

ที่ตัวละครต้องกลับไปทำงาน ทั้ง ๆ ที่หาสาเหตุไม่ได้ว่าทำไมเขาต้องกลับไปทำงานอีก

เรื่อง ลูกจั่น ของ สุรัชย์ จันทิมาธร นำเสนอด้วยการใช้สัญลักษณ์ กล่าวถึงชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อจั่นมารับประทาน ในขณะที่กำลังรับประทานจั่นอยู่นั้น ลูกจั่นได้ตกลงไปที่พื้น มีคนเดินผ่านไปผ่านมาและทุกคนจะเหยียบลูกจั่น ชายหนุ่มเฝ้าหวังโยกย้ายคนจะเหยียบลูกจั่น แต่เขาก็อยู่เฝ้าดูนานไม่ได้ เพราะ "ฉันเห็นจะไปละ ธุรกิจของฉันมีอีกมากมายที่จะต้องทำ"¹ ในขณะที่เขากำลังจะจากไป มีคนกลุ่มใหญ่เดินมาทางลูกจั่น ตัวละครตัดสินใจเหยียบลูกจั่นลงนั้นด้วยตัวเอง "เสียงของมันดังเสียดแทงเข้าไปในหัวใจของข้าพเจ้า เจ็บปวดและกังวานในความรู้สึกชั่วเวลาเล็กน้อย"² ในความเห็นของผู้วิจัย ลูกจั่นเป็นสัญลักษณ์แทนอะไรก็ได้ที่คนในเมืองละเอียด ไม่สนใจ อาจจะเป็นรอยยิ้ม ความรัก ความเมตตา ความห่วงใยชีวิตเล็ก ๆ ในเมือง ผู้คนที่แสนวุ่นวาย เช่น ขอทาน เด็ก คนชรา ฯ การที่ตัวละครให้ความสนใจกับสิ่งเหล่านี้ จะเป็นสิ่งไร้สาระในสายตาของคนทั่วไป เพราะชีวิตในเมืองเป็นชีวิตที่ต้องดิ้นรน ผู้คนส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตหมดไปกับธุรกิจการงานที่ยุ่งเหยิง ไม่มีใครสนใจกับสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ความมีน้ำใจ ความห่วงใย ฯ ตัวละครในเรื่องก็เช่นกัน เขาไม่แตกต่างจากผู้คนที่รีบร้อน เขามีงานที่ต้องทำมากมาย และในที่สุดตัวละครได้เลือกที่จะ "ทำลาย" ความรู้สึกของเขาและกลายเป็นคนที่แปลกแยกกับสิ่งต่าง ๆ เช่น คนอื่น ๆ ในสังคม

ตัวละครในเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 กับ เรื่อง หญิงชราในความมืด เลือกคำตอบให้แก่ชีวิตด้วยการตัดสินใจฆ่าตัวตาย เรื่องแรกตัวละครเกลียดชังชีวิตในเมืองและไม่เห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ เขาจึงตัดสินใจฆ่าตัวตายด้วยการนอนให้รถไฟทับ ส่วนเรื่องหลังหญิงชรา รู้สึกถึงความอ้างว้าง โดดเดี่ยวที่จะต้องอยู่คนเดียว ศาสนาไม่สามารถให้คำตอบแก่นางได้เหมือนคนอื่น ๆ ในวัยเดียวกัน นางจึงตัดสินใจกินยาตาย

¹สุรัชย์ จันทิมาธร "ลูกจั่น" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 313

²ล.ด. หน้า 314

ตัวละครอีกกลุ่มหนึ่งที่หาทางออกให้แกตัวเองด้วยความรู้สึกสะใจ เพราะไม่สามารถจะแก้ไขอะไรได้มากกว่านี้ ในเรื่อง คำคืนอันโศคร้ายในวังเปล่า ตัวละครเบื่อหน่ายชีวิตและสังคม รู้สึกถึงความไร้สาระ จำเจ ซ้ำซาก เขาสูบกัญชา แล้วเผาตุ๊กตา 3 ตัวทิ้ง โดยถือว่าเป็นพิธีเผามนุษย์ชาติ ในเรื่อง การเดินทางในคืนวันหนึ่ง ตัวละครไม่สามารถคัดค้านกฎเกณฑ์ของสังคมได้ เขาได้ฆ่าแมลงสาบตายบนกลางสะพาน เขาเชื่อว่าแมลงสาบจะมีชีวิตอยู่แม้ว่ามนุษย์ห้องตายหมดเพราะระเบิดนิวเคลียร์ แมลงสาบจึงอาจหมายถึงซากความคิดของคนรุ่นเก่าที่ยืนยงมาเป็นเวลานาน ส่วนเรื่อง โลกใหม่ ตัวละครต้องการความสันติ สงบสุข เขาจึงคิดจะไปสร้างโลกใหม่ ซึ่งมีความชอบธรรมและจะไม่ให้มนุษย์รู้จักอาวุธ หิ้ง 3 เรื่องนี้เน้นเป็นการหาทางออกในเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการกระทำที่แท้จริงของตัวละคร

เมื่อตัวละครหาทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่ได้ ตัวละครกลุ่มหนึ่งจึงหันไปสู่โลกแห่งจินตนาการแทน เช่น เรื่อง ฉันและเธอ ตัวละครฝันถึงโลกในอุดมคติที่มีแต่สันติภาพ ความจริงใจ "โลกที่ปลาใหญ่ไม่กินปลาเล็ก...มีกิ้งก่าที่ไม่ต้องเปลี่ยนสี...ไม่มีเจ้านายชื่อเครื่องกลไก..."¹ หรือเรื่อง ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า นักเขียนมองเห็นว่าโลกนี้หาความสมดุลในตัวเองไม่ค่อยได้ เมื่อได้สิ่งหนึ่งก็สูญเสียอีกสิ่งหนึ่ง "...พระเจ้าเคยให้อะไรเราจริงจังบ้าง เริ่มแรกให้ความมอถอยแก่เรา ทว่าเรามีความเป็นเพื่อนความมมิตร์ไมตรี...พระองค์ก็ให้หลังคาผุพังแก่เรา เพื่อที่จะให้เราหยั่งถึงความเยือกเย็น ความเขี้ยวของใบไม้...แต่พอให้คอนกรีตและความสบายกับเรา เรากลับมองไม่เห็นอะไรเลย ในความงามความดีที่ขบถ"² ดังนั้นเมื่อตัวละครค้นพบความงาม ความบริสุทธิ์จากหญิงสาวนิรนามบนรถเมล์ จึงสร้าง "ความหลง" เก็บภาพนั้นไว้ โดยเชื่อมั่นว่ามันขาวสะอาด ไม่มีใครไปทำให้แปดเปื้อนได้ เรื่อง เกมชีวิต ตัวละครต้องการหนีจากโลกของ

¹คมศร คุณะศิลา "ฉันและเธอ" ใน หนุ่มหน้าสาวสวยและพระจันทร์เสี้ยว
หน้า 176

²พิษณุ ศุภ. "ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า" ใน
นิพนธ์ศตวรรษที่ 20 หน้า 40

ของความจริงไปสู่ความลวงด้วยการพากันไปอยู่ที่เกาะแห่งหนึ่ง ที่ซึ่งไม่ต้องอยู่ใต้กฎเกณฑ์และการควบคุมของใคร "เราได้สิทธิทุกอย่างกลับคืนมา บนเกาะร้างแห่งนี้จะไม่มีความคิดความถูก ความดีเลว..."¹ แต่แล้วเขาก็ต้องเปลี่ยนใจเพราะเขาทำไข่นกในหนึ่งแตก "ฉันรู้แต่ว่า ฉันจะอยู่ที่นั่นต่อไปไม่ได้อีกแล้ว...ฉันได้สร้างกฎเกณฑ์และความผิดบาปขึ้นเป็นคนแรกบนเกาะร้างนี้ ฉันไม่มีสิทธิ์สำหรับที่นี่เลยแม้แต่น้อย"²

การหาทางออกจากความรู้สึกอ้างว้าง สับสนและแปลกแยกอย่างไม่เป็นรูปธรรม และไม่เคียดชังจะแลเห็นอยู่ทั่วไปในเรื่องสั้นกลุ่มนี้ ปัญหาต่าง ๆ ที่ตัวละครประสบจึงไม่ได้รับการแก้ไข ผู้อ่านบางคนอาจรู้สึกขัดแย้งที่พบว่าตัวละครส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในเมือง เป็นปัญญาชน ได้รับการศึกษาแต่ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาใด ๆ ได้ กลับกลายเป็นคนท้อถอยตายอดยาก ท้อแท้ สิ้นหวัง ไม่รู้แม้แต่ว่าตัวเองจะทำอย่างไรต่อไป และจะดำเนินชีวิตไปในรูปใด เหมือนเช่นตัวละครในเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน อย่างไรก็ตามปริมาณของตัวละครประเภทนี้ มีจำนวนมาก จนกล่าวได้ว่าเป็น "ความรู้สึกร่วมสมัย" ของคนหนุ่มสาวในสมัยนั้น ดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่าปัญหาใหญ่ที่สุดของประเทศในสมัยนั้นคือ "ปัญหาความสับสนในคุณค่าและไร้จุดหมายของอนาคต...ผู้ใช้นิยามที่ไม่ยอมรับเข้ากับระบบ เกิดความรู้สึกผิดแปลกแตกต่าง (alienation) ออกไปจากระบบและสังคม เพราะจักรกลของโครงสร้างสังคมใหญ่เกินกว่าที่ตนในฐานะบุคคลเดียวจะแก้ไขได้ จึงเกิดระบายนความผิดหวังมาในรูปเหยียดหยันและปฏิเสธตัวออกห่างในฐานะผู้สังเกตการณ์"³ ความรู้สึกและบุคลิกของตัวละครในกลุ่มนี้จึงไม่ใช่คนที่ตกอยู่ในภาวะขาดที่พึ่งทางใจ แต่มันแสดงให้เห็นความรู้สึก "ขาด" ที่ซ่อนอยู่ลึก ๆ ของคนสมัยนั้น และได้เริ่มตั้งคำถามต่าง ๆ กับสังคม การสร้างตัวละครประเภทนี้จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม และสามารถถ่ายทอดความรู้สึกร่วมสมัยได้อย่างน่าสนใจ

¹ วิสา คัญทัพ "เกมชีวิต" ใน เราจะผ่าข้ามไป หน้า 91

² ส.ค. หน้า 98 - 99

³ ลิขิต อีร์เวคิน "สวรค์มิว" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 : 66 - 70 มกราคม

2.2.4 ตัวละครมีลักษณะหลากหลาย ไม่เน้นลักษณะนิสัยและบุคลิก
ชัดเจนเหมือนกลุ่มที่กล่าวมา ตัวละครเป็นเพียงเครื่องมือในการส่งสารของนักเขียนเท่านั้น
ลักษณะของตัวละครจึงขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหา กลวิธีการสร้างตัวละคร และท่วงทำนอง
การเขียนของนักเขียน ตัวละครจึงมีลักษณะแตกต่างกัน

เรื่องสั้นที่มีตัวละครประเภทนี้มีอยู่ 15 เรื่อง คือ

เรื่อง บนรถไฟชั้น 3 ของ สุรชัย จันทิมาธร

เรื่อง ความปวดร้าว ของ พิษณุ สุภ.

เรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย และ จดหมายสองฉบับ ของ วิทยากร เชียงกุล

เรื่อง สินค้าที่โคตรจะฟูมเฟือย เมานักเรียนนอก และ อนาคต ของ สุธิต์

วงศ์เทศ

เรื่อง เช้าวันหนึ่ง คนตำน้ำ ต้นทาง มากับลมฝน คนบนต้นไม้ ปล่อยนก
และ สิ่งที่หล่นพอจะทำได้ ของ นิคม รายยวา

เรื่อง ผู้คนสี่ขา ของ คึก วงศ์รัฐ

เรื่องสั้นทั้ง 15 เรื่องนี้ทั้งเรื่องสั้นที่เน้นตัวละครและเรื่องสั้นที่เน้นแนวคิด

เรื่องสั้นที่เน้นตัวละครเด่นชัด มีชีวิตชีวา มีพฤติกรรมและความคิดน่าสนใจชวนติดตาม เช่น
เรื่อง เช้าวันหนึ่ง ตัวละครสำคัญคือ "น้อม" หญิงผู้แบกรับภาระครอบครัวไว้อย่างหนัก
และไม่มีสิทธิ์เลือกทำตามที่ตัวเองต้องการได้ น้อมจึงเป็นเสมือนผู้ต้องกระทำตามมติของ
ครอบครัวและสังคม ตัวละครในเรื่องนี้มีความสมจริง เพราะตัวละครมีความโกรธ
ความกลัว ความรู้สึกสูญเสีย และผิดหวัง เหมือนมนุษย์โดยทั่วไป เรื่อง คนบนต้นไม้ ตัว
ละครเป็นผู้อายกว่าได้รับความอยุติธรรมต่าง ๆ นานา เขาารู้สึกถึงการถูกเอารัดเอาเปรียบ
ในขณะที่เดียวกันเขาก็ขโมยลูกนกสาธิตาไปขายโดยไม่รู้ตัวว่าเขากำลังเอาเปรียบพ่อ-
แม่ นกสาธิตา "เขาคิดถึงตัวเองไม่เคยคิดร้ายใคร มีแต่ถูกรังแก...เขาสลัดหัวขมไล่ความ
คิดที่กำลังพุ่ง่าน แล้วป็นขึ้นจนถึงโพรง มีลูกนกตัวเล็ก ๆ สามตัวอยู่ในนั้น เขารู้สึกหัวใจ
เต้นแรง ขณะเอื้อมมือเข้าไป..."¹ การสร้างลักษณะขัดแย้งและเสนอแนวคิดเรื่องการ

¹นิคม รายยวา "คนบนต้นไม้" ใน คนบนต้นไม้ หน้า 22

เอารักเอาเปรียบยอมมีอยู่เสมอตามโอกาสและตามลำดับช่วงชั้นในสังคมทำให้น่าสนใจ
มาก เรื่อง มากับลมฝน ตัวละครปลีกตัวจากผู้คนในเมืองมาใช้ชีวิตอยู่ในชนบททั้งนี้เป็น
เพราะว่า ขณะที่เรียนหนังสืออยู่ในเมือง เขามีความคิดไม่ลงรอยกับระบบและคิดว่าความ
วุ่นวายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม เรื่องเสนอให้ตัวละคร
ไปล่ากบแล้วถูกงูกัดทำให้เขาเกิดความคิดว่า "ทำไมไม่มีใครเดินผ่านมาทางนี้ ทำไมไม่มีใคร
มาช่วยบ้าง"¹ ซึ่งเป็นความคิดที่ขัดแย้งกับความคิดตอนต้น การที่ตัวละครไม่ปฏิเสธ
มนุษย์อีกต่อไปนี้มีผู้วิจารณ์ว่าเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงว่า "ความตายเป็นความสิ้นท่าอย่าง
แท้จริงของคน เป็นความพ่ายแพ้อันเป็นนิรันดร์ ซึ่งคนไม่มีวันยอมรับ"² เรื่อง ต้นทาง
ตัวละครเอกคือ "สำเร็จ" เขาถูกยิงแต่ไม่ยอมไปหาหมอ กลัวหมอจะผ่าตัดเอาลูกปืนออก
สำเร็จเชื่อว่าลูกปืนจะทำให้เขาอยู่ยงคงกระพัน พฤติกรรมของสำเร็จทำให้ "เขื่อน"
ตัวละครรองสรุปว่า "คนที่กำลังหาอมตะด้วยวิธีแบบนี้มีทั้งที่อยู่ในป่า ในเมือง ในบริษัท
ในสนามรบ ในรัฐสภา...คนบางคน...ทั้ง ๆ ที่เห็น แต่เราไม่มีทางช่วยเขาได้เลย
ไม่ว่าจะด้วยวิธีไหน"³

เรื่องสั้นที่เน้นตัวละครบางเรื่องมีตัวละครเด่นมาก แต่แนวคิดของเรื่องมิได้อยู่ที่
พฤติกรรมของตัวละครเท่านั้น หากแต่ตัวละครเป็นสัญลักษณ์ที่นำไปสู่การทำความเข้าใจสาร
ของเรื่อง ได้แก่ เรื่อง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ เรื่องนี้มีแนวคิดต่อต้านสงครามเวียดนาม
โดยให้ตัวละคร "เขา" กับ "หล่อน" ไปหาปลาในแม่น้ำโขงแล้วเจอศพลอยน้ำมา สลับกับ
การได้ยินเสียงปืนในฝั่งลาว "หล่อน" รู้สึกปวดหัว อากาการรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ แต่หล่อนก็
ไม่สามารถทำอะไรได้นอกจากถอนตัวไปเท่านั้น ทั้งเขาและหล่อนเป็นตัวแทนของสามัญชน
ทั่วไป ซึ่งให้เห็นว่าเมื่อสงครามเกิดขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อสามัญชนเหล่านี้และพวกเขาก็ไม่สามารถ

¹นิคม รายยวา "มากับลมฝน" ใน คนบนต้นไม้ หน้า 39

²ณรงค์ เกตุทัต "วิจารณ์หนังสือคลื่นลูกใหม่" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 : 110 -

112 มิถุนายน - สิงหาคม 2512

³นิคม รายยวา "ต้นทาง" ใน ล.ด. หน้า 94

จะทำอะไรได้ นอกจากอดทนรอให้สงครามยุติเท่านั้น ส่วนเรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย ตัวละครสำคัญคือ "ทองม้วน" ซึ่งเป็นเด็กที่มีความคิดเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ สนใจใคร่รู้และตั้งคำถามต่อสิ่งรอบตัว นักเขียนสร้างตัวละครตัวนี้อย่างไม่สมจริง ไม่สนใจต่อพฤติกรรมของตัวละคร เพียงแต่ใช้ตัวละครเป็นเครื่องมือในการวิพากษ์วิจารณ์กิจกรรมการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทของนักศึกษา และแสดงความคิดของนักเขียนเท่านั้น

เรื่องสั้นที่เน้นความคิดมากกว่าตัวละครมีอยู่ด้วยกัน 4 เรื่อง คือ สินค้าที่โคตรจะ
ฟูมเฟือย เมานักเรียนนอก อนาคต และ ปล่อยนก เรื่องสั้น 4 เรื่องนี้ ตัวละครจะเป็นเพียงส่วนประกอบของเรื่องเท่านั้น ผู้อ่านจะสนใจแนวคิดของเรื่องมากกว่าพฤติกรรมของตัวละคร เช่น เรื่อง สินค้าที่โคตรจะฟูมเฟือย ที่ให้ตัวละคร ซึ่งเป็นนักเรียนนอกตกเถียงกันถึงปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย แล้วตัวละครเอกเป็นผู้สรุปว่า นักเรียนนอกก็จัดว่าเป็นสินค้าที่ฟูมเฟือยด้วยเหมือนกัน พฤติกรรมของตัวละครจะไม่โดดเด่น ไม่ชวนให้สนใจติดตาม ผู้อ่านจะสนใจ "ตัวปัญหา" ที่นักเขียนนำเสนอโดยผ่าน "ปาก" ของตัวละครมากกว่า เช่นเดียวกับเรื่อง เมานักเรียนนอก นักเขียนให้นักเรียนนอกนั่งสนทนากัน แล้วตัวละครเอกเป็นผู้สรุปว่า ผู้ที่สร้างปัญหาให้แก่ประเทศชาติมากกว่าคนกลุ่มอื่นก็คือนักเรียนนอก "พวกคุณนั่นแหละตัวดีที่ทำให้คนไทยเสียไปมาก พวกคอร์รัปชั่นตัวดีก็ขึ้นขึ้นคุณ พวกกดขี่ประชาชนมากที่สุดก็ขึ้นขึ้นคุณ"¹ เรื่อง อนาคต พฤติกรรมของตัวละครเป็นสิ่งที่เสนอให้เห็นปัญหาเรื่องนิเวศวิทยามากกว่า ชวนให้ผู้อ่านติดตามพฤติกรรมของตัวละคร และเรื่อง ปล่อยนก ผู้อ่านจะให้ความสนใจแก่นแนวคิดของเรื่องและสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในพฤติกรรมของตัวละครเป็นหลัก ตัวละครปล่อยนกออกไปจากกรง แต่กลับรู้สึกว่าได้ปล่อยอะไรทั้งนั้น เพราะ "การปลดปล่อยจะไม่มีทางเกิดขึ้นได้ ถ้ากรงพวกนั้นยังอยู่ จะต้องเอามาพังทั้งให้หมด"²

เรื่องสั้นที่เน้นความคิดมากเกินไปจนผู้อ่านไม่เห็นพฤติกรรมของตัวละครเลย คือเรื่อง จดหมายสองฉบับ ซึ่งนำเสนอในรูปแบบจดหมายโต้ตอบ ผู้อ่านจะทราบความคิดของตัวละคร

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "เมานักเรียนนอก" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 202

²นิคม รายยวา "ปล่อยนก" ใน กมณคันไม้ หน้า 68

ผ่านทางจดหมายแต่ไม่ทราบลักษณะของตัวละคร เรื่อง ผู้คนสีขาวดำ เรื่องนี้เน้นบรรยากาศของฉาก คือ ท่าเรือข้ามฟากยามเย็นกับข่าวในหนังสือพิมพ์ โดยตัวละครเอกเป็นผู้อ่านหนังสือพิมพ์ สารของเรื่องผู้อ่านจะต้องตีความจากข่าวกับบรรยากาศที่เกิดขึ้นผ่านสายตาของตัวละคร ตัวละครเป็นผู้นำพาสาร มีไขผู้แสดงสาร เรื่อง บนรถไฟชั้น 3 เน้นบรรยากาศของชนกลุ่มต่าง ๆ บนรถไฟชั้น 3 ผ่านทางความคิดของตัวละครเอก พฤติกรรมของตัวละครเอกปรากฏเพียงตอนท้ายของเรื่องเท่านั้น

ตัวละครในเรื่อง ความปวดร้าว กับเรื่อง คนค้ำน้ำ เป็นสัญลักษณ์แทนบุคคลกลุ่มต่าง ๆ พฤติกรรมของตัวละครจึงเป็นพฤติกรรมของกลุ่มบุคคล เช่น ชายชรา ในเรื่อง ความปวดร้าว เป็นตัวแทนของคนรุ่นเก่า ในขณะที่นักศึกษา เป็นคนรุ่นใหม่ หรือในเรื่อง คนค้ำน้ำ "คนถือนมวก" ซึ่งรูปร่างสูง ผิวคล้ำแดด เป็นหนุ่มใหญ่อายุในราวสามสิบห้า จะแทงนมวกก็ต่อเมื่อมีความมั่นใจ และต้องปลานาคที่ต้องการ ไม่แทงสุม ไม่สนใจปลาเล็ก ซึ่งเป็นลักษณะของนายทุน "คนตกเบ็ด" รูปร่างค่อนข้างอ้วน อายุราว 40 ไม่ใช่คนแข็งแรง หัวผมเรียบ โกนหนวดเคราเกลี้ยงเกลา ชอบใช้เบ็ดเพราะ สะดวก เบาแรง เท่ากับพักผ่อนไปด้วย อาจเทียบได้กับพ่อค้าชนชั้นกลาง เพราะการตกเบ็ดไม่ต้องใช้ภูมิปัญญา ไม่มีทางเลือกเลยว่าจะได้ปลาชนิดใด แล้วแต่ปลาจะมาติด ไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ "หญิงเลี้ยงผักนึ่ง" ้วยสลิบ เพศหญิง รูปร่างสันทัด การเลี้ยงผักนึ่งไม่ต้องเอาไปขายเองแต่ไปส่งแม่ค้าที่ตลาดให้เขาขายปลีกอีกต่อหนึ่ง และมันก็เป็นอาหารประจำวันที่ทุกคนคุ้นเคยมาแต่เด็ก ความต้องการของตลาดมีอยู่เสมอ ชายได้ตลอดไป อาจเทียบได้กับขานาหรือกสิกรทั่วไป ส่วน "คนค้ำน้ำ" เป็นชายหนุ่มท่าทางทะมัดทะแมง หนวดเครา ผมยารุงรัง มั่นใจ ไม่รีบร้อน อาจเทียบกับคนหนุ่มสาวหรือพวกนักแสวงหาในสมัยนั้น เพราะการดำลงไปในน้ำนั้นมีความคิด มองไม่เห็นท้องคันหาตัวเอง และเขาจะพบคำตอบที่ต้องการซึ่งซ่อนเร้นอยู่ด้วยตัวของเขาเอง เมื่อตัวละครมีลักษณะเช่นนี้ ผู้อ่านจะสนใจสัญลักษณ์ว่าตัวละครเป็นใครต้องการส่ง "สาร" อะไรมากกว่าจะมุ่งความสนใจไปที่พฤติกรรมของตัวละคร

จะเห็นว่าตัวละครประเภทที่ 4 นี้มีลักษณะหลากหลาย ไม่สามารถจัดเข้าพวกกับประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นักเขียนมุ่งที่จะสื่อสารมากกว่าจะเน้นลักษณะตัวละคร ส่วน

เรื่องสั้นที่เน้นตัวละครนั้น สิ่งที่เราควรร่วมกันก็คือ ตัวละครในเรื่อง เช้าวันหนึ่ง คืนทาง มาดามบลู สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ ล้วนเป็นตัวละครที่ "ถูกกระทำ" และ ตกเป็น "เหยื่อ" ตามกฎเกณฑ์ของสังคม มิใช่ผู้กระทำหรือสามารถกำหนดชะตากรรมให้กับตนเองได้เหมือนตัวละครแบบฉบับโดยทั่วไป

จากการศึกษาตัวละครในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยพบว่า ในการกำหนดลักษณะตัวละครมีความก้าวหน้าไปจากเดิม นักเขียนไม่จำเป็นต้องบอกรายละเอียดของตัวละครให้ชัดเจนเหมือนเรื่องสั้นในสมัยก่อน อย่างของ มนัส จรรยงค์ ก. สุรางคนางค์ ยายขอบ หรือแม้แต่ ศรีบูรพา ผู้อ่านไม่ทราบชื่อ อายุ สถานภาพทางสังคม ของตัวละคร หรือแม้กระทั่งเพศของตัวละครก็ไม่ระบุไว้ชัดเจน การนำเสนอจะใช้สรรพนาม เช่น ฉัน ข้าพเจ้า เรา เขา เธอ หล่อน เป็นผู้ดำเนินเรื่อง เรื่องสั้นที่ยังใช้วิธีการระบุชื่อและรายละเอียดของตัวละคร ส่วนใหญ่ได้แก่ เรื่องสั้นของ สุจิตต์ วงษ์เทศ และ นิคม รามยวาท แต่เรื่องสั้นของนักเขียน 2 คนนี้ก็ปรากฏลักษณะก้าวหน้าในการกำหนดลักษณะตัวละครอยู่บ้าง คือ เรื่อง คนค่าน้ำ กับ เมานักเรียนนอก ซึ่งใช้ชื่อกลุ่มบุคคลเป็นชื่อตัวละครกับเรียกชื่อตัวละครเป็น นาย ก. ข. ... ลักษณะเช่นนี้ยังปรากฏอีกหลายเรื่อง ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นเพราะนักเขียนได้รับอิทธิพลจากบทละครที่ได้รับความนิยมในสมัยนั้น ซึ่งมีการใช้ชื่อเป็นเลขรหัสหรือระบุสถานภาพทางสังคมแทนชื่อ อีกประการหนึ่งเป็นเพราะว่านักเขียนส่วนใหญ่ใช้ท่วงทำนองการเขียนแบบกระแสสำนึก (Stream of Consciousness) เป็นตัวดำเนินเรื่องซึ่งมีลักษณะผูกพันกับตัวเอง เรื่องที่เสนอจึงเป็น "ความรู้สึกภายใน" ของตัวละครมากกว่าเป็น "ภาพจากสายตา" ของตัวละคร (นักเขียน) ดังนั้นการเสนอตัวละครจึงใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 หรือใช้วิธีตัวละครเล่าเรื่องของตนเองเป็นส่วนใหญ่ (Protagonist as Narrator) นักเขียนกับตัวละครเอกของเรื่องเป็นคนเดียวกัน บางเรื่องเป็นการเล่าของบุรุษที่ 1 ถึงบุรุษที่ 3 ที่เป็นตัวละครเอกของเรื่อง (Minor Character Viewpoint) โดยผู้เล่าหรือนักเขียนมีลักษณะเข้าไปเห็นเหตุการณ์และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้นด้วย วิธีการเหล่านี้ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็น การตอบโต้กับตัวเอง ผู้อ่านจะให้ความสนใจกับความคิดหรือกระแสสำนึกของตัวละครมากกว่าพฤติกรรม (action) ของตัวละคร บุคลิกลักษณะภายนอกของตัวละครจึงอยู่นอกเหนือความสนใจของผู้อ่าน การกำหนดลักษณะตัวละครอย่างชัดเจนจึงไม่มีความจำเป็น

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นอาจสร้างความรู้สึกคลุมเครือแก่ผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับเรื่องสั้นแบบใหม่ เพราะนอกจากโครงเรื่องจะไม่เป็นเอกภาพแบบโครงสร้างของโครงเรื่องแบบเดิมแล้ว ตัวละครยังพรั่มว ไม่แจ่มชัด บุคลิกของตัวละครมีลักษณะเหมือนคนผิดปกติทางจิต เช่น เรื่อง นกสีขาวและฟ้าเณร รถไฟเด็กเล่น ๑ บางครั้งแสดงออกมาในลักษณะเป็นคนเห็นอหังการต่อชีวิต หือแท้ ลึนหัว หรือออกมาในลักษณะที่ "ปฏิเสธ" ต่อกฎเกณฑ์ของสังคม จนแสดงออกมาในลักษณะก้าวร้าวเหมือนพวกอนาธิปไตย (anarchist) เช่น เรื่อง คำค้นอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า วีรบุรุษใต้ผ้าตั้น หรือมีลักษณะหลีกเลี่ยงไปสู่โลกในจินตนาการสร้างโลกของตัวเองขึ้นมาใหม่ เช่น เรื่อง โลกใหม่ ฉันและเธอ ๑ หรือหาทางออกด้วยการฆ่าตัวตาย เช่น นิพพานศตวรรษที่ 20 หญิงชราในความมืด ตัวละครเหล่านี้สับสนในคุณค่าต่าง ๆ ที่คนรุ่นเก่าได้วางเอาไว้ แม้กระทั่งคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ ความรู้สึกแปลกแยกของตัวละครจะปรากฏอยู่ทั่วไป ในที่สุดนำไปสู่การตั้งคำถามกับสังคมและเกิดการโต้ตอบระหว่างจิตสำนึกกับจิตใต้สำนึกของตัวละครเอง เช่น เรื่อง ห้องสี่เหลี่ยม แยกมันสมองออกจากเหล็ก ฉันและเขา ๑ ลักษณะตัวละครแบบนี้แพร่หลายมาก ในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จนมีผู้กล่าวว่า เป็น "โรคประจำศตวรรษ" ของคนหนุ่มสาวในสมัยนั้น¹

ส่วนตัวละครที่มีลักษณะปกติ ดำเนินชีวิตแบบคนทั่วไปก็มีลักษณะไม่ต่างกันนักคือ ตัวละครไม่มีโอกาสกำหนดชีวิตของตนเองได้ ตกเป็นเหยื่อของสังคม ดังในเรื่อง เช้าวันหนึ่ง สิ่งที่ล่อนพอจะทำได้ รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และ ชายชรา เหมือนกับที่มีผู้กล่าวว่า ตัวละครในเรื่องสั้นสมัยใหม่ไม่มีจุดหมายที่แน่นอน ความสุขและความปลอดภัยในชีวิตเลื่อนราง (Vague) และไม่มีโอกาสรู้ว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับสถานการณ์ข้างหน้าจะเป็นไปในรูปใด²

หากนำลักษณะของตัวละครที่ได้จากการศึกษานี้ไปเปรียบเทียบกับตัวละครเอกในวรรณกรรมรุ่นเก่าจะพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ลักษณะตัวละครเอก (Hero)

¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเป็นมาและกลุ่มความคิดของเรื่องสั้นไทยสมัยใหม่" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 45

² Theodore A. Strond "A Critical Approach to the Short Story" in Short Story Theories. p. 124

แบบเก่านั้นมักมีชาติกำเนิดสูงกว่าสามัญชนทั่วไป หรือเป็นสามัญชนแต่มีความเก่งกล้าสามารถ มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นแบบฉบับให้แก่คนในสังคม ตัวละครเอกในวรรณกรรมรุ่นเก่าของไทยมักจะมีลักษณะเกินจริงแบบเมโลดราม่า (Melodrama) อีกด้วยคือ มักจะดีเกินไป ส่วนตัวละครในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 กลับมีลักษณะตรงข้ามเป็นสามัญชนที่ล้มเหลว ไม่สง่างาม ท้อแท้ สับสนในคุณค่าต่าง ๆ แผลกแยก ก้าวร้าว จนไม่สามารถเป็นแบบอย่างให้แก่คนทั่วไปได้ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะของตัวละครประเภท Anti - Hero ซึ่งนับได้ว่าเป็นลักษณะก้าวหน้าทางด้านตัวละครของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

3. การใช้ภาษา (Language)

เครื่องมือที่นักเขียนใช้ถ่ายทอดความคิด จินตนาการ และประสบการณ์ ของตนออกมาในเรื่องสั้นก็คือ "ภาษา" การใช้ภาษาของนักเขียนเรื่องสั้นนั้นสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ผู้อ่านรู้จุดประสงค์หรือความคิดของนักเขียนมากขึ้น ในขณะเดียวกันนักเขียนจะประสบความสำเร็จในการสื่อสาร "สาร" ของตนมากน้อยเพียงไรย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ภาษาของนักเขียนผู้นั้นด้วย นอกจากนี้ การพิจารณาว่าวรรณกรรมเรื่องหนึ่ง ๆ มีวรรณศิลป์หรือไม่เพียงไร ก็พิจารณาที่ศิลปของการใช้ภาษาด้วย

จากการศึกษาการใช้ภาษาในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยพบว่า มีการใช้ภาษาในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 3.1 ใช้ภาษาปากในข้อความที่มีข้อพหุสนทนา
- 3.2 ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ
- 3.3 ใช้ตัวเลขและเครื่องหมายวรรคตอนช่วยสื่อความ
- 3.4 ใช้คำที่มีความหมายหลายนัย
- 3.5 ใช้ภาษาในข้อความไม่สัมพันธ์กัน
- 3.6 ใช้ภาษาประณีต สละสลวย ตามแบบแผน

3.1 ใช้ภาษาปากในข้อความที่มีใช้บทสนทนา

ภาษาปากนั้นบางครั้งถือว่าเป็นคำหยาบซึ่งไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับภาษาเขียน แต่ถ้านำมาใช้กับบทสนทนาในเรื่องสั้นจะทำให้เหมาะสมขึ้น เพราะตัวละครต้องแสดงความคิดและพูด บทสนทนาจะแสดงพื้นเพอุปนิสัยของตัวละครได้ดีที่สุด¹ ช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่องอย่างแจ่มชัด ทำให้น่าอ่าน น่าสนใจ มีชีวิตชีวา² ส่วนในการบรรยายนั้นเรานิยมใช้ภาษาเขียนมากกว่าภาษาปาก เพราะถือว่าสุภาพ ถูกแบบแผน อย่างไรก็ตามเรื่องสั้นที่ผู้วิจัยนำมาศึกษามีการใช้ภาษาปากในข้อความที่มีใช้บทสนทนาอยู่หลายแห่ง เช่น

ในเรื่องกำแพง

- ผู้หญิงผมยาว...ผิวคล้ำขาว นมเล็ก ผมมักจะคิดถึงแม่ทุกครั้งเมื่อพบผู้หญิง นมเล็ก...³

ในเรื่องฉันและเขา

- ใครใครในละแวกหอพักเรียกฉันว่านักศึกษา ฮั่วก
- ฉันจำภาพที่เธอยืนอย่างกล้าหาญ ใช้ปากคาบผ้าถุงผืนที่ใช้ผลัด แล้วยั้มผ้าถุงเปียกน้ำผืนเก่าให้เลื่อนหลุดลงมารอมตีน... ส่วนมืออีกข้างยึดยายผ้าขึ้นมาเหนือราวม... หัวนมแดงระเรื่อ แลเห็นอยู่แหว่งหนึ่ง
- ควันบุหรีที่พวกขี้เหล้า พันคสู้งออกมากระจายบังจนแทบมองไม่เห็น⁴

¹ เจื้อ สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 56

² กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 89

³ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ความเงี้ยว หน้า 154

⁴ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ฉันและเขา" ใน ล.ก. หน้า 72 และ 75

ในเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย

- บางคนยังถึงกับแนะนำให้ฉันอ่านหนังสือเล่มนั้น เล่มนี้ด้วยซ้ำ สิน เนอะครับ
- มันอาจหมายถึงรางวัลที่ฉันจะได้ในการประกวดภาพถ่ายที่โชนส์แห่ง
ด้วยซ้ำ แต่มันด้วยคำสรรเสริญเป็นยอชนิคชวัก... พร้อมกับคำวิพากษ์วิจารณ์
กันอย่างสนุกสนาน บางคนก็คงถล่มน้ำลาย หัวเราะเยาะและด่าว่าฉัน
เป็นไอ้จิ้ง¹

ในเรื่อง วีรบุรุษใต้ผ้าตีน

- ฉันเหลียวมองไปรอบบริเวณหญิงชายคู่หนึ่งเดินกอดเอวกันไปทางโรงแรม
คงเป็นกะหรี่ ราคาถูกกับเด็กหนุ่มวัยหนุ่ม
- ฉันมองเห็นชิตา ก่อนสี่เหล็องในเบ้าตาซ้ายของนายตำรวจใหญ่... ชิตา
ยังไม่หลุดไปจากเบ้า... ฉันอยากจะบอกเรื่องชิตาของเขา
- พวกเขากระทำต่อรูปปั้นของฉันเหมือนมนุษย์ผู้โง่งมจนกระทั่งต่อ
เทพสมมติ แต่เวลานี้เขากระทำต่อฉันประดุจแมงดากระทำต่อกะหรี่ ที่เฝ้า
แล้วคนหนึ่งเท่านั้น
- ประชาชนผู้มีความมั่งคั่งคงพุ่งตรงถึงตัวฉัน ช่วยกันยื้อยุด รุมหึงฉันด้วยมือ
ไม้และตีน²

ในเรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1

- ได้ยินเสียงตีนตัวเองกระทบพื้น... ผมเดินตามถนนต่อไปเรื่อย ๆ หยิบอะไร
ได้ก็ปามันบ้างทุบมันบ้าง บางคัน ผมใช้ตีนตีหน้าม้า³

¹วิทยากร เชียงกุล "ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย
หน้า 118, 124 และ 125

²สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "วีรบุรุษใต้ผ้าตีน" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 118 - 119

³สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1" ใน ล.ด. หน้า 64 - 65

ในเรื่อง เมานักเรียนนอก

- วิสก็กับก๊วนไม่ถูกกันมาแต่ไหนแต่ไร...รู้สึกว่าเขาขี้ขลาดเหมือนอเมริกัน
คราวไร ถ้าไม่ฮั้วก็เมาไปเสียทุกที
- บอกตรง ๆ ว่า กูเอียน การสัมภาษณ์แบบน้ำลายท่วมทุ่งมาจากกรุงเทพ ฯ
แล้ว - ก็ไม่กล้า¹

การใช้ภาษาปากเหล่านี้ ตามมาตรฐานของสังคมปัจจุบันถือว่าเป็นคำหยาบ ไม่สมควรใช้ ภาษาปากเหล่านี้ปรากฏอยู่ในการบรรยายความคิดของตัวละครหรือของนักเขียน เห็นว่าเหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาและอารมณ์ ของตัวละคร เป็นอย่างก็ เช่น การใช้คำว่า ต๊น ในเรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 ช่วยให้เห็นใจถึงอารมณ์ของตัวละครซึ่งอยู่ในอารมณ์โกรธ เมื่อเขาพบว่าเขาเป็นมนุษย์เพียงคนเดียวในเมืองนั้น ทั้งเมืองมีแต่รถยนต์ เขาจึงได้ยินแต่เสียงเดินของตัวเอง การใช้คำว่า ต๊น คำแรก จึงช่วยเน้นถึงการกระทำของตัวละคร ส่วนคำที่สองการใช้คำว่า "ต๊นต๊นหน้า" แสดงถึงอารมณ์โกรธที่ทวีสูงขึ้น คำว่า ต๊น ในเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ก็เน้นอารมณ์โกรธเช่นกัน ส่วนคำว่า ต๊น ในเรื่อง ฉันและเขา นับว่าสอดคล้องกับเนื้อหา เพราะนักเขียนกำลังบรรยายถึงหญิงชาวบ้านที่ผลัดฟ้าดูงานน้ำ

ในเรื่อง วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน การใช้คำว่า แมงดา กะทรี นับเป็นการเปรียบเทียบที่ให้ความรู้สึกด้านลบ ทำให้เห็นว่าการกระทำของประชาชนที่กำลังจะประหารชีวิตเขานั้นเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายเช่นเดียวกัน "แมงดากระทำต่อกะทรี" เหมือนกับคำว่า ขี้ตา ซึ่งเป็นคำที่ใช้แทน "ความไม่รู้ ความมัวเมาในอำนาจ" ของนายตำรวจ ก็เป็นการให้ภาพด้านลบเช่นกัน

การใช้คำภาษาปากในข้อความที่มีข้อสมมติช่วยให้อ่านเข้าใจความคิดของตัวละครหรือของนักเขียนได้ชัดเจนขึ้น คำภาษาปากเหล่านี้นอกจากจะให้ความหมายตรงแล้ว ยังเป็นคำที่กระแทกใจผู้อ่านอีกด้วย ซึ่งถ้าหากใช้ภาษาแบบแผนก็ไม่สามารถให้อารมณ์หรือแสดงความรู้สึกที่รุนแรงต่อสถานการณ์บางอย่างได้ดีเท่า

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "เมานักเรียนนอก" ใน วิทยุเงาขาว หน้า 102

อนึ่งเป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการใช้คำภาษาปากในลักษณะนี้ เท่าที่ปรากฏมักเป็นเรื่องสั้น ที่ให้ความสนใจของตัวละครเป็นสำคัญ หรือไม่เช่นนั้นก็ปรากฏในลักษณะกระแสนักหรือเป็นการพูดคุยกับตัวเอง จึงสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ตามระดับความรุนแรงของอารมณ์ ลักษณะเช่นนี้ นับเป็นความก้าวหน้าอย่างหนึ่งในการใช้ภาษา

3.2 ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ

เหตุที่ผู้วิจัยได้แยกการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษไว้เป็นหัวข้อหนึ่งต่างหากนั้นก็เพราะ ผู้วิจัยมีความเห็นว่านักเขียนใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างจงใจ และใช้อย่างสอดคล้องกับ เนื้อเรื่องและลักษณะของตัวละคร ส่วนคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศตะวันออก เช่น บาลี สันสกฤต จีน ผู้วิจัยไม่ได้นำมาศึกษาเพราะถือว่ามีความแนบแน่นกับวัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย แล้ว

การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษมีทั้งที่ใช้การถ่ายเสียงเป็นภาษาไทย เช่น กอล์ฟ และมีทั้งที่ยังคงรูปคำภาษาอังกฤษไว้ เช่น Golf การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษมีปรากฏ ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง เช่น

ในเรื่องนักอุดมคติจะไปไหน

- ปอล เชซาน เกิดเมื่อ 1839 ภาพเขียนชิ้นสำคัญ LE VASE BLEU อยู่ในพิพิธภัณฑ Louvre
- Pastoral Symphony คือ ซิมโฟนี เบอร์ 6 ของฟราน เบโธเฟน
- ลัทธิรู้มีคนมากระแะเข้าแล้วพูด Painting Painting
- ถ้าพระองค์เคยถูกรัทยาตร์ พระองค์ก็จะทรงทำบ้า ๆ เช่นนี้
- สตรีนั้นกลืนเกลี่ยนเหมือนผักปลา หาง่ายเหมือนอ็อกซิเจน
- อาจารย์เล็กนิยมคติโบราณที่ว่า อาจารย์เป็น Untouchable¹

¹ดูรายละเอียดใน พิษณุ สุภ. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพนธ์านศตวรรษ

ในเรื่องมายา

- ฉันไม่เคยทำบุญกับวัดและเมื่อฉันตาย ฉันคงไม่มีวิชาไปขึ้นสวรรค์ได้หรอก
- ฉันนึกถึงภาพเขียนของแม็กเอนส์¹

ในเรื่องความปวดร้าว

- พวกเรายังคงนั่งกันอยู่ที่เดิม แต่มี Union ครอบตัวเรา ส้อมรอบตัวเรา มี Aircondition เย็นสบาย วางจากชั่วโมงเล็คเชอร์ เราก็ตงมาเล่น บิลเลียด หรือ โป๊กเกอร์
- โครงกระดูกของพ่อฉัน ที่ให้ไว้เรียน Anatomy อยู่ที่นี่
- เขานั่นแหละเฝ้า Control เรา และเมื่อเวลาเปลี่ยนไป... เปลี่ยนพระเจ้าองค์ใหม่ ใครเล่าจะอยู่ได้อย่างเดิม²

ในเรื่องออกไปจากความมืด

- เราสองคนจะยืนหันหลังให้กันแล้วใช้กล้องส่องหาเป้าที่ติดอยู่บนไรเฟิล
- โยนปืนทิ้งมาทางหน้าต่าง และเปิดประตูโรงแรมเดินลงไปข้างล่าง ขณะที่เสียงไซเรนครวญครางใกล้เข้ามา
- เขาเลือกยิงเหยื่อได้หลายรายแล้ว... อัลล่า โรมิโอ จากัวร์ เบนซ์ คาดีแลค โรลส์รอย บอนเทียก...³

¹พิชญ ศุภ. "มายา" ใน นิพนธ์ศตวรรษที่ 20 หน้า 102 และ 103

²พิชญ ศุภ. "ความปวดร้าว" ใน ล.ค. หน้า 81, 83 และ 84

³สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ออกไปจากความมืด" ใน ความเงิบ หน้า 208 และ

ในเรื่องเมื่อนักเรียนนอก

- กุ๊นังสลิสมสืออยู่อพาร์ทเมนต์กว้างหลังนี้... ชกไวที่เลวที่สุดเท่าที่
จะหาได้ในความทาวนเมืองนี้อีกด้วย
- แล้วก๊วกที่ว้อที่ ๆ กับคำพูดของจินแดงว่า -- เดอะ รันนิง ค็อก กัมตร¹

ในเรื่องผ่านไปอย่างสับสน

- (นางพยาบาลร่างอ้วนเตี้ย) นั่งลงในที่ของแกและรวมเอาแผ่นการด์
ขาวที่ใช้บันทึกรายละเอียดของโรคและสถิติการรักษา...
- ผมทำงานตรวจปรีหนังสือมา 2 ปีกว่า ๆ
- (บุรุษพยาบาล) เช็กทำความเข้าใจอาการ ๑ ที่ที่จะปิกเข็มฉีดยาด้วยสาลี
ซูปแอลกอฮอล์... คีบเข็มฉีดยาอันใหม่จากหี้อสแตนเลส²

คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเรื่องสั้นของ พิชญ์ ศุภ. ซึ่งคงรูปคำภาษาอังกฤษไว้ คำทับศัพท์ส่วนใหญ่เป็นคำที่เราเข้าใจความหมายที่อยู่แล้ว เช่น สแตนเลส การ์ด อพาร์ทเมนต์ (กรว) ปรีฟ วิซ่า โซเรน แอลกอฮอล์ ไวน์ คำพวกนี้มีใช้ในวิถีประจำวัน ถ้าหากนักเขียนจะเปลี่ยนเป็นคำภาษาไทย เช่น เปลี่ยนคำว่า "การ์ด" เป็น "บัตร" คำว่า "ปรีฟ" เป็น "พิธีจวนอักษร" คำว่า "โซเรน" เป็น "สัญญาณบอกเหตุ" หรือคำว่า "วิซ่า" เป็น "ใบผ่านทาง" นักเขียนก็อาจจะไม่ได้ความหมายตามที่ต้องการ หรืออาจจะสร้างความสงสัยให้แก่ผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับคำภาษาไทยที่แปลมาจากคำภาษาต่างประเทศ ดังเช่น ตึก วงศ์รัฐ ใช้คำว่า "กาแฟสถาน" ในความหมายของคอฟฟี่ช็อป (coffee shop) ในเรื่อง ผ่านไปอย่างสับสน

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "เมื่อนักเรียนนอก" ใน หมิ่นเจมาชิกเงา หน้า 192 และ 197

²ตึก วงศ์รัฐ "ผ่านไปอย่างสับสน" ใน นกสีขาวและผู้ทแถม หน้า 90, 93

อนึ่งคำทับศัพท์ดังกล่าวเมื่อปรากฏอยู่ในประโยค จะพบว่ามีความเหมาะสมกับบริบทหรือข้อความแวดล้อม เช่น

“(ผม) โยนปืนทิ้งมาทางหน้าต่าง และเปิดประตูโรงแรมเดินลงไปยังล่าง ขณะที่ยืนไขว่ขว้างขว้างขว้างเข้ามา”¹

ถ้าเปลี่ยนเป็น “... ขณะที่เสียงสัญญาณบอกเหตุครวญครางเข้ามา” ผู้อ่านอาจไม่เข้าใจว่าเป็นสัญญาณบอกเหตุอะไร ผู้อ่านแต่ละคนอาจตีความหมายได้แตกต่างกัน เช่น สัญญาณบอกเหตุร้ายของโรงแรม หรือสัญญาณป้องกันภัยของรัฐบาล แต่ถ้าใช้ว่า ไขว่ขว้าง ผู้อ่านจะทราบได้ทันทีว่า เป็นสัญญาณของรถตำรวจ เป็นต้น

ส่วนคำทับศัพท์ที่จำเป็นต้องคงไว้ คือ ชื่อคน ชื่อเมือง หรือศัพท์ทางวิชาการ เช่น เบโรเฟน Painting แม็คเคินส์ ซิมโพนี Anatomy

การใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษนอกจากจะทำให้สื่อความไม่ได้กระจ่าง ตรงความหมาย และกระชับแล้วยังพบว่าเรื่องสั้นที่มีคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษปรากฏอยู่มากได้แก่ เรื่องที่แสดงถึงเรื่องราวของนักศึกษาหรือคนชั้นกลางในเมือง ซึ่งถือว่าเป็นคนมีการศึกษา รู้ภาษาต่างประเทศ และนิยมใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษปะปนกับภาษาไทย เช่น เรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 และ ความปวดร้าว เป็นเรื่องราวของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร น่าสังเกตว่าเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 นั้น ภายหลังจากที่ตัวละครออกจากมหาวิทยาลัยไปใช้ชีวิตอยู่ในชนบทแล้ว นักเขียนก็ไม่ได้ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษอีก เรื่อง เมื่อนักเรียนนอก เป็นเรื่องราวของนักเรียนนอก โดยใช้อักษรแทนศัพท์แห่งหนึ่งในอเมริกาการเป็นฉาก เรื่อง มายา ผ่านไปอย่างสับสน และ ออกไปจากความมืด เป็นเรื่องของปัญญาชน ชนชั้นกลางในเมือง เรื่องสั้นที่กล่าวถึงชีวิตชนบท เช่น เรื่อง บนรถไฟชั้นสาม สิ่งที่หล่อนพอจะทำให้เข้าวันหนึ่ง ไม่ปรากฏคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษไว้เลย

¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี “ออกไปจากความมืด” ใน ความเงิบ หน้า 210

จากการศึกษาเรื่องสั้นช่วงก่อน พ.ศ. 2510 ผู้วิจัยพบว่ามีเรื่องสั้นจำนวนมากที่ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ นับตั้งแต่เรื่องสั้นเรื่อง นายจิตรกับนายใจสมทนกัน ในปี พ.ศ. 2417 ซึ่งมีผู้เสนอว่าเป็นเรื่องสั้นแรกของไทย เรื่องสั้นในยุคแรกเริ่มมีปรากฏอิทธิพลของภาษาอังกฤษชัดเจน มีทั้งการทับศัพท์ และการใช้เครื่องหมายวรรคตอนแบบภาษาอังกฤษ เช่น มีการใช้จุดพลสุดับ (.) คั่นมา (,) ¹ หลังจากนั้นการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษก็ปรากฏในเรื่องสั้นตลอดมา

ข้อน่าสังเกตคือ คำทับศัพท์ที่นักเขียนนำมาใช้นั้น ส่วนใหญ่เป็นคำที่ใช้เรียกเครื่อง-
แต่งกาย สุรา อาหาร เครื่องประดับ และชื่อเฉพาะต่าง ๆ เช่น เซิร์ต สเกอร์ต ผ้าเวสปอยท์
ไฮเกิ้ล เบียร์สเตท์ คอนนัค โซดา ออเค้ฟ ฯ ดังจะพบได้ทั่วไปในเรื่องสั้นของ อุษณา
เพลิงธรรม วิคต สุทธเสถียร อิศรา อมันตกุล ร. จันทพิพะ ชิวเมอริสท์
เรียบเอง เป็นต้น แต่คำทับศัพท์ที่ยังคงรูปคำภาษาอังกฤษไว้ มีโดยมาก เท่าที่ผู้วิจัยค้นพบ
ได้แก่เรื่อง ล้มไป ฮาดี ของ กุลิส อินทุศักดิ์ ซึ่งเขียนในปี พ.ศ. 2492 มีการคงรูป
คำภาษาอังกฤษไว้ดังนี้

- เหตุนี้ กาลปரியานถ หรือ The Dear Lord of Time จึงเป็นพระเจ้า
อันทรงมหิศรศักดิ์ของนิกายฮินดู
- ๗ - พวกกัณจนตัง หรือจันแดงเป็นนักปฏิวัติ หรือ Revolutionaries แต่พวก
กวมหินตังเป็นพวกนักปฏิวัติ หรือ Reactionaries
- ความสำเร็จย่อมเกิดจากความเสียสละ ไม่เป็น Fool bardy เลย²
และยังพบว่าในเรื่องจาก สาวถึงสาว ของ อินทรายุธ ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2495
- ...ฉันยิ่งระแวงความคิดของเขามากขึ้น ฉันหัวเราะ และไม่พูดอะไรจนคำเดียว
ไม่ว่า Yes หรือ No ³

¹พิทยา ว่องกุล "เรื่องสั้นเรื่องแรกของไทย" บ้านไม่ไร้รอย 4 : 20-35

พฤษภาคม 2528

²อัสนี พลจันทร์ "ล้มไป ฮาดี" ใน คำตอบนั้นอยู่ที่ไหน หน้า 6, 15 และ 22

³อัสนี พลจันทร์ "จากสาวถึงสาว" ใน ล.ก. หน้า 85

ดังนั้นเมื่อพิจารณาการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงความก้าวหน้าด้านการใช้ภาษาได้ สิ่งที่พัฒนาขึ้นจากเดิมในด้านการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษก็คือ ปริมาณการใช้ที่มีจำนวนมากขึ้นกว่าเดิม ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีผลทำให้เกิดการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น ประกอบกับการขยายตัวทางด้านการศึกษา ทำให้ภาษาอังกฤษแพร่หลาย โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชน อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นปัญญาชนด้วยใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในเรื่องสั้นของตน

อิทธิพลของภาษาอังกฤษที่มีเหนือภาษาไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจน่าจะมีอยู่สูงมาก ดังที่ อดุลยา ผลอนันต์ นักเขียนคนหนึ่งในกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวได้แสดงความเห็นไว้ว่า ในเรื่องสั้นเรื่อง ไอริน - ภาษาและน้ำตา เมื่อ พ.ศ. 2509 ว่า

... แม้ป้ายที่หยุดรถประจำทางก็ยังเปลี่ยนไปจากป้ายสีดำที่มีภาษาไทยตัวโตมาเป็นป้ายกลมเล็กที่มีคำว่า Bus Stop ด้วย ยี่สิบที่ภาษาไทยเขียนไว้เหนือภาษาอื่น แต่ก็ไม่แน่อีกเหมือนกัน เพราะถ้าเรายังถามมโหรีใจผู้ให้เงินเราผู้ช่วยเราป้องกันประเทศอย่างเกินขอบเขตอยู่เช่นนี้อีกสามสี่ปี ภาษาไทยที่พ่อขุนรามคำแหงประทานไว้ให้เป็นมรดก คงมีอันต้องมาสถิตอยู่ใต้ภาษาอื่นเป็นแน่... คนไทยทุกคนที่ยังรักชาติ จะต้องสำนึกถึงการสูญเสียอิสรภาพทางภาษาคงนี้...¹

3.3 ใช้ตัวเลขและเครื่องหมายวรรคตอนช่วยสื่อความ

ตามปกติตัวเลขจะเป็นเครื่องหมายบอกจำนวน เป็นความหมายทางด้านปริมาณ แต่ตัวเลขที่ปรากฏในเรื่องสั้นมิได้มีความหมายในด้านปริมาณ แต่เป็นเสมือนข้อความหนึ่ง ๆ ที่มีความหมายอยู่ในตัวเองเหมือนภาษาที่สื่อด้วยอักษร เช่นเดียวกับเครื่องหมายวรรคตอน ซึ่งตามปกติจะไม่มีมีความหมาย แต่เป็นเครื่องหมายช่วยเสริมข้อความให้มีความหมายเด่นชัดขึ้น

¹อดุลยา ผลอนันต์ "ไอริน - ภาษาและน้ำตา" ใน คำขานรับ หน้า 42

เช่น ไปยาลใหญ่ (ฯ) ใช้ละความที่ยังมีอีกมาก ปรีดิ์ (๑) ใช้กำกับหลังเครื่อง
หมายคำถาม อัสเจอร์รี่ (!) ใช้กำกับหลังประโยคอุทาน หรืออัญประกาศ (" ")
ใช้เขียนเครื่องหมายข้อความที่เป็นคำพูดหรือข้อความที่หยิบยืมมาจากผู้อื่น หรือคำที่ต้องการให้เห็น
เด่นชัดโดยเฉพาะ แต่เครื่องหมายวรรคตอนที่ปรากฏในเรื่องสั้นเป็นเสมือนข้อความที่มีความ.....
หมายในตัวเอง .

การใช้ตัวเลขและเครื่องหมายวรรคตอนช่วยสื่อความ ปรากฏในเรื่อง ความบวกร้าว
นกสีขาวและผู้หญิง และ การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1

ในเรื่อง นกสีขาวและผู้หญิง มีการใช้ตัวเลขช่วยสื่อความ ดังนี้

"... แก้ววงเอาแผงยานาคเท่าของจกหมายขึ้นมาจากกระเป๋าลือ

"1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16

17 18 19 20 21 22 ... 28"

แก๊สนี้ไปตามช่องวงกลมซึ่งหุ้มไว้ด้วยพลาสติกใส จากช่องแรกถึงหมายเลข 22
นั้นเป็นช่องว่างเปล่า ยังเหลือเม็ดกลมสีส้มที่เป็นคล้าย ๆ เม็ดแป้งผสมสีอยู่ในช่อง

หมายเลข 23 24 25 26 27 28

"1 2 3 4"

แก่นับทวนอีกครั้งและวางแผงยาที่มีหมายเลขและช่องวงกลม ลงบนพวงแก้ม
ของหญิงสาวบนกล่องกระดาษสีม่วง ...¹

จะเห็นว่าตัวเลขในเรื่องนั้นมิได้มีความหมายเพียงแค่การบอกปริมาณของยาเม็ด
คุมกำเนิด แต่มีความหมายมากกว่านั้น เพราะการที่นักเขียนเอายาเม็ดคุมกำเนิดไปสัมพันธ์
กับหญิงสาวบนกล่องกระดาษสีม่วงแสดงว่าจะต้องมีความหมายเกี่ยวเนื่องกัน เรื่อง นกสีขาว
และผู้หญิง นี้ ผู้เขียนต้องการสื่อสารถึงสภาพสังคม โดยกำหนดให้ชายชราเป็นชนสดี
พื้นเพอื่น เกือบของหล่นที่ไม่มีค่ามารวมไว้ ของเล่นแต่ละชิ้นเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งต่าง ๆ ในสังคม

¹ ศึกษ วรศิริ "นกสีขาวและผู้หญิง" ใน นกสีขาวและผู้หญิง หน้า 52 - 53

เช่น คุกตาซาเบ่ อาจหมายถึง ความพิกลพิการของคนในสังคม นกพลาสติกสีขาว อาจหมายถึง สันติภาพ ยามาเม็คคุมกำเนิด อาจหมายถึง วัฒนธรรมบางอย่างที่ไหลวแหลัก เพราะความ ล่าสอนในเรื่องเพศ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามาในเมืองไทยในยุค แผนพัฒนาเศรษฐกิจและทหารอเมริกันในช่วงสงครามเวียดนามสมัยนั้น ปัญหาทางเพศจะเป็น อย่างไร แคโทนิย้อมวัดได้จากผู้หญิง โดยเฉพาะสังคมที่ถือว่าหญิง เป็นเครื่องบำบัดความใคร่ ปัญหาทางเพศที่ไหลวแหลักจึงเห็นได้จาก ปัญหาตั้งครรภ์นอกสมรส ปัญหาเมียเช่า และเด็ก ผอมแดงในสมัยนั้น

การที่นักเขียนตัวเลขเรียงลำดับจาก 1 - 28 นอกจากจะทำให้ดูแปลกเป็นกลวิธี ที่น่าสนใจแล้ว ยังเป็นการย้าถึงปริมาณของปัญหาทางเพศอีกด้วย

ในเรื่อง ความปวคร้าว มีการใช้ตัวเลขช่วยสื่อความในตอนที่ชายชราสนทนากับ นักศึกษาซึ่งเป็นคนยุคปัจจุบัน ดังนี้

- พวกเขาตอบ - ใครกันอาจารย์ฝรั่ง ไม่มีใครเขารู้จักหรอก
 ชายชราซักโมโห - อู๊ยะ นี่พวกคุณอยู่คณะอะไร
 พวกเขาตอบ - 675942
 ชายชราโกรธจัด - ที่นี้มีมหาวิทยาลัยอะไรกันโวย
 พวกเขาตอบอีก - 182¹

ตัวเลข 675942 แทนชื่อคณะ ตัวเลข 182 แทนชื่อมหาวิทยาลัย ตัวเลขใน ที่นี้จึงมิใช่หมายถึงจำนวน แต่เป็นสัญลักษณ์แทนชื่อ เหมือนรหัสประจำตัว ซึ่งเป็นลักษณะของ โลกอนาคตที่มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ความปวคร้าว เป็นเหตุการณ์ในอนาคตคือ เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2558 การใช้ตัวเลขเป็นรหัสแทนชื่อจึง สอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง และช่วยสื่อความถึงโลกวิทยาศาสตร์ในอนาคตอย่างสมจริง

¹ พิษณุ สุภ. "ความปวคร้าว" ใน นิพนธ์ศตวรรษที่ 20 หน้า 84

ในเรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 ใช้เครื่องหมายอัฒประกาศ ซึ่งเป็นเครื่องหมายวรรคตอนช่วยสื่อความ เรื่องนี้เป็นเรื่องชายคนหนึ่งที่ได้เห็นทางมากรุงเทพฯ ด้วยสายการบิน 2516 ตัวละครพบว่ากรุงเทพฯ ไม่มีมนุษย์อยู่เลย มีแต่รถยนต์เต็มไปหมด นักเขียนนำเสนอเรื่องนี้โดยใช้การบรรยาย คำพูดของตัวละคร มีแต่จุดไข่ปลาในเครื่องหมายอัฒประกาศ ผู้อ่านจะต้องเอาข้อความเอาเอง ดังนี้

- ... ผมถือวิสาสะเดินเข้าไปค้นหาอาหารกินด้วยตนเอง เพราะเมื่อผมเรียก
"....." ไม่มีเสียงขานตอบ
- "....." ผมตะโกนเรียกคนกรุงเทพฯ เสียงของผมหายไปกับความยาว ลึกของ
ท้องถนนและซอกตึกสูง
"....." ผมร้องเรียกอีก ไม่มีเสียงตอบมา ผมบอกตัวเองว่า ไม่ชอบความ
เงียบประเภทนี้เท่าไร
- "....." ผมต้องตะโกนเรียกอีกหลายครั้ง "... " เงียบ ได้ยิน แต่เสียงตื่น
ตัวเองกระทบพื้นถนน
- "....." ผมร้องตะโกนสาปแช่งเหตุการณ์ทั้งหมด
- "....." ผมร้องตะโกนอย่างเจ็บปวด เสียงของผมจมหายไปกับโคลน
- "....." ผมร้องตะโกนคำแม่พวกมัน พวกมันยังไม่ยอมกลับไปจากตึก¹

เครื่องหมายอัฒประกาศเหล่านี้ ผู้อ่านจะต้องเอาความเอาเองว่า ตัวละครพูด, ตะโกน หรือสาปแช่งอย่างไร แต่ดูเหมือนข้อความในเครื่องหมายอัฒประกาศจะไม่สำคัญเท่าไรนัก สิ่งที่นักเขียนต้องการบอกแก่ผู้อ่านก็คือ ตัวละคร รู้สึกอย่างไร มีพฤติกรรมอย่างไร เมื่อพบว่าตนเอง "กำลังกลายเป็นสิ่งแปลกหน้าของเมืองนี้"² ดังนั้นการที่นักเขียนไม่เขียนคำพูดของ

¹สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1" ใน สงครามในหลุมฝังศพ
หน้า 62 - 69

²สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "การเดินทางของเหล็กหมายเลข 1" ใน ล.ค. หน้า 69
หน้า 69

ในภาวะเช่นนี้ "ภาษาพูดไม่สามารถสื่อความหมายที่แท้จริง หรือแสดงลักษณะจิตใจที่แท้จริงของผู้พูดได้ การกระทำเป็นสิ่งสำคัญกว่า บ่อยครั้งที่คำพูดของมนุษย์ขัดกับการกระทำของเขา และสิ่งที่ป็นเครื่องตัดสินความจริงในจิตใจของผู้พูดได้ดีที่สุดก็คือ การกระทำของผู้ที่หาไปคำพูดไม่"¹ นับว่าความคิดเรื่องการใช้ภาษาของนักเขียน ในยุคนั้นมีความก้าวหน้ามากและแสดงอารมณ์ร่วมยุคได้อย่างเด่นชัด แม้ว่าการนำเสนอในเรื่องสั้นจะมีอยู่น้อยกว่าเรื่องสั้นที่ใช้ภาษาตามแบบแผนโดยทั่วไปก็ตาม

4 กลวิธีการนำเสนอ (Presentation)

กลวิธีการนำเสนอ หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่นักเขียนใช้ในการเสนอเรื่องของตน ตั้งแต่เรื่องต้นจนกระทั่งจบลง นักเขียนแต่ละคนจะต้องคิดค้นกลวิธีการนำเสนอเรื่องของตนว่าจะใช้กลวิธีใดบ้าง บางคนอาจดำเนินรอยตามนักเขียนในอดีต บางคนอาจจะคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ เฉพาะตนขึ้นมา

การศึกษากลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยจะไม่กล่าวถึงการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง เพราะได้กล่าวรวมไว้ในหัวข้อโครงเรื่องแล้ว การศึกษากลวิธีการนำเสนอเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อศึกษาเป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ

- 4.1 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง
- 4.2 กลวิธีเกี่ยวกับการเสนอเรื่อง
- 4.1 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง

การศึกษากลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องก็คือ การศึกษาว่านักเขียนได้เสนอเรื่องสั้นของตนมาสู่ผู้อ่านอย่างไร ใครเป็นผู้เล่าเรื่องสู่ผู้อ่านและเล่าอย่างไร กุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวว่า "ผู้เล่าเรื่อง (Point of View) มีความหมายเท่ากับว่า เรื่องนี้เล่าตามทัศนะของใคร" นั่นเอง²

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี นักเขียนหนุ่ม หน้า 193 - 194

²กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 90

ตัวละครไว้ ย่อมแสดงถึงการสื่อสารกันไม่ได้ระหว่างตัวละครซึ่งเป็นมนุษย์กับรถยนต์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนคนในโลกวัตถุหรือในเมืองแห่งอนาคตนั่นเอง พิจารณาในแง่นี้จะเห็นว่าการใช้เครื่องหมายอัญประกาศในลักษณะที่ดูเหมือนจะสื่อความไม่ได้นี้ กลับทำให้ความที่ต้องการสื่อชัดเจนยิ่งขึ้น

การใช้ตัวเลขและเครื่องหมายวรรคตอนในเรื่องสั้น 3 เรื่องนี้ ทำให้สื่อความได้กระจ่างชัดขึ้นและถือเป็นลักษณะก้าวหน้าอย่างหนึ่งในด้านการใช้ภาษา

3.4 ใช้คำที่มีความหมายหลายนัย

คำแต่ละคำจะมีความหมายอยู่ในตัวเอง ความหมายของคำอาจเปลี่ยนไปเมื่อไปปรากฏในบริบทที่ต่างกัน ฉะนั้นคำ ๆ หนึ่งอาจจะมีหลายความหมาย. . นักเขียนจะต้องเลือกใช้เป็นพิเศษว่าในโอกาสใดจะใช้คำใดสื่อความหมายใดบ้าง ผู้อ่านจึงต้องใช้เหตุผลพิจารณาเพื่อให้ทราบถึงความหมายอันแท้จริงของคำหลายความหมายนั้น บางครั้งถ้อยคำที่นักเขียนแสดงออกมาอาจจะมิใช่ความหมายทั้งหมด ส่วนที่นักเขียนไม่ได้กล่าวออกมาอาจมีความหมายลึกซึ้งกว่าส่วนที่กล่าวออกมาก็ได้ นักเขียนบางคนจึงใจที่จะสื่อ "ความ" ให้เกิน "คำ" ผู้อ่านจะต้องใช้ทั้งจินตนาการและประสบการณ์ที่ตนมีย่อมมาค้นหาความหมายซ่อนเร้นที่นักเขียนแฝงไว้ในวรรณกรรมให้ได้¹

คำที่มีความหมายหลายนัยส่วนใหญ่จะมีปัญหา เพราะผู้เขียนจะไม่ให้รายละเอียดในการค้นหาความหมายที่แท้จริง หรือผู้อ่านอาจหาความหมายได้ แต่คลุมเครือ เช่น ในเรื่อง ความเงิบ ตัวละครผู้ชายกับผู้หญิงสนทนากันเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ของผู้หญิง

- ฉันเริ่มมาเมื่อไร
- เกือบที่แล้ว
- คุณไม่ได้ใช้อะไรป้องกันบ้างเลยหรือ

¹เจตนา นาควัชร ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี หน้า 5 - 6

- เปล่า
- ก็ดีแล้วนี่ ผมไม่อยากเห็นคุณยุ่งยาก
- เปล่า ฉันทำไม่ได้เอง
- คุณหมายความว่า คุณไม่ทำ
- ฉันทำไม่ได้¹

คำว่า ทำ กับ ไม่ทำ (เน้นโดยนักเขียน) นักเขียนไม่ได้บอกให้ชัดเจนว่า ทำหรือไม่ทำอะไร ผู้อ่านอาจเข้าใจความหมายได้หลายอย่าง เช่น อาจหมายถึง การไปทำ แต่งกับหมอลูกอื่น อาจหมายถึง การให้เธอหลบไปอยู่ที่ไหนสักแห่งหรืออาจหมายถึง ให้เธอ กล้าสู้กับความจริงก็ได้ ตัวละครผู้ชายเองก็ไม่สามารถหาคำตอบให้เธอได้แน่ชัด "เธอมีทางเลือกได้ทั้งนั้น เพราะเป็นเรื่องของเธอ ฉันจะไปบอกอะไรเธอได้"² อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างที่ยกมานั้นถึงแม้ผู้อ่านจะเข้าใจความหมายไม่ตรงกัน แต่ก็เข้าใจความหมายโดยส่วนรวมได้ คือ การแก้ปัญหาเรื่องการตั้งครรภ์ของตัวละครผู้หญิง

บางครั้งนักเขียนใช้คำ ๆ หนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่งในทำนองการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งผู้อ่านอาจตีความได้หลายนัย เช่น ในเรื่อง กำแพง

- ผมมองเห็นแล้ว...นั่นใจ อยู่นั่นใจ ผมว่ามันมีสี สีม่วงสวยแถมเศร้า สะท้อนตัวเอง ออกมาจากสีน้ำเงินอ่อน บางทีมองดูขุ่น ๆ เหมือนน้ำค้างที่กลิ้งอยู่บนใบบัว... โหลลอยไปกับสีเขียวอ่อนหวาน แผ่กระจายไปทั่วอาณาบริเวณ ผมมองไม่เห็นแต่รู้ว่า มันมีอยู่ มีอยู่รอบ ๆ ตัวเรานี่เอง ผมเดินเข้าไปหามันโดยไม่รู้ตัว ทุก ๆ วัน แล้วเดินกลับออกมา ก็ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น บางคนเขาคิดว่า มีอะไร เกิดขึ้นกับเขามากมายเหลือเกิน (แต่ผมกลับไม่ยักเห็น)³

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเงิบ" ใน ความเงิบ หน้า 85 - 86

²ล.ค. หน้า 90

³สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ล.ค. หน้า 134 - 135

เมื่อคืนวานก่อน ผมเห็นเจ้าตัวการสำคัญมาเล่นเงายู่กลางแจ้ง เงาที่เริ่มจากการ
ถูกขึ้นจากที่นอน ก็นั่งขึ้นรถไฟเข้ามาในเมือง ทำงาน ก็นั่งทำงาน
เลิกงาน ขึ้นรถไฟกลับบ้าน นอน เงาจะเริ่มหายไปในตอนกลางคืน ความเงียบ
จะเป็นความเงียบ...ทราบจนเช้าวันรุ่งขึ้น เมื่อเจ้าตัวการสำคัญเริ่มทำหน้าที่ ผม
(รวมถึงเขาทั้งหลายด้วย) ก็จะเริ่มมองเห็นเงากันใหม่^{1*}

ในตัวอย่างที่ 2 ผู้อ่านอาจจะตีความหมายของคำว่า เจ้าตัวการสำคัญ กับ เงา
ได้ไม่มากนัก เพราะมีบริบทช่วยเสริมความ เจ้าตัวการสำคัญอาจหมายถึง "ร่างกาย"
ของตัวละคร (ผม) หรือ "ตัวตน" ของตัวละครเอง ส่วนเงา อาจหมายถึงสภาพที่
"เจ้าตัวการสำคัญ" แสดงออกมา ซึ่งล้วนเป็นบทบาทที่กระทำไปอย่างซ้ำซากในแต่ละวัน
เมื่อกล่าวถึงเงา ผู้อ่านอาจมีจิตประหวัดไปถึง "การขีดเงาหรือทูน" ซึ่งถูกขีดไปตาม
บทบาทหรืออาจจะนึกไปถึงเงาของเราเอง ซึ่งมีลักษณะเหมือนเงาที่ติดตามเราไปทุกหนแห่ง
แต่ก็ไม่ใช่ส่วนที่แท้จริงของเรา และจับต้องไม่ได้

ในตัวอย่างแรก คำว่า มัน กับ อะไร มีความหมายกว้างมาก นักเขียนไม่ได้
บริบทช่วยในการตีความมากนัก ข้อความที่ปรากฏอยู่ข้างหน้าไม่มีความสัมพันธ์กับคำว่า มัน
เท่าใด โดยเฉพาะคำว่า อะไร เป็นคำที่กินความกว้างมาก คำความหมายหลายนัยเช่นนี้
เป็นปัญหาสำหรับผู้อ่าน แต่คำว่า มัน ในเรื่อง อัตชีวประวัติ กลับตีความหมายได้ไม่มากนัก

... อีกคนอาจเป็นหญิงสาวที่นั่งเงียบ ๆ ฝ้ามองแต่ภาพสองข้างทาง ที่ผ่านไป
อย่างเลื่อนลอย ครั้งแรกคุณคงเห็นมันสคิสติอยู่หรืออก แต่ในไม่ช้า คุณจะรู้สึก
คล้าย ๆ กับมีใครจ้องมองและมัน คนนั้นได้พูดขึ้นว่า

¹ล.ค. หน้า 144

*คำที่ขีดเส้นใต้เน้นโดย สุชาติ สวัสดิ์ศรี

คำว่ามัน ที่ขีดเส้นใต้ 1 เส้นเน้นโดยสุชาติ สวัสดิ์ศรี

ที่ขีดเส้นใต้ 2 เส้นเน้นโดยผู้วิจัย

"เมื่อวานนี้ผมเห็นคุณครับ"

"อะไรนะ" ผมจะพูดขึ้นคล้ายไม่แน่ใจว่ามีคนพูดด้วย

"ผมเห็นคุณครับ"

"ผมเห็น".....

"ครับ"

"ที่ไหน"

ผมมองดูผมคนเดียวหนึ่ง แล้วหัวเราะ ยา ยา ขึ้นมาด้วยความมึนงง

"ผมเห็นคุณเดินออกมาจากโรงพิมพ์ครับ"

"ที่ไหนนะ"

"ที่โรงพิมพ์" มัน ย้ำ

"อ้อ จริงสิ แต่ไม่ใช่เมื่อวานนี้ เมื่อวานขึ้นต่างหาก"

ผมตอบ¹

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า คำว่า มัน คำแรก อาจมีความหมายแตกต่างกัน ๑ ที่ตัวละครพบเห็นในระหว่างนั่งรถไฟเข้าไปทำงานในเมือง หรืออาจหมายถึงชีวิตของตัวละครที่ต้องไปทำงานทุกวันเหมือนกับคนที่นั่งหลับปากน้ำลายไหลอยู่ข้าง ๆ หรือเหมือนกับหัวเมียร่ายกลางคนกลุ่มหนึ่งที่ไม่เคยยอมให้ใครมาอาทิตยหนึ่งแล้ว หรือเหมือนหญิงสาวที่นั่งอยู่เงิบ ๆ ซึ่งชีวิตแบบครั้งแรกดูเหมือนว่าสดใส ส่วนมัน อาจหมายถึง จิตใต้สำนึกของตัวละครที่คอยบอกตัวละครถึงความไร้สาระของชีวิต อาจกล่าวได้ว่า ตัวละครเกิดความขัดแย้งระหว่างมันกับมันตัวเอง

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นความหมายหลายนัยของคำว่า "มัน" ซึ่งจะ เป็นปัญหาให้ผู้อ่านต้องค้นหาความหมายที่แท้จริง

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "อัตชีวประวัติ" ใน ความเงิบ หน้า 176 - 179

ความหมายหลายนัยยังแสดงออกโดยการซ่อนเร้น "สาร" ของเรื่องไว้ ถ้าผู้อ่าน
 "ไม่ตีความสารให้ละเอียดลึกซึ้งลงไป ก็จะได้เพียง " เรื่องราว" ตามที่นักเขียนเขียนไว้
 เท่านั้น เช่น เรื่อง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ นักเขียนให้ตัวละคร สามีภรรยาผู้หนึ่งไปทอดแห
 ที่แม่น้ำโขง โดยที่ยังมีการสู้รบกันอยู่ในฝั่งประเทศลาว ภรรยาเกิดปวดศีรษะพร้อม ๆ กับการ
 บรรยายถึงภรรยาที่ล่อนน้ำมาตามลำน้ำโขง เรื่องนี้ นักเขียนต้องการวิพากษ์วิจารณ์สังคม
 อินโดจีน โดยใช้อาการปวดศีรษะของตัวละครเป็นสื่อในการแสดงความคิด

- ฉันปวดหัว หล่อนก็มิใช้ฝ่ามือกุมหน้าผาก

...

มันจะไม่หยุดเลยรี หล่อนพึมพำหลับตานิ่ง

...

มันหนักขึ้นทุกที หล่อนร้องเสียงดังแล้วก็นำหน้าผาลงบนเก้าอี้ ออกสะทือน

...

ไม่เบาเลยเลย หล่อนสะบัดหัว พยายามออกกลับจนหน้าตาหมองคล้ำ

...

ทำไมเธอ เขาปลอบคล้อยคนละเมอ มันจะอยู่อีกไม่นานหรอก¹

ข้อความที่ขีดเส้นใต้ นอกจากจะแสดงอาการปวดศีรษะของตัวละครแล้ว ยังมีความหมาย
 ถึงสงครามอินโดจีนที่เกิดขึ้นเบื้องหลังของตัวละคร ข้อความว่า "มันจะไม่หยุดเลยรี" กับ "มัน
 จะอยู่อีกไม่นานหรอก" เป็นข้อความที่น่าจะใช้กับสงครามมากกว่าอาการปวดศีรษะ (สงคราม
 จะไม่หยุดเลยรี, สงครามจะอยู่อีกไม่นานหรอก)

การใช้คำที่มีความหมายหลายนัยนี้ แม้ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นน้อยมาก แต่ก็ชี้ให้เห็นว่า
 นักเขียนในสมัยนั้นรู้จัก "เล่น" กับภาษา นอกเหนือจากที่รู้จัก "ใช้" ภาษาในการสื่อสารอย่าง
 ที่เคยเห็นมา และนักเขียนก็ทำได้ที่น่าสนใจ เหมาะสมกับเนื้อหา เหมือนกับที่

¹นิคม รายยาว "สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้" ใน ถนนคนเดิน หน้า 83 - 85

ดวงมณ จิตรจำนงค์ กล่าวไว้ว่า "ความหลายนัยจะมีค่าก็ต่อเมื่ออยู่ในสถานการณ์เฉพาะที่เหมาะสม"¹ การใช้คำที่มีความหมายหลายนัยนับเป็นลักษณะก้าวหน้าด้านการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง

3.5 ใช้ภาษาที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กัน

การใช้ภาษาประเภทนี้หมายถึงการใช้ภาษาที่มีข้อความไม่ปะติดปะต่อกัน ไม่ต่อเนื่อง ในขณะที่บรรยายถึงสิ่งหนึ่งยังไม่จบสมบูรณ์ นักเขียนก็แทรกข้อความอื่นเข้ามาโดยไม่มีความสัมพันธ์กัน การใช้ภาษาที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กันนี้ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องสั้นของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตึก วงศ์รัฐ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ และ คมสร คุณะคิลก เช่น ในเรื่อง การเดินทางในคืนวันหนึ่ง มีการใช้ภาษาที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กันดังนี้

ฉันยอมแพ้พวกเขาเช่นเคย พวกเขาไม่ยอมให้ฉันไปทางอื่น แฉลงสาบอยู่ในกระเป๋ำ เตี้ยฉันจะขึ้นไปฆ่ามันบนสะพาน รถคันหนึ่งแล่นมามีคนนั่งอยู่หลายคน เขาคูกัน เสียงหัวเราะ ถ้าฉันถามเขา เขาก็บอกฉันเป็นคนอื่น ๆ รถคันนั้นแล่นผ่านไป แฉลงสาบยังมีชีวิตอยู่ในกระเป๋ำ ฉันจะโยนศพของมันลงแม่น้ำ

ถนนสายนี้ไม่มีต้นทางนกยูง สะพานกรุงธนฯ เป็นรูปร่างพรมัว อีกไม่กี่ไกลนักก็จะถึง บ้านของฉันอยู่เลยสะพานไปกิโลเมตรกว่าเท่านั้น พื้นปูนซีเมนต์ทางเท้าเป็นตารางสี่เหลี่ยม รองเท้าผ้าใบสีขาวผ่านไปเรื่อย ๆ เปลือกทุเรียนวางอยู่ในตารางสี่เหลี่ยมอันนั้น¹

จะเห็นว่าข้อความที่ยกมาเป็นตัวอย่างนั้น มีข้อความที่ไม่ต่อเนื่องกัน ในขณะที่ตัวละครนึกถึง พ่อ แม่ และอาจารย์ที่วิทยาลัยซึ่งชอบบังคับเขา ตัวละคร ก็นึกถึงแฉลงสาบในกระเป๋ำ แล้วมาบรรยายรถที่แล่นผ่าน กลับมาคิดถึงแฉลงสาบอีกครั้ง จากนั้นก็บรรยายถึงถนน สะพาน กรุงธนฯ พื้นปูนซีเมนต์ รองเท้าผ้าใบ และเปลือกทุเรียน

¹คมสร คุณะคิลก "การเดินทางในคืนวันหนึ่ง" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย

ในเรื่อง จุลินทรีย์พลาสติก ตัวละครไปพบจิตแพทย์ นักเขียนได้แบ่งคำถามกับคำตอบของหมอกับตัวละครไว้ต่างหาก ไม่เรียงกันไปตามลำดับปัญหาที่ถามตอบ ทำให้ข้อความไม่ต่อเนื่องกัน เช่น ในภาคคำตอบของตัวละคร

"เปล่า เปล่า ผมไม่ได้ปิดบัง ผมพยายามเอามันออกมา มันอยู่ตรงที่ มันอยู่ตรงที่อายของ ผม"

"ครับผมเห็นมันเคลื่อนที่ ผมไม่เข้าใจทำไมคนอื่นจึงไม่เป็นศัตรูกับ ผมกลายเป็นคนแปลกหน้าของคนในถนนทั้งหมด เลือดของมันเป็นสีแดง เป็นความจริง เป็นบางกริ่ง ภรรยาของผมสำเร็จหรือเปล่าผมไม่รู้ เธอไม่เคยบอกเรื่องนี้แก่ผมเลย"

"ใช่"

"โอ๊ย"¹

จากตัวอย่างในเรื่องนี้จะเห็นว่าข้อความในแต่ละย่อหน้าไม่มีความเกี่ยวข้องกันและยังขาดสัมพันธภาพระหว่างประโยคอีกด้วย การใช้ภาษาแบบนี้ทำให้ตัวละครที่เป็นโรคจิตสมจริงและแสดงถึงการสื่อสารกันไม่เข้าใจระหว่างหมอกับตัวละครด้วย

ในเรื่อง อัตชีวประวัติ ปรากฏข้อความที่ไม่สัมพันธ์กันอยู่ตรงบทสนทนา ดังนี้

- ปีนุ้ยอ่านขึ้นนะ
 - คุณอ่านขึ้นจริง ๆ นั่นแหละ
 - เออ คุณยังมีความเห็นรุนแรงกับนายทุนอยู่หรือเปล่า
 - ผมว่าเราต้องประนีประนอมนะ เราสู้เงินเขาไม่ได้
 - ผมดูมวยปล้ำทางทีวีเสมอ บ้านคุณมีทีวีหรือเปล่า
 - คุณอ่านเรื่อง "บันทึกหนุ่มชายใหม่เมืองไทย" ของ สุทธิชัย หยุ่น หรือยัง
- คิดว่าเขาเขียนขึ้นนะ

¹ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "จุลินทรีย์พลาสติก" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 97

- ผมเป็นนักมนุษยธรรมนิยมครับ

...

- ครับ กลิ่นเรอของคุณหอมจริง ๆ¹

บทสนทนาที่มีลักษณะคลุมเครือ ไม่ทราบว่าจะละครสนทนากับใคร ที่ไหน ข้อความแต่ละข้อความไม่มีความเกี่ยวข้องกัน เหมือนกับตัวละครกำลังนึกถึงการสนทนากับบุคคลต่าง ๆ ในวาระที่ต่างกันออกไป

ในเรื่อง กำแพง นักเขียนกล่าวถึงกรรมกรที่กลับมาจากทำงาน แล้วแทรกบทสนทนาเข้ามาในทันที โดยไม่มีความเกี่ยวข้องกับกรรมกรหรือข้อความข้างต้นเลย ดังนี้

- คุณผลิตวังไข่ไหม

มีเสียงหนึ่งกระซิบ

- ไข่ไหม คุณต่างหากที่ผลิตวัง

- ผมเปล่า

- แต่ดูคุณเศร้า ๆ

- ไม่รู้สิ ผมผ่านทางบ้านแคบ ๆ หลังจากนั้น ผมเห็นบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น

- แต่คุณไม่เห็น คุณไม่เคยเห็นอะไรเลย ไข่ไหมหรือ

ผมไม่ตอบ²

เรื่องสั้นที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กันปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นอีกหลายเรื่อง เช่น บันทึกของผู้คน ผ่านไปอย่างสับสน ของ ตึก วงศ์รัฐ วิบุรุษใต้ฟ้าตี ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน ออกไปจากความมืด ฉันและเขา ความเงิบ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี มีการใช้ภาษาในลักษณะนี้เด่นชัดมากที่สุด ดวงมณี พาหะฉาย ได้ศึกษาการ

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "อัตชีวประวัติ" ใน ความเงิบ หน้า 181 - 182

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ล.ต. หน้า 149

ใช้ภาษาในเรื่องสั้น ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี พบว่า การใช้ภาษาที่ไม่มีความสัมพันธ์กันของข้อความนี้เป็นเพราะสุชาติ มีท่วงท่าของการเขียนตามลักษณะของ "แอบเสิร์ค"¹ แต่ พัก ผลงาม กลับมีความเห็นว่า "สุชาติอาจจะสับสนอยู่มาก การสื่อความหมายผ่านทางเรื่องสั้น นอกจากจะใช้เทคนิคใหม่ ๆ แล้ว ก็คงจะสื่อความสับสนของตนเองด้วย"²

การใช้ภาษาที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กัน สาเหตุหนึ่งมาจากการจัดวางเหตุการณ์ในเรื่อง หรือการนำเสนอโครงเรื่องที่ผิดไปจากโครงสร้างของโครงเรื่องในเรื่องสั้นโดยทั่วไป ซึ่งทำให้เหตุการณ์ไม่มีความสัมพันธ์กัน เหตุการณ์แรกไม่เป็นเหตุทำให้เกิดเหตุการณ์หลัง ทำให้การใช้ภาษาไม่มีความสัมพันธ์กันไปด้วย เช่น ในเรื่อง ความเงิบ ที่เริ่มต้นด้วยการแนะนำตัวละคร ตามด้วยบทสนทนาของผู้ชายกับผู้หญิง บรรยายฉาก บทสนทนา กระแสน้ำของผู้ชาย บทสนทนา กระแสน้ำของผู้หญิง บทสนทนา กระแสน้ำของคนรับใช้ เสียงจากวิทยุ บทสนทนา...จบลงด้วยกระแสน้ำของนักศึกษา จะเห็นว่าโครงสร้างของเรื่องไม่มีความสัมพันธ์กัน การใช้ภาษาจึงไม่มีความสัมพันธ์กันด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ถึงแม้ข้อความจะไม่สัมพันธ์กัน แต่ก็ไม่มีปัญหาต่อการสื่อสารมากนัก ผู้อ่านยังเข้าใจว่านักเขียนต้องการที่จะ "บอก" อะไรแก่ ผู้อ่าน โดยอาศัยการตีความประกอบ เพราะนักเขียนยังคงใช้ภาษาตามระบบโครงสร้างของภาษาไทยทั่วไป ไม่ได้สร้างรูปแบบใหม่ขึ้นมาใช้ในการเขียน การใช้ภาษาที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กันนี้ นับเป็นลักษณะก้ำกั้วด้านการใช้ภาษาที่เด่นชัดที่สุดในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

3.6 ใช้ภาษาประณีต สละสลวย ตามแบบแผน

นักเขียนเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 หลายคนยังคงใช้ภาษาประณีตตามแบบแผนทั่วไป เน้นการเรียงร้อยถ้อยคำอย่างมีวรรณศิลป์ โดยเฉพาะเรื่องสั้นของ

¹ ดวงมณี พาหาญ วิเคราะห์ลักษณะ "แอบเสิร์ค" ในเรื่องสั้นของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี
หน้า 101 - 105

² พัก ผลงาม "วิจารณ์ความเงิบ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 10 : 110 ธันวาคม 2515

กมศร คุณะคิลก สุรัชย์ จันทิมาธร วิสา คัญทัพ วิทยากร เชียงกุล ถึงแม้บางคน
จะพยายามสร้างลักษณะก้าวหน้าด้านการใช้ภาษาขึ้นมา เช่น สุชาติ สวัสดิ์ศรี แต่ก็ยังใช้
ภาษาประณีต ตามแบบแผนเป็นพื้นฐาน

ในเรื่อง ลูกงุ่น ของ สุรัชย์ จันทิมาธร นักเขียนบรรยายภาพลูกงุ่นไว้ว่า

...มันมีสีม่วงสดใสเหมือนลูกแก้ว จะผิดแผกลูกแก้วก็ตอนที่บีบ แล้วอ่อนนุ่ม
น่าทนอม น่ากิน เมื่อรู้ว่ามันเป็นผลไม้รสอร่อย งุ่นนี่หนอ ถ้าเจ้าเป็น
หญิงสาว เจ้าคือหญิงสาวผู้อ่อนหวานสวยเศร้า ฉันไม่อยากจะกินเจ้าเลย ฉัน
จะเก็บเจ้าไว้ดูเล่น และขอให้เจ้าคงอยู่อย่างนี้ตลอดไป...¹

ในเรื่อง ภาพเขียนของมาลี นักเขียนบรรยายภาพของช่างทาสีที่ตกลงมาจากตึกได้
อย่างงดงาม

...วินาทีนั้น ฉันก็ไม่ว่าเขาตกลงมาได้อย่างไร ร่างของเขาลอยละลือลงมา
มีอกาง คี้นกาง มีกระป๋องสีสองกระป๋องลอยตามตกลงมา เร็วเหลือเกินและ
ช้าเหลือเกิน ร่างนั้นลอยมาพาดกับหลังการที่จอดอยู่ริมฟุตบาท แล้วกระเด็นตก
ลงมาแน่นิ่งอยู่กับพื้นถนน

สีฟ้าสดใสแผ่กระจายจากขอบตึก ถึงร่างของผู้ใช้มัน

สีแดงสวบอาดตาน้ำสยคสยของของเลือด กระเด็นกระจายไปทั่วร่าง และ
พื้นถนน หยดไหลเป็นทางขนกับสีฟ้าสดใส

จุดเล็กสีขาวของมันสมองและกระดูก

ร่างสิ้นี เतालที่แหลกเหลวไร้ชีวิต²

¹สุรัชย์ จันทิมาธร "ลูกงุ่น" ใน ก่อนเคลื่อนการาวาน หน้า 311

²กมศร คุณะคิลก "ภาพเขียนของมาลี" วิทยาสารปริทัศน์ 5 : 44 กุมภาพันธ์

ในเรื่อง มาลัยมณ นักเขียนบรรยายถึงการต่อสู้ระหว่างหงษ์พอนกับงูเห่าไว้อย่างน่าสนใจว่า

...เห่าเปลือยเปล่าย่ำไปบนหญ้าอ่อนที่เปียกน้ำฝน เมื่อผ่านเข้าไปในดงไผ่ เขาหงษ์พอนกับงูเห่ากำลังต่อสู้กันพลันบนเนินดินข้างจอมปลวก มันคงจับเคี้ยวกันอยู่นาน ตอนที่เขาพบนั้น สัตว์ทั้งสองท่าทางสะบักสะบอมทั้งคู่เต็มไปทั่วด้วยริ้วรอยจากเขี้ยวของอีกฝ่าย ครั้นแล้วจึงถูกหงษ์พอนใช้ฟันแทงทะลุเข้าที่หัว มันก็คุดอย่างสุดแรง รูปสัตว์ไปมาพยายามจะขดเข้ารักหงษ์พอน มันพยายามอยู่หลายครั้ง ^{จน}แรงแต่มันไป หงษ์พอนถอนเขี้ยวออก เค้นโซเซไปมา แล้วล้มลงตรงนั้น¹

ในเรื่อง นกสีเหลือง นักเขียนใช้ภาษาบรรยายอารมณ์ที่เหนื่อยหน่ายต่อชีวิตได้อย่างละเอียดละไม

...ฉันอยากจะพักผ่อน ฉันเหนื่อยต่อการเดินทางอันยาวนานของชีวิต สวัสดิ์หันเหี้ยว ฉันรบกวนเจ้าอีกขึ้น ฉันต้องการเอนหลังแนบลงกับชีวิตเจ้าแล้วผูกมิตรกับนิรันดร์ เมื่อสิ้นลมหายใจ ฉันขออนุญาตให้ชีวิตเจ้า ชิมซาบกับการคุกคามอาหารของเจ้าเมื่อฝนโปรย ฉันจะชุ่มชื้นเหมือนเจ้า แต่ฉันไม่อาจเก็บโตได้อย่างเจ้า ฉันเป็นสังขารที่สิ้นแล้วซึ่งความเจริญ อยู่อย่างนั้นก็ดี ฉันจะเป็นอาหารให้เจ้าจนกว่าจะหาไม่ พอใจไหมให้ฉันได้รับใช้เจ้าอย่างที่คุณรับใช้ฉันขณะนี้เสียเถิด²

สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นนักเขียนอีกคนหนึ่งที่ได้ให้ความสำคัญต่อวรรณศิลป์ เช่น ในเรื่อง ฉันและเขา สุชาติ บรรยายถึงความสัมพันธ์ของ "ฉัน" กับธรรมชาติไว้ว่า

¹นิคม ราชขวา "มาลัยมณ" ใน ถนนต้นไม้ หน้า 37 - 38

²สุรัช จันทิมาธร "นกสีเหลือง" ใน ก่อนเคลื่อนถาวรภาพ หน้า 196

ขณะดวงตะวันกำลังลับ แสงสุดท้ายของมันท้าทายต่อการคิดถึงที่มาของชีวิต ขณะสายลมไหลผ่านโลกธาตุ ระบายไ้ม้ ระริกมีชีวิต อ่อนไหวและผ่านพ้นไป ฉันไม่เคยแปลกใจมาก่อนเลยว่าทำไมเมื่อฉันเกิดจึงได้เห็นดวงตะวันเกิดมาส่องโลกอยู่ก่อนแล้ว ความฝัน อาณาจักรที่ชาวโพลนยามคำกิน ภูเขา ห่องทุ่ง และสายฝนที่ตกกระหน่ำตามใจชอบ ต่างก็มีมาก่อนฉันเกิด...¹

ในเรื่อง รถไฟเด็กเล่น สุชาติ บรรยายถึงพฤติกรรมและจินตนาการของคนที่ใช้โรคจิตว่า

พวกที่อยู่บนเตียงอีกหลายคนเดินตัวแข็งทื่อลงมา พูดยกับตัวเอง และยกมือทั้งสองข้างโบกไปมา แสดงท่าทางอันเจิดจ้า พลิกพาความฝันของพวกเขา เดินย่ำไปมาบนขอบแห่งความหมายที่ไร้ความหมาย หมกความหวัง แตกสลายเหมือนถ้วยแก้วหลุดตกจากมือแตกกระจาย ชักไขว้ไปมาเหมือนใบไม้หน้าแล้ง ปลิวปลิวออกจากชั่วล่องลอยไปในอากาศ และตกลงมาบนพื้นดินในที่สุด...ในหีบห่อของพันธุนาการที่ขยี้ลึกลับจากความทรงจำในวัยเด็กเป็นผู้วาดภาพ ไม่มีส่วนกว้างยาวหนา ไม่มีมิติ เกร็งกว้างเพนจรไร้ที่หมาย ไร้เวลา...²

จากการศึกษาการใช้ภาษาในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยพบว่านักเขียนส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญแก่การใช้ภาษาสละสลวย ประณีต ตามแบบแผนเท่า ๆ กับการคิดที่ต้องการแสดงออก แม้ว่าการใช้ภาษาประณีต สละสลวยนี้ จะไม่สามารถจัดว่าเป็นลักษณะก้าวหน้าด้านการใช้ภาษาได้ก็ตาม แต่การให้ความสำคัญแก่วรรณศิลป์นี้ ย่อมเป็นเครื่องยืนยันว่านักเรียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ยังไม่ถูกแนวทิศทางการเมืองครอบงำมากนัก ทฤษฎีศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชนที่เน้นความงาม ความง่าย ความแจ่มชัด และให้ความสำคัญแก่นิยายมากกว่ารูปแบบยังไม่มีอิทธิพลต่อนักเขียน เหมือนนักเขียน

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ฉันและเขา" ใน ความเงี้ยว หน้า 73

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "รถไฟเด็กเล่น" ใน ล.ค. หน้า 164

ในช่วง พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2519 ที่ถูกแนวคิดทางการเมืองชั้นนำกระทั้งเขียนวรรณกรรมออกมาเป็นสูตรสำเร็จ ใ้วรรณศิลป์ ขาดการพัฒนาทางรูปแบบ แต่นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีอิสระในการเขียน สามารถสร้างลักษณะเฉพาะของตนขึ้น และแสดงความสามารถทางวรรณศิลป์ได้อย่างเต็มที่

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมด จะพบว่า การใช้ภาษาของนักเขียนในช่วงนี้ มี ลักษณะหลากหลายถึง 6 ลักษณะ นักเขียนบางคน เช่น สุชาติ สวัสดิ์ศรี สุรัชย์ จันทิมาธร วิทยากร เชียงกุล และสุวัฒน์ ศรีเชื้อ ยังได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษาไว้อย่างน่าสนใจ และนำแนวคิดมาปรับใช้กับเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อได้อย่างดีด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษาของนักเขียนช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

นักเขียนเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ได้พยายามเลือกสรรคำมาใช้เพื่อให้ "สื่อ" ได้ตรงกับความคิดของตนมากที่สุด โดยคำนึงถึง ความหมายของคำและสถานการณ์ที่ใช้คำเหล่านั้นด้วย เช่น ในเรื่อง ออกไปจากความมืด นักเขียนแสดงความคิดเห็นต่อการใช้คำเพื่อแสดงภาพการโดยสารรประจำทางของถนนในเมือง ว่า

...สำหรับผมคำว่า ขึ้น กำลังกลายเป็นคำที่ไม่ค่อยสุภาพนักสำหรับชีวิตในเมืองใหญ่ อันที่จริงควรใช้คำว่า เกาะ หรือ ยึด จะเหมาะกว่า แต่คนในเมืองเขย่งเขย่งนี้เคยชินจนลืมตัวเสียแล้ว เขาจึงยอมรับได้ทั้งนั้น ไม่ว่าคำกิริยาจะมาจากราชาศัพท์หรือถ้อยคำที่ลามกในห้องน้ำสุภาพสตรี...¹

นักเขียนมีความเห็นว่าคำว่า "ขึ้นรถประจำทาง" ซึ่งเป็นคำที่เราใช้กันอยู่ทั่วไปนั้น "กลายเป็นคำที่ไม่ค่อยสุภาพนัก" คำว่าไม่ค่อยสุภาพเป็นการเยาะหยันของนักเขียน เพราะนักเขียนคิดว่าเป็นคำที่มีความหมายไม่ตรงกับสภาพที่เป็นจริงนัก ควรใช้คำว่า "เกาะ" หรือ "ยึด" จะเหมาะกว่า เพราะตรงกับสภาพตรถประจำทางที่แน่นจนต้องเบียดเสียดห้อยโหน

¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ออกไปจากความมืด" ใน ความเงิบ หน้า 196

แต่คนในเมืองไม่สนใจว่าคำที่ใช้อยู่นั้นจะตรงความหมายที่เป็นจริงอยู่ในปัจจุบันหรือไม่ ไม่ว่าคำนั้นจะเป็นราชาศัพท์ ซึ่งเป็นภาษาที่สุภาพหรือถ้อยคำลามกในท้องนี้ ซึ่งเน้นคำหยาบคาย
ในเรื่อง พยายามหยิบความจริง นักเขียนได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

"ใครบ้างที่จะหาความตรงข้ามกับคำว่า คนบ้า ได้บ้าง คนบ้า คนบ้า ภาษาไทยยังใช้กับลักษณะนี้ไม่กี่ตัวนัก เช่นเดียวกับหลายคำที่ภาษาไทยยังเข้าไม่ถึงสิ่งนั้น อันนั้นและไม่มีภาษาไทยไหนเอื้อมมาถึง..."¹

สุรัช จันทิมานทร ผู้เขียนเรื่องนี้มีความเห็นไว้ว่า "คำ" ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่เรากล่าวถึงนั้น ยังไม่สามารถอธิบายหรือให้ความกระจ่างเกี่ยวกับความหมายของคำนั้นได้อย่างดีถ้วน การแสดงความคิดเห็นเช่นนั้นชี้ให้เห็นว่า นักเขียนผู้ใช้ภาษาแสดงศิลปะการเขียนเริ่มตระหนักถึงความพยายามใช้ภาษาให้สื่อได้ตรงกับความคิด ความรู้สึกหรือบรรยายสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามที่แท้จริงได้ นักเขียนมีความคิดว่าบางครั้งเราก็ใช้ "คำ" หรือภาษาโดยที่เราไม่ทราบความหมายของคำอย่างแน่ชัด ดังที่สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวว่า "ฉันเริ่มแน่ใจว่ามหาวิทยาลัยไม่ได้สร้างสรรค์ความเป็นสากลขึ้นในใจฉันเลย ฉันชอบคำว่า สร้างสรรค์ มาก บางทีฉันยังไม่แน่ใจในความหมายของคำนี้สัก แต่ชอบถ้อยคำในความหมายกว้าง ๆ หลวม ๆ มากกว่าคำอื่นใด..."² แต่ดูเหมือนว่าคนในสังคมจะไม่คำนึงถึงปัญหานี้มากนัก พวกเขายังคงใช้คำว่า "ขึ้น" เมื่อจะใช้กับการโดยสารรณะจำทาง โดยที่ไม่เคยคิดเลยว่าสภาพรณะจำทางที่แน่นอนต้องห้อยโหนมันไม่เหมาะสมกับคำว่า "ขึ้น" ดังที่ได้กล่าวไปแล้วหรือเหมือนกับการที่เรามักจะพูดว่า "ไม่เป็นไร" นั้นแท้จริงแล้ว "ที่ว่าไม่เป็นไรจนติดปากนั้นไม่เป็นไรมิได้"³

¹สุรัช จันทิมานทร "พยายามหยิบความจริง" ใน ก่อนเคลื่อนที่การาวาน
หน้า 242

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ฉันและเขา" ใน ความเงิบ หน้า 70

³ค.

การใช้ภาษาอย่างไม่เข้าใจความหมายนั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด เหมือนกับคำว่าลอย ๆ โดยไม่รู้ความหมายและไม่ก่อให้เกิดความคิดอื่นใดตามมา ดังที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวว่า "ทุกวันนี้ไม่มีความหมายอะไรหรอก คำขวัญต่าง ๆ ก็เหมือนกัน คำลอย ๆ ที่พูดกันอย่างไม่มี ความหมายตามวิหุหรือโทรทัศน์ เช่น ความดีเลิศ ความมีศีลธรรม ความรักเกียรติ เวลาพูดมาก ๆ ฟังดูแล้วก็คล้ายคำสลับที่ชาวบ้านใช้คำกันโดยไม่โกรธ¹ คำที่ สุชาติ กล่าวมานี้เป็นคำที่โฆษณาผ่านสื่อมวลชน คนใช้กันติดปาก โดยไม่สนใจความหมายหรือไม่เข้าใจความหมาย ไม่ผิดกับการหักท่าย "ไปไหนมา" "กินข้าวหรือยัง" ซึ่งในบางครั้งเราไม่ต้องการคำตอบ ในแง่ภาษาจึงไม่ได้สื่อ "ความคิด" หรือ "เจตนา" ของเราอย่างแท้จริง การใช้ภาษาสื่อสารกันทุกวันนี้อาจหมายถึงความไม่จริงใจต่อกันก็ได้ เหมือนกับที่ตัวละครในเรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน กล่าวไว้ว่า

...ฉันถามตัวเองบ่อย ๆ ว่า เธอรักฉันไหม เหมือนคนเดินสวนทางกัน แล้วถามว่า ไปไหน แต่เธอก็มักย้อนถามเสมอว่า เธอรักฉันไหม ถ้าฉันตอบ รัก ฉันก็พบตัวเองโกหก ถ้าฉันตอบ ไม่รัก ฉันก็พบตัวเองเสี่ยงกับการถูกทอดทิ้ง...^{2*}

ฉะนั้นในความคิดของนักเขียน ภาษาไม่ได้เป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน แต่อาจเป็นเครื่องมือที่ช่วย "ปิดบัง" ความจริงใจหรือเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการ "เสแสร้ง" ระหว่างกันก็ได้ พิษณุ ศุภ. มีความเชื่อว่า "...ภาษาของคน มักจะเป็นสิ่งเดียวที่ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นได้เสมอ นั่นเป็นเพราะว่าเราพูดภาษาเดียวกัน ภาษาที่รู้และเข้าใจกันมากเกินไป"³ วิทยากร เชียงกุล ก็เชื่อว่าภาษาทำให้เราห่างเหินต่อกัน มาก

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ก่ำแพง" ใน ความเงิบ หน้า 138 - 139

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน" ใน ล.ก. หน้า 113

³พิษณุ ศุภ. "นิพพานศตวรรษที่ 20" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 116 -

กว่าจะเข้าใจกัน ดังจะเห็นได้จากตัวละครในเรื่อง บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความ
ร้าวเทว โทรศัพท์คุยกันโดยไม่ต้องการทำความรู้จักกัน เพราะเกรงว่าถ้ารู้จักกันแล้วอาจทำ
ให้เรา "ระมัดระวังคำที่ใช้สนทนากัน เพราะรู้ว่าเราต้องคบหากันต่อไป ดังนั้นในที่สุดก็คงไม่รู้
ว่าจะหาอะไรมาคุยกัน...แล้วก็วางหูเท่านั้น"¹ ตัวละครในเรื่องนี้มีความเชื่อว่า มนุษย์ใน
ฐานะที่เป็นสัตว์สังคม "...ล้มเหลวที่จะติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกัน ล้มเหลวที่จะขจัด
อคติ และระแวงซึ่งกันและกัน..."²

ความคิดเรื่องความล้มเหลวในการใช้ภาษาติดต่อสื่อสารกันกับความคิดเรื่องภาษา
เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความไม่จริงใจต่อกันนั้น อาจมีสาเหตุ 4 ประการ ดังนี้

ก. ถ้อยคำที่มีอยู่ไม่พอเพียงสำหรับการใช้ภาษาในปัจจุบัน แม้ว่าตามทฤษฎีนั้น
หน่วยเสียงและตัวอักษรในภาษาหนึ่ง ๆ จะมีย่อยจำกัด แต่ก็สามารถสร้างประโยคได้อย่าง
ไม่รู้จบ สามารถคิดค้นถ้อยคำขึ้นใช้ถ่ายทอดความคิดเห็นหรือประสบการณ์ได้อย่างที่เราต้อง
การ แต่ภาษาก็มีข้อจำกัดบางประการ อันนำไปสู่ปัญหาของการสื่อสารได้ ดังที่ เจตนา
นาควัชรះ กล่าวไว้ว่า

...ความรู้สึกภายในเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดได้ยากด้วยภาษา สิ่งที่เรารู้สึกกับสิ่งที่เรา
พูดออกมา บรรยายออกมาด้วยคำอาจจะไม่ตรงกัน เพราะเร าอาจจะหาภาษา
ที่เป็นสื่อที่สมบูรณ์ไม่ได้

...ความคิดบางอย่างโดยเฉพาะความคิดทางปรัชญาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เป็น
สิ่งที่สื่อความหมายได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาษาไทย เราจึงต้องหาทางออก
ด้วยการอิงภาษาบาลี สันสกฤต หรือไม่ก็...ใช้บุคลาธิษฐาน³

¹วิทยากร เชียงกุล "สนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความร้าวเทว" ใน
ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 144

²ล.ค. หน้า 147

³เจตนา นาควัชรះ ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี หน้า 55 - 56

สุรัชย์ จันทิมาธร ได้แสดงถึงปัญหาของการใช้ภาษาในประเด็นนี้ไว้ เช่น

- "คุณจะค้นคว้าความเป็นอยู่ของชีวิตไม่ได้หรอก นี่ผมขอใช้คำว่าไม่ได้ไปก่อนนะ ภาษามันอึดคัก คุณพูดถูกแล้ว ภาษามันอึดคัก"
- "ปัญหานั้นเป็นอย่างไร ผมไม่รู้แน่ชัด ผมบอกแล้ว คุณก็พูดแล้วว่า ภาษาเราอึดคัก"¹

ปัญหาที่ สุรัชย์ จันทิมาธร แสดงออกมานี้ ชี้ให้เห็นว่านักเขียนมีปัญหาต่อการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือความคิดทางปรัชญา นักเขียนจึงมีความคิดว่า ภาษามันอึดคัก

ข. ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความคิด ภาษากับความคิดมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก ถ้าสมรรถภาพในการใช้ภาษาขาดประสิทธิภาพ สมรรถภาพการใช้ภาษาที่พลอยขาดประสิทธิภาพไปด้วย เป็นไปในทำนองปฏิกริยาถูกไป²

นักเขียนเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ถือได้ว่า อยู่ในยุคแห่งการแสวงหา นักเขียนอาจจะตั้งคำถามกับสิ่งรอบตัว เกิดความรู้สึกสับสนและไม่เห็นด้วยกับคุณค่าต่าง ๆ ที่คนรุ่นเก่าได้วางเอาไว้ เมื่อความคิดของนักเขียนสับสน จึงนำไปสู่ปัญหาการใช้ภาษาด้วย ปัญหาที่ว่า ภาษาอึดคักนั้นอาจมีสาเหตุมาจากกรณีนี้ได้เช่นกัน

ค. การที่ผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะสื่อกันได้เข้าใจนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของ "ประสบการณ์ร่วม" และการที่แต่ละคนจะเข้าใจประสบการณ์ของอีกคนหนึ่งให้ได้ทุกแง่ทุกมุมนั้นย่อมเป็นไปได้ เพราะประสบการณ์ของแต่ละคนย่อมไม่เหมือนกัน³ นับเป็นข้อจำกัดอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการสื่อสาร เหมือนกับตัวละครในเรื่อง ความเงิบ ตัวละครผู้หญิงกับตัวละครผู้ชายสนทนากัน แต่ไม่สามารถจะสื่อสารกันไปได้เข้าใจ เพราะมิได้มีประสบการณ์ร่วมกัน ตัวละครทั้งสองมีกระแสนึกเป็นของตัวเอง ในขณะที่สนทนากันถึงปัญหาการตั้งครมภ์ของฝ่ายหญิง ตัวละครชายก็คิดว่า "ชีวิตไม่มีอะไร น่าเบื่อเหมือนวันก่อน ๆ"

¹สุรัชย์ จันทิมาธร "พยายามหยิบความจริง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 244 - 245

²สวณิต ยมาภัย การสื่อสารของมนุษย์ หน้า 111 - 112

³เจตนา นาควัชระ ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี หน้า 4 - 5

...เห็นเรื่องของเธอ ฉันจะไปบอกอะไรเธอได้ ควรจะบอกให้เธอรับกินกาแฟให้หมดแล้ว
ก็รีบไปเสีย ฉันมีงานต้องทำอีกมาก เขาคิด¹ ส่วนตัวละครหญิงคิดว่า "ฉันคิดว่าสิ่งที่เกิด
ขึ้น ต้องเกิดขึ้นแน่...ฉันคิดว่าเขาอาจช่วยฉันได้ อย่างน้อยครั้งหนึ่งเขาก็เคยรู้จักฉัน"²
จะเห็นว่าตัวละครทั้งสองมีความคิดไม่เหมือนกัน จึงสนทนากันไม่เข้าใจเหมือนตกอยู่ในท่าม
กลางของความเงิบ

ในเรื่อง จุลินทรีย์พลาสติก ซึ่งให้เห็นถึงตัวละคร "ผม" กับ "จิตแพทย์" นั้นมี
ประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไป "ผม" กำลังประสบปัญหาเรื่องพลาสติก กำลังจะเข้ามา
ครอบครองสังคมมนุษย์ จนตัวเองกลายเป็นคนแปลกหน้า และกำลังจะสูญเสียความเป็นมนุษย์
ไป แต่จิตแพทย์ไม่เข้าใจ ตัวละครทั้งสองจึงสื่อสารกันไม่รู้เรื่อง เห็นได้จากคำถามและคำ
ตอบ ดังนี้

คำถาม...

"เมื่อคุณอยู่คนเดียว คุณรู้สึกว่ามีสายตาลายคู่คอยจ้องมองคุณอยู่ แต่เมื่อคุณ
อยู่ในหมู่คนมาก ๆ คุณรู้สึกว่ามีใครสนใจคุณเล่นใช่ไหม"

...

คำตอบ...

"เปล่า เปล่า ผมไม่ได้ปีติบัง ผมพยายามเอามันออกมา มันอยู่ตรงนี้
มันอยู่ตรงที่ท้ายทอยของผม"³

ปัญหาการสื่อสารกันไม่เข้าใจอันเนื่องมาจากประสบการณ์ร่วมนี้ เห็นได้เด่นชัดในเรื่อง
เหมือนอย่างไม่เคย ชาวบ้านกับนักศึกษาสื่อสารกันไม่เข้าใจ เพราะมีประสบการณ์ที่ต่างกันไป
ดังปรากฏในความคิดของทองม้วน

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเงิบ" ใน ความเงิบ หน้า 85 และ 91

²ล.ด. หน้า 86 - 87

³สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "จุลินทรีย์พลาสติก" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 96 - 97

...ทองม้วนรู้สึกทั้งในท่าทางและคำพูดของเขา ยิ่งนัก แม้ว่าเธอจะไม่เข้าใจ
ถ้อยคำทั้งหมดที่เขาพูดมา เนื่องจากเขาใช้คำบางคำซึ่งเธอไม่เคยได้ยินมา
ก่อน... เวลาเขาพูดถึงประเทศชาติ เขาพูดด้วยเสียงอันดังและทำมือไม้
ซึ่งซึ่ง พวกชาวบ้านได้แต่ผงกหัวขึ้นด้วยความฉงนและสนุก
...เธอนึกไม่ออกเพราะสิ่งที่เธอเห็นอยู่ก็มีแต่หมู่บ้าน หุ่นมา กวาย และ
เด็กเลี้ยงควาย เท่านั้น ชาติจะมีรูปร่างหน้าตาอย่างไรหนอ ถ้ามันใหญ่กว่าทั้ง
หมู่บ้านและหุ่นมา รวมกัน¹

๔. สังคมไทยช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีการพัฒนาทางวัตถุในทุก ๆ
ด้านตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการลงทุน ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมใ้
งอกงามในเมืองไทย ทำให้เกิดระบบมือใครยาว สาวได้สาวเอา และแข่งขันกัน สิ่งเหล่านี้
ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่เคยมีอยู่อย่างแนบแน่นต้องเสื่อมสลายไป และเกิดความรู้
สึกแปลกแยกต่อกัน ซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกท้อแท้ไม่ไว้วางใจ เมื่อเกิดความคิดเช่นนี้ ภาษา
ที่สื่อออกมาจึงมีลักษณะของการขาดความไว้วางใจ ไม่จริงใจต่อกัน และสื่อสารกันล้มเหลว
ซึ่งนักเขียนได้แสดงผ่านตัวละครดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

จากการศึกษาการใช้ภาษาในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ซึ่งมีอยู่
6 ลักษณะนั้น ผู้วิจัยพบว่าการใช้ภาษาในเรื่องสั้นช่วงนี้มีลักษณะที่จัดว่าก้าวหน้าอยู่ 3 ลักษณะ
คือ

1. การใช้ตัวเลขและเครื่องหมายวรรคตอนช่วยสื่อความ นับเป็นลักษณะก้าวหน้า
ที่ผู้วิจัยไม่พบในเรื่องสั้นก่อนหน้านี การใช้ตัวเลขในเรื่องสั้นไม่ได้มีความหมายในเชิงปริมาณ
เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการย้าถึงปัญหาที่นักเขียนต้องการแสดงออก ซึ่งกระทำได้อย่างสอดคล้อง
กับเนื้อเรื่อง และสื่อความถึงโลกวิทยาศาสตร์ในอนาคตด้วย ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว

¹วิทยากร เชียงกูล "เหมือนอย่างไม่เคย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย

2. การใช้ภาษาที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กัน เป็นการใช้ภาษาที่มีข้อความไม่ปะติดปะต่อกัน นักเขียนกล่าวถึงสิ่งหนึ่งยังไม่จบสมบูรณ์ ก็แทรกข้อความอื่นเข้ามาโดยไม่มีความสัมพันธ์กันแต่การใช้ภาษาลักษณะนี้ไม่ได้ทำให้เสียความ จนกระทั่งสื่อสารกับผู้อ่านไม่ได้ เพียงแต่นักเขียนต้องการแสดงออกถึงความคลุมเครือ สับสน มีท่วงทำนองการเขียนคล้าย แอบเลีรต์ การใช้ภาษาลักษณะนี้มักเป็นลักษณะก้าวหน้าที่เด่นชัดในด้านการใช้ภาษาใน เรื่องสั้นช่วงนั้น

3. การใช้คำที่มีความหมายหลายนัย เป็นลักษณะการใช้คำที่ผู้อ่านตีความหมายได้หลายอย่าง และบางครั้งมีลักษณะของการซ่อนเร้น "สาร" ของเรื่องไว้ ดังเช่นเรื่อง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ ผู้อ่านจะต้องตีความเอาเอง การใช้คำที่มีความหมายหลายนัยนี้เป็นเครื่องหมายที่นักเขียนในยุคนี้ได้พยายาม "เล่น" กับภาษา และทำได้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องด้วย

อย่างไรก็ตาม เรื่องสั้นที่มีลักษณะก้าวหน้าทางด้านการใช้ภาษาทั้ง 3 ลักษณะปรากฏอยู่นั้น มีปริมาณน้อยกว่าเรื่องสั้นที่มีการใช้ภาษาในแบบเก่า ซึ่งเน้นการสื่อความที่ชัดเจน และคงงามทางวรรณศิลป์

เมื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษาของนักเขียน ผู้วิจัยพบว่านักเขียน มีความเห็นว่า ภาษาเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความไม่จริงใจต่อกัน และมนุษย์ล้มเหลวในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร ซึ่งนับเป็นแนวคิดที่ก้าวหน้า แตกต่างจากแนวคิดของนักเขียนหรือนักภาษาก่อนหน้านี้ ที่มีความคิดว่า ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับสื่อสารที่ดีที่สุด

ในยุคสมัยแห่งการแสวงหาหรือยุคสมัยแห่งความสับสน การตั้งคำถามกับสิ่งต่าง ๆ เป็นไปพร้อมกับการหันมาทำความเข้าใจกับตนเอง นักเขียนอาจทำอะไรก็ได้ไม่มากนัก เหมือนกับที่มีผู้กล่าวว่า "ยุคสมัยของเราเป็นยุคที่ไม่มีบทบาท ไม่มีเสียง มีแต่ความเงียบ จะเป็นชั่วอายุที่มีแต่ความเงียบ เป็นยุคสมัยแห่งความเงียบ"¹ ความเจียมนั้นอาจหมายถึงความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นหนึ่งกับคนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างความดีกับความชั่ว ระหว่างสงครามกับสันติภาพ ความเงียบจึงเป็นเสมือน "จิตสำนึกขบถ" ที่ซ่อนลึกลงไปในของแต่ละคน

¹ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ยุคสมัยแห่งความเงียบ" ใน ความเงียบ หน้า 233

นักเขียนสามารถเลือกผู้เล่าเรื่องได้หลายวิธี คือ

4.1.1 นักเขียนเป็นผู้เล่าเรื่อง

การเล่าเรื่องวิธีนี้นักเขียนไม่ระบุว่าตัวละครตัวใดเป็นผู้เล่าเรื่องแต่จะบรรยายไปตามเรื่องที่เกิดขึ้น นักเขียนจะกล่าวถึงตัวละครโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 การเล่าเรื่องวิธีนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย คือ

4.1.1.1 การเล่าในลักษณะที่นักเขียนล่วงรู้ทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตัวละคร แม้กระทั่งเรื่องราวในความคิดของตัวละคร นับเป็นการเล่าที่ให้อิสระแก่นักเขียนโดยไม่จำเป็นต้องหาเหตุผลมาประกอบหรือยืนยันในสิ่งที่ตนได้เขียนขึ้น¹ เป็นวิธีที่นักเขียนสมมติตนเป็นผู้รู้แจ้ง² (Omniscient or All - Knowing Point of View)

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องวิธีนี้มี 15 เรื่องได้แก่

เรื่อง ถนนต้นไม้ มาทิลดา ของนิคม รายยวา

เรื่อง ความเงิบ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

เรื่อง ความปวดร้าว ของ พิษณุ ฤๅ.

เรื่อง คำค้นอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า โลกใหม่ ของ วิสา คัญทัพ

เรื่อง จุลินทรีย์พลาสติก ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

เรื่อง พระช่วย อเมริกันสยาม ดอกโสมบานเช้า ดอกคัตเตอร์บานเย็น ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่อง นกสีขาวและผู้หญิง รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทาและชายชรา
บันทึกของผืน ผืนสีขาวดำ ของ ตึก วงศ์รัฐ

เรื่อง สิ่งที่หายไป ของ คมสร คุณะคิลก

¹ซูทิพย์ นาฏ งานประพันธ์ประเภทเรื่องสั้นของอังกฤษและอเมริกา หน้า 30

²กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 90

ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่าง จากเรื่องคำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า ของ วิสา

คณัทพ์

...วันนี้เขายังตัวเองอยู่ในห้องเช่าตลอดทั้งวัน ไม่ได้ออกไปไหน ไม่ได้พบปะ
พูดคุยกับใคร และหากไม่ได้อ่านหนังสือก็เขียนหนังสือ ไม่เขียนหนังสือก็นอน
เขาอาจไม่มีเหตุผลอะไรมากนักที่จะกักขังตัวเองอยู่ในห้องเช่าทั้งวัน เขาคิดว่า
ไม่จำเป็นต้องให้ความกระจ่างเกี่ยวกับตัวเองทุกเรื่อง ไม่มีประโยชน์ เมื่อผู้คน
ทุกวันนี้จะต้องสร้างเกราะป้องกันตัวเองไว้เพื่อสถานภาพส่วนตัวหรืออะไรก็แล้ว
แต่...ตอบตัวเองไม่ได้ว่าจะทำอะไรต่อไป...เขาเจ็บปวดภายในอย่างบอกไม่
ถูก รู้สึกตนเองสับสนเหลวในเกือบทุกเรื่อง...¹

หรือเรื่อง รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา ของคึก วงศ์รัฐ

...จินชราหยิบผ้าผืนเล็ก ๆ สีคล้ำจมนองแทบไม่เห็นเนื้อเดิม เช็ดแล้ว ๆ ลง
บนรองเท้าที่เพิ่งซ่อมเสร็จ แกว่งมันกลับไปไว้ข้างลิ้นเครื่องมือ ถ้าเป็นงาน
เปลี่ยนพื้นเพียงคู่เดียว แกก็จะได้เงินมากกว่าซ่อมอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั้ง
สามสี่คู่ แต่มันนาน...

...จินชราเบือนหน้าไปจากสิ่งที่พบเห็น แกโคลงศีรษะซ้ำ ๆ ปลายผมสีดอก
เลาปรกลงมาเหนือหว่างคิ้ว รู้สึกเหมือนลูกตาทั้งคู่ถูกขังด้วยม่านผ้ามัว
แกแทบมองอะไรไม่เห็น นอกจากหมอกควันหนาที่บ ซึ่งพุ่งกระจายเป็นวง
กว้างอยู่ไกลลิบลิบ ในดวงความคิดห่อ...อายุของแกเองก็กำลังถูกถอน
ให้สั้นลงทุก ๆ โมงยามที่หมดไป²

¹วิสา คณัทพ์ "คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย
หน้า 249 - 251

²คึก วงศ์รัฐ "รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา" ใน ถนนสายที่นำไปสู่
ความตาย หน้า 145 - 146

เรื่อง คนบนต้นไม้ ของ นิคม รายยาว

...เขาออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ ห่อข้าวกับปลาอย่างถ้วยใบทองสดเป็นอาหาร
กลางวันในกลางป่า เขาเดินหาโพรงนกมาตลอดวัน รู้สึกเหนื่อย ถ้าได้นก
อีกสักตัวหรือสองตัว ก็จะกลับบ้าน
...เมื่อขึ้นได้ครึ่งต้น เขาก็เหนื่อย มือทั้งสองโอบต้นไม้ไว้แน่น มองลงไป
ข้างล่างรู้สึกขาสั่น เขาสูดลมเข้าปอดอย่างแรง เหลียวมองรอบ ๆ ตัว...
ลมเย็นพัดโชย เขาสดชื่นขึ้นมาก รู้สึกอยากจะเป็นนก แล้วมาสร้างรังอยู่
บนยอดไม้ ข้างบนนี้มีความสุขสบาย อิสระ สะอาด ไม่เหมือนบนพื้นดินนั้น...
สงสัยว่า ถ้าเขาเป็นนกและขึ้นมาทำรังอยู่บนต้นไม้ ความสปรกบนพื้นดิน
จะติดตามมารบกวนได้ไหม เขาจะหนีพื้นหรือไม่¹

จะเห็นว่าวิธีเล่าเรื่องแบบนี้ นักเขียนจะเป็นผู้ล่วงรู้เรื่องราวของตัวละครทุกแง่
ทุกมุม ทั้งพฤติกรรม ความคิดและความรู้สึก ตลอดจนเรื่องราวในอดีตของ ตัวละคร

4.1.1.2 การเล่าในลักษณะที่นักเขียนเป็นผู้แนะนำตัวละครให้ผู้อ่าน
รู้จักเท่านั้น นักเขียนจะไม่สอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนลงไป ผู้อ่านจะต้องพิจารณาจาก
พฤติกรรม (action) ของตัวละครเอง (Dramatic or Objective point of
View)

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องวิธีนี้มี 8 เรื่อง คือ

เรื่อง คนค้ำน้ำ ความเปลี่ยนแปลง เข้าวันหนึ่ง คัมทาง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้

ของ นิคม รายยาว

เรื่อง บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความไร้เทว เหมือนอย่างไม่เคย ของ
วิทยากร เชียงกุล

เรื่อง อนาคต ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

¹นิคม รายยาว "คนบนต้นไม้" ใน คนบนต้นไม้ หน้า 19 - 22

ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างจาก เรื่องความเปลี่ยนแปลง ของ นิคม รายยวา

ในเรื่องความเปลี่ยนแปลง ของ นิคม รายยวา วิทย์เลี้ยงนกพิราบอย่างทุนนิยม ไขว่แข่งขัน แต่หลังจากที่วิทย์พลาดรางวัลจากการแข่งขันนกพิราบ เขารู้สึกผิดหวังมาก แต่ นักเขียนไม่ได้บรรยายความรู้สึกเสียใจของตัวละครมากนัก นอกจาก "เห็นเรื่องหงอยกลับ บ้าน" ซึ่งก็เป็นกิริยาภายนอกที่สังเกตเห็นได้ ผู้อ่านจะเข้าใจ "ความเปลี่ยนแปลง" ของ ตัวละคร โดยสังเกตจากการบรรยายของนักเขียน ดังนี้

...ตลอดเวลาในสัปดาห์นั้น มัน (นกพิราบ) ถูกทอดทิ้งอยู่ในกรง ปราศจาก การเหลียวแล ไม่มีน้ำและอาหารอยู่ในกรงสำหรับมัน

อีกสองอาทิตย์ต่อมา วิทย์พาเพื่อนผู้หญิงมาที่บ้านเป็นครั้งแรก เขาชี้ให้เพื่อน สาวนกพิราบสีขาวสปรก มอมแมม ที่กำลังกระโดดขกเดี่ยวหาเศษอาหารกิน อยู่ริมสนาม มีหมาสีน้ำตาลขาพิการเดินโยกเขยักไปมาอยู่ใกล้ ๆ

"ดูสังเกตเห็นขาของมันไหม" เขาพูดกับเธอ "เบ้เหมือนก้เลย ดูให้ดี ๆ ซิ มันน่าขันจริง ๆ "

"ตกลงงั้นละ" เพื่อนสาวของเขาเห็นคล้ายหัวย แล้วทั้งสองหัวเราะด้วยความ ขบขัน¹

ในเรื่อง ค้นหา ของ นิคม รายยวา หลังจากสำเร็จถูกยิง เขาไม่ยอมไป โรงพยาบาลให้หมอผ่าตัดเอาลูกปืนออก เพราะเชื่อว่า การฝังลูกปืนไว้ในกายจะทำให้ "หนังเหนียว" ในเรื่องนี้ นักเขียนมิได้สอดแทรกทัศนะส่วนตัวลงไปในเรื่องสั้น แต่ปล่อยให้ ตัวละครในเรื่องดำเนินบทบาทของตนไป ผู้อ่านจะเข้าใจ "สาร" ของเรื่องหรือลักษณะ ของตัวละครจากบทสนทนา ดังนี้

..."ผมกลัวเขาคาย อยากให้ไปหาหมอ"

"เขาก็ไม่อยากตาย ถึงไม่ยอมไปหาหมอ"

"ผมไม่เข้าใจเลย"

¹นิคม รายยวา "ความเปลี่ยนแปลง" ใน ถนนคนเดิน หน้า 62 - 63

"ก็เขาเชื่ออย่างนั้น คุณไม่น่าตกใจ มันไม่ใช่ความผิดของคุณ"

"ผมไม่ได้คิดเรื่องนั้น เขาก็ไม่ได้สนใจเรื่องผมผิดด้วย มันแปลก เขา
ไม่โกรธที่ผมยิงถูกเขา แต่โกรธที่ผมจะไปฆ่าลูกปืนออก ทำไมถึงเป็นอย่างนี้"

...

"คงไม่มีใครเป็นอย่างนี้อีกแล้ว" มาถึงยุคในความมืด

"มีชิ มีมากด้วย คนที่กำลังหามตะด้วยวิธีนี้ มีทั้งที่อยู่ในป่า ในเมือง
ในบริษัท ในสนามรบ ในรัฐสภา"¹

เรื่อง คนค้ำน้ำ เช้าวันหนึ่ง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ ของ นิคม รายยวา มี
ลักษณะเหมือนกับตัวอย่างข้างต้น นักเขียนเป็นเพียงผู้เล่าเรื่องเท่านั้น แต่จะไม่รู้เรื่อง
ราวของตัวละครละเอียดลออเหมือนประเภทแรก และนักเขียนจะไม่สอดแทรกความคิดเห็น
ของตนลงไปในเรื่องไว้

เรื่องบทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำค้นแห่งความวุ่นเหว ของ วิทยากร เชียงกุล
นักเขียนให้ตัวละคร 2 ตัวคุยกันเรื่องความเหงา ความแปลกแยกของคนในเมืองตั้งแต่
ต้นจนจบ โดยไม่บรรยายบุคลิกลักษณะหรือเรื่องราวใด ๆ เกี่ยวกับตัวละครเลย ผู้อ่านจะ
เข้าใจตัวละครได้จากการตีความจากบทสนทนา

เป็นที่น่าสนใจว่า กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องวิธีนี้มีอยู่จำนวนน้อยมาก คือ 8 เรื่อง
แต่ละเรื่องเน้นพฤติกรรมของตัวละครมากกว่าความรู้สึนึกคิดของตัวละคร..และใช้บทสนทนา
ดำเนินเรื่องมากกว่าบรรยาย นักเขียนที่ใช้กลวิธีนี้จึงต้องมีวิธีในการเสนอให้รักกุม นำ
สนใจ และคำนึงถึงองค์ประกอบของเรื่องสั้นเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการควบคุมบุคลิกลักษณะของ
ตัวละครและการใช้บทสนทนา นักเขียนที่มีความสามารถในการเล่าเรื่องด้วยวิธีนี้ก็เป็นพิเศษ
คือ นิคม รายยวา โดยเฉพาะเรื่อง คนค้ำน้ำ สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ และ คันทาง
ซึ่งสร้างตัวละครได้น่าสนใจ การดำเนินเรื่องกระชับ และแฝงสัญลักษณ์ไว้อย่างลุ่มลึก

¹นิคม รายยวา "คันทาง" ใน คนบนต้นไม้ หน้า 93 - 94

4.1.2 ตัวละครเล่าเรื่องตนเอง

นักเขียนจะเป็นผู้กำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นตัวละครสำคัญในเรื่องโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เช่น ผม ฉัน ข้าพเจ้า... การเล่าเรื่องวิธีนี้ทำให้เรื่องดูเป็นจริงเป็นจังขึ้น เพราะผู้เล่าเป็นตัวละครสำคัญเอง เป็น ผู้แสดงการกระทำเอง¹ (Protagonist as narrator or First Person Point of View)

เรื่องสั้นที่ให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเอง มีอยู่ 29 เรื่อง ได้แก่

- เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3 แยกมันสมองออก
จากเหล็ก วิบุรุษใต้ฟ้า สงครามในหลุมใต้ ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ
- เรื่อง การเดินทางในคืนวันหนึ่ง ฉันและเธอ ของ ทมศร กุณะดิลก
- เรื่อง กำแพง ฉันและเขา มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน รถไฟใต้ดิน
อิตซ์วีประวัตติ ออกไปจากความมืด ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี
- เรื่อง เกมชีวิต ความแตกต่าง ของ วิสา คัญทัพ
- เรื่อง ข่าวย้ายจากเขา ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย นิยายของชาวมหาวิทยาลัย
มันจักต้องเป็นไปเช่นนั้น จดหมายสองฉบับ ของ วิทยากร เชียงกุล
- เรื่อง ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า นักอุดมคติจะไปไหน
นิพพานศตวรรษที่ 20 มายา ของ พิษณุ สุภ.
- เรื่อง นกสีเหลือง พยายามหิบบความจริง ลูกของ ของ สุรชัย จันทิมาธร
- เรื่อง ผ่านไปอย่างลับสน ห้องสีเหลือง ของ ตึก วงศ์รัฐ
- ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างจากเรื่องนกสีเหลือง ฉันและเธอ ความแตกต่าง นิพพาน
ศตวรรษที่ 20 มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน และ การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1

¹ ฐิติพย์ นาฏ งานประพันธ์ประเภทเรื่องสั้นของอังกฤษและอเมริกัน หน้า

เรื่อง นกสีเหลือง ของ สุรัชย์ จันทิมาธร

...ข้าพเจ้ารู้สึกตัวตื่นขึ้น ในขณะที่ดวงตะวันกำลังจะลับจาก ครอบกายขณะนั้นมีแดด สีเหลืองโปรยปราย เมื่อนึกถึงแม่เทพธิดาในความฝัน ข้าพเจ้าก็เพียงรอยยิ้ม ระเหยแก่ตัวเอง วันนี้ข้าพเจ้าโชคดีเหลือเพื่อ ที่ฝันถึงเทพธิดา ที่หวังได้พบ บรรดาณามาช่วยชีวิต...ข้าพเจ้ารู้สึกใจสงบ เงียบขรึมซึมซาบ เสียงเด็ก ๆ กลุ่มหนึ่งเล่นกันอย่างสนุกสนาน ภาพแห่งความเหงาหงอยก็เกิดขึ้นในสำนัก เป็นภาพผู้เฒ่าที่นั่งสงบอยู่บนเก้าอี้ หมกอาลัยโยคีต่อความร่อนทนาย ข้าพเจ้า รู้สึกกว้างขวางใจ เริ่มคิดว่าจะไปไหนต่อจากนี้ ซึ่งในที่สุด ข้าพเจ้าก็หองกลับที่ พัก ทำใจให้แข็งแกร่ง ไม่สงสัยตัวเอง และเผชิญกับความเหงาหงอย...¹

จากเรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

...ฉันไม่ยากคิดมาก ความตายมีประโยชน์อย่างไร ความตายของใครก็ของมัน บางทีการเป็นบ้าอาจหมายถึง อิสระ ก็เท่านั้น ช่วยบอกฉันที ฉันจะมีชีวิต อยู่อย่างไร แต่ก็เท่านั้น หลังจากการค้นหาคือความเบื่อหน่าย ฉันจะมองความ มีคนเห็นอย่างไร มาจากไหน ไม่มีใครรู้ จะไปไหน ก็ไม่มีใครรู้จัก แต่ก่อน ฉันต้องไปจากที่นี่...²

จากเรื่อง ความแตกต่าง ของ วิสา คัญทัพ

...ฉันนั่งอยู่ที่โต๊ะสี่เหลี่ยมผืนผ้าสีขาว ทางมุมหนึ่งของห้องหันหน้าออกไปยัง หน้าต่างซึ่งมีตะแกรงลวดกันอยู่บนโต๊ะ มีหนังสือหลายเล่มวางซ้อนกันเป็น กอง ๆ ...ฉันมองออกไปข้างนอกผ่านตะแกรงลวด มองเห็นคนงานก่อสร้าง ในมหาวิทยาลัยกำลังข้มเขม่นกันทำงาน... ในห้องสมุดมีพัดลมให้ความเย็น

¹สุรัชย์ จันทิมาธร "นกสีเหลือง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 202

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน" ใน ความเจ็บ

ขณะที่ข้างนอกมีแต่แสงแดดที่ส่องให้ความร้อนระอุ ฉันจะเอาเปรียบผู้หญิงสองสามคนนั้นกับผู้ชายอีกหลายคน พวกเราที่นั่งอยู่ในห้องสมุดนี้ ส่วนแต่เอารักเอาเปรียบผู้คนเหล่านั้นทั้งสิ้น.. เขากำลังสร้างอาคารให้เราเข้าไปนั่งเรียนได้อีกหนึ่งหลัง ในขณะที่เราได้แต่นั่งดูและไม่มีปัญญาที่จะสร้างเอง ข้ายังอวดรู้และหลงตนเองอย่างมกมายและโง่เขลา¹

เรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 ของ พิชญ์ สุภ.

...ฉันรู้สึกปวดที่ลำแขนและท่อนขา เพราะแรงเหวี่ยงกระแทกอย่างไม่ปราณีปราศรัยของรถ สมอมนั้นทับ กลิ่นเหม็นอืดโคลของคนที่อัดกันอยู่ภายในผสมกับกลิ่นหมอกควันแห่งศตวรรษที่ยี่สิบ ทำให้ฉันอยากมีพลังที่จะระเบิดรถคันนี้ให้แหลกลาญไป

ฉันแหวกช่องแขนที่มีกลิ่นเหม็นอับ ๆ ของเด็กหนุ่มที่ยืนขวางอยู่ตรงกลางประตู รู้สึกว่ารองเท้าของฉันเหยียบไปบนพื้นเปล่าของใครคนหนึ่ง เสียงบริภาษ รถชลอความเร็ว จนตัวเขลว หัวกระแทกกับขอบประตูอย่างแรง รู้สึกชาที่หน้าผาก วินาทีนั้นฉันตัดสินใจตีคัตวเองลงจากรถโดยสารถันลงมายืนแคว้งคว้างอยู่กลางถนนเหมือนคนละเมอฝัน²

เรื่อง ฉันและเธอ ของ กมสร คุณะจิตติ

...ฉันเห็นเราสองคนเดินอยู่ริมลำธารใหญ่ที่กำลังร้องเพลงชื่อความจริงใจ วันนี้เธอปล่อยผมยาว เรานั่งลงริมลำธาร เธอบอกฉันว่า สายลมกำลังพัดพาเอาความทุกข์หลอกลวง ฉันชี้ให้เธอดูน้ำใส เราเห็นปลาใหญ่ที่ไม่กินปลาเล็ก เธอชี้ให้ฉันดูบนต้นไม้สีเขียว เราเห็นกิ่งก้านที่ไม่ต้องเปลี่ยนสีใบพื้นดิน

¹วิสา คัญทัพ "ความแตกต่าง" ใน เราจะผ่าข้ามไป หน้า 79 - 83

²พิชญ์ สุภ. "นิพพานศตวรรษที่ 20" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 109

อันอ่อนนุ่มมีรูปร่างที่ไม่พองตัว เธอแต่งชุดสีขาวแบบาง ฉันแต่งชุดสีน้ำเงินสดใสร
เรายิ้มให้กับด้วยความสุข เราไม่มีเจ้านายชื่อเกรียงกลไก¹

เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

...ผมเพิ่งเดินทางลงมาจากฟ้าด้วยสายการบิน 2516 เดินทางผ่านหมู่เมฆจาก
มุมหนึ่งของจุดเริ่มต้น ชีวิตของผม เครื่องบินลำนี้นบินไปแล้วหลังจากมีผู้โดยสาร
แวะลงที่กรุงเทพฯ เพียงคนเดียวคือผม และผมรู้สึกผิดหวังมากที่ไม่ได้พบกัน
กรุงเทพฯ เลยสักคนเดียว...ผมรู้สึกรำคาญ ผมโง่มากที่คิดว่ากรุงเทพฯ เป็น
เมืองแห่งอนาคต ความจริงมันเป็นเพียงเมืองร้างซ้ำซากเช่นยุคเก่านั่นเอง²

จะเห็นว่าการให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเองนั้นสามารถใช้ได้กับเนื้อหาที่หลากหลาย จากตัวอย่างจะเห็นภาพของความเหนื่อยหน่ายต่อชีวิตของ "ข้าพเจ้า" ในเรื่อง นกสีเหลือง ความรู้สึกกลับสนหาคำตอบให้กับตัวเองไม่ได้ของ "ฉัน" ในเรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน ทำให้ทราบความคิดก้าวหน้าที่ต้องการแสดงความยุติธรรมระหว่าง นักศึกษากับกรรมกรของ "ฉัน" ในเรื่อง ความแตกต่าง สะท้อนภาพชนรปประจำทางที่แสนจะโหดร้ายซึ่ง "ฉัน" ได้ผจญอยู่ในเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 ความคิดค้นของชายหญิงคู่หนึ่งที่ปรารถนาจะเห็นสังคมที่สงบสันติซึ่งเล่าโดย "ฉัน" ในเรื่อง ฉันและเธอ และจินตนาการในโลกวิทยาศาสตร์ ที่ "ผม" กำลังประสบอยู่ในเรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 วิธีการเล่าเรื่องวิธีนี้จึงได้รับความนิยมจากนักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 เป็นอย่างมาก

¹คมกริ คุณะคิลก "ฉันและเธอ" ใน หนุ่มหน้าและพระจันทร์เสี้ยว หน้า 176

²สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1" ใน สงครามในหลุมฝังศพ

4.1.3 ตัวละครเล่าเรื่องของตัวละครอีกตัวหนึ่ง

กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องวิธีนี้ เป็นการเล่าของบุรุษที่ 1 ถึงบุรุษที่ 3 ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวละครเอกของเรื่อง ตัวละครบุรุษที่ 3 เป็นผู้แสดงพฤติกรรมในเรื่องและบุรุษที่ 1 เป็นผู้เล่าเรื่อง ในลักษณะนี้เป็นผู้ที่เห็นเหตุการณ์หรือมีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้นด้วย¹

(Minor Character Viewpoint)

เรื่องสั้นที่ใช้กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องวิธีนี้มีอยู่เพียง 4 เรื่อง คือ

เรื่อง เมานักเรียนนอก สินค้าที่โคตรจะฟูมเฟือย ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป ของ วิสา คัญทัพ

เรื่อง เอกสิทธิ์ชน ของ สุรัชย์ จันทิมาธร

ในเรื่อง เอกสิทธิ์ชน นักเขียนให้ "ข้าพเจ้า" เล่าเรื่องของ "เขา" ว่า

...ข้าพเจ้าพบเขาที่ป้ายรถเมล์ แรก ๆ ไม่ได้สนใจเขาเลย จนเขาเอ่ยปากถามเวลาจากนาฬิกาผู้อื่นถึงสองครั้ง ครั้งแรกเวลา 9.10 น. ครั้งที่สองเวลา 9.15 น. ครั้งแรกนั้นข้าพเจ้าบังเอิญเหลียวมองเห็นความร้อนรนของเขาทางสีหน้า...ข้าพเจ้าจึงนั่งมองเขาเป็นการฆ่าเวลา และข้าพเจ้าก็ไม่ได้รีบร้อนไปไหนเลยในเวลานี้²

ในเรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป นักเขียนให้ "ฉัน" เล่าเรื่องของ "เขา" ซึ่งเป็นบุรุษที่ 3 ให้ "เธอ" ฟัง

...อันที่จริงแล้วเธอน่าจะภูมิใจที่ข้าพบเธอและอ้างว่า เธอก็คือบางส่วนของข้าขาดหายไประลอก เธอสามารถทดแทนได้ ทดแทนในสิ่งที่ข้าไม่อาจหาได้ แม้แต่กับเพื่อนสนิทที่สุดอย่างฉัน แต่ฉันก็เห็นใจเธอเพราะเขาไม่ใช่คนที่เธอคาดหวังไว้ เธอมีชีวิตอยู่กับระบบเสียนานจนเกินกว่าจะถอนตัวออกมา³

¹ซูทิพย์ นานู งานประพันธ์ประเภทเรื่องสั้นของอังกฤษและอเมริกัน หน้า 31

²สุรัชย์ จันทิมาธร "เอกสิทธิ์ชน" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 359

³วิสา คัญทัพ "แล้วก็ผ่านพ้นไป" ใน เราจะฆ่าตัวตาย หน้า 19

ในเรื่อง เมื่อนักเรียนนอก กับ สินค้าที่ใครจะห้ามเพื่อย นักเขียนให้ผู้เล่าเรื่อง
ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ด้วย กล่าวคือ เรื่องแรก นักเขียนให้ "กู" นั่งฟังการสนทนาของ
นักเรียนนอกในอเมริกา เรื่องหลัง นักเขียนให้ "คำเตียง" ร่วมอยู่ในการสนทนาของ
นักเรียนนอกในอเมริกาเช่นกัน ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างจากเรื่อง เมื่อนักเรียนนอก

"...แต่ก่อนนั้นผมเกลียดใช้พวกที่หลบออกมาทำมาหากินเมืองนอกที่สุด" นาย ก.
พูดพร้อมกับแสดงสีหน้าท่าทางขะเขย่ง

...

"นั่นแหละ - นั่นแหละ คือสิ่งที่ผมกำลังจะพูดว่า บ้านเมืองของเรามันแย่เต็มที"
นาย ข. สบับสนุน... เสียงสับสนอย่างไม่มีเส้นทางการตั้งขึ้นเป็นระยะจากกลุ่ม
นักเรียนไทย ซึ่งล้วนแต่เป็นข้าราชการที่ได้รับทุนมาเรียนอยู่เมืองอเมริกาทั้งสิ้น
...ครั้นจะบอกตรง ๆ ว่า กู เอียนการสับสนแบบน้ำลายท่วมทุ่งมาจาก
กรุงเทพฯ แล้วก็ไม่กล้า¹

4.1.4 ใช้กลวิธีหลายอย่างปนกัน

นักเขียนใช้กลวิธีเล่าเรื่องโดยใช้หลายวิธีรวมกัน เช่น ให้นักเรียนเป็นผู้เล่าเรื่อง
กับให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเองในเรื่องเดียวกัน หรือให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเอง
กับตัวละครเล่าเรื่องของตัวละครอื่นในเรื่องเดียวกัน

เรื่องสั้นที่ใช้วิธีเล่าเรื่องแบบนี้มีอยู่เพียง 4 เรื่อง คือ

เรื่อง หญิงชราในความมืด ภาพเขียนของมาลี ของ คมศรี คุณะคิด

เรื่อง คำค้นอันหม่นหมองและร้าย บนรถไฟชั้นสาม ของ สุรชัย จันทิมาธร

ในเรื่อง ภาพเขียนของมาลี นักเขียนให้ "มาลี" เล่าเรื่องของตัวเอง แล้วยัง
ให้ "สมชาย" เล่าเรื่องของมาลีอีกด้วย ดังนี้

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "เมื่อนักเรียนนอก" ใน หีบเงามาซึกเงา หน้า 191 -

มาลีเล่าเรื่องของตนเอง

...ฉันไม่สามารถจะทิ้งร่างเหล็กเหลวของเขาไปได้ เลือด มันต้องใช้เลือดด้วยกัน
ระบายปี ฉันต้องวาดรูปนี้ให้สำเร็จ ก่อนร่างของเขาจะทันเนาเปื้อย การจรร
กำลังวุ่นวาย ผู้คนกำลังมามุงดู ฉันหยิบมีดตัดกระดาษที่วางอยู่บนเก้าอี้สูงมา...
ฉันใช้มีดกรีดตรงข้อมือ เลือดทะลักออกมามากเกินไป เลือดเกิน ฉันรีบระบายสีเลือดลง
บนภาพ สวยเสียจริง น่ากลัวเหลือเกิน...¹

สมชายเล่าเรื่องของมาลี

...มาลีกลับมาถึงบ้านพร้อมด้วยเพื่อนหญิงของเธอ หน้าซีดผิดปกติ ฉันรู้จากคำบอก
เล่าว่า เธอตกใจกับเหตุการณ์อันนั้น...ไม่นานนักก็สนใจกับการเขียนรูปฝีมือเขียน
รูปเหมือนกับคนหัดเขียน...เย็นวันหนึ่ง ฉันกลับมาบ้านพบศพของเธอนอนอยู่ข้างภาพ
สีน้ำมันระย้าภาพหนึ่ง...เลือดแดงฉานไปทั่วพื้นห้อง

ตำรวจบอกว่า เธอเชือดข้อมือตรงเส้นเลือด เลือดไหลไม่หยุดจนตาย...²

เรื่อง หญิงชราในความมืด บนรถไฟชั้นสาม และ คำคืนอันหม่นหมองและร้าย
นักเขียนให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเองกับให้นักเขียนเล่าเรื่อง ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างจาก
เรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย

นักเขียนให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเองในตอนต้นเรื่อง ว่า

...ผมเพียงแต่อยากออกไปข้างนอกเท่านั้น จากที่ทำงานสับรังเคที่นี้ ที่ผมทำงาน
มาร่วมสองปีโดยไม่เติบโตในสิ่งใด นอกจากงานและงาน มันจำเจล้นคิในความรู้สึก
...ผมเพียงแต่อยากออกจากที่นี่เท่านั้น ผมเหนื่อย ผมเพลีย เบื่อหน่าย ผมหงุดหงิด
และป่วยทางใจ...³

¹คมสร คุณะศิลป์ "ภาพเขียนของมาลี" วิทยาสารปริทัศน์ 5 : 54 กุมภาพันธ์ 2513

²ค.

³สุรัชย์ จันทิมาธร "คำคืนอันหม่นหมองและร้าย" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน

แต่ในตอนกลางเรื่องจนกระทั่งจบเรื่อง นักเขียนกลับใช้กลวิธีนักเขียนเป็นผู้เล่า
เรื่องของตัวละครเสียเอง ดังนี้

...ชายหนุ่มไม่ได้กลับที่ทำงาน แม้ยังเหลือเวลาอยู่เกือบชั่วโมง เขารับขึ้นรถเมล์
เพื่อจะกลับที่พักกลางทุ่ง แถวชานเมือง...ตั้งใจเป็นมั่นเหมาะว่าพรุ่งนี้เขาจะทำงาน
ให้ตรงต่อเวลา และที่สำคัญเขาจะต้องขอโทษขอโพยเพื่อนร่วมงาน ผู้เสนอภาพของ
เขาด้วยน้ำใสใจจริง¹

ในทัศนะของผู้วิจัย การใช้กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องแบบผสมนี้ เรื่อง ภาพเขียน
ของมาลี เป็นเรื่องที่เด่นที่สุด นักเขียนจงใจที่จะเปลี่ยนผู้เล่าเรื่องเพื่อเน้นให้เห็นภาพการ
ตายของมาลีให้เด่นชัดขึ้น ความจงใจนี้ทำให้เรื่องแยกออกเป็น 3 ตอน แต่ยังคงรักษา
เอกภาพของเรื่องไว้ได้ นับเป็นกลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องที่ก้าวหน้าที่สุด

จากการศึกษากลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องของเรื่องสั้นทั้ง 60 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า
กลวิธีที่ใช้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเองมีมากที่สุดคือ 29 เรื่อง รองลงมาคือ นักเขียนเป็น
ผู้เล่าเรื่องโดยล่องรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตัวละคร จำนวน 15 เรื่อง

ผลการวิจัยดังกล่าวไม่ได้แสดงว่ากลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องของเรื่องสั้นมีลักษณะ
ก้าวหน้า เพราะกลวิธีต่าง ๆ ที่นักเขียนใช้ล้วนเคยปรากฏในเรื่องสั้นก่อนหน้านั้นทั้งสิ้น
(ยกเว้นเรื่องภาพเขียนของมาลี ที่มีความก้าวหน้าแปลกไปจากเดิม) แต่การใช้กลวิธีให้
ตัวละครเล่าเรื่องของตนเองกับให้นักเขียนเป็นผู้เล่าเรื่องโดยล่องรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของ
ตัวละคร ซึ่งเป็นกลวิธีที่นักเขียนนิยมใช้มากที่สุดตามลำดับนั้น แสดงให้เห็นว่านักเขียนใน
ช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ต้องการนำเสนอเรื่องสั้นอย่างเป็นอิสระมากที่สุด เพราะ
กลวิธีดังกล่าวทำให้นักเขียนสามารถแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกส่วนตัวไว้ในเรื่องสั้นได้
อย่างเต็มที่ โดยอาจสมมติตนเป็นตัวละครสำคัญในเรื่อง วิธีการดังกล่าวทำให้เรื่องสั้นใน
ช่วงนี้ เป็นเรื่องสั้นประเภทมุ่งเสนอตัวละครกับประเภทมุ่งเสนอแนวคิดมีจำนวนมากกว่า
ประเภทอื่น

¹สุรัช จันทิมาธร "คำค้นอันหม่นหมองและร้าย" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน
หน้า 276 - 277

นอกจากนี้การใช้กลวิธีให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเอง กับให้นักเขียนเป็นผู้เล่าเรื่องโดยล่องรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตัวละคร ซึ่งทำให้นักเขียนสามารถแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดนี้ นับเป็นกลวิธีที่สอดคล้องกับท่วงทำนองการเขียนแบบกระแสสำนึก ดังนั้นแม้ว่ากลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องจะไม่ปรากฏลักษณะก้าวหน้าเด่นชัด แต่ก็มีส่วนทำให้องค์ประกอบด้านอื่น ๆ ของเรื่องสันมีลักษณะก้าวหน้าขึ้นมา ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า

4.2 กลวิธีเกี่ยวกับการเสนอเรื่อง

กลวิธีเกี่ยวกับการเสนอเรื่อง หมายถึง กลวิธีต่าง ๆ ที่นักเขียนนำมาใช้ในการเขียนเรื่องสั้นของตนเพื่อให้เรื่องสั้นแปลกใหม่และน่าสนใจมากขึ้น ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

- 4.2.1 การใช้กระแสสำนึก
- 4.2.2 การใช้สัญลักษณ์
- 4.2.3 การใช้กรรมวิธีเบ็ดเตล็ด

4.2.1 การใช้กระแสสำนึก

กระแสสำนึก (Stream of Consciousness) เป็นศัพท์ทางจิตวิทยาที่ วิลเลียม เจมส์ (William James) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันนำเอามาใช้เป็นคนแรก ในหนังสือเรื่อง Principles of Psychology เมื่อ ค.ศ. 1890 เขาค้นพบว่า ความทรงจำ ความคิด และความรู้สึกของคนเรานั้น ดำรงอยู่นอกเหนือจิตสำนึกเบื้องต้น (Primary Consciousness) กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ กระแสสำนึก ก็คือ การหลั่งไหลของ "ประสบการณ์ภายใน" (Inner Experience) ในตัวคนเราแต่ละคนซึ่งไม่มีขอบเขตจำกัด¹

¹ "สิ่งนี้ สนามหลวง" โลกหนังสือ 5 : 90 - 92 กุมภาพันธ์ 2526

คำว่า กระแสสำนึกต่อมาได้กลายเป็นศัพท์ทางวรรณกรรม เพราะนักวิจารณ์วรรณกรรมได้นำมาใช้อธิบายเทคนิคการเขียนในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เรียกกันอีกอย่างว่า Interior Monologue หรือ การพูดกับตัวเองในใจ นักเขียนที่มีชื่อเสียงในด้านการใช้เทคนิคกระแสสำนึก คือ เจมส์ จอยซ์ (James Joyce) เวอร์จิเนีย วูล์ฟ (Virginia Woolf) โดโรธี ริชาร์ดสัน (Dorothy Richardson) เป็นต้น¹

นักเขียนเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นิยมใช้การบรรยายแบบกระแสสำนึกหลายคน โดยเฉพาะ สุชาติ สวัสดิ์ศรี วิทยากร เชียงกุล คมสร คุณะคิลกิตก วงศ์รัฐ สุรัชย์ จันทิมาธร และ พิษณุ สุภา. เรื่องสั้นที่ใช้การบรรยายแบบกระแสสำนึกที่เด่น ๆ ได้แก่ เรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ฉันและเขา หญิงชราในความมืด พระช่วย ลูกจั่น คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า และ นิพพานศตวรรษที่ 20 เป็นต้น

จากเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ของ วิทยากร เชียงกุล

...ฉันมองไม่เห็นเลยว่ามีสาเหตุอะไรที่ฉันควรจะใช้ชีวิตอยู่อีกต่อไป ฉันถูกอบรมสั่งสอนมาตลอดเวลาว่าชีวิตนั้นเป็นสิ่งมีราคา และการฆ่าตัวตายนั้นเป็นบาป เป็น การกระทำของคนชั่วฉลาด แต่จะให้ฉันคิดอยู่เช่นนั้นได้อย่างไรในวันนี้ วันอาทิตย์ที่เงียบเหงา ไม่มีเพื่อนที่พอจะรับรู้ลึกเบื้องหน่ายร่วมกันได้สักคน แม้สตางค์หรือความหวังว่าจะได้มากก็ไม่มีความ ถึงก่อนหน้าฉันก็ไม่ค่อยจะคิดใจคำนอนน้อยอยู่แล้ว ไม่ใช่เพียงแต่จะระแวงว่ามันเป็นคำสอนของผู้ไม่เคยมีประสบการณ์ในการคิดฆ่าตัวตายมาก่อนเท่านั้น แต่ยังเป็นเพราะฉันไม่อาจมองเห็นค่าในชีวิตได้จริง ๆ ด้วย ฉันเห็นชีวิตมาแล้วไม่น้อย ชีวิตที่เกิดมาง่าย ๆ เป็นอยู่ง่าย ๆ และตายง่าย ๆ เป็นชีวิตที่ได้มาเปล่า ๆ ทั้งสิ้น และทุกวันนี้มีริมฝีปากของมันก็สิ้นโลกจนเขาต้องหาทางจำกัดผลผลิตกันให้วุ่นวายอยู่หลายประเทศแล้ว ใครกันมีหน้ามาบอกว่าชีวิตเป็นสิ่งมีราคา การฆ่าตัวตายเป็นบาปละหรือ เป็นบาปอย่างไรกัน ในเมื่อเราไม่

¹ "สิงห์ สนามหลวง" โลกหนังสือ 5 : 90 - 92 กุมภาพันธ์ 2526

ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ถ้าฉันเมื่อเขาขโมยหรือหลอกตัวเองก็เป็นอย่างเดียวซิ พวกนัก-
เทศน์ก็ตีขลุ่ย ไม่ใช่เล่นเหมือนกัน...¹

เรื่อง หญิงชราในความมืด ของ คมกร คุณะดิลก

...ฉันเคยมีความสงสัยที่นำพรุ่งนี้ว่า มีคนที่รักฉัน เป็นห่วงฉันอย่างแท้จริงอยู่บ้าง
หรือเปล่า เมื่อฉันตายจะมีใครร้องไห้หรือเสียใจอย่างจริงจังบ้าง ฉันหลอกตนเองว่า
ฉันไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวและอ้างว้าง ฉันเป็นคนเข้มแข็ง ยังมีอีกหลายสิ่งหลาย
อย่างที่อยู่รอบคอบอยู่ ก่อนจะถึงความสิ้นสุดแห่งชีวิต ยังมีหลานชายซึ่งฉันมอบความ
รักที่มีอยู่ทั้งหมดให้แก่เขา มีเด็กรับใช้อยู่ร่วมบ้านอีกคนหนึ่ง มีมนุษย์ร่วมโลกอีกมากมาย
แต่โดยแท้จริงแล้วฉันไม่มีอะไรเลย ฉันอยู่อย่างอ้างว้างคนเดียวในโลกนี้...²

จากตัวอย่างเราจะพบลักษณะการพูดกับตัวเองในใจของตัวละคร (Interior Monologue) วิธีนี้นับว่าเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก มีจำนวนถึง 43 เรื่อง
สาเหตุประการหนึ่งน่าจะให้แก่ การบรรยายแบบกระแสนี้ให้อิสระแก่นักเขียนในการ
ถ่ายทอดประสบการณ์ภายในออกมา ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิด ความรู้สึกของตัวละคร หรือ
ทำให้ทราบความทรงจำบางเรื่องที่ตั้งอยู่ในความคิดของตัวละครเป็นอย่างดี นักเขียนเรื่อง
สั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นิยมเขียนเรื่องสั้น โดยอาศัยตัวละครเล่าเรื่อง
ของตัวเอง เปิดเผยเรื่องราวในจิตใจของตัวเองออกมา เรื่องราวจึงเน้นที่ความรู้สึกนึกคิด
ของตัวละครมากกว่าพฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งสอดคล้องกับการเขียนแบบกระแสนี้
เพราะงานเขียนที่ใช้เทคนิคประเภทนี้มุ่งเสนอภาพของตัวละครว่า "คือใคร" มากกว่ามุ่ง
เสนอภาพตัวละครว่า "ทำอะไร"³ การเขียนแบบกระแสนี้จึงได้รับความนิยมอย่างมาก
จากนักเขียนในยุคนี้

¹วิทยากร เชียงกุล "ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย
กรกฎาคม หน้า 118

²คมกร คุณะดิลก "หญิงชราในความมืด" วิทยาสารปริทัศน์ 27 : 44

³"สิงห์ สนามหลวง" โลกหนังสือ 5 : 92 กุมภาพันธ์ 2526

4.2.2 การใช้สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ คือ คำที่ใช้แทนสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งมีความหมายนอกเหนือจากความหมายที่กำหนดไว้ในพจนานุกรม¹ สิ่งที่น่ามาใช้เป็นสัญลักษณ์ควรมีคุณสมบัติร่วมกันหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับความหมายของสัญลักษณ์อย่างใกล้ชิด เช่น พระพุทธรูป เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา

สัญลักษณ์มีความเป็นอิสระในตัวเอง แม้จะมีผู้นำมาใช้ในความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่จำกัดอยู่เฉพาะความหมายนั้น² อาจจะนำมาใช้ในความหมายใหม่ก็ได้ สัญลักษณ์มีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ สัญลักษณ์ตามแบบแผน (conventional or public) กับสัญลักษณ์เฉพาะบุคคล (private or personal symbols)

จากการศึกษาสัญลักษณ์ในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยพบว่า นักเขียนได้ใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะตีความหมายได้ดังนี้

เรื่อง	สัญลักษณ์	ความหมาย
การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1	รถยนต์	ความเจริญทางวัตถุที่ทำให้คนในสังคมค่าความเป็นมนุษย์ลง
	ทะเล	ธรรมชาติ, ชีวิต
การเดินทางในคืนวันหนึ่ง	แมลงสาบ	ความคิดเก่า ความล้าหลังที่ดำรงอยู่ในสังคม
	สะพาน	สิ่งที่นำไปสู่จุดหมาย สิ่งที่เชื่อมโยงความคิดเก่ากับความคิดใหม่

¹วิภา กงกะนันทน์ วรรณคดีศึกษา หน้า 57

²ลัดดา ปาณทัตย์ วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย หน้า 19

(ต่อ)

เรื่อง	สัญลักษณ์	ความหมาย
กำแพง	กำแพง	การปิดกั้นทางปัญญาหรือเสรีภาพ
	รู	ข้อกำหนดกฎเกณฑ์บังคับมนุษย์ ความหวังหรือทางแก้ปัญหาคือพอมีย อยู่บ้าง
	แมว	สิ่งไร้สาระ ไร้ความหมายของ ผู้คนในสังคม
	เงา	ตัวตน จิตใต้สำนึก
	สะพาน	สิ่งที้นำไปสู่จุดหมายหรือความหวัง
เกมชีวิต	ทะเล	การกลับไปสู่ธรรมชาติ
	ไข่	ชีวิตที่บริสุทธิ์
คนค้ำน้ำ	การค้ำน้ำ	การแสวงหา การค้นหาความจริง
	คนค้ำน้ำ	ปัญญาชน นักวิชาการ
	คนตกเบ็ด	พ่อค้ารายย่อย
	คนเลี้ยงผักนึ่ง	เกษตรกร
	คนแทงฉมวก	นายทุน
ความเงี้ยว	ความเงี้ยว	ความไม่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้
กำคิ่นอันโทคร้ายในวันว่างเปล่า	ตุ๊กตา	มนุษย์ชาติ
จุลินทรีย์พลาสติก	พลาสติก	ความเจริญทางวัตถุที่ครอบครอง โลกแทนจิตใจมนุษย์
ฉิ่นและเธอ	ทะเล	ธรรมชาติ
	ปลาใหญ่	ฝ่ายที่ได้เปรียบในสังคม
	ปลาเล็ก	ฝ่ายที่เสียเปรียบในสังคม

(ต่อ)

เรื่อง	สัญลักษณ์	ความหมาย
ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย นกสีขาและผู้หญิงเนเจอร์	อึ้งอ่าง	คนที่มีความคิดคับแคบ
	กั้งก่า	คนที่หลงตน ลืมตัว
	นกสีขาว	สันติภาพ
	สะพาน	การนำไปสู่จุดหมาย
	นกสีขา	สันติภาพ
	ตุ๊กตาขาเป้	ความพิกลพิการทางจิตใจของคนในสังคม
	ปิ่น	สงคราม การต่อสู้
	ยาแม่คุดมกำเน็ค	ปัญหาทางเพศ
	แว่นตาที่มี	เสรีภาพหรือทัศนคติทางวิชาการที่มี
นกสีเหลือง	กระจกเพียง	อยู่อย่างไม่สมบูรณ์
	ข้างเดียว	
	นกสีเหลือง	นักแสวงหา
นิพพานศตวรรษที่ 20	เทพธิดา	ความหวัง ความเมตตา
	นิพพาน	การละทิ้งภาระต่าง ๆ ความตาย
	นาฬิกา	เครื่องพันนาการของชีวิต
ปล่อยนก		ความจำใจ ภาระหน้าที่
	นก	อิสระเสรี
	กรงนก	เผด็จการ
พระเจ้าช่วย	พระสมเด็จ	คุณธรรมความดีที่คนรุ่นเก่ายึดถือ
มากับลมฝน	งู	ผู้ฉกชิง ผู้ทำร้าย ผู้เบียดเบียน
มาจากไหน มาอย่างไร -	ศพ	ความทรงจำที่ต้องการลืม ซากเดน
จะไปไหน		ความคิดเก่าที่ล้าหลัง ความผิด
		ความไม่เป็นธรรม

(ต่อ)

เรื่อง	สัญลักษณ์	ความหมาย
แยกมันสมองออกจากเหล็ก	ตะวัน, ดวงอาทิตย์	จักรธรรม ความเข้าใจของชีวิต
	สะพาน	การเชื่อมโยงความคิดเก่ากับความ คิดใหม่
	ถุงกระดาษ มันสมอง	ความไร้สาระ ความเป็นมนุษย์ชาติ
รถไฟเด็กเล่น	ศพ	ตัวตนเก่า ความทรงจำในอดีตที่ ต้องการลืม
	หมวกเหล็ก	ทหาร เผด็จการ
รถไฟเด็กเล่น	รถไฟ	ตัวแทนของชนชั้นกลาง ชีวิตใน สังคม ทุนนิยมที่เข้าใจยากและหลีกเลี่ยงไม่ได้
	เด็กหญิง	ความบริสุทธิ์ ความทรงจำในวัยเด็ก
รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และชรา	แมว	ความไร้สาระ ชีวิตของคนที่ยากไร้ ต่ำต้อยในสังคม
ลูกจุ่น	ลูกจุ่น	ความรัก ความเมตตา รอยยิ้ม
		ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียว ไม่แปลกแยก
สงครามในหลุมฝังศพ	หลุมศพ	ความตาย
	ดอกไม้	สันติภาพ ความรัก ความอ่อนหวาน ศิลปะ
โลกใหม่	โลกใหม่	ความคิดใหม่ สังคมใหม่
	โลกเก่า	ความคิดเก่า สังคมเก่า

(ต่อ)

เรื่อง	สัญลักษณ์	ความหมาย
สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้	ปวดหัว	ความรู้สึกเบื่อหน่าย หวาดกลัว สงคราม
สิ่งที่หายไป	เทพธิดา	ความดั่งาม
ห้องสี่เหลี่ยม	ห้องสี่เหลี่ยม	โลกทัศน์ที่คับแคบ ความจำเจ ระบบ
หญิงชราในความมืด	แมว	สิ่งเหลวไหลไร้สาระ
ออกไปจากความมืด	ปลากระป๋อง	การถูกบังคับ การเบียดเบียน ความอึดอัด
	แมว	สิ่งไร้สาระ ไม่มีใครสนใจ
	การตะโกน	การต่อสู้
อดีตชีวิต	สวรรค์, นิพพาน	ความสุขในระบบทุนนิยม
เอกสิทธิ์ชน	นาฬิกา	ความจำเจของชีวิตในสังคมเมือง
	ตะวัน	ธรรมชาติ ความเป็นมนุษย์

จะเห็นว่าสัญลักษณ์ที่นักเขียนใช้ในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นั้น สัญลักษณ์บางอย่างมีที่ใช้มาก เช่น สะพาน แมว ทะเล ตะวัน นาฬิกา สัญลักษณ์เหล่านี้มีความหมายใกล้เคียงกัน สัญลักษณ์บางอย่างมีที่ใช้น้อยและเป็นสัญลักษณ์เฉพาะบุคคล เช่น ลูกอมรุ่น คนต๋าน้ำ ฝูงกระต่าย แมลงสาบ เป็นที่น่าสังเกตว่าสัญลักษณ์เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่แพร่หลายในหมู่นักเขียนรุ่นใหม่ สัญลักษณ์ที่นำมาใช้ส่วนใหญ่ไม่ใช่สัญลักษณ์แบบแผนที่ใช้กันอยู่ในวรรณคดีไทย ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นเพราะนักเขียนได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของตะวันตก เช่น สัญลักษณ์ "แมว" ปรากฏในเรื่องสั้น 4 เรื่อง ซึ่งเป็นของนักเขียน 3 คน คือ เรื่อง ออกไปจากความมืด กำแพง ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และ ชายชรา ของ ตึก วงศ์รัฐ และ หญิงชราในความมืด ของ คมศรี คุณะคิลกิตต์

ในเรื่อง หญิงชราในความมืด ของ คมศรี คุณะคิลก กล่าวถึงแมว ว่า

- ฉันหยิบขวดยานอนหลับมา...ฉันจะต้องฟังมันอีกแล้ว ขณะคือน้ำตามเมื่อยาเข้าไป
ฉันรู้สึกหนาว เสียงแมวร้องดังมาจากภายนอก
- เมื่อยาสีขาวกองกำยกันอยู่ในมือฉันเหวี่ยงมัน ไม่มีการตายของคำรง ไม่มีการ
กลับมาของเขา ไม่มีความทุกข์อีกแล้ว เสียงแมวร้องดังมาจากภายนอก¹

"แมว" จะปรากฏในตอนหนึ่งที่ตัวละครตัดสินใจกินยานอนหลับกับกินยาเพื่อฆ่าตัวตาย ซึ่งเป็นภาวะที่ตัวละครต้องการหลุดพ้นจากความจำเจซ้ำซาก และความไร้สาระของชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่ตัวละครมองไม่เห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ แมวจึงเป็นสัญลักษณ์แทนความไร้สาระของชีวิต

ในเรื่อง รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา ของ ตึก วงศ์รัฐ กล่าวถึงแมวถูกรถทับ แมวในเรื่องนี้เป็นสัญลักษณ์แทนชีวิตของคนต่ำต้อยในเมือง แมวตัวหนึ่งถูกรถทับจึงไม่ใช่สิ่งใหญ่โตในความกตัญญูของคนทั่วไป ดังที่เด็กกระเป๋าท้ายรถกล่าวว่า

"ไม่มีอะไรลูกพี่ - แมว ทับแมวแค่นั้น..."² และ "รถประจำทางคันนั้นวิ่งหาย
ลับไปจากสายตา แมวสีเทานอนจมกองเลือดอยู่ไม่ห่างจากบาทวิถี ไล่ของมัน
ทะลักออกมากองอยู่บนพื้น นัยต์ตาถลนออกมานอกเป้า..."³

"แมว" ในเรื่อง กำแพง เป็นสัญลักษณ์ของความไร้สาระ ดังที่กล่าวเปรียบเทียบไว้ว่า

¹คมศรี คุณะคิลก "หญิงชราในความมืด" วิทยาสารปริทัศน์ 27 : 43

44 กรกฎาคม 2513

²ตึก วงศ์รัฐ "รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา" ใน ถนนสายตีนน้ำ
ไปสู่ความตาย หน้า 155

³ค.

"บางที่การอุทิศชีวิตหรือบอกให้รักสิ่งจอมปลอมอะไรสักอย่าง ก็ไม่ผิดกับการฝังแม่ว
ตัวหนึ่ง..."¹

ส่วนแม่วในเรื่อง ออกไปจากความมืด ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี แม่วคือ สิ่งที่เราสาระ
ไม่มีคนสนใจ เหมือนชีวิตคนเล็ก ๆ ในเมืองใหญ่ ดังนี้

...มีแม่วตัวหนึ่งมารอข้ามอยู่ด้วย ไม่มีใครสนใจมันมากนัก ท่าทางของมันคุ้นเคยกับ
เมืองใหญ่เป็นอย่างดี...²

สัญลักษณ์แม่วปรากฏในนวนิยายเรื่อง คนนอก ของ อัลเบิร์ต กามู (Albert
Camus) ตอนที่ เมอไซ ตัวละครเอกของเรื่องรู้สึกเบื่อหน่ายเขาพบแม่วตัวหนึ่งที่ถนน

...ถนนแถบนั้นว่างเปล่า มีแม่วตัวหนึ่งเดินตัดถนนไปอย่างเชื่องช้า แล้วถนนก็
ว่างเปล่า...³

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่า การกำหนดให้แม่วข้ามถนนปรากฏตรงกันทั้งในเรื่อง
ออกไปจากความมืด และ คนนอก ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สุชาติ สวัสดิ์ศรี น่าจะได้รับ
อิทธิพลมาจากเรื่อง คนนอก ของ กามู

สัญลักษณ์ตะวันหรือดวงอาทิตย์ เป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่งที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่านักเขียนใน
ช่วงนั้นได้รับอิทธิพลมาจากการเขียนของตะวันตก โดยเฉพาะในเรื่องสั้น ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

ในเรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ปรากฏสัญลักษณ์
ตะวันหรือดวงอาทิตย์ อยู่หลายตอน เช่น

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ความเงิบ หน้า 139

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ออกไปจากความมืด" ใน ล.ค. หน้า 201

³อัลเบิร์ต กามู คนนอก แปลโดย อัมพรณ โอตระกูล หน้า 25

- ชีวิตในเมืองทำให้คนแก่เร็ว โดยเฉพาะเมืองจับที่ฉันอยู่นี้ ดวงอาทิตย์มันร้อนเหลือเกิน บางทีฉันอาจจะอยู่คนเดียวนานเกินไป สิ่งที่เกิดขึ้นจึงดูเลวร้ายไปเสียหมด
- เราเอาชนะดวงอาทิตย์ไม่ได้ เราอมรับหน้าที่ของมันทุกวันด้วยความจำใจซ้ำซาก เบื่อหน่ายและอ่อนเพลีย เราอยากจะฆ่ามัน แต่มันฆ่าเรา เธอจำชีวิตของเธอได้ไหม สิ่งที่มีอยู่สำหรับเธอมองดูไร้ความหมาย...ชีวิตประจำวันกับดวงอาทิตย์อันร้อนระอุที่สัมผัสผิวกายและแรงปรารถนาภายในของเธออยู่ทุกวินาทีอย่างไร ความร้อน...ดวงอาทิตย์ดวงนี้ร้อนเหลือเกิน ร้อนจนเราทนไม่ไหว
- เมื่อความมืดเป็นแขกมาเยือน ดวงอาทิตย์จะไม่มี ความหมายอีกต่อไป ฉันฆ่ามันได้แล้ว ฉันรู้ ใคร ๆ ก็รู้ แต่พอแสงสว่างส่องมาถึงสรรพสิ่งจะเปลี่ยนสีสันทันทีเป็นตรงข้าม และดวงอาทิตย์จะมีชีวิตขึ้นมาใหม่¹

ดวงอาทิตย์ที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวถึง คือความจำใจ ซ้ำซาก น่าเบื่อหน่าย ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถจะเอาชนะมันได้ ในที่สุดเราก็ต้องยอมรับหน้าที่ของมัน สุชาติ กล่าวถึงความร้อนของดวงอาทิตย์อยู่ตลอดเวลา ความคิดนี้ตรงกับความคิดของ อัลเบิร์ต กามู ในเรื่อง คนนอก กามู มีความเห็นว่าดวงอาทิตย์ซึ่งปรากฏขึ้นทุกเช้าตามปกติวิสัย อย่างเป็นกันเองกับมนุษย์ ดวงอาทิตย์จึงเป็นเสมือนบิดาของโลกมนุษย์ เป็นผู้ประทานความเอื้ออาทร ความยินดีปรีดาและความทุกข์ เมอโซ ผู้เป็นคนนอก มีความคิดแปลกไปจากสังคมมนุษย์ เป็นเพราะเขามีได้มีความเห็นต่อดวงอาทิตย์เหมือนมนุษย์คนอื่น ๆ ² "...ฉันกระหายที่จะกลับไปหาน้ำเซาะ ต้องการที่จะหนีดวงอาทิตย์"³ และเพราะความร้อนจากดวงอาทิตย์

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน" ใน ความเจ็บ หน้า 101-109

²มารี - อัง เวงซีเกร์ "บทเพลงคำนำ" ใน คนนอก ไม่มีเลขหน้า

³อัลเบิร์ต กามู คนนอก หน้า 67

ทำให้ เมอโซกลายเป็นฆาตกรฆ่าชายชาวอาหรับ จนกระทั่งตกเป็นผู้ต้องหาในคดีฆ่าคนตาย

...ภาพของเขาเห็นพร่าอยู่ท่ามกลางบรรยากาศอันร้อนระอุ...กว่าเมื่อตอนเที่ยง
 เลี้ยวอีก แล้วยังคงเป็นดวงอาทิตย์ดวงเดิม ดวงที่ฉายแสงเหนือหอคอยที่ยาวเหยียด
 จนถึงที่นี่...แดดที่แผดเผาแลบเลียแก้มฉัน และฉันรู้สึกว่ามันเหงื่อรวมกันที่ขนตาฉัน
 ดวงอาทิตย์แรงกล้าเช่นเดียวกับในวันที่ฉันฝังศพแม่ของฉัน...ฉันปวดหัวเป็นกำลัง
 ฉันทนไม่ได้แล้ว ฉันก้าวไปข้างหน้าอีก...ฉันไม่สามารถทำให้ดวงอาทิตย์หายไปได้
 ...ฉันสัมผัสโกเป็นที่ราบเรียบ และทันใดนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างก็เริ่มขึ้น...ฉันสลัดทั้ง
 เหนือและดวงอาทิตย์ทิ้ง ฉันจึงเข้าใจว่าฉันได้ทำลายคุณภาพของวันไปเสียแล้ว...
 ทำลายความเงิบ¹

เมอโซกลายเป็นฆาตกรเพราะเขาเดินไปท่ามกลางเปลวแดด แล้วปล่อยให้ตนเอง
 ตกอยู่ใต้อิทธิพลความร้อนของดวงอาทิตย์จนปราศจากสติยังคิด แต่เมื่อนักเขียนนำความคิดนี้
 เข้ามาไว้ในเรื่องสั้นไทย ดูเหมือนจะไม่ประสบความสำเร็จในการสื่อความมากนัก อาจจะ
 เป็นเพราะคนไทยคุ้นเคยกับดวงอาทิตย์เป็นอย่างดี ความร้อนจากดวงอาทิตย์จึงไม่มีอิทธิพล
 ต่อวิถีชีวิตของคนไทยมากนัก ผู้วิจัยเชื่อว่านักเขียนได้รับอิทธิพลการใช้สัญลักษณ์ดวงอาทิตย์
 มาจากนวนิยายเรื่อง คนนอก ของ กาญ

สัญลักษณ์บางอย่าง เช่น ศพ แมลงสาบ นาฬิกา น่าจะเกิดขึ้นจากสภาพสังคมในช่วง
 พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 กล่าวคือ

สัญลักษณ์ ศพ น่าจะได้รับอิทธิพลจากศพคนตายในสงครามเวียดนามในยุคนั้น การตาย
 ของคนในสงครามเวียดนาม ซึ่งมีจำนวนมากในแต่ละวันอาจจะป็นแรงบันดาลใจให้นักเขียน
 นำมาเป็นสัญลักษณ์ในเรื่องสั้น²

สัญลักษณ์ แมลงสาบ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งเลวร้าย ความคิดเก่าที่ยังดำรงมาจนถึง
 ปัจจุบัน (2510 - 2516) และจะดำรงต่อไปในอนาคต สัญลักษณ์นี้น่าจะเกิดจากความรู้

¹อัลเบิร์ต กาญ คนนอก หน้า 68 - 69

²ลลิตา ปาณทัตย์ วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย หน้า 286

เรื่องแมลงสาบจะมีชีวิตรอดหลังจากที่สัตว์ชนิดอื่นตายหมด เมื่อเกิดสงครามนิวเคลียร์ ดังที่
นักเขียนกล่าวว่า

...ฉันได้กลิ่นสาบหลายปีมาแล้ว ฉันอ่านพบในหนังสือว่า วันหนึ่งข้างหน้าเมื่อมนุษย์
ทำสงครามนิวเคลียร์กัน บนพื้นโลกจะเหลือแต่กองสลักหักพัง มนุษย์จะตายหมด ศพ
คนจะกลาดเกลื่อนไปทั่ว ทั่วทุกแห่งจะเงียบสงัด แมลงสาบสามารถต้านทานพิษสง
ของระเบิดนิวเคลียร์ได้ มันจะขึ้นมาจากที่ซ่อน กัดกินซากศพของมนุษย์และสืบเผ่าพันธุ์
ต่อไป มันจะครอบครองโลก...¹

สัญลักษณ์ นาฬิกา น่าจะเกิดจากสภาพสังคมในยุคที่คนต้องทำงานแข่งกับเวลา ต้อง
ปฏิบัติตามระนาฬิกาที่ไปตามตารางเวลาในแต่ละวัน อย่างจำเจ ซ้ำซาก นาฬิกาเป็นวัตถุที่คนใน
ระบบการทำงานเช่นนี้ขาดไม่ได้ นาฬิกาจึงเป็นสัญลักษณ์แทนภาระหน้าที่ความจำเจ ซ้ำซากจน
ในที่สุดก็สูญเสียความเป็นมนุษย์ไปทุกที เพราะต้องทำงานแข่งกับเวลาเหมือนเครื่องจักร

การใช้สัญลักษณ์ในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นับว่าเป็นสิ่งที่น่า
สนใจมากและนับว่าเป็นการนำเสนออย่างหนึ่งที่นักเขียนในช่วงนี้นิยมใช้กันมาก²
30 เรื่องจากจำนวนเรื่องสั้น 60 เรื่อง สัญลักษณ์เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นสัญลักษณ์ตัว
และสัญลักษณ์ร่วมสมัยที่นักเขียนในยุคนี้คิดค้นขึ้น บางส่วนได้รับอิทธิพลมาจากวรรณ
ตะวันตกกับสภาพสังคมในยุคนี้ การนำเสนอด้วยวิธีใช้สัญลักษณ์นี้ว่าเป็นความก้าวหน้า
ด้านรูปแบบประการหนึ่งของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 เพราะนักเขียน
พยายามคิดค้นการใช้สัญลักษณ์ให้แตกต่างไปจากสัญลักษณ์ตามแบบแผนที่นักเขียนรุ่นเก่ายึดถือ

4.2.3 การใช้กรรมวิธีเบ็ดเตล็ด

การใช้กรรมวิธีเบ็ดเตล็ดคือ การใช้วิธีการต่าง ๆ ที่นักเขียนนำมาใช้ในการนำเสนอ
ในเรื่องสั้นของตน วิธีการดังกล่าวอาจจะเป็นลักษณะเฉพาะตัว ที่นักเขียนแต่ละคนคิดขึ้นมา

¹คมธร คุณะฉิลก "การเดินทางในคืนวันหนึ่ง" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย

ต่อมาได้มีผู้ตามอย่างจนกลายเป็นวิธีการในการนำเสนออย่างหนึ่ง

จากการศึกษาการใช้กรรมวิธีเบ็คเตสท์ ผู้วิจัยพบว่านักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีลักษณะเฉพาะตัวสูง แต่ละคนจะมีท่วงท่าของการเขียนและเทคนิคเป็นเอกลักษณ์ของตน ฉะนั้นกรรมวิธีเบ็คเตสท์จึงแยกย่อยได้เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงจะกล่าวถึงการใช้กรรมวิธีเบ็คเตสท์ที่นักเขียนนิยมใช้กันมากพอสมควร ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ได้ "ภาพรวม" ของนักเขียนในช่วงนั้น

กรรมวิธีเบ็คเตสท์ ที่นักเขียนช่วงนั้นนิยมใช้กันมากมี 4 ลักษณะ ดังนี้

ก. การอ้างชื่อบุคคลจริง

นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นิยมอ้างชื่อบุคคลจริงในสังคมไว้ในเรื่องสั้นของตน โดยเฉพาะ สุชาติ สวัสดิ์ศรี วิทยากร เชียงกุล สุธัช จันทิมาธร สัจจิตต์ วงษ์เทพ ตึก วงศ์รัฐ การอ้างบุคคลจริงไว้ในเรื่องสั้นนี้ เรื่อง อศศิษประวัติ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ถึงกับนำไปเป็นตัวละครแสดงพฤติกรรมในเรื่องสั้นเลย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง ข่าวร้ายจากภูเขา ของ วิทยากร เชียงกุล

...คำณได้ข่าวว่าระเห่ร้อนไปอุดร หรือที่ไหนสักแห่ง... เปี้ยก เพิ่งโบกรถกลับ

จากยุโรป หลังจากที่หนีความน่าเบื่อหน่ายของกรุงเทพ ไปได้ปีเต็ม ๆ ...นั้น

บางนรา กำลังเมาเมายหรือเดินไร้จุดหมายอยู่ที่ถนนสายไหนกัน สุชาติ คง

ก้มหน้าก้มตาเขียนหนังสืออยู่ที่บ้านชายทุ่งของเขา...¹

คำณ หมายถึง คำณ คุณะคิลก สมาชิกกลุ่มพระจันทร์เสี้ยวคนหนึ่งสนใจทางด้าน การละครเป็นพิเศษ เปี้ยก เป็นชื่อเล่นของ ธัญญา ผลอนันต์ เจ้าของงานเขียนชุดถนนไปสู่ ก้อนเมฆ ซึ่งเป็นเรื่องราวการโบกรถท่องเที่ยวในยุโรป นั้น บางนรา เป็นนามปากกาของ เรียร์ชัย ลาภานันต์ ส่วน สุชาติ หมายถึง สุชาติ สวัสดิ์ศรี

¹วิทยากร เชียงกุล "ข่าวร้ายจากภูเขา" ใน ฝันของเด็กชายชาวานา

ในเรื่อง พยายามหิบบความจริง ของ สุรัชย์ จันทิมาธร ปรากฏชื่อบุคคลจริง
ดังนี้

...มีเพื่อนอยู่หลายคนที่เขาคิดว่าเขารู้เรื่องปรัชญาพอสมควรควรไปถาม ไปถาม
กับเขา เป็นต้นว่า นายสุชาติ สวัสดิ์ศรี นายณรงค์ เกตุทัต...อย่าง นายสุลักษณ์
ศิวัณ เขาก็เป็นปัญญาชน คุณรู้จักเขาไหมล่ะ...¹

ในเรื่อง อัสวีประวัติ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้นำเอาชื่อของบุคคลจริงในสังคม
มาตั้งชื่อเป็นตัวละครหลายคน เช่น เสถียร (เสถียร จันทิมาธร) นิธิ (นิธิ เอียวศรีวงศ์)
ชูเกียรติ (ชูเกียรติ อุทกะพันธุ์) วิทยากร (วิทยากร เชียงกุล) เป็นต้น

ในเรื่อง อเมริกันสยาม ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ปรากฏชื่อของ อาจารย์พิสิฐ
(พิสิฐ เจริญวงศ์)

ในเรื่อง นกสีเหลือง ของ สุรัชย์ จันทิมาธร ปรากฏชื่อของ รงค์ วงษ์สวรรค์
และ ว. ศรีสุโร (วิโรจน์ ศรีสุโร กวีผู้ใช้นามปากกาว่า ว. ศรีสุโร)

ชื่อบุคคลที่นักเขียนนำมาอ้างไว้ในเรื่องสั้น ส่วนใหญ่เป็นเพื่อนห้องที่ทำงานวรรณกรรม
ด้วยกันทั้งสิ้น เรื่องราวที่อ้างถึงก็มีเค้าของความจริงอยู่

ชื่อบุคคลจริงอีกกลุ่มหนึ่งไม่ได้มีความสัมพันธ์เป็นเพื่อนพ้องกับนักเขียน แต่เป็นนักคิด
หรือนักปราชญ์ที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อนักเขียนลักษณะนี้ปรากฏชัดในเรื่องสั้นของ วิทยากร
เชียงกุล เช่น เรื่อง มันจกต้องเป็นไปเช่นนั้น กล่าวถึง เช เกอรวาร์ นักปราชญ์ชาว
อาร์เจนตินา เยศโตเซนโกะ กวีชาวรัสเซีย โทมัส คิมทอง และ รัตนา สกุลไทย
บัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2 คนที่ถูกยิงตาย ขณะที่ไปสอนหนังสือแก่เด็กในภาคใต้
เรื่อง ผู้คนสี่ขา ของ ตึก วงศ์รัฐ กล่าวถึง นายมัย จุ้ยเจริญ เพชฌฆาตประหารชีวิต
นักโทษในคุกจอมพลดอนม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

¹สุรัชย์ จันทิมาธร "พยายามหิบบความจริง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน

การอ้างอิงชื่อบุคคลจริงในเรื่องสั้นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นเพราะนักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีการรวมกลุ่มกันทำงานวรรณกรรมซึ่งมีความผูกพันกันมาก จึงนำเพื่อน ๆ ในกลุ่มวรรณกรรมด้วยกันไปเป็นตัวละครหรือกล่าวไว้ในเรื่องสั้น อีกประการหนึ่งน่าจะเป็นเพราะนักเขียนคำนึงถึงความจริงในวรรณกรรม จึงระบุสิ่งที่เป็จริงในเรื่องสั้นของตน การอ้างอิงชื่อบุคคลจริงในเรื่องสั้นนี้จึงนับว่าเป็นลักษณะก้าวหน้าประการหนึ่ง

ข. ใช้บทกวีแทรกในเนื้อหา

นักเขียนเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 บางคนนอกจากจะเขียนเรื่องสั้นแล้วยังเขียนบทกวีอีกด้วย เช่น สุชาติ สวัสดิ์ศรี สุรัชย์ จันทิมาธร วิทยากร เชียงกุล วิสา คัญทัพ นักเขียนเหล่านี้จึงแทรกบทกวีลงในเนื้อหาเรื่องสั้น

ในเรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป ของ วิสา คัญทัพ ตัวละคร "ฉัน" กล่าวถึงบทกวีที่ "เขา" เขียนให้แก่ "เธอ" ว่า

ฉันอยู่กับความว่าเหวจะ...

ฉันมีอิสระกับความเป็นอยู่ของฉัน

เธอจะต้องเข้าใจ, ฉันจะไม่ผูกพันเธอ

และเธอก็จะไม่ทำเช่นนั้นกับฉัน

.....

เธอจะบินไปไหนก็ไปเถิดนะ

อย่าได้หยุดรอและถูกร้องเรียกฉันเลย

ฉันจะตายคนเดียวในโลกของฉัน...ฉันเป็นสุข

.....¹

บทกวีที่แทรกเข้ามาสัมผัสกับเนื้อหาในเรื่อง กล่าวคือ เรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป นี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับทัศนะความรัก "ฉัน" ได้ปลอบใจ "เธอ" ถึงเรื่องที่ "เขา" ได้จากเธอ

¹วิสา คัญทัพ "แล้วก็ผ่านพ้นไป" ใน เราจะผ่าข้ามไป หน้า 22 - 23

ไปเพราะ "โลกของเขาเป็นโลกของคนที่เขาที่พึ่งพาทางใจ และขาดการยึดเหนี่ยว เขาไม่สามารถที่จะไปกับใครได้นาน ๆ เพราะเขาซาซึนเสียแล้วกับการอยู่ตามลำพัง..."¹

ในเรื่อง ข่าวร้ายจากภูเขา ของ วิทยากร เชียงกุล ได้แทรกบทกวีที่ชื่อ "ภูกระดึง ตุลาคม สองพันห้าร้อยสิบเอ็ด" ซึ่งตนเองได้เขียนได้ไว้วางรวมเล่มชุดฉันจึงมาหาความหมาย

เราชวนกันเดินไปตามถนนสายที่ธรรมชาติคือวิศวกร

และคนตายหญ้าคือลูกมือ

ดอกหญ้าป่าหลากสี บานสะพรั่ง แผ่นดินอันต่ำต้อย

และละลานตา

สนสองใบ สามใบ ยืนท่าทวยสายลมแรงและแดดกร้าน

เพื่อจะทำเสียงดนตรีชนิดที่เราไม่ค่อยจะได้ยินได้ฟังกัน

.....²

บทกวีภูกระดึงแทรกเข้ามาตอนที่ "ฉัน" นึกถึงตอนไปเที่ยวที่ภูกระดึง ในเรื่อง ฉันก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น ของ วิทยากร เชียงกุล กล่าวถึง "ฉัน" ได้รับจดหมายจากเพื่อน ข้อความในจดหมายนั้นเขียนเป็นบทกวี

ในเรื่อง นกสีเหลือง ของ สุรชัย จันทิมาธร ใช้การเขียนในลักษณะของบทกวีแทรกเข้าไปในเนื้อหา ดังนี้

เหนื่อย ฉันเหนื่อยต่อการหายใจเข้าออก

เบื่อ ฉันเบื่อความพยายามของฉันที่จะแสวงหาความรัก ความอบอุ่นมาตลอด

เกลียด ไม่ - ฉันไม่เกลียดสิ่งใด ฉันพยายามทำอย่างนี้

¹วิสา คัญทัพ "แล้วก็ผ่านพ้นไป" ใน เราจะผ่าข้ามไป หน้า 22 - 23

²วิทยากร เชียงกุล "ข่าวร้ายจากภูเขา" ใน ฝันของเด็กชายชวนา

โกรธ ฉันตบหน้าตัวเองที่เป็นสาเหตุ
 หวัง ไม่หวัง
 ฝ่าฝืน ต่อตัวฉันเอง
 รัก คอกไม้ และ ฯลฯ¹

นักเขียนได้เขียนข้อความข้างบนนี้ในตอนที่เราจะรู้สึกเหนื่อยหน่ายและไม่เข้าใจตัวเอง นับว่าอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครกับเนื้อความในบทกวี มีความสอดคล้องกันมาก

การใช้บทกวีแทรกในเนื้อหา ย่อมแสดงถึงความสามารถในเชิงการประพันธ์ของนักเขียน การแทรกบทกวีก็มีความเหมาะสมกับเนื้อหาในเรื่องสั้น นับเป็นการนำเสนอที่น่าสนใจและแปลกใหม่ อันเป็นลักษณะของความก้าวหน้าด้านรูปแบบประการหนึ่ง

ค. การจัดวางบทสนทนาแบบนิทาน

การจัดวางบทสนทนาแบบนิทาน คือ การที่นักเขียนไม่ได้แยกบทสนทนาออกจากบทบรรยาย แต่จะเขียนติดต่อกันไปโดยไม่ได้ใช้เครื่องหมายอุทฺยประกาศแสดงบทสนทนา ซึ่งเป็นลักษณะของเรื่องสั้นยุคแรกเริ่ม* นักเขียนได้นำมาใช้อีกครั้งหนึ่ง เช่น เรื่อง คนค่าน้ำ ของ นิคม รายยวา

...วันนี้อากาศดีมากนะคะ หล่อนตะโกนพูดกับชายที่นั่งอยู่ตรงโคนต้นโพ ในมือเขาถือคันเบ็ด ข้างตัวมีข้องใบโต

ครับ อากาศดีมาก เขาตอบโดยไม่ได้ละสายตาไปจากเบ็ดที่ย่อนลงในชอกใบบัว รูปร่างเขาค่อนข้างอ้วน อายุคงไม่อ่อนไปกว่าหญิงเลี้ยงผักบุ้ง ท่าทางเขาไม่ใช้คนแข็งแรง หัวผมเรียบ โทนหน้าเคราเลียงเกล้า

ตรงนั้นปลายชุมชน หล่อนชวนคุย วันนี้อากาศดีกว่าเมื่อวาน²

¹สุรัชย์ จันทิมาธร "นกสีเหลือง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 197

²นิคม รายยวา "คนค่าน้ำ" ใน คนบนต้นไม้ หน้า 71

* เรื่องสั้นไทยยุคแรกมีลักษณะที่แยกไม่ออกจากนิทานการจัดวางบทสนทนาจึงปะปนกับบทบรรยาย เรื่องสั้นไทยเริ่มใช้เครื่องหมายอุทฺยประกาศเมื่อเรื่องสั้นของ ส่อง เทพาสิทธิ์พิมพ์แพร่หลาย

ในเรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ของ วิทยากร เชียงกุล

...เขาอุทลารู้เหมือนกันว่ากำลังมีอะไรผิดปกติเกิดขึ้น เขาดามันว่าจะไปไหน และฉันก็ตอบเขาไปว่า จะออกไปเดินเล่นสักครู่ เขาทำหน้าประหลาดใจมาก...¹

ในเรื่อง กำแหง ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

แสงจันทร์กระโดดเข้ามาหา เธอถามว่าทำไมผมจึงดูเศร้า เพราะเธอทำให้ผมเศร้าหรือ ผมตอบว่า เปล่า แค่เพราะคนทำให้ผมเศร้า คนทำไมหรือ เธอถาม ผมตอบว่า ไม่รู้ คนทำอะไรให้ผมเศร้า เธอถามอีก คนทำให้ผมอยู่คนเดียว ผมตอบ...²

เทคนิคการจกวางบทสนทนาแบบนิทานนี้ปรากฏในเรื่องสั้นช่วงก่อน พ.ศ. 2510 หากพิจารณาเปรียบเทียบกับเรื่องสั้นยุคเก่า เทคนิคนี้ก็ไม่อาจจัดได้ว่าเป็นลักษณะก้าวหน้าได้ แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่านักเขียนน่าจะได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของตะวันตกมากกว่าได้จาก การศึกษางานเรื่องสั้นไทยในอดีต เพราะนักเขียนในช่วงนั้นนิยมใช้การเขียนแบบกระแสนำไปใช้การหลังไหลของประสบการณ์ภายใน เรื่องจึงเน้นความคิดของตัวละครมากกว่าพฤติกรรม ของตัวละคร การจกวางบทสนทนาแบบนิทานจึงเป็นเทคนิคที่สอดคล้องกับท่วงทำนองดังกล่าว และถ้าหากนำเทคนิคนี้ไปเปรียบเทียบกับเรื่องสั้นประเภทหักมุม หรือประเภทเน้นโครงเรื่อง อันเป็นวิธีที่แพร่หลายในหมู่นักเขียนรุ่นเก่า เทคนิคนี้กลายเป็นของแปลกใหม่ในยุคนี้จนดูเหมือน เป็นลักษณะก้าวหน้าในด้านการนำเสนอ

จากการศึกษาการนำเสนอนักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยพบว่า กลวิธีการนำเสนอมีลักษณะก้าวหน้าดังนี้

1. กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง ผู้วิจัยพบว่ามีเพียงเรื่องเดียวที่มีลักษณะก้าวหน้า เด่นชัดที่สุดคือเรื่อง ภาพเขียนของมาลี ซึ่งใช้กลวิธีหลายอย่างบนกันคือ ให้ตัวละครเล่าเรื่อง

¹วิทยากร เชียงกุล "นิยายของชาวมหาวิทยาลัย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 101

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแหง" ใน ความเงิบ หน้า 139

ของตนเองและให้ตัวละครตัวอื่นเล่าเรื่องของตัวละครสำคัญ โดยเน้นที่เรื่องการทำตัวตาย
ของตัวละครสำคัญ การเล่าเรื่องจะแบ่งออกเป็น 3 ตอน แต่ไม่ทำให้เสียเอกภาพของเรื่อง

กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเอง
จำนวน 29 เรื่อง รองลงมาให้นักเขียนเล่าเรื่องโดยล่องรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในจิตใจของ
ตัวละคร จำนวน 15 เรื่อง กลวิธีทั้งสองอย่างนี้ทำให้นักเขียนมีอิสระในการแสดงความคิด
เห็นและความรู้สึกต่าง ๆ อย่างเต็มที่ ซึ่งเอื้อต่อการเขียนในท่วงทำนองแบบกระแสนึก
ซึ่งเน้นการหลั่งไหลของความรู้สึกภายในใจของตัวละคร

2. กลวิธีเกี่ยวกับการเสนอเรื่อง ลักษณะก้าวหน้าปรากฏในด้าน การใช้กระแสนึก
ซึ่งมีจำนวนถึง 43 เรื่อง การใช้สัญลักษณ์ 30 เรื่อง ลักษณะดังกล่าวผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็น
อิทธิพลจากงานเขียนของต่างประเทศ

ในด้านการมริวิธีเบ็ดเตล็ดที่นักเขียนนิยมมาใช้ในกลวิธีการนำเสนอมีอยู่ 3 วิธีคือ
การอ้างข้อมูลคลจริง การใช้บทกวีแทรกในบทบรรยาย และการจัดวางบทสนทนาแบบนิทาน
แม้ว่าจะเป็นกลวิธีที่นักเขียนไทยในอดีตเคยใช้มาแล้ว แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นักเขียนน่าจะ
ได้อิทธิพลจากต่างประเทศหรือนักเขียนร่วมสมัยด้วยตนเอง มากกว่าได้รับอิทธิพลจากงานเขียน
รุ่นเก่าของไทย เพราะมีลีลาเฉพาะเป็นของตนเองต่างไปจากของนักเขียนรุ่นเก่า และสามารถ
จัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมจึงถือเป็นลักษณะก้าวหน้าได้

ท่วงทำนองการเขียนอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก คือการแสดงออกในลักษณะ
เหนือจริง (Surrealism) ซึ่งนิยมแสดงออกโดยจิต ปราศจากเหตุผลหรือกฎเกณฑ์ มักจะ
นำส่วนที่น่าเกลียดหรือความเลวของมนุษย์มากล่าว แสดงออกอย่างคลุมเครือ โดยซ่อนความ
คิดหลักไว้ท่ามกลางสิ่งที่ไม่จริงทั้งหลาย ต้องอาศัยการตีความของผู้อ่าน เช่น เรื่อง
แยกมันสมองออกจากเหล็ก รถไฟเต๊กเล่ ออกไปจากความมืด บันทึกของผู้คน เป็นต้น
บางครั้งนักเขียนใช้เรื่องเพชฌฆาตเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการใช้ถ้อยคำทางเพศเกี่ยวเนื่องไปถึง
การร่วมเพศ หรือบรรยายถึงความปรารถนาทางเพศของตัวละคร ดังปรากฏอยู่ในเรื่อง กำแพง
(ตัวละครกับแสงจันทร์) มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน (บางคนจะเริ่มสำเร็จความ
ใคร่หรือแสดงบทรัก) จุลินทรีย์หลาสติ๊ก (ตอนตัวละครลนหนากับจิตแพทย์) เป็นต้น

การแสดงออกเกี่ยวกับเรื่องเพศนี้ วชิราภรณ์ วรรณดี กล่าวว่า เป็นการแสดงออกถึงสิ่งที่ไม่นิยมเปิดเผยกัน ซึ่งทำให้สมจริงมากขึ้น¹ ส่วน มาลินี แก้วเนตร มีความเห็นว่า เป็นการเขียนในท่ามกลางแบบเอกซิสเตนเชียลลิสม์ เพราะความรุนแรงและความตาย เป็นแกนสำคัญของงานเขียนในสกุลเอกซิสเตนเชียลลิสม์² นับเป็นลักษณะก้ำกัหน้าที่เด่นชัดอีกประการหนึ่ง

จากการศึกษาลักษณะก้ำกัทางด้านรูปแบบของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยพบว่า เรื่องสั้นในช่วงนี้มีความก้ำกัทางทั้งทางด้านโครงเรื่อง ตัวละคร การใช้ภาษา และกลวิธีการนำเสนอ เรื่องสั้นบางเรื่องจะก้ำกัในทุกด้าน (เช่น รถไฟ-เด็กเล่น ความเงิบ) บางเรื่องก็ก้ำกัในด้านใดด้านหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว เรื่องสั้นในช่วงนี้ได้พยายามที่จะหนีจากกรอบอันซ้ำซากซึ่งเป็นโครงสร้างสูตรสำเร็จที่นักเขียนรุ่นก่อนยึดถือ นักเขียนแต่ละคนต่างก็พยายามหาลักษณะเฉพาะตัว และเสนอสิ่งแปลกใหม่ให้แก่วงการเขียนเรื่องสั้นอยู่เสมอ เรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จึงมีความก้ำกัในด้านรูปแบบเป็นอย่างมาก

¹วชิราภรณ์ วรรณดี เรื่องสั้นใน "ความเงิบ" ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี หน้า 19

²มาลินี แก้วเนตร "ระหว่างกำแพงของสุชาติ สวัสดิ์ศรี กับ La Nasée ของ ชาตรี" โลกหนังสือ 12 : 84 กันยายน 2524

ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

การศึกษาลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยแบ่งลักษณะเนื้อหาเป็น 4 ประเด็น คือ

1. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง
2. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ
3. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม
4. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา

1. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง

เนื่องจากการเมืองเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปข้างหน้า การศึกษาลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดของเขตที่จะศึกษาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลในด้านการเมืองโดยตรง

เรื่องสั้นที่แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองมีอยู่จำนวน 23 เรื่อง ดังนี้

เรื่อง วีรบุรุษใต้ฟ้าดิน สงครามในหลุมฝังศพ นิ้วชี้ในตู้ชั้นสาม แยกมันสมอง
ออกจากเหล็ก ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

เรื่อง บันทึกของผู้คน นกสีขาวและผู้พเนจร ของ ตึก วงศ์รัฐ

เรื่อง บทรตไฟชั้นสาม ของ สุรัชย์ จันทิมาธร

เรื่อง โลกใหม่ คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า ของ วิสา คัญทัพ

เรื่อง เมานักเรียนนอก ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่อง จดหมายสองฉบับ มันจักต้องเป็นไปเช่นนั้น ของ วิทยากร เชียงกุล

เรื่อง หญิงชราในความมืด ฉันและเธอ ของ คมกร กุณะคิลก

เรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน นิพพานศตวรรษที่ 20 ของ พิษณุ คุ้ม.

เรื่อง ความเจ็บ มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน กำแพง อัสวีประวัติ
ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

เรื่อง ความเปลี่ยนแปลง ปล่อยนก สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ ของ นิคม รายยาว
การศึกษาลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งการศึกษา
ออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

1.1 การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล

1.2 การคัดค้านสงครามเวียดนาม

1.1 การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล

ภายหลังการก่อการกำเริบของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2506
จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทน โดยยังคงดำเนินนโยบาย
ทางเศรษฐกิจและการเมืองตามแบบของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่รัฐบาลของ จอมพล
ถนอม กิตติขจร ไม่มีเอกภาพเท่าของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้วยปัญหาต่าง ๆ ของบ้าน
เมืองและความขัดแย้งภายในรัฐบาล ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ
เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 และจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่
10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 โดยพรรคสหประชาไทยของรัฐบาลได้รับเสียงข้างมากในสภา
จอมพลถนอม กิตติขจร ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง การเลือกตั้งครั้งนี้
เจือปนด้วยความไม่บริสุทธิ์อยู่มาก¹ แต่ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่นำไปสู่การเติบโตของขบวนการ
นักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งได้พัฒนามาจากกลุ่มนิสิตนักศึกษาอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้ง
ในครั้งนั้น²

การเมืองในช่วง พ.ศ. 2512 - พ.ศ. 2514 ไม่ราบรื่นเท่าที่ควรเพราะเกิด
ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร เรื่องพระราชบัญญัติงบประมาณ การเพิ่มภาษี

¹ศึกษารายละเอียดจาก เสกสรรค์ ประเสริฐกุล มาจากป่าชายเลน

²วีรชนหาญกล้า หน้า 45 - 48

การควบคุมหนังสือพิมพ์ นโยบายต่างประเทศ และปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงของรัฐบาล¹ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ประชาชนได้เลือกตั้งเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ก็กลับเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน การบริหารงานก็มีแต่การวิ่งเต้นหาสมัครพรรคพวก ประนีประนอมและยุบถ่มคำจูนในกลุ่มราชการ และแก่งแย่งอำนาจการเมืองกัน²

ตัวละครในเรื่อง บันทึกของผู้คน แสดงความไม่ศรัทธาต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยการ "ฉีกเอาใบประจานเกียรติคุณของพวกที่สมควรเข้ารับเลือกตั้งเมื่อไม่นานมานี้เอง... เขาฉีกกระดาษแผ่นนั้นออกเป็นเสี่ยง ๆ"³

หนังสือพิมพ์ก็ไม่สามารถเป็นปากเสียงแทนประชาชนได้ เพราะถูกอำนาจของ นายทุนซึ่งเป็นคนในคณะรัฐบาลครอบงำ ดังที่ตัวละครในเรื่อง บนรถไฟชั้นสาม ได้กล่าวไว้ว่า

...ผมได้ยินมาว่าหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ต้องเดินตามเข็มของนายทุน ซึ่งก็เป็นบุคคล
ในคณะรัฐบาลนั่นเอง นายทุนต้องการประชาสัมพันธ์ตัวเองกับประชาชนด้วย...⁴

นอกจากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้ว รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร ยังประสบกับ ปัญหาสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ ทำให้รัฐบาลกลัวการเติบโตของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ประกอบกับการที่นักศึกษา - ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองมาก ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการปฏิวัติตนเองเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 นำประเทศเข้าสู่ยุคเผด็จการอีกครั้งหนึ่ง

¹ชัยอนันต์ สมุทรวณิช และ พีรศักดิ์ จันทวรินทร์ ข้อมูลพื้นฐานถึงศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย หน้า 39

²เสน่ห์ จามริก ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย หน้า 324

³ตึก วงศ์รัฐ "บันทึกของผู้คน" ใน รวมเรื่องสั้นของตึก วงศ์รัฐ หน้า 129

⁴สุรัชย์ จันทิมาธร "บนรถไฟชั้นสาม" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 115

การปฏิวัติตนเองของจอมพลถนอม กิตติขจร สร้างความไม่พอใจแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการชุมนุมประท้วงของนักศึกษาในวันรุ่งขึ้น นิตยสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์แสดงปฏิกริยาเชิงลบ โดยการปล่อยหน้าบรรณาธิการว่างไว้เพื่อแสดงความไม่พอใจการปฏิวัติครั้งนี้¹ อย่างไรก็ตามการปฏิวัติ 17 พฤศจิกายน 2514 ก็หาได้หยุดยั้งการเคลื่อนไหวของประชาชนได้ สมชาย สุวรรณศรี กล่าวถึงการปฏิวัติครั้งนี้ว่า

...ถือเป็นการอาฆาตคนละคนตัวเอง เพราะยิ่งเร่งให้พลังฝ่ายประชาธิปไตยทั้งมวลที่นักศึกษาเป็นหัวหอก ระดมพลกันเร็วเข้า สัญญาไฟเขียวของการต่อสู้ได้เริ่มต้นนับตั้งแต่วันที่มีการอ่านคำประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 1 สิ้นสุดลง...²

ในช่วงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร นักเขียนได้สะท้อนภาพความไม่พอใจต่อนโยบายของรัฐบาล ผู้วิจัยพบว่ามียุ่ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

- 1.1.1 การจับกุมประชาชนในข้อหาให้การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์
- 1.1.2 การโฆษณาชวนเชื่อหลอกลวงประชาชน
- 1.1.3 การคัดค้านการใช้อำนาจเผด็จการ

1.1.1 การจับกุมประชาชนในข้อหาให้การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

ด้วยเหตุที่การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยขณะอย่างรวดเร็ว มีเขตปฏิบัติการมากกว่า 30 จังหวัด สร้างความเสียหายให้แก่ฝ่ายมากมาย รัฐบาลจึงเร่งปราบปรามอย่างหนัก พร้อมกันนั้นก็ตั้งหน่วยพัฒนาการเคลื่อนย้ายซึ่งประชาชนกลับคืนมาจากฝ่ายคอมมิวนิสต์³ นโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์จึง

¹วีรชนหาญกล้า หน้า 60 - 61

²สมชาย สุวรรณศรี "ทางเดินของปัญญาชน : จากปรีดี พนมยงค์ ถึง เสกสรรค์ ประเสริฐกุล" ปวารณสาร 1 : 35 - 36 กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2524

³วีรชนหาญกล้า หน้า 35

เป็นนโยบายหลักของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และได้จับกุมผู้ต้องสงสัยว่ามีการกระทำ อันเป็นคอมมิวนิสต์อยู่เสมอ เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนอยู่ในเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน มันจึงต้องเป็นไปเช่นนั้น และ จดหมายสองฉบับ

ในเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน ตัวละครเป็นนักศึกษาในกรุงเทพฯ ที่ไม่เห็นคุณค่า ของการเรียนในระบบ จึงออกจากมหาวิทยาลัยมาอยู่กับแม่ในชนบท เขารักการอ่านหนังสือ สนใจปรัชญา และไม่เห็นด้วยกับนโยบายการพัฒนาทางวัตถุของรัฐบาล ในที่สุดเขาถูกจับใน ข้อหาทำการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์ โดยมีเหตุผลที่ไม่สมควร ดังคำตอบโต้ระหว่างตัวละคร กับตำรวจ ดังนี้

...“ประการแรก แกมีพฤติกรรมนิยมพวกฝ่ายซ้าย ชอบขัดแย้งกับรัฐบาล และ เป็นคนแปลกถิ่น มาจากไหนไม่มีใครรู้ แต่ชอบคำพูดแปลก ๆ กับชาวบ้านใน ตลาดและร้านขายหนังสือ”

“ท่านหาว่าผมเป็นคอมมิวนิสต์ ?”

“ประการที่สอง เราคิดได้ หนังสือของแกที่สั่งซื้อจากกรุงเทพฯ เป็นหนังสือ เกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์

“ประการที่สาม เมื่อวานนี้เอง ที่แกทะเลาะกับเมีย แล้วตำรัฐบาลว่าป้อน อาหาร เลว ๆ ให้แก”

“ไหนเล่าหลักฐานที่จับผม หนังสือพวกนั้นหรือ ทุกเล่มเป็นหนังสือเพื่อการ ศึกษา ทุกคนในกรุงเทพฯ หาด่านได้ เรื่องการรักชาติ รักสถาบันกษัตริย์นั้น ผม มีความรักมากกว่าพวกคุณเสียอีก”...¹

การจับผู้ต้องหาที่สงสัยว่ามีการกระทำเป็นคอมมิวนิสต์นี้ สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ การที่คนรุ่นใหม่กระทำตัวผิดแผกแตกต่างจากค่านิยมที่คนรุ่นเก่ายึดถือ ดังที่ “อนาทร” ตัวละครในเรื่อง จดหมายสองฉบับ กล่าวกับ “ศรัทธา” เพื่อนของเขาว่า

¹พิชญ ศุภ. “นักอุดมคติจะไปไหน” ใน นิพนธ์ศตวรรษที่ 20

...สังคมทุกวันนี้เป็นสังคมของอภิสัทธา เมื่อใครยาวสาวได้สาวเอาไม่มีใครเขาสนใจคนเล็ก ๆ อย่างเราหรอก จึงป่วยการที่นายกับฉันจะไปทำหายพวกเขาในภาวะปัจจุบัน ว่าความยุติธรรมคืออะไร ความดีคืออะไร...เพราะถ้าหากขึ้นทำเช่นนั้นให้เป็นที่ยอมรับแก่คนอื่น ๆ นายกับฉันก็คงถูกหาว่าอยากดังหรือไม่ก็อาจถูกตำรวจจับไปอบรมมโนสำนึกให้ด้วยเหตุเพียงเพราะว่า เราไม่ได้เกิดมาร่วมสมัยกับเขา ไม่ได้เกิดมาเพื่อจะยึดถือคุณค่าแบบของเขา...¹

การที่คนรุ่นใหม่ไม่ได้ยึดถือคุณค่าแบบที่คนรุ่นเก่ายึดถือกลายเป็นความผิดและถูกมองว่ามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เหตุการณ์หนึ่งที่สะท้อนใจคนหนุ่มสาวยุคนั้นมาก คือ การตายของ โกมล คีมทอง และ รัตนา สกุลไทย ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 ทั้งสองเป็นบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ออกไปตั้งโรงเรียนชุมชนในเมือง อำเภอบ้านลือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และถูกยิงตายอย่างลึกลับ เหตุการณ์นี้ได้รับความสนใจมาก โดยเฉพาะจากคนหนุ่มสาวที่มีจิตสำนึกรับใช้สังคม ทางรัฐบาลอ้างว่าเป็นฝีมือของฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่มีบางคนตั้งข้อสงสัยเกิดว่าเป็น "ฝีมือของฝ่ายปกครองที่เกรงว่าโกมลจะเผยความลับที่ตนกระทำทารุณกรรมต่อประชาชนมากกว่า"² การตายของบุคคลทั้งสองช่วยปลุกจิตสำนึกของคนหนุ่มสาวให้อุทิศชีวิตเพื่อส่วนรวมมากขึ้น นักเขียนได้กล่าวถึงการตายของบุคคลทั้งสองนี้ไว้ในเรื่อง มันก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น ว่า

...เหมือนอย่างคนที่ฉันรู้จักอีกสองคน ซึ่งถูกลอบยิงเสียชีวิตในดินแดนที่เป็นเขตประกาศใช้ความรุนแรงเมื่อไม่นานมานี้ คนหนึ่งเป็นเพียงครู ผู้มีความตั้งใจดี และมีความทะเยอทะยานที่จะทดลองทำงานที่เขาคิดว่ามันมีความหมายสำหรับเขา ขณะที่อีกคนก็เป็นเพียงคนรุ่นใหม่ที่ไม่พอใจในสังคมเก่าที่เป็นอยู่อย่างมากเท่านั้น ...ใครกันที่ช่างกราดกระสุนปืนใส่คนผิวดำตัวเล็ก ๆ ซึ่งตลอดชีวิตไม่เคยทำร้ายใครได้ลงคอ³

¹วิทยากร เชียงกุล "จดหมายสองฉบับ" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 136

²วีรชนหาญกล้า หน้า 57

³วิทยากร เชียงกุล "มันก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น" ใน ฝันของเด็กชายชาวนา หน้า 21

การจับบุคคลผู้ต้องสงสัยอย่างไรให้เหตุผลอันสมควร การประกาศเขตความรุนแรง ในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ การปิดกั้นเสรีภาพทางความคิดตามนโยบายปราบปรามและ ป้องกันคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล กลับเป็นการเพิ่มพลังให้คนหนุ่มสาวได้ปลุกจิตสำนึกที่จะต่อสู้ เพื่อความเป็นธรรมมากขึ้น ตัวละครในเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน ได้กล่าวเสียดสีเจ้าหน้าที่ ของรัฐไว้ว่า "สหาย ถ้าท่านจับข้าพเจ้าและจับคนอื่นด้วยวิธีนี้ท่านอาจจะได้พวกฝ่ายซ้าย เพิ่มขึ้น"¹

1.1.2 การโฆษณาชวนเชื่อหลอกลวงประชาชน

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของรัฐบาลเผด็จการก็คือ จะทำอย่างไรให้ประชาชน ยอมรับคณะรัฐบาลของตนได้ ทางแก้ปัญหาก็ที่รัฐบาลใช้ก็คือ "การโฆษณาชวนเชื่อ" เรื่องสั้น ที่สะท้อนภาพการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลได้แก่เรื่อง ความเงิบ กำแพง อัครวิประวัติ มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน และ วีรบุรุษใต้ผ้าดิน

กลไกที่รัฐบาลใช้สำหรับการโฆษณาชวนเชื่อได้แก่ การใช้คำขวัญและเพลงปลุกใจ ต่าง ๆ โดยโฆษณาผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เคยเน้นคำขวัญ ให้ประชาชนในยุคพัฒนายอมรับว่า "งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข" ในยุครัฐบาล จอมพลถนอม กิตติขจร มีคำขวัญว่า "จงทำดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์" เมื่อมีการเปลี่ยน รัฐบาลก็จะเปลี่ยนคำขวัญตามนโยบายที่เปลี่ยนไป คนรับใช้ในเรื่อง ความเงิบ ก็เห็นความ จริงข้อนี้

...เขาเดินไปปลดผ้าใบกันแดดที่มีข้อความคำขวัญของรัฐบาลลง ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนรัฐบาล ก็ได้เวลาที่ผ้าใบกันแดดจะต้องเปลี่ยนใหม่เขาคิด...²

¹พิชญ์ สุภ. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพนธ์ศตวรรษที่ 20 หน้า 28

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเงิบ" ใน ความเงิบ หน้า 89 - 90

วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่โฆษณาคำขวัญและนโยบายของรัฐบาลได้ดีที่สุดในยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ในยุคของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร วิทยุและโทรทัศน์เป็นสิ่งจำเป็นประการหนึ่งหลังจากที่ไฟฟ้าเข้าไปถึงหมู่บ้าน และการโฆษณาตามระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน ข่าวสารที่ประชาชนได้รับจากรัฐบาล จึงมีโอกาสน้อยหล่นให้ตนคิดและทำในสิ่งที่เหมือน ๆ กันได้ นักเขียนได้กล่าวเตือนสติรัฐบาลที่ใช้วิทยุเป็น "กระบอกเสียง" โฆษณาผลงานของตนไว้ในเรื่อง อัครชีวะประวัติ ว่า

...คุณละพบในไม่ช้าว่าลัทธิจะมีอยู่ทั่วหัวระแหง คุณละเห็นว่ายุคฟื้นฟูสามารถทำให้คุณนึกถึงลัทธิประชาธิปไตยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และจะชัดเจนยิ่งขึ้นถ้าหากคุณมีโอกาสฟังคำปราศรัยของ พลพ. นายกรัฐมนตรี จากวิทยุทรานซิสเตอร์ระบบใหม่ (ของเรา)...¹

นักเขียนได้กล่าวถึงการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลไว้ในเรื่อง ความเงิบ มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน ไว้ดังนี้

ในเรื่อง ความเงิบ รัฐบาลได้โฆษณาชวนเชื่อผ่านทางวิทยุว่า

...ประเทศไทยเป็นประเทศเอกราชมาช้านาน อุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แต่พวกทระยศาทำลายชาติ ยังกล่าวหาว่า เราเป็นจักรวรรดินิยมของอเมริกา ประเทศไทยเป็นประเทศเสรีมีคัมภีร์ในองค์พระศาสนาและพระมหากษัตริย์เหนือสิ่งอื่นใด ไม่เคยเป็นข้าของใคร พวกทระยศาทำลายชาติที่เห็นผิดเป็นชอบ ไปคบคิดกับฝ่ายตรงข้ามกลับมาทำลายชาติ ควรจะรู้สำนึกในข้อนี้...²

ในเรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน นักเขียนได้กล่าวถึงรายการภาคข่าว เวลา 20.00 น. ซึ่งเป็นการโฆษณาของรัฐบาลไว้ว่า

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "อัครชีวะประวัติ" ใน ความเงิบ หน้า 175 - 176

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเงิบ" ใน อ.ต. หน้า 92

...รัฐบาลโฆษณาถึงความอุดมสมบูรณ์และความสำเร็จพร้อมกับประกาศว่า ทหาร
ฝ่ายสัมพันธมิตรฆ่าพวกเวียตกงได้ 109 คน เมื่อคืนวันศุกร์ที่ผ่านมา ส่วนฝ่าย
สัมพันธมิตรเสียชีวิต 2 คนเท่านั้น...ขอบใจมาก ฉันเหนื่อยเหลือเกิน...¹

บางครั้งรัฐบาลก็ใช้วิธีเปิดเพลงปลุกใจ ซึ่งเป็นเพลงในสมัยของหลวงวิจิตรวาทการ
ดังปรากฏในเรื่อง อัตชีวประวัติ

...เปิดเพลงหวานกลับไปสู่ยุคสมัยของหลวงวิจิตรฯ

...อยู่กินบนแผ่นดินทองถิ่นกว้างใหญ่

ชาติไทยนั้นเคยใหญ่ไฉนรพ

ทุก ๆ เช้าเราดูธงไทยใจจงปรีดา...²

การที่รัฐบาลเฝ้าโฆษณาชวนเชื่อผ่านทางสื่อมวลชนก็เพื่อหวังให้ประชาชนยอมรับ
รัฐบาลและปฏิบัติตาม แต่ถ้ามักเกินไปก็จะเป็นสิ่งไร้ความหมาย สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็น
นักเขียนที่แสดงความคิดเห็นไว้มากที่สุด ดังในเรื่อง กำแพง

...คำขวัญต่าง ๆ ก็เหมือนกับ คำลอย ๆ ที่พูดกันอย่างไม่มี ความหมายตามวิญญู
หรือโทรทัศน์ เช่น ความดีเลิศ ความมีศีลธรรม ความรักเกียรติ เวลาพูดมาก ๆ
ฟังดูแล้วก็คล้ายคำสลับคนที่บ้านใช้คำกันโดยไม่โกรธ...³

ความรักชาติที่รัฐบาลพร่ำบอกแก่ประชาชนนั้น จะเป็นสิ่งไร้ความหมายไม่ผิดกับ
การฝังแมวตัวหนึ่ง การโฆษณาให้คนไทยสมัครไปรบเวียตนามโดยบอกว่าเป็นการอุทิศชีวิต
เพื่อชาติ ก็ไม่ต่างจากการบอกให้รักสิ่งจอมปลอม ดังปรากฏในเรื่อง กำแพง

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน" ใน ความเจ็บ
หน้า 114

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "อัตชีวประวัติ" ใน ล.ต. หน้า 155 - 156

³สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ล.ต. หน้า 138

...ผมไม่เคยเห็นสิ่งใดศักดิ์สิทธิ์มาก่อนเลยในชีวิต ไม่มีการอุทิศใด ๆ สูงส่ง
ทั้งนั้น....ผมไม่เคยไปไกลถึงคำว่ารักชาติด้วยซ้ำ เพราะการรักชาติเป็นชีวิต
ประจำวันอันน่าเบื่อ ที่ผมรับผิดชอบอยู่แล้ว บางทีการอุทิศชีวิตหรือบอกให้รักสิ่ง
จอมปลอมอะไรสักอย่าง ก็ไม่ผิดกับการฝังแมวตัวหนึ่ง...¹

นอกจากการโฆษณาชวนเชื่อผ่านทางสื่อมวลชน บางครั้งยังหลอกลวงประชาชนด้วย
การกระทำอีกด้วย ในเรื่อง วีรบุรุษใต้ฝ่าตีน ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ เป็นเรื่องที่แสดงถึง
กองทัพปกได้สร้างอนุสาวรีย์ให้แก่พลทหารดอกไม้อีสาว ในฐานะผู้กล้าหาญเสียสละชีวิต
เพื่อชาติ แต่ความจริงนั้นพลทหารดอกไม้อีสาว ได้หนีตายจากสงครามมาเพราะ "ฉันฆ่า
คนไม่ได้ ฉันไม่ยอมเป็นลูกไล่ของใคร ความตายในสมรภูมิตอนให้ฉันรู้ความจริงและบอกให้
ฉันหนี"² และการที่ไปรบนั้นก็ไม่ได้เพื่อชาติ เพื่อประชาชน แต่ "ฉันไปฆ่าคนเพื่อกะเพาะ,
และความอยู่รอดของฉัน...ยังมีคนอื่นอีกมากที่ต้องเอาชีวิตรอดด้วยอาชีพฆ่าคนตาย"³

สุวัฒน์ ศรีเชื้อ ได้บรรยายถึงวิธีหลอกลวงประชาชนไว้ว่า

...(ฉัน) แว่วได้ยินบทเพลงปลุกกระตุมของสามเหล่าทัพ ฉันเรียนรู้และจดจำบท
เพลงแห่งการสรรเสริญผู้ได้ชี...ฉันเคยอยู่กับมัน บนแผ่นดินที่เพลงปลุกเร้าเป็น
หัวใจของประชาชน...ฉันได้พบว่าพลเมืองเกือบทั้งเมืองได้พากันมารวมอยู่ที่นี้
ทหารสี่เขียวผ้าพันคอสีแดงเข้าแถวเรียงสองเป็นระเบียบ ทหารประจำการอีก
หลายเหล่าเข้าแถวอย่างทะนง ร่างของพวกเขายืนตรง มือทั้งสองกระชับ
อาวุธประจำกายไว้มั่น ที่กลางวงล้อมของแถวทหารและฝูงคนมีธงชาติผืนหนึ่งคลุม
สิ่งก่อสร้างขนาดสูงพ้นหัวไว้...ฉันจึงรู้ว่าเป็นพิธีเปิดอนุสาวรีย์ทหารอาสา
บรรดานายทหารระดับนายพล นายพันทรงกายอยู่ในชุดสีขาวห้อยกระบี่เป็นเงา

¹สุชาติ สุศักดิ์ศรี "กำแพง" ใน ความเงิบ หน้า 139

²สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "วีรบุรุษใต้ฝ่าตีน" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 111

³ล.ค. หน้า 112 - 113

ทุกคนประทับใจในแผนผังออกสื่อ... แทรวงบรรเลงเพลงมาร์ชจบลง นายทหาร
หนุ่มคนหนึ่งที่ยืนอยู่หัวแถวตะโกนออกคำสั่ง "เริ่มบรูธ" เสียงมือขวาตบพานท้าย
ปืน เสียงคาบปลายปืนสั้นไหว ความมองอาจถูกสร้างขึ้นต่อสายตาประชาชน คน
ล้วนใหญ่ให้ความชื่นชมกับสีเขียว... นายพลกล่าวสุนทรพจน์... ฉันไม่แน่ใจว่าเขา
อ่านนวนิยายหรือบทกวีประโลมโลกให้ประชาชนฟัง...¹

ด้วยเหตุที่พลทหารตกใจ สีขาว ไม่ได้เป็นวีรบุรุษอย่างที่ทางกองทัพยกย่องแก่
ประชาชน ดังนั้นพิธีการที่คณะทหารจัดทำขึ้นจึงเป็นเรื่องที่ "คณะทหารทั้งกองทัพเล่นละคร
ต่อหน้าประชาชน... นำสงสารประชาชน เขาไม่มีทางที่จะได้รับความจริง อะไรคืออะไร
เขาควรจะเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่ถูกต้องเท่านั้น สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความผิดของใคร มันเป็น
กลไกทางการเมืองและละครฉากยาวเท่านั้น"²

ตัวละครตัดสินใจที่จะทำละครฉากยาวนั้นให้สั้นลงด้วยการไปเอาหมาคำไปเสียบ
บนคาบปลายปืนที่อนุสาวรีย์ ในเช้าวันรุ่งขึ้นเขาถูกจับและถูกประหารชีวิตจากประชาชนจนตาย
ไม่ว่าเขาจะชี้แจงความจริงแก่ประชาชนเพียงไร ก็ไม่มีใครเชื่อเขา ทุกคนเชื่อในคำโฆษณา
ของรัฐบาลเผด็จการซึ่งก็คือการปกครองของคณะทหารนั่นเอง เสน่ห์ จามริก ได้กล่าวถึง
อิทธิพลของทหารในช่วง พ.ศ. 2514 - 2516 ไว้ว่า

...ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ศูนย์ของอำนาจที่แท้จริงอยู่ที่ไหน การที่ทหารครอบงำ
โครงสร้างอำนาจของไทยก็เป็นของธรรมดาที่มีมานานแล้ว และอิทธิพลของมัน
ก็แผ่ฐานอยู่ทั่วไปในแง่ของค่านิยม ความเชื่อ...³

เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองในด้านการโฆษณาชวนเชื่อหลอกลวงประชาชนในเรื่องสั้น
ช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นับว่าเป็นการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาลที่น่าสนใจ

¹ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "วีรบุรุษใต้ฝ่าตีน" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 104 - 109

² ล.ค. หน้า 110 - 111

³ เสน่ห์ จามริก ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย หน้า 317

มาก ผู้วิจัยเชื่อว่าเนื้อหาจะยังคงมีอยู่ต่อไป หากรัฐบาลเผด็จการยังต้องการการยอมรับจากประชาชนโดยอาศัยถ้อยคำโฆษณามากกว่าการกระทำ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ ได้สรุปไว้ในเรื่อง วีรบุรุษได้ผ่าน ว่า "...ฉันคิดว่าการหลอกลวงประชาชนมีมานานแล้ว ดูเหมือนว่าเขาจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยดี..."¹

1.1.3 การคัดค้านการใช้อำนาจเผด็จการ

เรื่องสั้นที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาแสดงเนื้อหาคัดค้านการใช้อำนาจเผด็จการเพียงเรื่องเดียวคือเรื่อง ผู้คนสีขาวดำ เรื่องนี้สะท้อนภาพการใช้อำนาจของจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ได้ตัดสินใจประหารชีวิตประชาชนไว้อย่างชัดเจน โดยอาศัยข้อมูลจริงจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ดังนี้

...ชั้นผู้ใหญ่เขาไปเบิกตัวออกมาฟังคำสั่งของคณะปฏิวัติ สมุนเอกถึงกับหน้าซีด
ขาสั่นกลัวตาย ส่วนหัวหน้าโจรพยายามเก็บความรู้สึก ไม่ยอมแสดงความกลัวตาย
ให้ใครเห็น ทั้งคู่บริจาควงศาให้สภากาชาดไทย...ตอนเข้าหลักประหาร
ช่วงหลี่ สมุนเอกร้องตะโกนให้รับ ๆ ยิ่งเป้า อ้างเสียวโล่ เพฆณมาศ มุ่ย จุ้ยเจริญ
ใช้กระสุนเพียง 7 นัด ร่างทะลึ่งขึ้นถึงเชือกมัดขาดกระจุย ส่วนหัวหน้าโจรปิยะ
กระสุนเข้าหัวใจ 10 นัด ตายสนิท...²

การใช้อำนาจเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร นี้ ทักษ์ เอลิมเตียรณ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า จอมพลถนอม กิตติขจร ได้พยายามทำให้ประชาชนประทับใจและได้รับการยกย่องจากประชาชนว่าเด็ดขาด มีจิตใจนักเลงเหมือนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอมจึงสั่งประหารชีวิตโจรลักเล็กขโมยน้อยสองสามราย แต่การกระทำที่รุนแรง

¹สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "วีรบุรุษได้ผ่าน" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 115

²ตึก วงศ์รัฐ "ผู้คนสีขาวดำ" อาจารย์สาร 8 : 94 กันยายน -

เปิดเผยนี้มีได้ถูกมองว่าเป็นนักเลง แต่เป็นเพียงผู้ที่ชอบกดขี่บังคับเท่านั้น¹

อย่างไรก็ตามแม้นักเขียนจะไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร แต่จากการศึกษาผู้วิจัยไม่พบว่านักเขียนได้แสดงการต่อต้านอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาไว้ในเรื่องสั้นเลย นอกจากการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายบางประการไว้ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว มีเพียงเรื่อง ปลอญนก ของ นิคม รายยวา ที่เขียนโดยใช้สัญลักษณ์ มีนัยถึงการต่อต้านเผด็จการ เรื่องนี้กล่าวถึงนักศึกษารไปเที่ยวที่วัดแห่งหนึ่ง วัดนั้นมีฆอทานและผู้ยากไร้นำสงสารมากมาย ตัวละครที่เป็นนักศึกษารจะรู้สึกไม่สบายใจ เขาได้ปลอญนก แต่กลับรู้สึกว่าตนไม่ได้ปลอญอะไรเลย เพราะ

...กรงเปล่ากองเบื้อเรื้อ กรงสำหรับที่เขาคจะเอาไปขังนกอีก การปลอญปลอญ จะไม่มีทางเกิดขึ้นได้ ถ้ากรงพวกนั้นยังอยู่จะต้องเอามาพังทั้งให้หมด...²

คำกล่าวของตัวละครนี้ เหมือนกับจะบอกว่า คนหนุ่มสาวอาจทำอะไรเพื่อสังคมหลายอย่าง ได้ช่วยเหลือคนที่ด้อยตําน้อยหน้าในสังคม...แต่การกระทำเหล่านั้นจะไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ ขึ้นมาเลย ถ้าไม่ทำลายระบบเผด็จการที่เป็นเสมือน "กรง" ปิดกั้นเสรีภาพในด้านต่าง ๆ

วิสา คัญทัพ เขียนเรื่อง คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า ในปี พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นปีที่การต่อสู้ระหว่างนักศึกษา - ประชาชน กับฝ่ายปกครอง - คนรุ่นเก่า เป็นไปอย่างเข้มข้น "...ความเคลื่อนไหวในสังคมเต็มไปด้วยการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมและลงตัว ปฏิกริยาหลายหลากอาจรุนแรงกว่าปกติ เพราะผู้นำลัทธิความเหลวแหลกยังได้ชัยชนะ...ชาวนานอกเมืองและกรรมกรในเมือง ยังคงดำรงชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ยาก และขมขื่น ระบบศักดินาอันแข็งแกร่งได้สร้างความเชื่อถือในสิ่งที่เหลวไหล..."³ แต่นักเขียน

¹ทักษ์ เฉลิมเตียรณ การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ แปลโดย พรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข หน้า 460 - 461

²นิคม รายยวา "ปลอญนก" ใน คนบนต้นไม้ หน้า 68

³วิสา คัญทัพ "คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 249, 255 - 256

ก็เชื่อมั่นว่า "ความหวังของคนกลุ่มนี้ก็คือ เขาต้องได้ชัยชนะ"¹ ซึ่งเป็นความมั่นใจของคนรุ่นใหม่ในอันที่จะโค่นล้มระบบเผด็จการและสร้างสังคมที่สอดคล้องกับความคิดของคนรุ่นใหม่ขึ้นมา

1.2 การคัดค้านสงครามเวียดนาม

สงครามเวียดนามเป็นเหตุการณ์ที่สะเทือนขวัญและมีอิทธิพลต่อความคิดของคนทั่วโลก โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวทางตะวันตก การเดินขบวนต่อต้านสงครามเวียดนามเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ขบวนการของคนหนุ่มสาวขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งคนหนุ่มสาวในประเทศไทยด้วย

ความสัมพันธ์อันตึงเครียดระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาแน่นแฟ้นมากขึ้นในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพราะทั้งสองประเทศต้องการที่จะต่อต้านการรุกรานของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ประเทศไทยเป็นเสมือนค่าน้ำหรือรัฐกันชน (buffer state) ของอเมริกาในภูมิภาคแห่งนี้ไปโดยปริยาย² ความเกี่ยวพันกันทางทหารเกี่ยวกับสงครามเวียดนามกินเวลาร่วม 15 ปี (2505 - 2519) นับตั้งแต่แถลงการณ์ร่วมถนัด - รัสต์ ใน พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นเสมือนคำมั่นสัญญาที่จะเป็นมิตรกันสืบไป³

เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร ขึ้นมาบริหารประเทศได้ไม่กี่เดือน แผนยุทธศาสตร์ของอเมริกาที่จะบุกโจมตีเวียดนามเหนืออย่างกว้างขวางได้ส่งผลให้ทหารอเมริกันเข้ามาในเมืองไทยเพิ่มมากขึ้นขึ้นขึ้นด้วยความเห็นชอบจากรัฐบาลไทย มีฐานทัพใหญ่ ๆ ของอเมริกาในไทยถึง 7 แห่ง และทหารอเมริกันประจำในไทยอีกหลายหมื่นคน⁴ ด้วยความเชื่อว่าการ

¹ วิสา คัญทัพ "คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 256

² สุธี ประวิทย์ "ประวัติศาสตร์การปฏิวัติเดือนตุลาคม 2516 : บทเสนอว่าด้วยการปฏิวัติยังไม่สิ้น" อาจารย์สาร 5 : 15 ตุลาคม - พฤศจิกายน 2524

³ แกมสุข นุ่มนนท์ "ไทย - อเมริกา : พันธะสงครามเวียดนาม" รวมบทความประวัติศาสตร์ 1 : 98 กรกฎาคม 2523

⁴ ด.

มีฐานทัพอเมริกาประจำในไทย จะทำให้ไทยปลอดภัยจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยจึงให้การสนับสนุนอเมริกาในการทำสงครามเวียดนามในทุกกรณี การกระทำที่โจ่งแจ้งของรัฐบาลไทยก็คือ การส่งทหารไปรบในเวียดนามและลาว กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2510 ส่งทหารหน่วยจางกองสี่หลายพันคน และได้ส่งทหารหน่วยพลเสือคำไปสมทบอีกจำนวน 11,000 คน¹ โดยไทยได้งบประมาณกองทัพ อาวุธ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นการตอบแทน อย่างไรก็ตาม การทำสงครามในไทยย่อมเป็นการปลอดภัยกว่าและราคาถูกกว่าที่จะทำในอเมริกาโดยตรง

ด้วยนโยบายที่ไทยต้องพึ่งพาและสนับสนุนอเมริกัน สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวเสียคลีไว้ในเรื่อง เมื่อนักเรียนนอก ว่า "ผมว่าชายประเทศไทยให้อเมริกา มันเสียจะตีใหม่ครับ"²

นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ได้แสดงความคิดเกี่ยวกับสงครามเวียดนามไว้ในเรื่องสั้น ความคิดดังกล่าวสามารถแยกประเด็นย่อยได้ 3 ประเด็น คือ

- 1.2.1 ความคิดเรื่องนโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับสงครามเวียดนาม
- 1.2.2 ความคิดเรื่องสงครามเวียดนามของคนในสังคม
- 1.2.3 ความคิดคัดค้านสงครามของนักเขียน

1.2.1 ความคิดเรื่องนโยบายของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับสงครามเวียดนาม

ด้วยเหตุที่นโยบายด้านต่างประเทศของรัฐบาลไทยผูกพันกับอเมริกา และประเทศไทยก็ถูกปกครองโดยเผด็จการทหารทำให้รัฐบาลไทยเห็นชอบกับสหรัฐในการทำสงครามไปร่วมรบ โดยอ้างว่าเป็นการเสียสละเพื่อชาติ และจะได้ค่าตอบแทนจำนวนมาก

ในเรื่อง หญิงชราในความมืด "คำรงค์" หลานชายของหญิงชราสมัครไปรบในเวียดนามด้วยหวังว่าจะได้เงินและความก้าวหน้าในชีวิต ตามคำประกาศของรัฐบาล

¹ แดมสุข นุ่มนนท์ "ไทย - อเมริกา : พันธะสงครามเวียดนาม" รวมบทความประวัติศาสตร์ 1 : 98 กรกฎาคม 2523 หน้า 108

² สุจิตต์ วงษ์เทศ "เมื่อนักเรียนนอก" ใน หิมเงามาซึกเงา หน้า 193

...เขาเล่าให้ฉันฟังถึงการโชคชะตาที่ได้รับเลือกไปรบที่เวียตนาม เขาพม่า
 พรณมาถึงความก้าวหน้าในชีวิต และจำนวนเงินที่จะช่วยให้เราสบายขึ้นกว่า
 เดิม...¹

ลูกชายแม่ मैं เพื่อนของหญิงชราที่เป็นอาสาสมัครไปรบที่เวียตนามรุ่นเดียวกับ
 คำรง แต่แล้วก็มีจดหมายจากกระทรวงกลาโหมมาบอกว่า ลูกชายของแม่ मैंตายแล้ว
 "...ซากศพของเขาจะได้รับยศและตำแหน่งเพิ่มขึ้น แม่ मैंจะได้รับเงินค่าทำขวัญและเบี้ย
 บำนาญกับสิทธิพิเศษหลายอย่าง เพราะเขาตายในฐานะวีรบุรุษของชาติไทย² แต่เกียรติยศ
 เงินทองเหล่านี้ก็ไม่สามารถแลกกับชีวิตของคำรงได้ เมื่อหญิงชราได้รับซองสีน้ำตาลจาก
 กระทรวงกลาโหม นางจึงหวั่นใจถึงข่าวการตายของคำรง ในที่สุดหญิงชราก็ตัดสินใจกินยา
 ตายหนีความอ้างว้างที่จะต้องผจญในภายหน้า

การสมัครไปรบที่เวียตนาม รัฐบาลถือว่าเป็นความรักชาติ ตัวละครในเรื่อง
นิวซีในตู้ชั้น 3 ได้กล่าวถึงความคิดของพ่อและแม่ที่เชื่อในคำกล่าวของรัฐบาลว่า "พ่อไม่
 ใช่นักคนเลวใครสักคน และแม่ก็ไม่ใช่นางละคอนชาตรี แต่ทำไมคนทั้งสองจึงพูดตรงกันว่า
 ลูกผู้ชายที่ดี ควรจะรับใช้ชาติ..."³

"บุญช่วย" เพื่อนของตัวละครในเรื่อง กำแพง เชื่อคำกล่าวของรัฐบาล สมัครไป
 รบเวียตนาม แต่ตัวละครกลับคัดค้าน เขามีความเห็นว่

...ฉันไม่ชอบคนที่เล่นสนุกกับสำนักที่ตัวเองก็รู้ว่าผิด การเสียสละของแกไม่ใช่ว่า
 เพื่ออุดมการณ์ที่แท้จริงหรอก หากแต่ตกอยู่ในกระแสสะพัดของการเมืองเพื่อรับจ้าง
 ทำให้ตัวเองอ่อนแอ สัจจะแบบนั้นไร้ความหมาย...แกก็เหมือนหลายคนในสงคราม
 ครั้งนี้ ไร้จุดประสงค์ที่แน่นอน...⁴

¹คมศร คุณะติลภ "หญิงชราในความมืด" วิทยาสารปักษ์ 27 : 43
 กรกฎาคม 2513

²ค.

³ลัทธิ ศรีเชื้อ "นิวซีในตู้ชั้น 3" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 75

⁴สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ความเจ็บ หน้า 142 - 143

ชายชราในเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 ตัดสินใจเป็นทหารเพราะหวังที่จะมี "อนุสาวรีย์" ทั้งไว้เมื่อตนได้ตายไปแล้วในฐานะผู้กล้าหาญ จนกระทั่งต้องเสียขาข้างหนึ่งให้ แก่สงคราม เขาได้สรุปบทเรียนของตนให้ชายหนุ่มผู้เป็นตัวละครสำคัญในเรื่องฟังว่า

...เมื่อครั้งที่ฉันยังหนุ่มเท่ากับคุณ ฉันเคยมีความหวังไว้ว่าฉันจะรับใช้ชาติบ้านเมือง ฉันจึงตัดสินใจที่จะเป็นทหาร เพื่อว่าฉันจะได้มีอนุสาวรีย์แห่งความกล้าหาญของฉัน ทั้งไว้เมื่อฉันได้ตายไปแล้ว แต่พอฉันเผชิญหน้ากับสงครามเข้าจริง ๆ สงครามที่มีแต่ เลือด ความหิว ชีวิตที่ริบหรี่ ฉันพบว่าตัวฉันเองก็เล็กลง คุณค่าของชีวิต วอมแวมเต็มที อนุสาวรีย์ที่หวังไว้พังทลายลงเมื่อฉันได้เห็นเพื่อนของฉันล้มตายลงเพื่อประเทศชาติ เพื่ออนุสาวรีย์ของเขา...ผู้ที่รักชาติในทำนองนี้ ยังมีอยู่มากมายในสนามรบ และพวกเขาก็ยังล้มตายลงทุกวัน ๆ และพวกเขาก็ไม่มีวันรู้เลยว่าอนุสาวรีย์ที่ได้สร้างขึ้นมานั้นไม่ใช่สำหรับพวกเขา แต่มันสำหรับพวกที่มีชีวิตอยู่ต่างหาก พวกหนึ่งล้มตายเหมือนมด แต่อีกพวกหนึ่ง ขึ้นไปนั่งเลี้ยงฉลองกันอยู่บนอนุสาวรีย์ อนุสาวรีย์แห่งนั้นจึงไม่ใช่สำหรับคนกล้าหาญที่ตายไป แต่เป็นอนุสาวรีย์สำหรับคนอยู่ที่ซี้ซาลาด แค่นั้น...สงครามทำให้ฉันต้องมานั่งอยู่ที่นี้โดยไม่ได้ลุกขึ้นไปไหน ไม่มีใครมาประกาศเกียรติคุณให้ฉันเหมือนเมื่อก่อนออกเดินเข้าสู่สมรภูมิ ไม่มีใครรู้ว่า ฉันยังมีชีวิต ยังนั่งอยู่บนโลกนี้...¹

ประสบการณ์ที่ชายชราได้ถ่ายทอดให้แก่ตัวละครฟังนี้ นับเป็นสิ่งที่ช่วยตอกย้ำถึงความรู้สึกเกลียดชังสงครามและแสดงให้เห็นว่านโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลนั้นเป็นการหลอกลวงประชาชนอีกด้วย

นอกจากนี้รัฐบาลยังใช้วิธีปิดบังความจริงแก่ประชาชน ดังเช่นกรณีปิดบังความจริงเรื่องการสังหารไทยเข้าไปรบในลาว การแทรกแซงกิจการภายในของเขมร วารินทร์ วงศ์หาญเขาว์ ปัญญาชนนักเรียนนอกคนหนึ่งได้กล่าวว่า

¹พิษณุ ศุภ. "นิพพานศตวรรษที่ 20" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 121 -

...ประชาชนไทยไม่เคยที่จะได้รับสิทธิในการที่จะรู้ถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับนโยบายอันแท้จริงของรัฐบาล ตลอดจนข้อตกลงต่าง ๆ ที่ฝ่ายเรามีกับประเทศสัมพันธมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา...ข่าวสารต่าง ๆ ที่มีจุดกำเนิดในไทยเอง และได้แพร่สะพัดไปทั่วทุกมุมโลก โดยที่คนไทยเองไม่เคยรู้หรือได้ยินมาก่อนเลย จะมารู้เอาทีเมื่อกว่าสารต่าง ๆ เหล่านี้ถูกป้อนกลับเข้ามาในประเทศ...¹

การที่รัฐบาลปิดบังข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ ข่าวสารที่เผยแพร่ออกมาจากฝ่ายรัฐบาลจึงเป็นข่าวสารในเชิงโฆษณาเป็นส่วนใหญ่ ดังปรากฏอยู่ในเรื่อง ความเจ็บ ว่า

...ในการสู้รบเพื่อป้องกันเมืองเว้ที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ยังคงยึดครองอยู่ขณะนี้ ฝ่ายเวียตกงได้เสียกำลังไปแล้ว 2,500 คน ฝ่ายสัมพันธมิตรเสียชีวิต 266 คน บาดเจ็บ 1,259 คน ในจำนวนนี้ทหารอเมริกันเสียชีวิต 53 คน บาดเจ็บ 380 คน...²

ตามข้อมูลที่เป็นจริงนั้นอเมริกาต้องเสียชีวิตทหารไปกว่า 45,000 คน บาดเจ็บมากกว่า 275,000 คน สูญเสียเครื่องบินไปมากกว่า 7,000 เครื่อง และทิ้งระเบิดมากกว่าที่เคยทิ้งในสงครามโลกครั้งที่สองและสงครามเกาหลีรวมกัน และอเมริกาที่พ่ายแพ้ในการทำสงครามครั้งนี้³ ฉะนั้นข่าวสารที่ออกมาจากฝ่ายรัฐบาลจึงเชื่อถือไม่ได้ ผู้นำไทยเสนอข่าวที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหลายครั้ง⁴ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้แสดงความไม่เชื่อถือคำพูดของผู้นำไว้ในเรื่อง กำแพง ในลักษณะเหนือจริง ดังนี้

¹วารินทร์ วงศ์หาญเขาว์ คิดถึงเมืองไทย เล่ม 1 หน้า 35

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเจ็บ" ใน ความเจ็บ หน้า 89

³สุชาติ สวัสดิ์ศรี คำประกาศของความรู้สึกใหม่ หน้า 55

⁴อ่านรายละเอียดใน แกมสุข นุ่มนนท์ "ไทย - อเมริกา : พันธะสงครามเวียดนาม" รวมบทความประวัติศาสตร์ 1 : 111 - 123 กรกฎาคม 2523

...หน้าแรกของหนังสือพิมพ์วันนี้...รัฐมนตรีกระทรวงส่งเสริมสัมพันธไมตรีกำลังให้สัมภาษณ์เรื่องการถอนทหารรับจ้างออกจากเวียดนาม คู่มือหน้าในรูปเหยเกิดเบี้ยวเกินความจริง และบีบเอาสิ่งที่คล้ายกับน้ำเหลืองเวลาผ่าตัดไหลออกมาเปรอะเปื้อน ผมเห็นว่าการกล่าวถึงส่วนนี้ไม่มีความหมาย จึงโยนหนังสือพิมพ์ลงถังขยะ¹

จะเห็นว่านักเขียนมีความคิดว่านโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับสงครามเวียดนามนั้นล้วนเป็นสิ่งหลอกลวง ไร้สาระ ไม่เห็นด้วยกับการโฆษณาของรัฐบาล

1.2.2 ความคิดเรื่องสงครามเวียดนามของคนในสังคม

นอกจากความคิดที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลในเรื่องส่งคนไทยไปรบในเวียดนามแล้ว นักเขียนในยุคนี้ยังได้สะท้อนความคิดของประชาชนไทยที่มีต่อสงครามเวียดนามอีกหลายประการ ทั้งในเชิงเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่สนใจสงครามเวียดนามเลยก็มี

ความคิดในเชิงเห็นด้วยมักปรากฏในกลุ่มคนพื้นฐานที่ยอมรับข่าวสารของรัฐบาลและเชื่อว่าการสมัครไปรบในเวียดนามเป็นการเสียสละชีวิตเพื่อชาติ ดังที่พ่อ แม่ ของตัวละครในเรื่อง นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3 เชื่อ หรือในเรื่อง แยมมันสมองออกจากเหล็ก "พ่อ" ได้แสดงความโกรธเกรี้ยวเมื่อลูกปฏิเสธการเป็นทหาร ถึงกับประกาศตัดความสัมพันธ์ทางสายโลหิต

..แกไม่ใช่ลูกของฉัน ฉันอยากตัดคอแกทิ้ง ลูกของฉันนอนอยู่ในโลงนี้ เขาตายอย่างวีรชนในสนามรบ เขามีเกียรติ แกมันใช่คนที่ถูกปีศาจดูดคร่าไป...²

ความคิดในเชิงเห็นด้วยต่อการทำสงครามปรากฏในกลุ่มคนที่ได้ผลประโยชน์จากสงคราม ซึ่งได้แก่ กลุ่มพ่อค้าสงคราม ดังที่ปรากฏในเรื่อง นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3 พ่อค้าสงครามได้สนทนากันถึงผลประโยชน์ที่จะได้จากสงคราม ดังนี้

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ความเงี้ยว หน้า 142 - 243

²สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "แยมมันสมองออกจากเหล็ก" ใน สงครามในหลุมฝังศพ

- ผมว่าถ้าเขมรเป็นอย่างเวียดนามได้ การค้าของผมทางชายแดนคงร่ำรวยกันมหาศาล
- งวตที่แล้วผมต้องรับล่องลงจากเวียงจันทน์ ฝ่ายแดง ฝ่ายขาวมันยกพวกตีกันเอง ตีกันต่อหน้าผมนี่แหละ ผมเลยกลับมาแต่ตัวเปล่า
- เกณท์กันมาก ๆ แทะละดี แย่งกันไปเถอะ โลกเราก็มียู่แค่นี้ ช่างศจากพวกนักรบมันจะทำให้โลกเราฟองขึ้น ผมจะได้มีที่ดิน มีโยให้เขาเข้าทำนา¹

ผลประโยชน์จากสงครามยังเป็นสิ่งต้องการของประชาชนพื้นฐานทั่วไปที่จะให้จากการสมัครไปรบที่เวียดนาม ดังเช่น คำร้อง และลูกชายของแม่แม่ในเรื่อง หญิงชราในความมืด หรือ บุญช่วยในเรื่อง กำแพง ต้องการ

ส่วนความคิดในเชิงไม่เห็นด้วยกับสงคราม นักเขียนได้แสดงไว้มากมายในเรื่องสั้นของเขา ผู้วิจัยจะยกไปกล่าวในประเด็นต่อไป

ความคิดของคนในสังคมเกี่ยวกับสงครามอีกประเด็นหนึ่งคือ ไม่สนใจสงครามที่เกิดขึ้นเลย ความคิดเช่นนี้มักจะอยู่ในหมู่คนชั้นกลางหรือคนชั้นสูง นักเขียนได้นำมากล่าวในทำนองเสียดสีไว้ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง เช่น ในเรื่อง ความเจ็บ ตัวละครผู้หญิงไม่สนใจว่าอะไรเกิดขึ้นในโลกบ้าง เธอไม่สนใจสงครามที่เกิดขึ้น สนใจแต่เรื่องของตนเอง ในเรื่อง ความเปลี่ยนแปลง ก็เช่นกัน นักเขียนให้ภาพของครอบครัวชนชั้นกลางครอบครัวหนึ่ง ในขณะที่พ่อสนใจข่าวสงครามในหนังสือพิมพ์ แต่วิทยุลูกชายของเขากลับสนใจการแข่งขันกีฬาบิทยากร เชียงกูล ได้สรุปความคิดเกี่ยวกับการที่คนส่วนหนึ่งไม่สนใจสงครามไว้ในเรื่อง มันจักต้องเป็นไปเช่นนั้น ได้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

...สงครามเวียดนามทำให้คนที่พอจะรู้สึกว่ามันคืออะไรท่วมโลกพากันเบื่อหน่าย และถือว่าเป็นเรื่องที่ช่วยอะไรไม่ได้ไปเสียแล้ว ทั้ง ๆ ที่พวกเขาต่างก็ยังถูกใช้ให้

¹ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "นิวซีแลนด์ 3" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 75 - 78

ล่ากันอย่างโหดร้ายกันอยู่ทุกวัน ภาพข่าวสงครามทางโทรทัศน์กลายเป็นมหรสพอย่างหนึ่งสำหรับชนชั้นกลาง ขณะที่เขากำลังกินข้าวหรือนั่งพักผ่อนอย่างเกียจคร้านกันอยู่เท่านั้นสงครามที่ทวนใจก็จะยุติไปจากความรู้สึกของเขา...¹

จะเห็นว่าคนชั้นกลางรับรู้เรื่องสงครามผ่านสื่อมวลชน พวกเขาไม่ได้เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสงคราม ไม่มีปัญหาทางเศรษฐกิจถึงกับจะต้องสมัครไปรบเพื่อหวังเงินมาจนเจือจรรอครัว พวกเขาไม่ต้องการเป็นวีรบุรุษที่ได้รับการเชิดชูจากรัฐบาล สงครามในโทรทัศน์จึงกลายเป็นมหรสพอย่างหนึ่ง หรือข้างสงครามในวิทยุ เป็นเสมือนเสียงจากความเงียบที่ไม่มีผลกระทบต่อพวกเขา ดังในเรื่อง ความเงิบ

สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้คนชั้นกลางไม่สนใจสงครามเวียดนาม ทั้ง ๆ ที่สงครามเวียดนามเกิดขึ้นใกล้ ๆ กับประเทศไทย ทหารส่วนหนึ่งที่ไปรบในสมรภูมิก็คือ ทหารไทย แต่คนไทยกลับตื่นตัวในปัญหาสงครามเวียดนามน้อยกว่าคนตะวันตก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนชาวไทยมีโอกาสรู้ความจริงเกี่ยวกับสงคราม และนโยบายอันแท้จริงของรัฐบาลน้อยกว่าคนตะวันตก โดยเฉพาะอเมริกา ประกอบกับขบวนการของคนหนุ่มสาวในอเมริกาตื่นตัวในปัญหานี้มาก เพื่อนของ "ผม" ในเรื่อง กำแพง ได้เล่าไว้ในจดหมายว่า

...เรื่องสงครามเวียดนาม วันดี คืนดี ก็มีคนออกมาเดินประท้วง ดิตดรานกพิราบ
ว่าเป็นพวกเดียวกัน...คนเก่าก็เก่าไป คนใหม่ก็แบนไป...คนบ้านเราก็เงิบตาม
เคย อย่าคิดมากเลย...²

กล่าวได้ว่าสงครามมีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนพื้นฐานทั่วไปมากกว่าคนชั้นกลางหรือคนชั้นสูง แม้ว่ารัฐบาลจะจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ประชาชนพื้นฐานที่เสียสละไปรบในเวียดนามในอัตราที่สูง กล่าวคือ ถ้าเสียชีวิตจะได้รับเงินค่าทำขวัญคนละหนึ่งแสนบาท ถ้ารอดชีวิตกลับมา

¹วิทยากร เชียงกุล "มันจกต้องเป็นไปเช่นนั้น" ใน ฝันของเด็กชายชวา

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ความเงิบ หน้า 153

จะได้เงินก้อนหนึ่งไปประกอบอาชีพ¹ แต่ก็นำไปเปรียบเทียบกับชีวิตของ
คน ๆ หนึ่ง

1.2.3 ความคิดคัดค้านสงครามเวียดนามของนักเขียน

นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 เป็นผู้ที่อยู่ในยุคสงครามเวียดนาม พวกเขาได้พบเห็นปัญหาต่าง ๆ มีความคิด ความรู้สึกเช่นเดียวกับคนทั่วไปในสังคม ความโหดร้ายและไร้สาระของสงครามเวียดนามทำให้นักเขียนได้แสดงความคิดคัดค้านสงครามไว้ในเรื่องสั้นของตน โดยเฉพาะเรื่องสั้นของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ สุชาติ สวัสดิ์ศรี วิทยากร เชียงกูล และ คมธร กุณะดิลก โดยเฉพาะเรื่องสั้นของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับการคัดค้านสงครามเวียดนามโดยตรง ได้แก่เรื่อง สงครามในหลุมฝังศพ แยกมันสมองออกจากเหล็ก นิ้วชี้ในตู้ชั้น 3 และ วีรบุรุษใต้ผืนดิน

ลักษณะการคัดค้านสงครามเวียดนามประการหนึ่งคือ การเสนอภาพความโหดร้ายของสงคราม ในเรื่อง สงครามในหลุมฝังศพ ได้กล่าวถึงประสบการณ์อันเจ็บปวดจากสงครามที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของตัวละคร ดังนี้

...พ่อ ฉันมองเห็นพ่อชี้มีดาคำนำกองทหารออกประจัญบานกับข้าศึกในสงคราม
เยี่ยงตุง เมื่อสี่สิบปีก่อน มือขวาของพ่อกำดาบแน่นแกว่งไกวฝ่าฟันข้าศึกโลดแล่น
ฉับพลันร่างของพ่อก็ร่วงหล่นลงจากหลังม้า และแขนข้างขวาซุ่มไปด้วยเลือดที่
ถูกยิง

ร่างพี่ชายของฉันเข้ามาแทนที่ เขาเป็นทหารอาสาสมัครรบในลาว เขาวิ่ง
ฝ่าแนวกระสุนมุ่งตรงไปยังแนวหน้า แต่ก่อนที่จะถึงที่หมาย ร่างของเขาก็หยุด
ชะงักและบิดหมุน เลือดสีแดงกระฉูดและไหลหน้าเประฉีก เขาตายสนิทอย่าง
เจ็บปวดในสงครามนอกประเทศ...แล้วทำไมน้องชายของฉันจึงเดินทางไปที่

¹แกมสุข นุ่มนนท์ "ไทย - อเมริกา : พันธะสงครามเวียดนาม" รวมบทความ
ประวัติศาสตร์ 1 : 111 กรกฎาคม 2523

นั่นอีก เขาพูดว่าฉันซึ่ขลาดและเสียสติ เขาต้องการล้างแค้นให้พ่อและพี่...เขา
จากฉันและลูกเมียไปสามปี โดยไม่ได้ส่งข่าวคราวอะไรมาบ้านเลย...¹

ในเรื่อง วีรบุรุษใต้ฝ่าเท้า กล่าวถึงประสบการณ์เมื่อครั้งเป็นทหารพราน ของ
พลทหารดอกไม้ สีขาว ไว้ดังนี้

...ภาพวันประกาศการรบในสมรภูมิล่องแจ้ง ประเทศลาวหวนกลับมาอีก พล
เยื่อนั้นพวกมันเข้าจู่โจมกองพันของฉันอย่างเอาตาย พักัดของกองทัพออยู่ในหุบเขา
พวกมันเรียงหน้ากันมาจากยอดคอก ความเป็จริงกองพันของฉันเพิ่งเข้าไปครอบ
ครองพักัดแห่งนั้นต่อจากทหารอเมริกันที่เพิ่งตีได้เมื่อเจ็ดวันก่อน วันนั้นเป็นวันที่
พวกมันมาตีเอาหุบเขาคืน ฉันในเครื่องแบบทหารพรานปราศจากยศ ได้เรียนรู้
ว่าการปะทะครั้งนั้นความตายจะต้องถึงฉันอย่างแน่นอน ทหารในกองทัพนั้หลายคน
ติดตามปลายปืน นั้นย่อมเป็นเครื่องหมายชี้ชัดว่าอีกไม่นานนักที่แห่งนี้จะมีการตะลุม-
บอนด้วยอาวุธสั้น ในแนวตาของพวกเขามีเงาต่อความตายที่พรังพรูลงมาจาก
เนินเขา

หลายคนอีกเหิมต่อศึกประจัญบาน พวกเขพร้อมจะเสียบปลายดาบเข้าสู่
กะเพาะมันทันที....²

สงครามใต้พรางชีวิตของลูกชายไปจากแม่แผ่นดิน พรางดำรงไปจากหญิงชราในเรื่อง
หญิงชรากับความอ้างว้าง ชายชราในเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 ได้สูญเสียขาข้างหนึ่ง
ให้แก่สงคราม ในเรื่อง สงครามในหลุมฝังศพ ตัวละครต้องสูญเสียพ่อ พี่ชาย และน้องชาย
ไปในสงครามเช่นกัน เรื่อง นิ้วชี้ในตู้เย็น 3 นักเขียนให้ทหารพรานผู้กักขฬะ หยาบคาย
จิตใจโหดเหี้ยม เป็นตัวแทนของสงคราม ทหารพรานได้มาชวนตัวละครเล่นเกมสรีลเขียนรูเล็ค

¹สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "สงครามในหลุมฝังศพ" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 26 -

²สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "วีรบุรุษใต้ฝ่าเท้า" ใน ล.ด. หน้า 105 - 106

และเกมปักกลายมีตลงระหว่างนิ้วกลางกับนิ้วชี้ ตัวละครได้สูญเสียนิ้วชี้ไปข้างหนึ่ง ทำให้เขา
เข้าใจถึงความโหดร้ายของสงครามมากขึ้นและเขาก็ปฏิเสธการไปคัดเลือกทหาร โดยลงจาก
รถไฟที่สถานีเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง แล้วเล่นกีตาร์ด้วยมือที่โชกเลือด

เรื่อง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ นักเขียนกล่าวถึงสามภรรยาคนหนึ่งไปหาปลาที่แม่น้ำโขง
ถ้าเข้าไปในฝั่งลาวซึ่งยังมีการสู้รบกันอยู่ นักเขียนได้เสนอภาพสงครามสลับกับการปวดศีรษะ
ของตัวละคร ดังนี้

... ลึกเข้าไปทางด้านฝั่งลาว มีการเข่นฆ่ากันอยู่ทุกวัน เครื่องบินเอาลูกกระเบิดไป
ทิ้งวันละหลายเที่ยว การทำมาหากินลำบาก ความเป็นอยู่ไม่ปลอดภัย ชีวิตประจำวัน
เต็มไปด้วยภัยอันตรายและความหวาดวิตก...

... เขาเหวเรือพายเลาะไปริมฝั่ง ใต้น้ำที่ลึกเข้าไปทางฝั่งมหาสมุทรด้านโน้น
ความทุกข์เข็ญมีมากมายกว่าที่นี้หลายเท่า การทำลายล้างชีวิตและทุกสิ่งทุกอย่าง
ในเวียตนามดำเนินมานานปีไม่มีที่ท่าว่าจะสิ้นสุด ลูกกระเบิดถูกทิ้งลงไปเหมือน
โปรยเมล็ดทรายเล่น ร่างมนุษย์นอนตายกระจัดกระจายเหมือนสัตว์ที่ไร้ความหมาย

... ตรงกลางแม่น้ำมีศพมนุษย์ศพหนึ่งลอยผ่านไปอย่างเชื่องช้า ฟองอืดจนฟู...
การพยายามจะนับจำนวน เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ ความกระเทือนใจและความหวาด
ผวา ทำให้คนอ่อนเปลี้ยเกินไป...¹

เรื่อง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ นี้ เน้นความคิดเรื่องผลของสงครามที่มีต่อประชาชน
พื้นฐานทั่วไป มิใช่ผลกระทบของสงครามต่อปัจเจกชนคนใดคนหนึ่งเหมือนเรื่องอื่น ๆ โดย
นักเขียนให้สองสามีภรรยาเป็นตัวแทนของประชาชนทั่วไปที่เมื่อสงครามเกิดขึ้นก็ทำอะไรไม่
ได้นอกจากอดทนรอต่อไปจนกว่าสงครามจะสงบ

นอกจากการสะท้อนภาพความโหดร้ายของสงครามแล้ว นักเขียนยังแสดงความคิด
เกี่ยวกับสงครามไว้ในเรื่องสั้นอีกหลายเรื่อง สุวัจน์ ศรีเชื้อ ได้ตั้งคำถามไว้ในเรื่อง

¹นิคม รายยวา "สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้" ใน คณนันทน์ หน้า 84 - 85

สงครามในหลุมฝังศพ ว่า "นักรบผู้กล้าหาญและดาชาวเหล่านั้น เคยถามตัวเองบ้างหรือเปล่า ว่าเขารำกันเพื่อสิ่งใด"¹ และถ้าหากสงครามยังเกิดขึ้นอยู่ในโลกความงามของศิลปะจะไม่ มีอยู่ในจักรวาล โลกจะเต็มไปด้วยความเสียจริตของอำนาจ "...สักวันหนึ่งเกิดจะไม่มีเสียงดนตรีท่วงทำนองของบีโธเฟิน ไม่มีสงครามและสันติภาพของทอลสตอย แม้กระทั่งภาพเขียนโมนาลิซ่า หรือสะพานเพื่อชีวิตของลิฟวิง เฮียร์เตอร์..."² การสูญเสียศิลปะจึงเท่ากับการสูญเสียคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไปด้วย มนุษย์จะไม่มีแม้กระทั่งความหวัง เพราะ "ฉันจะไปหวังอะไรอีกเล่ากับเกมการรำกัน นอกจากความตายที่มาจากความขัดแย้งอย่างไร้ข้อมูล ที่มนุษย์มีอยู่"³

สงครามที่โหดร้ายทำให้มนุษย์ล้มตายลงเป็นจำนวนมากนี้ เกิดจากผู้นำของประเทศ เพียงไม่กี่คน "สงครามล้างโลกจะต้องเกิดขึ้นหากดวงตาของผู้นำมีสุจริตะคลั่งอยู่"⁴ สุวัจน์ ศรีเชื้อ ได้กล่าวถึงนโยบาย โปเลียน ตัวแทนของผู้นำว่า

...นโยบายโปเลียนจะคิดอย่างไร...เขาจะยอมถอยกองทัพอันที่กองปรไปด้วยคนนับแสน ชีวิตหรือไม่ หากเขาเป็นวีรบุรุษเขาจะไม่ถอยแม้แต่ก้าวเดียว แต่ถ้าหากเขาเป็น นักมนุษยธรรมเขาจะไม่พาทองทัพของเขาไปที่นั่นนอกจากเดินทางไปทุ่งนาและ ปลุกพืชพันธุ์ธัญญาหารให้กับประชาชนของเขา...⁵

ถ้าผู้นำยังคงหาทางออกด้วยวิธีรุนแรงจากการก่อสงครามยังคำนึงถึงการเป็น วีรบุรุษแล้ว เราก็หลีกเลี่ยงสงครามไม่ได้ วิทยากร เชียงกูล กล่าวว่า

¹สุวัจน์ ศรีเชื้อ "สงครามในหลุมฝังศพ" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 21 -

²ล.ค. หน้า 22

³ล.ค. หน้า 25 - 26

⁴ล.ค. หน้า 30

⁵ล.ค. หน้า 29

...ขณะนี้เรามีระเบิดปรมาณูของทุกฝ่ายรวมกันมากพอที่จะทำลายโลกทั้งโลกให้ราบเรียบได้กว่าหนึ่งแล้ว เพียงแต่เราจะรู้จักยับยั้งซึ่งใจที่จะใช้มันได้หรือไม่แค่นั้น...¹

ด้วยเหตุที่สงครามเกิดขึ้นจากผู้นำเพียงไม่กี่คน การตายของคนนับแสนนับล้านคนในสงครามจึงไม่ใช่อุบัติเหตุ แต่ต้องมีพื้นฐานที่มา ประวัติศาสตร์ไม่ได้เกิดขึ้นจากผู้นำเพียงไม่กี่คน แต่ประชาชนต่างหากที่เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ขึ้นมา และ "ถ้าเราเชื่อว่ามหาชนคือผู้อยู่เบื้องหลังการสร้างประวัติศาสตร์ที่แท้จริงแล้ว ในบั้นปลายประวัติศาสตร์ก็ควรอยู่ข้างมหาชน และฝ่ายที่ถูกต้องอย่างแท้จริงน่าจะโต้แย้งมหาชนเท่านั้น"²

สงครามจึงเป็นสิ่งเหลวไหล ไร้สาระ และไม่ได้ยิ่งใหญ่กว่าหลุมฝังศพ วิชา คณิตศาสตร์ ต้องการหนีจากความยุ่งเหยิงของสงครามไปสู่โลกจินตนาการด้วยการนึกถึงโลกใหม่ที่มีมนุษย์จะไม่รู้จักอาวุธ รักสันติ เขาจะนำอาวุธทุกชนิดที่มีอยู่ในโลกไปเผาทิ้งให้หมด ดังในเรื่อง โลกใหม่ และ คมศร คุณะดิลก ก็ให้ตัวละครในเรื่อง ฉันทและเธอ ผ่านถึงโลกที่มีแต่สันติภาพ

สุวัฒน์ ศรีเชื้อ ยังได้คัดค้านสงครามด้วยการกล่าวโยงใยไปถึงการเมืองระหว่างประเทศ ด้วยนโยบายของประธานาธิบดีกินสันที่ห้ามสงครามโดย "ใช้เงินของอเมริกา แต่ชีวิตคนเอเชีย" ทำให้เขาโกรธแค้นแทนทหารที่ต้องเสียชีวิตในสงคราม เพราะทหารเหล่านั้น "ไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่าชีวิตของเขาถูกรอบงำด้วยระบบอำนาจจากจักรวรรดินิยมที่ไหน"³

การที่นักเขียนต่อต้านสงครามเวียดนาม ด้านหนึ่งเป็นการแสดงถึงจิตใจที่มีมนุษยธรรมของคนรุ่นใหม่ แสดงถึงอารมณ์ร่วมยุคกับคนหนุ่มสาวทั่วโลกที่ไม่ต้องการสงคราม แต่อีกด้านหนึ่งเท่ากับนักเขียนเหล่านี้แสดงออกถึงความไม่พึงพอใจในนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลที่สนับสนุนอเมริกาทำสงครามในอินโดจีน ซึ่งนับเป็นการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองประการหนึ่ง

¹วิทยากร เชียงกุล "มันก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น" ใน ฝันของเด็กชายชาวานา หน้า 26

²ล.ค. หน้า 25

³สุวัฒน์ ศรีเชื้อ "วีรบุรุษได้ฝ่าคืน" ใน สงครามในหลุมฝังศพ หน้า 112

จากการศึกษาลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง ผู้วิจัยพบว่า นักเขียนให้สะท้อนภาพของรัฐบาลเผด็จการจอมพลถนอม กิตติขจร มากกว่าการกล่าวโจมตีอย่างโจ่งแจ้ง ภาพที่นักเขียนให้สะท้อนออกมาคือ ภาพของรัฐบาลที่เน้นการโฆษณาชวนเชื่อแก่ประชาชน การใช้อำนาจเผด็จการสั่งประหารชีวิตประชาชน และนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างขาดเหตุผลอันสมควร ส่วนการต่อต้านเผด็จการนั้นนักเขียนแสดงไว้น้อยมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอำนาจของเผด็จการทำให้นักเขียนไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ นักเขียนจึงเลี่ยงไปกล่าวถึงปัญหาของบ้านเมืองในประเด็นต่าง ๆ แทนที่จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลโดยตรง จากการศึกษพบว่า นักเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสงครามเวียดนามได้ชัดเจนกว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองภายในประเทศ

2. ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ

สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 เติบโตในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจอันเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 โดยเน้นการสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อสร้างความสะดวกให้แก่การส่งเสริมการลงทุนของต่างประเทศ และเพื่อการขยายตัวในภาคอุตสาหกรรม อันเป็นผลให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมงอกงามขึ้นในเมืองไทย คนไทยเริ่มคุ้นเคยกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และยอมรับวิถีชีวิตแบบอเมริกันเพิ่มมากขึ้น

แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวจะทำให้ประชาชนของประเทศเพิ่มมากขึ้นในอัตราเฉลี่ยปีละ 7.1% ในแผนพัฒนาฉบับที่ 1 (2504 - 2509) 7.2% ในแผนพัฒนาฉบับที่ 2 (2510 - 2514) และ 6.2% ในแผนพัฒนาฉบับที่ 3 (2515 - 2519) และรายได้ประชาชาติต่อหัวเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ใน พ.ศ. 2504 เป็น 3,860 บาท ใน พ.ศ. 2514 แต่การกระจายรายได้ของประเทศเป็นไปในลักษณะที่ไม่มี ความเสมอภาคมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของคนในเมืองกับชนบท¹

¹ สนิท สัมกรการ สังคมศาสตร์กับการพัฒนาประเทศ หน้า 70 - 71

กล่าวคือในขณะที่ภาคกลางมีรายได้ต่อหัวต่อปีเฉลี่ยมากกว่า 4,800 บาท แต่คนในภาคอีสานมีรายได้ต่อหัวเฉลี่ยปีละ 130 บาทเท่านั้น¹ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงสร้างความแตกต่างทางเศรษฐกิจมากกว่าการยกระดับรายได้ของประชาชนทั้งประเทศ ในขณะเดียวกันระบบทุนนิยมทำให้เกิดการพึ่งพาทุนจากต่างชาติและเกิดการแทรกแซงทางเศรษฐกิจอีกด้วย

ปัญหาเศรษฐกิจนับว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เรื่องสั้นที่แสดงเนื้อหาด้านเศรษฐกิจมีจำนวนมากถึง 20 เรื่อง ดังนี้

เรื่อง บันทึกของผู้คน รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และ ชายชรา ห้องสี่เหลี่ยม ผ่านไปอย่างสับสน ของ ตึก วงศ์รัฐ

เรื่อง บนรถไฟชั้นสาม คำค้นอันหม่นหมองและร้าย พระช่วย เมานักเรียนนอก สินค้าที่โคตรจะฟูมเฟื่อย ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่อง ความแตกต่าง ของ วิสา คัญทัพ

เรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย ของ วิทยากร เชียงกุล

เรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน มายา ของ พิษณุ ศุภ.

เรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน รถไฟเด็กเล่น อัคริขัฏระวัติ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

เรื่อง คนบนต้นไม้ คนค่าน้ำ ต้นทาง เช้าวันหนึ่ง ของ นิคม รายยาว
การศึกษาลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ผู้วิจัยจะแบ่งประเด็นศึกษาเป็น 3 ประเด็นดังนี้

- 2.1 เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ล้มเหลว
- 2.2 เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท
- 2.3 เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงการแทรกแซงเศรษฐกิจของต่างชาติ

¹วิทยากร เชียงกุล เราจะไปทางไหนกัน หน้า 122

2.1 เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ล้มเหลว

การเติบโตของเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งมีปัญา เพราะการขยายตัวของทุนนิยมทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับภาคเกษตรกรรม เกิดการเก็งกำไรข้าวขึ้นซื้อที่ดิน การผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าและเกิดการแข่งขันกัน ชาวนาชาวไร่ที่มีปัจจัยการผลิต (ที่ดิน, ทุน) น้อยก็มักจะสูญเสียที่ดินของตนไป จากการวิจัยของ วิทยากร เชียงกูล พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 เกษตรกรภาคกลางต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินเฉลี่ย 6,000 - 24,000 ไร่¹ ภาคอื่น ๆ ก็มีอัตราการสูญเสียที่ดินอยู่ในอัตราที่สูงเช่นกัน จากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติปี พ.ศ. 2513 พบว่า มีชาวนาเพียงร้อยละ 30.7 ของประเทศเท่านั้นที่ทำนาโดยไม่ได้รับการชลประทานที่เหลือต้องพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติ² การทำนาโดยหวังพึ่งธรรมชาติเช่นนี้ทำให้ชาวนาขาดหลักประกันที่แน่นอน ประสบกับภาวะที่ต้องสูญเสียผลผลิตอยู่เสมอ จากสภาพดังกล่าวทำให้ชาวนาต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจของเกษตรกรทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2512 โดยกองเศรษฐกิจการเกษตรสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า เกษตรกรประมาณร้อยละ 36 มีหนี้สินเป็นภาระ³ ในเดียวกันนี้เองสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า คราวเรือนในชนบทส่วนใหญ่มีรายได้ต่อบีต่ำกว่า 6 พันบาท โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 73.2⁴ แม้ว่ารัฐบาลจะมีโครงการพัฒนาชนบทในด้านต่าง ๆ มีโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบทซึ่งถือกำเนิดในปี พ.ศ. 2508 ด้วยความช่วยเหลือจากอเมริกา โดยเน้นที่ภาคอีสาน แต่จุดมุ่งหมายหลักก็เป็นไป

¹วิทยากร เชียงกูล การเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทภาคกลาง : ผลจากการขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยม 2503 - 2523 หน้า 12

²รำลึกถึงจำรัส ม่วงยาม หน้า 169

³ล.ค. หน้า 56

⁴แอนดรู เทอร์ตัน "สถานการณ์ปัจจุบันในชนบทไทย" แปลโดย มนตรี กรรพุมมาลย์ ใน เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง หน้า 51

เพื่อต่อต้านผู้ก่อการร้ายมากกว่าการยกระดับชีวิตของชาวชนบท¹

ปัญหาต่าง ๆ ของชาวชนบท ทำให้พวกเขาวางหวังที่จะเข้ามาเสี่ยงโชคในเมืองหลวง เรื่อง บรรณไพฑูริย์สาม ของ สุรัชย์ จันทิมาธร ได้กล่าวถึงชาวอีสานที่อพยพเข้ามาใน กรุงเทพฯ ซึ่งมีจำนวนมาก ประกอบด้วยคนที่พูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกันไป ดังคำบรรยายดังนี้

...ภาษาลาวอีสานบ้าง ภาษาไทยบ้าง เขมรสูงบ้าง สำเนียงพูดแตกต่างกันไปเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มหนึ่งจะคุยถึงช่องโศกเถื่อนต่าง ๆ ที่กรุงเทพฯ ซึ่งเขาไปเที่ยวมา ที่เพิ่งเข้ากรุงเป็นครั้งแรกจะตั้งใจฟังเพื่อนพูดคุยด้วยจินตนาการถึงกรุงเทพฯ อย่างเพริศพรึง เขามักจะแต่งตัวที่คิดว่ามันทันสมัยที่สุดและสะอาดที่สุด...เขาจะมีกระเป๋าทรงเก๋ ๆ สักใบหนึ่ง ในนั้นมีเสื้อผ้าชุดที่สรรเลือกแล้วสองสามชุด ที่เหลือจากค่ารถไฟก็เป็นเงินแปดสิบบาท หรือ ห้าสิบบาท หรือร้อยบาท สำหรับวันแรก ๆ ที่กรุงเทพฯ เมื่อมันหมดลง เขาก็หวังจากค่าแรงงานที่รับจ้างสารพัด เดือนละร้อยบาทบ้าง สองร้อยบ้าง มันมีค่ามากมายต่อเขาซึ่งเขาภูมิใจไม่น้อย²

แต่ชาวชนบทที่เข้าไปขายแรงงานในเมืองเหล่านี้ ไม่ได้มีชีวิตสวยหรูอย่างที่พวกเขาคาดหวังไว้ หรือตามที่พวกเขาได้พบในจอโทรทัศน์ แต่พวกเขาต้องประสบกับภาวะที่ถูกขูดรีดจากนายจ้างในเมือง ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

...ข้าจะพาเอ็งไปหานายจ้าง ของงานเขาทำในคอนเย็นนี้เลย อยู่กินกับเขาเสร็จ ได้เดือนละเท่าไรแล้วแต่เขาจะให้ ข้าอยู่มาสามเดือนได้เงินกลับบ้านสามร้อยกว่าบาท ข้าบอกว่าจะเอาเอ็งไปทำงานด้วย เขาก็ให้ค่ารถข้า ยังไง ๆ เอ็งก็ต้องเชื่อข้าเดินตามข้า รดรามันหลาย สนทนเอาง่าย ๆ ที่กรุงเทพฯ...³

¹แอนดรู เทอร์ตัน "สถานการณ์ปัจจุบันในชนบทไทย" แปลโดย มนตรี วรรณมมาลย์ ใน เกรียงไกรกิจไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง หน้า 56

²สุรัชย์ จันทิมาธร "บรรณไพฑูริย์สาม" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 114

³ค.

ชีวิตของชาวชนบทเหล่านี้ไม่มีหลักประกันที่แน่ชัด สังคมทุนนิยมเน้นการแข่งขันในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา ในเรื่อง พระช่วย มหาบุญนั้นสรุปได้ว่า "บ้านเมืองในกรุงเทพฯ นี่ช่างเห็นแก่ตัว...ต่างคนต่างหากกินตัวเป็นเกลียว ไม่มีใครมองหน้าใคร ไม่มีใครถามทุกข์สุขใคร"¹ คุณธรรมความดีที่มหาบุญนั้นสั่งสมไว้เมื่อครั้งบวชจนได้เปรียญ 3 ประโยค ไม่สามารถเป็นหลักประกันแก่ชีวิตให้เขาได้ เพราะสังคมสมัยใหม่ต้องการความรู้ความชำนาญที่เหมาะสมแก่งานสาขาต่าง ๆ มากกว่าคุณความดีของมหาบุญนั้น "...งานสมัยนี้เขาต้องการปริญญาจากมหาวิทยาลัย ไม่ใช่ต้องการเปรียญ"²

การพัฒนาสาธารณูปโภค อาทิ ถนน ไฟฟ้า ประปา เข้าไปในหมู่บ้านชนบทเท่ากับการเปิดช่องให้ชาวชนบทรู้จักสินค้าใหม่ ๆ จากประเทศทุนนิยมโดยผ่านสื่อวิทยุหรือโทรทัศน์ วิทยุหรือโทรทัศน์กลายเป็นค่านิยมที่ชาวบ้านจะต้องซื้อหามาเป็นสมบัติในเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน ตัวละครสำคัญได้แสดงความคิดเห็นต่อวิทยุและโทรทัศน์ ไว้ว่า

...ข่าวที่ตื่นเต้นโครมครามที่สุดในหมู่บ้านก็คือ การที่จะมีไฟฟ้าใช้นั้นก็หมายถึงอารยธรรมแล้ว ๆ ย่อมไหลตามมามีด้วย ต้นไม้มากมายถูกโค่นลงเพื่อปักเสาคอนกรีตแทน...บ้านเล็ก ๆ กำลังจะเกิดขึ้นกับข้าพเจ้าหลังจากที่มีไฟฟ้าใช้ เมียต้องการวิทยุ ลูกสาวอยากได้ทีวี...³

เมื่อชนบทมีเครื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ สภาพชนบทก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองทุกที่ ระบบทุนนิยมก็แพร่เข้าไปในชนบท "ความเจริญจากเมืองหลวงเข้ามาเปลี่ยนแปลงทุกสิ่ง"⁴ จินชราในเรื่อง รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา ได้เปิดร้านขายรองเท้าในอำเภอเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในภาคอีสาน แต่หลังจากที่ตกสามชั้นในตลาดสร้างเสร็จ

¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ "พระช่วย" ใน หทัยงามมาชิกเงา หน้า 122

² ล.ค. 120

³ พิษณุ พุณ. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 25

⁴ ตึก วงศ์รัฐ "รองเท้าน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา" ใน ถนนสาย
ที่นำไปสู่ความตาย หน้า 147

จีนชราได้เปิดร้านใหม่ จ้างช่างเฟอร์นิเจอร์ฝีมือดีจากกรุงเทพฯ ไปตกแต่ง กู้เงินมาแต่งร้าน โคมส่องรองเท้ามาจากกรุงเทพฯ แต่แล้วสินค้าขายไม่ออก หมุนเงินไม่ทัน แก่ต้องหลบหนีสิน
ร้านค้าถูกธนาคารยึด ของทุกอย่างขายทอดตลาด แก่ต้องมาทำงานเป็นช่างซ่อมรองเท้าข้าง
ถนนในกรุงเทพฯ สังคมและเศรษฐกิจในกรุงเทพฯ ทำให้แก่รู้ว่าไม่มีอะไรในกรุงเทพฯ ที่ได้
มาเปล่า ๆ การล้มละลายของจีนชรา ทำให้เห็นภาพชีวิตของนายทุนระดับย่อยในกระแส
เศรษฐกิจทุนนิยมที่ขาดเงินทุนหมุนเวียนจนกระทั่งถูกธนาคารยึด

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเน้นการแข่งขันกันผลิตและจำหน่าย ดังนั้นกลยุทธ์การ
ขายและการโฆษณาจึงเป็นสิ่งจำเป็น คนที่อยู่ในสังคมทุนนิยมจึงหลีกเลี่ยงจากการชักจูงให้
ซื้อสินค้าจากการโฆษณาได้ยาก เมื่อเปิดวิทยุเราจะได้ยินด้วยคำโฆษณาว่า

...อากาศยามเช้าสดชื่น คุณจะตื่นขึ้นมาพบความแจ่มใสถ้าคุณได้ดูด ยอคมะเร็ง
ยอคมะเร็ง เป็นบุหรี่เมนธอลรสดีของอเมริกา คุณจะเลือกแล้วเลือกอีก เพื่อ
ให้ได้บุหรี่ที่สมใจ ให้รู้แน่ โปรดลองดูด ยอคมะเร็ง สักละ เพื่อประสบการณ์!

ถึงแม้ว่าเราจะไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของการโฆษณา แต่ถ้อยคำโฆษณาเหล่านั้นก็มี
โอกาสซึมซาบเข้ามาในใจของเราอย่างไม่รู้ตัวได้ ดังที่ตัวละครในเรื่อง มาจากไหน
มาอย่างไร จะไปไหน ได้ประสบ

...ก่อนข้ามสะพานไม้เข้าตลาด มีป้ายโฆษณาวิทยุและแผงพับกของบริษัธุ์ใน
ใช้ถ้อยคำโฆษณาชักชวน ไร้อารยะและไม่มีความจำเป็นอย่างใดในชีวิต แต่ฉันก็จำ
ข้อความโฆษณานั้นได้ตลอดเพราะต้องเดินผ่านทุกวัน สิ่งตายด้านเหล่านี้ ซึมซาบ
เข้ามาในใจฉันโดยไม่รู้ตัว...²

ชีวิตในเมืองภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ คนในเมืองต้องดิ้นรนเพื่อรายได้ที่จะนำ
มาใช้ซื้อสิทธิบางอย่าง โดยเฉพาะเครื่องอำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ ที่ได้ยิน ได้เห็น

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "อัตชีวประวัติ" ใน ความเจ็บ หน้า 186

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน" ใน ล.ค. หน้า 170

จากการโฆษณา ชีวิตของคนในเมืองจึงมีลักษณะ "เป็นผู้ถูกกระทำ ถูกบังคับ ถูกยึดเยียดให้ยอมรับ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของความเคยชิน..."¹

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในทัศนะของนักเขียนจึงเป็นสิ่งที่ล้มเหลว เป็นสิ่งที่ขยายช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท คนรวยกับคนจนให้มากขึ้นกว่าเดิม ดังที่ พิษณุ สุท. กล่าวว่า "...หลายคนกำลังอดอยาก หิวโหย ในขณะที่รอบด้านเต็มไปด้วยอาหาร เต็มไปด้วยกตดาการ และบาร์...ในขณะที่เราสวมเสื้อนอกหรูหราและรองเท้าคู่ละ 650 บาท อยู่บน โปรดเหลียวไปดูข้าง ๆ เราข้างสี่ คนนั้นเสื้อขาดรุ่งริ่ง และคนโง่ไม่มีเสื้อจะใส่"²

2.2 เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท

ดังได้กล่าวแล้วว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ทั้งนี้เนื่องมาจากการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม แต่ทั้งในเมืองและชนบทต่างก็มีปัญหาอันเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ตระหนักถึงความจริงข้อนี้ และได้แสดงไว้ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง

เรื่องสั้นที่สะท้อนปัญหาชนบทมีอยู่หลายเรื่อง เช่น คนบนคันไม้ คันทาง เช้าวันหนึ่งบนรถไฟชั้นสาม

ในเรื่อง คนบนคันไม้ ตัวละครเป็นผู้ยากไร้ เก็บลูกนกสาธิตขาย เขาได้รับความยุติธรรมในหลาย ๆ ด้าน นับตั้งแต่ปัญหาธรรมชาติ ปัญหาหนี้สินที่เพิ่มพูนขึ้น ปัญหาความไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนี้

...นาผืนเล็กที่ทำกันมาหลายปี มันเป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต และความฝันของเขา เป็นทั้งเกาะคุ้มภัย ที่ดิน ที่อยู่ แต่ความเชื่อมันนั้นค่อย ๆ คลายลง สิ่งอื่น ๆ ที่ไม่

¹ลูชาติ สวัสดิ์ศรี "อัตชีวประวัติ" ใน ความเจ็บ หน้า 197

²พิษณุ สุท. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 9

เคยคิดเริ่มมีมาให้เห็น น้ำท่วม ฝนแล้ง ข้าวที่เคยพอกินกลับขาดแคลน แรก ๆ ก็ยังเป็นสิ่งแปลก แต่มันเกิดซ้ำแล้วซ้ำอีกจนชิน เมื่อลูกล้มเจ็บ หนี้สินก็เพิ่มพูน เขาและเมียคร่ำงานหนัก บางปีเมื่อข้าวดีพอจะเหลือขาย แต่ราคาคตก ในช่วงเวลานั้นเขาจะออกรับจ้างตัดฟันในป่า หรือเผาถ่านไปขาย ขณะนี้เป็นปลายเดือนกรกฎา อากาศร้อน ดินแตก ข้าวแห้ง...¹

และปัญหาที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

...เรื่องเหล้าเถื่อนไหนหนึ่งฝั่งอยู่โคนซุ้มไม้ข้างบ้าน ทำให้เขาถูกจับโดยไม่มีส่วนรู้เรื่องอะไร...²

ส่วนในเรื่อง ต้นทาง นักเขียนได้เสนอปัญหาของชาวไร่ชาวโศคและปัญหาโจรลักขโมยควาย ปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลถึงโครงสร้างจิตสำนึกในด้านความเชื่อด้วย ดังนี้

...“เห็นว่าป็นข้าวโศคใช้ไหม” มาฉีกถาม

“ก็อย่างนั้นแหละ ราคาไม่แน่นอน บางคนต้องเปลี่ยนไปปลูกอย่างอื่น”

“เรื่องลักขโมยที่ยุ่ง ๆ ละ”

“ก็เหมือนเดิม วัวควายยังมีหาย...”³

จากปัญหาที่มีโจรลักขโมยควาย ทำให้ชาวชนบทต้องการที่จะ “หนีงหนียว” เพื่อป้องกันตัวเอง “...ทุกวันนี้ คนตัวเปล่าไม่มีอะไรคุ้มกันจะอยู่ยาก บางคนถูกเขาต้อนควายไปต่อหน้าต่อตา บางคนก็ถูกเผาไร้ แม้แต่มาแย่งชิงเรื่องซื้อขายพืชไร่ก็แทบยิงกันตายแล้ว...”⁴

¹นิคม รายยาวา “คณนตันไม้” ใน คณนตันไม้ หน้า 19

²ล.ค. หน้า 20

³นิคม รายยาวา “ต้นทาง” ใน คณนตันไม้ หน้า 88 - 89

⁴ค.

ในเรื่อง เช้าวันหนึ่ง นักเขียนสะท้อนภาพชีวิตของชาวชนบทที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และความเชื่อทางไสยศาสตร์ ทานของ "น้อม" ถูกภูเทื่อนมาขโมยกิน แต่นางก็ไม่สามารถจะทำอะไรกับงูได้ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเป็นงูเจ้า จากเรื่องนี้จะเห็นว่าชาวบ้านชนบทยังไม่ได้รับผลกระทบจากระบบทุนนิยมและสื่อทางวิทยาศาสตร์ "น้อม" จึงผูกพันกับความเชื่อดั้งเดิมมากกว่าจะมีความคิดผูกพันอยู่กับโลกวัตถุ อย่างไรก็ตามในตอนท้ายของเรื่อง "น้อม" ได้เริ่มคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้จากการค้าขายในระบบตลาด นางคิดเสียขายที่ปล่อยงูไป เพราะถ้าหากนางลอกหนังไปขายก็จะคุ้มกับค่าทานที่เสียไป

แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจจะทำให้มีไฟฟ้า มีถนนเข้าไปในหมู่บ้าน แต่สภาพก็ไม่ดีขึ้นมากนัก ในเรื่อง บรรณไฟชั้นสาม นักเขียนสะท้อนภาพรวบโดยสารที่บริการคนในหมู่บ้านว่า "...สภาพยังเลวสันตติ คนเราเหมือนหมูเหมือนหมาที่มันจะจับยึด..."¹ และสะท้อนปัญหาสาธารณสุขโลกที่รัฐยังจัดให้ไม่ทั่วถึง ว่า "ศาลีศาลาที่แก่งลิงไฟ...ยังอยู่อย่างไรร้อยอย่างนั้น แล้วก็ตายไป ๆ การศึกษา การแพทย์ กำลังของเจ้าหน้าที่ที่จะคุ้มครองประชาชน แล้วก็ชวนา แล้วก็ชวนา แล้วก็พ่อค้า มันไม่มีอะไรสมศุขกันเลย"²

ในเรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย นักเขียนแสดงภาพความแตกต่างระหว่างนักศึกษา ซึ่งเป็นคนในเมือง กับชาวบ้านที่สื่อสารกันไม่เข้าใจ นักศึกษาออกไปตั้งค่ายอาสาพัฒนาชนบท สร้างศาลาประชาคมให้กับหมู่บ้าน แต่ความจริงแล้วชาวบ้านต้องการยุงข้าวไว้เก็บข้าว เพื่อจะได้ไม่ต้องรับขายข้าวให้พ่อค้ามากตราคาซื้อ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านไม่รู้จักวิทยาการสมัยใหม่มากนัก ไม่มีความรู้ ความหมายของชาติที่แท้จริงคืออะไร ไม่รู้จักกัฏฐาร และไม่เข้าใจว่าหนังสือที่แนะนำวิธีป้องกันโรคสารพัดชนิดนั้นจะป้องกันโรคได้อย่างไร "...กระดากไม่ก็แผ่นแคนจะช่วยป้องกันโรคที่น่ากลัวนั้นได้อย่างไร..."³

¹สุรัชย์ จันทิมาธร "บรรณไฟชั้นสาม" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 115

²ล.ค. หน้า 116

³วิทยากร เชียงกุล "เหมือนอย่างไม่เคย" ใน ฉันทิมาหาความหมาย

ส่วนสภาพในเมืองนั้น นักเขียนก็พบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากสภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เริ่มงอกงามขึ้นในเมืองไทย ปัญหาที่นักเขียนแสดงออกได้แก่ปัญหาสภาพชีวิตของคนในเมืองที่ต้องดิ้นรน แข่งขันกันตลอดเวลา แล้งน้ำใจ และมีชีวิตเหมือนเครื่องจักร ดังปรากฏในเรื่องสั้นหลายเรื่องกล่าวคือ

ในเรื่อง บันทึกของผู้คน นักเขียนได้สะท้อนภาพชีวิตที่ต้องดิ้นรน แข่งขัน การเร่งรีบของคนในเมืองทำให้คนในเมืองขาดสวัสดิภาพในด้านความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ พวกเขาไม่มีเวลาแม้แต่จะระวังตัวให้พ้นจากอันตราย ในเรื่องนี้กล่าวถึงอันตรายจากรถยนต์บนท้องถนน

...เรามองเห็นหยดเลือดกระจายอยู่รอบ ๆ อย่างเต็มตาบนส่วนบนของร่าง
ซึ่งนอนนิ่งอยู่ในแนวรั้วลูกกรงเหล็ก กลุ่มไว้หัวกระชากหนังสือพิมพ์สองสามแผ่น
...ภาพของชายผู้เคราะห์ร้าย ก็เหมือนจะฝังแน่นอยู่ในความทรงจำ...¹

และการตายของชายผู้เคราะห์ร้ายคนนั้นได้กลายเป็น "สิ่งกีดขวางทางเดินของรถรา" ซึ่งทำให้เขาและคนอื่น ๆ ไปและมาถึงที่ทำงานของตนล่าช้ากว่าปกติ²

ความยุ่งเหยิงวุ่นวายบนท้องถนนกลายเป็นสิ่งธรรมดาที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน คนในเมืองสามารถจะพบศพของคนเคราะห์ร้ายนอนตายกลางถนนได้เสมอ เมื่อ "แมว" ตัวหนึ่งถูกรถทับตายจึงเหมือนกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทั้ง ๆ ที่แมวก็น่าเป็นสิ่งที่ชีวิตเช่นเดียวกับเรา ดังที่ปรากฏในเรื่อง รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา

สภาพชีวิตที่ต้องแก่งแย่งแข่งขันกันเช่นนี้ ทำให้คนในเมืองเอาโรคเอาเบรียกัน ไม่ช่วยเหลือเหลือใจกัน และมีความแตกต่างทางชนชั้นมากขึ้น "คนมั่งมีก็มีเงินกินกันไม่หิวขาด ไม่ไหว กินกันแล้วกินกันอีกก็ยังไม่หมด คนที่จนก็แสนจน จานนกระทั้งจะหาโอเลียงมาหล่อลื่นเครื่องจักรภายในก็ไม่ได้"³ สภาพเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า "ความเมตตากรุณา กำลังจะสูญหายไปจากจิตใจของคนเมืองหลวง"⁴ ดูเหมือนความเจริญทางวัตถุที่มีมากขึ้นกลับทำให้จิตใจของ

¹ ตึก วงศ์รัฐ "บันทึกของผู้คน" ใน รวมเรื่องสั้น ของ ตึก วงศ์รัฐ หน้า 124

² ต.ค.

³ สุนจิตต์ วงษ์เทพ "พระช่วย" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 124

⁴ ล.ค. หน้า 125

คนตกต่ำลง กรุงเทพฯ ของคนทั่วไปจึงหมายถึงเพียงแค่ "รถยนต์สปอร์ตคันงาม งานเลี้ยงวันเกิด เทศกาล โรงภาพยนตร์...และกามารมณ์"¹ ในขณะเดียวกันเราก็จะเห็นความแตกต่างของคนในเมืองได้ทั่วไป ดังที่ตัวละครในเรื่อง มายา พบว่า "...เมื่อฉันออกมาข้ามเรือที่ท่าเรือ ฉันเห็นความมคธยากลและเมื่อข้ามเรือในฝั่งตรงข้ามที่นั่น ฉันเห็นเศษอาหารที่เหลือเพื่อ..."²

สภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่แพร่ขยายไปอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นไปในรูปแบบจ้างกับลูกจ้าง สภาพชีวิตของลูกจ้างไม่ต่างอะไรกับเครื่องจักรห้องทำกิจกรรมอันซ้ำซากเหมือนเครื่องกลไก ชายหนุ่มในเรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย ได้กล่าวถึงสภาพของตนเองไว้ว่า

...ที่ี่ผมทำงานมาร่วมสองปีโดยไม่ได้เติบโตในสิ่งใด นอกจากงานและงาน มันจำเจล้นคิในความรู้สึก...นอกจากทำงานเพื่อจะได้เงินเยี่ยงใครต่อใคร ที่มีฐานะความเป็นอยู่สมบูรณ์ หลังจากแต่งงานกับคนรัก หลังจากมีลูกสี่คนลูก และนายทุนผู้ไม่ยอมเข้าใจต่อสิ่งใดนอกจากตัวเลขผลกำไรที่พละ่านอยู่ในหัวสมองของเขา...ชายหนุ่มรู้สึกผิดหวังต่อสิ่งแวดล้อม³

ชายหนุ่มผู้ต้องทนอยู่กับระบบการทำงานของนายทุน ผู้ซึ่ง "ไม่มีเวลาที่จะพักผ่อนเพื่่อมองดูท้องฟ้า หรือเพื่อจะมีความคิดฝันอันอิสระเสรีในชีวิต"⁴ เขาารู้ดีว่าตนเองถูกนายทุนเอาเปรียบ เขาอยากจะบอกกับเพื่อนร่วมงานของเขาว่า งานเขียนรูปของเขานั้นมันมีค่ายิ่งนัก "...มันไม่ใช่งานสำหรับคุณค่าเพียงเงินตราเล็กน้อยเช่นนี้ นายเป็นเพียงฟันเฟือง

¹พิชญ์ ศุภ. "มายา" ใน นิพนธ์ศตวรรษที่ 20 หน้า 95

²ล.ค. หน้า 96

³สุรชัย จันทิมาธร "คำคืนอันหม่นหมองและร้าย" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 274

⁴ค.

ที่ใหญ่กว่า และงานของนาย ความคิดของนายทุกสิ่งทุกอย่างที่นายทำ ทำเพื่อผู้ใด นายเคยคิดไหมว่า บางครั้งนายเองแทบไม่มีความหมายเลย"¹ แต่เพื่อนของเขากลับสุขภาพ และไม่เคยค่านายทุนให้เขาได้เงินเลย แต่สำหรับเขานั้น เขาอยากจะตะโกนค่านายทุนผู้ใดคร่ำครวญต่อความคิดของเขา ว่า

...ให้มันสำนึกถึงความเป็นจริงในชีวิต ว่าชีวิตคนเราไม่มีอะไรมากมายอย่างแกหรอก มีเวลาพักผ่อนบ้าง มีน้ำใสใจจริง มีสิทธิเท่าเทียมซึ่งกันและกัน และที่สำคัญ มีความสุขงามอยู่ในหัวใจ...²

นายทุนไม่มีวันจะเข้าใจถึงความรู้สึกของลูกจ้างของเขา ตัวละครในเรื่อง บันทึกของผู้คน ต้องไปทำงานสายกว่าปกติ เพราะรถติดเนื่องจากมีคนถูกรถชนตาย ทำให้เขาต้องถูกตัดเงินเดือนหรือหักค่าจ้างจากการพิจารณาความดีความชอบ ในเรื่อง ห้องสี่เหลี่ยม ตัวละครทำงานบริษัท เขาต้องพยายามไปถึงที่บริษัทให้ก่อนเวลาทำงาน หวัง ๆ ที่ "บริษัท" ที่ผมทำงานอยู่ ก็ไม่ได้จะล้มหายล้มละลายไปเพราะเหตุที่ผมเข้าทำงานสายเลยแม้แต่น้อย ผมไม่อยากให้เกิดเรื่องยุ่งยากระหว่างหัวหน้างานกับผม...หากผมเข้าทำงานตามกำหนดเวลาไม่ทันเพราะนอนตื่นสาย นายทุนระยำที่ไหนก็คงไม่ต้องการลูกจ้างอย่างผม..."³

ตัวละครในเรื่อง รถไฟเด็กเล่น ก็ประสบปัญหาเดียวกัน กล่าวคือ

...ผมเองก็เป็นคนชั้นกลางประเภทหนึ่งเหมือนกัน คุณาเบื้อเมื่อถึงเวลานั้นหรือเย็นอยู่บนรถไฟ และรถไฟขบวนนั้นเกิดแล่นไปทับคนเข้า...ผมกลับคิดได้แต่เพียงว่า นายที่สำนักงานจะไม่พอใจผม เพราะผมมาทำงานสาย เนื่องจากเหตุผลง่าย ๆ ที่บอกแก่เขาว่า รถไฟที่ผมขึ้นมาบังเอิญไปทับคน ๆ หนึ่ง ทำให้เสียเวลามาทำงาน

¹สุรัชย์ จันทิมาธร "คำคืนอันหม่นหมองและร้าย" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 275

²ค.

³ศักดิ์ วงศ์รัฐ "ห้องสี่เหลี่ยม" ใน นกสีขาวและผู้พเนจร หน้า 13

ไม่ทัน ผมไม่ได้แก้ง ผมไม่มีเจตนาที่จะมาทำงานสาย แต่เขาไม่เข้าใจ เพราะ
เขาเป็นคนชั้นกลางระดับหนึ่ง ส่วนผมเป็นคนชั้นกลางอีกระดับหนึ่ง...¹

ส่วนในเรื่อง ผ่านไปอย่างสับสน ตัวละครได้กล่าวถึงนายทุนของเขาว่า "วันนั้นผม
ลางานมาครึ่งวันและถ้าพรุ่งนี้ผมลางานอีก นายจ้างของผมคงไม่พอใจแน่ ๆ ..."² แต่ถึง
แม้จะมีปัญหาเพียงไร ชีวิตตัวละครก็เป็นเพียงลูกจ้างที่ต้องพึ่งพานายจ้าง ยิ่งเมื่อเขาเห็นว่า
ฐานะทางการเงินของสำนักพิมพ์ที่เขาทำงานอยู่กำลังประสบปัญหาเขาจึงต้องกลับไปทำงาน
ตามระบบตามเดิม เช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง มายา ที่คิดว่าเขาควรจะไปทำงาน
ตามเดิม หลังจากที่ยังภาระต่าง ๆ มาพักผ่อนชำระทะเลกับเพื่อน ๆ ความคิดนี้ปรากฏชัดใน
เรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย ที่ให้ตัวละครเปลี่ยนความคิดใหม่ว่า "พรุ่งนี้เขาจะ
ทำงานให้ตรงต่อเวลา และที่สำคัญเขาจะต้องขอโทษขอโพยเพื่อนร่วมงานผู้แสนสุภาพของเขา
ด้วยน้ำใสใจจริง"³

การกำหนดให้ตัวละครต้องจำนนต่อระบบและนายทุนเช่นนี้ ในความเห็นของผู้วิจัยนั้น
เห็นว่า นักเขียนได้เสนอภาพของคนชั้นกลางที่ถูกพันธอยู่กับระบบทุนนิยมอย่างเป็นจริง ในสภาพ
เศรษฐกิจที่คนชั้นกลางและผู้ยากไร้ทั่วไปต้องพึ่งพานายทุนนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง "จำนน"
หรือ "ถูกทำให้ยอมรับสภาพ" ไปโดยปริยาย ชีวิตของตัวละครจึงไม่แตกต่างจากนักเขียนและ
คนอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งต่างก็กินร่นและยอมจำนนต่อระบบทุนนิยมเช่นกัน

จากการศึกษาความแตกต่างระหว่างเมืองกับเศรษฐกิจ ผู้วิจัยพบว่า นักเขียนเขียน
ถึงเมืองมากกว่าชนบท ปัญหาในชนบทเป็นปัญหาพื้นฐานที่ชนบทไทยประสบมาเป็นเวลานาน
เช่น ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาภัยธรรมชาติ ปัญหาที่แสดงให้เห็นถึงระบบทุนนิยมที่เข้าไปมี
บทบาทในชนบทที่นักเขียนแสดงไว้คือ ปัญหาชาวชนบทอพยพเข้ามาขายแรงงานในเมือง และ

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "รถไฟเด็กเล่น" ใน ความเงิบ หน้า 168 - 169

²ตึก วงศ์รัฐ "ผ่านไปอย่างสับสน" ใน เกลียวและผู้ทนาย หน้า 93

³สุรชัย จันทิมาธร "คำคืนอันหม่นหมองและร้าย" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน

ถ้าพิจารณาถึงความเจริญทางวัตถุแล้วสัดส่วนความเจริญระหว่างเมืองกับชนบทก็ยังห่างไกลกันมาก อย่างไรก็ตามนักเขียนที่แสดงปัญหาในเมืองกลับมีความเห็นว่า ความเจริญทางวัตถุทำให้จิตใจของคนต่ำลง และการที่คนในสังคมต้องมีชีวิตผูกพันกับทุนนิยมอย่างมาก ทำให้คนที่ขาดปัจจัยการผลิต และมีฐานะเป็น "ลูกจ้าง" ต้องยอมจำนนต่อระบบการทำงานแบบเครื่องจักร และต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่นายทุนกำหนดอันจะนำไปสู่ความขาดไร้ซึ่งเสรีภาพส่วนบุคคลและลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลงไปด้วย

2.3 เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงการแทรกแซงทางเศรษฐกิจจากต่างชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (2504 - 2509) มีเนื้อหาทั่วไปในด้านการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ พัฒนาอุตสาหกรรม สนับสนุนให้เอกชนประกอบธุรกิจอย่างเต็มที่ มีนายทุนจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศไทยมากมาย จากสถิติโดยเฉลี่ยของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนพบว่า ในช่วง พ.ศ. 2508 - 2516 สหรัฐอเมริกา เข้ามาลงทุนเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 37.50 ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนเป็นอันดับสอง คิดเป็นร้อยละ 16.54 เฉพาะสหรัฐมีบริษัทที่ถือหุ้นอยู่ถึง 206 บริษัท¹ กล่าวได้ว่าในช่วงนี้ระบบทุนนิยมได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว มีนายทุนเกิดขึ้นมากมาย ส่วนใหญ่เป็นนายทุนต่างชาติและนายทุนนายหน้า² ด้วยเหตุนี้ทำให้เศรษฐกิจไทยพึ่งพิงอยู่กับทุนนิยมโลกมากขึ้น และไทยก็เริ่มขาดดุลการค้ากับต่างชาติมากขึ้นด้วย

นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ตระหนักถึงปัญหาของชาติประการนี้ สุลจิต วังษ์เทศ กล่าวไว้ในเรื่อง เมื่อนักเรียนนอก ว่า คนไทยไม่กล้าเสี่ยง คนไทยไม่ค้าขายปล่อยให้อยู่ในมือของคนต่างด้าวต่างแดน..."³

¹ณรงค์ เพชรประเสริฐ การขยายตัวของทุนนิยมในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2488 ถึงปัจจุบัน หน้า 98 - 100

²ล.ค. หน้า 105

³สุลจิต วังษ์เทศ "เมื่อนักเรียนนอก" ใน หีบเงาฆ่าเงา หน้า 199

นอกจากการปล่อยให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในไทยแล้ว คนไทยยังยอมรับวิถีชีวิตแบบของอเมริกาและญี่ปุ่นอีกด้วย คนไทยพยายามจะชวนขายหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นานาตามวิถีชีวิตของประเทศทุนนิยม โดยเฉพาะคนชั้นกลางในเมือง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสนับสนุนให้เครื่องอุปโภคบริโภคที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงแพร่หลายในเมืองไทยมากขึ้น โดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์และเครื่องใช้ไฟฟ้าอื่น ๆ ตัวละครที่เป็นนักเรียนนอกคนหนึ่งได้กล่าวไว้ในเรื่อง สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย ว่า

...เราจะต้องตกเป็นทาสเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เราลองคิดดูซิที่บ้านเราเต็มไปด้วยวิทยุญี่ปุ่น โทรทัศน์ญี่ปุ่น รถยนต์ญี่ปุ่น ตู้เย็นญี่ปุ่น หนังสือญี่ปุ่น คุณลองมองดูซิว่ามันน่าอัศจรรย์ขนาดไหน...¹

ดร. บุญมือ ตัวละครอีกตัวหนึ่งก็กล่าวถึงปัญหาการตกเป็นทาสทางเศรษฐกิจของต่างชาติว่า

...ผมไม่เข้าใจว่าทำไมเราจึงปล่อยให้สินค้าฟุ่มเฟือยจากญี่ปุ่นทะลักเข้ามามากมายถึงขนาดนี้...บ้านเมืองของเราไม่ได้ใหญ่โตอะไร แต่ปริมาณการใช้สินค้าฟุ่มเฟือยมันมากมายเทียบเท่าประเทศอุตสาหกรรมบางประเทศที่เขามีเศรษฐกิจดีและมีสิทธิ์จะใช้สินค้าฟุ่มเฟือยได้...²

สินค้าฟุ่มเฟือยที่รุมเร้ามากเกินไปจนจำเป็นถึงสาเหตุประการหนึ่งน่าจะมาจากการโฆษณาสินค้าผ่านสื่อมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์ เพราะ "การมีโทรทัศน์มากชองย่อมหมายความว่าต้องมีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์มากขึ้น และอาจจะรวมถึงจะต้องมีการซื้อขายเครื่องโทรทัศน์มากขึ้น" ³

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 262

²ล.ก. หน้า 259

³ล.ค. หน้า 262

รถยนต์เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยอย่างหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ประเทศเราต้องเสียเงินตราเพราะสั่งรถเข้ามาขายในประเทศไม่ต่ำกว่า 2 พันล้านบาท ทุกปี เฉพาะในปี พ.ศ. 2512 มีการสั่งรถเข้ามาขายในประเทศถึง 27,257 คัน¹ สฤจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวถึงปัญหารถยนต์ไว้ว่า

...หากเรามีรถยนต์มาก ๆ โดยไม่จำเป็นแล้ว มันเกี่ยวข้องไปถึงระบบจราจร ที่แสนเลว ความสูญเสียในเรื่องน้ำมันเชื้อเพลิง อากาศที่จะเกิดการเน่าเปื่อย ...นอกจากนั้นยังหมายถึงเงินลงทุนเพื่อสร้างผิวจราจรให้รถยนต์มีทางวิ่งด้วย เราจะหาเงินมาจากไหน ในขณะที่เราไม่สามารถขายสินค้าอะไรได้มันคงเลย สักอย่าง...²

ปัญหาการขาดดุลการค้ากับต่างชาติเป็นปัญหาที่ประเทศไทยประสบมาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 อันเป็นที่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปัญหาพื้นฐานรุนแรงมาก จนกระทั่งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยนำมาเป็นประเด็นเคลื่อนไหวต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น

แม้ว่าเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จะเขียนถึงเนื้อหาเกี่ยวกับการแทรกแซงเศรษฐกิจของต่างชาติเพียงไม่กี่เรื่อง แต่บางเรื่อง เช่น สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย ก็เสนอปัญหานี้ไว้อย่างแจ่มชัด พร้อมกันนั้นก็เสนอปัญหาเกี่ยวกับการที่คนไทยนิยมไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ซึ่งทำให้เงินตราของชาติรั่วไหลไปเป็นจำนวนมาก และนักเรียนนอกเหล่านั้นจัดได้ว่าเป็นสินค้าที่ฟุ่มเฟือยอย่างหนึ่งด้วยเช่นกัน

การศึกษาลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยพบว่านักเขียนนิยมเขียนเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจในเมืองซึ่งถูกกระทบโดยระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นับเป็นเนื้อหาที่มีปริมาณมากที่สุด ข้อที่น่าสังเกตก็คือ นักเขียนใน

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี คำประกาศของความรู้สึกใหม่ หน้า 46

²สฤจิตต์ วงษ์เทศ "สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 262

ช่วงนี้มองเห็น "ปัญหา" ต่าง ๆ ที่เกิดจากระบบทุนนิยมโดยเฉพาะปัญหาความเจริญทางวัตถุที่เข้ามาบีบคั้นต่อชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความรู้สึกว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์นั้นลดลงไป แต่ตามที่ข้อมูลปรากฏนั้น ผู้วิจัยไม่พบว่านักเขียนในช่วงนี้แสดงความคิดในเชิงล้มล้างระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หรือเสนอระบบเศรษฐกิจใหม่ที่ตนเองคิดว่าจะกระจายความเป็นธรรมได้อย่างทั่วถึงไว้ในเรื่องสั้นเลย

3. ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม

จากเรื่องสั้น 60 เรื่องที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา พบว่ามีเรื่องสั้นที่แสดงลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม จำนวน 36 เรื่อง ดังนี้

เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 ของ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ

เรื่อง บันทึกของคุณ ผู้คนสีขาวดำ ห้องสี่เหลี่ยม นกสีขาวและผู้หญิง
ผ่านไปอย่างลับสน ของ ตึก วงศ์รัฐ

เรื่อง นกสี่เหลี่ยม คำคืนอันหม่นหมองและร้าย ลูกจั่น เอกสิทธิ์ชน พยายาม-
หิยความจริง ของ สุรัชย์ จันทิมาธร

เรื่อง แล้วก็ผ่านพ้นไป เกมชีวิต คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า ของ
วิสา คัญทัพ

เรื่อง พระช่วย ดอกโสนบานเช้า ดอกคัตถ์เฝ้าบานเย็น อเมริกันสยาม อนาคต
ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่อง ภาพเขียนของมาลี หญิงชราในความมืด ฉันและเธอ ของ กมลร คุณะดิลก

เรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย จดหมายสองฉบับ บทสนทนาทางโทรศัพท์ใน
คำคืนแห่งความว้าเหว่ ของ วิษยากร เชียงกุล

เรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า
มายา นิพพานศตวรรษที่ 20 ของ พิษณุ ฟู.

เรื่อง ฉันและเขา ความเงิบ มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน กำแพง
อดีตชีวิตประวัติ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

เรื่อง เช้าวันหนึ่ง มากับลมฝน ต้นทาง ของ นิคม รายยาว

ผู้วิจัยจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

3.1 ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคม

3.2 การคัดค้านความเชื่อที่มลาย

3.3 ความแปลกแยกในสังคมเมือง

3.1 ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคม

ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 เป็นช่วงที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน อันเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ดูเหมือนว่าความเจริญทางด้านวัตถุนั้น กลับทำให้จิตใจของคนต่ำลง ศีลธรรมของคนในสังคมเสื่อมโทรมลง ลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง

หากพิจารณาถึงสาเหตุของความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคมแล้ว อาจมีสาเหตุมาจาก 3 ประการ ดังนี้

ก. ความเจริญทางด้านวัตถุ

ข. อิทธิพลจากสื่อมวลชน

ค. อิทธิพลจากต่างประเทศ

ก. ความเจริญทางวัตถุ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีส่วนทำให้สังคมไทยพัฒนาตามต้นแบบของสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งให้ความสำคัญแก่การผลิตทางด้านอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงวัสดุและกรรมวิธีตามการคิดค้นทางวิทยาศาสตร์และประยุกต์วิทยา ทำให้สังคมไทยมีลักษณะเป็นวัตถุนิยม¹ ลักษณะดังกล่าวมีผลต่อลักษณะสังคมและวัฒนธรรมไทยแบบดั้งเดิม

¹พทยา สายหู "ประมวลความคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดไทยศึกษา : อารยธรรม หน่วยที่ 12 - 15 หน้า 160

เรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 แสดงถึงผลของความเจริญทางวัตถุ ที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมอยู่หลายเรื่อง ส่วนใหญ่ใช้ "รถยนต์" เป็นตัวแทนของวัตถุ ได้แก่ เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และ ชายชรา และ ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย

เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 นักเขียนเสนอให้กรุงเทพฯ ไม่มีมนุษย์อาศัยอยู่ ทุกหนทุกแห่งมีแต่รถยนต์ ตัวละครพยายามตามหามนุษย์แต่ก็ไม่พบ รถยนต์เองก็ตามล่าเขา เพราะเขาเป็นคนแปลกหน้าในเมืองนี้ ในที่สุดเขาคัดสินใจที่จะไปเผชิญกับรถยนต์เหล่านั้น

"รถยนต์" อาจตีความหมายได้ 2 นัยคือ นัยหนึ่ง รถยนต์เป็นสัญลักษณ์ของวัตถุที่กำลังจะมาครอบครองโลกแทนมนุษย์ ส่วนอีกนัยหนึ่ง รถยนต์เป็นสัญลักษณ์ของมนุษย์ที่ได้สูญเสียความเป็นมนุษยชาติไปแล้ว แต่กลับมีชีวิตจิตใจไม่ต่างจากเครื่องจักรหรือวัตถุ เรื่องสั้นเรื่องนี้เน้นว่า ได้สะท้อนความเจริญทางวัตถุในยุคสมัยนั้นได้อย่างน่าสนใจ

จินตนาการเรื่องรถยนต์ได้รับการอธิบายอย่างเป็นรูปธรรมในเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย เมื่อตัวละครไม่เห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ เขาจึงตัดสินใจฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดจากสะพานลงสู่แม่น้ำ ขณะที่เดินไปตามถนนที่จะไปสู่สะพานนั้น เขากล่าวถึงรถยนต์ว่า

...ช่างมีรถในถนนมากมายเสียนี้กระไร ก่อนนี้มนุษย์เคยภูมิใจภูมิใจกันนักที่สามารถสร้างรถมาไว้รับใช้ได้ เคียวนั้นมันกลับกลายมาเป็นความจำเป็นจนดูไม่ออกแล้วว่ารถเป็นทาสของคนหรือคนเป็นทาสของรถกันแน่...ฉันเชื่อว่าคงมีน้อยคนเต็มที ที่จะมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยรถยนต์...เขาก็เป็นเหมือนรถยนต์ที่เขาขับมานั่นแหละ เป็นอยู่และเคลื่อนไหวโดยอัตโนมัติเท่านั้น¹

¹วิทยากร เชียงกุล "ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย" ใน ฉันทน์จึงมาหาความหมาย

นักเขียนแสดงให้เห็นว่าจิตใจของคนกำลังกลายเป็นวัตถุไปทุกที ดังนั้น ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ สงสาร ความมีเมตตา อันเป็นคุณสมบัติของความเป็นมนุษย์จึงสูญหายไปด้วย ในเรื่อง รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา กล่าวถึง รถประจำทางทับแมวตัวหนึ่งตาย แต่ก็ไม่มีใครรู้สึกอะไร นอกจากไปมองดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ แม้แต่กระเป๋ารถประจำทางยังกล่าวว่า "ไม่มีอะไรลึกลับ - แมวทับแมวแค่นั้น..."¹

ในเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ก็เช่นกัน แสดงภาพของคนในเมืองที่แล้งน้ำใจต่อกัน ในขณะที่ชายคนหนึ่งป็นขึ้นโบนสะพานเพื่อจะกระโดดน้ำตาย แต่การกระทำของชายคนนั้นกลับกลายเป็น "มหรสพ" อย่างหนึ่งที่บังเอิญคนกลุ่มต่าง ๆ ใต้บัตรพรีมาชม มีทั้งผู้หญิงที่ชีวิตมีแต่ความไร้สาระ ช่างภาพที่เห็นเขาเป็นเหยื่อชิ้นสำคัญ เพราะตั้งใจจะถ่ายภาพตอนเขาฆ่าตัวตายลงเข้าประกวด พระหนุ่ม ผู้เป็นเลื่อมล้ำตัวแทนของศีลธรรมก็มายืนอยู่ด้วย "ดวงตาของท่าน...ฉายแววกระหายใคร่รู้เหมือนคนอื่นนั่นแหละ แต่ในขณะที่ท่านอาจจะลืมตัวไปแล้วก็ได้ว่าท่านเป็นอะไรอยู่..."² รวมทั้งเด็กนักเรียนกลุ่มหนึ่ง ตัวละครกล่าวว่า "สังคมและสิ่งแวดล้อมเท่านั้นที่ทำให้เขาเป็นคนรักสนุกมากเกินไปที่จะรู้จักความเบียดเบียนและทำให้เขาขาดความเป็นมนุษย์ในหัวใจตั้งแต่เล็ก"³ เหตุการณ์ในเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าความตายของคน ๆ หนึ่งเป็นเรื่องธรรมดาเหมือนเหตุการณ์ปกติในแต่ละวัน

เรื่อง ผ่านไปอย่างลับสน กล่าวถึงตัวละครไปรักษากามโรคที่สถานพยาบาลแห่งหนึ่ง ตัวละครรู้สึกงุนงงเมื่อพบว่ามามีพระภิกษุมารับการรักษาด้วย แต่ตัวละครก็คิดว่า "ผมไม่อยากคิดอะไร ทั้งก็ไม่ใช่ว่าความจำเป็นสำหรับคนในเมืองหลวงที่จะใส่ใจกับใครอื่น"⁴ ข้อความ

¹ ติ๊ก วงศ์รัฐ "รองเท้าสีน้ำตาล แมวสีเทา และชายชรา" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 155

² วิทยากร เชียงกุล "ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 125

³ ติ.

⁴ ติ๊ก วงศ์รัฐ "ผ่านไปอย่างลับสน" ใน นวลสีขาวและผู้พเนจร หน้า 91

นั้นนอกจากจะแสดงความสับสนทางเพศซึ่งไม่น่าจะเกิดขึ้นกับพระภิกษุแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความไม่สนใจใยดีต่อกันของคนในเมืองอีกด้วย

เรื่อง จดหมายสองฉบับ แสดงให้เห็นถึงการเล็งน้ำใจของมนุษย์ฝ่ายใต้เปรียบที่เพิกเฉยต่อ "มนุษยธรรม" เรื่องนี้กล่าวถึง แพทย์และพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐมีท่าทีที่ไม่ดีต่อคนไข้จนเกินไป ตัวละครกล่าวว่า "ฉันรู้อยู่เสมอว่าใครก็อาจตายได้ทั้งนั้น ถ้าอาการหนักจนหมอเทศาภิบาลที่ไหนก็ช่วยไม่ได้ แต่ที่ฉันแค้นเคืองก็เพราะความไม่มีน้ำใจและการไม่รับผิดชอบของพวกเขาเท่านั้น...มนุษยธรรมนั้นน่าจะเป็นสิ่งที่พอร้องขอกันได้อยู่"¹ การเล็งน้ำใจไว้มนุษยธรรม เช่นนี้ "พิเภก" ตัวละครในเรื่อง อนาคต ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมเป็นพิษดังคำกล่าวว่า

...ผมมีความเชื่ออย่างจริงจังว่าวันที่ธรรมชาติจะลงโทษมนุษย์นั้นมันแน่นอน... มนุษย์จะเสียใจในการกระทำของตัวเองที่มนุษย์สร้างสังคมขึ้นมาเพื่อเบียดเบียนกัน สังคมที่เต็มไปด้วยการเอารัดเอาเปรียบ สังคมที่เอาแต่ผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ ความเสื่อมโทรมทางด้านสติปัญญาที่เกิดขึ้น ศีลธรรมก็เลว และสิ่งเหล่านี้คือทฤษฎีที่กล่าวกันว่าสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ...อย่างลืมว่าตัวมนุษย์เองก็เป็นสิ่ง-แวดล้อมอันเลวร้ายของตัวเอง และเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วยกัน...²

เท่าที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าความเจริญทางวัตถุมีผลทำให้มนุษย์มีจิตใจเป็นเสมือนเครื่องจักร เล็งน้ำใจต่อกัน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคม

¹ วิทยากร เชียงกุล "จดหมายสองฉบับ" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย

หน้า 134

² สุจิตต์ วงษ์เทศ "อนาคต" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 252 - 253

ข. อิทธิพลจากสื่อมวลชน

จากผลการวิจัยในด้านการเมืองและเศรษฐกิจพบว่า สื่อมวลชนเป็นสิ่งที่เติบโตจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือทางการเมืองให้ฝ่ายรัฐบาลใช้ประโยชน์ของตนเอง ในด้านสังคมนี้ มีเรื่องสั้นที่กล่าวถึงอิทธิพลจากสื่อมวลชนที่มีผลต่อความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคมน้อยมาก แต่ได้กล่าวไว้ชัดเจน

ในเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน เมื่อไฟฟ้าเข้าไปในหมู่บ้าน เมียและลูกของตัวละคร ร้องอยากได้วิทยุและโทรทัศน์ แต่ตัวละครไม่เห็นด้วย เพราะ

...วิทยุและ ที.วี. เป็นเครื่องมือให้คนเกียจคร้าน เป็นอาหารเลว ๆ ที่เขาย้อนให้เรา ภาพยนตร์ได้ปลุกฝังการเป็นฆาตกรลงในจิตใจของเยาวชน ละคอนวิทยุได้ปลุกฝังความมีรสนิยมน้ำ การคำทอ ทบตี แย่งชิงเพื่อการมรดกอย่างไร้ศีลธรรมลงในจิตใจของแม่บ้าน...¹

ตัวอย่างของอาหารเลว ๆ ที่สื่อมวลชนยื้อยื้อนให้แก่คนในสังคม เช่น ในเรื่อง มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน กล่าวถึงพวกกรรมกรและชาวบ้านที่ชอบมาเล่นพนัน มวยจากรายการโทรทัศน์ทุกวันเย็นวันอาทิตย์ ในเรื่อง ความเงิบ กล่าวถึงคนรับใช้รับคลื่นวิทยุ สถานีวิทยุชอบเปิดเพลง "ลาน้องไปเวียตนาม" ซึ่งเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมในรอบสัปดาห์ เมื่อเขาไปรับคลื่นวิทยุมาพบเพลง "หนูไม่ยอม" เขาก็ "รู้สึกว่ามันสับคนซัด ๆ และดูเหมือนจะสับคนมากขึ้นเมื่อได้ฟังครั้งใดก็ตาม สับคนเหมือนรูปปฏิทินเปลี่ยนที่เขาเห็นแขวนอยู่ข้างฝา ศีลธรรมของคนเคี้ยวนี้เสื่อมลง...เขาคิด"² ส่วนนักศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้ก็วิจารณ์วิทยุว่า "วิทยุมันก็เป็นยาเสพติดชนิดหนึ่ง ผงคิด เสพติดเหมือนวิทยาศาสตร์"³

¹พิชญ์ พงษ์. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพนธ์ศตวรรษที่ 20 หน้า 25

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความเงิบ" ใน ความเงิบ หน้า 88

³ล.ค. หน้า 95

สื่อมวลชนจึงเป็นสิ่งที่ช่วยเผยแพร่ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมมาสู่ประชาชน หรือ
ไม่สื่อมวลชนก็ทำหน้าที่สะท้อนภาพความเสื่อมโทรมต่าง ๆ มาให้ประชาชนได้รับรู้ เช่นในเรื่อง
กำแพง กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ลงข่าว "พาดหัวข่าวเรื่องการข่มขืนอาจารย์สาว มีรูปตำรวจไล่
จับโสเภณีอยู่ทางขวา..."¹ ซึ่งก็ทำให้แลเห็นความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคม
ยุคนั้นได้พอสมควร

ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นจากสื่อมวลชนในยุคนั้น นอกจากการเผยแพร่และสะท้อนภาพความ
เสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคมแล้ว ยังทำให้คนไทยตกเป็นทาสทางวัฒนธรรมของ
ต่างชาติอีกด้วย สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวไว้ว่า

...สมัยเมื่อเริ่มมีทีวีระยะแรก ๆ เราพบว่าวีรบุรุษของเด็กไทยคือเกมดวลปืนแบบ
อเมริกัน ระหว่างนายอำเภอกับผู้ร้ายปล้นธนาคารหรืออินเดียนแดง แต่เดี๋ยวนี้นอกจาก
เราจะมีทีวีที่ใช้อุปกรณ์ก่อสร้างญี่ปุ่นล้วน ๆ แล้ว เรายังต้องดูหนังทีวี
ของญี่ปุ่นอีกด้วย วีรบุรุษของเด็กไทยปัจจุบันนี้ ไม่ได้ใช้เกมดวลปืนแบบอเมริกัน...
แต่พวกเขาจะออกท่าคาราเต้ ท่าเคนโด ท่าซามูไรสะท้านฟ้า หรือไม่ต้องอยู่โค
สายดำ...วัฒนธรรมไทยที่กำลังวิวัฒนาการอยู่นี้ก็อาศัยวัฒนธรรมญี่ปุ่นไป...ปัญหา
สังคมต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นจากความอ่อนแอของวัฒนธรรมไทยที่ไม่อาจต้านทาน
วัฒนธรรมต่างชาติที่เกิดขึ้นได้ง่าย...²

ก. อิทธิพลจากต่างประเทศ

นอกจากอิทธิพลจากต่างประเทศที่แพร่มาถึงสื่อมวลชนแล้ว สังคมในช่วง พ.ศ.
2510 - พ.ศ. 2516 เป็นช่วงที่ไม่สามารถยับยั้งอิทธิพลจากต่างประเทศได้ โดยเฉพาะจาก
สหรัฐอเมริกา ซึ่งเข้ามาในรูปของการลงทุนทางธุรกิจ นักวิชาการ นักท่องเที่ยว และการมา
ตั้งฐานทัพในไทย ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในยุคนั้นเห็นได้จากการเกิดขึ้นของ บาร์

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ความเจ็บ หน้า 137

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี กำแพงของความรู้สึกใหม่ หน้า 110 - 111

กลับ และสถานเริงรมย์ต่าง ๆ จำนวนมาก ทั้งในเมืองหลวงและตามฐานทัพต่าง ๆ ตลอดจน
ปัญหาเมียเช่า และเด็กผดุงในสมัยนั้นดังที่ มหาบุญมั่น ในเรื่อง พระช่วย รู้สึกหงุดหงิด
เมื่อพบว่า

...เมืองหลวงเต็มไปด้วยสินค้าที่เสียเปรียบดุลการค้า แหล่งมหรสพที่มากเกินไป
ความจำเป็น แหล่งกามารมณ์ที่เป็นต้นเหตุแห่งอบายมุขและอาชญากรรม สิ่งเหล่านี้
ล้วนเป็นยาพิษที่ทำลายความเป็นผู้ใหญ่ของบ้านเมือง และจุดความเป็นเด็กให้ต่ำ
ช้าเลวทรามอยู่ทุกลมหายใจ¹

เรื่องสั้นที่แสดงถึงอิทธิพลจากต่างประเทศที่มีผลต่อความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม
ได้แก่เรื่อง อเมริกันสยาม เรื่องนี้นักเขียนให้ วิลเลียม ที.จอห์นสัน อาสาสมัครชาวอเมริกัน
หลงใหลศิลปวัฒนธรรมไทย แต่แล้วเขารู้สึกผิดหวังเมื่อพบว่า คนไทยไม่ได้หวงแหนวัฒนธรรม
อันดีงามเท่าที่ควร นักศึกษาไม่สนใจพิพิธภัณฑสถาน ไม่รู้จักโรงละครคอนเสิร์ต แม้แต่รัฐมนตรี
กระทรวงศึกษาธิการยังจับมือแบบฝรั่ง ไม่รับไหวแบบคนไทย เมื่อเขาเรียกแท็กซี่ แล้วถาม
ราคาว່ไปเชิงสะพานกรุงธนฝั่งโน้นจะคิดราคาเท่าไร "...แทนที่คนขับจะบอกราคาตาม
คำถาม กลับพูดประโยคภาษาอังกฤษที่ท่องไว้เกี่ยวกับสถานที่ที่เสกสรรค์สร้างวาสนาที่ดีที่สุด มีหน้า
ยังโฆษณาต่อด้วยว่าเป็นสถานที่เหมาะสำหรับฝรั่งต่างประเทศอย่างเขา"²

พฤติกรรมของคนชั้นรถแท็กซี่ แสดงให้เห็นว่า อิทธิพลจากต่างชาติที่นำวัฒนธรรม
อันเลวแหลกมาสู่เมืองไทยแล้ว เมืองไทยยังเป็นแหล่งกามารมณ์ที่ชาวต่างชาตินิยมมาเที่ยว
อีกด้วย

ในเรื่อง ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า กล่าวถึง "เมียเช่า"
ในยุคสงครามเวียดนามที่หน้าโรงภาพยนตร์ไว้ดังนี้

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "พระช่วย" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 126

²สุจิตต์ วงษ์เทศ "อเมริกันสยาม" ใน ครึ่งรักครึ่งใคร่ หน้า 72

...หญิงเข้าที่เงินกระเซะมากับไอ้หัวแดง บริภาษกับหญิงเข้าอีกคนที่เดินมากับไอ้

ผิวดำ

"เสียเวลาหากินหมด" หล่อนพูดจากใบหน้าที่หยาบด้วยสีและผิวที่กร้านโลกีย์¹

การเปิดประตูต้อนรับนานาประเทศให้มาลงทุนในประเทศ และการยินยอมให้ทหารอเมริกันมาประจำในไทยหลายหมื่นคน จึงทำให้ศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติต้องเสื่อมโทรมลง

จากสาเหตุทั้ง 3 ประการดังกล่าวเป็นผลทำให้ศีลธรรมของคนในสังคมเสื่อมโทรมลง ลักษณะความเสื่อมโทรมนั้น มหาบุญมั่น ในเรื่อง พระช่วย ได้สรุปไว้ว่า

...โลกนี้ช่างโหดร้ายเหลือเกิน บ้านเมืองในกรุงเทพฯ นี่ช่างเห็นแก่ตัว จะพึ่งพาอาศัยกันชั่วคราวช่วยยามก็มีได้ ต่างคนต่างหากกินอย่างตัวเป็นเกลียว ไม่มีใครมองหน้าใคร ไม่มีใครถามทุกข์สุขใคร...เขารู้สึกผิดหวังในสังคมนี้เล็กน้อย...โลกนี้วุ่นวายหนอ โลกนี้ไม่สงบหนอ โลกนี้ยุบหนอพองหนอ โลกนี้สับสนปะปนหนอ โลกนี้ไม่มีความยุติธรรม...

ทำไมทำดีจึงไม่ค่อยได้ดี

หรือพุทธศาสนันไ้สมัยนิยมเสียแล้ว ถ้าเช่นนั้นเขาจะทำความดีไปทำไมเล่านี้--

เป็นโจรของคนเมืองหลวงดีไหม? ไปเป็นผู้ก่อการร้ายดีไหม? ปล้นธนาคารดีไหม? วิ่งราวดีไหม?

...สังคมเมืองไทยช่างเหลวแหลกล้นดี พึ่งพาอาศัยอะไรกันไม่ได้เลย คนมั่งคนมีก็มั่งมีกันจนกินกันไม่หวาดไม่ไหว...คนที่จนแสนจน จนจนกระทั่งหาโอเลี้ยงมาหล่อลิ้นเครื่องจักรภายในร่างกายก็ไม่ได้

¹พิเชษฐ คุภ. "ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า" ใน นิพพาน ศตวรรษที่ 20 หน้า 35

สังคมก็พอเหมาะไร่ขึ้นดี แก่งแย่งชิงดีกันจนคนยากคนจนสำคัญความอิจฉาริษยา
 ตาย...เงินทองที่ไหลไปสู่ความมั่งคั่งในกามารมณ์ หากเอามาช่วยเหลือผู้ที่ยากจน
 คั่นแค้นอย่างเขา บำเพ็ญนิตยทานเมืองคงเจริญรุ่งเรือง
 ...ศีลธรรมของคนเราก็เสื่อมสลายลง ลักลอบตัดเศียรพระชาย--บ่อนทำลายพระ
 พุทธศาสนา ทั้ง ๆ ที่เคารพนับถือเลื่อมใสกันมานานนับเป็นพัน ๆ ปี
 ธรรมะในหัวใจคนหล่นหายไปทุกวัน ๆ จนเหลือน้อยเต็มทีแล้ว...ความเมตตา
 กรุณา กำลังจะสูญหายไปจากจิตใจของคนเมืองหลวง...¹

มหาบุญนั้นแลเห็นความเสื่อมโทรมดังกล่าว ตัวเขาเองก็ปฏิบัติตนดีมาตลอดใน
 ระหว่างที่บวชอยู่ แต่โลกนอกพระศาสนาโหดร้ายกับเขายิ่งนัก ในที่สุด "เขาเริ่มสงสัยความ
 ดี ความดีจะช่วยอะไรเขาได้บ้าง นอกจากความอดยากอย่างนั้นหรือ"² สุดท้ายเขา
 ถัดลึกลงไปถึงพระที่เขาห้อยคอเป็นประจักษ์ในทอระบายนน้ำ ซึ่งเท่ากับเขา "ปฏิเสธ" ตัวแทน
 ของความดีตามทัศนะของคนรุ่นเก่า

ความรู้สึกสงสัยในคุณค่าความดีเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับคนหนุ่มสาวในยุคนี้ ตัวละคร
 ในเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 ก็เกิดความรู้สึก "ถ่วงแคลงต่อคุณค่าความดีของมนุษย์ เพราะ
 ความเลวความชั่วก็มีผลเท่ากับความดี...คุณค่าความดีในสมัยหนึ่งกลับเป็นความเลวของอีก
 สมัยหนึ่ง"³

ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคม ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516
 เกิดจากการเติบโตของสังคมที่พัฒนาทางวัตถุมากจนมีผลต่อการปรับตัวของคนในสังคม การรับ
 อิทธิพลตะวันตก ความแพร่หลายของสื่อมวลชนที่เสนอรายการที่ "เป็นพิษ" ต่อคนในสังคม

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "พระช่วย" ใน หทัยเงาไม้ขี้เฒ่า หน้า 122 - 125

²ล.ค., หน้า 120

³พิษณุ สุภ. "นิพพานศตวรรษที่ 20" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 126 -

การเอารัดเอาเปรียบ แก่งแย่งชิงดีอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่คนรุ่นเก่าซึ่งเคยเชื่อมั่นในวัฒนธรรมอันดีที่เคยยึดถือปฏิบัติมาและมองเห็นว่าปัจจุบัน วัฒนธรรมอันดีนั้นกำลังสูญหาย ศีลธรรมของคนกำลังเสื่อมลงนั้น คนรุ่นใหม่กำลังมองว่า "คุณค่า" ที่คนรุ่นเก่ายึดถือนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับสภาพในปัจจุบันด้วย ดังกรณีของ "มหาบุญมั่น" ที่ทั้งพระสงฆ์ในทอระบายน้ำ หรือกรณีของ "บ้านเย็น" ในเรื่อง ดอกโสนบาน เข้า ดอกคัคเค้านบ้านเย็น ที่แต่งงานและตั้งครอบครัวในระหว่างเป็นนักศึกษา เพราะเห็นว่า ไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องบิตั้ง ไม่จำเป็นต้องผืนธรรมชาติ ถ้าหากเรามีความเชื่อมั่น ในความรัก และรับผิดชอบต่อตัวเองได้

3.2 การคัดค้านความเชื่อที่มลาย

นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 แสดงความคัดค้านความเชื่อที่มลายไว้ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง คือ เรื่อง นกสีเหลือง เช้าวันหนึ่ง คันทาง และ มายา ในเรื่อง นกสีเหลือง ตัวละครเล่าถึงหมอผีประจำบ้านรักษาไข้ให้แม่ของเขา ซึ่งหมอผีเชื่อว่า แม่ของเขาถูกผีเข้า ว่า

...ก็มัน แม่คลุ้มคลั่งและเพ้อถึงสิ่งที่ไม่เป็นเรื่อง แม่เพ้อถึงผีสาวเทวดา...ผมเพิ่งมารู้เมื่อตอนที่มาอยู่ใกล้สี่สิบปีว่า แม่เคยเป็นมาก่อนที่จะแต่งงานกับพ่อ บ้าไม่ร้ายแรงนัก แม่มักพบเห็นผีสาวปีศาจอยู่เสมอ แต่ก็นั่นร้ายแรงกว่าที่แล้มา แม่ร้องเอะอะขึ้น...ไม่มีจิตแพทย์หรอก จิตแพทย์ของเขาคือ หมอผีผู้มีวิชาสาขาศักดิ์ แต่งกายประหลาด...พิธีกรรมของหมอผีถูกก่อกำขึ้นอย่างทารุณ เขาพิมพ์ท่องมนต์ไล่ผีร้ายในท้องของเขา แล้วประจงผูกเชือกฝ้ายเข้ากับนิ้วโป้งทั้งสี่ของแม่ เขาผนวมน้ำกับให้แม่กิน แล้วเริ่มเขียนตีแม่ด้วยก้านกล้วยใส่คาถา...แม่ร้องเจ็บปวด บอกว่ากลัวแล้ว ๆ จนแม่ถอนหายใจหนึ่งก่อนจะสลบไป...ผมเจ็บปวดแทนแม่ผู้นำสงสารของผม และผมร้องไห้พร่ำพร่ำต่อทุกสิ่งที่พบเห็นตลอดเวลาที่เขาทำพิธีนั้น¹

¹สุรัชย์ จินตมาธร "นกสีเหลือง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 199 - 200

พิธีกรรมที่หมอมีทำบุญกรรมต่อแม่ของตัวละครนี้ ตัวละครถือว่า เป็น "ความเจ็บปวดที่แท้จริง"¹

ในเรื่อง คันทาง แสดงความเชื่อว่า ถ้าใครมีลูกป็นฝังอยู่ในตัวจะทำให้อยู่ยงคงกระพัน ป็นยิงไม่เข้าอีกต่อไป เมื่อตัวละครถูกยิง เขาไม่ยอมไปโรงพยาบาลเพราะกลัวหมอจะผ่าเอาลูกป็นออก วิธีรักษาจึงกระทำขึ้นโดย "หมอน้ำมนต์ถูกตามตัวมา พร้อม ๆ กับน้ำมันเสี่ยงผา...สำเร็จนอนคว่ำบนเสื่อ แผ่นหลังเปลือยเห็นรอยกระสุนกระจาย ท่าทางสงบและพึงพอใจอยู่ต่อหน้าหมอ"² เรื่องนี้มักเขียนแสดงความเห็นเพิ่มเติมผ่านตัวละครรองว่า "คนที่กำลังหาอมตะด้วยวิธีแบบนี้ มีทั้งที่อยู่ในป่า ในเมือง ในบริษัท ในสนามรบ ในรัฐสภา ...แต่เราไม่มีทางช่วยเขาได้เลย ไม่ว่าจะด้วยวิธีไหน"³ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปริมาณของคนที่ยังเชื่อในเรื่องงมงายนั้นมีมากมาย ทุกหนทุกแห่ง

เรื่อง เช้าวันหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงตัวละครที่ต้องกระทำตามมติของครอบครัวซึ่งที่มีความเชื่องมงาย "โนม" ตัวละครสำคัญในเรื่องพบว่างูเหลือมมาขโมยทำนของนางกิน นางโกรธแล้วทำงูไป แต่สามีและเพื่อนบ้านของนางเชื่อว่าเป็นงูเจ้า

... "แปลกจริง ๆ กูไม่เคยเห็น เขาวางงูมันกลัwtำน แม้แต่ซู่ทำนมันยังไม่กล้าเข้าใกล้เลย แล้วทำไมมันเป็นอย่างนี้ได้"

"อะไรหรือลุง

"บ้านใคร ๆ เขาก็ชอบเอาซู่ทำนไปโรยรอบเส้าไก่ เส้าเป็ด เขาวางมันกัน

๕ ไม่ให้เข้าไปในเส้า"

...

ทุกคนึงเงียบ ลุงแกหันมาพูดกับพ่อของทุ่น

¹ สุรัชย์ จันทิมาธร "นกสี่เหลี่อง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 199

² นิยม ร่ายยวาท "คันทาง" ใน คณณคณไม้ หน้า 91 - 92

³ ล.ท. หน้า 94

"น่ากลัวจะเป็นงูเจ้า อย่าไปคำว่า หรือตีเขาเขี้ยวนะ บนตัวนั้น มีทั้งลายคิ
ลายขี้ ถ้าตีถูกลายขี้จะก็ช่วยเลย" แหกหันไปมองหน้าน้อง "มีใครดำเขาไหม"

"ก็ไม่ได้ว่าอะไรนี่" น้องพูดเสียงอ่อน ในใจรู้สึกทวาดกลัว "แล้วจะทำ
อย่างไรดีเล่าลุง"

"เอาใส่แพกล้วยลอยน้ำไปซิ" ลุงแน่นพูด "อย่าลืมขอขมาเขาก่อนนะ แล้วหา
เชือกกล้วยมาสักเส้น มันแพ้เชือกกล้วยจะได้ล่องติดแพไว้ เชือกธรรมดามัน
ไม่อยู่หรอก"¹

แม้ว่านักเขียนจะไม่แสดงความรู้สึกคัดค้านออกมาเด่นชัด แต่เรื่องนี้ชี้ให้เห็นถึงคน
ที่ตกอยู่ในความเชื่ออันงมงาย จนกระทั่งสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ต้องยอมทำตามมติ
ของสังคม

เป็นที่น่าสังเกตว่าความเชื่อที่งมงายเหล่านี้แยกไม่ออกจากความเชื่อเรื่อง บุญ
บาป นรก สวรรค์ สิ่งเร้นลับซึ่งไม่อาจพิสูจน์ได้ในความคิดของคนรุ่นใหม่ พิษณุ สุภ.
แสดงความคลางแคลงต่อศาสนา และไม่เห็นด้วยกับความเชื่อดังกล่าวไว้ในเรื่อง มายา

...ฉันเดินเข้าไปในวัด ซึ่งตรงกับเทศกาล ผู้คนมาทำบุญกันอย่างคับคั่ง แต่เมื่อ
เสียงประกาศทางเครื่องขยายเสียงจากพระดังขึ้น

"เข้าเร็วเข้ามา...เร็วเข้ามา ทำบุญปีทองได้ขึ้นสวรรค์ ทำมากได้มาก
ทำ 5 บาท 10 บาท ได้รศน์นามต์จากท่านเจ้าคุณ แคมใส่ถุงพลาสติกไปใช้ที่
บ้าน ทำ 50 บาท แจกเหรียญที่ระลึก ถ้าทำเกินร้อยขึ้นไป ได้บัตรอนุโมทนา
จากคณะกรรมการพร้อมพระพุทธรูปองค์เล็ก...

ฉันเคยดูแขกเล่นกล ไข่แล้วเขาพูดโฆษณาชวนเชื่อคล้าย ๆ กับพระนี่แหละ
อ้อ...ฉันรู้แล้ว การที่พระท่านพูดตะโกนใส่เครื่องขยายก็เพื่อให้เหวคาได้ยิน
นี่เอง

¹นิคม รายยวา "เช้าวันหนึ่ง" ใน กณนคันไผ่ หน้า 30 - 31

ฉันกำลังตกนรกอีกแล้ว เพราะในวัดไม่เคยมีชื่อฉันจารึกอยู่ ฉันไม่เคยทำบุญกับ
วัดและเมื่อฉันตาย ฉันคงไม่มีวิซ่าไปขึ้นสวรรค์ ได้หรือ¹

ต่อมาตัวละครหญิงชราคนหนึ่งเข้าไปหมอบรับน้ำมนต์ แล้วเกิดเป็นลมล้มซึก พระ
ได้บอกให้นางตั้ง นโม 3 จบ สักครูหญิงชราก็ฟื้น อาการกระตุกหายไป พระรูปนั้นได้พูดว่า
"เห็นไหมโยม พระรัตนตรัยคุ้มครองทุก ๆ คน"² เหตุการณ์นั้นทำให้ตัวละครคิดว่า "ถ้าพระ
ท่านคิดอย่างนั้น ฉันก็คิดต่อไปอีกว่า เมื่อที่หญิงชราจะมาที่นี่ พระรัตนตรัยคงคุ้มครองให้แก
มาเป็นลมเหมือนกัน...ฉันมีงงออกมาจากวัด และไม่คิดว่าจะเข้าไปอีก"³ ความคิดเช่นนี้
เท่ากับตัวละครคนคัดค้านและปฏิเสธความเชื่อที่มั่งงายเหล่านั้น

ในเรื่อง พยายามหยิบความจริง นักเขียนได้วิจารณ์ศาสนาไว้ว่า ศาสนานั้นเปรียบ
เหมือนห้องลิ้มลิ้มที่ปิดตาย ไม่มีใครรู้ว่าเป็นอย่างไร เท่าที่เรานับถือกันอยู่ก็เป็นเพียงโปสเตอร์
ที่ปิดอยู่ตรงกุญแจเท่านั้น ดังนี้

...จนโตถึงขนาดนี้แล้วผมยังไม่รู้ว่าศาสนาเป็นอย่างไร และผมนับถืออะไร
เป็นต้นว่ามีห้อง ๆ หนึ่ง ปิดกุญแจตายมานานนับแล้ว นานหลายศตวรรษทีเดียว
ไม่มีใครไปแกะมันออกมา ให้คนรู้คนเห็นว่ามันเป็นอย่างไร ที่ทำอยู่เขาเพียงแต่
ปิดโปสเตอร์ตรงลูกกุญแจว่า นี่แหละรับศาสนา ศาสนาอันประเสริฐเลิศลอย
ของพวกท่าน เมื่อโปสเตอร์ผุร่อนไปเขาก็ทำโปสเตอร์ใหม่มาปิดแทน อาจจะ
เปลี่ยนสีทำของโปสเตอร์ไปตามแฟชั่นนิยมเท่านั้น แต่เราก็ไม่รู้ข้างในห้อง ๆ นั้น
มันเป็นอย่างไร...อาจจะรกรุงรังและเก่าแก่สิ้นดีด้วยซ้ำ...⁴

¹ พิชญ์ สุภ. "มายา" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 101 - 102

² ท.

³ ท.

⁴ สุริยชัย จันทิมาธร "พยายามหยิบความจริง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน

จะเห็นว่านักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ไม่เห็นด้วยกับการนับถือ ศาสนาที่พิธีกรรม มีใช้ที่แก่นแท้ของปรัชญา ฉะนั้นนักเขียนจึงมีความคิดคัดค้านความเชื่อที่มลาย ไปด้วย เพราะความเชื่อดังกล่าวไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ดังความเห็นของ พัทธยา สายหู ที่ว่า ความเจริญตามแบบสังคมอุตสาหกรรมนั้นได้ทำลายวิถีชีวิตแบบจิตนิยมลง ไป¹ ประกอบกับความเชื่อเหล่านี้ขัดแย้งกับความคิดของคนรุ่นใหม่ในช่วงนั้น แนวคิดนี้เห็นว่า เป็นลักษณะก้าวหน้าอย่างหนึ่งที่ปรากฏในเนื้อหาของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

3.3 ความแปลกแยกในสังคมเมือง

จากการศึกษาลักษณะตัวละครในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ผู้วิจัย พบว่า ตัวละครส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองและมีความรู้สึกว่าตนไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ตัวละครเหล่านี้มีความรู้สึกแปลกแยกต่อสังคม

ความแปลกแยก (Alienation)* เป็นสิ่งที่ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ผู้นำลัทธิมาร์กซิสต์ (Marxism) และ จัง-ปอล ซาตร์ (Jean - Paul Sartre) ผู้นำลัทธิเอกซิสเตนเชียลลิสม์ (Existentialism) ให้ความสนใจมาก และต่างก็นำมา อธิบายภาวะของมนุษย์ในสังคม คักคิซึ นิรุฒวิ ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับความแปลกแยกของ มาร์กซ์และซาตร์ ไว้ว่า หมายถึง

...สถานะของมนุษย์ที่ไม่ได้เป็น ไม่ได้รู้สึก หรือไม่ได้คิดอย่างที่เหมาะสมจะเป็น จะ รู้สึก จะคิด ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ดังนั้นจึงเกิดความไม่พอใจหรือความรู้สึกไม่ลงรอย ไม่เหมาะสมในสภาพที่เป็นอยู่...สภาพเช่นนี้ทำให้มนุษย์มีความรู้สึกว่าเป็นมนุษย์

¹ พัทธยา สายหู "ประมวลความคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย" ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา : อารยธรรม หน่วยที่ 12 - 15 หน้า 160

* ความแปลกแยก (alienation) นี้ หนังสือบางเล่มใช้ว่า ความแปลกสถานะ, ความผิดแปลกสถานะ, ความแปลกหน้า, ความรู้สึกผิดแปลกแตกต่าง

ของคนไร้คุณค่าซึ่งเป็นสภาพที่น่าพิงพอใจ จึงทำให้เกิดการค้นร่นแก้ไข เพื่อให้
ความเป็นมนุษย์ของคนกลับมีคุณค่าขึ้นมา¹

เป็นที่น่าสนใจว่า เรื่องสั้นที่แสดงความคิดเรื่องความแปลกแยกไว้มักเป็นเรื่องสั้น
ที่มีตัวละครใช้ชีวิตอยู่ในเมือง ประเด็นนี้ พัทยา สายหู แสดงความเห็นไว้ว่า ในสังคมแบบ
อุตสาหกรรม หรือสังคมที่กำลังพัฒนาเลียนแบบสังคมอุตสาหกรรม จะมีการแบ่งหน้าที่การทำงาน
ตามความชำนาญพิเศษในเทคนิควิธีการผลิตและจำหน่ายตามกระบวนการแบบอุตสาหกรรม
ทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้ ความถนัดเฉพาะในสาขาวิชาชีพของตน ไม่สนใจลักษณะชีวิตการทำงาน
และความเป็นอยู่ของผู้อื่น ไม่จำเป็นต้องพยายามมีกิจการ พืชกรรมและปรัชญาค่านิยมร่วมกัน
ทำให้สังคมเมืองไม่มีวัฒนธรรมเป็นเนื้อเดียวกันด้วยแบบอย่างเดียวกันได้สนิทเหมือนสังคมที่ยัง
ไม่เป็นอุตสาหกรรม² ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ทำให้แต่ละคนในสังคมไม่มีความรู้สึกผูกพันกัน เป็น
อันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกแปลกแยกต่อกัน

ความแปลกแยกในสังคมเมืองที่ปรากฏในเรื่องสั้นช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516
มีอยู่ 4 ลักษณะคือ

1. ความเจริญทางวัตถุ

ในสังคมอุตสาหกรรมจะมีกาพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี มีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้
ที่จะนำมาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ เครื่องจักรจึงเข้ามามีบทบาทในชีวิต
ประจำวันมากขึ้น จนทำให้เกิดความแปลกแยกระหว่างมนุษย์กับเทคโนโลยี มนุษย์จะรู้สึกว่า
ตนเองไม่มีคุณค่า เพราะสูญเสียคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้แก่เทคโนโลยีแล้ว เรื่องสั้นที่
แสดงความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้แก่ เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 จุลินทรีย์-
พลาสติก เอกสิทธิ์ชน นิพพานศตวรรษที่ 20 ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย และ มาจากไหน
มาอย่างไร จะไปไหน สำหรับเรื่องที่แสดงแก่นเรื่องนี้โดยตรงคือ เรื่อง การเคลื่อนที่ของ
เหล็กหมายเลข 1 จุลินทรีย์พลาสติก และ เอกสิทธิ์ชน

¹ ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี ปรัชญาเอ็กซิสเตนเชียลลิสม์ หน้า 81 - 82

² พัทยา สายหู "ประมวลความคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย" ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา : อารยธรรม หน่วยที่ 12 - 15 หน้า 160

เรื่อง การเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 กล่าวถึงตัวละครเข้ามาในกรุงเทพฯ แล้วพบว่า กรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองแห่งอนาคต ไม่มีมนุษย์อยู่เลย ทุกหนทุกแห่งมีแต่รถยนต์ เขาพยายามค้นหามนุษย์แต่ก็ไม่พบ รถยนต์เหล่านั้นก็ตามล่าเขาเพราะเขากลายเป็นคนแปลกหน้าของเมืองนั้นแล้ว ในที่สุดตัวละครจึงตัดสินใจที่จะไปเผชิญหน้ากับรถยนต์เหล่านั้น

เรื่อง จุลินทรีย์พลาสติก ตัวละครพบว่า ทุกหนทุกแห่งที่เขาไปมีแต่พลาสติก จนเขาต้องไปพบจิตแพทย์ แต่ก็สื่อสารกันไม่เข้าใจ จนเขารู้สึกว่าทนล้มเหลวในการเป็นมนุษย์ เขานำพลาสติกในบ้านทุกชิ้นมาเผาทั้ง แต่เขาก็ไม่สามารถเอาชนะพลาสติกได้ ภรรยาของเขาก็ได้ตายไปเพราะเธอไปทำศัลยกรรมพลาสติกที่จุก และเกิดการอักเสบขึ้นมา

ทั้งสองเรื่องนักเขียนใช้ รถยนต์กับพลาสติก เป็นตัวแทนของความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งมนุษย์ทุกคนไม่อาจหนีได้พันเหมือนกับตัวละครในเรื่อง ความรู้สึกแปลกหน้าและล้มเหลวในการเป็นมนุษย์ของตัวละครทั้งสองเรื่อง คือการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยกนั่นเอง

เรื่อง เอกสิทธิ์ชน นักเขียนสร้างตัวละครที่มีสติปัญญาเหนือให้คอยถามเวลาจากนาฬิกาของคนที่เดินผ่านเขาไปสลับกับการเหมยมองดวงตะวัน แม้บางครั้งนาฬิกาตายบอกเวลาไม่ได้ เขาก็ยังสวมนาฬิกา จนกระทั่งตัวละครพบคนไม่มีนาฬิกา ตัวละครจึงรู้สึกพอใจ เรื่องนี้ไม่ได้แสดงความแปลกแยกโดยตรง แต่การสร้างตัวละครที่ไม่สามารถถามเวลาจากผู้ที่เดินผ่านไปมา ก็เท่ากับเป็นการทวงถามถึงความเป็นมนุษย์นั่นเอง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นักเขียนต้องการจะบอกว่า มนุษย์กำลังตกเป็นทาสของเทคโนโลยี (นาฬิกา ซึ่งถือว่าเป็นผลผลิตของระบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่) และต้องดำเนินชีวิตไปตามตารางเวลาในแต่ละวัน อันมีผลทำให้มนุษย์ขาดไร้ซึ่งเสรีภาพ และสูญเสียคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไป

แนวคิดนี้ปรากฏอยู่ในเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 และ ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ด้วย กล่าวคือ

เรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 ตัวละครถูกเบียดและต้องผจญกับกลิ่นเหม็นอับจากผู้โดยสารบนรถประจำทาง เมื่อเขาลงจากรถประจำทางเขาก็เกือบถูกรถยนต์ทับ ตัวละครแสดงความเกลียดชังเทคโนโลยีและชี้ให้เห็นว่า มนุษย์กำลังจะสูญเสียคุณค่าของตนให้แก่เทคโนโลยี

...ตึกยี่สิบชั้นที่โผล่ทะยานขึ้นมาทางท้องฟ้า ดูเหมือนได้พื้นล่างของมันนั้นจะทับ
ความมีน้ำใจดีใจของทุกคนอยู่ มนุษย์สร้างทุกสิ่งที่เป็นความเจริญเติบโตขึ้นมา
แต่ความเจริญเหล่านี้เองที่กลับมาจับมนุษย์เข้าเอง

โทรทัศน์ วิทย์ รณนิต และอีกจิปาตะที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมา ทุก ๆ คนรู้จักวิธีที่
จะใช้มัน แต่ไม่ใช่ทุกคนที่รู้จักวิธีสร้างมันขึ้นมา มนุษย์เราฉลาดจริงแล้วหรือ ที่ฉลาด
จริง ๆ จนเป็นอัจฉริยะนั้นเป็นส่วนน้อย ดังนั้นฉันจึงอับอายเสียจริง ที่จะให้พวก
อัจฉริยะพวกนั้นเป็นตัวแทนของมนุษย์ทั้งหมด

...เจ้ารณนิต...เจ้ายังงำใหญ่แห่งความศรีวิไล เกือบจะทับฉันให้ขี้แค้นไป
เกือบจะทับชาติพันธุ์เดียวกันกับผู้ที่สร้างมันขึ้นมา ความจริงมันได้พร่าชีวิตมนุษย์-
ชาติพันธุ์ที่สร้างมันขึ้นมาอันไม่ถ้วนแล้ว...ฉันไม่อยากจะยอมรับสิ่งประดิษฐ์ของ
มนุษย์ฉลาดสองสามคนนั้นเลย พวกเขาไม่มีสิทธิพิเศษอันใดที่จะสร้างสิ่งเหล่านี้มา
เพื่อฆ่าพวกเรา เขาสร้างมันขึ้นมา แต่เขายังจับไม่ได้...¹

ในเรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ก็เช่นกัน เมื่อตัวละครกำลังจะไปฆ่าตัวตาย
เขาได้กล่าวถึงรณนิตว่าปัจจุบัน "มันกลับกลายมาเป็นความจำเป็นจนดูไม่ออกแล้วว่า รถ
เป็นพาหนะของคนหรือคนเป็นทางของรถกันแน่"² และเมื่อคนตกเป็นพาหนะของวัตถุมากเข้า
"เขาก็เป็นเหมือนรณนิตที่เขาขับมานั้นแหละ เป็นอยู่และเคลื่อนไหวได้โดยอัตโนมัติเท่านั้น"³

เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา แต่มนุษย์กลับต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุ
ทำให้เกิดความแปลกแยกกัน เพราะมนุษย์ต้องยกความยิ่งใหญ่และความสำคัญให้แก่วัตถุ
ดังจะเห็นว่า มนุษย์ยอมทุกข์ยาก เป็นหนี้สิน เพื่อจะได้มาซึ่งวัตถุฟุ่มเฟือยต่าง ๆ จนในที่สุด
ก็สร้างนิสัยให้มนุษย์รู้สึกว่าจะขาดสิ่งนั้นไม่ได้ เช่น โทรทัศน์ รณนิต เป็นต้น⁴

¹พิชญ ศุภ. "นิพพานศตวรรษที่ 20" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 112 - 114

²วิทย์กร เชียงกุล "ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย
หน้า 122

³ค.

⁴ศักดิ์ชัย นิรัญทวี ปรัชญาเอ็กซีลตรองเชิลล์ หน้า 84 - 85

2. สภาพสังคมแบบ "ตัวใครตัวมัน"

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นระบบที่เน้นการแข่งขันกันทำการผลิตและจำหน่ายผลผลิตของตน ส่งเสริมการลงทุน กีดกันการผลิตในกระบวนการทางประยุควิทยา ลักษณะดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นไปในรูปรายจ้างกับลูกจ้าง คือมีเจ้าของผลผลิตผู้เป็นเจ้าของทุน โรงงาน และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ กับมีผู้ทำการผลิตซึ่งจะต้องขายแรงงานของตนเพื่อแลกกับรายได้หรือที่เราเรียกกันว่า "ลูกจ้าง"

ลูกจ้างจะต้องทำงานตามระบบที่นายจ้างกำหนดไว้ โดยมีการแบ่งงานกันทำตามความถนัดของแต่ละบุคคล ประกอบกับการพัฒนาทางด้านวิทยาการต่าง ๆ ทำให้เกิดคนที่มีความชำนาญพิเศษเฉพาะด้านแตกแขนงกันออกไปหลายสาขา การแบ่งงานกันทำจึงมีส่วนทำให้คนในสังคมมีความเป็นปัจเจกชนมากขึ้น การแข่งขันกันทำการผลิตก็เป็นอย่างยิ่งให้เกิดระบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา ความสัมพันธ์ของคนในสังคมมีลักษณะ เป็นความสัมพันธ์ในเชิงซ้อนต้องอาศัยสื่อต่าง ๆ มากกว่าจะเป็นการปะทะสังสรรค์กันโดยตรง ต่างคนต่างดำเนินชีวิตของตนไปตามวิถีทางในชีวิตของตน ไม่สนใจซึ่งกันและกัน เรียกได้ว่าเป็นสังคมแบบตัวใครตัวมัน

สังคมแบบตัวใครตัวมันทำให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกแปลกแยกต่อกัน เรื่องสั้นที่แสดงแนวคิดนี้ ได้แก่เรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย พระช่วย ลูกจันทน์ จดหมายสองฉบับ บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความว้าเหว่ และ บันทึกของผู้คน

เรื่อง พระช่วย มหาบุญนั้นมีชีวิตอยู่ในเพชรพรหมมาเป็นเวลานาน เมื่อสี่กอกมาเขาพบว่าสังคมของฆราวาสนั้นตัวใครตัวมัน ไม่สนใจซึ่งกันและกัน และได้พบกับความแปลกแยก

...บ้านเมืองในกรุงเทพฯ นี่ช่างเห็นแก่ตัว จะพึ่งพาอาศัยกันช่วยกันช่วยยามก็มีได้
ต่างคนต่างหากินตัวเป็นเกลียว ไม่มีใครมองหน้าใคร ไม่มีใครถามทุกข์สุขใคร...
เขารู้สึกผิดหวังสังคมนี้เล็กน้อย¹

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "พระช่วย" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 122

เรื่อง ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ตัวละครที่สนใจฆ่าตัวตาย หลังจากไม่เห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ คนในสังคมมีแต่เอารัดเอาเปรียบกับ เห็นแก่ตัว แม้กระทั่งเขาจะฆ่าตัวตายผู้คนที่ยังเอาเปรียบเขาด้วยการมาขึ้นดูเขาฆ่าตัวตาย โดยไม่มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจเขาสักนิด นักเขียนให้ตัวละครเกิดเปลี่ยนใจกระชั้นหันไม่ฆ่าตัวตาย เพราะเกิดหวั่นไหวและอยากแก้แค้นผู้คนที่คอยแต่จะเอาเปรียบเขา แต่ตัวละครก็บอกกับตนเองว่า "ทัศนคติของฉันกลับเปลี่ยนไปอีกรูปหนึ่ง บางทีฉันอาจจะให้ฆ่าตัวตนเก่าทิ้งไปเสียก็ได้"¹ ความคิดเช่นนี้อาจทำให้เขากลับมาเชื่อมกับความแปลกแยกในสังคมได้ เพราะตัวละครเองได้บทเรียนแล้วว่า "ความตายเป็นเรื่องเล็กน้อยมาก และไม่มีค่าที่จะไว้วางใจให้มากความ เพราะมันไม่มีความหมายแต่อย่างใดในสังคมสมัยใหม่"²

เรื่อง บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความร้าวเหว แสดงถึงความรู้สึกแปลกแยกในสังคมแบบตัวใครตัวมันอย่างชัดเจน เมื่อตัวละครรู้สึกเหงา อยากมีเพื่อนจึงหมุนโทรศัพท์ไปคุยกับตัวละครอีกตัวหนึ่งซึ่งไม่เคยรู้จักกันมาก่อน โดยที่ทั้งสองไม่ต้องการรู้จักชื่อและความเป็นมาของกันและกันเลย ตัวละครตัวหนึ่งให้เหตุผลว่า

...ในโลกนี้มีคนอยู่ตั้งสามพันล้านคน เราไม่มีเวลาพอที่จะรู้จักกันหรอก คุณกับฉันเป็นเพียงคนเล็ก ๆ สองคนเท่านั้น เราอาจจะเดินสวนทางกันเดือนหนึ่งดังหลายเที่ยว หรือเราอาจจะไม่เคยเห็นกันเลยตลอดชีวิต คุณเห็นไหมว่าการรู้จักกันมันไม่มีความหมายอะไรเลย³

และ

...ทุกวันนี้คนเรามีโอกาสรู้จักกันจริงได้ยากขึ้นทุกที ยิ่งเรามีโอกาสพบคนมากขึ้น เราก็ยิ่งรู้จักคนแต่ละคนน้อยลง⁴

¹วิทยากร เชียงกุล "ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 129

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "คำนำ" ใน ล.ค. หน้า 22

³วิทยากร เชียงกุล "บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำคืนแห่งความร้าวเหว" ใน ล.ค. หน้า 142

⁴ล.ค. หน้า 144

ความรู้สึกแปลกแยกของตัวละครทั้งสองเกิดขึ้นท่ามกลางความเจริญของวัตถุ ชีวิตในสังคมสมัยใหม่ อาจเป็นชีวิตที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ก็น่ากลัวขึ้นเช่นกัน ในสังคมเช่นนี้ "อาจจะมีคนในโลกอีกตั้งมากมาย ที่อยากเป็นเพื่อนและอยากมีเพื่อน แต่เขาก็ไม่อาจเป็นเพื่อนกันได้สมใจ มันเหมือนกับมีอะไรบางอย่างมาขวางกั้นพวกเขาไว้...ซึ่งบางครั้งก็ดูเหมือนว่าเราเองจะตอบไม่ได้ด้วยซ้ำ"¹ ความรู้สึกเช่นนี้แสดงถึงความรู้สึกผิดแผกแตกต่างเหมือนไม่ได้อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน ชีวิตของแต่ละคนจึงเหมือนกับ "เป็นเพียงเศษอะไรเล็ก ๆ ในจักรวาลเท่านั้น เราเกิดมาและก็ตายไป โดยโลกไม่ได้รู้สึกกระเทือนกระเทือนเท่าไรนักด้วยซ้ำ"²

เรื่อง ลูกอุ้ง นักเขียนได้ให้ตัวละครเฝ้าท่วงใบลูกอุ้งที่ตกลงไปที่พื้น เขาใจจดใจจ่อ กลัวว่าใครจะมาเหยียบลูกอุ้งแตก แต่เขาก็ไม่กล้าพอที่จะลุกไปเก็บลูกอุ้งเพราะอายคนข้างเคียง เมื่อลูกอุ้งอยู่ในสภาพที่ปลอดภัย ตัวละครจะจากไป "ฉันเห็นจะไปละธุรกิจของฉันอีกมากมายที่ต้องทำ เจ้าคงไม่เหงาหรอกนะที่ฉันต้องจากเจ้าไป ถ้าเหงาก็ช่วยไม่ได้ เวลาฉันเหงา เหงายิ่งกว่าเจ้ายังไม่มีการช่วยให้ฉันสบายใจได้ เรื่องมันแสนจะธรรมดาที่สุด"³ สุดท้ายตัวละครตัดสินใจเหยียบลูกอุ้งแตกด้วยตนเอง

ลูกอุ้งเป็นเสมือนสิ่งเล็ก ๆ ในสังคมที่ไม่มีใครสนใจใยดี อาจจะเป็น เด็ก คนชรา ผู้นำสงสาร รอยยิ้ม ความรัก ความอบอุ่น ความเมตตาที่หลงเหลืออยู่ในจิตใจของแต่ละคน ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในเมืองละเลย ลูกอุ้งจึงไม่ต่างจากความตายของบางคนหนึ่งที่เป็นเรื่องธรรมดาในสังคมที่คนเอาเปรียบกัน หรือไม่ต่างจากชีวิตที่เหมือนเศษอะไรเล็ก ๆ ในจักรวาลเท่านั้น ตัวละครในเรื่องนี้ก็แตกต่างจากตัวละครในเรื่องอื่นที่เหงา แผลงแยก หาคำตอบให้กับตนเองไม่ได้ มีธุรกิจหลายอย่างที่จะต้องกระทำ ไม่มีเวลาพอจะมาสนใจใยดีกับ "สิ่งเล็ก ๆ" เช่นนี้มากนัก เขาจึงเลือกทำลาย "ลูกอุ้ง" ด้วยตัวเขาเอง เพื่อที่จะไปพองูกับความแปลกแยกเหมือนคนอื่น ๆ ในสังคม

¹วิทยากร เชียงกุล "บทสนทนาทางโทรศัพท์ในคำกั้นแห่งความว้าเหว่" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 146

²ล.ต. หน้า 145

³สุรชัย จันทิมาธร "ลูกอุ้ง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 313

ตัวละครในเรื่อง บันทึกของผู้คน ใช้ชีวิตอยู่ในเมือง พบแต่ความแปลกแยก ชีวิตของแต่ละคนในสังคมเหมือนกับการสวมหน้ากากที่ทำด้วยกระดาษแล้วเล่นเกมคำรวจจับผู้ร้ายในวัยเด็ก เพียงแต่ว่าปัจจุบันเป็น "หน้ากากที่มองไม่เห็น บนใบหน้าของคนในสังคมที่เขาอาศัยอยู่...ดูเป็นสิ่งที่ไม้อาจหยั่งรู้ได้เลย ข้ายังแฝงไว้ด้วยพิษร้ายที่คุกคามและทำร้ายจิตใจของกันและกันอยู่อย่างเงิบเงิบ"¹ วิทยากร เชียงกุล ได้สอนถึงความแปลกแยกที่เกิดขึ้นจากสภาพสังคมแบบตัวใครตัวมันไว้ในเรื่อง จดหมายสองฉบับ ว่า "สังคมทุกวันนี้เป็นสังคมของอภินิหารชั้น เมื่อใครยาสาวให้สาวเอา ไม่มีใครสนใจคนเล็ก ๆ อย่างเราหรอก"²

3. มนุษย์ไม่สามารถดำเนินชีวิตตามความปรารถนาของตน

คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) กล่าวว่า ความแปลกแยกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์คือ ความแปลกแยกที่เกิดจากการที่มนุษย์ถูกแยกออกจากตัวเอง ไม่สามารถจะควบคุมการดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปตามความปรารถนา เช่น ต้องทำงานเพื่อเงินไม่ว่าจะพอใจหรือไม่ก็ตาม³ ลักษณะเช่นนี้ทำให้มนุษย์ต้องสูญเสียตนเองไป

ปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์ (Existentialism) มีความเห็นว่า ปัจจุบันมนุษย์ได้สูญเสียตัวเองไป เพราะสังคมในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อน คน ๆ หนึ่งต้องแสดงหลายบทบาทในแต่ละวันซึ่งบางทีเขาไม่อยากจะทำนัก แต่ก็ต้องทำ เพราะเป็นพ่อ เป็นลูก เป็นหัวหน้างาน เป็นนอ ยศสมาคม บทบาทเหล่านี้ทำให้เขาต้องระงับอะไรบางอย่างที่เขาปรารถนา ชาวเอ็กซิสต์ เชื่อว่า ไม่มีใครในสังคมปัจจุบันที่ไม่ถูกบีบรัดโดยบทบาทต่าง ๆ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้สังคมมนุษย์สลับซับซ้อนทวีขึ้น ทำให้คนสมัยใหม่ไม่มีเวลาที่จะมาพิจารณาตัวเองว่า ตัวเองรู้สึกอย่างไร อยากทำอะไร การกระทำของมนุษย์ไม่

¹ ตึก วงศ์รัฐ "บันทึกของผู้คน" ใน รวมเรื่องสั้นของตึก วงศ์รัฐ หน้า 131

² วิทยากร เชียงกุล "จดหมายสองฉบับ" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 137

³ กาญจนา แก้วเทพ จิตสำนักชาวนา : ทฤษฎีและแนวการวิเคราะห์แบบเศรษฐกิจการเมือง หน้า 2

ได้เกิดจากความรู้สึกว่าอยากทำจริง ๆ คนเราเป็นแต่เพียงทางผ่านของสิ่งอื่น มิได้มีอะไร
เป็นของตัวเอง¹

เรื่องสั้นหลายเรื่องที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์สูญเสียตัวเอง ได้แก่เรื่อง บันทึกของผู้คน
ห้องสี่เหลี่ยม มายา กำแพง คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า เรื่องสั้นเหล่านี้แสดง
ความรู้สึกเหนื่อยหน่ายต่อชีวิต มองเห็นว่ากิจกรรมในแต่ละวันมีแต่ความซ้ำซาก จำเจ
น่าเบื่อหน่าย

เรื่อง มายา ตัวละครแสดงความรู้สึกเบื่อหน่ายกิจกรรมที่ตนกระทำอย่างซ้ำซาก

...ฉันเคยเบื่อแม้กระทั่งแปรงฟัน มันจำเจ ซ้ำซากเกินไป ตื่นมาจากที่นอนก็ต้อง
ล้างหน้า แปรงฟัน ริดผ้า ขับรถงูเห่า ไปนั่งแข็งทื่อที่โต๊ะทำงาน กลับมาซักผ้า
กินข้าว แปรงฟัน แล้วก็เข้านอน มันวนเวียนอยู่เช่นนี้ทุกวัน...²

เรื่อง บันทึกของผู้คน นักเขียนบรรยายถึงตัวละครเบื่อหน่ายกิจกรรมในแต่ละวัน

...ผู้คนส่วนใหญ่ไม่แตกต่างไปจากเขา ตื่นนอนขึ้นในตอนเช้าและขึ้นรถมาทำงาน
ตกเย็นก็ต้องเบียดเสียดกันและกันขึ้นรถประจำทาง เหมือนเช่นในตอนเช้ากลับ
ไปยังบ้านพัก โดยที่ตารางเวลาประจำวันเกือบจะไม่เคยเปลี่ยนแปลงหรือผิดพลาด
ไปจากวันก่อน³

เรื่อง คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า ตัวละครรู้สึกถึงความว่างเปล่าในแต่ละวัน
ซ้ำซาก ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง

¹วิทย์ วิศุทเวทย์ ปรัชญาทั่วไป มนุษย์โลกและความหมายของชีวิต หน้า 144 -
145

²พินุ สุภ. "มายา" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 97 - 98

³ตึก วงศ์รัฐ "บันทึกของผู้คน" ใน รวมเรื่องสั้นของตึก วงศ์รัฐ หน้า 123

วันนี้เป็นวันอาทิตย์ที่ว่างเปล่า พรุ่งนี้เป็นวันจันทร์ที่สับสน วันแรกของการทำงาน
ในรอบสัปดาห์ วันอังคารที่เหนื่อยหน่าย วันพุธที่หงุดหงิด วันพฤหัสบดีที่แสนเซ็ง
วันศุกร์ที่ล้มเหลว วันเสาร์ที่อิสระ และที่สุดจะพบวันอาทิตย์ที่ว่างเปล่าอีกครั้ง
มันดำเนินไปแบบนี้ ในระหว่างนั้นอาจมีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้างอีกเล็กน้อย
และนั่นเป็นเพียงรายละเอียด ไม่ใช่เนื้อหาแห่งความเป็นจริง...¹

เรื่อง กำแพง แสดงแนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยกตลอดทั้งเรื่อง ดังเช่นใน
บันทึกประจำวันวันที่ 2 พฤษภาคม

...ผมขึ้นรถไฟกลับบ้านตามปกติ สามสิบห้าปีผ่านไปไม่มีความเปลี่ยนแปลงใหญ่
หลวงอย่างใดเกิดขึ้นเลย หลายสิ่งคลาญมนต์เสน่ห์ที่เคยสะกดให้จ้องจ้องออกมา
จนไม่เหลือน้ำเหลือเนื้อแต่อย่างใด ความหมายพอมืออยู่ข้าง ไม่มีอะไรมากไป
กว่าคำร่ำรำพันในเชิงวิพากษ์ ภูมิความสุขเมื่อพิจารณาถ้อยคำ แตกต่างกับ
นั่งรถไฟขบวนเดียวกันกินอาหารจากร้านเดียวกัน ไปเที่ยวโสเภณีจากแหล่ง
เดียวกันกลับต้องมายอมจำนนต่อชีวิตอันฉาบฉวย ให้เป็นเครื่องเล่นของความ
หลงโดยไม่มีที่สิ้นสุด...สามสิบห้าปีผ่านไป ผมมีชีวิตอยู่ภายใต้ดวงอาทิตย์
ดวงเก่า ดวงเดิม...²

แม้ว่าตัวละครในเรื่องต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะรู้สึกถึงความจำเจ ซ้ำซาก แต่พวกเขาก็ต้องยอมจำนนต่อสภาพที่เกิดขึ้น ไม่มีโอกาสได้กระทำการอย่างใดที่ตนปรารถนา นานเข้าก็เกิดความสับสน หากคำตอบให้กับตัวเองไม่ได้ ตัวละครในเรื่อง มายา หลังจากที่เบื่อหน่ายต่อทุกสิ่งทุกอย่างจนอยากจะ "ลาออก" ทั้งจากเพื่อน ผู้หญิง และการทำงาน เขาหลีกเลี่ยงสภาพจำเจโดยอาศัยยาเสพติด แต่ก็ช่วยอะไรเขาไม่ได้ ในที่สุดก็ต้องกลับมายอมอยู่ใต้ระบบอัน

¹วิสา ถ้อยทัพ "คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หน้า 255

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี "กำแพง" ใน ความเงิบ หน้า 141

ข้าซากตามเดิม เช่นเดียวกับตัวละครในเรื่อง คำคนอนโทครายในวันว่างเปล่า ตัวละครต้อง
ผจญกับความข้าซาก ไร้สาระ ทกวันของการทำงานที่ทำให้เขาขาดอิสรภาพ วันอาทิตย์จึงควร
จะเป็นวันที่มีความหมายสำหรับเขา ควรจะได้เป็นเจ้าของมันอย่างแท้จริง แต่ก็กลับเป็นวันที่
ว่างเปล่าไม่มีอะไร เขาหงุดหงิด "เจ็บปวดภายในอย่างบอกไม่ถูก รู้สึกตนเองล้มเหลวใน
เกือบทุกเรื่อง"¹ ความรู้สึกดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความสูญเสียคุณค่าในความเป็นมนุษย์
นั่นเอง ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียและทำพิธีเผาตุ๊กตาสามตัว โดยคิดว่าเป็นพิธีเผามนุษยชาติ
นับเป็นทางออกในเชิงหลักหนีและสะใจ

กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาก็เช่นกัน นานเข้ามนุษย์ก็ตกเป็นทาสของกฎเกณฑ์
เหล่านั้น ทำให้มนุษย์รู้สึกถึงความสูญเสียของตนเอง ตัวละครในเรื่อง เกมชีวิต เกิดความ
รู้สึกแปลกแยกในประเด็นนี้ พวกเขาจึงหนีไปอยู่บนเกาะร้างแห่งหนึ่ง ซึ่งพวกเขาสามารถ
"ทำทุกอย่างโดยไม่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์และการควบคุมของใคร เราได้สิทธิทุกอย่างกลับคืนมา
บนเกาะร้างแห่งนี้จะไม่มีความผิดถูก ความดีเลว เรามีสิทธิที่จะแก้ผ้าเดินเล่นรอบ ๆ เกาะ
สูญเสียทำให้เรามั่น เขียนกวีแล้วตะโกนอ่านให้ดังสนั่นจนเสียงหายไป..."² ซึ่งนับเป็นการ
เรียกร้องเอาคุณค่าของความเป็นมนุษย์กลับคืนมา

เมื่อมนุษย์ไม่สามารถดำเนินชีวิตตามความปรารถนาของตนได้ แต่ตกเป็นทาสของ
วัตถุ กฎเกณฑ์ ระบบ และความข้าซากของชีวิต จนกระทั่งรู้สึกว่าตนเองสูญเสียคุณค่าของตน
เองแล้ว มนุษย์ก็จะเกิดความแปลกแยกกับตนเอง ไม่เข้าใจตนเองว่าทำไมต้องคิด ต้องทำ
อย่างนั้น หากคำตอบให้กับตนเองไม่ได้ ตัวละครในเรื่อง พยายามหนีความจริง แสดงความ
"ไม่เข้าใจตนเองไว้ว่า "...กระทั่งตัวเองว่าเป็นอย่างไรยังดูไม่โปร่งชัดด้วยซ้ำ ตกตอนนั้น
เรามากจะสับสน อย่างน้อยก็สับสนตรงที่ว่า เรามาจากไหน มาทำไม จะทำอะไร และอยู่ทำ
อะไร--และ และ และ "³ ตัวละครในเรื่อง นกสีเหลือง ก็แสดงความไม่เข้าใจตนเองไว้ว่า

¹วิสา คัญทัพ "คำคนอนโทครายในวันว่างเปล่า" ใน ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย
หน้า 253

²วิสา คัญทัพ "เกมชีวิต" ใน เราจะฝ่าข้ามไป หน้า 91

³สุรัช จันทิมาธร "พยายามหนีความจริง" ใน ก่อนเคลื่อนลาราวาน หน้า 241

...ฉันเป็นใคร...บางคนไม่คิดว่าฉันเป็นคน ฉันเป็นอะไร? ไม่รู้ซีเป็นอะไรก็
ไม่รู้ เป็นคนบ้า ถ้าฉันเป็นบ้า ฉันก็เป็นคนนะซี ทุกคนต่างกำลังบ้าอยู่ ฉันเป็นฉัน
ไม่ใช่อีก ฉันไม่มีอะไรจะมาเป็นฉันได้คงใจ...¹

อัลแบร์ กามู (Albert Camus) นักคิดจากสำนักเอกซิสเตนเซียลลิสม์มีความ
เห็นว่า ความไร้สาระ ไร้แก่นสารนั้นเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากสถานะของความเป็นมนุษย์
เพราะว่าลักษณะที่แน่นอนและเด่นชัดที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ก็คือความเป็น "ผู้ดำรงอยู่ใน
โลก" (Being in the world) มนุษย์ตื่นขึ้นมาในตอนเช้า ทำงาน กิน แล้วก็นอน
วันแล้ววันเล่าก็เป็นอยู่แค่นั้น² การจะเอาชนะความแปลกแยกต่อตนเองได้ก็ด้วยวิธีการกลับ
มาหาตัวเอง คือ การตระหนักถึงเสรีภาพอันเป็นธาตุแท้ของมนุษย์ ความเป็นอิสระที่จะเลือก
กระทำการต่าง ๆ เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากมนุษย์ ไม่มีครั้งใดที่จะกล่าวได้ว่ามนุษย์ไม่มีเสรี
และไม่มีสถานการณ์ใดที่จะกล่าวได้ว่าในสภาพอย่างนั้นมนุษย์ถูกบังคับ ชาวเอกซิสต์เชื่อว่า
สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์นั้นเป็นเพียงข้อมูลให้เราเลือกจะทำหรือไม่ทำสิ่งนั้น เช่น
การที่เราไม่ไปเที่ยวกับเฟื้อเพราะเมาویه จะบอกว่าสถานการณ์บังคับให้งดไปเที่ยวไม่ได้
เมาویهเป็นเพียงข้อมูล แท้จริงแล้วเรา "เลือก" ที่จะปาลูกกตัญญูมากกว่าจะไปสนุกกับเพื่อน³

ปรัชญาเอกซิสเตนเซียลลิสม์จึงเป็นปรัชญาที่ยกย่องมนุษย์ ถือว่าเสรีภาพของคนเรา
เป็นสิ่งที่อยู่เหนือสิ่งแวดล้อม บุคคลย่อมเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง
และต่อโลก มนุษย์จึงย่อมเลือกสรรสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตนเองและโลก

¹สุรชัย จันทิมาธร "นกสีเหลือง" ใน ก่อนเคลื่อนไหว หน้า 196

²กรรณิการ์ จรรย์แสง (ผู้แปล) "คนนอกของกามู" ใน คนไม่มีเงา
หน้า 259 - 260

³วิทย์ วิศทเวทย์ ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลกและความหมายของชีวิต หน้า 145 -

นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 แสดงออกทั้งในเชิงแปลกแยก และ
ในเชิงเน้นเสรีภาพของมนุษย์ เรื่องสั้นหลายเรื่องเสนอแนวคิดเรื่องมนุษย์ถูกลดคุณค่าของตนเอง
เช่น มายา บันทึกของผู้คน นิพพานศตวรรษที่ 20 ห้องสี่เหลี่ยม เกมชีวิต กำแพง
แต่ตัวละครส่วนใหญ่ก็แสดงออกถึงเสรีภาพที่ตนมีอยู่ด้วยการ "เลือก" ที่จะเอาชนะความ
แปลกแยกหรือไม่ ตัวละครในเรื่อง มายา บันทึกของผู้คน ห้องสี่เหลี่ยม เกมชีวิต ให้ตัว
ละคร "เลือก" กลับไปอยู่ภายใต้ระบบและพบกับความแปลกแยกตามเดิม ตัวละครจึงยินดีที่จะ
ต้องพบกับความปวดร้าวจากการเลือกของตนเอง

เรื่องสั้นหลายเรื่องให้ตัวละครเลือกที่จะฆ่าตัวตาย เช่น เรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20
ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย หญิงชราในความมืด ตัวละครเหล่านี้ตัดสินใจฆ่าตัวตายหลังจาก
ที่เห็นความไร้สาระของชีวิต ไม่ต้องการพบกับความเหงา ความปวดร้าว และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
อีก ความตายจึงเป็นสถานการณ์ที่จะนำชีวิตไปสู่ความว่างเปล่า ปรินซ์อาเอกซิสเตนเซียลลิสม์
เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนจะต้องตระหนักว่าตนเองมีเสรีภาพที่จะตาย (freedom - to - die)
ความตายเป็นข้อเท็จจริง (ข้อมูล) อย่างหนึ่งที่มีอยู่ในโครงสร้างของการมีอยู่ของมนุษย์
มนุษย์ถึงสามารถ "เลือก" จัดการกับข้อเท็จจริงได้¹ ชาตร์ กล่าวว่า "ข้าพเจ้ามีความตาย
เป็นตัวเลือกตัวหนึ่ง ข้าพเจ้าสามารถเลือกความตายให้เป็นจุดหมายของชีวิตได้เท่า ๆ กับ
ข้าพเจ้าสามารถเลือกจุดหมายอื่น ๆ เมื่อข้าพเจ้าเลือกความตาย ก็เท่ากับข้าพเจ้าได้เลือก
ให้ชีวิตของตนเป็นเช่นนั้น"²

แม้ว่านักเขียนจะไม่ประกาศออกมาว่าตนได้รับอิทธิพลจากปรินซ์อาเอกซิสเตนเซียลลิสม์
ก็ตาม แต่เนื้อหาในเรื่องสั้นหลายเรื่องก็ยืนยันว่านักเขียนได้รับอิทธิพลของปรัชญานี้ไม่
มากนักน้อย เพียงแต่ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับปรัชญามีอยู่เพียง "การเลือก" "เสรีภาพ" และ
"การปฏิเสธกฎเกณฑ์ต่าง ๆ" เท่านั้น ดังจะพบเห็นอยู่ทั่วไปในเรื่องสั้นของ วิสา กัญทัฬห
อุก วังศรีรัฐ จิตยากร เชียงกูล และพิษณุ ฟู. แต่สำหรับนักเขียนอย่าง สุชาติ สวัสดิ์ศรี

¹ คึกคัย นิธิวุฒิว ปรินซ์อาเอกซิสเตนเซียลลิสม์ หน้า 54

² ล.ด. หน้า 55

มีความเข้าใจในปรัชญานี้อย่างแจ่มแจ้ง และนำมาใช้ในงานเขียนของตน*

เรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน และ นิพพานศตวรรษที่ 20 ของ พิษณุ สุภ. ปรากฏความคิดเอกซิสเตนเซียลลิสม์อย่างชัดเจน โดยได้รับอิทธิพลจาก อัลแบร์ กามู ดังนี้

เรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน ตัวละครปฏิเสธกฎเกณฑ์ต่าง ๆ แล้วไปอยู่กับแม่ในชนบท ต่อมาแม่ของเขาได้ตายลง แต่ตัวละครไม่รู้สึกละอายใจกับการตายของแม่

...แม่ตาย และจะเป็นด้วยเหตุที่ข้าพเจ้ารู้พระไตรลักษณ์จึงไม่ค่อยเศร้าโศกกับการจากไปของแม่ตัวเอง เป็นชาวที่ชาวบ้านเอาไปโงะจั่นกันอย่างออกรส...¹

ข้อความตอนนี้พ้องกับเรื่อง คนนอก ของ อัลแบร์ กามู ตอนที่แม่ของเมอโซตาย เขาก็ไม่ร้องไห้ เสียใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านนำไปวิพากษ์วิจารณ์มาก จนกลายเป็นหลักฐานหนึ่งที่ทำให้เขาถูกประหารชีวิต

เรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 พิษณุ สุภ. ได้รับอิทธิพลจากอัลแบร์ กามู เช่นกัน กามูได้เขียนบทความเรื่อง Le Mythe de Sisyphe กล่าวถึง ซิซิปุสถูกลงโทษจากพระเจ้าให้เข็นก้อนหินขึ้นไปบนภูเขา เมื่อเข็นถึงยอดเขาเมื่อใด ก้อนหินนั้นจะตกลงมาใหม่ ซิซิปุสก็ต้องเข็นมันขึ้นไปอีก วนเวียนไปเช่นนี้ ไม่มีที่สิ้นสุด นับเป็นงานที่ไร้ความหมาย ถือเป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุดของพระเจ้า กามูได้เสนอความคิดว่า เมื่อซิซิปุสยอมรับว่างานของคนนั้นเป็นงานที่ไร้ผลแล้วไซ้ เขาย่อมอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าผู้ลงโทษเขา การเข็นก้อนหินขึ้นภูเขาจึงไม่ใช่การลงโทษและเขาก็สามารถมีความสุข ได้ในการทำงานนั้น²

¹พิษณุ สุภ. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 23

²อำพรณ โอตระกูล "บันทึกของผู้แปล" ใน คนนอก ไม่มีเลขหน้า

* เห็นได้จากการที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เขียนบทความเกี่ยวกับปรัชญานี้ในหนังสือข้อฟ้า ปี 2510 เป็นบรรณาธิการหนังสือ ฟ้า : จากชาตรีถึงกามู , ตากอากาศกลางสนามรบ : บทละครเอกซิสเตนเซียลลิสม์ รวมถึงบทความและงานเขียนของท่านต่าง ๆ อีกหลายเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนในปรัชญาของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

พิษณุ ศุภ. ได้นำเรื่องของซีซีไฟบอกกล่าวไว้ในเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 ว่า

...มีผู้รู้คนหนึ่งได้เคยอธิบายถึงการมีชีวิตอยู่ให้ฉันฟัง เขากล่าวว่า คุณค่าของมนุษย์เราขึ้นอยู่กับชีวิตอยู่ ชีวิตของมนุษย์นั้นซ้ำซากเหมือนกับการเซ็นก่อนหินขึ้นภูเขา เมื่อถึงยอด มันก็ตกลงมาที่ตีนเขาอีก มนุษย์จะต้องยอมรับชะตากรรมของตนเอง โดยยอมเซ็นก่อนหินนั้นขึ้นไปอีก ไม่มีใครหลีกเลี่ยงชะตากรรมอันจำเจนี้ได้ นอกจากเขาจะยอมรับและรู้สึกสำนึกในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายนี้อย่างเต็มที่

มนุษย์คือ เสรีภาพ เสรีภาพหมายถึง การที่มนุษย์ตัดสินใจทำทุกอย่างด้วยตนเอง และยอมรับผิดชอบต่อการตัดสินใจนั้น¹

การตัดสินใจทำทุกอย่างด้วยตนเองก็คือการตัดสินใจ "เลือก" ที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยตนเองนั่นเอง เรื่องนี้ตัวละคร "เลือกเอาความตายด้วยตนเอง"²

แม้ว่านักเขียนส่วนหนึ่งจะได้รับอิทธิพลจากปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์ แต่ก็แสดงออกในเชิงแปลกแยกในประเด็นที่ว่า มนุษย์ไม่สามารถดำเนินชีวิตตามความปรารถนาของตนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเอาชนะสิ่งแวดล้อมที่บีบรัดตัวละครอยู่นั้น ตัวละครได้เลือก "ความตาย" ให้แก่ตนเอง ตามเสรีภาพที่ตัวละครมีอยู่ ความแปลกแยกในประเด็นนี้จึงนับว่าน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

4. ผู้ผลิตไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิตของตน

ความแปลกแยกประเด็นนี้ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) กล่าวว่า iva สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความแปลกแยกคือ การที่ผู้ผลิตถูกแยกออกจากผลผลิตของตน เมื่อผู้ทำการผลิตไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิตจากน้ำมือเขา³ เรื่องสั้นที่แสดงถึงความแปลกแยก

¹พิษณุ ศุภ. "นิพพานศตวรรษที่ 20" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 128

²ล.ต. หน้า 129

³กาญจนา แก้วเทพ จิตสำนึกของชาวนา : ทฤษฎีและแนวการวิเคราะห์แบบเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง หน้า 2

ประเด็นนี้มีอยู่ 4 เรื่อง คือ เรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย ห้องสี่เหลี่ยม บันทึกของ
ผู้คน และ ผ่านไปอย่างสับสน

เรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย ตัวละครเป็นช่างเขียนรูปในบริษัทแห่งหนึ่ง เขา
รู้สึกว่างงานที่ทำงานประจำ ขี้ขลาด จนกระทั่งเกิดความรู้สึก "ผมเหนื่อย ผมเพลีย เบื่อหน่าย
ผมหงุดหงิดและป่วยทางใจ...คล้ายคนหิวต่ออาหาร...หมองหม่นระคนกังวลใจ"¹ คนอื่น ๆ
ก็มีสภาพไม่ต่างจากเขาคือ "ทำงานเพื่อจะได้เงินเยี่ยงใครต่อใครที่มีฐานะความเป็นอยู่สมบูรณ์
หลังจากแต่งงานกับคนรัก หลังจากมีลูกสืบสกุล และนายทุนผู้ไม่ยอมเข้าใจต่อสิ่งใดนอกจาก
ตัวเลขผลกำไร ที่พละนอยู่ในสมองของเขา..."² ความรู้สึกดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากความจำเจ
ของงานซึ่งทำให้เขาขาดอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเอง ในขณะที่เกี่ยวกับงานของเขาก็มี
ใช้มีค่าเพียงเงินตราเล็กน้อยเช่นที่เขาได้รับ เขาอยากจะทำอะไรก็ได้ที่เขาอยากจะทำ เขาให้เข้าใจว่า
"นายเป็นเพียงฟันเฟืองเล็กน้อยสำหรับฟันเฟืองที่ใหญ่กว่าและงามของนาย ความคิดของนาย
ทุกสิ่งทุกอย่างที่นายทำ ทำเพื่อผู้ใด นายเคยคิดไหมว่า บางครั้งนายเองแทบไม่มีความหมาย
เลย"³ ความรู้สึกเช่นนี้เป็นความแปลกแยกอันเกิดจากตนไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิตของตน
นั่นเอง

เรื่อง ผ่านไปอย่างสับสน ตัวละครเป็นคนที่สูญเสียอาชีพการงานให้หนังสือฉบับหนึ่ง และนั่ง
อยู่ในห้องสี่เหลี่ยมนั้นมาเป็นเวลา 2 ปีกว่า เขารู้สึกเบื่อหน่ายแต่ก็ต้องทนทำงานเพราะไม่
ต้องการเดินทางไปหางานใหม่ ตัวละครแสดงความสับสน แปรกแยก และจบลงด้วยการยอมจำนน
ต่อระบบอย่างไม่มีทางกำหนดชีวิตชีวิตของตนได้ "ผมรู้ว่าทำไมผมถึงกลับมาที่ห้องคับแคบแห่งนี้
ก็... ผมนั่งอยู่ตามลำพัง งานที่ว่างกองบนโต๊ะทำให้ผมรู้สึกเหนื่อยหน่าย ก็ถ้าผมต้องการจะ
กลับบ้าน ทำไมผมไม่กลับ..."⁴

¹ สุรชัย จันทิมาธร "คำคืนอันโหดร้ายในวันว่างเปล่า" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน
หน้า 271

² ส.ค. หน้า 274

³ ส.ค. หน้า 275

⁴ ตึก วงศ์รัฐ "ผ่านไปอย่างสับสน" ใน นกสีขาวและผู้พเนจร หน้า 99

ในเรื่อง บันทึกของผู้คน ตัวละครเกิดความรู้สึกเบื่อนายตนเอง เบื่อนาย
กิจกรรมในแต่ละวันที่ซ้ำซาก น่านาย และเบื่องานที่ตนต้องไปทำให้กับนายทุน ต้องยอม
จำนนต่อคำสั่งของนายทุน เขาไม่เห็นประโยชน์ใดที่จะต้องทำงานเพื่อควมร่ำรวยของ
นายทุนเช่นเดียวกับเรื่อง ห้องสี่เหลี่ยม ตัวละครรู้สึกสับสน ตอบตนเองไม่ได้ว่าทำงานไป
เพื่ออะไร และทำไมตนเองต้องประนีประนอมกับระบบ

ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ความสัมพันธ์ทางการผลิตจะเป็นความสัมพันธ์ในรูปของ
ลูกจ้างกับนายจ้าง ผลผลิตทั้งหมดจะตกแก่นายจ้าง ลูกจ้างจะได้รับรายได้จากการใช้แรงงาน
ของตนทำการผลิตผลผลิตนั้น ทำให้ลูกจ้างหรือผู้ผลิตไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิตที่เกิดจากน้ำมือ
ของตน ปรินซ์อาเอกซิสเตมเซียลลิสม์ อธิบายว่า วัตถุหรือผลผลิตนั้นเป็นสิ่งยืนยัน "ความมีอยู่"
ของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ไม่สามารถครอบครองผลผลิตของตน จึงเกิดความแปลกแยกกับตนเอง
รู้สึกว่าตนเองได้สูญเสียค่าของความเป็นมนุษย์ไปเสียแล้ว¹ ความแปลกแยกในประเด็นนี้
แม้ว่าแสดงอยู่น้อยมากแต่ก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจ และทำให้เห็นว่านักเขียนในยุคนี้ไม่เห็น
ด้วยกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอันเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล

การให้นายทุนในระบบทุนนิยมทำให้ลูกจ้างต้องทำงานเหมือนเครื่องจักรในโรงงาน
และเป็นระบบที่ต้องแบ่งงานกันทำ ทำให้เกิดทัศนคติในเชิงปัจเจกชน ความรู้สึกตัวใครตัวมัน
จะแพร่ขยายพร้อม ๆ กับการแข่งขัน ประกอบกับวิถีชีวิตของชนชั้นกลางยุคใหม่ที่ดำเนินชีวิต
ตามแบบสังคมทุนนิยม พอใจกับเครื่องใช้เทคโนโลยี และแข่งขันกันทางวัตถุ เหล่านี้ล้วนเป็น
ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแปลกแยกขึ้นในสังคมไทยช่วงนั้น

ตัวละครที่ประสบกับภาวะความแปลกแยกจะมีลักษณะเหมือนคนหมดกำลังใจอยาก
เหวี่ยง ฆ่าเหวี่ยง หาทางออกให้กับตนเองไม่ได้ แต่สภาพเหล่านี้มิใช่เป็นโรคที่น่าสงสารหรือ
ภาวะขาดที่พึ่งทางใจ หากแต่เป็นการแสดงให้เห็นความรู้สึก "ขบถ" ลึก ๆ ที่ซ่อนอยู่
ในคนร่วมสมัยช่วงนั้น และได้ก่อรูปต่อมาจนกลายเป็นผลกระทบต่อความรู้สึกทางสังคม-
การเมืองในช่วงเหตุการณ์ยุค 14 ตุลาคม 2516²

¹ คึกคักชัย นิรัฐทวี ปรินซ์อาเอกซิสเตมเซียลลิสม์ หน้า 85

² สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ความแปลกแยกของสุรชัย จันทิมาธร" ใน ก่อนเคลื่อนไหว

ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมเท่าที่ผู้วิจัยกล่าวมาทั้งหมด ส่วนเป็นแนวคิดที่กาวหน้าทั้งสิ้น การศึกษาในประเด็นเหล่านี้ทำให้ทราบอารมณ์ร่วมยุคของคนหนุ่มสาวที่มีต่อสังคมในช่วงนั้นเป็นอย่างดี

4. ลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา

นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานั้น ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาหรือนักเขียนที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย นักเขียนเหล่านี้จึงผูกพันอยู่กับมหาวิทยาลัยหรือระบบการศึกษา และเขียนเรื่องสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาไว้ 20 เรื่อง ดังนี้

เรื่อง บรรณไพฑูริย์สาม พยายามหิบบความจริง ของ สุรชัย จันทิมาธร

เรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 นักอุดมคติจะไม่ไหน ความพอใจของเรากับความไม่พอใจของพระเจ้า ความบวดร้าว ของ พิณฤ ฤก.

เรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ข่าวร้ายจากภูเขา
ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย จดหมายสองฉบับ ของ วิทยากร เชียงกุล

เรื่อง ความแตกต่าง ของ วิสา คัญทัพ

เรื่อง คนค่าน้ำ มากับลมฝน ของ นิคม รายยวา

เรื่อง เมื่อนักเรียนนอก สินค้าที่โคตรจะนุ่มเฝ้าย ตอกโสนบานเช้า คอกคักเค้า
บานเย็น ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ

เรื่อง ผ่านไปอย่างสับสน ของ ตึก วงศ์รัฐ

การศึกษาลักษณะกาวหน้าด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษา ผู้วิจัยจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ประเด็น คือ

4.1 การวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษา

4.2 การจัดตั้งสถาบันนิยม

4.3 การต่อสู้ของขบวนการนักศึกษา

4.4 ทิศนะค่อนักเขียน - นักเรียนนอก

4.1 การวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษา

นักเขียนได้สะท้อนภาพของมหาวิทยาลัยพร้อมกับแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ไว้ในเรื่องสั้นของตน แนวคิดเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นมี 3 ประการ คือ

4.1.1 นโยบายการจัดการศึกษา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทำให้ความเจริญเกือบทุกอย่างมารวมกันอยู่ในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา แม้ว่ายุคของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ขยายสถาบันการศึกษาออกไปสู่ส่วนภูมิภาค คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างการอุดมศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นพิเศษ¹ แต่รัฐก็ได้จัดการศึกษาแบบให้เปล่า โอกาสทางการศึกษาของแต่ละคนจึงขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ เมื่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจไม่มี ความเสมอภาคทางการศึกษาจึงไม่มีด้วย² คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจึงจะมีโอกาสศึกษาในระดับสูง และคนที่มีการศึกษาสูงก็เท่ากับจะได้มีโอกาสทำงานดี มีฐานะทางเศรษฐกิจดีนั่นเอง

วิทยากร เชียงกุล ได้แสดงความคิดเห็นไว้ในเรื่อง ข่าวร้ายจากภูเขา เขากล่าวว่า "...มหาวิทยาลัยอาจจะเป็นของไม่จำเป็นสำหรับคนบางพวก อาจจะเป็นเพียงทางผ่านธรรมดา ๆ ของคนอีกจำพวกหนึ่ง แต่สำหรับคนที่มาจากครอบครัวฐานะปานกลางค่อนข้างจนซึ่งมีความสนใจในการเรียนรู้อย่างฉฉา ถ้าไม่มีการศึกษาจากมหาวิทยาลัยก็คงจะไม่มีอีกหลายสิ่งหลายอย่าง..."³ ด้วยเหตุนี้ ชาวชนบทจึงอพยพเข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ในเรื่อง รถไฟชั้นสาม สะท้อนภาพเด็กหนุ่มเข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ เขาต้องพบกับความอึดอัดและความคันรอนของคนกรุงเทพฯ ส่วนในเรื่อง นิพนธ์นครสวรรค์ 20 สะท้อนภาพของเด็กหนุ่มที่เข้ามาเรียนหนังสือ

ปิยนาด บุนนาค และ จันทรา บุรณฤกษ์ บทบาทของการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อการพัฒนาทางการเมืองของประเทศไทย (พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2516) หน้า 19

² สุชาติ สวัสดิ์ศรี คำประกาศของความรู้สึกใหม่ หน้า 25

³ วิทยากร เชียงกุล "ข่าวร้ายจากภูเขา" ใน ฝันของเด็กชายชานา

อยู่ที่กรุงเทพฯ แล้ว เรื่องนี้เขียนได้ให้เหตุผลของคนชนบทที่ต้องดิ้นรนเข้ามาศึกษาต่อใน กรุงเทพฯ ไว้ว่า

...ฉันก็เหมือนคนบ้านอื่น ๆ ที่พยายามกระเสือกกระสนเข้ามาอยู่ในเมืองหลวง
ทั้งที่หาคำตอบไม่ได้เหมือนกันว่า ฉันดิ้นกันมาแสวงหาอะไร เพื่อนที่เรียนอยู่ที่ชนบท
เขาก็เข้ามาทำมาหากินในเมืองหลวงตั้งนั้น...จะให้ฉันทนเป็นเบี้ยอยู่คนเดียวได้
อย่างไร...¹

แม้ว่าจะมีชาวชนบทอพยพเข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก แต่สถาบัน
อุดมศึกษาสามารถรับนักศึกษาได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ชาวชนบทที่มีโอกาสศึกษาในระดับ
มหาวิทยาลัยจึงมีอยู่น้อยมาก ดังจะเห็นได้ว่า ใน พ.ศ. 2515 สถิติของนักศึกษาที่มาจาก
ครอบครัวชาวไร่ ชาวนา มีเพียงร้อยละ 6 เท่านั้น² นับว่าโอกาสทางการศึกษาของ
ชาวเมืองกับชาวชนบทมีความเหลื่อมล้ำกันมาก

นอกจากนี้ นักเขียนยังแสดงให้เห็นว่าการเข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ นั้น ชาวชนบท
ไม่สามารถนำความรู้กลับไปใช้ประโยชน์ที่บ้านเกิดของตนเลย ในขณะเดียวกัน กรุงเทพฯ
ก็ได้เปลี่ยนแปลงตัวเขาให้กลายเป็นคนที่ไม่กล้าสู้กับความยากลำบากเหมือนบรรพบุรุษของ
พวกเขา ซึ่งนับเป็นความสูญเสียของการศึกษา ในเรื่อง นิพพานศตวรรษที่ 20 นักเขียน
ได้ให้ตัวละครกล่าวว่า

...การที่เข้ามาศึกษาหาความรู้นั้น เป็นอุดมคติที่ริบหรี่ ประการแรก ไม่มีความรู้
ใด ๆ ที่จะให้เราศึกษา และประการหลัง เราลืมนึกว่าพวกเราเข้ามาหาความรู้กัน
เสียแล้ว...ฉันใกล้จะจบการศึกษาอยู่แล้ว แต่ฉันยังไม่อยากจน ฉันรู้สึกหวาดกลัว

¹พิชญ์ สุภ. "นิพพานศตวรรษที่ 20" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 111

²ปิยนาก บุนนาค และ จันทรา บุรณฤกษ์ บทบาทของการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ต่อการพัฒนาทางการเมืองของประเทศไทย (พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2516) หน้า 151

ฉันจะกลับไปทำอะไรที่บ้านของฉัน วิทยาการที่ฉันได้รับและสิ่งแวดล้อม บั่นให้ฉัน
เป็นคนพิการ...¹

การที่นักเขียนแสดงความคิดเช่นนี้ น่าจะมีสาเหตุมาจากหลักสูตรในมหาวิทยาลัยที่มี
เนื้อหาห่างไกลจากชีวิตประจำวัน ปิยนาก บุนนาค และ จันทรา บุรณฤกษ์ มีความเห็นว่า
สถาบันอุดมศึกษาของไทยในช่วงก่อน พ.ศ. 2516 ยังขาดหลักสูตรที่เหมาะสมเกี่ยวกับคนไทย
และประเทศไทยทำให้ผู้เรียนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากความรู้ที่เล่าเรียนมาได้ นอกจากนี้
หลักสูตรยังสอนให้ผู้ศึกษาในระดับอุดมศึกษาแตกต่างจากคนธรรมดาทั่วไปในสังคมไทย เกิด
ความเหลื่อมล้ำในหมู่คนไทยด้วยกันเอง²

ในเรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย แสดงให้เห็นว่านักศึกษาที่ได้รับการศึกษาจากกรุงเทพฯ
นั้น ไม่สามารถจะเข้าใจชีวิตและความคิดของชาวชนบทเลย ไม่รู้แม้กระทั่งความต้องการอัน
แท้จริงของชาวชนบท นักศึกษาไม่รู้ว่ายุงช้ำนั้นจะมีประโยชน์ต่อชาวนาในชนบทเพียงไร
พวกเขาจึงออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทสร้างศาลาประชาคมให้แก่ชาวบ้านซึ่งไม่ก่อประโยชน์
ประการใดเลย แม้ว่าพวกนักศึกษาจะพยายามทำตัวให้เหมือนชาวบ้านมากที่สุดก็ตาม แต่ก็
ล้วนเป็นความพยายามจะเข้าใจชาวบ้าน โดยใช้โลกทัศน์ของคนในเมืองเข้าไปตัดสิน เช่น
กรณีจะแต่งตัวให้เหมือนชาวบ้านให้มากที่สุด

...พวกเขาส่วนมากแต่งตัวผิดกว่าเก่า พวกผู้ชายใส่เสื้อคอกลม สีนํ้าเงิน ๗ มีเชือกผูก
แทนกระดุม เป็นเสื้อชนิดที่เธอไม่เคยเห็นใครในหมู่บ้านเขาใส่กัน บางคนก็เอาผ้า
ขาวม้ามาเคียนเอวซึ่งก็ทำให้ดูแปลกออกไปอีก พวกผู้หญิงใส่เสื้อกระบอก นุ่งซิ่นใหม่
เป็นเครื่องแต่งตัวชนิดที่ไม่มีใครในหมู่บ้านจะมีปัญญามีอีกเหมือนกัน พวกเขาพากันยิ้ม
ย่องแล้วร้องทักว่า เป็นไง ฉันเหมือนชาวบ้านเป็นเลยใช่ไหมละ...³

¹พิชญ์ ฟูง. "นิพพานศตวรรษที่ 20" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 112

²ปิยนาก บุนนาค และ จันทรา บุรณฤกษ์ บทบาทของการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ต่อการพัฒนาทางการเมืองของประเทศไทย (พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2516) หน้า 105

³วิทยาการ เชียงกุล "เหมือนอย่างไม่เคย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 111

ไม่เฉพาะแต่ชาวบ้านในชนบท แม้แต่ผู้ยากไร้ในเมืองก็มีความแตกต่างจากนักศึกษาเป็นอย่างมาก ในเรื่อง ความแตกต่าง แสดงให้เห็นว่า ในขณะที่กรรมการสร้างตึกต้องทำงานอย่างหนัก แต่นักศึกษากลับทำได้เพียง "ทำสิ่งที่นำความสะดวกสบายให้กับตัวเองด้วยการหารัดเอาเปรียบคนอื่นเท่านั้น..."¹

นอกจากหลักสูตรจะทำให้นักศึกษาแตกต่างจากคนอื่น ๆ ในสังคมแล้ว ยังมีสาเหตุมาจากค่านิยมเรื่องยกย่องคนมีปริญญาหรือนักศึกษาในมหาวิทยาลัย สังคมจะถือว่านักศึกษาเป็นผู้ได้รับอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ในสังคม ในเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน กล่าวถึง นักศึกษากลุ่มหนึ่งเมาสุราแล้วทำร้ายประชาชน เมื่อตำรวจได้เข้าตรวจค้นเรื่องก็ลงเอยด้วยการ "...เราเปิดหัวเข็มขัดและยื่นบัตรนักศึกษาให้เขาดู เขาจึงขอโทษขอโพยเป็นการใหญ่...เราได้แต่ตอบรับขอบคุณครับ ขอคุณ อย่างเลื่อนลอย..."² เมื่อตัวละครสำคัญในเรื่องนี้พ้นสภาพการเป็นนักศึกษาแล้ว เขาถูกตำรวจจับ เขายังคิดว่า "ถ้าเป็นสมัยที่ข้าพเจ้าเป็นนักศึกษา ข้าพเจ้าคงจะใช้บัตรประจำตัวช่วยไว้ได้..."³

4.1.2 ในด้านการเรียนการสอน

เมื่อหันมาพิจารณากระบวนการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย พบว่า นักเขียนแสดงความไม่พอใจการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก

ในด้านการสอนทางอาจารย์ มีลักษณะที่น่าเบื่อหน่าย ไม่มีชีวิตชีวา การสอนก็เน้นการบรรยายแบบบอกจด ดังคำเสียดสีของ วิทยากร เชียงกุล ว่า "ผู้บรรยายกำลังบอกจดคำบรรยาย เขาไม่เคยเกิดมาเพื่อทำหน้าที่อย่างอื่น...คำบรรยายก็ออกจะน้ำท่วมทุ่งและต้นจนเกินไป บรรยายภาศในห้องก็อู้อู้"⁴ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ก็กล่าวถึงการสอนของอาจารย์ไว้

¹วิสา คัญทัพ "ความแตกต่าง" ใน เราจะผ่าข้ามไป หน้า 81

²พิษณุ สุภ. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 10

³ล.ค. หน้า 27

⁴วิทยากร เชียงกุล "นิยายของชาวมหาวิทยาลัย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 78 และ 101

ในเรื่อง ฉันและเขา ว่า

...เช้าวันนี้เราจะเริ่มนับว่าท้าวไร้จะสังคม เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก แต่อาจารย์ผู้บรรยายทำให้ฉันเบื่อ ฉันอยากฟังการวิเคราะห์ ที่ชี้แจงแสดงเหตุผลมากกว่าจะมาฟังคำพูดจากตำราเตรียมการสอน...¹

ในเรื่องเดียวกันนี้ สุชาติ สวัสดิ์ศรี กล่าวถึงการสอนวิชาภาษาไทยไว้ว่า

...ฉันต้องอ่านนวนิยายของคอกไม้สดเพื่อทำรายงาน ฉันมองไม่เห็นเหตุผลเลย ว่าทำไมจึงต้องอ่านคอกไม้สด ฉันไม่ชอบโครงเรื่อง ภาษาของหล่อนเยิ่นเย้อคิยาและไม่เคยเหมาะกับความคิดในยุคสมัยของฉันเสียแล้ว...²

ลักษณะของอาจารย์อีกประการหนึ่งคือ การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา มีความคิดคับแคบ ดังปรากฏอยู่ในเรื่อง นักอุทมนต์จะไปไหน เมื่อนักศึกษาทบทวนสภาพการเรียนการสอนไม่ได้ เขาได้ถามอาจารย์ ว่า

"อาจารย์ครับ เราเรียนกันไปเพื่ออะไร" ข้าพเจ้าผู้เขียนถาม
"เรียนเพื่อให้รู้มารยาทในสังคมนะซิ"

เมื่อเกิดการโต้เถียงกันหนักเข้า อาจารย์ก็ยุติด้วยการกล่าวว่า

"ผมบอกให้คุณหยุด ถ้าคุณไม่หยุดผมจะออกนอกห้อง"

"ก็ได้ - ก็ได้ ผมหยุดเอง แต่ให้ทุกคนรู้ว่านี่คือการแก้ปัญหาอันชาญฉลาดของครูซึ่งใช้มานานหลายศตวรรษเต็มที อาจารย์เลิกนิยมคติโบราณที่ว่า อาจารย์เป็นสิ่งที่การจะห้อยบั้นหิ้งบูชา จะตะต้องสัมผัสมิได้เสียที เปิดดวงตาให้กว้างสิ แล้ว

¹สุชาติ สวัสดิ์ศรี "ฉันและเขา" ใน ความเงิบ หน้า 68

²ค.

อนาคตจะสุกใส อาจารย์ไม่ต้องออกไปหรอก ผมจะเป็นผู้ออกไปเอง และจะไม่กลับมาอีก"¹

อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษามีลักษณะเช่นนี้ ทำให้นักศึกษาคนหนึ่งต้องปฏิเสธการศึกษาในระบบ แต่เขาได้เสนอความเห็นไว้ว่า

...ทุกมหาวิทยาลัยยังขาดแคลนอาจารย์ที่ทำให้ทุกคนมีศรัทธา อาจารย์สาว ๆ หลายคนก็เจอเงินกระดากอายุอยู่หน้าชั้นเพราะมีนักศึกษาชายสนใจในบทเรียนจนเกินไป อย่างมองหน้าช๊ะ...ผู้ให้การศึกษากลับเป็นคณะเผด็จการคร่ำครึที่ตีแต่ออกคำสั่งให้เช็ดคอกคน เพราะตัวเองมีอารมณ์ไม่สู้ดี ก็มีการค้าไม้ตีข้าง ทางบ้านคุดมบ้าง...นี่ละหรือคือผลงานการสร้างสรรคปัญญาชนของชาติ...²

ในเรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย นักเขียนได้กล่าวเสียสืออาจารย์ไว้ว่า

...คนที่พูดเป็นน้ำเป็นหลังอยู่หน้าห้องนั้นเล่าเป็นใครมาจากไหนกัน เขาเอาเศษผ้ามัดคอไว้อย่างจิบติ แล้วก็ยังสวมเสื้อสักหลาดอย่างตีทับไว้อีก ในยามที่อากาศร้อนแทบดับจิต...แล้วนั้นเขาพูดถึงอะไรกัน เขาพูดได้แยกว่าหนังสือเสียด้วยซ้ำ แล้วเขาพูดกับใครกัน เขาไม่ได้พูดกับใครเลย เขาพูดไปตามที่ถูกจ้างถูกฝักอบรมมาให้พูดเท่านั้น...³

ในด้านการเรียนของนักศึกษา นักศึกษายังคงเรียนเพื่อเน้นการสอบเอาคะแนน และจดจำคำบอกของครูมากกว่าที่จะแสวงหาเอานอกห้องเรียน ดังที่นักเขียนกล่าวไว้ในเรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ว่า

¹พิษณุ คุณ. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 20

²ล.ค. หน้า 19 - 20

³วิทยากร เชียงกุล "นิยายของชาวมหาวิทยาลัย" ใน ฉันทนาหาความหมาย

...คนอื่น ๆ เล็ก (นั่ง) ที่หน้า ๆ เพราะเชื่อมั่นจะทำให้เขาฟังคำบรรยาย
ได้ดีขึ้น เพื่อที่จะจดจำถ้อยคำอมตะที่ผู้บรรยายพูดออกมาได้โดยไม่ตกหล่น เพื่อที่
จะสอบได้คะแนนสูง ๆ และเพื่อจะจบออกไปหาเงินได้แพง ๆ ...¹

หรือไม่ก็เป็นไปในลักษณะที่ไม่ตั้งใจเรียน ดังที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเดียวกันว่า "พวก
ที่นั่งอยู่แถวหลัง ๆ ก็เริ่มจะคุยกันเพราะเขาไม่ค่อยได้ยินคำบรรยายนัก ฉะนั้นได้ยินแต่
เสียงอื่น ๆ เต็มไปหมดห้อง..."² ในเรื่อง ความพอใจของเรา กับความไม่พอใจของพระเจ้า
เจ้า นักเขียนได้บรรยายพฤติกรรมของนักเรียนมัธยมไว้ว่า

...ครูไม่ยอมให้เรานั่งกางเกงขาสั้นมาก แต่เราอยาก ครูไม่ยอมให้พับแขนเสื้อ
แต่เราชอบ เราเปิดกระดุมเสื้อเม็ดแรกที่หน้าอก เสื้อชั้นนอกที่ชาวสะอากัน
เราปล่อยให้สีแดงและเบอร์ของเสื้อกีฬาที่อยู่ชั้นในแลออกมา ในกางเกงเรานั้น
มีมีตโกน ขนมหและนุหรี ขนมหและนุหรีที่เอาไปสูบกันในห้องเรียนนั้นอร่อยกว่าที่
ไหน ๆ ...

ปากเรากาบนุหรี ตาเราจ้องวาวไปทางโรงเรียนสตรีฟากโน้นเพื่อที่เราจะ
เสาะหาครูรักสักคน เอาจคหมายที่ได้ตอบเป็นภาษารักมาอ่านเล่นในชั่วโมง
ไวยากรณ์ไทยเป็นประเพณีนิยม...³

เมื่อสรุปบรรยายการศึกษาการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยแล้ว นักเขียนในยุคนั้นไม่พอใจ
การเรียนการสอนอาจารย์ เพราะไม่ก่อให้เกิดพฤติปัญญาแก่ผู้เรียนมากนัก วิทยากร เชียงกุล
ได้สรุปบรรยายการศึกษาการเรียนการสอนในห้องเรียน ว่า

¹วิทยากร เชียงกุล "นิยายของชาวมหาวิทยาลัย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย
หน้า 98

²ล.ค. หน้า 101

³พิษณุ ศุภ. "ความพอใจของเรา กับความไม่พอใจของพระเจ้า" ใน
นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 45 - 46

...ฉันมองดูรอบห้องมีแต่ข้างฝาทั้งนั้น ทบไปหมดจนดูไม่ผิดอะไรกับที่คุ้มขัง พวกเรา ถูกจับยัดให้มารวมกันอยู่ที่นี่ เพื่อที่จะเรียนรู้แต่ภายใต้เสื้อผ้าที่เหมือน ๆ กัน เข็มขัด รองเท้า ถุงเท้า ผาผูกคอเหมือน ๆ กัน ภายในห้องที่อุดอู่มองออกหน้าต่างไปก็แทบ จะไม่เห็นฟ้าเห็นต้นไม้แล้ว คนเราจะเรียนรู้อะไรกัน...¹

การวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาของนักเขียน ผู้วิจัยพบว่านักเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนมากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์ด้านนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักเขียนได้รับประสบการณ์ตรงที่ได้ประสบในห้องเรียนมากล่าวไว้ในเรื่องสั้น ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการศึกษาที่ล้มเหลวในระบบโรงเรียนและมหาวิทยาลัยได้เช่นกัน

4.2 การคัดค้านสถาบันนิยม

สถาบันนิยมเป็นการแสดงออกของนักศึกษาในการรักและเห็ดทุนสถาบันการศึกษาของตน ซึ่งแสดงออกได้หลายวิธี เช่น การร้องเพลงเชียร์ การแข่งกีฬา และประเพณีนิยมบางอย่างในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการรับน้องและระบบอาวุโสในมหาวิทยาลัย

พิษณุ ศุภ. ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันนิยมไว้ในเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน ว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยโดยมิได้มุ่งหวังความรู้ แต่เพื่อจะได้อภิสิทธิ์บางประการ พร้อมทั้งมีโอกาสภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียง

...นักเรียนที่เข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยเพื่ออะไร...หลายคนไม่ได้เข้ามาเรียนเพื่อเจริญปัญญา แต่เข้ามาเพราะรักการไ้ผมยาว ๆ รักการเล่นไฟได้ โดยที่ไม่โดนจับ รักสถาปัตยกรรมที่เรียกว่าโดม รักฟุตบอลประเพณี รักเพลงลาแล้วจามจรี และรักอะไรต่ออะไรที่เป็นอบายมุขและที่ไร้สาระอีกร้อยแปด...²

¹วิทยากร เชียงกุล "นิยายของชาวมหาวิทยาลัย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 100

²พิษณุ ศุภ. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า 19

วิทยากร เชียงกูล ได้กล่าวถึง การร้องเพลงเชียร์ ซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของนักศึกษาในยุคนั้นไว้ในเรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย ว่า

...เสียงเพลงแห่งมหาวิทยาลัยที่ยิ่งใหญ่ดังขึ้นอีกแล้วเพลงที่ไปเที่ยวลอกทำนองของฝรั่งเขามาแล้วใส่เนื้อร้องโอ้อวดความสามารถเก่งกล้าของตัวเองเข้าไป...เสียงเพลงทำให้ฉันนึกถึงตอนเข้ามาที่นี่ใหม่ ๆ ครั้งนั้นไม่รู้ว่าจะอะไรทำให้ฉันเคลิบเคลิ้มไปว่าเพลงเหล่านั้น ช่างเร้าใจได้วิเศษจริง ๆ มันทำให้เลือกฉัดชาน เกิดความภาคภูมิใจและนิกรักสถาบันขึ้นมาอย่างเป็นบ้าเป็นหลัง พวกที่ร้องตะโกนอยู่ขณะนี้ก็จะรู้สึกเหมือนที่ฉันเคยรู้สึก ไม่มีใครหรอกที่จะสงสัยความเชื่อที่ว่า การร้องเพลงประจำคณะหรือมหาวิทยาลัยได้นั้นคือสิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับชีวิต...¹

การเชียร์กีฬา นับเป็นกิจกรรมที่เด่นมากของนักศึกษาในช่วงนั้น ประธานเชียร์จะมีบทบาทและอำนาจมาก สามารถใช้การบังคับในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้น้องใหม่ร้องเพลงเชียร์* น้องใหม่ในมหาวิทยาลัยจึงมีความเกรงกลัวรุ่นพี่มาก เรียกกันว่า ระบบอาวุโส (Seniority) คือให้รุ่นพี่ปกครองรุ่นน้อง น้องใหม่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของรุ่นพี่โดยปราศจากการโต้แย้ง มิเช่นนั้นจะต้องถูกลงโทษโดยการวิ่งรอบสนามบ้าง จับโยนลงสระน้ำบ้าง โยนยกบ้าง ตามความหนักเบาของโทษ ลักษณะดังกล่าวมีส่วนทำให้การใช้ชีวิตของนักศึกษาเป็นไปในทางลบอีกด้วย เช่น การดื่มสุรา พิษณุ ฤก. กล่าวไว้ว่า

¹วิทยากร เชียงกูล "นิยายของชาวมหาวิทยาลัย" ใน ฉันจึงมาหาความหมาย หน้า 98 - 99

*ศึกษารายละเอียดได้จาก กรรณิการ์ สุวรรณท "จดหมายจากบัณฑิตใหม่" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2 : 20 มิถุนายน 2512 และไพฑูรย์ สีนลารักษ์ "กิจกรรมอันพึงปรารถนาในชั้นมหาวิทยาลัย" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับนิสิตนักศึกษา 5 : 27 - 29 กุมภาพันธ์ 2511

...เริ่มแรกเรากินกันเพราะถูกบังคับให้กินในวันรับน้องใหม่ ตอนหลังเรากิน
เพราะต้องไปบังคับให้น้องใหม่กิน และหลังยิ่งไปกว่านั้น เรากินเพราะชีวิตเรา
ต้องการ...¹

เรื่อง คอกโสเภณเข้า คอกคักเค้าบ้านเย็น ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ เป็นเรื่องที่
คัดค้านระบบอาวุโสในมหาวิทยาลัย เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่ารุ่นพี่มีบทบาทในการปกครองรุ่นน้อง
มาก มีสิทธิ์เข้าร่วมพิจารณาโทษของบ้านเย็นที่ตั้งครกไว้ในระหว่างเป็นนักศึกษา แต่บ้านเย็นก็
มิได้เกรงกลัวกลับโต้แย้งด้วยเหตุผลและเชื่อมั่นในตนเองยิ่งนัก

กิจกรรมอันไร้สาระที่แสดงออกถึงสถาบันนิยมเหล่านี้ ทำให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัย
ขาดความคิดสร้างสรรค์ ทรุหร่าฟุ้งเฟ้อ และเฉื่อยชาทางการเมือง แม้นักเขียนจะแสดงไว
นอยมากก็มีปรากฏเพียง 3 เรื่อง แต่ก็ชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกต่อต้านสถาบันนิยมของนักเขียน
ในช่วงนั้น

4.3 การต่อสู้ของขบวนการนักศึกษา

ขบวนการนักศึกษาในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นี้ มีพัฒนาการมาตลอด
นับตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ใน พ.ศ. 2513 กิจกรรมของศูนย์
นิสิตนักศึกษาและกลุ่มอิสระต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยที่มีรูปธรรมเด่นชัดมีอยู่ไม่ขาดสาย เช่น
การประท้วงคอร์รัปชั่นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การจัดงานสังคมนิทรทัศน์ การคัดค้านรัฐประหาร
สืบทอดไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น จนกระทั่งถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

การต่อสู้ของขบวนการนักศึกษาในเรื่องสันติปรารถนายน้อยมาก โดยเฉพาะการต่อสู้
ทางการเมือง สิ่งที่ปรากฏเป็นเพียงการแสดงออกถึงจิตสำนึกทางการเมืองของนักศึกษา
เท่านั้น

ในเรื่อง นิยายของชาวมหาวิทยาลัย นักเขียนกำหนดให้ตัวละครปฏิเสธระบบ
การศึกษา ด้วยการเดินออกจากห้องเรียน เช่นเดียวกับเรื่อง นักอุดมคติจะไปไหน ความคิด

¹พิชญ์ สุภ. "นักอุดมคติจะไปไหน" ใน นิพนธ์ศตวรรษที่ 20 หน้า 7

เช่นนี้แสดงถึงจิตสำนึกขบถของคนหนุ่มสาวในยุคนั้น ส่วนเรื่อง ความแตกต่าง แสดงให้เห็นถึงความคิดที่ต้องการลงไปร่วมรับรู้ปัญหาของประชาชนผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นความคิดที่ต้องการหล่อหลอมจิตสำนึกของตนเองให้เหมือนมวลชนพื้นฐานทั่วไป ดังที่กล่าวว่า

...ฉันอยู่ที่นั่นมานานเกินไปในห้องสมุด ฉันดูจะเป็นฝ่ายได้ฝ่ายเดียวและกำลังเล่นเกมซึ่งเอาเปรียบคนอื่นอยู่อย่างหน้าด้านที่สุด ฉันจะออกจากห้องสมุดไปหาคนงานเหล่านั้น ฉันอยากจะขอยืมหนังสือออกไปด้วย แล้วไปร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพวกเขา ทำในสิ่งที่เขาอยากทำอย่างจริงจังไม่เสแสร้งและบางทีเมื่ออาคารหลังนี้สร้างเสร็จขึ้นมา ฉันเองอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในการนำความสำเร็จมาสู่พวกเราได้...¹

ส่วนกิจกรรมของนักศึกษาที่กล่าวไว้ในเรื่องสั้นเน้นที่กิจกรรมการออกค่ายอาสาและการออกไปช่วยเหลือประชาชนในชนบท ดังปรากฏในเรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย และ ข่าวร้ายจากภูเขา

เรื่อง เหมือนอย่างไม่เคย นักเขียนแสดงภาพของนักศึกษาที่ไปออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท แต่เป็นกิจกรรมนักศึกษาในลักษณะของนักสังคมสงเคราะห์ เน้นการออกไปสร้างถาวรวัตถุ แต่ไม่เน้นการปลูกจิตสำนึกของประชาชน เรื่องแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและระบบความคิดที่ต่างกันของนักศึกษากับชาวบ้าน

ส่วนเรื่อง ข่าวร้ายจากภูเขา ให้ภาพของนักศึกษาในฐานะ "นักกิจกรรม" ได้เด่นชัดขึ้น มีการกล่าวถึงการไปสัมมนาเพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ ของนักศึกษา การออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท และการออกไปสอนหนังสือเด็กในชนบท ตัวละครมีระบบความคิดที่แสดงถึงความเข้าใจปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง และแสดงถึงจิตสำนึกที่ต้องการรับใช้สังคมของนักศึกษา ดังนี้

¹วิสา คัญทัพ "ความแตกต่าง" ใน เราจะฝ่าข้ามไป หน้า 84

...ได้ออกจากมหาวิทยาลัยมาเห็นสภาพการศึกษาของเราแล้วออกจะท้อใจมาก
เพียงเรื่องแค่นี้เราก็กังขาอะไรไม่ค่อยได้แล้ว เราจะมีปัญญาแก้ปัญหานี้ได้
อย่างไร แต่ถึงอย่างไรฉันก็พยายามทำเท่าที่ตัวเองจะทำได้ ตอนนี้อยากให้
วันหนึ่งมีสัก 36 ชั่วโมงจังเลย...¹

ในเรื่อง คนค่าน้ำ เป็นเรื่องสั้นที่ใช้สัญลักษณ์ โดยให้คนค่าน้ำเป็นสัญลักษณ์แทน
นักศึกษา - ปัญญาชน การค่าน้ำคือการแสวงหาสัจธรรม หรือการค้นหาปัญหา คนค่าน้ำได้ค่าน้ำ
อย่างไม่ย่อท้อหรือกลัวต่ออุปสรรค แม้ว่าการค่าน้ำจะเป็นการขัดขวางผลประโยชน์ของนายทุน
(คนเหิงฉวก) และพ่อค้า (คนตกเบ็ด) แต่การที่คนค่าน้ำตัดสินใจค่าน้ำนั้น ย่อมแสดงถึง
ความกล้าและความเสียสละเพื่อยกระดับของสังคมให้ดีขึ้นนั่นเอง

จากข้อมูลที่ได้ศึกษา ผู้วิจัยไม่พบเรื่องสั้นที่กล่าวถึงขบวนการนักศึกษาโดยตรง
การวิพากษ์วิจารณ์สังคมของตัวละครที่เป็นนักศึกษาแสดงออกมาในฐานะของปัจเจกบุคคล

4.4 ทัศนะที่มีต่อปัญญาชน - นักเรียนนอก

ปัญญาชน - นักเรียนนอก ในที่นี้หมายถึง ปัญญาชนที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย
ไปแล้วและยังทำกิจกรรมทางปัญญาอยู่ เช่น เป็นนักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์

เรื่องสั้นที่แสดงทัศนะต่อปัญญาชน - นักเรียนนอกมีอยู่ 4 เรื่อง คือ เรื่อง พยายาม
หยิบความจริง เมานักเรียนนอก สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย และ ความบวดร้า

เรื่อง เมานักเรียนนอก กับ สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย เป็นทัศนะที่มีต่อนักเรียนนอก
เรื่อง สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย นักเขียนใช้ "คำเดียว" ซึ่งเป็นคนไม่มีการศึกษาวิจารณ์ว่า
นักเรียนนอกก็เน้นเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยอย่างหนึ่ง เพราะ "พวกดอกเตอร์ก็เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย
อย่างหนึ่งเหมือนกัน เป็นสินค้าฟุ่มเฟือยที่ เมด อิน ยู. เอส. เอ และเป็นเหตุให้เงินตรา
รั่วไหลออกนอกประเทศปีละหลายหมื่น...กว่าจะจบต้องใช้เงินใช้ทองไปเท่าไร"²

¹วิทยากร เชียงกุล "ข่าวร้ายจากภูเขา" ใน ฝันของเด็กชายชวนา หน้า 12

²สุจิตต์ วงษ์เทศ "สินค้าที่โคตรจะฟุ่มเฟือย" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 266

ในเรื่อง เมื่อนักเรียนนอก นักเขียนเสียดสีชนชั้นกลางที่ไปเรียนต่อเมืองนอก โดยผ่านบทบาทของ "กู" นักเขียนมีความคิดว่า นักเรียนนอกเป็นพวกไม่กล้าเสี่ยงเพราะมีสถานภาพทางสังคม

...ผมเห็นแต่พวกนักเรียนนอกหัวรุนแรง ล้วนมากแรงอยู่นอกประเทศ พอกลับเข้าประเทศแล้วกลัวลานเหมือนฆ่ากลัวแผ่นดินไทย อยู่บนยอดไม้ก็ต้องคลานลงมาคลำแผ่นดินทุกครั้งทีรู้สึกตัว จนเสื่อรู้ทำไปนอนรออยู่ใต้ต้นไม้จับกินสับาย... ถ้าจะแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการเริ่มต้นที่ชนชั้นกลางก็คือพวกคุณ...ผมว่าพวกคุณนั่นแหละ ตัวดีที่ทำให้คนไทยเสียไปมาก พวกคอร์รัปชั่นตัวดีที่ชนชั้นคุณ พวกกดขี่ประชาชนมาก ที่สุดก็ชนชั้นคุณ หรือคุณจะได้ยินว่านายอำเภอ นายปลัดจิกพวกนั้นไม่เคยเรียนมหาวิทยาลัย...¹

เรื่อง พยายามหยิบความจริง นักเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญญาชนไว้ดังนี้

...ผมสับสนไม่น้อยทีเดียวเกี่ยวกับปัญหาของคุณ ปัญญาชนเป็นอย่างไรผมก็ไม่รู้แน่ชัด...อย่างนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ เขาก็เป็นปัญญาชน คุณรู้จักเขาไหมล่ะ เขาเป็นนักพูด นักเขียน นักวิจารณ์ ตัวเด่นของเมืองไทย...ผมเคยอ่านเรื่องที่เขายกสองสามเรื่อง ไม่รู้สึกชอบเท่าไรนัก เลยไม่อ่านเสียเลย คนดีก็อย่างนี้แหละ ไม่มีใครชอบนักหรอก²

เรื่อง ความบวคร้าว แสดงถึงความบวคร้าวของปัญญาชนที่จบจากมหาวิทยาลัยแล้ว พวกเขาพบว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เขาได้สร้างสมไว้ให้แกสังคม หักความคิมิลักษณะ "สัมพัทธ์" คือ

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ "เมื่อนักเรียนนอก" ใน หยิบเงามาซักเงา หน้า 201 - 202

²สุรัชย์ จันทิมาธร "พยายามหยิบความจริง" ใน ก่อนเคลื่อนคาราวาน หน้า 245 - 246

ขึ้นอยู่กับบุคคลและยุคสมัย เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ความดีหรือค่านิยมที่คนรุ่นเก่ายึดถือมีโอกาสจะเปลี่ยนไปได้ เมื่อคนรุ่นใหม่ก้าวขึ้นมาแทน ดังที่ตัวละครกล่าวว่

...เราจะไม่ได้อยู่ที่นั่นอีก...ผมเชื่อเขาย้อนตอบ เราอาจไม่ได้นั่งอยู่ตรงนี้ เพราะจะมีคนแปลกหน้ามานั่งแทนเราและพูดคุยกันในเรื่องที่เราไม่รู้จักร เวลาเดี๋ยวนีกำลังจะเปลี่ยนไป...¹

นอกจากนี้ทัศนะเกี่ยวกับปัญญาชนและนักเรียนนอกในอีกหลาย ๆ เรื่อง แสดงให้เห็นว่าปัญญาชนส่วนใหญ่ต้องยอมจำนนต่อระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีชีวิตผูกพันอยู่กับธุรกิจ เช่น เรื่อง คำคืนอันหม่นหมองและร้าย มายา ลูกอ่อน ห้องสี่เหลี่ยม ตัวละครที่เป็นปัญญาชนเหล่านี้มีความรู้สึกแปลกแยกกับสังคมเมือง โดยเฉพาะในเรื่องสั้นของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ตึก วงศ์รัฐ และ พิษณุ ศุภ. ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อลักษณะก้าวหน้าด้านสังคม

จากการศึกษาแนวคิดก้าวหน้าด้านการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า นักเขียนแสดงแนวคิดทางด้านการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการเรียนการสอนและสะท้อนภาพความฟุ้งเฟ้อ ไร้สาระของนักศึกษาในว่ามีจำนวนมากที่สุด ในด้านการวิจารณ์นโยบายการจัดการศึกษา นักเขียนกล่าวถึงน้อยมาก แต่เสนอแนวคิดไว้อย่างน่าสนใจ คือ ในด้านความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การทำตัวเป็นอภิสิทธิ์ชนของนักศึกษา และผลกระทบของหลักสูตรที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย ทำให้นักศึกษาไม่เข้าใจปัญหาของสังคมอย่างที่เป็นจริง ส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับขบวนการนักศึกษา ผู้วิจัยไม่พบเรื่องสั้นที่กล่าวถึงเรื่องนี้โดยตรง เพียงแต่สะท้อนภาพการต่อสู้ทางการเมืองและพัฒนาจิตสำนึกในฐานะที่เป็นปัจเจกชนมากกว่าในรูปขบวนการ

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดว่าเนื้อหาทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่า เรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2515 ได้แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ เรื่องสั้นช่วงนี้เป็นเสมือนเครื่องมือของคนรุ่นใหม่ที่จะใช้แสดงความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี

¹พิษณุ ศุภ. "ความปวดร้าว" ใน นิพพานศตวรรษที่ 20 หน้า

สรุป อภิปราย และเสนอแนะ

สรุป

ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาลักษณะ "ก้าวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 โดยศึกษาลักษณะก้าวหน้าด้านรูปแบบในด้านโครงเรื่อง ตัวละคร การใช้ภาษาและกลวิธีการนำเสนอ กับศึกษาลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหา ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะของคำว่า "ก้าวหน้า" ไว้ 2 ความหมาย คือ

ลักษณะก้าวหน้าด้านรูปแบบ หมายถึง รูปแบบของเรื่องสั้นที่มีลักษณะแตกต่างไปจาก ลักษณะเรื่องสั้นในแบบเก่า คือ

1. ไม่เน้นโครงเรื่อง ไม่จำเป็นต้องมีโครงเรื่องที่แน่นอน ซึ่งจะต้องประกอบด้วยตอนขึ้นต้น ตอนกลาง และตอนจบ การขึ้นต้นก็ไม่จำเป็นต้องเรียกเรื่องความสนใจด้วยการเปิดเรื่องอย่างคึกคัก และจบลงอย่างพลิกความคาดหมาย
2. ไม่จำเป็นต้องมีเอกภาพ คือ มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียว แสดงผลอย่างเดียว แต่จะทิ้งให้ผู้อ่านคิดเอาเองได้หลายอย่าง
3. เวลาที่เกิดขึ้นในเรื่องจะไม่กำหนดลงไปแน่ชัด แต่จะปล่อยให้ความรู้สึกของผู้อ่านเป็นเครื่องกำหนดตามเหตุการณ์ในเรื่อง บางครั้งจะเป็นเวลาเชิงสมมุติแบบนิยายวิทยาศาสตร์ เป็นเวลาที่ไร้ขอบเขต ตามลักษณะการเขียนแบบ Speculative - Fiction
4. ตัวละครในเรื่องไม่จำเป็นต้องให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาหรือบรรยายบุคลิกภาพอย่างชัดเจน มักใช้สรรพนาม เขา ข้าพเจ้า เรา ผม...อันเป็นลักษณะของตัวละครประเภท Anti - hero

5. กลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นนั้นมีหลายอย่าง เช่น บรรยายย้อนกลับไวกลับมา (Flash - back) ใช้การบรรยายแบบกระแสนึก (Stream of Consciousness) ใช้ท่วงทำนองแต่งแบบเหนือจริง หรือใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น

ลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหา หมายถึง เรื่องสั้นที่มีเนื้อหาแสดงแนวคิดด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกเรื่องสั้นและนักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ดังรายละเอียดที่กำหนดไว้ในบทที่ 1 จากเกณฑ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้คัดเลือกเรื่องสั้นมาศึกษาจำนวน 60 เรื่อง จากนักเขียน 10 คน

ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 อยู่ในภาวะปรับเปลี่ยนไปสู่ความก้าวหน้าทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา ทั้งทางด้านนวนิยาย บทกวี และเรื่องสั้น โดยเฉพาะในงานวรรณกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากอำนาจเผด็จการในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งปิดกั้นการแสดงออกทางความคิด และก่อให้เกิดความแพร่หลายของวรรณกรรมหลักนี้ เมื่อถึงยุคจอมพลถนอม กิตติขจร รัฐบาลได้ผ่อนปรนอำนาจเผด็จการลง ประกอบกับรัฐบาลจอมพลถนอม ไม่เข้มแข็งเท่า รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ นักเขียนจึงมีโอกาสดแสดงออกทางความคิดกันอย่างแพร่หลาย พร้อมกับพยายามแสวงหารูปแบบในการเขียนเพื่อหนีจากความจำเจ ซ้ำซากของรูปแบบเก่า

นอกจากนี้การเกิดขึ้นของหนังสือเจ็ดสถาบัน ซึ่งเป็นหนังสือของกลุ่มนักศึกษาที่มโนะทางการเมืองแบบเผด็จการอยู่ในวรรณกรรมนั้น ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการออกหนังสือเล่มละบาทของกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ก็นับเป็นเวทีเผยแพร่ความคิดก้าวหน้าของคนรุ่นใหม่ที่ดีที่สุด ในช่วงนั้นนักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ ได้รวมกลุ่มกันศึกษาความคิดต่าง ๆ และสร้างงานวรรณกรรมที่มีความก้าวหน้าทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา โดยเฉพาะนักเขียนจากกลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยวและกลุ่มหนุ่มหน้าสาวสวย ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางวรรณกรรมและทางความคิดที่เด่นมากที่สุดในช่วงนั้น

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อลักษณะก้าวหน้าของวรรณกรรมในช่วงนั้นคือ ผลกระทบทางด้านความคิดจากต่างประเทศ กล่าวคือ ในช่วง ทศวรรษ 1960 คนหนุ่มสาว

ในตะวันตก โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาได้รวมกลุ่มกันประท้วงสงครามเวียดนาม เกิดการปฏิเสศคุณค่าที่คนรุ่นเก่ายึดถือ เกิดขบวนการคนหนุ่มสาวกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น เช่น ขบวนการฮิปปี้ กลุ่มชายใหม่ ในช่วงนี้เองที่คนหนุ่มสาวในประเทศไทยเริ่มสนใจแนวคิดจากทางตะวันตก เช่น แนวคิดปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์ แนวคิดมาร์กซิสต์และได้ศึกษางานเขียนของนักเขียนตะวันตก ซึ่งมีผลต่อการสร้างลักษณะกาวหน้าด้านรูปแบบและนำเสนอเนื้อหาที่กาวหน้าได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะในเรื่องสั้นอันเป็นรูปแบบวรรณกรรมที่คนหนุ่มสาวให้ความสนใจมากที่สุด

ผลการวิจัยในด้านลักษณะกาวหน้าด้านรูปแบบของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 มีดังนี้

ในด้านโครงเรื่อง เรื่องสั้น 60 เรื่อง มีโครงเรื่องดังนี้

ก. เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่องโดยทั่วไปมีจำนวน 46 เรื่อง แบ่งออกเป็นโครงเรื่องที่เน้นเหตุการณ์ของตัวละคร 24 เรื่อง กับโครงเรื่องที่เน้นความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร 22 เรื่อง

ลักษณะกาวหน้าที่ปรากฏคือ แม้ว่าโครงเรื่องจะดำเนินไปในลักษณะมีตอนต้น ตอนกลาง และพัฒนาไปสู่จุดจบของเรื่อง แต่ก็มีลีลาที่แตกต่างไปจากเดิม คือไม่ใช่เรื่องสั้นที่เน้นโครงเรื่อง ผู้ก่อกำเนิดให้ตื่นเต้นเร้าใจ แต่จะยึดถือ "สถานการณ์" ของตัวละครมาเป็นจุดดำเนินเรื่อง เรื่องจึงเน้นอยู่ที่ตัวละครจะทำอะไรเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์นั้น มากกว่าเน้นว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นกับตัวละคร บางครั้งตัวละครก็ตัดสินใจทำอะไรไม่ได้ เรื่องก็จบลงเฉย ๆ เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้นในเรื่อง แนวคิดของเรื่องไม่เป็นเอกภาพ คลุมเครือ และจบลงอย่างเป็นปรปักษ์กับจุดสุดยอดหรือ Anti - Climax เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องสั้นที่เน้นการบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร เรื่องไม่จำเป็นต้องมีอุปสรรค มีความขัดแย้งหรือมีปมให้แก้เหมือนเรื่องสั้นแบบเก่า

ข. เรื่องสั้นที่มีโครงเรื่องไม่ดำเนินตามโครงสร้างของโครงเรื่อง มีอยู่ 14 เรื่อง เรื่องสั้นกลุ่มนี้มีโครงเรื่องที่ไม่เน้นความเป็นเหตุเป็นผล ไม่มีเอกภาพ เหมือนชิ้นส่วนที่แตกกระจาย วกวนเป็นวงกลม นับเป็นลักษณะกาวหน้าที่น่าสนใจ

ในด้านตัวละคร ผลการวิจัยพบว่า นักเขียนไม่ให้ความสำคัญต่อการกำหนดบุคลิก-ลักษณะ ชื่อ อายุ และฐานะทางสังคมของตัวละคร ตัวละครส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่ในเมือง มีตัวละครเป็นผู้ยากไร้เพียง 10 เรื่อง นอกนั้นเป็นนักศึกษากับชนชั้นกลางในเมือง ตัวละครในเรื่องสั้นช่วงนี้ร่ำรวย ไม่แจ่มชัด ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน สับสนในคุณค่าที่คนรุ่นเก่าได้วางไว้ และแสดงออกในเชิงแปลกแยก เบื่อหน่ายต่อชีวิต ท้อแท้ บางครั้งมีลักษณะปฏิเสธกฎเกณฑ์สังคม จนเหมือนคนก้าวร้าว ซึ่งต่างไปจากตัวละครในเรื่องสั้นแบบเก่าที่มีความแจ่มชัด ประสบความสำเร็จในชีวิต จนกล่าวได้ว่า ตัวละครในเรื่องสั้นช่วงนี้มีลักษณะเป็น Anti-hero ซึ่งถือเป็นลักษณะก้าวหน้าอย่างหนึ่ง

ในการใช้ภาษา ปรากฏลักษณะก้าวหน้าในการใช้ตัวเลขและเครื่องหมายวรรคตอนช่วยสื่อความ การใช้ภาษาที่มีข้อความไม่สัมพันธ์กัน และการใช้คำที่มีความหมายหลายนัย นอกจากนี้นักเขียนยังมีความเห็นเรื่องการใช้ภาษาว่า ภาษาไม่ใช่เครื่องมือสื่อความหมาย ความเข้าใจที่ดี แต่ภาษาเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความไม่จริงใจต่อกัน และมนุษย์ประสบกับความล้มเหลวในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร บางครั้ง "ความเงียบ" เป็นสื่อที่ดีที่สุดในยุคแห่งความสับสน

ในด้านกลวิธีการนำเสนอ ผู้วิจัยพบว่านักเขียนใช้กลวิธีให้ตัวละครเล่าเรื่องของตนเองมีจำนวนมากที่สุด คือ 29 เรื่อง และให้นักเขียนเล่าเรื่องโดยล่องรู้จิตใจของตัวละครจำนวน 15 เรื่อง กลวิธีทั้งสองอย่างนี้ทำให้นักเขียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่าง ๆ อย่างเต็มที่ เป็นกลวิธีที่เอื้อต่อการเสนอเรื่องด้วยการใช้กระแสนึก ซึ่งมีจำนวนมากถึง 43 เรื่อง กลวิธีที่นิยมใช้รองลงมาคือ การใช้สัญลักษณ์ 30 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสัญลักษณ์ส่วนบุคคล และสัญลักษณ์เลียนแบบวรรณกรรมตะวันตก นอกจากนี้นักเขียนยังใช้กรรมวิธีเปิดเตล็ดตามการสร้างสรรค์ของแต่ละคนอีกจำนวนมาก

ส่วนผลการวิจัยลักษณะก้าวหน้าด้านเนื้อหา พบว่า ลักษณะก้าวหน้าด้านการเมือง ปรากฏในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล การต่อต้านเผด็จการ และการคัดค้านสงครามเวียดนาม ข้อที่น่าสนใจก็คือนักเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสงครามเวียดนามได้น่าสนใจว่าการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองภายในประเทศ

ในด้านเศรษฐกิจ นักเขียนได้เสนอแนวคิดวิพากษ์วิจารณ์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท การแทรกแซงเศรษฐกิจจากต่างชาติ แนวคิดที่น่าสนใจที่สุดและปรากฏมากที่สุดก็คือ แนวคิดเรื่องผลกระทบของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีต่อชีวิตของคนในเมือง

ในด้านสังคม นักเขียนเสนอแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ทางศีลธรรมของคนในสังคม คัดค้านความเชื่อที่มั่งคั่ง ที่น่าสนใจที่สุดคือแนวคิดเกี่ยวกับความแปลกแยกในสังคมเมือง อันเป็นผลมาจากการเติบโตของสังคมบริโภคนิยมตามระบบทุนนิยม ทำให้มนุษย์ต้องทำงานเหมือนเครื่องจักร สูญเสียคุณค่าของความเป็นมนุษย์ สัมพันธ์กับตนเอง ความแปลกแยกในเรื่องสันนิษฐานที่สอดคล้องกับของ คาร์ล มาร์กซ์ และของฝ่ายปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์บางประการ

ในด้านการศึกษา นักเขียนชี้ให้เห็นบรรยากาศอันน่าเบื่อหน่ายในห้องเรียน ระบบการเรียนการสอนที่ล้มเหลว หลักสูตรที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย คัดค้านสถาบันนิยม มีความเห็นว่า บัณฑิต - นักเรียนนอก บางครั้งก็เป็นสิ่งที่น่าเบื่อเกินไป ข้อที่น่าสนใจก็คือปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาอยู่น้อยมาก กิจกรรมของนักศึกษาที่ปรากฏในเรื่องสันนิษฐานยังไม่ได้เกี่ยวข้องกับการต่อสู้ทางการเมืองเท่าใดนัก เช่น กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาชนบท การต่อสู้กับระบบสังคม และการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมือง เป็นไปในรูปแบบปัจเจกชนมากกว่าองค์กรทางการเมือง

อภิปรายผล

เมื่อกล่าวถึงวรรณกรรมก้าวหน้า นักวรรณกรรมส่วนใหญ่จะให้ความสนใจกับวรรณกรรมในช่วง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นช่วงที่วรรณกรรมเพื่อชีวิตแพร่หลายมากที่สุด วรรณกรรมช่วงก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มักจะได้รับการละเลย และไม่ได้รับการพิจารณาในแง่ของรากฐานหรืออิทธิพลเนื่องมาจนถึงเหตุการณ์นี้

เรื่องสันนิษฐานซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ค่อนข้างใหม่ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 นิยมมากที่สุดได้ให้คำตอบอย่างชัดเจนว่า วรรณกรรมช่วงก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีความ

ก้าวหน้าทางรูปแบบและเนื้อหาอย่างน่าสนใจ ดังผลการวิจัยที่ดำเนินการมาทั้งหมด ในทัศนะของผู้วิจัยแล้ว มีความเห็นว่า เรื่องสั้นในช่วงนี้อยู่ระหว่าง "ความคิดสุดกู่สองด้าน" กล่าวคือ อยู่ระหว่างความงอกงามของวรรณกรรมหลักหนี ในช่วง พ.ศ. 2501 - พ.ศ. 2510 กับ ความงอกงามของวรรณกรรมเพื่อชีวิต ในช่วง พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2519 / เรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จึงเป็นเสมือนการแสดงออกทางความคิดของคนรุ่นใหม่ ที่ต้องการ "ปฏิเสธ" ความไร้สาระของระบบคุณค่าแบบเก่าก่อนหน้ายุคสมัยของตน กับความพยายามที่จะ "แสวงหา" คุณค่าใหม่ให้แก่ยุคสมัยของตน การปฏิเสธและการแสวงหาล้วนต้องผ่านกระบวนการต่อสู้และศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในลักษณะของปัจเจกชนและองค์กร อำนาจของเผด็จการในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่จับกุมคุมขังนักคิด นักเขียน และควบคุมการแสดงออกทางความคิดก่อนหน้ายุคสมัยของพวกเขา ทำให้นักคิด นักเขียนในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ต้องเริ่มต้นศึกษาสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่ย่อท้อ สละเสาะสละ แต่ก็เป็นตัวของตัวเอง ยุคสมัยของพวกเขาจึงเป็นยุคแห่งการแสวงหา ยุคแห่งความสับสน หรือยุคแห่งความเงิบอย่างแท้จริง

สิ่งที่ปรากฏชัดในเรื่องสั้น ช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ก็คือมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของตนเอง นักเขียนแต่ละคนพยายามศึกษารูปแบบใหม่ ๆ แสวงหาเนื้อหาที่หลากหลายกว่าเดิม จนมีความก้าวหน้าทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหา

แนวคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องสั้นนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นจิตสำนึกขบถที่ซ่อนอยู่ในใจของนักเขียนแต่ละคนอย่างแท้จริง มิใช่การขึ้นำจากผู้อื่นผู้ใดหรือเป็นไปตามกระแสของการเมือง แม้ว่าความคิดดังกล่าวจะสับสน ไม่เห็นทางออกก็ตาม เรื่องราวในยุคสมัยของพวกเขาเต็มไปด้วยปัญหาหาคำตอบ เป็นต้นว่า สงครามเวียดนาม การปฏิวัติตนเองของจอมพลถนอม กิตติขจร ความเจริญทางวัตถุ การรุกรานทางวัฒนธรรมจากญี่ปุ่น ความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของคนในสังคม และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ เรื่องราวเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องสนุก ก่าย ๆ ไม่สามารถนำมาผูกโยงเรื่องให้ตื้นตัน และจบลงอย่างหักมุมได้อีกต่อไป ความซับซ้อนของสังคม ทำให้ไม่สามารถกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความคิดที่เป็นหนึ่งเดียว ตายตัว ได้เช่นกัน หากแต่คิดได้หลากหลาย แดกกระจายเป็นส่วน ๆ ใน

ขณะเดียวกัน บางครั้งพวกเขาก็งุนงง สับสน และหาทางออกให้กับตนเองไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ได้หลอมรวมมาเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร การนำเสนอ ในเรื่องสั้นของพวกเขา โดยใช้ "ภาษา" สอดร้อยสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน นำเสนอเนื้อหาที่เป็น "ขบถ" ของแต่ละคนออกมาได้อย่างน่าสนใจ

เป็นที่น่าเสียดายว่า หลังจากก่อตั้งกลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตในปี 2515 แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต - ศิลปะเพื่อประชาชน มีอิทธิพลต่องานเขียนมาก โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เรื่องสั้นที่ซับซ้อน หลากหลาย ของพวกเขา ต้องตกอยู่ภายใต้โครงสร้างสำเร็จรูปมาจนถึงราว พ.ศ. 2523 อันเป็นที่เกิดความแตกแยกในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เกิดความระส่ำระสายในหมู่คนก้าวหน้า เรื่องสั้นสูตรสำเร็จจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก ช่วง พ.ศ. 2525 - ปัจจุบัน (พ.ศ. 2528) เรื่องสั้นของนักเขียนช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 จึงกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากการพิมพ์ เรื่องสั้นชุด ถนนคนเดินไม้ ของ นิคม รายยวา ก่อนเคลื่อนคาราวาน ของ สุรชัย จันทิมาธร อันจึงมาหาความหมาย ของ วิทยากร เชียงกุล การจากไปของนกนางนวล ของ นัน บางนรา รวมถึงพิมพ์อ่านรุ่นใหม่เรียกร้องที่จะอ่านเรื่องสั้นชุด ความเงิบ ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นต้น

ข้อน่าสังเกตประการหนึ่งคือ เรื่องสั้นในปัจจุบันมีลีลาการเขียน และเนื้อหาใกล้เคียงกับเรื่องสั้น ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 เป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านรูปแบบ และเนื้อหา เช่น เรื่องสั้น ของ ชาติ กอบจิตติ สมพงษ์ หวี นฤมิตร ประพันธ์ สายไท ฯ เหมือนกับเป็นการเริ่มแสวงหาคูคำใหม่ หรือเป็นการแสวงหาครั้งที่ 2 ของคนรุ่นใหม่ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า สภาพของเรื่องสั้นในปัจจุบันอยู่ในสภาพที่ขบเซา ผิดจากยุค พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ที่เรื่องสั้นครอบครองแผงหนังสือได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจะได้มีการศึกษาเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 ในแง่มุมต่าง ๆ ประเด็นใดประเด็นหนึ่งให้ละเอียด เช่น ศึกษาแนวคิดเรื่องความแปลกแยกในเรื่องสั้น การต่อต้านสงครามเวียดนาม ภาพสะท้อนนักศึกษาและมหาวิทยาลัยฯ โดยเพิ่มจำนวนนักเขียน และเรื่องสั้นให้มากกว่านี้

2. ควรจะให้มีการศึกษาเรื่องสันของนักเขียนคนใดคนหนึ่งอย่างละเอียด นักเขียน
ในยุคที่น่าสนใจนำมาศึกษา ได้แก่ สุจิตต์ วงษ์เทศ นิคม รายยวา และ สุรชัย จันทิมาธร

3. ควรจะศึกษาลักษณะก้าวหน้าของบทกวี ในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516
เพื่อจะได้เห็นสภาพของวรรณกรรมในช่วงนี้ได้อย่างชัดเจนขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรณีการ ฤทธิเดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 344 หน้า (อัดสำเนา)
กระยาทอน (นามแฝง) "บันเทิงเริงรมย์" พิมพ์ไทย ฉบับวันที่ 10 กรกฎาคม 2513
หน้า 11, 12
- กมล กมลตระกูล "จรรยาของสำนักพิมพ์" ชาวบ้าน 8 : 82 - 87 กรกฎาคม
2515
- "กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิตสนทนา งานเขียนในแนวสังคมนิยม" ใน ความเงี้ยว
หนังสือ 2515, 163 หน้า
- กาญจนา แก้วเทพ จิตสำนึกของชาวนา : ทฤษฎีและแนวการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์
การเมือง สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย 2527, 226 หน้า
- กามู, อัลแบร์ คนนอก แปลโดย อำพรณ โอตระกูล พิมพ์ครั้งที่ 2 ดวงกมล
2520, 147 หน้า
- กุหลาบ มัลลิกะมาส "ความหมายและขอบเขตของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน" ใน
เอกสารการสัมมนาการสอนวรรณกรรมไทยปัจจุบันระดับอุดมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2516, 166 หน้า
- _____ วรรณคดีวิจารณ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2520, 149 หน้า
- กุหลาบ สายประดิษฐ์ "คำขานรับ" ใน รวมเรื่องสั้นรับใช้ชีวิตของศรีบูรพา โดย
ศรีบูรพา พิมพ์ครั้งที่ 4 ปัญจ 2522, 261 หน้า
- "ขบวนการกลอนสัมผัส" ถนนหนังสือ 12 : 10 - 21 มิถุนายน 2527
- ขรรค์ชัย บุนนาค และสุจิตต์ วงษ์เทศ หยิบเงามาซักเงา ประพันธ์ลาสน์
2517, 276 หน้า
- ขวัญใจ และแสง แสงสว่าง (นามแฝง) ดนตรีแห่งหยดหมึก บัตเตอร์ฟลาย
2526, 145 หน้า
-

คนทำการหนังสือ (นามแฝง) "หน้าสุดท้าย" อนุสารวรรณศิลป์ ฉบับก่อนสิ้นปีการศึกษา

2514 ชุมนุมวรรณศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515, ไม่มีเลขหน้า

คมศร คุณะดิลก "ฉันและเธอ" ใน หนุ่มหน้าและพระจันทร์เสี้ยว ประพันธ์สาส์น

2514, 132 หน้า

_____ "ภาพเขียนของมาลี" วิทยาสารปริทัศน์ 5 : 43 - 44, 54 - 55

กุมภาพันธ์ 2513

_____ "สิ่งที่หายไป" ใน หนุ่มหน้าสาวสวย ฉบับที่ 2 ประพันธ์สาส์น

2514, 205 หน้า

คัมภีร์ ฉบับการปฏิบัติและการเมือง วัชรินทร์การพิมพ์ 2513, 73 หน้า

"จากอนุสารวรรณศิลป์ถึงคำเพลิง : ทางสายใหม่" คำเพลิง รวมสาระและสัจจะทาง

วรรณกรรม 1 : 40 สิงหาคม 2519

จิตร ภูมิศักดิ์ ความไม่ผันแปรงาม ดอกหญ้า 2525, 432 หน้า

_____ บทวิพากษ์ว่าด้วยศิลปวัฒนธรรมของ จิตร ภูมิศักดิ์ โดย ศิลป์ พัทธกันชน

ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม ส.จ.ม. 2517, 223 หน้า

จิตรลดา สุวัติกุล วรรณกรรมไทยร่วมสมัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

2526, 278 หน้า (อค์สำเนา)

เจตนา นาควัชร ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี ดวงกมล 2521, 135 หน้า

เจือ สตะเวทิน ประวัติวิทยานิพนธ์ไทย สุทธิสารการพิมพ์ 2517, 254 หน้า

_____ ศิลปการประพันธ์ พิมพ์ครั้งที่ 2 โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2510, 321 หน้า

ฉัตรชัย ศุภระภาญจน์ การศึกษาประเภทของเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 - 2520

ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522,

260 หน้า

เฉลิมศักดิ์ ศิลพร วรรณศิลป์ปริทัศน์ บรรณกิจ 2518, 336 หน้า

ชลธิรา กลัคอยู่ "โง่งเง่าเต่าคุณ : การทดลองที่เสี่ยงต่อความเป็นความตาย"

อักษรศาสตร์พิจารณา 4 : 49 - 54 กันยายน 2516

- ชลธิรา กลัคอยู่ "พัฒนาการของหนังสือพ็อคเก็ตบุ๊ก" ใน กรอภาษาและวรรณกรรม
 ชุมนุมวิชาการอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516, 344 หน้า
- ชลธิรา สัตยวัฒนา "วิเคราะห์นัยกวีวิจารณ์วรรณกรรมรุ่นใหม่" ใน เบิกฟ้าวรรณกรรม
 กลุ่มแสงดาว 2522, 227 หน้า
- ชาลิต ปัญญาลักษณ์ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 : 89
 มิถุนายน 2510
- ชัยสิริ สมุทวณิช วรรณกรรมการเมืองไทย 14 ตุลาคม 2516 - 6 ตุลาคม 2519
 สร้างสรรค์ 2524, 83 หน้า
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช ความคิดอิสระ พิมพ์ 2517, 384 หน้า
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และพีรศักดิ์ จันทวรินทร์ ข้อมูลพื้นฐานกึ่งศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลง
การปกครองไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 เจ้าพระยาการพิมพ์ 2525, 92 หน้า
- ชานะ ดวงงาม "เงา - ชนคั่ง - คำของคน" ปารยสาร 7 : 52 - 57
 มีนาคม 2516
- ชีรณ คุปตวัจนะ "มองย้อนไปในวันวานของวงวรรณกรรม" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์
 41 : 36 - 37 เมษายน 2523
- ชูชีพ นามู งานประพันธ์ประเภทเรื่องสั้นของอังกฤษและอเมริกา พิมพ์ครั้งที่ 4
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2527, 472 หน้า
- 'ณ ธ (นามแฝง) "ไม่มีคำตอบจากดวงดาว" อนสารวรรณศิลป์ มกราคม 2512,
 ไม่มีเลขหน้า
- ณรงค์ เกตุทัต "วิจารณ์หนังสือคลื่นลูกใหม่" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 : 110 - 112
 มิถุนายน - สิงหาคม 2512
- ณรงค์ฤทธิ์ ศรีรัตนโกส "แถลงการณ์ของผู้จัดทำ" วารสาร ส.ม.ธ. 1 : 112
 กันยายน 2515
- คณีย เขาทะรี "ให้มนุษย์ชาติ" ที่ระลึกงานสัปดาห์แห่งวรรณศิลป์ 2511, ไม่มีเลขหน้า
- ดวงมน จิตรจำนงค์ สุนทรียภาพในภาษาไทย เกล็ดไทย 2527, 214 หน้า

ดวงมี พาหุญ วิเคราะห์ลักษณะ "แอบเสิร์ค" ในเรื่องสั้นของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี

ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2527, 129 หน้า

คาราวัลย์ เกษทอง (ผู้สัมภาษณ์) "งานเขียนนวนิยายวันนั้นและพรุ่งนี้" วิทยาสารปริทัศน์

6 : 25, 56 - 57 กุมภาพันธ์ 2514

เดโช บุญช่วย "จดหมายถึงบรรณาธิการ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 4 : 119

มิถุนายน - สิงหาคม 2509

ตรีศิลป์ บุญขจร นวนิยายกับสังคมไทย (2475 - 2500) สร้างสรรค์ 2523,

465 หน้า

ตะวัน (นามแฝง) "ความมืด" อนุสารวรรณศิลป์ 1 : 27 - 29 มิถุนายน 2514

ตึก วงศ์รัฐ นกสีขาวและผู้พเนจร การเวก 2521, 116 หน้า

_____ รวมเรื่องสั้นของตึก วงศ์รัฐ ประพันธ์สาส์น 2514, 196 หน้า

แถมสุข นุ่มนนท์ ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - สหรัฐอเมริกา ภายหลังสงครามโลก

ครั้งที่ 2 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2525, 97 หน้า (อัดสำเนา)

_____ "ไทย - อเมริกา : พันธะสงครามเวียดนาม" รวมบทความประวัติศาสตร์

1 : 97 - 132 กรกฎาคม 2523

ทวีวัฒน์ โกไทยกานนท์ ลำแข็ง โรงพิมพ์แสงเมือง 2511, 159 หน้า

ทองกวาว เล่ม 1 ชมรมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2515, 42 หน้า

ทองใบ ทองเปาด์ คอมมิวนิสต์ลาควาย คนหนุ่ม 2517, 703 หน้า

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ การเมืองไทยระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ แปลโดย พรรณี

ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2526, 476 หน้า

ที่ระลึกงานสัปดาห์แห่งวรรณศิลป์ ชมรมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2511, ไม่มีเลขหน้า

ธัญญา ชุนฉฐาธาร ชีวิตเขาเป็นโมฆะ ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ โครงการส่งเสริม

ระบอบประชาธิปไตย ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย 2517, 189 หน้า

- ธัญญา ชุนชฎาธาร "ลงท้าย" มวลงชน ฉบับวรรณกรรมเพื่อชีวิต สำนักงานวรรณกรรม
เพื่อชีวิต 2515, 72 หน้า
- นวลจันทร์ รัตนกร ชุติมา สัจจะนันท์ และมารศรี ศิวรักษ์ รางวัลวรรณกรรม
ในประเทศไทย : ประวัติและรายชื่อหนังสือที่ชนะการประกวด (พ.ศ. 2450 - 2522)
โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ 2522, 272 หน้า
- นที (นามแฝง) "ความเงิบที่เงิบลง ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี" อนุสารวรรณศิลป์
ธันวาคม 2515, ไม่มีเลขหน้า
- นักเรียนนอก (นามแฝง) ถัดถึงเมืองไทย เล่ม 1 ประพันธ์สาส์น 2513, 206 หน้า
"น้ำเน่าในวงการประพันธ์" ถัด รวบรวมเขียนในแนววรรณกรรมเพื่อชีวิต สำนักงาน-
วรรณกรรมเพื่อชีวิต 2515, 84 หน้า
- นิคม รายยาวา ถนนต้นไม้ ต้นตมมาก 2527, 148 หน้า
- นิตยา มาะวะสุทธิ "แนวโน้มของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน" ใน รายงานการสัมมนา
การสนวนวรรณกรรมไทยปัจจุบันระดับอุดมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ 2516, 166 หน้า
- "บทสรุปจากนิทรรศการเรื่องสั้น 29 พฤศจิกายน - 4 ธันวาคม 2514" อนุสารวรรณศิลป์
กุมภาพันธ์ 2515, ไม่มีเลขหน้า
- บำรุง สุวรรณรัตน์ และชูศักดิ์ เอกเพชร วรรณกรรมสังคมและการเมือง พิมพ์ครั้งที่ 2
กลุ่มคนใหม่ 2523, 233 หน้า
- บุญเรือง เนียมหอม การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้น
ตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ถึงวันที่ 26 มกราคม 2518 เอกสารการนิเทศการศึกษา
ฉบับที่ 209 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2522, 224 หน้า
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. "หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย" ใน วรรณคดี พิมพ์ครั้งที่ 2
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
2520, 158 หน้า
- ประดิษฐ์ กลัดประเสริฐ และสมปอง ธรรมวาจา "รงค์ วงษ์สวรรค์ กับงานวรรณกรรม
ของเขา" มวลงชนฉบับทัศนะ 3 : 81 - 94 เมษายน 2516

ประกิจ จันตะเคียน วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นของอาจินต์ ปัญจพรรค์ ปรินิพนธ์

การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524, 192 หน้า

ประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมไทยปัจจุบัน พิมพ์ครั้งที่ 1 เจริญวิทย์การพิมพ์

2523, 115 หน้า

วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นของมนัส จรรยงค์ ปรินิพนธ์การศึกษา

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 239 หน้า

ประยอม ชองทอง "จากลำนำเพลงรักชุด จามจุรีที่รัก" อนุสารวรรณศิลป์ 3 : 11

ตุลาคม 2507

ประยอม ชองทอง และอรจักร ชองทอง สีกวาวี พุ่งนี้ 2525, 234 หน้า

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน การเขียนกาพย์ปฏิบัติ ไทยวัฒนาพานิช 2523, 312 หน้า

ปรีชา จาตุรพันธ์ ศิลปการประพันธ์ โอเคียนสโตร์ 2514, 168 หน้า

เปลื้อง ณ นคร ถ้อยร้อยวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 3

ไทยวัฒนาพานิช 2507, 342 หน้า

ผลการอง เล่ม 1 ชุมนุมภาษาไทย สามเสนวิทยาลัย 2516, ไม่มีเลขหน้า

"ผลการตัดสินเรื่องสั้นในคอลัมน์มุมประพันธ์ใน ชัยพฤกษ์" ชัยพฤกษ์ 9 : 84 กันยายน

2515

"ผลการประกวดเรื่องสั้นของไทยวัฒนาพานิช - ลองแมนกรีน" วิทยาสารปริทัศน์

7 : 40 กุมภาพันธ์ 2513

พระจันทร์เสี้ยว สองพันห้าร้อยสี่สิบสอง กลุ่มชมรมพระจันทร์เสี้ยว 2512, 119 หน้า

พิทยา บุษยรัตน์ "นวนิยายไทยปัจจุบัน" ชัยพฤกษ์ 19 : 44 พฤษภาคม 2512

พิรุณ ฉัตรวนิชกุล "รุ่ง จิตเกษม นักอุดมคติที่เต็มไปด้วยความฝันจากหนังสือเมืองนิมิตร"

รวมข้อเขียนวรรณกรรมเพื่อชีวิตฉบับแกร่ง เจริญวิทย์การพิมพ์ 2515, 180 หน้า

"สาย สี่มา เขาก้าวไปพร้อมกับการกระทำ จากหนังสือปีศาจ" มวลชน

ฉบับวรรณกรรมเพื่อชีวิต เจริญวิทย์การพิมพ์ 2515, 192 หน้า

พิศมัย สิงห์แก้ว การใช้เรื่องสั้นของมนัส จรรยงค์ สอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์

วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520, 322 หน้า

พิษณุ ฟูง นิพนธ์ศตวรรษที่ 20 การเวก 2521, 336 หน้า

ไพบูลย์ วงษ์เทศ ความคิดสีขาว ประพันธ์สาส์น 2515, 203 หน้า

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ "เหตุการณ์ในวงการนักเรียน การชุมนุมของนักหนังสือพิมพ์"

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2 : 64 - 65 กันยายน - พฤศจิกายน 2510

ไพโรจน์ บุญประกอบ วิเคราะห์เรื่องสั้นแนวการเมืองและสังคมในช่วง 14 ตุลาคม

2516 - 6 ตุลาคม 2519 ปริญญาพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2525, 144 หน้า

พอร์เตอร์, อี. เอ็ม. สรรพสารของนวนิยาย แปลโดย ศศิธร รัชนี้ ณ อยุธยา

โรงพิมพ์คุรุสภา 2522, 210 หน้า

มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ วิเคราะห์เรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล ปริญญาพนธ์การศึกษา

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 354 หน้า

มานี กุศลสุยานนท์ "จะเข็ดหน้า" ชาวกรุง 8 : 107 พฤษภาคม 2503

มาลินี แก้วเนตร "ระหว่างกำแพงของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี กับ La Nasee ของ

ชาตรี" โลกหนังสือ 12 : 72 - 91 กันยายน 2524

มีชัย คงแสงประทับ "हींกับคนใหม่" อนุสารวรรณศิลป์ ฉบับก่อนนิทรรศการเรื่องสั้น
2514, ไม่มีเลขหน้า

"มูประพันธ์" ชัยพฤกษ์ 1 : 63 มกราคม 2511

ไมตรี ลิ้มชาติ ทางออกที่ถูกปิด เจริญวิทย์การพิมพ์ 2516, 166 หน้า

ยงยุทธ โอสภสภา "พระพิรุณ" บรรณศิลป์ 2507, ไม่มีเลขหน้า

ยอดธง ทับทิวไผ่ "จดหมายจากนักเขียน" ใน คนเขียนหนังสือ มิตรนราการพิมพ์
2513, 136 หน้า

"20 ปี สังคมศาสตร์ปริทัศน์" ถนนหนังสือ 2 : 15 2526

ยุพร แสงทักษิณ วรรณกรรมไทยปัจจุบัน องค์การคำคุรุสภา 2527, 162 หน้า

รัตน์ะ ยาวะประภาช ขอบกรุง โดย ราช รังรอง ประพันธ์สาส์น 2514, 324 หน้า
 รัตน์ชัย สัจจพันธ์ วรรณกรรมไทยปัจจุบัน พิมพ์ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2525,
 119 หน้า

ลัดดา ปาณทัตย์ วิเคราะห์สัญลักษณ์ในวรรณคดีไทย ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 307 หน้า อักสำเนา

ลิขิต อีรเวคิน "สวรรณคัมภีร์" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 : 66 - 70 มกราคม 2515

วิชารากรณ์ วรรณคดี เรื่องสั้นใน "ความเงิบ" ของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี ภาคนิพนธ์อักษรศาสตร์
 บัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร 2516, 55 หน้า

วิทย์ วิศทเวทย์ ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต อักษรเจริญทัศน์
 2520, 176 หน้า

วิทยา ตัดทวิสุทธิ "การต่อสู้ของหนังสือพิมพ์ในสังคมไทย" ใน บันทึกการสัมมนา 50 ปี

บนเส้นทางประชาธิปไตยไทย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526, 654 หน้า

วิทยากร เชียงกุล การเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทภาคกลาง : ผลกระทบจากการขยายตัว
ของเศรษฐกิจทุนนิยม 2503 - 2523 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 2525, 37 หน้า

_____ ฉันจึงมาหาความหมาย พิมพ์ครั้งที่ 7 ตันทมาก 2527, 215 หน้า

_____ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และวิสา คัญทัพ ขบวนการนักศึกษาไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน
พระจันทร์เสี้ยว 2517, 151 หน้า

_____ ฝันของเด็กชายชานา ศรีธธา 2522, 202 หน้า

_____ เราจะไปทางไหนกัน พิมพ์ครั้งที่ 2 โครงการห้องสมุดชาวบ้าน 2518, 181 หน้า

_____ "วรรณกรรมช่วงก่อน 14 ตุลาคม" ภาษาและหนังสือ 1 : 7 - 17 เมษายน -
 กันยายน 2525

_____ "สิ่งพิมพ์ในมหาวิทยาลัย หนังสือหรือเศษขยะ" ชาวบ้าน 7 : 70 - 74

กรกฎาคม 2515

วิรุณ ตั้งเจริญ และคนอื่น ๆ ใต้เส้นระนาบ กลุ่มศิลปะและวรรณกรรม 2516, 190 หน้า

วิสา คัญทัพ "คนอ่านหนังสือ คนเขียนหนังสือ และนักวิจารณ์ในบ้านเรา" อักษรศาสตร์วิจารณ์

3 : 26 - 29 สิงหาคม 2516

_____ เราจะผ่าข้ามไป ปุณฺณ 2517, 242 หน้า

วีรชนหาญกล้า ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ งานรำลึกถึงวีรชนคนกล้า ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย 2518, 230 หน้า

วีระ มุสิกพงศ์ "จะก่อครุฑหักเหวี่ยงอย่างไรก็ยอม" วรรณศิลป์ 2514, ไม่มีเลขหน้า

วีระประวัติ วงศ์พิพัฒน์ หนุ่มหน้าสาวสวยและชมรมพระจันทร์เสี้ยว ประพันธ์สาส์น 2514, 132 หน้า

_____ บรรณาธิการ: หนุ่มหน้าสาวสวย 2514, 205 หน้า

ศักดิ์นา ฉัตรกุล ณ อยุธยา รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2500 - 2506)

วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526, 307 หน้า

ศักดิ์ชัย นิรุฒวิ ปรัชญาเอ็กซิสตองเชียลลิสม์ วลี 2526, 116 หน้า

ศิลา ธรรมศาสตร์ (นามแฝง) "หนังสือกับสังคมและการเมืองไทย (พ.ศ. 2490 - 2519)"

ใน คนอ่านหนังสือ หนังสือประกอบนิทรรศการ กนศ. ศิลป ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 2 คณะ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ม.ป.ป., 60 หน้า

เศรษฐศาสตร์ไทย : โครงสร้างกับการเปลี่ยนแปลง ฝ่ายวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521, 279 หน้า

สินี สัมตรการ บรรณาธิการ สังคมศาสตร์กับการพัฒนาประเทศ สมาคมสังคมศาสตร์

แห่งประเทศไทย 2522, 137 หน้า

สมภาพ มานะรังสรรค์ บรรณาธิการ: การขยายตัวของระบบทุนนิยมในประเทศไทย

(พ.ศ. 2488 - ปัจจุบัน) พิมพ์ครั้งที่ 2 สร้างสรรค์ 2524, 84 หน้า

สุนิต ยมาภัย การสื่อสารของมนุษย์ 63 การพิมพ์ 2526, 212 หน้า

สำเร็จ คำพะอู "ลามกกรรมของสิ่งพิมพ์ในประเทศไทยด้อยพัฒนา" วารสาร ส.ม.ธ. 1 :

65 - 76 กันยายน 2515

สิทธิา พินิจกุล และนิตยา กาญจนวรรณ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย พิมพ์ครั้งที่ 2

ดวงกมล 2520, 451 หน้า

- สุจิตต์ หาญตระกูล "ผู้ตัดสิน" อนุสารวรรณศิลป์ 1 : 35 - 37 สิงหาคม 2514
- สุจิตต์ วงษ์เทศ และ ชรรค์ชัย บุญปาน ครึ่งรักครึ่งใคร่ ประพันธ์สาส์น 2511, 420 หน้า
- _____ หยิบเงามาซึกเงา ประพันธ์สาส์น 2514, 310 หน้า
- สุจิตต์ วงษ์เทศ และคนอื่น ๆ หนุ่มเหินสาวสวย ประพันธ์สาส์น 2513, 227 หน้า
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี ความเงิบ หนังสือ 2515, 163 หน้า
- _____ 'บรรณาธิการ) คำขานรับ ดวงกมล 2519, 441 หน้า
- _____ "จิตสำนักขบถในงานวรรณกรรมไทยสมัยใหม่" ภาษาและหนังสือ 2 : 51 - 77
ตุลาคม 2526 - มีนาคม 2527
- _____ 'บรรณาธิการ) ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ดวงกมล 2518, 432 หน้า
- _____ "แนวคิดนักเขียนไทย 2488 - 2516" ใน เอกสารประกอบการสัมมนา
การสอนวรรณกรรมไทยปัจจุบันระดับอุดมศึกษา เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2516,
249 หน้า
- _____ "ลัทธิปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสม์" ข้อฟ้า 8 : 56 - 61 พฤษภาคม 2511
- _____ บรรณาธิการ, แสงเขียน ดวงกมล 2518, 370 หน้า
- _____ "สนทนาภาษากวี" ข้อฟ้า 5 : 42 - 45 กุมภาพันธ์ 2511
- _____ บรรณาธิการ, เหมือนอย่างไม่เคย ดวงกมล 2519, 333 หน้า
- _____ เอกสารประกอบการบรรยายวิชา มธ. 111 อารยธรรมไทย หมวดพื้นฐานวรรณกรรม
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527, 18 หน้า (อัดสำเนา)
- "สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการรายวรรณกรรม" ถนนหนังสือ 6 : 10 - 35 ธันวาคม 2526
- สุธี ประวัฑ์ไท "14 ตุลาคม : การปฏิวัติยังไม่สิ้น" ปาจารย์สาร 5 : 10 - 25 ตุลาคม -
พฤศจิกายน 2524
- สุรัชย์ จันทิมาธร ก่อนเคลื่อนคาราวาน แผลงปอ 2525, 391 หน้า
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ห้าปีจากปริทัศน์ โดย ส.ศิวรักษ์ ศิษย์สยาม 2512, 470 หน้า
- สุวัฒน์ วรดิลก ชีวิตในความทรงจำ กลุ่มวรรณกรรมเพื่อชีวิต ม.ป.ป., 152 หน้า
- สุวิทย์ สังโยคะ และ ประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสารมวลชน
สุทธิสารการพิมพ์ 2515, 214 หน้า

- คู่มือการแข่งขันกลอนสระหว่างสถาบัน 5 - 12 กุมภาพันธ์ 2513, ไม่มีเลขหน้า
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล มาจากป่าชายเลน เทียนวรรณ 2527, 197 หน้า
- เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ มิตรนราการพิมพ์ 2512, 136 หน้า
- _____ สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย เจ้าพระยา 2525, 542 หน้า
- เสน่ห์ จามริก ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย โครงการหนังสือเล่มอันดับที่ 11
กองบรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2519, 447 หน้า
- เสนอ สามัญบุตร "ฉันเบื่องมหาวิทยาลัย" วรรณศิลป์ สมถ. 2514, ไม่มีเลขหน้า
- แสงชัย (นามแฝง) "เล่าเรื่องยุวชนสยาม นักเรียนกลุ่มแรกที่ขบถต่อระบบการศึกษา"
- อาจารย์สาร 1 : 33 - 45 ตุลาคม - พฤศจิกายน 2527
- อภิลักขิต เกตวิฑูร "จดหมายถึงบรรณาธิการ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 3 : 136 - 138
ธันวาคม 2513 - กุมภาพันธ์ 2514
- อัน (นามแฝง) "อัลแบร์ กามู ผู้เขียนคนนอก" กิจกรรมเทคนิค 21 : 8 - 11 มิถุนายน
2514
- อนุสารวรรณศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2505
- อัศศิริ ธรรมโชติ "ภาพยนตร์ไทย" ใน ฟิล์ม ชุมชนภาพยนตร์ คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 116 หน้า
- อารมย์ พงศ์พจน์ "นิทรรศการเรื่องสั้น ที่วท.อ." ชาวบ้าน 4 : 74 - 77 เมษายน
2515
- Abrams, M.H. A glossary of Literary Term Third Edition. Bangkok, Thammawat University, 1975. 193 p.
- Anderson, Ben In the Mirror : Literature and Politics in Siam in the American Era. 1983. 136 p. typed.
- Bader, A.L., The Structure of the Modern Short Story Short Story Theories. p. 107 - 115. Ohio, Ohio University Press, 1976. 251 p.
- Brooks, Cleanth and Warren, Robert Penn Understanding Fiction. New York, Appleton - Century - Crofts, Inc., 1959. 688 p.
- Gullason, Thomas A., The Short Story : An Underated Art. Short Story Theories p. 13 - 31. Ohio, Ohio University Press, 1976. 251 p.

- Hills, Rust. Writing in General and the Short Story in Particular. Boston, Houghton Mifflin Company, 1977. 194 p.
- Kenney, William. How to Analyze Fiction. New York, Monarch Press, 1966. 111 p.
- May, Charles E. ; ed. Short Story Theories. Ohio, Ohio University Press, 1976. 251 p.
- Mc Graw, Eliose Jarvis. Techniques of Fiction Writing Boston, The Writer, Inc., 1959. 209 p.
- Millett, Fred B. and Bently, Gerald Eades. The Art of the Drama. New York, D. Appleton - Century Company, 1935. 253 p.
- Stroud, Theodore A., A Critical Approach to the Short Story. Short Story Theories. p. 116 - 130 Ohio, Ohio University Press, 1976. 251 p.

ลักษณะ "ก้าวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516

บทคัดย่อ

ของ

กัญญา กองทอง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

พฤษภาคม 2528

ปริญานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมายจะศึกษาลักษณะก้าวหน้าของเรื่องสั้นในช่วง
พ.ศ. 2510 - พ.ศ. 2516 โดยศึกษาเรื่องสั้น 60 เรื่อง ของนักเขียน 10 คน ผลการวิจัย
สรุปได้ว่า นักเขียนพยายามที่จะเสนอรูปแบบใหม่ในการเขียนเรื่องสั้นให้แตกต่างไปจากเดิม
ลักษณะก้าวหน้าในด้านรูปแบบปรากฏในด้านโครงเรื่อง ตัวละคร การใช้ภาษา และกลวิธีการ
นำเสนอ ส่วนในด้านเนื้อหา นักเขียนได้เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และ
การศึกษาได้อย่างน่าสนใจ

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรื่องสั้นมีลักษณะก้าวหน้า ได้แก่ อิทธิพลจากสภาพสังคมไทย
แนวคิดก้าวหน้าจากต่างประเทศ และอิทธิพลจากงานวรรณกรรมของตะวันตก

THE NEW MOVEMENT OF THE SHORT STORIES
BETWEEN B.E. 2510 TO B.E. 2516

AN ABSTRACT
BY
PINYO KONGTHONG

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

May 1985

The purpose of this thesis is to study the movement of short stories between B.E. 2510 - B.E. 2516 by analysing 60 short stories of 10 writers. The research can be concluded that the writers tried to present their works with difference from the former short stories. This movement can be seen in plots, characters, the use of language and the method of presentation. As for the content, the writers interestingly presented the content which deals with politics, economy, society and education.

The main factors which created the movement are the influence of the Thai society, the innovation of western ideas, as well as the influence of literary works of the west.